ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE” A MINISTERULUI AFACERILOR INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA

ŞCOALA DOCTORALĂ „ŞTIINŢE PENALE ŞI DREPT PUBLIC”

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 343.1+341.231.14(043.3)

OSTAVCIUC DINU

ASIGURAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN CADRUL ETAPELOR PREJUDICIARE: NORMATIVUL PROCESUAL PENAL NAȚIONAL, PRACTICI EUROPENE ȘI INTERNAȚIONALE

Specialitatea: 554.03 – Drept procesual penal

Teză de doctor habilitat în drept

Autor: DINU OSTAVCIUC, dr., conf. univ.

Consultant științific: VALERIU CUȘNIR, dr. hab., prof. univ.

CHIȘINĂU, 2023

© OSTAVCIUC Dinu, 2023

CUPRINS

ADNOTARE (română, engleză, rusă)…….….5-7

LISTA ABREVIERILOR……..... 8

INTRODUCERE…….. 9

I. ANALIZA SITUAȚIEI ȘTIINȚIFICE PRIVIND ASIGURAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN CADRUL ETAPELOR PREJUDICIARE…… 18

1.1. Analiza materialelor științifice internaționale privind asigurarea drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare……. 18

1.2. Analiza materialelor științifice naționale privind asigurarea drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare……. 33

1.3. Concluzii la Capitolul I……..… 47

II. DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE FUNDAMENTALE ALE OMULUI ȘI DREPTUL PROCESUAL PENAL……... 49

2.1. Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale în procesul penal……49

2.2. Impactul principiilor procesului penal și ale condițiilor generale ale urmăririi penale asupra garantării drepturilor fundamentale ale omului în cadrul etapelor prejudiciare ale procesului….58

2.3. Concluzii la Capitolul II……71

III. OBLIGAŢIILE POZITIVE CE REZULTĂ DIN OCROTIREA DREPTULUI LA VIAŢĂ ŞI INADMISIBILITATEA TORTURII…… 73

3.1. Garantarea dreptului la viață, inadmisibilitatea torturii și a tratamentului inuman și degradant……... 73

3.2. Garanțiile investigării eficiente a deceselor și maltratărilor……. 77

3.3. Protejarea de violență domestică în cadrul urmăririi penale……. 92

3.4. Concluzii la Capitolul III……. 110

IV. GARANTAREA DREPTULUI LA LIBERTATE ŞI SIGURANŢĂ LA FAZA URMĂRIRII PENALE.....112

4.1. Respectarea drepturilor persoanei reținute, care este bănuită de comiterea unei infracțiuni……112

4.2. Respectarea drepturilor învinuitului în cadrul procedurilor de aplicare, prelungire și contestare a arestului preventiv și a arestului la domiciliu…….. 135

4.3. Asigurarea dreptului la libertate și siguranță în cadrul procedurii de examinare a demersurilor privind autorizarea internării în instituția medicală pentru efectuarea expertizelor judiciare……..…..… 155

4.4. Concluzii la Capitolul IV…….…… 161

V. SPECIFICUL GARANȚIILOR PROCESUALE CE REZULTĂ DIN DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL LA FAZA URMĂRIRII PENALE…….. 164
5.1. Accesul liber la justiție…….164
5.2. Respectarea termenului rezonabil și particularitățile procedurii de accelerare a urmăririi penale…….…. 170
5.3. Respectarea prezumției de nevinovăție…… 194
5.4. Dreptul la informare al bănuitului și al învinuitului cu privire la acuzațiile în materie penală…….…. 216
5.5. Dreptul la apărare și dreptul la tăcere…….… 223
5.6. Dreptul la interpret……..…… 247
5.7. Concluzii la Capitolul V……..… 259
VI. GARANTAREA DREPTULUI LA VIAȚA PRIVATĂ ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE…….262
6.1. Garanțiile respectării dreptului la viață privată în cadrul procedeelor probatorii şi a măsurilor speciale de investigații…… 262
6.2. Protecția datelor cu caracter personal…….…… 273
6.3. Concluzii la Capitolul VI……..... 289
VII. OCROTIREA DREPTULUI DE PROPRIETATE ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE……... 292
7.1. Revendicarea dreptului de proprietate prin intermediul acțiunii civile……292
7.2. Condițiile de limitare a dreptului de proprietate în cadrul procedurii de autorizare, aplicare şi contestare a sechestrului bunurilor……..……304
7.3. Concluzii la Capitolul VII……324
VIII. RESPECTAREA DREPTULUI *NON BIS IN IDEM* ȘI SECURITATEA RAPORTURILOR JURIDICE ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE……..…… 328
8.1. Atragerea anterioară la răspundere pentru aceeași faptă în calitate de temei pentru decizia - de a refuza începerea urmăririi penale, de a scoate persoana de sub urmărire penală, de a înceta urmărirea penală sau de a clasaprocesul……. 328
8.2. Asigurarea securității raporturilor juridice și reluarea urmăririi penale……..… 342
8.3. Concluzii la Capitolul VIII…….. 346

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI..... 347
BIBLIOGRAFIE..... 356
ACT DE IMPLEMENTARE..... 405
DECLARAŢIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII..... 406
CV AL AUTORULUI..... 407

ADNOTARE

OSTAVCIUC Dinu. „Asigurarea drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare: normativul procesual penal național, practici europene și internaționale". Teză de doctor habilitat în drept. Școala Doctorală Științe penale și Drept public a Academiei „Ștefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova. Chișinău. 2023

Structura tezei: text de bază 412 pagini, adnotare în limbile română, engleză și rusă, lista abrevierilor, introducere, opt capitole divizate în paragrafe, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 657 surse.

Cuvinte-cheie: drepturi şi libertăţi fundamentale; proces penal; urmărirea penală; dreptul la libertate şi siguranţă; dreptul de a nu fi supus torturii; obligaţiile negative şi pozitive în materia drepturilor fundamentale; dreptul la un proces echitabil; dreptul de proprietate etc.

Domeniul cercetării: Drept procesual penal.

Scopul și obiectivele lucrării. Scopul tezei este cercetarea complexă a garanțiilor internaționale și naționale în domeniul asigurării drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare ale procesului penal în vederea evaluării necesităţilor de perfecţionare a legislaţiei şi de promovare a bunelor practici. În vederea realizării scopului, atât în aspect teoretic cât și în aspect practic, au fost trasate următoarele **obiective**: identificarea cauzelor condamnării Republicii Moldova la CtEDO pentru nerespectarea drepturilor și libertăților participanților în proces, până la transmiterea dosarului penal în instanță; evaluarea oportunității de a schimba practicile vicioase de interpretare și de aplicare arbitrară a normelor de procedură penală contrar standardelor internaționale în materia respectării drepturilor și libertăților fundamentale; constatarea circumstanțelor care determină aplicarea eronată, arbitrară sau diferită de către instituțiile statului a normelor procesual-penale ce garantează sau limitează drepturile și libertățile omului la etapa prejudiciară a procesului; fundamentarea unui mecanism consecvent în vederea asigurării proporționalității dintre limitarea drepturilor și libertăților omului și scopul legitim urmărit în cadrul urmăririi penale; evaluarea oportunității de a interveni cu propuneri de *lege ferenda* în vederea armonizării și eficientizării activității organelor de aplicare a legii, cu referire la etapele prejudiciare ale procesului penal etc.

Noutatea și originalitatea științifică: Noutatea științifică a prezentei cercetării constă în identificarea omisiunilor, incoerențelor și coliziunilor de ordin legislativ care aduc atingeri drepturilor persoanei în cadrul etapelor prejudiciare, care vor fi analizate în baza practicii judiciare a instanțelor judecătorești, Curții de Apel, Curții Supreme de Justiție precum și hotărârilor și deciziilor Curții Constituționale a Republicii Moldova. Totodată, noutatea științifică a studiului realizat constă în elaborarea științifică-argumentată a unui set de recomandări sub formă de *lege ferenda* în vederea consolidării regimului de protecție a drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare ale procesului penal. **Originalitatea** cercetărilor se materializează prin analiza practicii CtEDO versus Moldova, pentru a evidenția cauzele și condițiile care favorizează fenomenul încălcării drepturilor omului în etapele prejudiciare a procesului penal. Studiul a identificat și evaluat oportunități de a schimba practicile vicioase de interpretare și de aplicare arbitrară a normelor de procedură penală.

Semnificația teoretică a tezei: rezidă într-un studiu complex a celor mai importante probleme de ordin normativ, doctrinar și practic ale asigurării drepturilor omului la etapele prejudiciare ale procesului penal.

Valoarea aplicativă a tezei: Rezultatele cercetării şi concluziile autorului vor fi promovate şi diseminate prin diverse metode, care vor fi folosite şi aplicate atât în activitatea de cercetare, precum şi în activitatea practica a organelor judiciare. Rezultatele cercetărilor obținute au fost publicate în diverse reviste științifice, precum și în cadrul conferințelor, inclusiv organizate de către autor. Cercetarea va contribui la instruirea studenților facultăților de Drept, iar rezultatele ei pot fi integrate unor noi cercetări descrise în programe europene din domeniul drepturilor omului implementate în strategiile de dezvoltare ale statelor membre ale UE sau cele ce tind spre integrarea europeană.

ANNOTATION

OSTAVCIUC Dinu. "Providing of human rights within the framework of prejudicial stages: national criminal procedural regulation, European and international practices". PhD thesis in law. Doctoral School of Criminal Sciences and Public Law of the Academy "Ștefan cel Mare" of the MIA of the Republic of Moldova. Chișinău. 2023

Thesis structure: 412 pages of basic text, annotation in Romanian, English and Russian, list of abbreviations, introduction, eight chapters divided into paragraphs, general conclusions and recommendations, bibliography of 657 sources.

Keywords: fundamental rights and freedoms; penal trial; criminal investigation; the right to freedom and security; the right not to be subjected to torture; negative and positive obligations in the matter of fundamental rights; the right to a fair trial; property rights, etc.

The field of research: Criminal Procedural Law.

The purpose and objectives of the paper. The aim of the thesis is the complex research of the international and national guarantees in the field of ensuring human rights in the prejudicial stages of the criminal process in order to assess the needs for improving the legislation and promoting good practices. In order to achieve the goal, both theoretically and practically, the following **objectives** were drawn: identifying the causes of the conviction of the Republic of Moldova at the ECtHR for non-respect of the rights and freedoms of the participants in the trial, until the criminal file is submitted to the court; evaluating the opportunity to change the vicious practices of interpretation and arbitrary application of criminal procedure rules contrary to international standards in respect of fundamental rights and freedoms; ascertaining the circumstances that determine the erroneous, arbitrary or different application by the state institutions of the criminal procedural rules that guarantee or limit human rights and freedoms at the prejudicial stage of the process; the foundation of a consistent mechanism in order to ensure the proportionality between the limitation of human rights and freedoms and the legitimate aim pursued within the criminal prosecution; evaluating the opportunity to intervene with *lege ferenda* proposals in order to harmonize and streamline the activity of law enforcement bodies, with reference to the prejudicial stages of the criminal process, etc.

Scientific novelty and originality: The scientific novelty of this research consists in the identification of legislative omissions, inconsistencies and collisions that lead to violations of the rights of the person in the prejudicial stages, which will be analyzed based on the judicial practice of the courts, the Court of Appeal, the Supreme Court of Justice as well as the decisions and judgements of the Constitutional Court of the Republic of Moldova. At the same time, the scientific novelty of the conducted study consists in the scientifically-argued elaboration of a set of recommendations in the form of *lege ferenda* in order to strengthen the regime for the protection of human rights in the prejudicial stages of the criminal process. **The originality** of the research is materialized through the analysis of ECtHR practice against Moldova, in order to highlight the causes and conditions that favor the phenomenon of human rights violations in the prejudicial stages of the criminal process. The study identified and assessed opportunities to change the vicious practices of interpretation and arbitrary application of criminal procedure rules.

Theoretical significance of the thesis: resides in a complex study of the most important normative, doctrinal and practical problems of ensuring human rights at the prejudicial stages of the criminal process.

Applied value of the thesis: The research results and the author's conclusions will be promoted and disseminated through various methods, which will be used and applied both in the research activity, as well as in the practical activity of judicial bodies. The obtained research results were published in various scientific journals, as well as in conferences, including those organized by the author. The research will contribute to the training of Law faculty students, and its results can be integrated into new research described in European programs in the field of human rights implemented in the development strategies of EU member states or those that tend towards European integration.

АННОТАЦИЯ
к диссертации Дину ОСТАВЧУКА на тему. «Обеспечение прав человека на досудебных стадиях: национальное уголовно-процессуальное законодательство, европейские и международные практики» представленную на соискание ученой степени доктора наук по специальности 554.03 «Уголовно-процесуальное право». Докторская школа уголовных наук и публичного права Академии «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова. Кишинэу. 2023 год

Структура диссертации: основной текст 412 страниц, аннотации на румынском, английском и русском языках, список сокращений, введение, восемь глав, разделенных на параграфы, общие выводы и рекомендации, библиография из 657 источников.

Ключевые слова: основные права и свободы; уголовный процесс; уголовное преследование; право на свободу и безопасность; право не подвергаться пыткам; негативные и позитивные обязательства в отношении основных прав; право на справедливый уголовный процесс; право собственности и др.

Область научной деятельности: Уголовно-процессуальное право.

Цель и задачи иследования. **Целью** работы является комплексное исследование международных и национальных гарантий в области обеспечения прав человека на досудебных стадиях уголовного процесса для оценки необходимости совершенствования законодательства и внедрения передовых практик. Для достижения цели как в теоретическом, так и в практическом планах были поставлены следующие **задачи**: выявление причин осуждения Республики Молдова в ЕСПЧ за несоблюдение прав и свобод участников процесса до передачи уголовного дело в суд; оценка возможностей устранения порочных практик толкования и произвольного применения уголовно-процессуальных норм с нарушением международных стандартов в сфере соблюдения основных прав и свобод; выявление обстоятельств, определяющих ошибочное, произвольное или иное применение государственными учреждениями уголовно-процессуальных норм, гарантирующих или ограничивающих права и свободы человека, на досудебной стадии процесса; разработка последовательного механизма обеспечения соразмерности между ограничениями прав и свобод человека и законной целью уголовного преследования; оценка возможностей изменения законодательства с целью гармонизации и совершетсвования деятельности правоохранительных органов на досудебных стадиях уголовного процесса и т.д.

Научная новизна и оригинальность: Научная новизна данного исследования состоит в выявлении законодательных упущений, несоответствий и коллизий, приводящих к нарушениям прав человека на досудебных стадиях, которые проанализированы на основе судебной практики, практики Апелляционного суда, практики Высшей судебной палаты, а также решений и постановлений Конституционного Суда Республики Молдова. Также, научная новизна проведенного исследования заключается и в научно-обоснованной разработке комплекса рекомендаций по изменению законодательства в целях усиления защиты прав человека на досудебных стадиях уголовного процесса. **Оригинальность** исследования проявляется в анализе практики ЕСПЧ против Молдовы с целью выявления причин и условий, благоприятствующих феномену нарушения прав человека на досудебных стадиях уголовного процесса. Исследование выявило и оценило возможности изменения порочных практик произвольного толкования и применения уголовно-процессуальных норм.

Теоретическая значимость диссертации заключается в комплексном исследовании важнейших нормативных, доктринальных и практических вопросов обеспечения прав человека на досудебных стадиях уголовного процесса.

Прикладное значение диссертации: Результаты исследования и выводы автора будут пропагандироваться и распространяться различными методами, которые будут использоваться и применяться как в исследовательской деятельности, так и в практической деятельности судебных органов. Полученные результаты исследований были опубликованны в различных научных журналах, а также на конференциях, в том числе организованных автором. Исследование будет способствовать обучению студентов юридических факультетов, а его результаты могут быть интегрированы в новые исследования, описанные в европейских программах в области прав человека, внедренных в стратегии развития стран-членов ЕС или тех, которые стремятся к европейской интеграции.

LISTA ABREVIERILOR

– alin. – alineat şi derivatele
– art. – articol şi derivatele
– CSJ – Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova
– Hot. – Hotărâre
– HCC – Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova
– HP CSJ – Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție
– DCP – Decizia colegiului penal
– DPCP – Decizia Plenului colegiului penal
– DCPL – Decizia colegiului penal lărgit
– DCC – Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova
– CA – Curtea de Apel
– CC – Codul Contravențional
– CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului
– CEDO – Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale, adoptată la Roma la 04.11.1950
– CP – Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Republicii Moldova nr. 985–XV din 18 aprilie 2002
– CPP – Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Republicii Moldova nr. 122–XV din 14.03.2003
– MC – Marea Cameră
– MO – Monotorul Oficial
– dos. – dosar
– c. – contra
– coord – coordonat
– etc. – etcetera
– Ed. – editura
– ex. – exemplu
– op.cit. – opera citată
– nr. – număr şi derivatele
– p. – pagină
– Rec. – Recomandare
– §. – paragraf și derivatele
– pct. – punct și derivatele
– s.a. – subliniat de autori

INTRODUCERE

Motivația alegerii subiectului. Alegerea temei a fost influențată în primul rând de aspecte personale. Având experiența în calitate de ofițer de urmărire penală, conducător al organului de urmărire penală, avocat și cadru științifico-didactic, autorul a fost direct implicat în diverse aspecte ale activității procesuale penale. De la studierea și cunoașterea detaliată a procedurilor, până la aplicarea lor în practică și contribuția la formarea viitorilor profesioniști ai organelor judiciare. Această implicare directă reflectă o trăire profundă pentru domeniul juridic, cu accent special pe protecția drepturilor omului.

În plus, Republica Moldova se află în calitate de stat-candidat în Uniunea Europeană, ceea ce impune o aliniere a cadrului legal la standardele europene. Astfel, țara și-a angajat responsabilitatea de a asigura respectarea drepturilor și libertăților garantate de Convenție pentru toate persoanele aflate în jurisdicția sa.

Cu toate acestea, în ciuda eforturilor periodice de armonizare legislativă, persistă numeroase încălcări ale drepturilor omului. Această deficiență are consecințe negative asupra consolidării statului de drept, confirmată și de numeroasele condamnări la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Republica Moldova s-a văzut obligată să suporte consecințe financiare semnificative, afectând bugetul de stat.

Prin urmare, problema respectării drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare ale procesului penal rămâne un subiect sensibil pentru întreaga societate. Cercetarea acestei probleme și soluționarea deficiențelor constatate ar contribui la îmbunătățirea calității actului de justiție, consolidarea încrederii cetățenilor în instituțiile statului, și ar avea un impact pozitiv asupra imaginii Republicii Moldova la nivel european și internațional.

Actualitatea și importanța temei abordate. Republica Moldova își orientează perspectivele spre integrarea europeană, asumându-și îndeplinirea obligațiilor ce se impun. Una din obligațiile de aderare constituie capacitatea justiției interne de a aplica creațiile comunitare, implicit prin respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Or, prin ratificarea Convenției pentru Apărare a Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, Republica Moldova s-a angajat să asigure respectarea drepturilor și libertăților garantate de Convenție tuturor peroanelor care se află în jurisdicția sa.

În pofida armonizărilor legislative periodice, se înregistrează multiple încălcări ale drepturilor omului, iar această deficiență are impact negativ asupra consolidării statului de drept. Acest fapt este dovedit și prin numeroasele condamnări la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Republica Moldova fiind obligată să achite sume colosale din bugetul de stat. Bunăoară, banii respectivi puteau fi folosiți pentru dezvoltarea țării, protecția socială etc., în schimb, datorită legislației imperfecte, activității ineficiente a autorităților de aplicare a legii, a corupției, sumele

respective au fost utilizate pentru repararea prejudiciului persoanelor cărora li s-au încălcat drepturile și libertățile sale, în special în cadrul procesului penal. Plus la aceasta, Curtea Constituțională s-a expus asupra neconstituționalității mai multor norme de procedură penală, inclusiv cele aplicabile etapelor prejudiciare, iar legislativul întârzie să vină cu modificările și completările de rigoare.

Pe lângă prevederile legale care aduc atingeri anumitor drepturi ale persoanei, impact negativ asupra procesului de realizare a justiției a avut-o și pandemia COVID-19, în urma declanșării căreia au fost impuse un șir de restricții de către autorități.

Totodată, este de menționat multiplele modificări ale Codului de procedură penală. Numai în acest an au intrat în vigoare modificările și completările legii procesuale penale efectuate prin Legea nr. 316 din 17.11.2022 (în vigoare din 09.01.2023)[1], Hotărârea Curții Constituționale nr. 3 din 24.01.2023[2], Legea nr. 9 din 02.02.2023 (în vigoare din 18.03.2023)[3], Legea nr. 52 din 16.03.2023 (în vigoare din 24.03.2023)[4], Legea nr. 83 din 14.04.2023 (în vigoare din 02.08.2023)[5], Legea nr. 245 din 31.07.2023 (în vigoare din 22.08.2023)[6], Legea nr. 246 din 31.07.2023 (în vigoare din 01.09.2023)[7].

Prin urmare, problematica respectării drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare ale procesului penal rămâne a fi un subiect sensibil pentru întreaga societate, iar cercetarea acestuia, prin soluționarea problemelor acumulate, va spori calitatea actului justiției și încrederea cetățenilor în instituțiile statului, precum și a imaginii Republicii Moldova la nivel european și internațional.

Proiectul de cercetare este determinat de lipsa publicității și a caracterului necontradictoriu a etapelor prejudiciare, care nu oferă posibilitatea societății de a realiza un control asupra activităților desfășurate, astfel nu sunt excluse potențialele abuzuri și excese în sfera respectării drepturilor persoanei. Din acest considerent, proiectul de cercetare urmărește revizuirea și analiza unor garanții de care beneficiază părțile, precum și evaluarea aplicabilității acestora de către organele competente ale statului.

Proiectul de cercetare postdoctorală se axează pe realizarea unei cercetării complexe, atât

---

[1] Legea Nr. 316 din 17-11-2022 pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală și violența în familie). Publicat: 09.12.2022 în Monitorul Oficial Nr. 394-400 art. 737.

[2] HCC Curții Constituționale a Republicii Moldova Nr. 3 din 24.01.2023 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 321 alin. (2) pct. 3) și alin. (4) din Codul de procedură penală *(renunțarea inculpatului la dreptul de a fi prezent la ședința de judecată) (sesizarea nr. 129g/2022).* Publicat: 03.02.2023 în Monitorul Oficial Nr. 31-34 art. 14.

[3] Legea Nr. 9 din 02.02.2023 pentru modificarea unor acte normative. Publicat: 18.02.2023 în Monitorul Oficial Nr. 53-56 art. 98.

[4] Legea Nr. 52 din 16.03.2023 pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale. Publicat: 24.03.2023 în Monitorul Oficial Nr. 97-99 art. 150.

[5] Legea Nr. 83 din 14.04.2023 pentru modificarea unor acte normative. Publicat: 02.05.2023 în Monitorul Oficial Nr. 154 art. 240.

[6] Legea Nr. 245 din 31.07.2023 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului de procedură penală și a Codului contravențional). Publicat: 22.08.2023 în Monitorul Oficial Nr. 325-327 art. 579.

[7] Legea Nr. 246 din 31.07.2023 pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție). Publicat: 18.08.2023 în Monitorul Oficial Nr. 318-321 art. 570.

sub aspect teoretic, cât și în cel practic, prin sistematizarea practicii judiciare naționale și internaționale în scopul identificării unor omisiuni de ordin legislativ care aduc atingeri drepturilor persoanei în cadrul etapei prejudiciare, precum și analiza doctrinară în vederea evidențierii conceptelor-cheie a subiectului.

În baza cercetărilor au fost înaintate propuneri de *lege-ferenda* în vederea îmbunătățirii cadrului normativ aferent, inclusiv au fost identificate soluții privind înlăturarea practicilor vicioase de aplicare a legii, urmărindu-se consolidarea regimului de asigurare drepturilor omului, de pe o parte, și sporirea capacității de aplicare a legii, pe de altă parte, ținându-se cont de exigențele justiției într-un stat de drept.

Totodată, studiul vine cu propuneri și argumente de rigoare privind utilizarea mecanismelor legale pentru asigurarea și garantarea drepturilor părților în proces în coraport cu investigațiile penale și proporționalitatea restrângerii unor drepturi și libertăți, prin urmărirea unui scop legitim, asigurându-se un echilibru între limitarea drepturilor și libertăților cu scopul legitim urmărit.

Garantarea drepturilor omului este una din sarcinile de bază a unei societăți democratice ce tinde spre dezvoltare. Restrângerea anumitor drepturi și libertăți poate avea loc doar dacă există un scop legitim. Condamnarea Republicii Moldova la CtEDO, declararea neconstituțională a unor norme procesual-penale, aplicarea neunitară de către instanțele naționale a unor și aceloraşi norme, inexistența unei practici judiciare uniforme, concurența și interpretarea ambiguu a normelor de procedură de către diferiți subiecți procesuali etc., scoate în evidență importanța și necesitatea unei cercetări ample a subiectului drepturilor omului în cadrul procesului penal, în mod special la etapele prejudiciare. Or, etapele respective sunt determinate de lipsa publicității și a caracterului limitat al contradictorialității, care nu oferă posibilitatea societății de a realiza un control asupra activităților desfășurate așa cum se întâmplă la faza judecării cauzelor penale.

Importanța și necesitatea respectării drepturilor omului la etapele prejudiciare ale procesului penal este dictată și de oportunitatea identificării și eliminării cauzelor de condamnare a Republicii Moldova la CtEDO, și venirea cu propuneri eficiente pentru anticiparea noilor condamnări, neaplicarea eronată de către instituțiile statului a diferitor abordări și interpretări a normelor procesual-penale, eliminarea manoperelor viciate de administrare a probelor, care ar periclita principiul echității procesului la fazele incipiente ale procesului.

Nu în ultimă instanță, importanța și oportunitatea cercetării subiectului este determinată de necesitatea identificării lacunelor legislative ce afectează garantarea drepturilor și libertăților părților, precum și de necesitatea elaborării unor instrumente efective pentru eliminarea abuzurilor din partea persoanelor care efectuează și conduc urmărirea penală.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Domeniului drepturilor omului în etapa prejudiciară, îi sunt lipsite cercetări doctrinare autohtone care ar perfecta și ar îmbunătăți acest segment al întregi activități procesual penale. Regula *fructul*

pomului otrăvit ca regula procesual penală prevede ca proba se recunoaște inadmisibilă dacă a fost obținută în baza altei probe administrate cu încălcarea prevederilor legale (art. 94 alin. 5 CPP). Reieșind din cele menționate anterior, susținem părerea că pentru a avea o valoare probatorie, elementul de fapt, constatat prin intermediul mijloacelor de probă prevăzute de art. 93 alin. (2) CPP, trebuie să fie administrat cu respectarea drepturilor fundamentale ale părților, în caz contrar survine sancțiunea procesuală prevăzută de art. 94 CPP și 251 CPP.

Scopul tezei este cercetarea complexă a garanţilor internaţionale şi naţionale în domeniul asigurării drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare ale procesului penal în vederea evaluării necesităţilor de perfecţinare a legislaţiei şi de promovare a bunelor practici.

În vederea realizării scopului, atât în aspect teoretic cât și în aspect practic, au fost trasate următoarele **obiective**:

1. Identificarea cauzelor condamnării Republicii Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru nerespectarea drepturilor și libertăților participanților în proces, până la transmiterea dosarului penal în instanţă.

2. Evaluarea oportunității de a schimba practicile vicioase de interpretare și de aplicare arbitrară a normelor de procedură penală contrar standardelor internaționale în materia respectării drepturilor și libertăților fundamentale.

3. Constatarea circumstanțelor care determină aplicarea eronată, arbitrară sau diferită de către instituțiile statului a normelor procesual-penale ce garantează sau limitează drepturile și libertățile omului la etapa prejudiciară a procesului;

4. Fundamentarea unui mecanism consecvent în vederea asigurării proporționalității dintre limitarea drepturilor și libertăților omului și scopul legitim urmărit în cadrul urmăririi penale.

5. Elaborarea conceptului de asigurare și garantare a drepturilor și libertăților participanților la etapa prejudiciară a procesului penal, prin identificarea unor temeiuri noi de aplicare a nulității actului juridic;

6. Evaluarea oportunității de a interveni cu propuneri de *lege ferenda* în vederea armonizării și eficientizării activității organelor de aplicare a legii, cu referire la etapele prejudiciare ale procesului penal;

Ipoteza cercetării. Legislația procesual penală din Republica Moldova care asigură respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale la faza urmăririi penale trebuie să fie în concordanţă cu tratatele internaţionale în materia drepturilor omului, Constituţia Republicii Moldova și a României, Hotărârile Curţii Europene a Drepturilor Omului şi a Curţii Constituţionale, fapt care ne-a stimulat să evaluăm calitatea normelor procesuale, pornind de la reiterarea şi analiza standardelor din domeniul respectiv.

Cercetarea adoptă o abordare holistică a drepturilor omului pentru a soluționa șirul de probleme existente în etapele prejudiciare ale procesului penal, urmărindu-se atingerea rezultatelor

scontate în Programul național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023 (HG nr. 381/2019), Prioritatea strategică IV. Provocări societale, pct. 29 subpct. 1), lit. b) *evaluarea actului de justiție prin testarea satisfacției beneficiarilor – persoane fizice și persoane juridic*e, precum și lit. h) *consolidarea mecanismelor de protecție a drepturilor omului și a capacităților de funcționare a instituțiilor puterii de stat în contextul necesităților de modernizare prin dezvoltare și democratizare*.

În mod clar, cercetarea asigură o sinergie cu acțiunile relevante din Strategia privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru 2021-2024.

Așadar, reieșind din obiectivele trasate în prezenta cercetare, aceasta va avea un impact pozitiv asupra activității organelor de urmărire penală, procurorilor, precum și a instanțelor judecătorești care va contribui la:

- Instruirea studenților facultăților de drept în spiritul respectării drepturilor omului în etapele prejudiciare;
- Organizarea cursurilor de perfecționare a ofițerilor de urmărire penală, procurorilor și a judecătorilor, cărora în cadrul cursurilor li se va aduce la cunoștință practica judiciară în domeniul respectării drepturilor omului;
- Organizarea cursurilor pentru reprezentanții ONG-lor, cu scopul de a informa cu ultimele modificări a legislații și cu practica judiciară în domeniul respectării drepturilor omului în etapa prejudiciară;
- Perfecționarea cadrelor didactice din instituțiile superioare de învățământ în domeniul respectării drepturilor omului;
- Perfecționarea avocaților, care nemijlocit au drept scop de respectarea drepturilor persoanei în cadrul procesului penală;
- Cercetarea inevitabil va contribui la modificarea legislației în vigoare în scopul armonizării legislației cu standarde UE;
- Evaluarea actului de justiție prin testarea satisfacției beneficiarilor persoane fizice și persoane juridice (Programul național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023 (HG nr. 381/2019), Prioritatea strategică IV. Provocări societale, pct. 29 subpct. 1), lit. b));
- Consolidarea mecanismelor de protecție a drepturilor omului și a capacităților de funcționare a instituțiilor puterii de stat în contextul necesităților de modernizare prin dezvoltare și democratizare (Programul național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023 (HG nr. 381/2019), Prioritatea strategică IV. Provocări societale, pct. 29 subpct. 1), lit. h)).

Noutatea și originalitatea științifică. Noutatea științifică a prezentei cercetării constă în identificarea omisiunilor, incoerențelor și coliziunilor de ordin legislativ care aduc atingeri drepturilor persoanei în cadrul etapelor prejudiciare, care vor fi analizate în baza practicii judiciare a instanțelor judecătorești, Curții de Apel, Curții Supreme de Justiție precum și hotărârilor și

deciziilor Curții Constituționale a Republicii Moldova.

Totodată, noutatea științifică a studiului realizat constă în elaborarea științifică-argumentată a unui set de recomandări sub formă de *lege ferenda* în vederea consolidării regimului de protecție a drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare ale procesului penal.

Originalitatea cercetărilor se desprinde din analiza și evaluarea jurisprudenței CtEDO versus Republica Moldova, doctrinei și practicilor europene, fapt ce a contribuit la relevarea cauzelor și condițiilor care au favorizat încălcarea drepturilor omului în etapele prejudiciare ale procesului penal, precum și la prevenirea potențialelor abuzuri și excese.

În unison, prin cercetarea realizată au fost identificate oportunități și soluții privind eradicarea practicilor vicioase de interpretare și de aplicare arbitrară a normelor de procedură penală contrar standardelor internaționale, urmărindu-se consolidarea regimului de protecție a drepturilor omului, pe de o parte, și sporirea capacității de aplicare a legii, pe de altă parte, ținându-se cont de exigențele justiției într-un stat de drept.

Rezultatele principial noi pentru știință și practică obținute. Autorul, în premieră pentru doctrina autohtonă a supus unei cercetări tematice complexe ansamblul de probleme teoretico-normative și practice cu care se confruntă organele abilitate ale statutului la etapa prejudiciară, începând cu parvenirea actului de sesizare, continuând cu exercitarea urmăririi penale și finalizând cu trimiterea cauzei penale în instanța de judecată. În cadrul lucrării a fost conturată și lansată spre dezbateri științifice o direcție nouă de cercetare - *asigurarea drepturilor omului în cadrul etapei prejudiciare* – fundamentată pe mai multe teze principial noi, inclusiv:

- sistematizarea principiilor procesului penal în *principii specifice fazei prejudiciare* și *principii specifice fazei judiciare*;

- identificarea corelaționării *condițiilor generale ale urmăririi penale* cu principiile procesului penal, inclusiv cu principiile specifice fazei prejudiciare; argumentarea existenței unor conexiuni relevante; conexiunea condiției cercetării complete, obiective și sub toate aspectele a circumstanțelor cauzelor penale (art.254 CPP) cu principiul accesul liber la justiție (art.19 CPP) și principiul oficialității (art.28 CPP); conexiunea termenului urmăririi penale (art.259 și 259/1 CPP) cu principiul respectării termenului rezonabil al urmăririi penale (art. 20 CPP) etc.;

- promovarea principiului *aflării adevărului* în procesul penal; argumentarea legăturii indisolubile între *aflarea adevărului* (ca principiu fundamental al procesului penal), *probatoriu penal* (invocarea de probe și propunerea de probe, admiterea și administrarea lor în scopul constatării circumstanțelor care au importanță pentru cauză) și *scopul procesului penal* (orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată);

- proiectarea unui mecanism viabil privind asigurarea drepturilor și libertăților omului în raport cu investigațiile penale la etapa prejudiciară și proporționalitatea restrângerii unor drepturi

și libertăți, pentru atingerea unui scop legitim, impunându-se un echilibru între limitarea drepturilor și libertăților cu scopul legitim urmărit;

- fundamentarea respectării drepturilor și libertăților participanților la etapa prejudiciară a procesului penal prin invocarea unor temeiuri noi a nulității actelor procedurale și delimitarea la nivel normativ a nulităților relative de cele absolute;

- cercetarea competențelor și regimului juridic al măsurilor luate de organele cu abilitate la etapa prejudiciară, poziției juridice a participanților, regimului și efectelor deciziilor adoptate ș.a. chestiuni și promovarea propunerilor de *lege-ferenda* în vederea consolidării regimului de protecție a drepturilor și libertăților omului în cadrul etapelor prejudiciare ale procesului penal.

Problema ştiinţifică importantă de cercetare, constă în elaborarea cadrului conceptual privind protecţia drepturilor şi libertăţilor fundamentale în cadrul etapelor prejudiciare a procesul penal, fapt care a permis de a argumenta ajustarea normelor de procedură penală la standardele internaţionale şi regionale în contextul procesului de integrare europeană. În acest sens au fost fundamentate teoretic recomandări *de lege ferenda,* deopotrivă cu propuneri de instituire a bunelor practici de interpretare şi aplicare a garanţiilor procesual-penale privind respectarea drepturilor fundamentale.

Metodologia de cercetare. În vederea realizării unei cercetări obiective și multilaterale cu privire la respectarea drepturilor omului în etapa prejudiciară, în prezenta lucrare vor fi aplicate un șir de metode de cercetare, inclusiv: metoda logică (bazată pe analiza inductivă și deductivă), metoda comparativă (aplicată în scopul studierii materialelor științifice cu privire la instituția drepturilor omului în etapa prejudiciară, publicate în Republica Moldova și în alte state, precum și analiza legislațiilor altor state), metoda sistemică (aplicabilă în scopul cercetării actelor juridice naționale şi internaționale) metoda empirică (în procesul elaborării lucrării de către autor va fost examinată practica CtEDO, jurisprudența Curții Constituționale, Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție, precum și a altor instanțe naționale).

Implementarea rezultatelor științifice. Problematica respectării drepturilor omului în cadrul procesului penal constituie obiectul de cercetare a multor lucrări de specialitate, însă accentul fiind pus în majoritatea cazurilor pe respectarea garanțiilor procesuale în etapa judiciară a procesului. Autorul, în premieră pentru doctrina autohtonă şi-a propus scopul de a analiza şi de a cerceta în aspect teoretic și practic ansamblul de probleme cu care se confruntă organele competente ale statutului în exercitarea~~,~~ atribuțiilor sale la etapa prejudiciară, începând cu parvenirea actului de sesizare (adresare) la organele de aplicare a legii, în coroborare cu urmărirea penală și cu trimiterea cauzei penale instanței de judecată.

Rezultatele cercetării şi concluziile autorului vor fi promovate şi diseminate prin diverse metode, care vor fi folosite şi aplicate atât în activitatea de cercetare, precum şi în activitatea practica a organelor de urmărire penală, procuratură și instanțelor de judecată.

Rezultatele cercetărilor obținute în cadrul proiectului de către autor au fost publicate în diverse reviste științifice naționale și internaționale. La fel, autorul a organizat și desfășurat o conferință națională pe subiectul cercetat, precum și a participat la mai multe conferințe științifice, atât naționale, cât și internaționale.

Cercetarea realizată de către autor cu privire la respectarea drepturilor omului în fazele prejudiciare, va contribui la instruirea studenților facultăților de Drept (Ciclul I, II şi III).

Rezultatele pot fi integrate unor noi cercetări descrise în programe europene din domeniul drepturilor omului implementate în strategiile de dezvoltare al statelor membre ale UE sau cele ce tind spre integrarea europeană, inclusiv de Republica Moldova.

Inițiative preconizate:

- susținerea cooperării judiciare în materie penală, cum ar fi formarea judecătorilor și a altor practicieni în drept;
- susținerea cooperării judiciare în vederea asigurării accesul efectiv la justiție pentru cetățeni;
- dezvoltarea în continuare a unui spațiu european de justiție bazat pe statul de drept;
- promovarea independenței și imparțialitatea sistemului judiciar, pe recunoașterea reciprocă, încrederea reciprocă și cooperarea judiciară.;
- protejarea și promovarea drepturile și valorile consacrate în tratatele UE și în Carta drepturilor fundamentale;
- sprijinirea organizațiilor societății civile active la nivel local, regional, național și transnațional în ceea ce privește promovarea respectării drepturilor și intereselor fundamentatele ale omului.

Aprobarea rezultatelor. Cercetarea în domeniul dreptului procesual penal nu poate fi realizată doar în aspect teoretic. Pentru a fi realizată o cercetare completă şi bine argumentată este oportun ca aspectul teoretic să fie ilustrat cu cel practic, astfel, problema cercetată va fi examinată din mai multe puncte de vedere, atât empiric cât şi teoretic.

Studiind practica judiciară naţională cât şi jurisprudenţa CtEDO, au fost identificate mai multe lacune de ordin legislativ, care în mod direct afectează negativ activitatea organelor competente de a exercita urmărirea penală, astfel fiind aduse atingeri drepturilor persoanei în cadrul etapei prejudiciare.

Autorul şi-a propus ca scop cercetarea unor particularităţi a etapei prejudiciare şi impactul competenţei funcţionale a organelor competente de exercitarea urmăririi penale asupra procesului de respectare a drepturilor persoanei în cadrul etapei prejudiciare. Însuşi specificul etapei prejudiciare constă în unele limitări impuse participanţilor la proces în vederea cercetării complete şi obiective a circumstanţelor cauzei cu condiţia obligatorie privind respectarea principiului

proporţionalităţii. Cu privire la respectarea acestui principiu s-a expus şi Curtea Constituţională, care a subliniat că „în conformitate cu prevederile articolului 54 din Constituție, orice limitare legală a dreptului la apărare trebuie justificată în mod convingător, prin urmărirea unui scop legitim. Ea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și să nu poată atinge existența dreptului respectiv. Cu alte cuvinte, atunci când se limitează un drept, trebuie asigurat un echilibru corect între acesta și scopul legitim urmărit".

Pe parcursul realizării cercetării autorul va argumenta limita până la care pot fi restrânse anumite drepturi ale persoanei, prezumându-se să fie respectate drepturile garantate, necesare pentru apărarea poziţiei sale. Limita de privare de libertate a unor participanţi la proces este una individuală de la caz la caz, astfel autor va fi obligat să analizeze practica judiciară şi să argumenteze în lucrare fiecare caz de privare de anumite drepturi.

Beneficiarii cercetării realizate sunt studenţii facultăţilor de drept (ciclul I, II şi III). De asemenea cercetarea realizată are menirea să contribuie la ridicarea cunoştinţelor în domeniul urmăririi penale a persoanelor cu atribuții în exercitarea urmăririi penale, precum și a celor care efectuează controlul asupra acestei activităţi.

Bineînțeles, cercetarea poate fi de interes și utilitate pentru cei antrenați în cercetare, pentru reprezentanții instituțiilor publice și, nu în ultimul rând, pentru deputați, politicieni și alte persoane din perspectiva perfecționării legislației Republica Moldova.

Beneficiari al cercetării realizate pot fi şi ONG-uri, care în baza unor proiecte ce ţin de respectarea drepturilor omului vor realiza diverse activităţi, traing-uri, conferinţe şi se vor conduce de rezultatele cercetării obţinute.

Totodată, cercetarea complexă realizată va contribui şi la îmbogăţirea doctrinei autohtone în domeniul atât a dreptului procesual penal cât şi în domeniul respectării drepturilor omului.

Rezultatele obţinute au derivat din obiectivele tezei, contribuind la **soluţionarea problemei ştiinţifice importante**, care rezidă în elaborarea cadrului conceptul privind protecţia drepturilor şi libertăţilor fundamentale în cadrul etapelor prejudiciare a procesul penal, fapt care a permis de a argumenta ajustarea normelor de procedură penală la standardele internaționale şi regionale în contextul procesului de integrare europeană. În acest sens au fost fundamentate teoretic recomandări *de lege ferenda,* deopotrivă cu propuneri de instituire a bunelor practici de interpretare şi aplicare a garanțiilor procesual penale privind respectarea drepturilor fundamentale.

CAPITOLUL I: ANALIZA SITUAȚIEI ȘTIINȚIFICE PRIVIND ASIGURAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN CADRUL ETAPELOR PREJUDICIARE

1.1. Analiza materialelor științifice internaționale privind asigurarea drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare

În ultimii ani au apărut numeroase surse doctrinare dedicate asigurării drepturilor omului în procesul penal. În principal, cadrul științific internațional și european în acest domeniu este reprezentat de monografii, culegeri de hotărâri traduse în limba română, ghiduri de specialitate, rapoarte științifice etc.

Am analizat lucrarea intitulată „*Principiile procesului penal în noul Cod de procedură penală*”[1] scrisă de Cristinel Ghigheci. Acest autor, care se identifică ca fiind atât un doctrinar în domeniul dreptului procesual penal, cât și un judecător, care efectuează o investigație amănunțită a principiilor reglementate în noul Cod de procedură penală al României. În cadrul acestei analize, el compară noile principii cu dispozițiile anterioare care derivau din tradiția procesuală a României și cu cerințele practicii Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO) în ceea ce privește protecția, asigurarea și garantarea drepturilor fundamentale ale omului.

Autorul realizează o investigație detaliată a instituțiilor de drept procesual penal, care sunt strâns legate de principiile procesului penal care susțin preeminența dreptului, protejează și asigură drepturile părților implicate în proces, și se referă la calitatea procesului penal și regimul acțiunii penale. Această cercetare nu se limitează la o analiză strictă sau restrânsă a acestor principii, ci oferă o teorie generală cuprinzătoare a instituțiilor procesuale. Această teorie este capabilă să evidențieze atât coerența verticală a procesului penal (prin evaluarea structurilor instituționale implicate în procesul penal și a fazelor și etapelor acestuia), cât și coerența orizontală a acestuia (prin evaluarea drepturilor și obligațiilor procesuale ale participanților la proces).

Astfel, autorul explorează în profunzime conexiunile și interdependențele dintre principiile procesului penal, instituțiile de drept procesual penal și rolurile părților implicate în proces. Analiza extinsă dezvăluie nu numai schimbările și inovațiile aduse de noul Cod de procedură penală, ci și modul în care acestea sunt integrate în contextul mai larg al dreptului procesual penal și al respectării drepturilor fundamentale ale omului.

Lucrarea respectivă fiind una valoroasă în vederea respectării drepturilor omului în cadrul procesului penal, și pentru noi a jucat un rol esențial. Totuși, autorul se referă la legislația României și impactul pe care l-a avut noul CPP în protecția drepturilor participanților în proces. Doctrinarul s-a referit implicit și la asigurarea drepturilor în faza de judecată. Cercetarea noastră vine cu analiză complexă și profundă la faza de verificare a sesizării cu privire la infracțiune și la faza urmăririi

[1] Ghigheci Cristinel, Principiile procesului penal în noul Cod de procedură penală, Editura Universul Juridic, București, 2014. 350 p.)

penale, cuprinzând etapele de la sesizarea organelor de constatare, stabilirea bănuielii rezonabile cu privire la infracțiunea comisă și alte etape ale procesului penal, inclusiv și cele ale controlului judecătoresc al urmăririi penale. În plus, lucrarea respectivă a fost scrisă cu aproximativ 10 ani în urmă, ceea ce ne face să analizăm situația la zi din perspectiva practicii actuale a instanțelor naționale și a celor europene, care se dezvoltă în permanență.

O altă lucrare analizată este „*Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal*”[1] elaborată de Teodor-Viorel Gheorghe, care abordează o chestiune importantă în domeniul procedurii penale, și anume, rolul principiului aflării adevărului în procesul judiciar. Este evident că descoperirea realității și obținerea adevărului obiectiv sunt fundamentale pentru asigurarea dreptății și justiției în orice societate bazată pe statul de drept.

Autorul analizează instituțiile de drept și principiile procedurii penale din perspectiva modului în care acestea contribuie la obținerea adevărului în procesele penale. Argumentul în favoarea preeminenței principiului aflării adevărului este interesant și relevă importanța acestui principiu în sistemul de justiție. De asemenea, este pusă în valoare practica judiciară din România și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, oferind exemple concrete pentru a susține argumentele sale. Aceasta aduce în discuție aspecte practice și relevante ale aplicării principiului aflării adevărului în contextul specific al României și al normelor europene.

Lucrarea mai are ca scop principal identificarea deficiențelor în reglementarea și aplicarea dreptului procesual penal în vigoare, și oferă o perspectivă alternativă asupra modului în care noile instituții și concepte ar trebui interpretate și aplicate în cadrul legislației române pentru a menține coerența acesteia. Aceasta sugerează o abordare critică și constructivă a sistemului juridic, cu scopul de a îmbunătăți procesul penal și de a asigura o justiție mai eficientă și mai echitabilă.

În concluzie, această lucrare pare să fie o contribuție valoroasă la dezvoltarea dreptului penal și al procedurii penale în România și la îmbunătățirea sistemului de justiție în concordanță cu principiul aflării adevărului și cu standardele internaționale de justiție.

Următoarea lucrare analizată constituie „*Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*”[2] elaborată de Anca Ioana Negru. Această lucrare reprezintă un efort semnificativ în domeniul dreptului procesual-penal și dreptului comparat. Autoarea abordează subiectul cu atenție și expertiză, aducând în prim plan aspecte esențiale legate de procedurile penale probatorii din diverse sisteme juridice. Analiza comparată aprofundată este esențială pentru înțelegerea diferențelor și asemănărilor dintre diversele sisteme juridice și pentru identificarea unor posibile îmbunătățiri sau schimbări necesare în sistemul național.

---

[1] Teodor-Viorel Gheorghe, Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal, Editura Hamangiu, București, 2021. 489 p.

[2] Anca Ioana Negru, Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal, Editura Universul Juridic, București, 2022. 542 p..

De asemenea, abordarea subiectului din perspectiva drepturilor fundamentale și a principiilor directoare care garantează echitatea procedurală adaugă o dimensiune importantă și actuală discuției. Acest lucru subliniază importanța protejării drepturilor individuale în cadrul procedurilor penale. Mai mult, integrarea unei analize istorice și comparate profunde, care arată evoluția cadrului normativ al materiei, este o abordare semnificativă. Aceasta poate oferi o mai bună înțelegere a modului în care s-au dezvoltat practicile și regulile din domeniul dreptului procesual-penal probatoriu și poate ajuta la identificarea tendințelor actuale și viitoare.

Sugestia autoarei de modificare a textelor și a jurisprudenței, bazată pe analiza riguroasă și comparată, poate avea un impact semnificativ asupra dezvoltării dreptului procesual-penal și poate oferi orientări valoroase pentru legiuitori și practicieni. Este important ca astfel de lucrări să continue să aducă contribuții semnificative la dezvoltarea dreptului și la asigurarea unei justiții mai echitabile și eficiente.

„*Principiile procesului penal*”[1] semnată de Denisa Barbu, constituie un studiu important în domeniul dreptului procesual-penal și al justiției în România. Acesta se concentrează pe principiile procesului penal și pe modul în care acestea contribuie la interpretarea și aplicarea normelor din CPP. Mai mult, lucrarea subliniază importanța acestor principii în asigurarea unei soluționări echitabile a cauzelor penale și în protejarea drepturilor omului. Autoarea abordează atât aspectele teoretice, care sunt fundamentale pentru înțelegerea sistemului judiciar și a principiilor legale, cât și aspectele practice, care sunt esențiale pentru aplicarea acestor principii în procesele penale reale. Lucrarea pare să se concentreze în special pe anumite principii care sunt considerate semnificative atât în teorie, cât și în practică în cadrul procesului penal.

Un aspect important este că autoarea analizează atât principiile noi reglementate de actualul CPP din România, cât și elementele care se bazează pe tradiția procesuală penală română și pe jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în ceea ce privește protecția drepturilor fundamentale. Această abordare ar putea oferi o perspectivă cuprinzătoare asupra modului în care principiile procesului penal sunt aplicate și dezvoltate în contextul legal actual.

De asemenea, lucrarea pare să exploreze conexiunile dintre principiile care asigură legalitatea procesului penal, separarea funcțiilor judiciare și alte aspecte legate de procesul penal cu principiile referitoare la protecția persoanelor aflate în proces și la calitatea procesului în sine. Această analiză ar putea să arate cum principiile procesului penal influențează structurile instituționale și participanții la proces. În concluzie, lucrarea pare să fie un studiu complex și bine argumentat despre importanța și aplicarea principiilor procesului penal în sistemul de justiție din România, luând în considerare atât aspectele teoretice, cât și cele practice. Este posibil ca aceasta să fie o resursă valoroasă pentru cei interesați de dreptul procesual-penal și justiție în România.

[1] Barbu Denisa, Principiile procesului penal, Editura Lumen, Iași, 2015. 125 p.

Lucrarea „*Human rights and criminal procedure - The case law of the European Court of Human Rights (2nd edition)*”[1], elaborată de Jeremy McBride, constituie o altă sursă analizată de noi. Acest manual este conceput pentru a ajuta judecătorii, avocații și procurorii în implementarea cerințelor Convenției Europene a Drepturilor Omului și a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului în contextul procedurilor penale. Manualul oferă extrase din hotărâri-cheie ale Curții Europene și ale fostei Comisii Europene a Drepturilor Omului care au examinat plângeri individuale privind încălcări ale Convenției Europene în cadrul investigațiilor, urmăririlor penale și judecăților pentru infracțiuni. Aceste extrase sunt utilizate pentru a ilustra diverse standarde ale Convenției Europene care se aplică în procesul penal și pentru a arăta cum aceste standarde pot fi interpretate și aplicate în situații concrete.

Relevanța Convenției Europene în interpretarea și aplicarea Codurilor de procedură penală și a legislației accesorii și corelative derivă atât din prevederile sale explicite, care stabilesc standarde privind justiția penală, cât și din alte prevederi care instituie cerințe implicite. Standardele explicite includ dreptul la viață (articolul 2), interzicerea torturii, pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante (articolul 3), dreptul la libertate și siguranță (articolul 5), dreptul la un proces echitabil în determinarea acuzației penale (articolul 6), dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței (articolul 8), dreptul la proprietate și posesia pașnică (articolul 1 al Protocolului nr. 1) și drepturile la două grade de jurisdicție în materia penală, la despăgubiri în caz de eroare judiciară și interdicția judecării sau condamnării duble pentru aceeași faptă penală (articolele 2, 3 și 4 ale Protocolului nr. 7 la Convenție).

Structura manualului nu urmează ordinea articolelor Convenției Europene, ci este organizată în jurul fazelor procesului penal, începând cu urmărirea penală și acoperind diverse aspecte legate de aceasta, cum ar fi reținerea și privarea de libertate, arestarea și alte măsuri preventive, colectarea probelor, audierea martorilor, punerea sub acuzare și altele. Manualul continuă cu faza judecății, abordând aspecte precum instanța și caracterul public al dezbaterilor, sarcina probării și standardelor de admitere a probelor, inclusiv martorii. Apoi, sunt discutate drepturile specifice ale părții apărării și ale victimelor, judecarea în contumacie (în absența acuzatului), hotărârea judecătorească și consecințele acesteia.

Manualul acoperă, de asemenea, procedurile de apel și recurs, redeschiderea procedurilor, cerința cauzei să fie judecată într-un termen rezonabil și obligațiile referitoare la plata de compensații și costuri. În final, sunt abordate probleme specifice referitoare la cazurile de infracțiuni comise de minori, care devin tot mai relevante în contextul aplicării Convenției

[1] Jeremy McBride, Human rights and criminal procedure - The case law of the European Court of Human Rights (2nd edition), Council of Europe, 2018. 529 p.. Disponibilă: https://book.coe.int/en/human-rights-and-democracy/7598-human-rights-and-criminal-procedure-the-case-law-of-the-european-court-of-human-rights-2nd-edition.html [accesată: 15.04.2023].

Europene în procesul penal. Este important de subliniat că unele aspecte ale drepturilor și libertăților prevăzute de Convenția Europeană pot fi relevante în mai multe etape ale procedurii penale, iar aplicarea standardelor trebuie să țină cont de specificul fiecărei situații.

O altă lucrare analizată este „*Effective Criminal Defence in Eastern Europe*”[1] este elaborată de Ed Cape și Zaza Namoradze. Această cercetare se concentrează pe analizarea standardelor și cerințelor legate de apărarea penală în conformitate cu Curtea Europeană a Drepturilor Omului, jurisprudența acesteia și legislația Uniunii Europene.

Cercetarea este realizată într-un efort de a evalua și compara apărarea penală într-o serie de jurisdicții europene și de a face recomandări pentru îmbunătățirea accesului la o apărare penală efectivă ca parte a dreptului la un proces echitabil. Cercetarea inițială a fost axată pe nouă țări europene, iar ulterior s-a extins pentru a include Bulgaria, Georgia, Lituania, Republica Moldova și Ucraina. Fiecare țară este subiectul unui capitol separat care examinează legile, instituțiile, procesele, practicile și atitudinile referitoare la apărarea penală. Aceste capitole se încheie cu recomandări pentru îmbunătățirea accesului la apărarea penală efectivă.

Cercetarea cuprinde, de asemenea, o analiză trans-jurisdicțională a celor cinci țări din perspectiva standardelor europene, incluzând referințe la concluziile studiului inițial asupra celor nouă țări. Scopul principal al cercetării este de a evalua și compara drepturile la apărarea penală în aceste jurisdicții, cu un accent special pe cele cinci țări care au aderat la CEDO, dintre care două sunt membre ale Uniunii Europene. Se speră că această cercetare va furniza informații utile pentru stabilirea standardelor în cadrul Uniunii Europene și a Consiliului Europei și va ajuta la dezvoltarea de mecanisme practice pentru asigurarea accesului la apărarea penală efectivă pentru toți cei care au nevoie de ea în Europa.

Este important de menționat că textul furnizat nu oferă detalii specifice despre concluziile sau recomandările exacte ale cercetării, ci servește ca o prezentare generală a obiectivelor și domeniilor de interes ale acesteia.

Egbert Myjer, Barry Hancock, și Nicolas Cowdery sunt autorii unei cercetări denumite „*Human rights manual for prosecutors*”[2], care a fost analizată de noi în contextul evaluării activității procurorilor și rolului lor în respectarea drepturilor omului conform standardelor internaționale. Acest manual promovează obiectivele Declarației ONU privind drepturile și responsabilitățile indivizilor, grupurilor și organelor societății de a promova și proteja drepturile omului și libertățile fundamentale recunoscute universal. Declarația cere statelor să creeze

---

[1] Ed Cape și Zaza Namoradze, Effective Criminal Defence in Eastern Europe. Disponibilă: https://www.unodc.org/documents/congress/background-information/NGO/Open_society_foundation/Eastern_Europe_Effective_Criminal_Defence.PDF [accesată: 11.08.2023].

[2] Egbert Myjer, Barry Hancock, și Nicolas Cowdery, Human rights manual for prosecutors (2nd edition), 2009. Disponibilă: https://www.iap-association.org/getattachment/Resources-Documentation/IAP-Human-Rights-Manual/Human_Rights_Manual_IAP.pdf.aspx?lang=en-US [accesată: 14.06.2023].

condițiile necesare și să ofere garanții legale pentru a asigura că toate persoanele aflate sub jurisdicția lor pot beneficia practic de aceste drepturi și libertăți. Manualul este dedicat procurorilor pentru a-i ajuta, în special, să avanseze în realizarea acestor scopuri.

Manualul acoperă subiecte legate de drepturile omului în contextul îndatoririlor procurorilor, dreptul internațional al drepturilor omului, standardele internaționale pentru independența sistemului judiciar și a profesiei de avocat, drepturile omului și dreptul la viață, drepturile omului în cadrul investigației infracțiunilor, drepturile omului în timpul arestării și a arestării preventive, drepturile omului în procedurile preliminare, drepturile omului în procedurile judiciare, drepturile omului în contextul condamnării, drepturile omului și tratamentul deținuților, administrarea justiției penale în timpul stării de urgență, drepturile omului și lupta împotriva terorismului, drepturile omului în justiția juvenilă, combaterea discriminării în sistemul de justiție, și promovarea egalității de gen în administrația justiției.

Acest manual este un instrument practic. Principiile care trebuie aplicate de procurori în activitatea lor zilnică se găsesc în instrumentele internaționale, instrumentele regionale și în dreptul intern. Manualul prezintă practicienilor problemele și principiile de aplicare universală și regională - practicienii din diferite jurisdicții pot apoi să integreze principiile aplicabile cu prevederile legilor interne ale propriilor lor jurisdicții, creând astfel un cod de conduită adecvat pentru orice parte a lumii și pentru orice procedură oficială.

În consecință, în acest Manual privind drepturile omului pentru procurori, procurorii vor găsi o compilație de texte internaționale privind drepturile omului, atât la nivel ONU, cât și la nivel regional, care pot fi relevante pentru practica lor de zi cu zi. Manualul conține, de asemenea, fragmente din documente relevante neobligatorii (cunoscut sub numele de drept internațional „soft”) care ar putea fi de folos și interes pentru procurori, precum și câteva comentarii utile, inclusiv comentarii generale cu autoritate asupra Pactului Internațional privind Drepturile Civile și Politice din partea Comitetului pentru Drepturile Omului.

Această lucrare se referă în principal la texte internaționale relevante și la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Manualul se concentrează în principal pe aspectele etice și procedurale ale profesiei de procuror. De asemenea, manualul include capitole referitoare la alte drepturi fundamentale cu care se pot confrunta procurorii în timpul activității lor profesionale, cum ar fi libertatea de gândire, conștiință și religie, libertatea de exprimare și libertatea de întrunire și asociere. Trebuie menționat că cercetarea nu s-a concentrat asupra rolului procurorului în apărarea drepturilor omului în afara domeniului dreptului penal.

În același timp, lucrarea conține anumite standarde ale responsabilității profesionale și declararea îndatoririlor și drepturilor esențiale ale procurorilor, precum și standarde de conduită și instruire. Deși acestea din urmă sunt direcționate în principal către procurorii internaționali, ele pot constitui o sursă valoroasă de inspirație pentru instituțiile naționale de urmărire penală. Acest

manual promovează urmărirea penală efectivă, corectă, imparțială și eficientă a infracțiunilor, contribuind astfel la lupta internațională împotriva criminalității.

Nu putem să trecem cu vedereapublicaţia „*Urmărirea penală. Aspecte teoretice și practice*”[1], ediția a 2-a, revăzută și adăugită, care este semnată de doctrinarii Alexandru Pintea, Dan-Cristian Pintea și Alina-Cristina Bălănescu.

Lucrarea are ca obiect studiul și analiza procesului penal, în special a fazei de urmărire penală, care reprezintă una dintre cele mai importante faze în sistemul de justiție penală. Autorii par să se concentreze pe importanța și rolul acestei faze în obținerea de probe, identificarea infracțiunilor și a făptuitorilor, precum și în stabilirea răspunderii acestora înainte de trimiterea în judecată. De asemenea, este notabil faptul că lucrarea încearcă să facă o conexiune între aspectele de specialitate juridică și cele din domeniul criminalistic și polițienesc, evidențiind interacțiunile și nevoile practice ale organelor de urmărire penală în timpul procesului de investigație. Această abordare holistică poate fi benefică pentru cei care lucrează în domeniul aplicării legii și pentru cei interesați să înțeleagă mai bine procesul penal.

Este important să subliniem că cunoașterea și înțelegerea procesului penal, în special a fazei de urmărire penală, sunt esențiale pentru asigurarea unei justiții corecte și eficiente. Prin urmare, o astfel de lucrare poate fi de mare ajutor pentru profesioniștii din domeniul juridic, pentru forțele de aplicare a legii și pentru studenții care doresc să aprofundeze acest subiect.

Dacă este adevărat că există un deficit de resurse și cercetare în domeniul urmăririi penale, această lucrare vine să acopere o nevoie semnificativă din literatura de specialitate. Ea poate contribui la dezvoltarea cunoștințelor și a expertizei în ceea ce privește această fază esențială a procesului penal. O înțelegere mai bună a fazei de urmărire penală poate contribui la îmbunătățirea procesului penal în ansamblu. Prin colectarea de probe solide și identificarea corectă a infracțiunilor și a făptuitorilor, se poate ajunge la judecarea corectă și la aplicarea legii în mod just.

În concluzie, această lucrare pare să fie un instrument important pentru a înțelege și a îmbunătăți procesul penal, în special faza de urmărire penală. Ea adaugă un aspect practic și multidisciplinar la cunoștințele teoretice și poate fi de ajutor pentru toți cei interesați de domeniul justiției penale, de la practicieni la studenți și cercetători. De la creșterea transparenței și a responsabilității la prevenirea erorilor judiciare și dezvoltarea dreptului procesual penal, aceasta poate să aducă contribuții semnificative la îmbunătățirea sistemului de justiție penală și la asigurarea unei aplicări corecte și echitabile a legii.

O altă lucrare supusă analizei este „*Termenul rezonabil în procesul penal român*”[2] realizată de Cristian Bălan. În lucrarea vizată autorul se referă la termenul rezonabil ca la o instituție

[1] Alexandru Pintea, Dan-Cristian Pintea, Alina-Cristina Bălănescu, Urmărirea penală. Aspecte teoretice și practice, Editura Universul Juridic, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, 2020. 597 p.
[2] Cristian Bălan, Termenul rezonabil în procesul penal român, Editura Hamangiu, București, 2021. 328 p.

complexă care a avut un impact semnificativ asupra legislației procesuale penale încă de la apariția primelor coduri. Ca principiu fundamental al procesului penal, celeritatea a determinat legiuitorul să introducă constant norme menite să eficientizeze activitatea organelor judiciare, să simplifice procedurile, să reducă formalismul, să limiteze domeniul de aplicare al sancțiunilor procesuale, să restructureze sistemul căilor de atac și să creeze proceduri speciale pentru infracțiunile de gravitate redusă. Odată cu ratificarea Convenției Europene a Drepturilor Omului, principiul celerității a fost abordat în dreptul procesual penal român din perspectiva „termenului rezonabil", ca o garanție fundamentală pentru asigurarea unui proces echitabil.

Implementarea noilor dispoziții în materie, la 1 februarie 2014, a fost urmată de o amplă activitate de interpretare a instituțiilor introduse sau reformate în scopul reducerii duratei de soluționare a cauzelor, în comparație cu reglementările anterioare. Această interpretare a luat în considerare obiectivele urmărite de legiuitor și realitățile sociale care impun ca justiția să fie percepută ca un serviciu public.

Scopul lucrării „Termenul rezonabil în procesul penal român" constă în analizarea soluțiilor oferite de noul Cod de procedură penală pentru eficientizarea procesului penal și reducerea costurilor necesare realizării justiției penale, menținând un echilibru între celeritate și respectarea drepturilor fundamentale ale participanților la proces, în special a dreptului la apărare, prevăzut de Constituție și de Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Daniel Marius Morar și alții sunt autorii unei alte lucrări: „*Codul de procedură penală în Jurisprudența Curții Constituționale: comentarii pe articole*"[1], care reprezintă o lucrare de mare importanță pentru practicienii din domeniul dreptului penal și pentru mediul academic, având în vedere influența extinsă pe care Curtea Constituțională o exercită asupra dreptului procesual penal în România. Această lucrare oferă o perspectivă detaliată asupra modului în care instanța constituțională a influențat interpretarea și aplicarea dispozițiilor legale în domeniul procedurii penale, ceea ce este deosebit de valoros pentru toți cei implicați în justiție și în procesul de reformă a legislației penale.

De asemenea, această carte poate reprezenta un instrument util pentru legiuitorul român, oferindu-i informații relevante privind limitele și cerințele constituționale impuse de Curtea Constituțională în ceea ce privește reforma și modificarea legilor procedurii penale. Astfel, ea poate contribui la elaborarea unor politici penale corespunzătoare și la asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor.

Prin prezentarea și comentarea jurisprudenței Curții Constituționale pentru fiecare articol al codului, această lucrare furnizează un ghid practic pentru practicieni și cercetători, ajutându-i să înțeleagă mai bine modul în care dreptul procesual penal a evoluat și a fost ajustat în conformitate

[1] Daniel Marius Morar (coordonator), Codul de procedură penală în Jurisprudența Curții Constituționale: comentarii pe articole, Editura Hamangiu, București, 2021. 1512 p.

cu principiile constituționale. Astfel, contribuie la promovarea unei aplicări unitare și corecte a Codului de procedură penală și la îmbunătățirea calității sistemului judiciar din România.

Corneliu Bîrsan este autorul următoarei lucrări: „*Convenția europeana a drepturilor omului. Comentariu pe articole*”[1]. În această lucrare, autorul prezintă un comentariu a CEDO, evidențiind necesitatea absolută de a actualiza și reedita lucrarea legată de CEDO la cinci ani de la apariția primei ediții. Acest lucru se datorează schimbărilor în jurisprudență și evoluției Convenției în acest interval de timp.

Noua ediție este organizată într-un singur volum și acoperă atât drepturile substanțiale reglementate de Convenție, cât și procedura în fața Curții, executarea hotărârilor și alte aspecte legate de regimul juridic al tratatului internațional care este Convenția. Aceasta urmează ordinea strictă a textelor din Convenție, de la articolul 19 la 59. Totodată, observăm cu ușurință evoluția jurisprudenței Curții într-un interval relativ scurt de timp de la apariția primei ediții, în special în ceea ce privește drepturile și libertățile protejate de CEDO.

Se aduce în discuție ratificarea Protocolului nr. 14 la Convenție, care a modificat procedura în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, având ca scop simplificarea ei. Acest protocol a devenit „operațional” după ratificarea sa de către Rusia în 2010. Se menționează câteva modificări aduse de Protocolul nr. 14, cum ar fi posibilitatea declarării unor cereri ca inadmisibile de către un complet de judecător unic, examinarea cererilor admisibile cu obiectul pentru care există o jurisprudență „bine stabilită” de către Comitetele de trei judecători și introducerea unui nou criteriu de admisibilitate, anume ca reclamantul să fi suferit un „prejudiciu important” prin încălcarea dreptului garantat de Convenție.

În ansamblu, lucrarea prezintă contextul și importanța unei noi ediții a lucrării referitoare la CEDO și menționează unele dintre schimbările majore în jurisprudență și procedură aduse de Protocolul nr. 14 la Convenție.

Analizei a fost expusă o altă lucrare: „*Tratat de drepturile omului*”[2]. Tratatul respectiv a fost scris de Nicolae Voiculescu și Maria-Beatrice Berna. Lucrarea are ca scop să contribuie la înțelegerea și dezvoltarea unei culturi a drepturilor omului atât în societatea română, cât și în spațiul european. Autorii menționează că au observat o nevoie de lucrări mai complexe în acest domeniu, care să aducă clarificări și să răspundă dilemelor existente în legătură cu drepturile omului, într-o perioadă tumultuoasă la nivel internațional.

Autorii subliniază preocupările lor academice și de cercetare și dezvăluie intenția de a contribui la dezvoltarea și promovarea unei culturi a drepturilor omului în societatea românească

[1] Bîrsan Corneliu, Convenția europeana a drepturilor omului. Comentariu pe articole, Ediția 2, Editura C. H. Beck, București, 2010. 1920 p.
[2] Voiculescu Nicolae, Berna Maria-Beatrice, Tratat de drepturile omului, Editura Universul Juridic, București, 2023. 1148 p.

și în spațiul european. În acest context, lucrarea are ca obiectiv principal furnizarea unei prezentări complete și sistematizate a problematicii drepturilor omului. Autorii subliniază importanța construirii unei teorii a drepturilor omului pentru a fundamenta și clarifica protecția acestor drepturi. Ei recunosc existența unor dileme și a unei lipse de claritate conceptuală în domeniul drepturilor omului, și, în consecință, consideră că dezvoltarea unei viziuni teoretice este esențială pentru asigurarea aplicării efective a acestor drepturi.

Lucrarea este organizată în mai multe titluri care abordează diverse aspecte ale drepturilor omului, inclusiv teoria drepturilor omului, sistemele internaționale de protecție a drepturilor omului, și drepturi specifice care au fost subiectul dezbaterilor în domenii precum accesul la justiție, drepturile femeilor, drepturile sexuale etc. Autorii subliniază că drepturile omului sunt fundamentale și au o importanță crucială în lumea contemporană, dat fiind contextul complex și provocările globale cu care se confruntă societatea. Ei văd această lucrare ca o contribuție semnificativă la literatura de specialitate națională și internațională.

Un subiect important autorii l-au dedicat mandatului european de arestare. Autorii remarcă faptul că, mandatul european de arestare reprezintă un instrument juridic crucial în cadrul Uniunii Europene, creat cu scopul de a facilita combaterea infracționalității transfrontaliere și de a asigura o mai bună cooperare între statele membre. Autorii au dedicat multe eforturi pentru a descrie în mod complex problema și modalitatea aplicării și executării acestui mandat, precum și drepturile învinuitului și alte aspecte relevante. În acest context, se subliniază că mandatul european de arestare este esențial în lupta împotriva infracționalității transfrontaliere, deoarece permite statelor membre ale UE să solicite arestarea și predarea unei persoane căutate într-un alt stat membru fără a fi nevoie de proceduri de extrădare lungi și complicate. Acest lucru accelerează procesul de aducere în fața justiției a persoanelor învinuite.

Una dintre preocupările principale a autorilor este protejarea drepturilor învinuitului în cadrul mandatului european de arestare. Acest mandat trebuie să respecte toate garanțiile și procedurile legale în vigoare, inclusiv dreptul la un avocat, dreptul la un proces echitabil și dreptul la a fi informat cu privire la acuzații. Astfel, învinuitul are oportunitatea de a se apăra în fața instanței și de a-și exercita drepturile într-un mod just și echitabil.

Autorii au subliniat, de asemenea, necesitatea de a asigura că mandatul european de arestare nu este utilizat abuziv și că nu este folosit pentru infracțiuni minore. Statele membre au responsabilitatea de a se asigura că mandatul european de arestare este aplicat doar în cazurile care implică infracțiuni grave și că se evită arestările nejustificate.

În concluzie, mandatul european de arestare este un instrument fundamental în cadrul UE, care a facilitat cooperarea judiciară între statele membre și a contribuit la combaterea infracționalității transfrontaliere. Autorii au adus în prim-plan o serie de aspecte esențiale legate de acesta, cum ar fi importanța sa, modalitatea de aplicare și executare, drepturile învinuitului și

necesitatea de a preveni abuzurile. Acest instrument este esențial pentru menținerea securității și a justiției în spațiul european.

O altă publicație ce ne-a atras atenția este „*Protecting the right to a fair trial under the european convention on human rights*”[1], elaborată de Dovydas Vitkauskas și Grigoriy Dikov. Acest manual a fost publicat pentru practicienii din domeniul dreptului, apărut în ediția a 2-a.

Cercetarea respectivă se adresează în primul rând juriștilor practicieni și altor profesioniști din domeniul juridic care sunt deja familiarizați cu articolul 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Manualul se concentrează pe articolul 6, care este considerat unul dintre cele mai complexe articole din Convenție din cauza numărului mare de probleme pe care le ridică și a interpretărilor variate oferite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Publicația are o abordare diferită față de alte manuale, deoarece se concentrează pe extragerea principiilor-cheie din cauze importante examinate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Manualul conține și exemple scurte pentru a ilustra aceste principii și pentru a arăta situațiile tipice și excepționale în care s-au constatat sau nu încălcări ale dreptului la un proces echitabil. Scopul este de a ajuta practicienii și studenții să înțeleagă mai bine cum se aplică acest articol în diverse contexte legale. De asemenea, manualul abordează nu numai problemele „soluționate” deja, ci și inconsecvențele apărute în interpretarea Convenției Europene a Drepturilor Omului, care pot necesita clarificări suplimentare de la Curtea de la Strasbourg în viitor.

În concluzie, acest manual este destinat profesioniștilor din domeniul juridic care doresc să înțeleagă mai bine aplicarea articolului 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și să folosească principiile și exemplele prezentate în practica lor juridică.

Lucrarea „*Принципы уголовного процесса*”[2], elaborată sub redacția Galinei Rusman și Svetlanei Dorovskih, se prezintă a fi o altă cercetare analizată de noi. Această lucrare abordează categoriile juridice care nu doar au primit deja statutul de principii ale procesului penal, ci și dispoziții care aspiră să obțină acest statut. Aceste dispoziții sunt considerate fundamentale nu doar în procesul penal, ci și în alte domenii ale dreptului. De asemenea, au fost analizate prevederile constituționale, care nu pot fi ignorate în desfășurarea activităților procesuale penale.

Scopul acestei lucrări monografice este de a acoperi în mod comprehensiv aspectele problematice ale principiilor procesului penal prin prisma reglementărilor juridice internaționale, de a determina scopul lor, de a dezvălui deficiențele în implementarea lor și de a propune opțiuni

[1] Vitkauskas Dovydas și Dikov Grigoriy, Protecting the right to a fair trial under the european convention on human rights, A handbook for legal practitioners, 2nd edition, Council of Europe, September 2017, 163 p. Disponibilă: https://edoc.coe.int/en/european-convention-on-human-rights/7492-protecting-the-right-to-a-fair-trial-under-the-european-convention-on-human-rights-a-handbook-for-legal-practitioners-2nd-edition.html [accesată: 10.04.2023].
[2] Г. С. Русман, С. М. Даровских, Принципы уголовного процесса. Монография. Москва: Проспект, 2022. 336 p.

pentru îmbunătățirea legislației. Fără a pretinde că avem soluții definitive la problemele legate de principiile procesului penal, vom face o serie de propuneri teoretice, atât pentru clarificarea conținutului principiilor și caracteristicile lor, cât și pentru abordarea problemelor pe care practicienii de drept le întâmpină în aplicarea acestor principii fundamentale.

Această lucrare monografică are particularitatea și valoarea sa în faptul că autorii reprezintă diverse școli de gândire juridică, care se diferențiază și, în același timp, se completează reciproc. Este important de menționat că această cercetare științifică se dezvoltă în mod natural din subiectele științifice care se concentrează pe protejarea drepturilor participanților la procedurile penale.

O altă lucrare analizată este „*Уголовный процесс*”[1], scrisă de Alexandr Smirnov și Constantin Kalinovskii. Autorii descriu în această lucrare despre dificultatea procedurii penale din cauza modificării permanente a legislației și a practicii judiciare în materie penală. Din aceste considerente, autorii explică conceptele de bază ale dreptului procesual-penal și a principiilor sale, care sunt cheia înțelegerii esenței procesului penal, a modificărilor și completărilor legislației și a asimilării sistematice a materiei penale. În același timp, prezentarea conceptelor și principiilor procesuale penale de bază în literatură pare a fi o sarcină dificilă din cauza existenței diferitelor școli științifice, a abordărilor divergente și a discuțiilor teoretice care se poartă cu privire la multe probleme procesuale penale. Respectiv, manualul respectiv vine cu idei despre cele mai fundamentale principii ale științei justiției penale.

În această publicație, autorii au încercat să se îndepărteze de o prezentare descriptivă a materialului sau de la o simplă repovestire a prevederilor Codului de procedură penală. Conținutul lucrării este prezentat în tradițiile școlii de teorie a justiției penale din Sankt Petersburg. Ideea centrală a cărții este publicitatea și competitivitatea procedurilor judiciare, prin prisma cărora sunt evaluate toate instituțiile procesuale penale și practica aplicării acestora.

Punem vedea în manualul dat procedurile penale nu ca un set pozitivist de prescripții, ci ca o combinație strict logică a instituțiilor procedurale dezvoltate de practica judiciară mondială de-a lungul secolelor, pe care nimeni nu are voie să le ignore sau să le „amesteci” în mod arbitrar, nici măcar legiuitorul, pentru că acest lucru este contraproductiv, și periculos. Din aceste principii de bază cresc toate instituțiile și normele care alcătuiesc țesutul viu, organic al dreptului procesual-penal. Prin urmare, oricine cunoaște prevederile generale ale teoriei va putea înțelege rapid logica solidă a normelor juridice specifice, inclusiv înțelegerea sensului lor corect și a ceea ce este necesar pentru a corecta situația. Totodată, autorii au analizat practica judiciară, inclusiv deciziile Curții Constituționale a Federației Ruse, deciziile Plenului Curții Supreme a Federației Ruse.

[1] А. В. Смирнов, К. Б. Калиновский. Уголовный процесс: авторский курс [учебное пособие]. Москва, 2022, 368 p.

Următoarea lucrare analizată se prezintă manualul „*Уголовный процесс*”[1], elaborată de un grup de autori sub redacția doctrinarilor Bagmet Anatolie și Gelidibaev Movlad. Acest manual conține cunoștințe fundamentale, iar autorii au încercat să explice și să analizeze lacunele legislative produse de modificările și completările legislației procesuale penale din Federația Rusă. Or, de la adoptarea Codului de procedură penală al Federației Ruse (18 decembrie 2001) și până în prezent, au fost adoptate peste 230 de legi federale care introduc modificări și completări la Codul de procedură penală.

În total, în ultimii 17 ani, au fost aduse peste o mie de modificări în legislația de procedură penală: s-a modificat semnificativ formele procedurilor preliminare, instituția cercetării cauzelor penale la faza urmăririi penale, controlul procedural și supravegherea procurorilor asupra implementării anchetei și anchetei prealabile; completarea listei măsurilor preventive (cauțiune, arest la domiciliu), acțiuni de urmărire penală (obținerea de informații despre conexiunile dintre abonați și (sau) dispozitive de abonat), temeiuri de încetare a cauzei penale (cu aplicarea unei amenzi judecătorești); a fost extinsă utilizarea instituției jurați în cauzele penale care intră în competența instanței districtuale și a curții militare de garnizoană, precum și clarificarea procedurii de formare a unui complet de jurați.

Trebuie remarcat faptul că numai în 2018, legiuitorul a adoptat mai mult de 15 legi federale care au schimbat semnificativ procedurile penale: a fost introdusă o nouă măsură preventivă pentru bănuiți și învinuiți (interzicerea anumitor acțiuni); s-a stabilit noi atribuții instanțelor de casație și de apel de competență generală și procedura de depunere a contestațiilor; a fost introdus un nou participant la raporturile juridice procesuale penale - persoana în privința căreia cauza penală a fost disjunsă în proceduri separate în legătură cu încheierea unui acord de cooperare la etapele prejudiciare; a fost instituită o procedură judiciară pentru obținerea permisiunii de a anula o decizie de încetare a urmăririi penale; au fost clarificate regulile care reglementează jurisdicția de investigare și competența în cauzele penale; a fost îmbunătățită procedura de calcul și prelungire a perioadei de detenție în faza preliminară a procesului penal etc.

Ținând cont de aceste modificări, autorii în lucrarea respectivă expun și dezvăluie dispozițiile dreptului procesual penal, oferă o analiză a legislației actuale, tendințe emergente în îmbunătățirea acesteia, precum și pozițiile acestora asupra anumitor probleme de drept procesual-penal. Structura manualului este astfel construită încât la studierea materialelor prezentate în acesta, juriștii să aibă o înțelegere clară a dreptului procesual penal, a conceptelor de bază, a categoriilor și a procedurilor acestuia, a reglementării legale a controlului procesual și a supravegherii de către procurori a procedurii preliminare, a principiilor procesual-penale etc.

[1] Багмет А.М., Гельдибаев М.Х., Уголовный процесс, Московская академия Следственного комитета Российской Федерации, 4-е изд., Москва, 2021, 911 p.

O altă lucrare analizată este „*Уголовно-процессуальное право Российской Федерации*”[1], elaborată de Șatalov Alexandr și Crâmov Alexandr.

Analiza lucrării respective denotă că acesteia îi sunt relevate dispozițiile generale ale procesului penal și conținutul tuturor etapelor acestuia. Capitole separate ale manualului sunt dedicate procedurilor în fața unui magistrat și în instanță cu participarea juraților, proceduri speciale de adoptare a unei hotărâri judecătorești atunci când învinuitul este de acord cu acuzația care i se aduce și la încheierea unui acord de cooperare, particularitățile procedurilor judiciare într-un dosar penal împotriva minorilor, precum și particularitățile procedurilor pe anumite categorii de cauze penale, cooperarea internațională în domeniul procesului penal, procedurile penale în țări străine. Manualul oferit atenției cititorilor este unul de bază, sau de specialitate. Aceasta înseamnă că conține tot ce este necesar pentru analizarea procedurii penale din Federația Rusă. Această lucrare vine să ofere cunoștințe și abilități fundamentale pentru juriști, judecători și profesioniști din domeniul juridic, precum și pentru profesorii care predau dreptul procesual penal.

În plus, lucrarea subliniază importanța cunoașterii dreptului procesual penal pentru a asigura respectarea drepturilor omului și a principiilor statului de drept în orice proces penal. Acest subiect este vital în contextul drepturilor individuale și al justiției corecte.

În concluzie, lucrarea pune mai mult accent pe importanța cunoașterii dreptului procesual penal în contextul justiției penale și al respectării drepturilor omului. De asemenea, ar putea sublinia rolul crucial al resurselor educaționale specializate în pregătirea studenților și a profesorilor în acest domeniu esențial al dreptului.

În afară de doctrinarii menționați *supra*, în cadrul prezentei lucrări au fost analizate cercetările și altor autori de notorietate din domeniu, care au fundamentat dimensiunea teoretică și practică a studiului, printre care menționăm: Gheorghiță Mateuț[2], Ion Neagu[3], Mihail Udroiu[4],

---

[1] Шаталов А.С., Крымов А.А., Уголовно-процессуальное право Российской Федерации, Национальный исследовательский университет Высшая школа экономики Академия ФСИН России, Москва, ЮНИТИ-ДАНА, 2020. 639 p.

[2] Gheorghiță Mateuț. Procedura penală. Partea generală. Ed. Universul Juridic, București, 2019. 1197 p.; Mateuţ Gheorghiţă, Procedură penală (Parte generală) Volumul II, Iaşi, Editura Chemarea, 1997. (ISBN 973-9237-20-7. 234 p.).

[3] Neagu Ion, Damaschin Mircea, Tratat de procedură penală, Partea generală, Ediția a 3-a, revizuită și adăugită, Editura Universul Juridic, 2020. (ISBN: 978-606-39-0600-8. 800 p.);

[4] Mihail Udroiu [et al.], Codul de procedură. Comentariu pe articole. Ediția a II-a. București. 2017 (ISBN: 978-606-18-0672-0. 2600 p.); Mihail Udroiu, Ovidiu Predescu, Protectia europeana a drepturilor omului si procesul penal roman, Tratat, Editura All Beck, 2008 (ISBN: 978-973-115-359-9. 1050 p.); Udroiu Mihail, Procedură penală. Partea generală, Sinteze și Grile, Ediția a 6-a, revizuită și adăugită, Volumul I, Editura C.H. Beck, București, 2019 (ISBN: 978-606-18-0878-6. 1249 p.); Udroiu Mihail, Sinteze de Procedură penală, Volumul I, Ediția 2, revizuită și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2021. (978-606-18-1091-8; 978-606-18-1092-5; 978-606-18-1093-2. 1176 p.).

Vasile Păvăleanu[1], Mircea Damaschin[2], Anastasiu Crișu[3], Grigore Gr. Theodoru[4], Ioan-Paul Chiș[5], Micu Bogdan[6], Ciobanu Petruț[7], Alina Săvoiu[8], Alin-Gheorghe Gavrilescu[9], Ancuța Georgeta-Raluca[10], Anelis-Vanila Intărescu[11], Boroi Alexandru[12], Nicolae Volonciu[13], Vintilă Dongoroz[14], Ivana Roagna[15], Trăian Pop[16] etc.

Unii din acești doctrinari s-au referit la întregul proces penal, pornind de la scopul procesului penal și terminând cu judecarea cauzei penale, implicit punerea în executare a hotărârilor instanțelor de judecată. Alții s-au referit la subiecte mai înguste, cum ar fi: principiile procesului penal, aplicarea măsurilor procesuale de constrângere, urmărirea penală etc.

De asemenea, au fost analizate multiple Decizii-cadru, Directive și Regulamente ale Parlamentului și Consiliului Uniunii Europene. Totodată, au fost analizate peste 350 de decizii ale Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO), implicit și cele de condamnare a Republicii

---

[1] Păvăleanu Vasile, Drept procesual penal. Partea generală, Editura Lumina Lex, București, 2001. (520 p.).

[2] Neagu Ion, Damaschin Mircea, Tratat de procedură penală. Partea generală, Ediția a 2-a, Editura Universul Juridic, București, 2018; Neagu Ion, Damaschin Mircea, Tratat de procedură penală, Partea generală, Ediția a 3-a, revizuită și adăugită, Editura Universul Juridic, 2020. (ISBN: 978-606-39-0600-8. 800 p.).

[3] Anastasiu Crișu. Drept procesual penal. Partea generală. Ediția 2. Editura C.H. Beck, 2007. (978-973-115-139-7. 416 p.); Crișu Anastasiu, Drept procesual penal, Partea generală, Ediția a 6-a, revizuită și actualizată, Editura Hamangiu, 2022. (ISBN: 978-606-27-2125-1. 690 p.).

[4] Theodoru Grigore Gr., Tratat de Drept procesul penal, Ediția a 3-a, Editura Hamangiu, 2013. (ISBN: 978-606-522-441-4. 896 p.).

[5] Theodoru Grigore Gr., Chiș Ioan-Paul, Tratat de Drept procesual penal, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, 2020. (ISBN: 978-606-27-1671-4. 1171 p.).

[6] Micu Bogdan. Slăvoiu Radu, Zarafiu Andrei, Procedură penală, Editura Hamangiu, București, 2022. (ISBN: 978-606-27-2134-3. 886 p.).

[7] Ciobanu Petruț, Accesul liber la justiție. Disponibilă: https://barouliasi.ro/accesul-la-justitie (accesată: 17.08.2022); Ciobanu Petruț, Codul de procedură penală adnotat, Ediție actualizată la 04.04.2021, Editura ROSETTI International, București, 2021. (ISBN: 978-606-025-055-5. 1705 p.).

[8] Alina Săvoiu, Cătălin Căpătînă Basarabescu, Dreptul la viață privată, în Analele Universităţii „Constantin Brâncuşi" din Târgu Jiu, Seria Ştiinţe Juridice, Nr. 1/2013. Disponibil: file:///C:/Users/user/Downloads/6_ALINA_SAVOIU.pdf [accesată: 26.07.2022].

[9] Alin-Gheorghe Gavrilescu, Accesul liber la justiție, Analele Universităţii „Constantin Brâncuşi" din Târgu Jiu, Seria Ştiinţe Juridice, Nr. 2/2011, p. 62. Disponibil: https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=737027111000006070112065089106081064016020050037028066000800740741260000860940880260611200600150550361100070101270960641200941080590780760040670060690901250291180800890300470020220901141150831260920700041031080920871000760681010780731191010900171170 89&EXT=pdf&INDEX=TRUE (accesată: 17.08.2022).

[10] Ancuța Georgeta-Raluca, Aspecte teoretice și practice privind autoincriminarea în procesul penal, Universul Juridic Premium nr. 11/2017. Disponibilă: https://lege5.ro/Gratuit/gi3dcnjxgm4a/aspecte-teoretice-si-practice-privind-autoincriminarea-in-procesul-penal [accesată: 01.07.2021].

[11] Anelis-Vanila Istărescu. Dreptul la un remediu efectiv și la un proces echitabil în jurisprudența actuală a Curții de Justiție a Uniunii Europene. 15.09.2017. Disponibil : https://www.universuljuridic.ro/dreptul-la-un-remediu-efectiv-si-la-un-proces-echitabil-jurisprudenta-actuala-curtii-de-justitie-uniunii-europene/2/ [accesat: 19.04.2022].

[12] Boroi Alexandru [et.al.] Drept procesual penal. Curs universitar. Bucureşti. Ed. All Beck. 2001. (ISBN: 973655094X, 9789736550942. 466 p.).

[13] Volonciu Nicolae, Tratat de procedură penală, Partea generală, Volumul I, Editura Paidea, București, 1996. (ISBN: 973-9131-01-8. 510 p.).

[14] Dongoroz Vintilă și alții, Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală. Volumul V. Ediția a 2-a. Editura All Beck, București, 2003. (ISBN: 978-973-655-356-1. 432 p.).

[15] Ivana Roagna. Protejarea dreptului la respectarea vieții private și de familie în cadrul Convenției Europene a Drepturilor Omului. Manualele Consiliului Europei pentru Drepturile Omului, Consiliul Europei, Strassbourg. 2012, p. 14. Disponibilă: https://rm.coe.int/16806f15c5 [accesată: 27.07.2022].

[16] Pop Traian, Drept procesual penal, Partea specială, Volumul IV, Tipografia Națională Cluj, reeditată la Editura Universul Juridic, București, 2019. (ISBN: 978-606-673-118-8. 728 p.).

Moldova, suplinind teza, în acest sens, cu o bogată jurisprudență a Curții.

Examinarea practicilor judiciare europene și internaționale și analiza experienței altor state au jucat un rol crucial în avansarea cercetării noastre științifice. Un alt aspect deosebit de semnificativ în desfășurarea cercetării noastre a fost abordarea științifică a materialelor care au abordat garantarea și respectarea drepturilor omului în fazele prejudecătore ale procesului penal. Este important să subliniem că această etapă a investigației este adesea marcată de caracterul secret al acțiunilor desfășurate și de limitările în contradictorialitate. Din această perspectivă, există riscul real al încălcării drepturilor și libertăților individuale în cadrul procesului penal.

Analiza atentă a practicilor judiciare din alte state a constituit piatra de temelie a demersului nostru științific, oferindu-ne o perspectivă cuprinzătoare asupra modului în care drepturile omului sunt asigurate și respectate la etapele prejudiciare ale procesului penal. În cadrul acestor etape marcate de confidențialitate și limitări ale contradictorialității, se profilează un risc considerabil privind încălcarea drepturilor și libertăților individuale în procesul penal. Această realitate subliniază importanța unui demers științific riguros în identificarea mecanismelor care să asigure echilibrul între eficiența anchetelor și protecția drepturilor individuale.

În acest context, lucrările publicate în afara granițelor țării au oferit nu doar o perspectivă internațională, ci și materiale de înaltă calitate științifică. Aceste resurse au avut un impact semnificativ asupra modificărilor aduse procedurilor și doctrinei în Republica Moldova. Prin accesarea și analiza acestor studii străine, am reușit să identificăm vulnerabilități actuale în sistemul nostru judiciar și să propunem soluții concrete pentru îmbunătățirea administrării probatoriului, asigurarea respectării drepturilor participanților în procesul penal și remedierea deficiențelor în procesul de investigație.

Prin aducerea la lumină a domeniilor critice și oferirea unor soluții concrete, cercetarea noastră a contribuit la îmbunătățirea eficienței activității organelor judiciare în Republica Moldova. Într-un mod concret și aplicat, am reușit să abordăm și să depășim problemele existente, contribuind la consolidarea încrederii în sistemul nostru judiciar și la promovarea unor standarde înalte în ceea ce privește respectarea drepturilor și libertăților individuale în procesul penal.

1.2. Analiza materialelor științifice naționale în domeniul asigurării drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare

O primă lucrare supusă analizei este lucrarea profesorului Igor Dolea intitulată „*Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat*”[1].

Lucrarea se concentrează pe reforma probatoriului penal din perspectiva promovării elementelor private, o problemă actuală pentru Republica Moldova în contextul aspirațiilor către

[1] Dolea Igor, Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat, Editura Cartea Juridică, Chișinău, 2009. 416 p.

Uniunea Europeană. Autorul aduce o perspectivă nouă asupra modului în care probatoriul penal poate fi reformulat pentru a pune mai mare accent pe drepturile individului, cu o atenție deosebită acordată respectării drepturilor omului în procesul penal. Este bazată pe principii fundamentale ale filosofiei și dreptului care se referă la respectarea drepturilor individuale în procesul penal. De asemenea, se utlizează cercetări sociologice realizate de autor pentru a evalua opinia și percepția subiecților procesuali, cum ar fi judecători, procurori, avocați și persoane acuzate. Totodată, lucrarea argumentează necesitatea recunoașterii principiului proporționalității în activitatea procesuală, ceea ce înseamnă că măsurile luate în probatoriul penal ar trebui să fie proporționale cu obiectivele urmărite și să nu depășească limita necesară pentru atingerea acestor obiective.

Lucrarea examinează promovarea drepturilor acuzatului în cadrul probatoriului și subliniază importanța investigației avocatului în raport cu dreptul la tăcere al persoanei acuzate. În același timp, cercetarea se axează pe drepturile victimei infracțiunii și necesitatea introducerii unor noi instituții procesuale pentru a asigura aceste drepturi, inclusiv recunoașterea principiului disponibilității și implementarea acuzării private și subsidiare. La fel, lucrarea analizează aspectele procesuale legate de asigurarea drepturilor martorului în probatoriul penal, inclusiv instituțiile avocatului martorului, privilegiile și imunitățile martorului, precum și protecția acestuia.

Autorul acestei cercetări aduce propuneri de reformă legislativă pentru a contribui la democratizarea justiției penale în general și la asigurarea drepturilor persoanelor implicate în probatoriul penal în particular. Această lucrare abordează o serie de aspecte importante și actuale în domeniul dreptului penal și probatoriului, cu accent pe respectarea drepturilor individuale și promovarea principiilor europene în acest context.

O altă lucrare analizată este „*Procedura penală. Partea generală*”[1], elaborată de Osoianu Tudor și Ostavciuc Dinu. Această lucrare recentă este dedicată procedurii penale din Republica Moldova, cu analiza și explicările de rigoare a modificărilor și completărilor legislative de până la publicarea acesteia, implicit și a practicii judiciare naționale. Autorii, pe lângă alte aspecte, analizează drepturile participanților în procesul penal, la diferite faze și etape, consacrând capitole disticte principiilor procesului penal,măsurilor procesuale de constrângere, chestiunilor patrimoniale, termenele procesuale etc.

Această lucrare este deosebit de completă și cuprinzătoare, abordând numeroase aspecte importante ale procesului penal și aducând contribuții semnificative la înțelegerea acestuia. Autorii oferă o analiză a drepturilor participanților în procesul penal, abordând diferite faze și etape ale acestuia. Acest lucru poate implica examinarea drepturilor bănuiților, învinuiților și inculpaților, martorilor, părților civile, victimelor și a altor persoane implicate în proces.

Lucrarea include capitole dedicate principiilor fundamentale ale procesului penal în calitate

[1] Osoianu Tudor și Ostavciuc Dinu, Procedura penală. Partea generală, Editura Pro Universitaria, București, 2023. 360 p..

de paradigme diriguitoare aplicabile tuturor fazelor procesului penal. Aceste principii pot include prezumția de nevinovăție, dreptul la apărare, legalitatea, oficialitatea, inviolabilitatea domiciliului și a proprietății și alte principii-cheie care stau la baza procesului penal. Autorii se concentrează, de asemenea, asupra măsurilor procesuale de constrângere. Aceasta implică o analiză a aplicării reținerii, măsurilor preventive și a altor măsuri procesuale de constrângere, precum și a modului în care acestea pot afecta drepturile participanților. Publicația acoperă, de asemenea, aspecte legate de chestiunile patrimoniale și termenele procesuale, indicând importanța acestora pentru participanții la procesul penal. Autorii se bazează pe hotărârile și practica Curții Constituționale și a Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO) pentru a susține argumentele lor. Acest lucru adaugă un nivel semnificativ de credibilitate și relevanță în analiza lor.

Autoriiîşi concentrează atenția aspra statutului procesual al fiecărui participant în procesul, fapt care contribuie la înțelegerea profundă a drepturilor și obligațiunilor fiecărui grup de participanți, asigurând o perspectivă echilibrată și cuprinzătoare. Totodată, lucrarea nu se limitează la analiza drepturilor participanților, ci discută și rolul organelor de urmărire penală, a procurorului și a instanțelor de judecată. Această abordare contribuie la evaluarea modului în care aceste organe pot influența respectarea drepturilor omului și eficacitatea investigației penale.

În concluzie, această publicație este o resursă semnificativă și detaliată în domeniul materiei penale, aducând o analiză cuprinzătoare a procesului penal și a drepturilor participanților, cu sprijinul jurisprudenței Curții Constituționale și a CtEDO. Aceasta poate fi de mare ajutor pentru profesioniștii din domeniul juridic, cercetători și studenți care doresc să aprofundeze înțelegerea acestui domeniu complex.

„*Probele în procesul penal*”[1] se prezintă a fi o altă lucrare analizată de noi. Lucrarea reprezintă un îndrumar pentru avocați. Ne-a interesat această lucrare, deoarece autorul vorbește nu de administrarea probelor de către organele judiciare, ci de rolul avocatului la administrarea acestor probe, participarea lui administrarea probelor, precum și intervenția sa atunci când este necesară pentru acordarea unei asistențe juridice calificate.

Textul lucrării subliniază că, în prezent, există limitări în ceea ce privește mecanismele disponibile pentru apărător și acuzat în administrarea probelor într-un proces penal. Se afirmă că drepturile acestora includ posibilitatea de a solicita acțiuni procesuale suplimentare sau de a cere excluderea unor probe. Cu toate acestea, se argumentează că mecanismele existente nu sunt suficiente pentru a asigura participarea efectivă și independentă a apărătorului în probatoriul procesului. Autorul reușește să ofere argumente juridice pentru implicarea apărătorului în diferite aspecte ale procesului penal, inclusiv în desfășurarea cercetării cauzei penale, evaluarea admisibilității probelor și solicitarea unor probe suplimentare. Toate aceste activități sunt

[1] Dolea Igor, Probele în procesul penal: Îndrumar pentru avocați. Chișinău. 2016. (ISBN 978-9975-57-202-6. 55 p.).

considerate necesare pentru a proteja drepturile și libertățile clientului.

Lucrarea este apreciată pentru utilitatea sa, cuprinzând atât aspecte practice, inclusiv practica judiciară relevantă și jurisprudența CtEDO. Aceasta adaugă valoare atât teoretic, cât și practic, indicând că textul este bine fundamentat și relevant pentru domeniul juridic.

Interes ne-a trezit și o altă lucrare: „*Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*”[1], care are ca scop să se creeze un instrument de lucru eficient pentru cei responsabili de gestionarea unui dosar penal. Acest lucru a determinat o abordare axată pe norme și jurisprudență, cu o atenție deosebită acordată standardelor internaționale și deciziilor Curții Europene a Drepturilor Omului.

Prin prezentarea standardelor internaționale și jurisprudenței relevante, inclusiv a deciziilor Curții Constituționale și a Curții Supreme de Justiție din Republica Moldova, s-a dorit furnizarea unei baze solide pentru abordarea problemelor juridice specifice dosarelor penale. Integrarea normelor interne, cum ar fi codurile, legile și hotărârile CSM sau de guvern, contribuie la clarificarea aspectelor procesuale.

De asemenea, includerea jurisprudenței instanțelor din alte țări, precum Germania și România, aduce o perspectivă internațională și poate oferi exemple relevante pentru situații similare. Menționarea clară a surselor utilizate și a datelor de aderare la standardele internaționale este importantă pentru transparență și validitatea instrumentului de lucru creat. De asemenea, evidențierea sintagmelor din notele explicative pare să faciliteze identificarea rapidă a problemelor abordate, ceea ce poate fi deosebit de util într-un context juridic.

În ansamblu, această abordare cuprinzătoare și echilibrată, combinând elemente de drept intern și internațional, precum și jurisprudență relevantă, oferă un cadru util și eficient pentru cei implicați în gestionarea dosarelor penale.

Profesorul Igor Dolea este unul din doctrinarii naționali care a dedicat dreptului procesual penal, implicit asigurării și respectării drepturilor omului în cadrul procesului penal, multiple publicații[2], iar cele mai recente au fost analizate și utilizate de noi.

Printre ultimele cercetări se enumeră: „*Ghid privind alternativele la arestarea preventivă*”[3]

---

[1] Dolea Igor, Codul de procedură penală. Comentariu aplicativ. Ediția a 2-a. Editura Cartea Juridică, Chișinău, 2020. 1408 p.

[2] DOLEA, I. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ). Chișinău. Ed. Cartea Juridică. 2016. 1172 p. ISBN 978-9975-3111-3-7; DOLEA, I. Dreptul la judecarea cauzei într-un termen rezonabil și unele probleme de procedură penală. În: Avocatul Poporului, 1–3, 2000, p. n23-25. ; DOLEA, I. et al. Codul de procedură penală. Comentariu. Chișinău: Cartier. 2005. 768 p. ; DOLEA, I. et al. Drept procesual penal, Ediția I, Chișinău: Cartier Juridic, 2005. 417 p. ; DOLEA, I. et. al. Drept procesual penal. Chișinău : Cartier Juridic, 2005. 960 p. ; DOLEA, I. Imunitățile și privilegiile martorului în procesul penal, Probleme actuale ale jurisprudenței: realizări și perspective. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova, Științe Juridice, CE USM, Chișinău, 2002, , p. 345-354. ; DOLEA, I. Noi aspecte ale problemei detenției preventive în materia procedurii penale. În: Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice. Vol. 2, 7-8 noiembrie 2020, Chișinău, CEP USM, 2020. 102-105 pp.

[3] Dolea Igor, Ghid privind alternativele la arestarea preventivă, elaborat cu suportul financiar al proiectului Consiliului Europei „Consolidarea sistemului de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”,

și „*Riscul dezordinilor publice și protecția deținutului ca temei de aplicare a arestării preventive și arestului la domiciliu*”[1]. Aceste lucrări sunt dedicate dreptului la libertate și siguranță. Cât privește alternativele la arestarea preventivă, autorul le analizează în contextul protecției drepturilor omului, în special standardele înaintate de CEDO, cum ar fi: existența unei bănuieli rezonabile, legalitatea detenției, proporționalitatea, prezența unui risc, etc. În acest sens, autorul aduce argumente forte pentru Curtea Constituțională și alte instanțe judiciare în vederea respectării acestor reguli în evaluarea legalității și necesității detenției, acordând o atenție deosebită posibilelor alternative care ar permite menținerea libertății individului în timpul procesului penal. Referitor la riscul dezordinilor publice și protecția deținutului ca temei de aplicare a arestării preventive și arestului la domiciliu, ghid are ca obiectiv furnizarea informațiilor necesare practicienilor din domeniul dreptului cu privire la anumite aspecte legate de aplicarea detenției pe motivul existenței riscului de dezordine publică și/sau în scopul protejării persoanei acuzate. Deși normele procesuale permit utilizarea acestui temei, se subliniază în mod expres caracterul excepțional al acestei măsuri. Prin urmare, informațiile din ghid pot fi deosebit de utile pentru profesioniștii din domeniu. Necesitatea elaborării acestui ghid a devenit evidentă, mai ales în urma constatărilor experților Consiliului Europei în timpul cercetărilor desfășurate în Republica Moldova. Cercetarea a recomandat acordarea unei atenții deosebite și revizuirea practicii în ceea ce privește aplicarea arestului preventiv, atât în mod normal, cât și în situații excepționale, cum ar fi provocarea dezordinilor publice și protecția deținutului.

Cu scopul de a oferi un instrument de lucru util, autorul a analizat condițiile de fond și de formă aplicabile în situația arestării preventive pe acest temei. În această privință, a examinat și rezumat anumite decizii pronunțate de CtEDO, precum și de instanțele naționale.

Una din lucrările lui Osoianu Tudor „*Urmărirea penală*”[2]. este structurată în 9 capitole, fiecare dintre acestea fiind subdivizat în paragrafe și subparagrafe. Prezentarea cunoștințelor și capacităților este aliniată cu prevederile Titlului I din partea specială a Codului de procedură penală al Republicii Moldova.

Documentarea extensivă și pertinentă abordează problematicile întâlnite în practica urmăririi penale în aplicarea legii procesual-penale. Publicația se remarcă, de asemenea, prin analiza comprehensivă a reglementărilor și jurisprudenței procesual-penale, cu importanță crucială atât pentru specialiștii din domeniu, cât și pentru evoluția doctrinei dreptului procesual penal. În urma dezbaterii problemelor tratate în monografie, autorii formulează concluzii și sugestii pentru

---

care face parte din Planul de Acțiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2021-2024, Institutul de Reforme Penale, p. 29. (93 p.)

[1] Dolea Igor, Riscul dezordinilor publice și protecția deținutului ca temei de aplicare a arestării preventive și arestului la domiciliu, Ghid elaborate cu suportul financiar al proiectului Consiliului Europei „Consolidarea sistemului de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”, care face parte din Planul de Acțiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2021-2024, Institutul de Reforme Penale, p. 15. 58 p.

[2] Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Urmărirea penală, Chișinău, 2021. 494 p.

implementarea unor bune practici în interpretarea și aplicarea normelor de procedură, oferind totodată recomandări pentru viitoare modificări legislative.

Este evident că în această lucrare s-au concentrat pe aspectele detaliate ale instituției urmăririi penale și că autorii au recunoscut importanța acestor aspecte pentru ofițerii de urmărire penală și procurori. Accesul la cunoștințe teoretice solide și dezvoltarea abilităților practice sunt esențiale în acest domeniu. Autorii au evidențiat nu doar obiectivul de acumulare a cunoștințelor teoretice, ci și importanța formării abilităților specifice acestui domeniu de activitate. De asemenea, au subliniat necesitatea dezvoltării capacității de transfer a cunoștințelor teoretice și abilităților practice în situații neobișnuite sau ne-standard. Aceasta indică o abordare holistică a instruirii în domeniul urmăririi penale, recunoscând că nu doar cunoștințele teoretice, ci și abilitățile practice și capacitatea de adaptare la situații complexe sunt cruciale pentru profesioniștii din acest domeniu.

Totodată, este de menționat că autorii au dedicat capitole aparte unor aspecte importante legate de drepturile omului în diferite etape și faze ale procesului penal, cum ar fi: asigurarea accesului liber la justiție prin primirea, înregistrarea și examinarea sesizărilor cu privire la infracțiuni și începerea neîntârziată a urmăririi penale, rolul activ al organului de urmărire penală, reținerea bănuitului, punerea sub învinuire și înaintarea acuzării, prezentarea materialelor de urmărire penală, controlului de către procuror a legalității acțiunilor și a actelor organului de urmărire penală și alte aspecte relevante.

Autorii, de asemenea, au analizat aprofundat faza de verificare a sesizării cu privire la infracțiune și a celei de urmărire penală, contribuind la dezvoltarea și îmbunătățirea dreptului procesual penal. Studiul și cercetarea duce la propuneri de reformă și la adaptarea regulilor și procedurilor la nevoile actuale ale societății. Analiza acestor aspecte evidențiază complexitatea și importanța asigurării drepturilor omului în toate etapele prejudiciare a procesului penal, contribuind astfel la un sistem judiciar echitabil și respectuos față de democrație și statul de drept.

O altă lucrare constituie „*Controlul judiciar al urmăririi penale*”[1]. Lucrarea de față se concentrează asupra analizei atente a cadrului normativ național și a jurisprudenței în ceea ce privește controlul judiciar al procedurii prejudiciare. Autorii aduc în discuție interpretări teoretice extinse ale normelor de procedură, aplicate atât de judecătorii de instrucție, cât și de instanțele care exercită controlul judiciar în al doilea grad de jurisdicție. Scopul autorilor a fost să mențină echilibrul între interesul public general pentru o investigare eficientă a infracțiunilor și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor implicate în sfera justiției penale.

Într-o abordare detaliată a cadrului normativ, cercetarea evidențiază interpretările teoretice avansate ale normelor de procedură utilizate în mod curent de către judecătorii de instrucție și

[1] Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Controlul judiciar al urmăririi penale, Editura Cartea Militară, Chișinău, 2021. 200 p.

instanțele care exercită controlul judiciar în al doilea grad de jurisdicție. S-a evidențiat implicațiile practice ale acestor interpretări, având în vedere obiectivul de a asigura o investigare eficientă a infracțiunilor. De asemenea, s-a explorat jurisprudența relevantă, punând în lumină deciziile-cheie care au modelat evoluția controlului judiciar al procedurii prejudiciare în contextul juridic național. Acest demers a permis să înțelegem cum au fost aplicate și interpretate aceste norme în cazuri concrete, contribuind la o perspectivă mai amplă asupra evoluției practice a controlului judiciar.

O dimensiune crucială a analizei noastre se axează pe echilibrarea necesară între interesul public de a investiga eficient infracțiunile și protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor implicate în procesul penal. Această balanță delicată necesită o abordare echilibrată și atentă, unde autorii propun soluții și recomandări pentru optimizarea acestui echilibru, respectând simultan valorile fundamentale ale sistemului judiciar.

Lucrarea conține multiple constatări și concluzii care subliniază importanța unei abordări echilibrate în controlul judiciar al procedurii prejudiciare. De asemenea, sunt sugerate posibile direcții pentru evoluția viitoare a acestui domeniu, având în vedere schimbările în legislație, practica judiciară și dezvoltările teoretice. Autorii, totodată, vin cu recomandări și propuneri de modificare și completare a legii procesual-penale întrucât ultima să corespundă standardului de calitate, precum și proporționalității între interesul public și cel privat.

Prin această lucrare, autorii aduc contribuții semnificative la înțelegerea și îmbunătățirea controlului judiciar al procedurii prejudiciare, menținând în același timp respectul pentru drepturile individuale și promovând o justiție penală eficientă.

„*Dreptul procesual penal. Partea generală*”[1], constituie încă o lucrare analizată de noi. Această lucrare reprezintă nu doar o analiză a aspectelor generale ale procesului penal, ci și o incursiune în evoluția practicii judiciare în lumina noului Cod de procedură penală intrat în vigoare în 2003. Este important de subliniat că, deși lucrarea a fost elaborată în 2009, autorii au abordat o perspectivă progresistă, evaluând schimbările aplicate în sistemul judiciar după 6 ani de la intrarea în vigoare a codului menționat.

Un aspect semnificativ adus în discuție este diferențierea clară între prevederile vechi și cele noi ale legii procesuale. Autorii evidențiază noutatea adusă de noul Cod de procedură penală, acordând o atenție deosebită prevederilor menite să asigure respectarea drepturilor fundamentale ale părților implicate în procesul penal, cu un focus special pe drepturile omului.

De-a lungul lucrării, autorii pot explora exemple concrete din practica judiciară pentru a susține argumentele lor. Aceste exemple pot oferi ilustrații tangibile ale modului în care noile prevederi au influențat rezolvarea cazurilor și au asigurat protecția drepturilor individuale într-un mod mai eficient. Totodată, o analiză mai detaliată a modului în care instanțele au interpretat și

[1] OSOIANU, T. [et al.] Drept procesual penal. Partea generală. Chișinău. 2009. 455 p.

aplicat noile norme poate completa înțelegerea schimbărilor din perspectivă practică.

Această lucrare reprezintă nu doar o simplă prezentare a noțiunilor și aspectelor generale ale procesului penal, ci și un studiu cuprinzător al implicațiilor și evoluțiilor introduse de noul Cod de procedură penală, cu o atenție deosebită la protejarea și respectarea drepturilor omului în contextul practicii judiciare actuale.

Specificul lucrării *Reţnerea persoanei de către poliţie*, [1] este că cea mai relevantă parte a constatărilor și concluziilor se întemeiază nu numai pe analiza cadrului normativ sau pe alte rapoarte şi studii, ori pe interviuri, dar şi pe percepțiile și notițele personale ale autorilor realizate pe durata prezenței fizice în incinta unui Inspectorat de poliție din mun. Chișinău în vara anului 2014. Astfel s-au obținut imagini reale din viaţa cotidiană a poliţiei şi a avocaţilor. Aceasta a constituit o sursă bogată de informație veridică, dar şi un volum mare de date calitative pentru a citi, analiza şi scrie. Aceasta abordare a facilitat înţelegerea gradului de respectare a drepturilor procesuale ale persoanei reţinute din mai multe perspective. Au fost identificate atât bunele practici, cât şi constrângerile cu care se confruntă polițiștii şi avocaţii în procedurile de reținere. Am observat care sunt tacticile aplicate pentru a permite acestor drepturi să fie „reale şi efective", precum şi impactul obstacolelor practice şi provocările pentru punerea în aplicare eficientă a drepturilor reținuților.

„*Evoluția instituției de reluare a urmăririi penale*"[2] se enumeră printre cercetările analizate în această teză. Analiza denotă că, scopul acestei cercetări constă în evaluarea în ce măsură modificările legislative aduse articolului 287 din Codul de procedură penală au contribuit la eliminarea controverselor și situațiilor ambigue care existau anterior intrării în vigoare a Legii nr. 316 din 22.12.2017, ultima actualizare până în prezent, referitoare la instituția reluării urmăririi penale. Se explorează dacă prevederile actuale ale articolului 287 din Codul de procedură penală sunt suficiente pentru a asigura principiul *non bis in idem* și, în același timp, pentru a garanta o anchetă eficientă. Se pune în discuție raționalitatea excluderii procurorului de caz din categoria celor care pot revoca o hotărâre de scoatere de sub urmărire penală, de încetare a urmăririi penale sau de clasare a cauzei penale. Aceste aspecte sunt de o importanță teoretică evidentă, având în același timp impact practic imediat.

Autorii ajung la concluzia că, evoluția legislativă a instituției de reluare a urmăririi penale după situațiile de scoatere de sub urmărire penală, încetare a urmăririi penale sau clasare a cauzei penale este rezultatul eforturilor de găsire a mijloacelor procesuale care să asigure echilibrul între dreptul unei persoane de a nu fi urmărită repetat pentru aceleași fapte și necesitatea desfășurării

[1] Osoianu Tudor, Vidaicu Mihaela, *Reținerea persoanei de către poliție. Concluziile unei cercetări*, Editura Cartier Juridic, Chișinău, 2015, p. 30.
[2] VIZDOAGĂ, T., BODEAN, V. Evoluția instituției de reluare a urmăririi penale. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2019, nr. 3(123), pp. 94-97.

unei investigații eficiente pentru fiecare caz penal. Cu toate acestea, se observă că textul actual al articolului 287 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova nu este lipsit de imperfecțiuni. De exemplu, în decizia de netrimitere a cauzei penale în instanța de judecată pot interveni procurorul ierarhic superior și judecătorul de instrucție, dar nu și procurorul care a emis hotărârea afectată. Această privare a procurorului de caz de dreptul de a interveni în propria sa hotărâre pare cel puțin lipsită de logică, în special în situații în care constată apariția unor fapte noi, necunoscute la momentul emiterii deciziei respective.

O altă cercetare analizată se prezintă a fi „*Reluarea urmăririi penale după dispariția temeiurilor de suspendare*”[1], elaborată de Tatiana Vizdoagă și Valeriu Bodean. Cercetarea abordează o tematică importantă în domeniul dreptului procesual penal, concentrându-se pe aspectele legate de suspendarea urmăririi penale și procedura de reluare a acesteia. Prin analiza detaliată a instituției de suspendare, se evidențiază importanța acestei etape în procesul penal și se subliniază rolul distinct al fiecărui subiect procesual abilitat cu atribuții în acest sens.

Un punct crucial este sublinierea faptului că suspendarea urmăririi penale este o măsură temporară, realizată de către procuror, care implică sistarea temporară a activității de colectare a probelor, fără a aduce o rezolvare definitivă cazului investigat. Aceasta ar putea fi înțeleasă ca o pauză în desfășurarea procesului penal, oferind timp pentru analiză suplimentară sau pentru clarificarea unor aspecte neclare ale cauzei.

De asemenea, articolul pune accent pe importanța reluării urmăririi penale înainte de clasarea procesului penal. Acest aspect poate fi crucial pentru asigurarea justiției și pentru evitarea unor erori judiciare sau a încheierii premature a unor cazuri. În ceea ce privește procedura de reluare a urmăririi penale după suspendare, este subliniată necesitatea unei abordări clare, care să ofere orientări precise actorilor procesuali cu privire la temeiurile și termenele în care aceasta poate avea loc. De asemenea, se arată că dispozițiile normelor de procedură penală ar putea beneficia de modificări pentru a elimina eventualele lacune legislative și pentru a preveni interpretările neuniforme ale acestor proceduri.

În concluzie, articolul abordează aspecte teoretice și practice ale suspendării și reluării urmăririi penale, evidențiind necesitatea unor clarificări și modificări legislative pentru a asigura coerența și eficiența procesului penal. Această analiză poate contribui la îmbunătățirea sistemului judiciar și la garantarea respectării drepturilor și intereselor părților implicate în procesul penal.

„*Dreptul apărării de a solicita explicarea învinuirii (acuzării) la faza urmăririi penale*”[2] constituie o altă cercetare autohtonă, care subliniază importanța garantării dreptului la apărare al

[1] VIZDOAGĂ, T., BODEAN, V. Reluarea urmăririi penale după dispariția temeiurilor de suspendare. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2020, nr. 4(55), pp. 28-34.
[2] VIZDOAGĂ, T., EȘANU A. Dreptul apărării de a solicita explicarea învinuirii (acuzării) la faza urmăririi penale. În: Revista Institutului Național al Justiției. 2021, nr. 4(59), pp. 7-14. .

învinuitului în procesul penal. Se menționează că este esențial ca învinuitul să fie informat în mod clar și detaliat cu privire la acuzațiile aduse, astfel încât să poată pregăti și exercita apărarea în mod corespunzător. Lipsa clarității învinuirii poate afecta grav principiile unui proces echitabil, conform normelor naționale și internaționale. Autorii remarcă faptul că există unele dificultăți în acest sens, unii procurori manifestând reticență în a explica în mod detaliat învinuirea în faza urmăririi penale. Autorii argumentează că această abordare nu este în concordanță cu dreptul la un proces echitabil și ar putea pune în pericol imaginea Republicii Moldova în fața CtEDO.

Pentru a remedia această situație, se propune elaborarea și implementarea unei politici unitare la nivelul Procuraturii Generale, având ca obiectiv protejarea învinuitului împotriva arbitrarului. Această politică ar trebui să acorde o atenție deosebită formulării și notificării acuzațiilor, asigurându-se că învinuitul înțelege în mod clar natura și cauzele acuzației. În cazul în care există neclarități, procurorii ar trebui să răspundă prompt și să ofere o ordonanță motivată pentru a clarifica aspectele ridicate de învinuit. Esența este că transparența și claritatea învinuirii sunt esențiale pentru a asigura un proces penal echitabil și pentru a evita potențialele condamnări din partea Curții Europene pentru încălcarea drepturilor fundamentale.

O altă lucrare importantă analizată este „Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu asupra hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului versus Republica Moldova. Concluzii și recomandări”[1], elaborate de un grup de autori în frunte cu Mihai Poalelungi. Lucrarea exprimă un comentariu detaliat și bine structurat referitor la modul în care Convenția Europeană a Drepturilor Omului a fost abordată și interpretată în contextul Republicii Moldova. Comentariul este destinat judecătorilor și funcționarilor publici din Moldova, având în vedere accentul pus pe aplicarea și respectarea principiilor și deciziilor Curții Europene a Drepturilor Omului.

Autorii încep prin a sublinia importanța Justiției naționale în a se conforma standardelor europene stabilite la Strasbourg. Este evident că există o atenție deosebită acordată detaliilor și un efort de a respecta ordinea și structura Convenției Europene. Prin analiza a 196 de hotărâri și 40 de decizii, lucrarea oferă o imagine cuprinzătoare a modului în care autoritățile moldovene au fost implicate în procedurile de la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Se observă și o preocupare pentru integrarea în comentariu a precedentelor Curții Europene în privința altor state, acolo unde relevante pentru context sau în absența unor decizii specifice referitoare la Moldova. Aceasta poate oferi judecătorilor moldoveni un cadru mai larg pentru a înțelege aplicarea Convenției în diverse circumstanțe.

Lucrarea descrie o abordare trilogică, acoperind generalitățile, conținutul și recomandările pentru fiecare articol al Convenției. Este menționată preocuparea pentru a preveni încălcări viitoare și pentru a familiariza justițiarul moldav cu cele mai recente dezvoltări jurisprudențiale.

[1] POALELUNGI M. [et al.] Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu asupra hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului versus Republica Moldova. Concluzii și recomandări. Chișinău, 2017, 576 p.

Analiza hotărârilor este făcută în lumina principiilor generale dezvoltate de Curte, în special în ceea ce privește proporționalitatea ingerinței. Recomandările lucrării vizează un public mai larg, subliniind obligațiile pozitive și negative ale statului. În cazul lipsei hotărârilor pentru anumite articole, autorii oferă concluzii pertinente pentru a menține coerența. Compartimentarea hotărârilor în funcție de articolele cercetate și propunerea unui indice tabelar evidențiază dorința de a oferi un instrument practic pentru utilizatori.

Următoarele lucrări analizate sunt „*Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova, 1997-2012*”[1] și „*Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova 2013-2014*”[2]. Lucrările reprezintă un studiu elaborat cu scopul de a analiza încălcările identificate de CtEDO, măsurile întreprinse pentru a remedia aceste situații și pentru a preveni abateri similare în viitor, precum și pentru a evalua modul în care au fost puse în practică hotărârile CtEDO în Republica Moldova. Analiza se concentrează asupra conformității măsurilor luate pentru a implementa hotărârile CtEDO cu spiritul acestora și asupra adecvării acestora pentru a elimina rădăcinile care au condus la încălcarea Convenției.

Studiul, dezvoltat de echipa Centrului de Resurse Juridice din Moldova (CRJM) între iunie 2011 și noiembrie 2012, a evaluat măsurile adoptate de autoritățile Republicii Moldova pentru a se conforma hotărârilor CtEDO în cazurile moldovenești până la 31 decembrie 2010. Reflectând situația din toamna anului 2012, inclusiv schimbările aduse codurilor de procedură în a doua jumătate a anului 2012, studiul își propune să evidențieze faptele. Cu toate că s-a urmărit precizia, informațiile prezentate în studiu pot să nu fie exhaustive sau suficient de detaliate.

În cadrul cercetărilor, nu s-a abordat aspectul hotărârilor CtEDO referitoare la Transnistria. S-a încercat identificarea cauzelor care au dus la încălcarea CEDO și a măsurilor luate pentru a le soluționa. Cercetarea a acoperit atât aspecte de succes, cât și eșecuri, având ca scop contribuția la îmbunătățirea situației în ceea ce privește executarea hotărârilor CtEDO.

Studiile au fost concepute și ca un instrument util pentru Comitetul de Miniștri (CM) în monitorizarea executării hotărârilor CtEDO de către Republica Moldova. În vederea facilitării înțelegerii, mai ales pentru publicul străin, studiul începe cu o prezentare concisă a sistemului de justiție din Republica Moldova. Structura ulterioară a studiului cuprinde analiza legislației moldovenești privind CEDO în Capitolul 3, analiza cererilor moldovenești depuse la CtEDO în

[1] GRIBINCEA, V. Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova, 1997-2012. Chișinău: S. n., 2012. Ediție apărută cu sprijinul financiar al Programului pentru Drepturile Omului și Bună Guvernare al Fundațiilor pentru o Societate Deschisă și al Departamentului de Stat al Statelor Unite, 196 p. [citat: 31.07.2022]. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2014/04/Executarea-hotararilor-CtEDO-de-catre-RM-1997-2012.pdf.

[2] GRIBINCEA, V., [et.al.] Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova 2013-2014. Chișinău, 2015. p.125 [citat: 29.07.2022]. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/03/CRJM-Raport-CtEDO-31.03.2015.pdf

Capitolul 4, plata satisfacției echitabile și redeschiderea procedurilor naționale în temeiul procedurilor CtEDO în Capitolul 5, nivelul de cunoaștere a CEDO de către specialiști și măsurile generale rezultate din hotărârile CtEDO în Capitolul 6, evaluarea mecanismului național de executare a hotărârilor CtEDO în Capitolul 7, iar ultimul capitol abordează măsurile întreprinse la nivel național pentru a reduce numărul adresărilor la CtEDO.

Următoarea lucrare analizată de noi este „*Sesizarea organului de urmărire penală*”[1], elaborată de Dinu Ostavciuc, în care autorul se concentrează asupra naturii juridice a sesizării organelor de urmărire penală, abordând atât perspectiva teoretică și științifică, cât și cea a practicii judiciare. O parte semnificativă a lucrării se axează pe necesitatea alinierii legislației moldovenești la standardele impuse de apartenența la Consiliul Europei și ratificarea unor convenții internaționale. Autorul evidențiază importanța sesizării organelor de urmărire penală în declanșarea procesului penal, subliniind că aceasta reprezintă punctul de plecare al procesului și conține elementul de informare și temeiul legal pentru desfășurarea activității procesuale penale.

Sesizarea este prezentată ca primul contact oficial al persoanelor pretinse a fi victime ale încălcărilor drepturilor fundamentale, iar înregistrarea acesteia constituie o etapă esențială. Experiența semnatarului plângerii trebuie să inspire încredere în soluționarea corectă a pretențiilor formulate și în sistemul organelor de drept în ansamblu. Autorul susține necesitatea unei examinări complete, obiective și prompte a sesizărilor, subliniind că aceasta derivă nu doar din legislația națională, ci și din respectarea standardelor internaționale. Se face referire la Recomandarea nr. (85) 11 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, care evidențiază funcția de bază a justiției penale în soluționarea cererilor victimelor și apărarea intereselor acestora.

Lucrarea abordează normele și instituțiile implicate în reglementarea etapei de debut a procesului penal, având în vedere experiența și practica avansată a organelor de constatare și de urmărire penală, precum și realizările teoretico-științifice și practica internațională. Autorul analizează critici privind incoerențele și paralelismele normative în reglementarea procedurii de înregistrare a sesizării și activităților ulterioare ale organelor de constatare și de urmărire penală, propunând soluții pragmatice de interpretare și aplicare a legii.

În plus, autorul aduce contribuții semnificative la concepția privind competența altor autorități ca organe de constatare, propunând modificări și completări ale legislației procesuale penale în acest sens. Totodată, se subliniază legătura între sesizarea organelor de urmărire penală și principiul oficialității, iar termenul de examinare a materialelor de către organele de constatare este analizat în contextul cerinței "termenului rezonabil" conform art. 6 paragr. 1 CEDO.

În rezumat, autorul aduce contribuții importante la înțelegerea și analiza aspectelor cheie legate de sesizarea organelor de urmărire penală într-un context de schimbări politice și sociale,

[1] OSTAVCIUC, D. Sesizarea organului de urmărire penală. Chișinău: Ed. „Cartea Militară”, 2020. 206 p.

evidențiind conexiunile cu standardele internaționale și propunând soluții practice și teoretice pentru îmbunătățirea procesului penal.

Altă lucrare este „*Principiile procesului penal*”[1], elaborată de același autor. Lucrarea propusă nu se rezumă doar la o analiză statică a principiilor procesului penal; ea constituie, de asemenea, un instrument dinamic pentru înțelegerea și aplicarea Codului de procedură penală. Prin evidențierea coerentă a dimensiunii verticale și orizontale a procesului penal, autorul oferă nu doar o privire detaliată asupra prevederilor legale, ci și o perspectivă practică asupra modului în care acestea interacționează în cadrul sistemului judiciar moldovenesc.

Un aspect important evidențiat în lucrare este legătura dintre principiile procesului penal și suveranitatea statului moldovenesc, subliniind existența unor particularități derivate din ordinea publică și identitatea națională. Această perspectivă contextuală adaugă o dimensiune crucială în înțelegerea aplicării principiilor procesului penal în specificul sistemului juridic moldovenesc.

Prin analiza detaliată a instituțiilor de drept procesual penal în corelație cu principiile cheie, lucrarea oferă o viziune holistică asupra procesului penal în Republica Moldova. De asemenea, prin evidențierea aspectelor legate de protecția drepturilor fundamentale, autorul aduce în prim-plan importanța respectării demnității umane, a inviolabilității persoanei, a vieții private și a altor drepturi fundamentale în cadrul procedurilor penale.

Este remarcabil faptul că lucrarea nu se limitează la prezentarea principiilor într-un mod abstract, ci le integrează într-un context mai larg al dreptului procesual penal. Astfel, se constituie nu doar ca un ghid de interpretare a codului, ci și ca o resursă de referință pentru practicienii juridici, oferindu-le un cadru comprehensiv pentru înțelegerea și aplicarea corectă a normelor procesuale în diverse situații judiciare. În concluzie, această lucrare reprezintă nu doar un instrument de cercetare, ci și un ghid practic pentru cei implicați în sistemul judiciar moldovenesc, oferindu-le o perspectivă amplă și detaliată asupra principiilor procesului penal și a modului în care acestea se încadrează în contextul specific al statului Moldova.

Este de menționat că, analiza materialelor științifice din țară nu s-a limitat doar la materialele expuse mai sus. Așadar, pe lângă doctrinarii menționați anterior, în cadrul acestei lucrări s-au examinat și cercetările altor autori de renume din domeniu, care au contribuit la fundamentarea aspectelor teoretice și practice ale studiului. Printre acești autori se numără: Magherescu Delia[2],

[1] Ostavciuc Dinu, Principiile procesului penal (elaborată în cadrul Proiectului de cercetare „Asigurarea drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare: normativul procesual penal național, practici europene și internaționale, cu cifrul 22.00208.08.07.04/PD I din cadrul Programelor post doctorale susținute din bugetul de stat 2022-2023”), Chișinău, 2022. 719 p.

[2] MAGHERESCU, D. Învinuirea și modificarea învinuirii. În: Revista Națională de Drept, nr. 8, 2004. p. 36-40. ISSN: 1811-0770

Muntean Vasilisa[1], Ababii Eduard[2], Adrian Mircos[3], Lichii Boris[4], Brînză Liuba[5], Roman Dumitru[6], Ilie Chirtoacă[7], Irina Lazur[8], Sedlețchi Iurie[9], Iurie Mărgineanu[10], Teodor Cârnați[11], Valeria Șterbeț[12], Constantin Gurschi[13], V. Zamfir[14], Chiseev Nicolai[15], Evghenii Martâncik[16], Valeriu Batîr[17] etc.

Din analiza noastră, observăm că unii teoreticieni s-au concentrat asupra unor subiecte la conceptuale, în timp ce alții au abordat teme mai restrânse. Cercetătorii autohtoni, prin studiile lor, au adus o contribuție semnificativă la dezvoltarea doctrinei procesului penal și la alinierea legislației procesuale penale.

De asemenea, am examinat diverse hotărâri ale instanțelor de judecată naționale, inclusiv

---

[1] MUNTEAN, V. Temeiurile de reparare a prejudiciilor cauzate prin erori judiciare și de urmărire penală. În: Revista Institutului Național de Justiție. 2017, nr. 4 (43) Chișinău. pp. 15-23. .

[2] ABABEI, Ed. Cu privire la garanțiile asigurării dreptului de proprietate în procesul penal, În: Realități și perspective ale învățământului juridic național. Volumul 2, 2019, Chișinău, 1-2 octombrie 2019, pp. 692. [citat: 26.07.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/120112
ABABEI, Ed. Teoria și practica ocrotirii procesual-penale a proprietății. Teză de doctor. Chişinău: USM, 2019. 177 p.

[3] MIRCOS, A., RUSSU, S. Investigaţiile financiare paralele – proces indispensabil la investigarea şi contracararea infracţiunilor generatoare de venituri ilicite. În: Revista Procuraturii Republicii Moldova, nr.2/2019. Chișinău, pp. 36-48.

[4] LICHII, B. Urmărirea penală (Studiu comparat). Chişinău. Ed. Garuda Art. 2002. 166 p. .

[5] BRÎNZĂ, L. Prezumţia nevinovăţiei – garanţie a reabilitării persoanei în procesul penal. În: Avocatul poporului, nr. 1.3, 2001. pp. 41-42.

[6] GURSCHI, C,. ROMAN D. Dreptul de proprietate. În: Manualul judecătorului pentru cauze penale. Asoțiația Judecătorilor din Moldova. Chișinău: S. n., 2013. 1192 p. ; DOLEA, I. ROMAN, D. Sedlețchi I. Codul de procedură penală. Comentariu. Chișinău: Cartier. 2005. 768 p. .

[7] CHIRTOACĂ, I., et al. Judecătorii de instrucție la 15 ani de activitate – bilanțuri și perspective de viitor. Notă analitică. Centrul de Resusrse Juridice. Document analitic. Ch. 2018. p. 39, [citat: 29.01.2022]. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2018/12/Judec%C4%83torii-de-instruc%C5%A3ie_RO_web.pdf

[8] LAZUR, I., et al. Ghid de bune practici jurnalistice. Mass-media și prezumţia de nevinovăţie. Editat de: Consiliul de Presă din Republica Moldova, Chișinău, 2012 [citat: 25.04.2022]. Disponibil: https://consiliuldepresa.md/upload/1-Ghid-prezumtia-ROM-1.pdf.

[9] SEDLEȚCHI, I., MILUȘEV, D. Unele considerații cu privire la raportul dintre condițiile generale ale judecării cauzei și principiile procesului penal. În: Vector European. Științe juridice. 2018, nr. 2, pp. 5-9. .

[10] MĂRGINEANU, I. Noțiunea de sistem al principiilor procedurii penale. În: SYMPOSIA PROFESSORUM, Seria DREPT. Sesiune științifică, 4–5 mai, ULIM, Chișinău, 2001; MĂRGINEANU, I. Principiile justiției penale în Republica Moldova. Exegeză comparativă de drept procesual penal. Monografie. Chișinău, 2006. ; MĂRGINEANU, I. Reflecții asupra clasificării principiilor folosite în procedura penală. În: Avocatul Poporului, nr. 9–10, Chișinău, 2000.

[11] CÂRNAȚ, T., PANCHIV O. Accesul liber la justiție în Republica Moldova: principiu fundamental absolut, aplicabil drepturilor și libertăților constituționale, Juridice Moldova [citat: 18.08.2022].. Disponibil: https://juridicemoldova.md/7858/accesul-liber-la-justitie-principiu-fundamental-absolut-aplicabil-drepturilor-si-libertatilor-constitutionale.html

[12] ȘTERBEȚ, V [et.al.] Ghidul judecătorului de instrucție. Chișinău: Ed. Cartier. 2007. 664 p.

[13] GURSCHI, C,. ROMAN D. Dreptul de proprietate. În: Manualul judecătorului pentru cauze penale. Asoțiația Judecătorilor din Moldova. Chișinău: S. n., 2013. 1192 p. .

[14] ZAMFIR, V. Instituția învinuirii în procesul penal. Teză de doctor în drept. Specialitatea științifică: 554.03 - Drept procesual penal. Chișinău, 2018 [citiat: 19.05.2022]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53319/vasile_zamfir_thesis.pdf

[15] КИСЕЕВ, Н. Уголовный процесс: Учебник для студентов юридических факультетов. Монография. Кишинев, 2006. 1176 с.

[16] МАРТЫНЧИК, Е. Уголовная юстиция в Республике Молдова: понятие, структура, конституционные основы деятельности. În: Statul, Societatea, Omul: realizări și probleme ale tranziției. Materialele Conferinței Științifice organizată de Institutul de Filosofie, Sociologie şi Drept al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chișinău, 09 decembrie 1998

[17] BATÎR, V. Reținerea bănuitului, învinuitului. În: Buletinul Informativ al Procuraturii Republicii Moldova. nr.9, [citat: 22. 03. 2021] Disponibil: http://www.procuratura.md/file/buletin9.pdf

practica Curții Constituționale. Analiza atentă a practicilor judiciare naționale a reprezentat baza solidă a cercetării noastre științifice, oferind o perspectivă amplă asupra modului în care drepturile omului sunt asigurate și respectate în etapele prejudecătore ale procesului penal. În aceste etape, caracterizate de confidențialitate și limitări ale contradictorialității, se conturează un risc semnificativ de încălcare a drepturilor și libertăților individuale în procesul penal. Această constatare subliniază importanța unui demers științific riguros în identificarea mecanismelor care să asigure un echilibru între eficiența anchetelor și protecția drepturilor individuale.

1.3. Concluzii la Capitolul I.

Protejarea drepturilor omului într-un stat, în special în contextul procedurilor penale, reflectă nivelul de democrație și umanism al societății, subliniind faptul că legislația procesuală penală nu poate fi statică și trebuie să răspundă schimbărilor. Aceasta explică variatele opinii ale oamenilor de știință cu privire la conceptul de principii ale procesului penal, precum și la drepturile participanților în proces în diferitele etape ale acestuia.

Examinarea atentă a procedurilor și a tehnicilor utilizate în etapele prejudiciare, împreună cu analiza doctrinei, contribuie la prevenirea erorilor judiciare, în timp ce cunoașterea detaliilor și a practicilor corecte poate contribui la evitarea condamnărilor greșite sau a investigațiilor incorecte. O înțelegere profundă a etapelor prejudiciare poate consolida respectarea drepturilor omului în procesul penal, iar profesioniștii din domeniul justiției penale trebuie să aplice cunoștințele în asigurarea desfășurării investigațiilor conform standardelor internaționale privind drepturile omului.

Într-o societate democratică, respectarea drepturilor omului în procesul penal este crucială pentru menținerea încrederii publicului în sistemul de justiție și pentru asigurarea justiției penale. Lucrările precum cele analizate contribuie semnificativ la înțelegerea și îmbunătățirea procesului penal, asigurând astfel că justiția este realizată în conformitate cu standardele internaționale și legislația națională.

Asigurarea, garantarea și realizarea drepturilor omului au stârnit un interes semnificativ atât în rândul teoreticienilor cât și al practicienilor din Republica Moldova, țările membre ale Consiliului Europei și democrațiile globale, cu precădere în contextul proceselor penale. Acest interes în creștere poate fi atribuit, în special, modificărilor instituționale majore prin care au trecut majoritatea sistemelor de drept din spațiul european, cu un accent deosebit pe țările Europei de Est. Aceste transformări au instituit ordini de drept fundamentate pe valori democratice, acordând o atenție deosebită drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Este important de subliniat că contribuția doctrinei în acest domeniu nu constă doar în elucidarea, interpretarea și soluționarea problemelor derivate din garantarea drepturilor omului, ci și în evidențierea argumentelor și principiilor de înaltă valoare. Acestea au avut un rol esențial în

evoluția legislației procesul-penal din Republica Moldova, începând cu adoptarea Codului de procedură penală în 2003, care este în prezent în proces de perfecționare și reformare.

Totodată, până în prezent în literatura ştiinţifică nu s-a acordat o cercetare complexă și clară asupra asigurării drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare. Mulți doctrinari au cercetat subiecte înguste (de exemplu, dreptul la apărare, drepturile bănuitului sau învinuitului la aplicarea reținerii sau a arestului etc.), ne fiind analizâate în ansamblu toate drepturile fundamentale ale omului şi interacţiunea acestora din momentul sesizării organului de până la finalizareaurmăririi penale.

II. DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE FUNDAMENTALE ALE OMULUI ȘI DREPTUL PROCESUAL PENAL

2.1. Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale în procesul penal

Respectarea drepturilor, libertăților și demnității umane se înscrie printre cele mai valoroase principii și reprezintă, în sine, o trăsătură integrală a statului de drept. Aceasta presupune că fiecare persoană reprezintă cea mai înaltă valoare socială, în care drepturile, libertățile și demnitatea acestei persoane trebuie protejate indiferent de gradul social, valorile și nivelul de dezvoltare etc.

Acest principiu își are funcționalitatea asupra protecției drepturilor, libertăților, demnității umane, moralității, interzice tortura, tratamentele cu cruzime, inumane ori degradante, precum și condițiile umilitoare de detenție, exclude participarea persoanei la acțiuni procesuale care lezează demnitatea umană, umilirea onoarea și demnității persoanei. În același timp, principiul în discuție garantează protecția persoanei prin asigurarea ei cu mijloace adecvate și oportune de a-și apăra interesele atunci când consideră că aceste valori au fost lezate sau limitate în cadrul procesului penal, implicit prin asigurarea recuperării prejudiciului cauzat urmare a acestor încălcări sau limitări.

Principiul respectării drepturilor, libertăților și demnității umane și-a găsit reglementare atât în actele juridice internaționale, cât și în cele naționale.

Printre actele juridice internaționale fundamentale punctăm: Declarația Universală a Drepturilor Omului[1]; Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale[2]; Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice[3]; Convenția ONU din 1984 pentru Prevenirea Torturii și altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane ori Degradante[4]; Convenția Europeană din 1987 pentru Prevenirea Torturii și Tratamentelor sau Pedepselor Inumane ori Degradante[5]; Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene[6]; Tratatul privind Uniunea Europeană[7].

---

[1] Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată și proclamată de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948. Disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro [accesată: 16.07.2022].

[2] Convenţia pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale, adoptată la Roma, 04.11.1950. Disponibilă: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf [accesată: 16.07.2022].

[3] Partul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, adoptat și deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1967, cf. art.49, pentru dispozițiile cu excepția celor de la art.41; la 28 martie pentru dispozițiile de la art.41. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro [accesată: 16.07.2022].

[4] Convenţia ONU din 1984 pentru Prevenirea Torturii şi altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane ori Degradante, adoptată la New York la 10.12.1984. Disponibilă: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?idt=32204 [accesată: 17.07.2022].

[5] Convenţia Europeană din 1987 pentru Prevenirea Torturii şi Tratamentelor sau Pedepselor Inumane ori Degradante, încheiată la Strasbourg la 26.11.1987. Disponibilă: https://rm.coe.int/16806dbac4 [accesată: 17.07.2022].

[6] Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, proclamată la 07.12.2000 și, de la data intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona, înlocuiește respectiva cartă. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT [accesată: 16.07.2022].

[7] Tratatul privind Uniunea Europeană, Încheiat la Maastricht la 07.02.1992. Disponibilă: https://eur-

Chiar în preambulul din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice se menționează că, demnitatea inerentă tuturor membrilor familiei umane, iar drepturile lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume, recunoscând, totodată, că aceste drepturi decurg din demnitatea inerentă a persoanei umane. În același timp, potrivit art. 2 din Pactul respectiv, Statele părți la prezentul Pact se angajează: „*să respecte şi să garanteze tuturor indivizilor care se găsesc pe teritoriul lor şi ţin de competenţa lor drepturile recunoscute în prezentul Pact*" (...) (parag. 1), (...) „*să adopte măsurile care să permită luarea unor măsuri legislative sau de alt ordin, menite să traducă în viaţă drepturile recunoscute în prezentul Pact*" (...) (parag. 2).

În acest Pact regăsim o serie de alte norme care obligă la respectarea drepturilor și demnității umane, de exemplu: orice persoană privată de libertate va fi tratată cu umanitate şi cu respectarea demnității inerente persoanei umane (art. 10 parag. 1); nimeni nu va putea fi supus atingerilor ilegale aduse onoarei sale (art. 17 parag. 1), orice persoană are dreptul la protecţia legii împotriva unor asemenea imixtiuni sau atingeri (art. 17 parag. 2).

Potrivit Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, „*Demnitatea umană este inviolabilă. Aceasta trebuie respectată și protejată*" (art. 1), „*Nimeni nu poate fi supus torturii și nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante*" (art. 4); „*Nimeni nu poate fi strămutat, expulzat sau extrădat către un stat unde există un risc serios de a fi supus pedepsei cu moartea, torturii sau altor pedepse sau tratamente inumane sau degradante*" (art. 19 parag. 2).

Tratatul privind Uniunea Europeană vine și el cu reglementări și obligații de a respecta drepturile, libertățile și demnitatea umană. De exemplu, „*Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, (...) și pe respectarea drepturilor omului (...)*" (art. 2).

În conformitate cu prevederile art. 1 alin. (3) din Constituție[1], „*Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile şi libertăţile lui, libera dezvoltare a personalităţii umane, (...) reprezintă valori supreme şi sînt garantate*. Iar art. 4 stipulează că *dispoziţiile constituţionale privind drepturile şi libertăţile omului se interpretează şi se aplică în concordanţă cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi tratatele la care Republica Moldova este parte.*" La realizarea justiţiei, instanţele judecătoreşti trebuie să ţină cont de prioritatea reglementărilor internaţionale faţă de legile interne, şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care Republica Moldova este parte. În art. 24 alin. (3) Constituția prevede că, „*Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.*"

---

lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF [accesată: 16.07.2022].

[1] Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128016&lang=ro# [accesată: 16.07.2022].

Principiul respectării drepturilor, libertăților și demnității umane și-a găsit oglindirea și în procesul penal. Astfel, potrivit art. 10 alin. (1) CPP, „*Toate organele şi persoanele participante la procesul penal sânt obligate să respecte drepturile, libertăţile şi demnitatea persoanei*.”

Această dispoziție denotă că drepturile, libertățile și demnitatea persoanei trebuie respectate nu doar bănuitului, învinuitului sau inculpatului, ci absolut tuturor participanților în cadrul procesului penal, fie el martor, parte vătămată sau alt participant. Prin reglementarea „proces penal”, legiuitorul a avut în vedere întregul proces penal, din momentul adresării persoanei autorităților până la punerea în executare a hotărârilor judecătorești. Cu alte cuvinte, legislatorul moldav nu s-a limitat doar la faza urmăririi penale sau judecării cauzei penale. Acest fapt denotă o abordare corectă și coerentă asupra respectării principiului respectiv.

Respectarea drepturilor omului în cadrul procesului penal este mai mult decât o simplă obligație, care nu trebuie să se limiteze doar la aducerea la cunoștință participanților la proces a drepturilor lor procesuale. Aceasta presupune informarea părților despre drepturilor și obligațiile lor, explicarea acestor drepturi, [1] precum și asigurarea posibilității de implementare a drepturilor prevăzute de lege.

Respectarea drepturilor omului este o garanție a participanților la investigarea și judecarea cauzei penale, implicit prin protecția acestora. Cu alte cuvinte, unele părți au dreptul la protecție. De exemplu, victima violenței în familie beneficiază de dreptul la protecție, precum şi de dreptul de a depune o cerere privind aplicarea măsurilor de protecție (art. 58 alin. (5) CPP); martorul are dreptul să fie informat despre toate măsurile de protecție disponibile, conform prevederilor CPP și ale Legii cu privire la protecția martorilor şi altor participanți la procesul penal (art. 90 alin. (12) pct. 4) CPP); investigatorul sub acoperire are dreptul la protecție (art. 137 CPP). Este de menționat faptul că de o astfel de protecție se bucură nu doar participantul la proces, dar, în unele cazuri, și rudele acestuia.

În același timp, CPP nu doar reglementează aspectul respectării drepturilor participanților la proces, ci și obligă autoritățile să respecte aceste drepturi. De exemplu, Administrația instituției de deținere a persoanelor reținute sau arestate este obligată să asigure securitatea persoanelor deținute, să le acorde protecția și ajutorul necesar, să asigure persoanelor deținute accesul la asistență și examinare medicală independentă etc. (a se vedea prevederile art. 187 CPP).

Prin urmare, garant al respectării drepturilor omului în cadrul procesului penal este statul prin intermediul organelor de constatare, organele ce efectuează măsuri speciale de investigații, organelor de urmărire penală, procuratură, instanțe de judecată, executori judiciari etc.

„Garantarea și respectarea drepturilor, libertăților și demnității umane este un domeniu în care intervenția statului este dezirabilă și obligatorie. Această obligație nu trebuie să fie ignorată

[1] A se vedea prevederile art. 277 CPP.

din mai multe considerente. Unul din ele este încrederea în justiție și sentimentul de siguranță al fiecărui membru al societății când este vorba despre protecția lui din partea statului. Pe lângă acest drept moral inerent persoanei, statul mai este obligat să respecte aceste exigențe și datorită angajamentelor internaționale și actelor normative interne."[1]

Într-un stat democratic, persoana trebuie să fie liberă, să beneficieze de toate drepturile, libertățile și să-i fie respectată demnitatea, iar în cazul în care acestea sunt lezate să apeleze la autorități pentru ai face dreptate. Prin intervenția respectivă, statul arată maturitatea sa ca stat de drept și intervine ca garant pentru cetățean, obținând încredere în faţa acestuia.

Articolul 10 alin. (2) CPP, prevede că, „*Limitarea temporară a drepturilor şi libertăţilor persoanei şi aplicarea de către organele competente a măsurilor de constrîngere faţă de ea se admit numai în cazurile şi în modul strict prevăzute de prezentul cod*." Observăm că legislatorul se referă la limitarea temporară a drepturilor și libertăților persoane, fără a indica şi demnitatea umană. Prin urmare, respectarea demnității umane este un drept absolut care nu cunoaște restrângeri, adică autorităților le este strict interzis a limita demnitatea umană, indiferent de gravitatea infracțiunii ce se investighează sau necesitatea și interesul public. Drepturile și libertățile omului pot fi limitate în cazurile prevăzute de lege, iar această limitare nu este altceva decât o necesitate pentru respectarea regulilor de procedură pentru a se atinge scopul procesului penal, prin cercetarea obiectivă, completă și sub toate aspectele a circumstanțelor cazului și scopul legitim urmărit.

Mai multe norme din CPP prescriu procurorului și ofițerului de urmărire penală respectarea drepturilor fundamentale ale participanților la proces. În conformitate cu prevederile art. 7 alin. (8) CPP, „*Hotărârile definitive ale Curţii Europene a Drepturilor Omului sunt obligatorii pentru organele de urmărire penale, procurori şi instanţele de judecată*."

Art. 57 alin. (5) CPP impune obligația organului de urmărire penală de a respecta drepturile și libertățile fundamentale.

În faza urmăririi penale procurorul verifică legalitatea acţiunilor procesuale efectuate de organul de urmărire penală, decide excluderea din dosar a probelor inadmisibile conform prevederilor art. 94 alin. (1) CPP; art. 52 alin. (1) pct. 3) CPP; verifică calitatea probelor administrate (art. 52 alin. (1) pct. 6) CPP); se pronunţă în actele procedurale dacă a avut loc sau nu încălcarea drepturilor şi a libertăţilor fundamentale ale omului prin prisma jurisprudenţei Curţii Europene a Drepturilor Omului în cazul în care părţile invocă încălcarea Convenţiei pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale (art. 52 alin. (1) pct. 27) CPP).

Dacă procurorul constată probe obţinute contrar prevederilor CPP şi cu încălcarea drepturilor bănuitului, învinuitului, prin ordonanţă motivată, exclude aceste probe din materialele dosarului

[1] Igor Dolea și alții, Drept procesual penal, Ediția I, Editura Cartier Juridic, Chișinău, 2005, p. 76. 960 p.).

(art. 290 alin. (1) CPP).

În baza art. 53/1 alin. (3) lit. d) CPP, „*Materialele şi cauzele penale repartizate unui procuror pot fi retrase şi transmise altui procuror în cazul: constatării, din oficiu sau la plângere, a unei încălcări grave a drepturilor persoanelor participante la procesul penal sau în cazul admiterii unor omisiuni ireparabile în procesul de administrare a probelor*."

Asigurarea respectării drepturilor şi libertăţii persoanei semnifică înfăptuirea activităţilor procesuale într-un aşa regim, formă şi ordine care n-ar permite intervenţii în sfera drepturilor şi libertăţilor persoanei ocrotite de lege. „Încălcarea lor totuşi este admisă numai cu titl de excepţie în cazuri de extremă necesitate, atunci când altfel nu este posibil a realiza obiectivele şi interesele justiţiei."[1]

„Respectarea demnității umane are numeroase aplicații în administrarea probelor, nefiind permisă utilizarea serului verității, a hipnozei, înregistrarea declarației persoanei, chiar în măsura în care declarația a fost luată cu respectarea dispozițiilor legale, însă într-o atmosferă de tensiune sau când persoana audiată prezintă semne vizibile de oboseală."[2] Aceste deziderate reies și din unele norme procesual-penale. Prin urmare, există norme de procedură care direct reglementează, de exemplu, respectarea demnității umane, pe când altele indirect vin să asigure aceste garanţii, de protecție a demnității umane, de exemplu, timpul și durata desfășurării audierilor (art. 104 alin. (3^1), art. 107 ale CPP), interzicerea audierilor în caz de oboseală (art. 104 alin. (1) CPP) etc.

În ceea ce priveşte realizarea actelor procesuale, nu sunt admise acţiuni care ar periclita demnitatea, sănătatea şi viaţa persoanei (a se vedea de ex. art. 119 alin. (5), 122 alin. (2), 123 alin. (3) CPP).

„Principiul respectiv nu constituie ca agenții statului să aibă un „respect" abstract față de participanții la procesul penal, ci luarea unor măsuri concrete menite să prevină lezarea onoarei și demnității umane. Astfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului recunoscute ca tratament degradant, condițiile de detenție, în special supraaglomerarea excesivă a celulei, mediul neigienic și efectele nocive ale acestui mediu asupra sănătății și bunăstării persoanei, combinate cu durata perioadei de detenție a unei persoane în asemenea condiții (CtEDO, cauza Kalashnicov c. Russiei, Hot. din 15.07.2002, cererea nr. 47095/99)."[3]

„Respectarea demnității umane se asigură și de către instanță prin declararea ședinței nepublice atunci când participantul la proces ar fi expus unor situații umilitoare, de natură a-i afecta demnitatea."[4]

---

[1] Тертышник В. Концептуальная модель системы принципов уголовного процеса. În: Revista Naţională de Drept, nr. 3, 2001, p. 76.
[2] Anca Ioana Negru, Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal, Editura Universul Juridic, București, 2022, p. 101-102.542 p.
[3] Багмет А.М., Гельдибаев М.Х., Уголовный процесс, Московская академия Следственного комитета Российской Федерации, 4-е изд., Москва, 2021, с. 52-53. 911 p.
[4] Denisa Barbu, Drept procesual penal, Partea generală, Editura Lumen, Iași, 2016, p. 45. 386 p..

„Principiul dat garantează, în egală măsură, drepturile, libertățile și demnitatea oricărui participant al procedurii penale. Încălcarea acestor valori poate fi comisă și prin inacțiune, atunci când persoanele oficiale implicate în procedura penală nu intervin, cu bună știință, în cazurile de încălcare a drepturilor, libertăților și demnității umane, adică atunci când aceste acțiuni le sunt puse în sarcină prin norme juridice procesual penale sau alte acte care le reglementează statutul juridic."[1]

Într-o altă ordine de idei, respectarea demnității umane este în strânsă legătură cu alte principii ale procesului penal. După noi, există o interacțiune mare a acestui principiu cu principiul umanismului, care nu este reglementat de CPP, deși reiese din normele sale, implicit din prevederile art. 10 CPP. Or, întreaga reglementare juridică are menirea să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societății, drepturile și libertățile acesteia. De fapt aceasta și presupune principiul umanismului.

Unii autori[2] menționează că umanismul procesului penal constituie lărgirea drepturilor persoanelor care au comis infracțiuni și asigurarea reală a acestor drepturi, alții[3], menționează că, există necesitatea de a lărgi drepturile tuturor participanților procesului penal.

S. M. Procofiev consideră că principiul umanismului în procesul penal garantează drepturile omului și relația statului în raport cu aceste drepturi.[4]

Susținem poziția autorilor care consideră că, principiul umanismului procesului penal constă în necesitatea soluționării problemelor investigării infracțiunilor și înfăptuirea justiției prin metode bazate pe moralitate și justiție, care prevede construirea unor raporturi procesuale penale bazate pe respectarea și protejarea drepturilor, libertăților și intereselor legale a persoanei.[5] Aici putem adăuga și respectarea demnității umane, ca componentă de bază a principiului umanismului.

Prin urmare, este logic ca art. 10 CPP să fie denumit „Principiul umanismului", care, după cum am văzut întruchipează tot spectrul de reglementări ce ține de dispoziția normei respective.

Potrivit art. 10 alin. (4) CPP, „*Orice persoană este în drept să-şi apere prin orice mijloc neinterzis de lege drepturile, libertăţile şi demnitatea umană, lezate sau limitate nelegitim în cursul procesului penal*." După cum observăm, legislația procesuală-penală asigură și garantează oricărei persoane dreptul menționat, nu doar participanților la procesul penal. Reglementarea dată este pe măsură, deoarece drepturile, libertățile și demnitatea umană pot fi lezate sau limitate în cadrul procesului penal atât părților în proces, cât și altor persoane. Spre exemplu, pot fi efectuate

[1] Igor Dolea [et.al.] Drept procesual penal, Ediția I, Editura Cartier Juridic, Chișinău, 2005, p. 77. 960 p..
[2] Бажанов С.О., О мерах принуждения в уголовно-процессуальном законодательстве, Законность, 1996, № 2, с. 38-44.
[3] Кадышева Т., Ширинский С., Расширить права потерпевшего. Российская юстиция, 1998, № 1, с. 14.
[4] Прокофьева С.М., Гуманистические начала уголовного судопроизводства: дис. … канд. Юрид. Наук. СПб., 1999, с. 67 (229 с.). Disponibilă: https://www.dissercat.com/content/gumanisticheskie-nachala-ugolovnogo-sudoproizvodstva [accesată: 17.07.2022].
[5] Русман Г.С., Даровских С.М., Принципы уголовного процесса. Монография. Москва : Проспект, 2022, с. 81. 336 p..

acțiuni de urmărire penală în privința unei persoane care, până la terminarea urmăririi penale, să nu aibă vreo calitate procesuală, adică să nu aibă nici o tangență cu fapta investigată sau chiar poate să nu cunoască în genere că a fost vizat (de exemplu, persoana respectivă a fost interceptată). Atunci legea și pentru persoanele respective acordă posibilități legale de a se apăra în cazul în care consideră că li s-a lezat un drept.

Prevederile naționale corespund prevederilor internaționale. Astfel, „*Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanţelor judiciare competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale ce-i sunt recunoscute prin Constituție sau prin lege*" (art. 8 DUDO).

„*Orice persoană ale căror drepturi şi libertăţi recunoscute de Convenţie au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanţe naţionale, chiar şi atunci când încălcarea sar datora unor persoane care au acţionat în exercitarea atribuţiilor lor oficiale*" (art. 13 CEDO).

Analizând normele internaționale în raport cu normele naționale, ajungem la concluzia că dreptul persoanei de a se apăra prin orice mijloc neinterzis de lege presupune depunerea plângerilor procurorului, care este investit cu controlul legalității acțiunilor, inacțiunilor și actelor procesuale (art. 298-299/1 CPP) sau, după caz, judecătorului de instrucție (art. 313 CPP). Prin urmare, legea procesuală-penală acordă suficiente remedii pentru persoană de a-și apăra drepturile, libertățile și demnitatea sa atunci când consideră că acestea au fost lezate sau limitate de către organul de constatare, cel ce efectuează măsurile speciale de investigații, organul de urmărire penală, procuror.

În același timp, „*Orice persoană are dreptul la satisfacţia efectivă din partea instanţei judecătoreşti competente împotriva actelor care-i violează drepturile, libertăţile şi interesele sale legitime*" (art. 20 al Constituţiei). „*Prejudiciul cauzat drepturilor, libertăţilor şi demnităţii umane în cursul procesului penal se repară în modul stabilit de lege*" (art. 10 alin. (5) CPP).

Principiul în cauză îşi găseşte reflectare şi în art. 524 CPP care stipulează că, „*Persoanele cărora, în cursul procesului penal, prin acţiunile ilicite ale organelor de urmărire penală sau ale instanţelor judecătoreşti, li s-a cauzat un prejudiciu material sau moral au dreptul la despăgubire echitabilă în conformitate cu prevederile legislaţiei cu privire la modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acţiunile ilicite ale organelor de urmărire penala şi ale instanţelor judecătoreşti*."

Totodată, „*Persoana achitată sau în privinţa căreia s-a dispus scoaterea de sub urmărire penală ori încetarea urmăririi penale pe temei de reabilitare are dreptul să fie repusă în drepturile personale pierdute, precum şi să fie despăgubită pentru prejudiciul care i-a fost cauzat*" (art. 23 CPP).

Din analiza normelor menționate desprindem că, legislația procesual-penală nu doar acordă remedii efective persoanei de a se apăra atunci când drepturile, libertățile sau demnitatea acesteia au fost lezate sau limitate, ci acordă și satisfacții efective (repunerea persoanei în drepturi,

repararea prejudiciului cauzat și dreptul la o despăgubire echitabilă).

Conform art. 10 alin. (6) CPP, „*În cazul când un minor este victimă sau martor, se va acţiona pentru respectarea intereselor acestuia în orice fază a procesului penal*.” În conformitate cu prevederile art. 24 alin. (2) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, „*în toate acțiunile referitoare la copii, indiferent dacă sunt realizate de autorități publice sau de instituții private, interesul superior al copilului trebuie să fie considerat primordial*.” În același timp, potrivit art. 50 alin. (2) din Constituție, „*copiii şi tinerii se bucură de un regim special de asistență în realizarea drepturilor lor*.”

Aceste prevederi obligă organele de investigare a infracțiunilor să ia toate măsurile legale pentru respectarea primordială a drepturilor minorilor în orice fază a procesului penal, atunci când aceștia sunt victime sau martori a infracțiunii.

După noi, dispozițiile art. 10 alin. (6) CPP limitează cercul minorilor de a beneficia de un regim special, așa cum stipulează normele constituționale. Astfel, considerăm oportună modificarea și completarea acestei norme procesuale, astfel încât aceasta să prevadă același regim pentru toți minorii implicați în proceduri penale, indiferent de statutul procesual al acestora. Or, minorul poate să aibă chiar și statutul de bănuit, învinuit, inculpat, poate să fie arestat etc., oricum organele de urmărire penală, procurorul și instanța de judecată trebuie să-l trateze diferit și cu prioritate față de persoanele adulte. Mai multe norme de procedură stabilesc unele condiții speciale pentru minori (de exemplu, durata audierilor, durata ținerii în arest etc., care este diferită de alți participanți). Potrivit art. 59 alin. (1) CPP, „(...) *Minorul căruia i s-a cauzat prejudiciu prin infracţiune va fi considerat parte vătămată fără acordul său*.” Prin urmare, în sensul art. 10 alin. (6) CPP, de o astfel de abordare va beneficia doar martorul minor al infracțiunii.

Din analiza principiului respectării drepturilor, libertăților și demnității umane rezultă o serie de constatări generale, și anume:

a) este interzis a se întreprinde acțiuni sau inacțiuni și să se ia decizii care lezează sau limitează onoarea și demnitatea participanților la procesul penal sau a altor persoane care consideră că prin aceste acțiuni, inacțiuni sau acte li s-au încălcat aceste deziderate[1];

b) nimeni nu poate fi silit să participe la acțiuni procesuale care lezează demnitatea umană;

c) tratamentul care creează o amenințare pentru viața și sănătatea participanților la proces sau a altor persoane este interzis;

d) niciunul dintre participanții la procesul penal nu poate să fie supus torturii sau tratamentelor cu cruzime, inumane ori degradante;

[1] Шаталов А.С., Крымов А.А., Уголовно-процессуальное право Российской Федерации, Национальный исследовательский университет Высшая школа экономики Академия ФСИН России, Москва, 2020, с. 74. 639 с.; Шаталов А.С., Уголовно-процессуальное право Российской Федерации, Учебный курс, Том I, Общие положения, Издательский дом МПА-ПРЕСС, Москва - Великий Новгород, 2012, с. 116-117. 945с.

e) niciunul dintre participanții la procesul penal nu poate fi deținut în condiții umilitoare.

Pe lângă prevederile fundamentale, principiul respectării drepturilor, libertăților și demnității umane include următoarele cerințe:

a) obligația instanței, procurorului, ofițerului de urmărire penală, reprezentantului organului de constatare de a explica drepturile și obligațiile bănuitului, învinuitului, inculpatului, victimei, părții vătămate, martorului, precum și tuturor celorlalți participanți la procesul penal;

b) obligația instanței, procurorului, ofițerului de urmărire penală de a oferi oportunități pentru participanții la proces, astfel încât aceștia să-și poată realiza real și exercita drepturile procesuale;

c) luarea imediată a măsurilor de protecție în privința participanților (de exemplu, în privința martorilor), în cazurile prevăzute de CPP;

d) limitarea temporară a drepturilor şi libertăților persoanei şi aplicarea de către organele competente a măsurilor de constrângere față de ea se admit numai în cazurile şi în modul strict prevăzute de CPP;

e) obligația organelor judiciare să asigure efectiv dreptul participanților la proces să-şi apere prin orice mijloc neinterzis de lege drepturile, libertățile și demnitatea umană, lezate sau limitate nelegitim în cursul procesului penal;

f) obligația organelor judiciare să asigure efectiv dreptul persoanelor la despăgubire echitabilă în cazul în care, în cursul procesului penal, acestora, prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală sau ale instanțelor judecătorești, li s-a cauzat un prejudiciu material sau moral;

g) victima torturii sau tratamentelor cu cruzime, inumane ori degradante este în drept să ceară, în condițiile CPP, pornirea unei cauze penale, să participe la procesul penal în calitate de parte vătămată şi să-i fie reparate prejudiciile morale, fizice şi materiale;

h) obligația organelor judiciare să respecte interesele minorului victimă sau martor în orice fază a procesului penal;

i) obligația de a examina, în conformitate cu procedura stabilită de legea procesual penală, plângeri împotriva acțiunilor (inacțiune) și a actelor procesuale, în ordinea art. 298-299/1 și a art.313 CPP.

2.2. Impactul principiilor procesului penal şi ale condițiilor generale ale urmăririi penale asupra garantării drepturilor fundamentale ale omului în cadrul etapelor prejudiciare ale procesului;

Drepturile și libertățile fundamentale ale omului în procesul penal sunt oglindite în principiile acestuia, care constau în idei fundamentale, concepte și prevederi care stau la baza legislației procesuale penale și joacă un rol principal în construirea, reglementarea și administrarea procesului penal.

„Termenul „principiu” provine din latinescul „*principium*” – „bază”, „început fundamental”. Pentru a realiza sarcinile procesului penal este necesară o reglementare în conformitate cu anumite idei și reguli diriguitoare de desfășurare a lui. Această funcție o îndeplinesc **principiile procesului penal**, prin care se înțeleg reguli cu caracter general, manifestate prin norme procesual-penale concrete sau care derivă din interpretarea unui ansamblu de asemenea norme, determinând construcția integrală a procesului, esența și asigurarea realizării sarcinilor lui. Aceste reguli poartă caracter imperativ.”[1]

Este de menționat că, principiile procesului penal sunt consacrate în acte internaționale, precum Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul internațional privind Drepturile Civile și Politice etc., precum și în Constituție, Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

Referitor la drepturi și libertăți, pe bună dreptate s-a afirmat chiar în Preambulul CEDO despre valoarea acestora, menționându-se că, „*(...) scopul acestei declarații este recunoașterea și aplicarea universală și efectivă a drepturilor pe care ea le enunță (...). Reafirmând atașamentul lor profund față de aceste libertăți fundamentale care constituie temelia însăși a justiției și a păcii în lume și a căror menținere se bazează în mod esențial, pe de o parte, pe un regim politic cu adevărat democratic, iar pe de altă parte, pe o concepție comună și un respect comun drepturilor omului din care acestea decurg (...). Afirmând că revine cu prioritate Înaltelor Părți Contractante, în conformitate cu principiul subsidiarității, să garanteze respectarea drepturilor și libertăților definite în prezenta Convenție și în Protocoalele sale și că, în acest scop, beneficiază de o marjă de apreciere, sub supravegherea Curții europene a Drepturilor Omului, înființată prin prezenta Convenție*.” După cum reiese, drepturile și libertățile fundamentale constituie baza justiției.

„Justiția penală, izvorâtă din necesitatea de judecare a proceselor ca urmare a încălcării legilor, este de neconceput fără existența unor reguli procedurale precise, clare și ferme totodată, cu rol determinant în conduita participanților procesului.”[2]

„*Orice activitate jurisdicțională trebuie să se întemeieze pe principiile fundamentale de organizare și funcționare a justiției, menite să asigure caracterul unitar și eficient al actului de justiție, scopul final al căruia îl constituie realizarea drepturilor și intereselor legitime ale omului*.”[3]

„Principiile fundamentale ale procesului penal reprezintă regulile generale aplicabile în tot

---

[1] Ostavciuc Dinu, Principiile procesului penal (elaborată în cadrul Proiectului de cercetare „Asigurarea drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare: normativul procesual penal național, practici europene și internaționale, cu cifrul 22.00208.08.07.04/PD I din cadrul Programelor post doctorale susținute din bugetul de stat 2022-2023”), Chișinău, 2022, p. 6.

[2] Iordache Magdalena, Judecata în primă instanță în noul Cod de procedură penală. București Universul Juridic, 2014, p. 9.

[3] HCC Nr. 33 din 23.11.1997 privind controlul constituționalității art. 302 alin. (1) pct. 4) din Codul de procedură civilă și art. 327 alin. (1) pct. 5) din Codul de procedură penală.

cursul procesului penal în vederea asigurării fiabilității procesului și atingerii scopului acestuia. Din această perspectivă, principiile fundamentale reprezintă structura procesului penal pe care și în funcție de care sunt construite celelalte reguli procedurale."[1]

„Noțiunea de principiu al procesului penal reprezintă o categorie teoretică, având largi implicații practice, care s-a conturat în gândirea juridică și în știința dreptului procesual-penal. În doctrină s-a subliniat că noțiunea de principiu fundamental al procesului penal poate fi reținută numai în sensul de regulă care stă la baza întregii activități procesuale, de aceea nu pot fi considerate ca principii fundamentale acele reguli care privesc numai una din fazele procesului penal."[2]

Prin urmare, principiile justiției penale, fiind prevederi legale fundamentale, întruchipează baza fundamentală pentru construirea și funcționarea legislației procesual-penale, orientarea democratică a conținutului acesteia. În literatura juridică, nu a existat încă un consens asupra unor aspecte atât de importante precum definirea conceptului de principiu al procedurii penale și dezvoltarea unui sistem universal de principii ale justiției. În Constituția și în legislația procesual-penală a Republicii Moldova, nu există conceptul principiului procedurii penale.

„Totuși, ca regulă generală, este înțeles ca fiind principiile fundamentale, călăuzitoare, reflectând aspectele cele mai semnificative ale procesului penal, sarcinile acestuia, natura, sistemul de forme procesuale, etapele și instituțiile acestuia."[3]

„Principiile reflectă esența și conținutul procesului penal, caracterizează tipul său istoric, determină subiectul și modalitatea de reglementare procesuală."[4]

„De remarcat că problema definirii conceptului de principiu al procedurii penale a fost discutată de mai multe ori, însă definiția legală a acestuia nu a fost încă fixată de legiuitor. Se poate concluziona că situația actuală a dus în mod firesc la apariția multor probleme controversate și a opiniilor ambigue atât în teorie, cât și în practică."[5]

„Principiile procedurii penale sunt călăuza generală, prevederile inițiale care determină cele mai semnificative aspecte ale procedurii penale, construcția tuturor etapelor procesului penal, conținutul tuturor formelor și instituțiilor sale, asigurând atingerea obiectivelor procesului penal."[6]

„Principiile procesului penal intern sunt idei organice pentru viziunea internă asupra lumii, tradițiile acesteia și viitorul prezis, gradul maxim de generalitate pentru un astfel de obiect aflat în

---

[1] Mihail Udroiu, (coord.), Codul de procedură. Comentariu pe articole, Ed. a II-a, București, 2017, p. 2.
[2] Apetrei Mihai, Drept procesual-penal, Editura OSCAR PRINT, București, 1998, p. 51.
[3] Андреева О.И., Назаров А.Д. и др. Уголовный процесс: учебник для бакалавриата юридических вузов. - М.: Ростов на Дону: Феникс, 2015. – 445 с.
[4] Епихин А.Ю., Мишин А.В. Ограничение гласности предварительного расследования как гарантия производства по уголовному делу // В сборнике: Управленческие аспекты развития Северных территорий России Всероссийской научной конференции (с международным участием). Коми республиканская академия государственной службы и управления. - 2015. - с. 71-75.
[5] Гриненко А.В. Уголовный процесс: учебник для бакалавров. - М.: Издательство Юрайт, - 2012. – 332 с.
[6] Епихин А.Ю. Судебный контроль прогрессивный принцип. În: Российская юстиция. - 1995. - № 2. - с. 39-40.

studiu precum procesul penal intern, desfășurat în ansamblu, a normelor de procedură penală în vigoare în procesul judiciar intern și în practica aplicării acestora."[1]

„Principiile procedurii penale sunt fundamente ale dreptului procesual penal consacrate în legislația de procedură penală, care exprimă cel mai pe deplin esența raporturilor juridice de procedură penală, sunt comune tuturor etapelor procesului penal și determină conținutul regulilor de procedură penală."[2] Principiile justiției penale au proprietăți care sunt inerente tuturor normelor de drept fără excepție.

„Principiile procesului penal, indică faptul că acestea sunt principiile de bază, în general obligatorii, prevederi directoare cu caracter imperativ, consacrate în Constituție și Codul de procedură penală, care stau la baza activității procedurale privind punerea în mișcare, cercetarea, examinarea și soluționarea cauzelor penale, exprimându-i esența și asigurarea realității drepturilor și libertăților unei persoane și ale unui cetățean implicat în sfera raporturilor procesuale penale, precum și realizarea scopurile și obiectivele procesului penal."[3]

Observăm că există diferențe vizibile între opiniile doctrinarilor. Totuși, toate noțiunile enunțate sunt similare prin aceea că principiile, într-un fel sau altul, determină conținutul și forma procesului penal. Rezultă de aici că principiile procesului penal sunt prevederi care au o valoare și un conținut juridic specific, consolidare normativă și expresie practică, direct aplicabile de către organele de urmărire penală, procurori și instanțele de judecată și care stabilesc limitele de aplicare pentru fiecare din aceste subiecte, precum și comportamentul fiecărei părți în procesul penal.

Totodată, considerăm că principiile procesului penal pot fi înțelese ca fiind prevederile legale de bază, inițiale, care reflectă scopul procesului penal, precum și construcția etapelor și instituțiilor sale, statutul participanților la proces.

„Semnificația principiilor procedurii penale este următoarea:

a) consolidarea și dezvoltarea în continuare a statului de drept, asigurarea drepturilor și intereselor legitime ale participanților în cadrul procesului penal;

b) dezvoltarea și îmbunătățirea legislației procesual-penale;

c) sunt cele mai importante garanții pentru realizarea scopului justiției, creează condițiile de bază pentru realizarea cu succes a acestora;

d) exprimă esența procesului, trăsăturile sale caracteristice;

e) nerespectarea principiilor procesului penal poate duce la anularea hotărârilor adoptate".[4]

Este de menționat și faptul că, pe lângă semnificația și rolul principiilor procesului penal,

---

[1] Епихин А.Ю. Институт безопасности участников уголовного процесса. În:Проблемы права. - 2013. - № 5. - с. 25.
[2] Лебедев В.М. Уголовно-процессуальное право: учебник. - М.: Издательство Юрайт, 2014. - 1060 с.
[3] Епихин А.Ю. Безопасность личности как принцип уголовного процесса. În: Российский следователь. - 2002. - № 4. - с. 13-17.
[4] Брыляков С.П., Кабанова Ж.Ю. Уголовный процесс. Общая часть: учебное пособие. - М.: Новокузнецк: ФКОУ ВПО Кузбасский институт ФСИН - России. - 2013. - 144 с.

acestea au misiunea de a „uni toate normele procesuale penale într-un singur mecanism pentru impactul cât mai eficient asupra raporturilor juridice relevante”.[1]

În prezent, există mai multe doctrine științifice în ceea ce privește definirea conceptului de principiilor procedurii penale și este important de subliniat că fiecare dintre ele are propriul său fir rațional și anumite neajunsuri. Principiile procesului penal operează în mod necesar într-un anumit sistem de integritate și interconectat. În sistem, toate principiile sunt echivalente și nu există relații ierarhice între ele.

Urmărirea penală este subordonată mai multor norme-cerințe generale consacrate de Codul de procedură penală (Partea specială, Titlul I, capitolul I), care sunt concepute pentru a asigura unitatea procedurii penale și îndeplinirea sarcinilor care trebuie rezolvate în această fază. Având în vedere denumirea acestei unități structurale a CPP, ele pot fi denumite dispoziții sau condiții generale ale urmăririi penale.

„Condițiile generale ale urmăririi penale sunt reguli prevăzute de legislația procesual-penală, care au impact pe toată perioada de desfășurare a urmăririi penale și caracterizează trăsăturile generale și particularitățile acestui gen de activitate prejudiciară, în calitate de fază distinctă a procesului și care stabilesc exigențele generale de realizare a acțiunilor și de adoptare a deciziilor în cadrul urmăririi penale”[2] .

Normele cuprinse în art. 253-261 CPP conțin cerințe legale generale, deoarece sunt adresate tuturor organelor care exercită sau conduc urmărire penală și se aplică tuturor cazurilor penale cercetate de acestea. Scopul condițiilor generale este de a crea un regim favorabil de urmărire penală pentru a rezolva cu succes problemele, el constituie obiectul și scopul urmăririi penale, definite în art. 252 CPP. În acest aspect, condițiile generale reprezintă reguli de organizare a urmăririi penale, ca premise organizatorice și legale, în contrast cu normele de natură juridico-funcționale care determină procedura realizării acțiunilor de urmărire penală în această etapă prejudiciară a procesului. Condițiile generale pentru urmărirea penală sunt:

– Obiectul și scopul urmăririi penale (art. 252 CPP);
– Organele de urmărire penală (art. 253 CPP);
– Rolul activ al organului de urmărire penală (art. 254 CPP);
– Ordonanțele organului de urmărire penală (art. 255 CPP);
– Efectuarea urmăririi penale de către mai mulți ofițeri de urmărire penală (art. 256 CPP);
– Locul efectuării urmăririi penale (art. 257 CPP);
– Extinderea competenței teritoriale și delegațiile organului de urmărire penală (art. 254 CPP);

[1] Тарнавский О.А. Определение понятия принципа уголовного судопроизводства. În: Вестник ЮУрГУ. - 2012. - № 20. - с. 75.
[2] Кисеев Н.М. Уголовный процесс. Учебник. К. Изд. Monograf. 2006. p. 608.

– Termenele urmăririi penale (art. 259 CPP);

– Procesul-verbal privind acțiunea de urmărire penală (art. 260 CPP);

– Adeverirea refuzului sau imposibilității de a semna procesul-verbal privind acțiunea de urmărire penală (art. 261 CPP).

Obiectul și scopul urmăririi penale. Urmărirea penală este o fază a procesului penal, care esre reglementată de legea procesuală penală a Republicii Moldova, în Partea specială, Titlul I, Capitolul I. Această fază, reieșind din prevederile art. 252 CPP, „*are ca obiect colectarea probelor necesare cu privire la existenţa infracţiunii, la identificarea făptuitorului, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se transmită cauza penală în judecată în condiţiile legii şi pentru a se stabili răspunderea acestuia*".

„Urmărirea penală, ca etapă distinctă a procesului penal și funcție judiciară, este activitatea exercitată de organele de urmărire penală, de strângere a probelor cu privire la săvârşirea unei infracţiuni, de analiză şi interpretare a acestora, pentru descoperirea, identificarea şi stabilirea răspunderii penale a infractorilor, finalizată cu decizia trimiterii sau netrimiterii în judecată"[1].

Competența organelor de urmărire penală este bine definită de lege și acestea perpetuu urmăresc aflarea adevărului referitor la fapte și făptuitori, întrucât cei ce se fac nevinoveți să nu fie trași la răspunderea penală. Concomitent cu aceasta, organele vizate sunt obligate să asigure drepturile și libertățile omului în cadrul procedurilor ce le desfășoară.

Utilitatea și însemnătatea urmăririi penale decurg tocmai din obligația organelor de urmărire penală de a constata prompt și în mod exhaustiv faptele săvârșite, de a identifica făptuitorii și ai trimite în judecată, oferinde-le instanțelor un probatoriu solid și indispensabil pentru stabilirea vinovăției și sancționarea făptuitorilor respectivi.

Potrivit CPP, urmărirea penală dispune de o limitare precisă în privința conținutului și desfășurării. Atunci când procesul penal își urmează cursul obișnuit, urmărirea penală devine o etapă obligatorie în marea parte a cauzelor penale ce se examinează.

Urmărirea penală ca fază a procesului presupune desfășurarea unui mare volum de activități necesare realizării obiectului său stipulate în lege. În partea specială a CPP sunt reglementate cronologic activitățile specifice ale acestei faze care în mod logic debutează cu începerea urmăririi penale, continuă cu punerea sub învinuire și se finalizează cu terminarea urmăririi penale și trimiterea dosarului în judecată.

„Ordinea în care urmează să fie administrate probele în cursul urmăririi penale nu se poate anticipa, după cum folosirea unora din numeroasele măsuri procesuale este determinată de condițiile concrete ale cauzei și are o succesiune întâmplătoare. Ținând seama de acest specific, codul nu a înscris (ca în cadrul cercetării judecătorești) consecutivitatea efectuării actelor de

[1] Cercel Șt. Fănică. Urmărirea penală în reglementarea actuală a codului de procedură penală. Teză de doctorat. Rezumat. București. 2019, p. 2.

urmărire penală”[1].

Într-o altă ordine de idei, menționăm faptul că urmărirea penală, ca a doua fază a procesului penal, poate fi divizată în două etape. Prima etapă este activitatea organului de urmărire penală în vederea administrării probelor cu privire la existența sau inexistența infracțiunii, a celor referitoare la identificarea făptuitorului, a probelor privind vinovăția sau nevinovăția persoanei etc. Această etapă se începe odată cu emiterea ordonanței de începere a urmăririi penale și se finisează cu întocmirea raportului cu propunerea ofițerului de urmărire penală, întocmit în conformitate cu prevederile art. 289 CPP, și expedierea cauzei penale procurorului în vederea dispunerii uneia din soluțiile prevăzute în art. 291 CPP. Tot aici este de reținut faptul că urmărirea penală efectuată la această etapă de către organul de urmărire penală este condusă de procuror[2].

Etapa a doua constă în activitatea procurorului care controlează legalitatea acţiunilor procesuale efectuate de organul de urmărire penală, decide excluderea din dosar a probelor obţinute conform prevederilor art. 94 alin. (1) CPP; verifică calitatea probelor administrate; anulează ordonanţele ilegale, modifică sau completează ordonanțele neîntemeiate ale organului de urmărire penală; se pronunță în actele procedurale dacă a avut loc sau nu încălcarea drepturilor şi a libertăţilor fundamentale ale omului prin prisma jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului în cazul în care părțile invocă încălcarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale; încetează urmărirea penală, clasează procesul penal, dispune scoaterea persoanei de sub urmărire penală sau aplică măsuri de constrângere cu caracter educativ în cazurile prevăzute de lege; pune sub învinuire şi ascultă învinuitul; întocmeşte rechizitoriul în cauza penală şi trimite cauza în instanţa de judecată competentă; alte competențe reglementate prin lege.

Ne aliniem opiniei exprimate de doctrinarul Grigore Gr. Theodoru, care menționează că a doua etapă a urmăririi penale o formează activitatea procurorului prin care verifică cercetarea efectuată sub aspectul legalității și temeiniciei ei și, în raport cu cele constatate, rezolvă cauza prin *trimiterea în judecată* a inculpatului sau printr-o soluție de *netrimitere în judecată*[3].

Obiectul urmăririi penale constă în administrarea probatoriului necesar pentru a se constata existența faptei infracționale, identitatea celui care a comis această faptă, de a decide necesitatea trimiterii lui în judecată pentru stabilirea răspunderii acestuia.

„Faza de urmărire penală poate prezenta o importanță deosebită pentru pregătirea procesului penal: probele obținute în această fază determină deseori cadrul în care acuzațiile formulate vor fi analizate în proces…”[4].

---

[1] Nicolae Volonciu. Procedură penală. Partea specială. Vol. II, ediția a II-a, revizuită și adăugită. București. 1996. p. 67.
[2] A se vedea dispozițiile art. 51 alin. (1) și art. 52 CPP.
[3] Theodoru Grigore Gr. Tratat de drept procesual penal. ediția a III-a. Ed. Hamangiu. 2013. p. 476.
[4] Hot. CtEDO Ibrahim și alții c. Regatului Unit din 13.09.2016. (§.253) disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-180122 (accesat: 10.05.2021)

„Dar importanța și necesitatea urmăririi penale nu rezidă numai în strângerea și administrarea probelor, ea are în vedere o plajă mult mai largă de probleme ce țin, pe de o parte, de soluționarea justă și temeinică a cauzelor, iar pe de altă parte, de realizarea unei politici penale care să corespundă nevoilor unui stat de drept”[1].

Conform acestei prevederi legale, obiectul urmăririi penale rezidă în efectuarea acțiunilor procesuale și a măsurilor speciale de investigație corespunzătoare, în vederea descoperirii faptei infracționale și identificării făptuitorilor.

Activitatea de urmărire penală are un conținut complex, clar definit de particularitățile problemelor care trebuie soluționate de fiecare dată și fără echivoc în orice cauză penală.

„*Acumularea probelor necesare”* constă în acțiunile de căutare, descoperire, examinare, administrare și apreciere a probelor, întrucât să se determine existența temeiurilor de expediere în instanța de judecată a cauzei penale și a persoanei care a comis infracțiunea.

„Existenţa infracţiunilor” rezidă în orice faptă infracțională, indiferent de etapele activității infracționale.

Prin formularea „*identificarea făptuitorului*” se are în vedere stabilirea tuturor datelor care identifică persoana, inclusiv cele de stare civilă, a formei de participație, a datelor ce o caracterizează și o individualizează, precum și a datelor privind comiterea anterioară a infracțiunilor de către persoana ce se află sub urmărirea penală.

Prin „*stabilirea răspunderii făptuitorului*” se urmărește ca probele administrate în timpul urmăririi penale să clarifice existența infracțiunii, implicit dacă persoana este pasibilă de răspundere penală, toate circumstanțele comiterii acesteia. Probele respective trebuie să fie convingătoare, utile și pertinente în acest sens, precum și să demonstreze vinovăția persoanei care a comis fapta penală, iar soluția trebuie să fie legală și întemeiată pe aceste probe.

Art. 252 CPP se referă doar la identificarea făptuitorului. Totuși, există păreri care susțin că identificarea victimei sau a părții vătămate este, de asemenea, parte a obiectului urmăririi penale. Suntem de părerea că, această activitate este considerată necesară pentru a rezolva atât aspectele penale, cât și cele civile ale cauzei cercetate. Este susținută această opinie prin reglementările art. 254 alin. (1) CPP, care obligă imperativ organului de urmărire penală de a lua măsurile legale în vederea cercetării complete, obiective și sub toate aspectele a circumstanțelor cauzei în vederea stabilirii adevărului. Prin urmare, urmărirea penală nu poate fi considerată completă până când nu se realizează și identificarea victimei.

„În același timp strângerea probelor presupune în mod obligatoriu și identificarea victimei sau a victimelor, stabilirea prejudiciului material provocat prin infracțiune, și nu în ultimul rând posibilitatea victimei de a se constitui parte vătămată în procesul penal și parte civilă, cu toate

[1] Alexandru Pintea. Dan-Cristian Pintea. Alina-Cristina Bălănescu. Urmărirea penală. Aspecte teoretice și practice. ediția a II-a, revăzută și adăugită. București. 2020. p. 17.

drepturile ce decurg din această calitate procesuală.”[1]

„Din însuşi obiectul urmăririi penale rezultă că administrarea probelor este nucleul urmăririi penale şi, după cum se poate observa, de administrarea şi evaluarea probelor în faza de urmărire penală depinde rezolvarea cauzelor.”[2]

Pe lângă administrarea probelor, pentru a îndeplini sarcinile prevăzute de obiectul urmăririi penale, organele de urmărire penală întreprind diferite măsuri legale, oricând este necesar, și în privința măsurilor asigurătorii în vederea indisponibilității bunurilor bănuitului (învinuitului), precum și în privința părții civilmente responsabile.

„Deși urmărirea penală are ca obiect principal rezolvarea aspectelor legate de latura penală a cauzei, aceasta nu exclude preocuparea și desfășurarea unor activități ce vizează aspectele civile ale respectivei cauze, fie prin restabilirea lucrurilor și restabilirea situației anterioare săvârșirii infracțiunii, fie prin indisponibilizarea bunurilor mobile sau imobile prin măsuri asigurătorii”[3].

Generalizând cele expuse privitor la obiectul și sarcinile urmăririi penale, nu putem să nu fim de acord cu opinia profesorului Igor Dolea, care reiterează că „(...) scopul urmăririi penale este de a constata totalitatea de circumstanțe relevante cauzei, și în acest sens, se raportează la art. 96 C. pr. pen. (...)”[4].

Înțelegând că *obiectul urmăririi penale* cuprinde în realitate mai multe obiective decât cele consemnate în dispozițiile art. 252 CPP – care depășesc activitatea *de acumulare a probelor necesare cu privire la existenţa infracţiunilor și la identificarea făptuitorilor*, ar fi raționale intervenții de ordin legislativ la acest text, care în opinia noastră trebuie completat cu *identificarea victimei și constatarea prejudiciului cauzat.*

Având în vedere dispozițiile art. 216, 217 CPP, în cursul urmăririi penale, stabilind cauzele şi condiţiile care au contribuit la săvârşirea infracţiunii, organul de urmărire penală va emite în adresa entității responsabile o ordonanță, pentru înlăturarea cauzelor și condițiilor care au favorizat comiterea infracțiunii, precum și a celor care au admis încălcarea drepturilor și libertăților participanților la proces.

„De asemenea, este necesar de remarcat că, după modificările produse în Codul de procedură penală din 2012, administrarea unor probe poate avea loc și din momentul pornirii procesului penal până la momentul pornirii urmăririi penale. Așadar, în actuala redacție a Codului de procedură penală, obiectul urmăririi penale și obiectul probatoriului penal nu coincid”[5].

---

[1] Alexandru Pintea. Dan-Cristian Pintea. Alina-Cristina Bălănescu. Urmărirea penală. Aspecte teoretice și practice. ediția a II-a. revăzută și adăugită. București. 2020. p. 22.
[2] Anca Ioana Negru. Administrarea şi aprecierea probelor în procesul penal. ed. Universul Juridic. Bucureşti. 2022. p.118.
[3] Alexandru Pintea. Dan-Cristian Pintea. Alina-Cristina Bălănescu. *Op. cit.,* p. 21.
[4] Igor Dolea. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ) ediția a II-a. Chișinău. 2020. p.747.
[5] Igor Dolea, *Op. cit.,* p. 747-748.

Urmărirea penală, ca una din fazele procesului penal, este bine delimitată în timp, având atât un început, cât și un sfârșit precis (strict stabilit). Prin urmărirea acestei logici, desfășurarea ei are loc între aceste două limite strict determinate, care poată denumirea de *limită inițială* (începutul) și cea *finală* (sfrârșitul).

Limita inițială a acestei faze procesuale este conformă începerii urmăririi penale și marchează debutul relațiilor juridice procesuale între participanți și alte persoane implicate în diverse acțiuni de procedură penală. Această limită este concretizată în actul de începere a urmăririi penale, adică ordonanța de începere a urmăririi penale.

Limita finală a urmăririi penale este atinsă odată cu trimiterea în judecată a învinuitului, eveniment subliniat de întocmirea rechizitoriului de către procuror. În doctrină se face distincție între *terminarea prezumtivă* și *terminarea efectivă* a urmăririi penale, înțelegând că epuizarea acestei faze este marcată de cele mai dese ori de soluția trimiterii în judecată.[1] În momentul în care cauza penală este dispusă justiției, urmărire penală este finalizată. Limita finală a urmăririi penale poate fi marcată și prin clasarea procesului penal, încetarea urmăririi penale, scoaterea persoanei de sub urmărirea penală.

În afară *Obiectul şi scopul urmăririi penale*, nu am găsit necesar de a examina acele *condiţii generale ale urmăririi penale,* care au nu au impact direct asupra respectării drepturilor participanţilor în proces.

Rolul activ al organului de urmărire penală şi *termenele urmăririi penale*, urmează a fi examinate respectiv în cadrul Capitolulelor.III şi IV din prezenta lucrare.

Deci putem afirma că atât condițiile generale ale urmăririi penale cât și condițiile generale de judecare a cauzelor penale concretizează conținutul principiilor procesului penal și garantează punerea în aplicare a lor pe parcursul procesului în ansamblu, constituind o verigă intermediară și de legătură între principiile procesului penal și regulile de realizare a acțiunilor procesuale atât la în etapele prejudiciare cât și la faza judecății.

Cu alte cuvinte, principiile procesului penal sunt prevederile legale inițiale cu caracter general, condiționate de dezvoltarea socială, care în totalitatea lor relevă natura, esența, conținutul procesului penal și stau la baza organizării și funcționării etapelor, procedurile și a tuturor instituțiilor de procedură penală.

De aici rezultă că nu orice dispoziție procesuală penală poate fi recunoscută în calitate de principiu, ci doar una care îndeplinește anumite cerințe, și anume:

a) se distinge printr-un grad ridicat de generalizare, uniformitate, unind conținutul regulilor private și cele de procedură penală;

b) caracterizează, în mod obiectiv și imparțial, natura, esența și conținutul procesului penal;

[1] Nicolae Volonciu. Andreia Simona Uzlău. Raluca Moroșanu. Noul Cod de procedură penală comentat. ediția a II-a. revăzută și adăugită. București. 2015. p. 840.

c) acționează pe parcursul întregului proces penal sau, în anumite cazuri, în mai multe dintre etapele sale principale;

d) integrează sistemul și are legătură cu alte principii ale procesului penal în baza scopurilor și obiectivelor procesuale penale comune;

e) are legătură internă cu alte principii ale procesului penal;

f) are propriul său conținut;

g) răspunde de absența contradicțiilor și neconcordanțelor cu alte principii din sistem.

„În doctrină se subliniază că la abordarea noțiunii de sistem al principiilor fundamentale ale procesului penal trebuie de avut în vedere două aspecte:

– pe de o parte, cunoașterea elementelor componente ale sistemului;

– pe de altă parte, interdependența dintre aceste principii în realizarea scopului procesului penal.”[1]

„Chestiunea sistemului principiilor care constituie fundamentul procedurii penale este discutabilă, deoarece există mai multe opinii referitor la sistematizarea și sensul unor principii luate în parte. În literatura de specialitate există mai multe criterii de clasificare a principiilor procesului penal. Prin sistemul de principii se înțelege ansamblul unitar al principiilor procesului penal. Codul de procedură penală cuprinde mai multe norme în care sunt înscrise principiile fundamentale ale procesului penal care servesc nu numai la buna înțelegere a instituțiilor reglementate de aceste norme, dar și la corecta lor aplicare.”[2]

În cursul procesului penal, principiile fundamentale acționează într-o interdependență și condiționare reciprocă.

„Principiile au o importanță reală numai în cazul interacțiunii lor. Fiecare principiu trebuie să-și afirme semnificația deplină și să realizeze prin raportare la celelalte principii ale sistemului.”[3]

Fiind componentele unui sistem unic, fiecare principiu aparte caracterizează diferite laturi ale procesului penal.

„Conținutul fiecărui principiu capătă eficiență datorită existenței celorlalte reguli de bază, după cum aplicarea consecventă a unuia dintre ele nu se poate face decât în condițiile respectării riguroase a tuturor celorlalte principii din sistem.”[4]

Justiția penală contemporană funcționează pe două sisteme de principii, consfințite în normele dreptului internațional și dreptului național.

Astfel, „principiile fundamentale reprezintă structura unei arhitecturi complexe (procesul penal), care, prin valorile din care izvorăsc, se încadrează în modelul de proces european în care

---

[1] Ibidem.
[2] Apetrei Mihai, Drept procesual-penal, Editura OSCAR PRINT, București, 1998, p. 51.
[3] Mărgineanu Iurie, Noțiunea de sistem al principiilor procedurii penale. În: SYMPOSIA PROFESSORUM, Seria DREPT, Materialele sesiunii științifice din 4–5 mai, ULIM, Chișinău, 2001, p. 225.
[4] Volonciu Nicolai. op. cit., p. 80; Apetrei Mihai. op. cit., p. 52.

protecția drepturilor omului joacă un rol preeminent."[1]

În totalitatea lor, principiile procesului penal formează un sistem, întrucât sunt în interacțiune, interdependență și interconectare.

În acest sens, trebuie să țineți cont de două lucruri:

a) toate principiile sunt independente și echivalente;

b) datorită caracterului obiectiv-subiectiv al oricărei legislații în ansamblu, diverși autori „construiesc" adesea un sistem de principii la propria discreție, găsind justificări adecvate în legislația procesual penală.

Sistemul principiilor procesual-penale include:

- Principiile procesului penal care consacră drepturile și libertățile cetățenilor, fixate în Titlul II al Constituției Republicii Moldova;
- Principiile procesului penal, al căror izvor sunt normele constituționale despre puterea judecătorească – Secțiunea I, Capitolul IX din Constituție. *Dintre principiile generale ale sistemului jurisdicțional putem menționa garantarea exercitării căilor de atac în condițiile legii (principiul dublului grad de jurisdicție) - art. 119 din Constituție, accesul liber la justiție (art. 20 din Constituție), realizarea justiției exclusiv de către autoritățile prevăzute în Constituție și în legile speciale (art. 72 alin. (3) lit. e),art. 114 și 115 din Constituție).*
- Principiile procesual-penale fixate numai în normele CPP.

De menționat că majoritatea principiilor din grupa I și II sunt proclamate în afară de Constituție și în Tratate internaționale. Principiile din grupa I-a și a II-a sunt denumite ***principii fundamentale***.

„Aceste principii poartă caracter universal, deoarece au aplicare asupra tuturor sferelor de activitate a justiției penale: examinarea cauzelor penale, verificarea legalității actelor de urmărire penală, susținerea acuzării de stat în instanță, înfăptuirea justiției de către toate instanțele indicate în art. 115 alin. (1) al Constituției."[2]

Curtea Constituțională indică printre principiile fundamentale ale procesului penal și principiul aflării adevărului, deși acesta nu este prevăzut în mod expres în Constituție sau în CPP.[3]

Principiile din grupa a III-a sunt denumite – *speciale* sau *ramurale*. Clasificarea principiilor este una convențională.

„Având în vedere actul normativ care le reflectă, sfera de acțiune, precum și importanța socio-juridică, unii autori propun clasificarea principiilor procedurii penale în constituționale,

---

[1] Mihail Udroiu, (coord.), Codul de procedură. Comentariu pe articole, Ed. a II-a, București, 2017, p. 5.

[2] Мартынчик Е. Г. Уголовная юстиция в Республике Молдова: понятие, структура, конституционные основы деятельности. În: Statul, Societatea, Omul: realizări și probleme ale tranziției, Materialele Conferinței Științifice organizată de Institutul de Filosofie, Sociologie și Drept al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, 09 decembrie 1998, p. 25.

[3] HCC nr. 3 din 23.02.2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (pct. 102).

procesuale, organizării judecătorești.”[1]

Ansamblul principiilor procesului penal mai poate fi împărțit, în general, în *principii specifice fazelor prejudiciare* și *principii specifice fazelor judiciare*.

Putem face următoarea clasificare a principiilor procesului penal:

1) În funcție de sursa în care sunt consacrate principiile procesului penal:

a) constituționale;

b) neconstituționale.

2) În funcție de prevalența dispoziției generale:

a) generale;

b) speciale (ramurale).

3) În funcție de natura influenței dispozițiilor generale asupra organizării și funcționării sistemelor organelor judiciare:

a) judiciare (organizaționale) (de exemplu, principiul independenței judecătorilor și subordonarea acestora numai legii);

b) procesuale (funcționale) (de exemplu, principiul contradictorialității).

Principiile procesului penal:

- asigură organizarea și funcționarea procesului penal în general, toate etapele acestuia, procedurile speciale și instituțiile procesului penal;
- sunt linii directoare normative atunci când este necesară folosirea analogiei legii sau a legii, care este respinsă de doctrina oficială;
- în cazul în care anumite prevederi ale legii procesual-penale sunt în contradicție cu principiile procesului penal, supremația (preferința) ar trebui acordată acestora din urmă.

Conform CPP al Republica Moldova procesul penal este reglementat de următoarele principii:

- Legalitatea procesului penal;
- Prezumția nevinovăției;
- Egalitatea în fața legii și a autorităților;
- Respectarea drepturilor, libertăților și demnității umane;
- Inviolabilitatea persoanei;
- Inviolabilitatea domiciliului;
- Inviolabilitatea proprietății;
- Secretul corespondenței;

[1] Mărgineanu Iurie. Reflecții asupra clasificării principiilor folosite în procedura penală. În: Avocatul Poporului, nr. 9–10, Chișinău, 2000, p. 25.

- Inviolabilitatea vieții private;
- Limba în care se desfășoară procesul penal și dreptul la interpret;
- Asigurarea dreptului la apărare;
- Publicitatea ședinței de judecată;
- Accesul liber la justiție;
- Desfășurarea procesului penal în termen rezonabil;
- Libertatea de mărturisire împotriva sa;
- Dreptul de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori;
- Asigurarea drepturilor victimei în urma infracțiunilor, abuzurilor de serviciu şi erorilor judiciare;
- Principiul contradictorialității în procesul penal;
- Înfăptuirea justiției - atribuție exclusivă a instanțelor judecătorești;
- Independență judecătorilor și supunerea lor numai legii.
- Libera apreciere a probelor;
- Oficialitatea procesului penal.

Cunoașterea principiilor procesului penal are însemnătate teoretică și practică. Pentru teorie ele reflectă concepția juridică, care a stat la baza instituirii procedurii penale, acordând orientarea necesară lămuririi doctrinare a normelor de drept procesual-penal. Pentru activitatea practică, principiile servesc la aplicarea corectă de către organele respective a normelor procesual-penale în cazuri concrete.

Analizând cele expuse putem conchide că, principiile procesului penal constituie un sistem clar care asigură unificarea aplicării normelor legale și asigură protecția drepturilor participanților la procesul penal. Toate principiile procesului penal pot fi divizate în 3 grupuri principale:

a) Principii care definesc și sunt concepute pentru a proteja drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor care participă în cadrul procedurilor penale;

b) Principii organizatorice care asigură o organizare și aranjare clară a activității organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești implicate în proces;

c) Principii care determină procedura, condițiile și regulile procesului penal, precum și competența, atribuțiile persoanelor oficiale care exercită sau conduc urmărirea penală ori înfăptuiesc justiția.

Principiile procesului penal operează în cadrul unui sistem integral, în care esența și semnificația fiecărui principiu este determinată nu numai de propriul conținut, ci și de funcționarea întregului sistem, unde încălcarea oricărui principiu duce, de regulă, la încălcarea altor principii, dar din cauza aceleiași indivizibilități a sistemului, are capacitatea de a-și păstra integritatea, auto-

restaurarea, datorită cărora încălcarea oricărui principiu al procesului paralizează în mod necesar sistemul și nu exclude posibilitatea soluționării problemelor procesului penal. Sistemul de principii ale justiției penale este în mod constant îmbunătățit și completat pe măsură ce sistemul statal și politic al Republicii Moldova se dezvoltă.

Toate principiile fundamentale ale procesului penal sunt strâns interconectate și formează un anumit set al unui cadru juridic comun. Cauzând acțiuni reciproce, principiile constituie un sistem unic care determină conținutul și forma democratică a procesului penal autohton.

2.3. Concluzii la Capitolul II

Din analiza celor menționate în acest capitol, venim cu următoarele constatări şi concluzii:

1. Respectarea drepturilor omului în cadrul procesului penal este mai mult decât o simplă obligație, care nu trebuie să se limiteze doar la aducerea la cunoștință participanților la proces a drepturilor lor procesuale. Aceasta presupune informarea părților despre drepturilor și obligațiile lor, explicarea acestor drepturi, precum și asigurarea posibilității de implementare a drepturilor prevăzute de lege. Respectarea drepturilor omului este o garanție a participanților la investigarea și judecarea cauzei penale, implicit prin protecția acestora;

2. Persoana trebuie să fie liberă, să beneficieze de toate drepturile, libertățile și să-i fie respectată demnitatea, iar în cazul în care acestea sunt lezate să apeleze la autorități pentru ai face dreptate. Prin intervenția respectivă, statul arată maturitatea sa ca stat de drept și intervine ca garant pentru cetățean, obținând încredere în fața acestuia;

3. Legislația naţională acordă remedii efective persoanei de a se apăra atunci când drepturile, libertățile sau demnitatea acesteia au fost lezate sau limitate, precum și acordă și satisfacții efective (repunerea persoanei în drepturi, repararea prejudiciului cauzat și dreptul la o despăgubire echitabilă);

4. Organul de urmărire penală, procurorul și instanțele de judecată trebuie să aibă un respect adecvat și nu unul abstract în raport cu participanţii în proces, luând măsuri concrete menite să prevină lezarea onoarei și demnității umane;

5. Principiile procesului penal asigură organizarea și funcționarea procesului penal în general, toate etapele acestuia, procedurile speciale și instituțiile procesului penal; sunt linii directoare normative atunci când este necesară folosirea analogiei legii sau a legii, care este respinsă de doctrina oficială; în cazul în care anumite prevederi ale legii procesual-penale sunt în contradicție cu principiile procesului penal, supremația (preferința) ar trebui acordată acestora din urmă;

6. Principiile procesului penalsunt cele mai importante garanții pentru realizarea scopului justiției, creează condițiile de bază pentru realizarea cu succes a acestora; exprimă esența procesului, trăsăturile sale caracteristice; nerespectarea principiilor procesului penal poate duce la

anularea hotărârilor adoptate;

7. Sistemul de principii ale justiției penale este în mod constant îmbunătățit și completat pe măsură ce sistemul statal și politic al Republicii Moldova se dezvoltă;

8. Putem afirma că atât *condițiile generale* ale urmăririi penale cât și *condițiile generale de judecare a cauzelor penale* concretizează conținutul *principiilor procesului penal* și garantează punerea în aplicare a lor pe parcursul procesului în ansamblu, constituind o verigă intermediară și de legătură între principiile procesului penal și norme exprese de realizare a acțiunilor procesuale. Prin urmare, acestea nu sunt principii ale procesului penal, fiind norme diriguitoare specifice urmăririi penale, care conțin norme intermediare între *principiile procesului penale* și dispozițiile concrete privind desfășurarea urmăririi penale.

III. OBLIGAŢIILE POZITIVE CE REZULTĂ DIN OCROTIREA DREPTULUI LA VIAŢĂ ŞI INADMISIBILITATEA TORTURII

3.1. Garantarea dreptului la viață, inadmisibilitatea torturii și a tratamentului inuman și degradant

În art. 16 pct. 1) din Constituţie, este proclamată îndatorirea statului de a respecta şi a ocroti persoana. Conform art. 24 din Constituţie statul nostru garantează fiecărui om dreptul la viaţă, la integritatea fizică şi psihică. Sunt interzise torturile, pedepsele şi tratamentele crude, inumane şi degradante. Sub egida unor atare norme constituţionale, organele de stat competente a realiza procesul penal sunt obligate să respecte cinstea şi demnitatea persoanelor implicate în proces, iar acesta din urmă posedă mijloace de apărare în acest sens.

„*În desfăşurarea procesului penal, nimeni nu poate fi supus la tortură sau la tratamente cu cruzime, inumane ori degradante, nimeni nu poate fi deţinut în condiţii umilitoare, nu poate fi silit să participe la acţiuni procesuale care lezează demnitatea umană*" (art. 10 alin. (3) CPP).

Potrivit art. 3 din DUDO, „*Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale*." În conformitate cu art. 5 DUDO, „*Nimeni nu va fi supus torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante*."

CEDO, prin prisma art. 1, obligă Înaltele Părți Contractante de a respecta drepturile omului. Totodată, CEDO interzice tortura stipulând în art. 3 că „*Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante*."

„*Întru asigurarea garanțiilor în aspectul material prevăzute de articolul 3 combinată cu obligațiunea ce rezultă din prevederea art. 1 din Convenție sunt stabilite doua tipuri de obligații esențiale ale agenților statului: obligații pozitive și obligații negative.*[1]

Republica Moldova, prin reglementările menționate, și-a onorat obligațiunile și a interzis autorităților (organului de urmărire penală, organului de constatare, procurorului, instanței de judecată etc.) tortura, tratamentele inuma- ne etc. Întru garantarea principiului în discuție, în Codul penal al Republicii Moldova a fost incriminată ca infracțiune distinctă tortura.[2]

„Respectarea demnității umane este regula de bază a procesului penal, deoarece suspectul, inculpatul sau orice alt subiect procesual nu trebuie supus la rele tratamente în vederea obținerii de probe, urmând ca probele administrate prin tortură, tratamente degradante, tratament inumane, să fie excluse."[3]

Totodată, este de menționat faptul că aceste probe ilegal obținute afectează art. 3 CEDO, dar

---

[1] HP CSJ Cu privire la unele chestiuni ce țin de aplicarea de către instanțe- le judecătorești a prevederilor articolului 3 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturile Omului și a Libertăților Fundamentale (pct. 8).
[2] A se vedea art. 166/1 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002.
[3] Barbu Denisa, Drept procesual penal. Partea generală. Iași: Editura Lumen. 2016, p. 45.

și atrag inechitatea întregii proceduri. De exemplu, în cauza CtEDO *Levința c. Republicii Moldova*, Curtea reiterează că acordă o atenție deosebită folosirii în procedurile penale a probelor obținute prin măsuri constatate ca fiind contrare articolului 3.

Punerea la baza unei condamnări a probelor obținute ca rezultat al actelor de tortură, permite indirect legalizarea unei forme de comportament condamnabil din punct de vedere moral, pe care autorii articolului 3 au dorit să-l interzică sau, cu alte cuvinte, permite brutalitatea sub acoperirea legii[1].

„Curtea concluzionează că reclamantul a fost sancționat prin încătușare când se afla în afara celulei sale (mai mult, pentru o perioadă de timp neprecizată), în absența oricărei acuzații sau dovezi că ar prezenta un risc pentru sănătate sau securitate, aparent în scopuri punitive, în scop preventiv și în baza unui ordin care a extins limitele prevederii legale ce permite o asemenea măsură. Trebuie să se fi simțit astfel pedepsit pe nedrept și disproporționat, ceea ce a făcut ca apariția lui zilnică încătușat în fața altor deținuți să pară prejudiciabilă demnității sale umane."[2]

În conformitate cu prevederile art. 10 alin. (3/1) CPP, „*Sarcina probațiunii neaplicării torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante îi revine autorității în a cărei custodie se află persoana privată de libertate, plasată la dispoziția unui organ de stat sau la indicația acestuia, sau cu acordul ori consimțământul său tacit*."

În cazul în care o persoană a suferit leziuni corporale în timpul detenției sau în alte circumstanțe sub controlul poliției, oricare vătămare corporală va duce la apariția unei prezumții puternice că persoana a fost maltratată (a se vedea Bursuc c. România, din 12. 10. 2004, par. 80).

Este sarcina statului să ofere o explicație plauzibilă pentru circumstanțele în care au fost cauzate leziunile, iar în caz de eșec apare o problemă evidentă în baza art. 3 din Convenție.[3]

În ceea ce priveşte realizarea actelor procesuale, nu sunt admise acţiuni care ar periclita demnitatea, sănătatea şi viaţa persoanei (a se vedea de exemplu, art. 119 alin. (5), 122 alin. (2), 123 alin. (3) CPP).

Atunci când se recurge la forța fizică pentru imobilizarea persoanei reținute trebuie evitate exagerările, care pot fi interpretate ca tratament inuman sau degradant[4], fie și mai grav tortură.

---

[1] Hotărârea CtEDO, Levința c. Republicii Moldova, cererea nr. 17332/03, din 16.12.2008, (§99, 100). Disponibilă: http://agent.goc.md/wp-content/uploa-ds/2015/03/LEVINTA-RO.pdf [accesată: 17.07.2022].

[2] Hotărârea CtEDO, Goriunov c. Republicii Moldova, cererea nr. 14466/12, din 29.05.2018, definitivă 29.08.2018, (§ 28-41). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183210 [accesată: 17.07.2022].

[3] Hotărârea CtEDO, Prepelița c. Republicii Moldova, din 03.12.2019, (§ 34) Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-198712 [accesată: 17.07.2022].

[4] În cauza Sochichiu c. Moldovei (Hotărâre din 15.05.2012), CtEDO a reținut că: „*în afară de forţa brutală folosită împotriva reclamantului, din înregistrarea video a reţinerii CtEDO observă că comportamentul colaboratorilor poliţiei a fost departe de a fi respectuos în raport cu demnitatea reclamantului. În special, unul din colaboratorii poliţiei a pus piciorul pe capul lui şi nu şi-a luat piciorul chiar când îşi peria pantalonii (s.a.). În opinia CtEDO, un asemenea comportament este degradant şi umilitor. De asemenea, CtEDO a notat batjocorirea faptului că reclamantul şi-a pierdut câţiva dinţi şi înjurăturile unui poliţist"*. (§.40), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124576 (accesat: 29.06.2021).

Reuşita reţinerii depinde de pregătirea măsurii date şi efectuarea ei promptă, exactă şi calificată.[1]

Trebuie menţionat că alegerea corectă a locului şi timpului reţinerii sunt direcţionate să asigure securitatea participanţilor la operaţiunea de reţinere, inclusiv securitatea persoanelor care, în pofida atribuţiilor de serviciu sau întâmplător, se vor afla la locul de reţinere[2].

Dacă există necesitatea blocării voinţei persoanelor ce urmează a fi reţinute se utilizează mijloace speciale cum ar fi – grenade lacrimogene, fumigene, sonore, cu efect luminescent etc. Este important ca aplicarea mijloacelor tehnice și a forței fizice să fie proporțională cu rezistența opusă și alte circumstanțe ale reținerii[3].

Acţiunile de intervenţie în forţă trebuie să fie: energice, hotărâte, raţionale, cu un anumit grad de intensitate ce ar asigura pătrunderea și executarea profesionistă a reținerii.

Este important a declara clar scopul intervenției în încăpere sau cel puțin a anunțat despre o operațiune a poliției la debutul sau pe parcursul descinderilor pentru a nu fi percepute confuz de persoanele prezente. În cel mai rău caz echipamentul polițiștilor trebuie să permită a constata că intervine poliția și nu altcineva în mod abuziv[4].

---

[1] De ex: în cauza Sochichiu c. Moldovei CtEDO a reținut că: „*materialele cauzei au arătat clar că poliţia a planificat operaţiunea de reţinere din timp şi că ei au avut suficient timp pentru a evalua posibilele riscuri şi a lua toate măsurile necesare pentru a efectua reţinerea. În această privinţă, CtEDO are câteva observaţii în ceea ce priveşte modul în care a fost pregătită operaţiunea, deoarece poliţiştii nu au fost echipaţi cu cătuşe şi au fost nevoiţi să lege mâinile reclamantului cu propria lui centură”* (§.38), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/ eng?i=001-124576 (accesat: 29.05.2021).

[2] Interesele reclamantei, care avea nouă ani la acea dată, nu au fost avute în vedere la nicio etapă de planificare și de executare a arestării tatălui ei de către autorități. Forțele de ordine nu au ținut cont de prezența ei, care le era bine-cunoscută, procedând la arest și impunându-i asistarea la o scenă de violență față de tatăl ei, în timp ce aceasta nu opunea rezistență. Acest fapt a afectat reclamanta foarte grav și a echivalat cu eșecul autorităților de a preveni supunerea ei la rele tratamente. (Hotărârea CtEDO A c. Rusiei, 12.11.2019). rezumat, disponibilă: http:// constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=179&id=1713&t=/rezumate-CEDO/2019/strongema-v-rusiaemstrong-asistarea-unui-copil-in-varsta-de-noua-ani-la-arestarea-violenta-a-tatalui-sau-care-nu-a-opus-rezistenta-incalcare (accesat: 29. 05. 2021).

[3] CtEDO reiterează în cauza Ribitsch c. Austriei, (Hotărârea 04.12.1995), că în procesul reţinerii unei persoane, orice recurgere la forţa fizică care nu a fost strict necesară reieşind din comportamentul acesteia diminuează demnitatea umană şi reprezintă în principiu o încălcare a dreptului stabilit în art. 3 CEDO (§. 38), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104107 (accesat: 30.05.2021); În cauza Victor Savițchi c. Moldovei (Hotărârea 17.06.2008), CtEDO notează că „*din una din înregistrările video ale reţinerii reclamantului se vede clar că el a primit cel puţin trei lovituri de la un ofiţer de poliţie, în timp ce era ţinut de alte câteva persoane. Deşi reclamantul a opus rezistenţă ofiţerilor de poliţie care îl ţineau timp de aproximativ cinci minute, se vede clar că el nu avea intenţia să-i lovească, ci doar să se aplece. În orice caz, balanţa de forţe nu era egală, deoarece el era ţinut de cinci poliţişti de înălţime şi constituţie aproximativ similară cu a reclamantului. În asemenea circumstanţe, loviturile aplicate reclamantului nu au fost strict necesare şi, în mod cert, poliţiştii ar fi putut să-l calmeze prin alte metode mai puţin brutale”.* (§.67), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112624 (accesat: 30. 05. 2021)

[4] *„…CtEDO observă că părţile nu contestă faptul că operaţiunea poliţiei a fost planificată cu mai multe zile înainte, că a fost efectuată de o echipă de agenţi speciali, cu cagule şi înarmaţi, că asistenta E.S. a încercat să îi împiedice să pătrundă, închizând uşa de la intrarea biroului notarial, că poliţiştii au împins uşa, că unul dintre ei a recurs la o tehnică de imobilizare pentru a-l imobiliza pe reclamant, care alerga spre el, şi că reclamantul s-a lovit cu capul de o uşă atunci când poliţistul l-a trântit la pământ, ceea ce i-a cauzat un hematom şi o zgârietură în zona frunţii. Observă că aceste fapte sunt coroborate cu celelalte înscrisuri aflate la dosar, în special de înregistrarea operaţiunii poliţiei, realizată cu camera de supraveghere video din biroul notarial al reclamantei (supra, §. 12-16), şi de registrul medical al centrului de arestare preventivă din sofia (supra, §. 22).64. Înscrisurile aflate la dosar nu îi permit CtEDO să stabilească dincolo de orice îndoială rezonabilă dacă poliţiştii au anunţat cu voce tare că era vorba despre o operaţiune a poliţiei, dacă agentul care l-a imobilizat pe reclamant l-a rănit intenţionat la frunte şi dacă reclamantul a fost pălmuit de cameraman. Cu toate acestea, CtEDO apreciază că, în prezenta cauză, aceste circumstanţe nu au o importanţă decisivă în ceea ce priveşte angajarea răspunderii statului în temeiul art. 3 CEDO, pentru mai multe motive. Este adevărat că reclamantul a fugit spre uşa de la intrarea biroului notarial în momentul în care poliţiştii*

Întru garantarea principiului în discuţie, în CP a fost incriminată ca infracţiune distinctă tortura.

CtEDO reiterează că orice recurgere la aplicarea forţei în procesul de arestare a persoanei, care nu a fost absolut necesară prin însăşi natura sa, atentează la demnitatea umană și, în principiu, constituie o încălcare a dreptului garantat de art. 3 CEDO.[1]

În cazul în care o persoană a suferit leziuni corporale în timpul detenției sau în alte circumstanțe sub controlul poliției, oricare vătămare corporală va duce la apariția unei prezumții puternice că persoana a fost maltratată (a se vedea Bursuc c. României, 12.10. 2004 §. 80,). Este sarcina statului să ofere o explicație plauzibilă pentru circumstanțele în care au fost cauzate leziunile, iar în caz de eșec apare o problemă evidentă în baza Articolului 3 din Convenţie.[2]

Potrivit art. 524 CPP „*Persoanele cărora, în cursul procesului penal, prin acţiunile ilicite ale organelor de urmărire penală sau ale instanţelor judecătoreşti, li s-a cauzat un prejudiciu material sau moral au dreptul la despăgubire echitabilă în conformitate cu prevederile legislaţiei cu privire la modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acţiunile ilicite ale organelor de urmărire penala şi ale instanţelor judecătoreşti*".

Totodată, persoanele care consideră că li s-a încălcat dreptul garantat de art. 3 CEDO sunt în drept să depună plângeri privind începerea urmăririi penale în privința persoanelor[3] care le-au torturat sau care, prin acțiunile lor, au cauzat intenţionat dureri sau suferinţe fizice ori psihice, ce reprezintă tratament inuman ori degradant. Respectiv, victimelor unor astfel de acțiuni li se garantează accesul liber la justiție.

„Pentru garantarea accesului la justiție în acest sens, legea procesual- penală a intervenit cu norme care obligă aceste organe de a acționa prompt în soluționarea cazului, fie la sesizarea externă, fie chiar și din oficiu. De exemplu, art. 55 alin. (4) CPP obligă organul de urmărire penală, concomitent cu înregistrarea sesizării, să înceapă urmărirea penală, dacă există indici ai infracțiunii, să efectueze acțiuni de urmărire penală în vederea descoperirii ei și fixării probelor care confirmă sau infirmă săvârșirea infracțiunii, să ia măsuri în vederea asigurării acțiunii civile sau a unei eventuale confiscări a bunurilor dobândite ilicit. Un alt exemplu elocvent este dispoziția art. 262 alin. (4) CPP, care obligă procurorul să se autosesizeze în orice caz de deces al persoanei aflate

---

au intrat în sediu. Totuşi acest comportament al reclamantului este consecinţa directă a intervenţiei unei echipe de poliţişti cu cagule, înarmaţi şi îmbrăcaţi în negru. Intervenţia agenţilor a creat confuzie, deoarece aceştia au fost percepuţi ca fiind infractori de către asistenta E.S.; ea i-a alertat pe ceilalţi, iar reclamantul a sărit rapid în ajutorul ei (supra, pct. 18-20)". Hotărârea CtEDO Popovi c. Bulgariei din 09.06.2016, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178813 (accesat: 30.05.2021)

[1] A se vedea Hotărârârile CtEDO Ribitsch c. Austriei, din 04.12.1995, (§.38); Sochichiu c. Moldovei, din 15.05. 2012 (§.33)

[2] Hotărârea CtEDO, Prepelița c. Republicii Moldova, din 03.12.2019, (§ 34). Disponibilă: http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2020/02/PREPELITA-v.-MDA-ROM.pdf

[3] Potrivit art. 166/1 CP, subiect al infracţiunii respective poate fi: persoana publică sau persoana care, de facto, exercită atribuţiile unei autorităţi publice, sau orice altă persoană care acţionează cu titlu oficial sau cu consimţământul expres ori tacit al unei asemenea persoane.

în custodia statului în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei, iar dispoziția art. 262 alin. (4^1) obligă transmiterea imediată a materialelor procurorului în cazuri ce oferă temei de a presupune că persoana a fost supusă acțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant. În același timp, legea procesuală penală obligă organele judiciare să primească plângerile și denunțurile referitoare la infracțiuni, chiar dacă acestea nu țin de competența lor (art. 265 alin. (1) CPP), iar refuzul acestor organe poate fi contestat procurorului sau, după caz, judecătorului de instrucție (art. 265 alin. (2), art. 313 alin. (2) pct. 1) lit. a) CPP). Bineînțeles că CPP intervine și cu alte norme pentru a proteja, asigura și garanta dreptul accesului liber la justiție."[1]

3.2. Garanțiile investigării eficiente a deceselor și maltratărilor

Una din garanțiile investigării eficiente a deceselor și maltratărilor ține de oficialitatea procesului penal. Oficialitatea constituie un principiu fundamental al procesului penal, „conținutul căruia se exprimă în obligaţia organelor de stat şi a persoanelor oficiale, în limitele competenţei lor a asigura apărarea ordinii de drept, a drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor, a intereselor societăţii. Întreaga activitate procesuală este desfăşurată din oficiu, prin intervenţia activă a organelor judiciare competente, independent de voinţa părţilor, afară de cazul când legea dispune altfel. Procesul penal începe, se desfăşoară şi se stinge fără a fi nevoie de o intervenţie exterioară, chiar dacă unele activităţi se îndeplinesc uneori la cererea părţilor."[2]

„Oficialitatea presupune ca organele judiciare responsabile să procedeze la declanșarea și la promovarea din oficiu a procesului penal, fără să aibă nevoie de vreo aprobare sau încuviințare prealabilă din partea persoanelor vătămate sau din partea altor autorități ale statului."[3]

„Oficialitatea constituie consecința juridică a funcției penale a statului, care are caracter de drept public. Această funcție este inițiată și exercitată din oficiu (din proprie inițiativă) de autoritățile publice mandatate de stat, prin intermediul procesului penal, independent de o altă manifestare de voință din partea celor care au legătură cu săvârșirea infracțiunii."[4]

„Principiul oficialității urmăririi penale constă în aceea că organul public însărcinat cu promovarea și desfășurarea acțiunii penale este obligat să pună în mișcare și să exercite această acțiune, ori de câte ori sunt îndeplinite condițiile legale necesare pentru aceasta, respectiv ori de câte ori s-a săvârșit o faptă care îndeplinește toate trăsăturile esențiale ale unei infracțiuni."[5]

„Restrângeri ale oficialităţii intervin ori de câte ori legea permite punerea în mişcare a acţiunii penale de către organul de urmărire în lipsa unei autorizaţii sau încuviinţări prealabile. De

---

[1] Ostavciuc Dinu, Principiile procesului penal, Chișinău, 2022, p. 433-444
[2] Osoianu Tudor și alții, Drept procesual penal, Partea generală, Chișinău, 2009, p. 132-133.
[3] Ghigheci Cristinel, Principiile procesului penal în noul Cod de procedură penală, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 117.
[4] Crișu Anastasiu, Drept procesual penal, Partea generală, Ediția a 6-a, revizuită și actualizată, Editura Hamangiu, 2022, p. 91.
[5] Ghigheci Cristinel, op.cit., p. 121.

exemplu, în cazul infracţiunilor pentru care legea condiţionează începerea urmăririi penale în baza plângerii depuse de partea vătămată, procesul penal nu poate fi declanşat în lipsa plângerii şi nu poate continua dacă plângerea a fost retrasă, sau părţile s-au împăcat."[1]

„Activitatea procesual-penală este efectuată din oficiu, cu îndatorirea legală a organelor de urmărire penală, a procurorului şi a judecăţii în limitele competenţei lor să intenteze proces penal în toate cazurile descoperirii elementelor constitutive ale infracţiunilor, identificării şi pedepsirii vinovaţilor de săvârşire a lor. În literatura de specialitate principiul în discuţie mai este denumit şi principiul obligativităţii pornirii şi desfăşurării procesului penal. Nerespectarea oficialităţii înseamnă, totodată, şi încălcarea legalităţii, ceea ce atrage pe plan procesual sancţiunea nulităţii în cazurile când au fost săvârşite acte nelegale."[2]

„*Procurorul şi organul de urmărire penală au obligaţia, în limitele competenţei lor, de a porni urmărirea penală în cazul în care sânt sesizate, în modul prevăzut de prezentul cod, că s-a săvârşit o infracţiune şi de a efectua acţiunile necesare în vederea constatării faptei penale şi a persoanei vinovate.*

Instanţa de judecată efectuează acţiunile procesuale din oficiu, în limitele competenţei sale, în afară de cazul când prin lege se dispune efectuarea acestora la cererea părţilor" (art. 28 CPP).

„Organele judiciare sunt obligate să arate părţilor drepturile şi facultăţile ce le au potrivit legii, să le explice modul în care le pot exercita, să le întrebe dacă au făcut cereri etc. "[3]

„Deşi rolul activ al organelor judiciare apare ca un principiu absolut, totuşi, legislativ şi practic, el dispune de un oarecare coeficient de relativitate, semnificative, în acest sens, sunt actele procesuale care au caracter strict personal şi a căror realizare, deşi necesară procesului penal, depinde de voinţa subiecţilor procesuali interesaţi a realiza acele acte (ca exemplu, pot fi date actele procesuale prin care partea vătămată este constituită ca parte civilă, renunţarea la apel ori recurs, retragerea apelului ori a recursului etc.)."[4]

Obligațiile pozitive ce derivă din prevederile art. 2 și 3 CEDO impune statelor investigarea eficientă a maltratărilor și a deceselor.

„Cerinţele *principiului rolului activ* atrag, următoarele obligaţii:[5]

- a explica părţilor din proces drepturile lor procesuale şi a le ajuta în exercitarea lor, asigurând lămurirea cauzei sub toate aspectele;
- a pune în discuţia părţilor, din oficiu, orice probleme de a căror elucidare depinde soluţionarea corectă a cauzei, cerându-le părerea asupra acestora;[6]

---

[1] Osoianu Tudor și alții, op.cit., p. 132-133.
[2] Osoianu Tudor și alții, op.cit., p. 133.
[3] Antoniu Gheorghe, Volonciu Nicolae, Zaharia Gheorghe, Dicționar de procedură penală, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1988, p. 247.
[4] Neagu Ion, Tratat de procedură penală, Editura PRO, București, 1997, p. 51.
[5] Păvăleanu Vasile, Drept procesual-penal, Partea generală, Editura Lumina Lex, București, 2000, p. 63.
[6] De exemplu, în cadrul procedurii de dispunere și efectuare a expertizei. A se vedea art.145 CPP. În cauza Ciobanu

- a examina cererile și demersurile participanților la proces[1];
- a asigura securitatea participanților la proces;[2]
- activitatea organului de urmărire penală continuă şi în cazul în care bănuitul sau învinuitul îşi recunoaşte vinovăţia;
- a dispune, din oficiu, administrarea probelor necesare pentru aflarea adevărului cu privire la toate împrejurările cauzei, dacă părţile nu au iniţiativă în acest sens.[3] „*(...) dispunerea unei expertize judiciare constituie o obligație procesuală a procurorului (organului de urmărire penală), în faza de urmărire penală, dacă circumstanțele cauzei o justifică. Expertiza urmează a fi dispusă și în favoarea învinuitului pentru a respecta drepturile procesuale ale acestuia, inclusiv principiul egalității armelor. În cazul unei omisiuni a procurorului (organului de urmărire penală) de a respecta o asemenea obligație, persoanele interesate pot utiliza instrumentele procesuale prevăzute în instituția controlului judiciar al procedurii prejudiciare.*”[4]
- a extinde investigaţiile la tot ce este necesar pentru realizarea scopului procesului penal, mai cu seamă la alte fapte şi persoane decât cele care formează obiectivul cauzei şi să extindă controlul judiciar şi la alte motive decât cele invocate în calea de atac.

„*Sub acest aspect, Curtea menționează că, potrivit articolului 28 alin. (1) din Codul de procedură penală, autoritățile au obligația pozitivă, în limitele competenţei lor, de a porni urmărirea penală, în cazul în care sunt sesizate, în modul prevăzut de Cod, cu privire la comiterea unei infracțiuni, şi de a efectua acţiunile necesare în vederea constatării faptei penale şi a persoanei vinovate.*”[5]

În conformitate cu prevederile art. 19 alin. (3) CPP, „*Organul de urmărire penală are*

---

c. Moldovei (Hot. CtEDO din 24.02.2015), a fost criticat faptul că victimei i s-a refuzat numirea unui expert sau „specialist” recomandat de ea pentru a participa la efectuarea expertizei în comisie (§.39). Această omisiune pe lângă alte deficiențe ale urmăririi penale a determinat curtea să constate că a avut loc încălcarea art. 2 din convenție sub aspect procedural. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157615 (accesat: 25. 05.2021)

[1] În conformitate cu prevederile art. art.244-246, 278 CPP.

[2] A se vedea art. 215 CPP. *Organele de urmărire penală şi instanţele urmează să întreprindă măsurile de rigoare pentru asigurarea securităţii şi protecţiei eficiente a victimei şi martorilor faţă de represalii şi posibile intimidări, evitând influenţa traficanţilor asupra lor. În caz de necesitate asistenţa juridică a victimei se asigură de către un avocat din oficiu.* HP CSJ nr.37 din 22.11.2004 cu privire la practica aplicării legislaţiei în cauzele despre traficul de fiinţe umane şi traficul de copii (pct. 17).

[3] Comisia de anchetă pentru elucidarea modului de administrare de către organele abilitate a incidentului din 23 decembrie 2012, care a avut loc în rezervaţia naturală „Pădurea Domnească" (pct. 3.1.6) a criticat pasivitatea organului de urmărire penală (pct. 3.1.6.): *Instituţiile statului, în primul rând organele de drept, nu au efectuat acţiunile necesare, prevăzute de codul de procedură penală şi alte legi în astfel de cazuri, inclusiv îngrădirea accesului la locul crimei, examinarea locului, expertizarea armelor, interogarea participanţilor la eveniment, a martorilor, colectarea informaţiei, inclusiv cu ajutorul operatorilor de telefonie mobilă, informarea conducătorilor, etc.* HCC nr. 29 din 23.09.2013 privind controlul constituţionalităţii hotărârii parlamentului nr. 3 din 15 februarie 2013 referitoare la comisia de anchetă în cazul „Pădurea Domnească” (competența comisiilor parlamentare de anchetă) (pct.11).

[4] DCC nr. 98 din 06.09.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 116g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor dispoziţii din articolul 142 alin. (2) din Codul de procedură penală (plata pentru efectuarea expertizei în cauzele penale) (pct. 22).

[5] DCC nr.50 din 31.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 59g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 326 alin. (11) din Codul penal și a unor prevederi din articolul 283 alin. (1) din Codul de procedură penală (pct. 27).

obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei, de a evidenția atât circumstanțele care dove- desc vinovăția bănuitului, învinuitului, inculpatului, cât și cele care îl dezvinovățesc, precum și circumstanțele care îi atenuează sau agra- vează răspunderea." În același timp, legea procesuală penală, într-o altă normă (art. 254 CPP) vine cu aceleași garanții și obligații în scopul stabilirii adevărului, adăugând că „*Activitatea organului de urmărire penală în acest sens se efectuează și în cazul în care bănuitul sau învi- nuitul își recunoaște vinovăția*." Prin norma prevăzută la art. 254 CPP, legiuitorul a reglementat rolul activ al organului de urmărire penală.

Este de menționat că deși în normele procesuale menționate prin organul de urmărire penală se înțelege și procurorul, totuși considerăm oportună modificarea și completarea acestora, astfel încât normele să fie clare, cu indicarea și a procurorului, deoarece acestea sunt două instituții diferite.[1] Cu titlu de propunere, atunci când norma procesuală reglementează drepturi și obligații pentru ambele instituții (organ de urmărire penală și procuror), legea procesuală penală ar trebui să folosească sintagma „organe și persoane competente în efectuarea urmăririi penale", iar în celelalte cazuri – drepturi și obligații pentru fiecare în parte. Datorită acestei abordări, normele procesuale vor fi clare și nu se va da posibilitatea interpretărilor ambigui.

Cercetarea sub toate aspectele a circumstanțelor cauzei presupune examinarea tuturor probelor din diferite puncte de vedere, luându-se în considerație opiniile tuturor participanților la proces. Examinarea se face sub incidența realității obiective și subiective, prin desfășurarea corectă a procesului probatoriu.

În practica controlului judiciar al urmăririi penale s-a dispus anularea ordonanței de scoatere de sub urmărire penală, de către instanța de recurs fiind constatat în calitate de viciu fundamental ce afectează hotărârea adoptată anterior conform art. 287 alin. (4) CPP RM „*însuși o cercetare neobectivă și incompletă a tuturor materialelor urmăririi penale și neverificarea circumstanțelor invocate de petiționar"*[2].

„Obligațiile pozitive ce derivă din prevederile art. 2 și 3 CEDO impun statelor investigarea eficientă a maltratărilor și a deceselor. Una din condițiile cumulative pentru constatarea anchetei eficiente a relelor tratamente și a cazurilor de omor (inclusiv din imprudență) este deplinătatea urmăririi penale. În mai multe hotărâri moldovenești CtEDO a constatat violarea art. 2 sau 3, deoarece procurorii nu au examinat cauza meticulos sau sub toate aspectele."[3]

„În cauzele Gurgurov și Parnov, procurorii nu le-au adresat medicilor întrebări privind originea leziunilor corporale, iar în cauzele Corsacov, Colibaba și Pruneanu, procurorii au ignorat

[1] Aceste instituții sunt reglementate de norme procesuale diferite, au atribuții diferite și dispun de legile speciale proprii, care fac diferența între ele.
[2] DCP CA Chișinău din 15.10.2015, dos. nr.21r-1112/15.
[3] Gribincea V., [et.al.] Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova 2013-2014. Chișinău. 2015. p.125.

leziunile corporale și concluziile medicilor. În cauza Victor Savițchi procurorul și judecătorul nu au examinat înregistrarea video ce confirma aplicarea excesivă a forței. În cauza Boicenco, deși se pretindea că reclamantul se afla în stare gravă, procurorul nu a examinat fișa medicală a reclamantului și nici nu a interogat medicii care îl tratau. În cauzele Buzilov și Parnov, procurorul a dispus neînceperea urmăririi penale doar în baza declarațiilor polițiștilor, iar în cauzele Victor Savițchii și Gurgurov, procurorii au ignorat declarațiile reclamanților și ale martorilor care confirmau maltratarea. În cauzele Prunenu, Breabin și Buzilov nu au fost audiați toți martorii, iar în cauza Railean nu a fost audiată persoana cheie, care se presupune că a condus automobilul care a accidentat mortal reclamantul. În cauzele Gurgurov și Buzilov nu au fost realizate prezentarea spre recunoaștere și confruntarea, deși reclamanții declarau că pot identifica agresorii."[1]

„*Curtea notează, în cele din urmă, că martorul L.C. nu a fost invitat să identifice cele două persoane pe care primul reclamant le-a acuzat ca fiind agresorii săi, în cadrul unei prezentări spre recunoaştere şi că nu a fost făcută vreo încercare de a identifica martorii pentru a verifica afirmaţia că primul reclamant a dat afară un băiat – considerat fiul unuia dintre atacatori – din internet café*"[2].

„*Curtea consideră că eşecul de a efectua o urmărire penală adecvată în privinţa plângerii reclamantului de maltratare, întârzierile inexplicabile din timpul investigării acelor acuzaţii şi întârzierea de a informa reclamantul despre rezultatele acesteia, faptul că acea parte a investigaţiei a fost efectuată de către autoritatea care i-a angajat pe majoritatea celor acuzaţi de maltratare sau de tolerarea acesteia, precum şi eşecul de a reacţiona la semnele clare de maltratare de pe faţa reclamantului, şi eşecul de a încerca să obţină probe prin identificarea co-deţinuţilor sau de a organiza o prezentare spre recunoaştere, sunt incompatibile cu cerinţele procedurale ale articolului 3 al Convenţiei.*[3]

Analizând dezideratele expuse, ajungem la concluzia că rolul activ al organului de urmărire penală și al procurorului este unul important pentru asigurarea și garantarea exercitării accesului la justiție a părților. În acest sens susținem părerea autorilor care consideră că rolul activ presupune a fi un principiu al procesului penal, ce „apare ca o îndatorire pentru autoritățile judiciare, îndeplinirea acesteia fiind prevăzută de sancțiunea procesuală, constând în nevalabilitatea hotărârilor din care rezultă lipsa de rol activ în soluționarea cauzei."[4]

Prin urmare, rolul activ al organelor de urmărire penală este un principiu propriu (specific, de ramură) procesului penal și, în special, a fazei de urmărire penală, care derivă sau chiar este

---

[1] Gribincea C., (colectiv). Executarea hotărârilor Curții Europene a Dreptu- rilor Omului de către Republica Moldova 2013-2014. Chișinău. 2015, p.125.

[2] Hotărârea CtEDO, Matasaru și Savițchi c. Moldovei, din 02.11.2010, §. 93. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144490 [accesat: 08.08.2021].

[3] Hotărârea CtEDO, Taraburca c. Moldovei, din 06.12.2011, §. 59. Dispnibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124038 [accesată: 08.08.2021].

[4] Theodoru Grigore Gr., Tratat de drept procesual penal. Ediția a III-a. Bucu- rești: Editura Hamangiu. 2013, p. 70.

„înnăscut” din principiul general – accesul liber la justiție.

Rolul activ al organului de urmărire penală și al procurorului presupune unele cerințe[1] obligatorii ce derivă în legislația procesuală penală, și anume:

- să explice părților drepturile procesuale și să le ajute în exercitarea lor, asigurând lămurirea cauzei sub toate aspectele; să suplinească deficiențele din cererile făcute de părți, dându-le acestora calificarea juridică prevăzută de lege;
- să dispună, din oficiu, administrarea probelor necesare pentru aflarea adevărului cu privire la toate împrejurările cauzei, dacă părțile nu au avut inițiativa în solicitarea lor. De regulă, rolul activ al autorităților judiciare este examinat în raport cu această obligație, astfel încât, atunci când au rămas împrejurări nelămurite prin probe, se consideră că nu a fost exercitat rolul activ și, ca urmare, probatoriul trebuie con- tinuat în vederea lămuririi acestor împrejurări;
- să pună în discuția părților, din oficiu, orice chestiuni de a căror lămurire depinde justa soluționare a cauzei, cerându-le să își exprime punctul de vedere asupra acestor chestiuni;
- să extindă investigațiile la tot ce este necesar pentru realizarea scopului procesului penal, în special cu privire la alte fapte și persoane decât cele pentru care există sesizare.

Rolul activ, care este specific doar procurorului, este asigurat prin dispozițiile art. 52 alin. (1) pct. 19), 53/1 alin. (2) lit. j), 274 alin. (2), 284 alin. (6), 285 alin. (8), 292 alin. (1) CPP, care îl împuternicesc să restituie dosarul penal sau, după caz, actele organului de urmărire penală sau procurorului ierarhic inferior (dacă acesta exercită urmări- rea penală), atunci când urmărirea penală nu este completă, obiectivă și sub toate aspectele sau atunci când din actele de sesizare reiese bă- nuiala rezonabilă și este necesară începerea urmăririi penale. La fel, rolul activ, în acest sens, este garantat și în cazul în care procurorul anulează actele organului de urmărire penală, ca fiind ilegale.

Cercetarea sub toate aspectele a circumstanţelor cauzei presupune examinarea tuturor probelor din diferite puncte de vedere, luându-se în consideraţie opiniile tuturor participanţilor la proces. Examinarea se face sub incidenţa realităţii obiective şi subiective, prin desfăşurarea corectă al probatoriului.

„Având în vedere faptul că ofiţerul de urmărire penală și procurorul sunt reprezentanţi ai părţii acuzării, este dificil de afirmat că aceștia vor colecta în toate cazurile și probe în apărare”[2].

Obligarea organului de urmărire penală de a administra nu numai probe în acuzare[3] este

---

[1] Ibidem.

[2] Dolea Igor. Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat. Chișinău. Ed. Cartea Juridică. 2009. p. 132.

[3] În cauza Plotnicova c. Moldovei (Hotărârea din 15.05.2012) CtEDO a criticat faptul că *„documentele obţinute din Franţa ca răspuns la scrisoarea rogatorie nu au fost incluse în dosar, deoarece acuzarea le-a considerat irelevante. Însă Curtea a reamintit că „§. 1 al art. 6 impune, în virtutea cerinţei echităţii, ca autorităţile de urmărire penală să pună la dispoziţia apărării toate probele materiale în favoarea sau defavoarea acuzatului”* (§. 47). disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124578 (accesat: 25. 05.2021)

determinată și justificată de caracterul secret al fazei prejudiciare și de posibilitățile sumare ale reprezentanților părții apărării de a administra probe în această etapă a procesului.

În baza art. 52 alin. (1) pct. 6) CPP, procurorul nu numai veghează ca orice infracţiune să fie descoperită, orice infractor să fie tras la răspundere penală, dar urmărește și faptul ca nici o persoană să nu fie urmărită penal fără să existe indici temeinici că a săvârşit o infracţiune.

Pentru a exclude tendințele excesive de acuzare și atitudinea părtinitoare a ofițerului de urmărire penală ori a procurorului se impune, chiar în primul articol, alin. (3) din CPP, obligația organelor de urmărire penală şi a instanţele judecătoreşti să-și desfășoare activitatea în cursul procesului astfel încât nici o persoană să nu fie neîntemeiat bănuită, învinuită sau condamnată.

Cerinţele rolului activ al organului de urmărire penală atrag următoarele obligaţii[1]:

- a dispune, din oficiu, administrarea probelor necesare pentru aflarea adevărului cu privire la toate împrejurările cauzei, chiar dacă părţile nu au iniţiativă în acest sens[2];
- a informa părţile din proces despre drepturile și obligațiile lor procesuale, a explica aceste drepturi și obligații[3] şi a le garanta exercitarea efectivă a lor, asigurând lămurirea cauzei sub toate aspectele;
- a examina cererile și demersurile participanților la proces[4];
- a pune în discuţia părţilor, în cazurile prevăzute de lege, orice probleme de a căror elucidare depinde soluţionarea corectă a cauzei, cerându-le să-și expună opinia, poziția asupra acestora;[5]
- a asigura securitatea participanților la proces;[6]
- activitatea organului de urmărire penală continuă şi în cazul în care bănuitul sau învinuitul îşi recunoaşte vinovăţia.

---

[1] Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Urmărirea penală, monografie, București, 2023; Ostavciuc Dinu, Principiile procesului penal, Chișinău, 2022, p. 43-44.

[2] Comisia de anchetă pentru elucidarea modului de administrare de către organele abilitate a incidentului din 23 decembrie 2012, care a avut loc în rezervaţia naturală „Pădurea Domnească" (pct. 3.1.6) a criticat pasivitatea organului de urmărire penală (pct. 3.1.6.): „*Instituţiile statului, în primul rând organele de drept, nu au efectuat acţiunile necesare, prevăzute de codul de procedură penală şi alte legi în astfel de cazuri, inclusiv îngrădirea accesului la locul crimei, examinarea locului, expertizarea armelor, interogarea participanţilor la eveniment, a martorilor, colectarea informaţiei, inclusiv cu ajutorul operatorilor de telefonie mobilă, informarea conducătorilor, etc".* HCC nr. 29 din 23.09.2013 privind controlul constituționalității hotărârii parlamentului nr. 3 din 15 februarie 2013 referitoare la comisia de anchetă în cazul „Pădurea Domnească" (competența comisiilor parlamentare de anchetă) (pct.11).

[3] A se vedea art.277 CPP.

[4] În conformitate cu prevederile art. art.244-246, 278 CPP.

[5] De exemplu, în cadrul procedurii de dispunere și efectuare a expertizei. A se vedea art.145 CPP. În cauza Ciobanu c. Moldovei (Hotărârea CtEDO din 24.02.2015), a fost criticat faptul că victimei i s-a refuzat numirea unui expert sau „specialist" recomandat de ea pentru a participa la efectuarea expertizei în comisie (§.39). Această omisiune pe lângă alte deficiențe ale urmăririi penale a determinat curtea să constate că a avut loc încălcarea art. 2 din convenție sub aspect procedural. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157615 (accesat: 25. 05.2021)

[6] A se vedea art. 215 CPP. „*Organele de urmărire penală şi instanţele urmează să întreprindă măsurile de rigoare pentru asigurarea securităţii şi protecţiei eficiente a victimei şi martorilor faţă de represalii şi posibile intimidări, evitând influenţa traficanţilor asupra lor. În caz de necesitate asistenţa juridică a victimei se asigură de către un avocat din oficiu".* HP CSJ nr.37 din 22.11.2004 cu privire la practica aplicării legislaţiei în cauzele despre traficul de fiinţe umane şi traficul de copii (pct. 17).

Este relevantă în acest context și legătura cu principiul oficialității, care obligă organul de urmărire penală sesizat privitor la comiterea sau pregătirea unei infracțiuni să întreprindă toate acțiunile necesare în vederea constatării faptei penale și a persoanei ce urmează a fi trasă la răspundere[1].

Conţinutul oficialităţii se exprimă în obligaţia organelor de stat şi a persoanelor oficiale, în limitele competenţei lor a asigura apărarea ordinii de drept, a drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor, a intereselor societăţii. Întreaga activitate procesuală este desfăşurată din oficiu, prin intervenţia activă a organelor judiciare competente, independent de voinţa părţilor, afară de cazul când legea dispune altfel. Procesul penal începe, se desfăşoară şi se stinge fără a fi nevoie de o intervenţie exterioară, chiar dacă unele activităţi se îndeplinesc uneori la cererea părţilor.

Un aspect important la care dorim să ne referim este dispoziția art. 19 alin. (3) CPP, care, de fapt, obligă doar organul de urmărire penală și procurorul de a lua toate măsurile necesare pentru cercetarea cauzei. Întrebarea pe care dorim să o punem este următoarea: are sau nu instanța de judecată acest rol?

În argumentarea acestei poziții vine opinia CC, care a menționat că „*Criticând norma contestată, autorul excepției și-a exprimat dezacordul cu disjungerea cauzei penale de către procuror la faza de urmărire penală. Curtea constată că, la faza de urmărire penală, ordonanța de disjungere a cauzei penale era susceptibilă de contestare în fața judecătorului de instrucție (articolul 313 din Codul de procedură penală). La faza judecării cauzei penale în fond, ordonanța procurorului de disjungere a cauzei penale a devenit irevocabilă, iar instanța de judecată nu poate examina în mod separat legalitatea acesteia. Cu toate acestea, de vreme ce instanța de judecată trebuie să se asigure că a fost respectată echitatea în ansamblu a procesului penal, Curtea admite că norma contestată ar putea fi aplicată. Instanța ar putea verifica dacă prin disjungerea cauzei penale nu a fost afectat caracterul deplin, obiectiv și echitabil al procesului penal*.”[2]

„Principiul rolului activ prezintă și limite, determinate de legalitatea procesului și dreptul la apărare, deoarece autoritățile judiciare nu pot avea inițiative care ar implica încălcarea legii sau a drepturilor procesuale ale părților. Rolul activ are o strânsă legătură cu aflarea adevărului, constituind unul dintre mijloacele prin care se poate asigura constatarea completă și exactă a faptelor.”[3]

Strânsa legătură cu aflarea adevărului este impusă direct de legea procesuală penală, care obligă organul de urmărire penală de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei. Dezideratele respective sunt

[1] A se vedea art. 23, 55 alin. (4) și 265 alin. (3) CPP.
[2] DCC nr. 112 din 8 septembrie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 49g/2022
privind excepția de neconstituționalitate a articolului 279/1 alin. (2) din Codul de procedură penală (pct. 16 și 17).
[3] Theodoru Grigore Gr., Tratat de drept procesual penal. Ediția a III-a. Bucu- rești: Editura Hamangiu. 2013, p. 70.

impuse pentru aflarea adevărului (art. 254 alin. (1) CPP), care se prezintă a fi un principiu de ramură al procesului penal, ce derivă, după noi, din principiul general de acces liber la justiție.

Obligațiile pozitive ce derivă din prevederile art. 2 și 3 CEDO impune statelor investigarea eficientă a maltratărilor și a deceselor. Una din condițiile cumulative pentru constatarea anchetei eficiente a relelor tratamente și a cazurilor de omor (inclusiv din imprudență) este deplinătatea urmăririi penale.

În mai multe hotărâri moldovenești CtEDO a constatat violarea art. 2 sau 3, deoarece procurorii nu au examinat cauza meticulos sau sub toate aspectele. „În cauzele *Gurgurov* și *Parnov*, procurorii nu le-au adresat medicilor întrebări privind originea leziunilor corporale, iar în cauzele *Corsacov, Colibaba* și *Pruneanu*, procurorii au ignorat leziunile corporale și concluziile medicilor. În cauza *Victor Savițchi* procurorul și judecătorul nu au examinat înregistrarea video ce confirma aplicarea excesivă a forței. În cauza *Boicenco*, deși se pretindea că reclamantul se afla în stare gravă, procurorul nu a examinat fișa medicală a reclamantului și nici nu a interogat medicii care îl tratau. În cauzele *Buzilov* și *Parnov*, procurorul a dispus neînceperea urmăririi penale doar în baza declarațiilor polițiștilor, iar în cauzele *Victor Savițchii* și *Gurgurov*, procurorii au ignorat declarațiile reclamanților și ale martorilor care confirmau maltratarea. În cauzele *Pruneanu, Breabin* și *Buzilov* nu au fost audiați toți martorii, iar în cauza *Railean* nu a fost audiată persoana-cheie, care se presupune că a condus autompbilul care a accidentat mortal reclamantul. În cauzele *Gurgurov* și *Buzilov* nu au fost realizate prezentarea spre recunoaștere și confruntarea, deși reclamanții declarau că pot identifica agresorii.”[1]

Curtea Europeană a subliniat că atunci când o persoană pretinde că a fost victima unor acțiuni contrare art. 3 din Convenție, această dispoziție implică o obligație pozitivă a statului de a efectua o investigație oficială, iar o asemenea obligație nu poate, în principiu, să se limiteze doar la cazurile de rele tratamente aplicate de către funcționarii de stat.[2] (*Ceachir c. Republica Moldova*, 10 decembrie 2013, § 43).

Obligațiile procedurale pretinse de art. 3 din Convenție se aplică cu privire la întreaga procedură, inclusiv cu privire la faza de judecată. Astfel, tribunalele naționale nu trebuie în niciun caz să tolereze nepedepsirea ingerințelor în integritatea fizică și morală a persoanelor (*Ceachir c. Republica Moldova*, 10 decembrie 2013, § 46). Acest fapt este esențial pentru menținerea încrederii publice și asigurarea adeziunii la preeminența dreptului și pentru prevenirea oricărei aparențe de toleranță sau convenienţă privind actele ilegale (*Öneryildiz c. Turcia* [MC], 30 noiembrie 2004, § 96).[3]

CEDO a criticat notat faptul că nu a fost făcută vreo încercare de a identifica martorii pentru

[1] Textul este preluat din lucrarea: Gribincea V., (colectiv). Executarea hotărârilor Curţii Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova 2013-2014. Chișinău. 2015, p. 125

[2] Hotărârea CtEDO din 15.01.2008 Ceachir c. Moldovei, § 43, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-84369

[3] HCC nr. 32 din 29.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 445 și 461 din Codul contravențional (nulitatea procesului-verbal cu privire la contravenție) (pct. 33, 34).

a verifica declarația reclamantului.[1]

În cauza D. c. Moldovei (Hot. CtEDO 08.12.2020, §. 61)[2], Curtea consideră că neimplicarea reclamantei prin informarea acesteia cu privire la deciziile importante adoptate, pe lângă alte deficiențe ale anchetei îi permite să concluzioneze că în prezenta cauză a avut loc și o încălcare a aspectului procedural al art. 3 CEDO.

CtEDO stabileşte în cauza Matasaru și Savițchi c. Moldovei că investigaţia privind maltratarea primului reclamant a fost ineficientă şi îndelungată fiind afectată de deficienţe grave cum ar fi omisiunea de a-l informa şi implica suficient primul reclamant.[3]

„Astfel, informațiile deținute de către partea vătămată și, în particular, cele referitoare la anumite circumstanțe ale comiterii faptei infracționale, plasează acest subiect procesual într-o poziție care îi permite să evalueze acțiunile și omisiunile organului de urmărire penală din perspectiva unui actor prezent la locul comiterii infracțiunii.”[4].

Prin urmare, „scopul esențial al unei anchete în temeiul art. 2 este asigurarea punerii efective în aplicare a legilor interne care protejează dreptul la viață și, în cauzele care implică agenți ai statului sau organe ale statului, asigurarea răspunderii acestora pentru decesele survenite sub responsabilitatea lor [Hugh Jordan c Regatului Unit, pct. 105; Nachova și alții împotriva Bulgariei (MC), pct. 110; Al-Skeini și alții împotriva Regatului Unit (MC), pct. 163].”[5]

„*Având în vedere toate aceste elemente, Curtea concluzionează că* ***autoritățile nu au reușit*** (s.a.) *să supună cazul domnului Câmpeanu controlului atent cerut de articolul 2 din Convenție și, astfel,* ***să efectueze o anchetă efectivă*** (s.a.) *a împrejurărilor în care a murit*.”[6]

În cauza CtEDO, Velikova c. Bulgariei[7], Curtea reamintește că „*obligația statului în temeiul*

---

[1] Hotărârea CtEDO, Matasaru și Savițchi c. Moldovei, din 02.11.2010 (§ 93). Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144490 [accesată: 20.10.2022].

[2] Disponibilă: http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2021/03/d.-v.-mda-rom.pdf (accesate: 28.05.2021).

[3] Primul reclamant a fost victima pretinsei infracţiuni. „*Prin urmare, el trebuia să fie informat cu privire la cursul evenimentelor şi nu poate fi considerat responsabil pentru solicitările făcute organelor de urmărire penală de a-l informa ocazional şi nu în mod constant.Din materialele dosarului reiese că el deseori nu era la curent despre cursul procedurilor şi a reacţionat de fiecare data cînd a aflat despre adoptarea a noi decizii, obţinînd de fiecare dată anularea deciziei în cauză…… Aceste deficienţe sunt incompatibile cu obligaţiile procedurale în temeiul art. 3 din Convenţie”.* Hotărârea CtEDO Matasaru și Savițchi c. Moldovei din 02.11.2010, §.§. 92, 94, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144490 (accesat: 28.05.2021).

[4] HCC nr. 31 din 29.11.2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din codul penal și din Codul de procedură penală (accesul părții vătămate și al reprezentantului acesteia la materialele urmăririi penale) (pct. 59).

[5] Ghid privind art. 2 din Convenția europeană a drepturilor omului – Dreptul la viață, Actualizat la 30 aprilie 2022, Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului (pct. 145). Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_RON.pdf [accesată: 21.10.2022].

[6] Hotărârea CtEDO, Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu c. României (MC), din 17.07.2014 (§ 147). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-145577%22]} [accesată: 22.10.2022].

[7] Hotărârea CtEDO din 18.05.2000, Velikova c. Bulgariei, (§. 80). *În plus, Curtea consideră că natura și gradul de control care satisface pragul minim de eficacitate a investigației depind de circumstanțele cazului*. (s.a.) *Ea trebuie evaluată pe baza tuturor faptelor relevante și în raport cu realitățile practice ale activității de investigație. Nu este posibil să se reducă varietatea situațiilor care ar putea apărea la o listă simplă de verificare a actelor de investigație sau la alte criterii simplificate* (s.a.) *(a se vedea Tanrıkulu împotriva Turciei [GC], nr. 23763/94, §§ 101-10, CEDO). 1999-IV, Hotărârea Kaya împotriva Turciei din 19 februarie 1998, Rapoartele 1998-I, pp. 325-26, §§ 89-91 și Hotărârea Güleç împotriva Turciei din 27 iulie 1998, Rapoartele 1998-IV, pp. 1732-33, §§ 79-81).*”

articolului 2 de a proteja dreptul la viață, interpretată în coroborare cu datoria sa generală în temeiul articolului 1 de a „asigura oricărei persoane aflate în jurisdicția sa drepturile și libertățile definite", impune implicit că ***ar trebui să existe o formă de investigație oficială eficientă*** (s.a.) *atunci când indivizi au fost uciși ca urmare a utilizării forței. Ancheta trebuie să fie, printre altele,* ***minuțioasă, imparțială și atentă*** (s.a.) *(a se vedea hotărârea McCann și alții împotriva Regatului Unit din 27 septembrie 1995, Seria A nr. 324, p. 49, §§ 161-63 și Çakıcı citate mai sus , § 86).*

Este de reținut că, „principiul oficialității se aplică numai cu privire la latura penală a procesului penal, nefiind extins de legiuitor și cu privire la acțiunea civilă exercitată în procesul penal, care este în continuare guvernată de regula disponibilității."[1] Totuși, inaplicabilitatea principiului oficialității în raport cu însăși acțiunea civilă, nu exclude obligația organului de urmărire penală și a procurorului de a aplica măsuri asiguratorii pentru repararea prejudiciului, pentru eventuala confiscare specială sau confiscare extinsă a bunurilor şi pentru garantarea executării pedepsei amenzii, în cazurile prevăzute de lege.

Principiul oficialității este în strânsă legătură cu art. 1 CPP. Astfel, potrivit art. 1 alin. (2) CPP, „*Procesul penal are ca scop protejarea persoanei, societăţii şi statului de infracţiuni, precum şi protejarea persoanei şi societăţii de faptele ilegale ale persoanelor cu funcţii de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracţiunilor presupuse sau săvârşite, astfel ca orice persoană care a săvârşit o infracţiune să fie pedepsită potrivit vinovăţiei sale şi nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală şi condamnată*."

Această normă procesuală obligă statul, prin intermediul organelor sale judiciare, să restabilească ordinea socială atunci când această ordine este perturbată prin comiterea unor fapte infracționale. Scopul procesului penal nu poate fi atins atâta timp cât organele de urmărire penală și procurorul nu vor acționa activ în vederea desfășurării procesului penal, cercetării obiective, complete și sub toate aspectele a circumstanțelor cauzei, cu respectarea drepturilor părților în proces, în vederea stabilirii adevărului.

Pe bună dreptate unii doctrinari menționează în acest sens că, „organele judiciare au obligația de a acționa imediat pentru descoperirea tuturor infracțiunilor săvârșite, de a-i identifica, trimite în judecată și pedepsi pe toți infractorii; o astfel de obligație poate fi realizată numai dacă autoritățile judiciare acționează din proprie inițiativă, din oficiu, efectuând, ca obligație de serviciu, toate actele necesare atingerii acestui scop."[2]

Totodată, principiul oficialității procesului penal este strâns legat și de art. 274 CPP. Din analiza normelor respective deducem două caracteristici proprii acestui principiu, privind

---

Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58831 [accesată: 22.10.2022].

[1] Udroiu Mihail, Sinteze de Procedură penală, Volumul I, Ediția 2, revizuită și adăugită, Editura C.H. Beck, București, 2021, p. 54.

[2] Theodoru Grigore Gr., Chiș Ioan-Paul, Tratat de Drept procesual penal, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, 2020, p. 79.

obligativitatea începerii urmăririi penale, și anume:

1). Existența *bănuielii rezonabile* cu privire la infracțiune;

2). Inexistența circumstanțelor care exclud urmărirea penală.

Prin urmare, observăm că există derogări ale principiului vizat. Cu alte cuvinte, atunci când există circumstanțe care exclud urmărirea penală intervine aplicabilitatea principiului oportunității, care este opus principiului oficialității procesului penal. Existența circumstanțelor menționate împiedică organul de urmărire penală și procurorul de a acționa activ, din oficiu, în vederea realizării sarcinilor impuse de art. 28 și art. 1 CPP. Pe de altă parte, organul de urmărire penală și procurorul au obligația de a cerceta cazul și administra probe, chiar și din oficiu, pentru constatarea acestor circumstanțe, întrucât nici o persoană nevinovată să fie pedepsită.

Există obligația din oficiu a organului de urmărire penală de a informa periodic victima despre derularea urmăririi penale. Acest drept este menționat expres și în Directiva 2012/29/UE (art. 6 alin. 2 lit. b)) și este parte a celor 28 de țări membre ale Uniunii Europene.

În Recomandarea nr. (85) 11 a Comitetului de Miniştri al Consiliului Europei cu privire la poziţia victimei în cadrul dreptului penal şi procedurii penale, adoptată la 28.06.1985, se subliniază că funcţia de bază a justiţiei penale trebuie să fie soluţionarea cererilor victimelor şi apărarea intereselor acestora, victima trebuie să dispună de dreptul de a cere organelor competente reexaminarea deciziei privind neurmărirea penală.

Legislația Republicii Moldova prevede dreptul victimei (în sensul larg al acestei noțiuni)[1] unei infracțiuni de a participa la urmărirea penală și în instanța de judecată și să prezinte probe care dovedesc vinovăția făptuitorului.

După sesizarea prin plângere a organului de urmărire penală, victima este în drept să ia cunoștință de materialele dosarului care au fost avute în vedere la adoptarea deciziei de a refuza începerea urmăririi penale[2], constituind o garanție reală și importantă întru asigurarea dreptului de a avea acces liber la justiție prevăzut de art. 20 din Constituție.

Victima este în drept a cere recuzarea persoanei care efectuează urmărirea penală, poate face obiecții împotriva acțiunilor organului de urmărire penală și să le conteste, și chiar să ceară respectarea termenului rezonabil de efectuare a urmăririi penale. Cu toate acestea, Codul de procedură penală nu prevede un drept esențial pentru victimă, de a avea acces la materialele urmăririi penale atâta timp cât urmărirea penală este pendinte (cu excepția materialelor întocmite cu participarea sa).

În raport cu partea vătămată, normele procesual-penale în vigoare prevăd că urmărirea penală este la fel de confidențială ca în cazul bănuitului sau învinuitului. Partea vătămată, partea civilă, reprezentanții lor și succesorul procedural pot avea acces la materialele urmăririi penale

[1] Avem în vedere victima, partea vătămată, partea civilă, reprezentanții lor și succesorii procedurali.
[2] A se vedea prevederile art. 58 alin. (3) pct. 9) CPP.

doar după încheierea urmăririi penale. Până la terminarea urmăririi penale, persoanele cu acest statut pot lua cunoștință doar de procesele-verbale ale acţiunilor procesuale la care a participat precum și de actele procedural decizionale care le afectează interesele legitime – ordonanța de începe a urmăririi penale, ordonanța de recunoaștere în calitate de parte vătămată, ordonanța de încetare a urmăririi penale etc.

Dreptul victimei, oricărei infracţiuni, de a participa în mod activ la investigarea infracţiunii comise împotriva sa este un principiu consacrat în marea majoritate a sistemelor de drept contemporane. Acest fapt este și de la sine evident și rațional. În majoritatea cazurilor, victima cunoaște mai bine decât organul de urmărire penală cum a fost comisă infracţiunea, iar implicarea activă a victimei doar ușurează efectuarea urmăririi penale. În consecință, investigațiile sunt mai rapide, sunt acumulate probe mai convingătoare, statul cheltuie mai puțini bani publici per investigație, organul de urmărire penală are timp să investigheze mai multe infracţiuni, iar victima simte că statul o crede și îi pasă de ea. În consecință, victima își întărește încrederea în stat și în justiție, iar cel mai important pentru justiție este încrederea publică.

Pentru ca victima să colaboreze efectiv cu organul de urmărire penală, legislația obligă procurorii să apere victima, oferă dreptul victimei la un avocat, inclusiv plătit de stat.

De altfel, o investigație nu poate fi considerată „efectivă", atâta timp cât victima sau rudele sale apropiate nu sunt implicate în desfășurarea urmăririi penale în măsura necesară protejării intereselor sale legitime. Prin urmare, considerăm că asigurarea participării efective a părții vătămate la urmărirea penală reprezintă un element al aspectului procedural al dreptului de a nu fi supus relelor-tratamente, o obligație care le revine autorităților Republicii Moldova din perspectiva art. 20 și 24 alin. (2) din Constituție.

Fără ca victima și reprezentantul acesteia să aibă acces la materialele cauzei penale și să fie informată în mod corespunzător cu privire la desfășurarea anchetei, ei nu pot contesta ceva concret în fața unei instanțe[1].

Admitem faptul că restricționarea accesului la materialele cauzei penale până la terminarea urmăririi penale poate urmări realizarea scopului legitim al păstrării confidențialității urmăririi penale. Restricțiile privind accesul la materialele cauzei penale la etapa începerii urmăririi penale și pe durata acesteia pot fi justificate, între altele, de necesitatea păstrării confidențialității datelor deținute de către autorități și a protejării drepturilor altor persoane.

„Cu toate acestea, ar trebui să se realizeze un echilibru corect între interesele menționate mai sus, pe de o parte, și dreptul victimei de a participa efectiv la procedură, pe de altă parte

[1] Hotărârile CtEDO: Khachukayev c. Rusiei din 23.04.2009, (§. 126, 136), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92369; disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157574 ; Dzhabrailovy c. Rusiei, din 20.05.2010, (§. 84), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157591; Akhmatkhanovy c. Rusiei, din 22.07.2010, (§. 132), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157595. (accesate: 28.05.2021)

(Oleksiy Mykhaylovych Zakharkin c. Ucrainei, 24 iunie 2010, § 72)"[1].

Oportunitatea acestui echilibru a fost constatată în baza HCC nr. 31 din 29.11.2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din Codul penal și din Codul de procedură penală (accesul părții vătămate și al reprezentantului acesteia la materialele urmăririi penale). Astfel, Curtea Constituțională a declarat *constituționale* textul „din momentul încheierii urmăririi penale" de la articolul 60 alin. (1) pct. 7) și textul „din momentul terminării urmăririi penale" de la articolul 80 alin. (1) pct. 8) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2003, în măsura în care acestea nu se aplică victimelor torturii și reprezentanților acestora, care trebuie să aibă acces la toate materialele cauzei penale pe durata urmăririi penale, cu excepția cazului când accesul în discuție poate fi restricționat de către procuror, printr-o ordonanță motivată, dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții:

– restricția este stabilită pentru o perioadă de timp rezonabilă;

– restricția se referă doar la anumite acte procedurale; și

– există riscul ca accesul deplin la materialele cauzei penale să prejudicieze desfășurarea urmăririi penale.

În motivarea acestei hotărâri s-a invocat jurisprudența CtEDO în materie care a criticat omisiunile autorităților de a aduce la cunoștință victimelor torturii materialele urmăririi penale înainte de finalizarea acestei faze procesuale.

De asemenea, în textul HCC nr. 31 din 29.11.2018 s-a reiterat standardul de acces la materialele dosarului penal a rudelor apropiate ale persoanelor decedate:

„Curtea menționează că, în cazul în care legislatorul va interveni cu modificări în acest domeniu, este necesar ca acesta să aibă în vedere semnificația standardului „participării efective la anchetă", așa cum dă de înțeles Curtea Europeană în jurisprudența sa referitoare la articolele 2 și 3 din Convenție, privite sub aspect procedural" (pct. 71).

Este important întru a asigura justa aplicare a standardelor europene în cadrul prevederilor legislației naționale, de statuat că victime al torturii sunt și persoanele care au fost supuse violențelor fizice din partea terților (a se vedea Hot. CtEDO Ay c. Turciei, 22.03.2005, §.60[2] și MC c. Bulgariei, 04.12.2003, §.151[3], Biser Kostov c. Bulgariei, 10.01.2012[4]), inclusiv victimele violurilor (a se vedea: Hot. CtEDO I.G. c. Moldovei din 15.05.2012[5], I.P. c. Moldovei din 28.04.2015[6] și mai recent I.E. c. Moldovei din 26. 05. 2020[7]).

Standardele minime de eficacitate stabilite de jurisprudența Curții includ cerințele conform

[1] HCC nr. 31 din 29.11.2018 (pct. 49).
[2] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68571 (accesat: 28.05.2021).
[3] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61521 (accesat: 28.05.2021).
[4] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108423 (accesat: 28.05.2021).
[5] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110904 (accesat: 28.05.2021).
[6] Disponibilă:http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154152 (accesat: 28.05.2021).
[7] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202526 (accesat: 28.05.2021).

cărora ancheta trebuie să fie independentă, imparțială și supusă controlului public și că autoritățile competente trebuie să acționeze cu diligență și promptitudine exemplară (Hot. CtEDO Menesheva c. Rusiei, din 09. 03. 2006 §. 67[1]).

Nu mai puțin important este în acest context și faptul că în pct. 72 al Hotărârii CC nr. 31 din 29.11.2018 s-au invocat Hot. CtEDO – Beker c. Turciei, 24.03.2009, §. 49[2]; Mezhiyeva c. Rusiei, 16.04.2015, §. 74-75 [3]; Huseynova c. Azerbaidjan, din 13.04.2017[4] și Enukidze și Girgvliani c. Georgiei, din 26.04.1, §. 250[5], în care se constată neîndeplinirea obligațiilor pozitive ce derivă din art. 2 CEDO, fiind criticată *inter alia* abordarea autorităților de a nu acorda acces la materialele dosarului penal a rudelor persoanelor decedate.

În Hotărârile CtEDO c. Moldovei – Iorga (23.03.2010)[6] şi Anuşca (18.05.2010)[7], a constatat că victima nu a fost implicată suficient în procesul de investigare. Astfel, în organul de urmărire penală nu a recunoscut părinţilor defunctului vreun statut procesual. Fără acesta ei nu aveau drepturi în cadrul procedurilor penale. În cauzele respective reclamanţii nu au fost informaţi despre derularea urmăririi penale, iar în cauza Anuşca, informarea despre încetarea urmăririi penale a fost făcută cu întârziere de o lună. Pe de altă parte, în cauza Iorga, plângerea împotriva ordonanţei de clasare a urmăririi penale a fost examinată de către judecătorul de instrucție în lipsa reclamantului.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a făcut distincție între victimele directe și victimele indirecte (a se vedea Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu c. României [MC], 17.07.2014, §§ 96-100).

„Persoanele care ar putea avea calitatea de victimă indirectă și, respectiv, care ar putea fi admise într-un proces ar putea fi, de exemplu: părinții, copiii, frații, surorile, bunicii, nepoții, legatarul universal fără legături de rudenie cu decedatul, partenerul necăsătorit sau partenerul de facto *(a se vedea Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu c. României, § 97 și jurisprudența citată acolo). În această listă poate fi inclusă și soția victimei decedate (a se vedea Huseynova c. Azerbaidjanului, 13 aprilie 2017, § 113”)*[8].

Până la modificarea art. 81 CPP de către Parlament, CC a instituit o soluție provizorie, potrivit căreia soțul sau soția va putea fi recunoscut în calitate de succesor procedural în procesul penal al părții vătămate sau al părții civile[9].

---

[1] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72700 (accesat: 28.05.2021).
[2] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194824 (accesat: 29.05.2021).
[3] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153801(accesat: 29.05.2021).
[4] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172661(accesat: 29.05.2021).
[5] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104636(accesat: 29.05.2021).
[6] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97883(accesat: 29.05.2021).
[7] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98517(accesat: 29.05.2021).
[8] HCC nr. 12 din 06.04.2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 77, 81 și 315 din Codul de procedură penală (omisiunea includerii soțului ca succesor al părții vătămate sau al părții civile) (sesizarea nr. 151g/2020) (pct.48).
[9] HCC nr. 12 din 06.04.2021 (pct.93).

3.3. Protejarea de violență domestică în cadrul urmăririi penale

Violența în familie este o infracțiune actuală și răspândită de prevenirea și combaterea căreia este preocupată întreaga societate, implicit și organele de aplicare a legii, cele din domeniul medicinii și protecției sociale etc.

Această infracțiune, făcând parte din infracțiunile contra familiei și minorilor, aduce atingeri drepturilor membrilor de familie, a demnității lor umane, a diferitor stări psihologice, fizice, și de altă natură. De aceea, statul este obligat să intervină cu eficiente instrumente în vederea prevenirii și combaterii acestui flagel.

În Republica Moldova este elaborată politica națională de ocrotire şi sprijinire a familiei, catalogând, în acest sens, violența în familie ca pe o importantă problemă de sănătate publică. Acest fapt nu este altceva decât o implicare activă a statului privind consolidarea, ocrotirea şi sprijinirea familiei, asigurarea respectării principiilor fundamentale ale legislaţiei cu privire la familie, realizarea egalităţii de gen între femei şi bărbaţi, asigurarea drepturilor și intereselor copiilor și, nu în ultimul rând, a bărbaților care, de asemenea, pot fi subiecți pasivi ai violenței în familie.

În cauza Bevacqua și S. c. Bulgariei (Hot.CtEDO din 12.06.2008), CtEDO a demonstrat cu succes că statul este responsabil de încălcările drepturilor omului în sfera privată a vieții persoanei. Prin Hotărârea respectivă Curtea a recunoscut obligația pozitivă a statului de a preveni încălcările drepturilor omului între două persoane private în cazurile de violență în familie, declarând că violența în familie nu mai poate fi tratată ca o problemă personală din cauza efectului devastator pe care îl are asupra victimei.[1]

Prin urmare, instituțiile statului s-au preocupat de acest subiect sensibil și au adoptat suficiente acte normative, acordând organelor abilitate mecanisme eficiente pentru a preveni și combate violența în familie, a proteja victimele, precum și pentru a urmări penal agresorii.

Legislația procesuală penală reglementează și acordă anumite drepturi victimei violenței în familie, implicit dreptul la o protecție atunci când este începută urmărirea penală pe faptul unei violențe în familie.

În general, organul de urmărire penală și procurorul sunt obligați, prin lege, de a lua măsuri pentru asigurarea securității participanților la proces și a altor persoane.[2]

Obligația pozitivă a statelor ce rezultă din art. 3 CEDO include pe de o parte o obligație de a crea un cadru legal care are scopul de a preveni și de a pedepsi maltratările între indivizi, pe de altă parte când statul este sigur de un risc iminent de maltratare între indivizi sau dacă acestea s-au întâmplat deja, o obligație să aplice în practică legile corespunzătoare, protejând victimele și

[1] Alexandru Prisac. Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Chișinău. Editura Cartea Juridică. 2019. p. 853.
[2] A se vedea prevederile art. 215 CPP.

pedepsind responsabilii care au cauzat maltratarea propriu-zisă.

„*Drept primă obligație,* (s.a.) *Curtea remarcă faptul că din concluziile din trecut, autoritățile au creat deja un cadru legal care permite luarea măsurilor împotriva persoanelor acuzate de violență domestică (vedeți Eremia, 3564/11, § 57; Mudric v. Republica Moldova, nr 74839/10, § 48, 16 iulie 2013; B. v. Republica Moldova, nr 61382/09, § 50, 16 iulie 2013; T.M. și C.M. v. Republica Moldova, nr 26608/11, § 44, 28 ianuarie 2014).*”[1]

CtEDO a criticat omisiunea de a acorda protecție efectivă victimilor violenței în familie o perioadă îndelungată de timp,[2] statuând că autoritățile nu și-au îndeplinit corect obligația pozitivă de a preveni pericolul real și imediat al violenței domestice în adresa reclamanților.[3]

CtEDO nu a agreat suspendarea condiționată a urmăririi penale în privința unei persoane, deşi instanţa de judecată a prelungit ordonanţa de protecţie doar patru zile mai devreme pe motiv că A. încă mai prezenta pericol pentru prima reclamantă. În aceiași cauză Curtea a criticat autorităţile naționale, care nu au examinat impactul neexecutării de către un ofiţer de poliţie a ordonanţei emise de către instanţa de judecată în privinţa ordinii publice şi nu au pornit urmărirea penală în temeiul art. 320 al CP.[4]

Atunci când ne referim la investigarea infracțiunii de violență în familie, pe lângă măsurile ce se impun a fi luate în ordinea art. 215 CPP, organul de urmărire penală și procurorul sunt obligați să intervină pentru luarea unor măsuri suplimentare și specifice.

Potrivit art. 215/1 alin. (1) CPP, „*Dacă, în cadrul procesului penal, se constată că victima violenţei în familie se află în pericol de a fi supusă violenţei sau altor acţiuni ilegale, inclusiv de distrugere a bunurilor sale, organul de urmărire penală sau procurorul este obligat să intervină neîntîrziat pentru a asigura obţinerea măsurilor de protecţie*.” Aceste prevederi sunt importante, deoarece este firesc faptul că atunci când este comisă infracțiunea de violență în familie, victima infracțiunii este într-un pericol emitent, aceasta poate fi umilită în continuare, agresată fizic, psihic, sexual etc. Respectiv, organul de urmărire penală sau procurorul sunt obligați să intervină de urgență nu doar în documentarea cazului, dar și pentru a lua careva măsuri de protecție a acestei victime. Or, în caz contrar, consecințele faptei criminale pot duce la urmări mai grave.

Ținând cont de specificul acestei infracțiuni, în continuare vom încerca să examinăm câteva aspecte importante de procedură penală. Astfel, în primul rând trebuie să identificăm acțiunile ce

---

[1] Hotărârea CtEDO Munteanu c. Moldovei, din 26.05.2020 (§. 69), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202554 (accesat: 03.11.2020)

[2] „*În ciuda tuturor dovezilor din dosar, atât instanţele de judecată cât şi procuratura au refuzat până la data de 29 septembrie 2011 să ofere protecţie efectivă. Reiese că reclamantele nu au beneficiat de protecţie efectivă timp de un an de la primul incident de violenţă fizică şi timp de jumătate de an de la depunerea cererii pentru emiterea ordonanţei de protecţie.*” Hotărârea CtEDO T.M. și C.M. c. Moldovei, din 28.01.2014 (§.. 48), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154882 (accesat: 03.11.2021)

[3] Hotărârea CtEDO Munteanu c. Moldovei, din 26.05.2020 (§. 74)

[4] Hotărârea CtEDO Eremia c. Moldovei, din 28.05.2013 (§. 63, 64), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145943 (accesat: 02.11.2021)

urmează a fi întreprinse de organul de urmărire penală și procurorul pentru aplicarea măsurilor de protecție? Care sunt acele măsuri de protecție? Cine aplică măsurile de protecție în cazul violenței în familie? Care este procedura privind examinarea demersului de aplicare a măsurilor de protecție? Care este termenul de aplicare a măsurilor de protecție? Care este modalitatea de contestare a acestora? Cum se pun în executare actele de protecție? etc.

Vorbind la general, reieșind din dispozițiile legale, măsura de protecție în cazul violenței în familie constă în emiterea unei încheieri a instanței de judecată privind aplicarea unei ordonanțe de protecție, la demersul organului de urmărire penală sau a procurorului, precum și la cererea părții vătămate.

Dreptul la înaintarea demersului și a cererii privind emiterea ordonanței de protecție este acordat părților menționate prin prisma art. 215/1 alin. (2) CPP. Din analiza conținutului art. 215/1 alin. (1) și (2) CPP desprindem remedii suficiente, privind sesizărea instanței în vederea acordării măsurii respective de protecție. Prin urmare, legea acordă dreptul nu doar procurorului, ci și organului de urmărire penală (în baza demersului) și a părții vătămate (în baza cererii) de a solicita direct instanței acordarea protecției. Acest fapt se prezintă ca o excepție, deoarece în instanța de judecată demersurile pot fi înaintate doar de procuror. Însă, o dată ce în cazul violenței în familie intervenția organelor de drept trebuie să fie neîntârziată și urgentă pentru ocrotirea intereselor victimei și protecției acesteia față de agresor, legislația procesuală penală, făcând o excepție, acordă acest drept și organului de urmărire penală și părții vătămate.

Constatăm o omisiune în normele procesual- penale, care nu acordă dreptul victimei de a înainta o cerere direct în instanța de judecată privind emiterea ordonanței de protecție. Din conținutul art. 215/1 alin. (2) CPP reiese că acest drept este acordat doar părții vătămate, ceea ce limitează și constrânge drepturile victimei, ori ultima beneficiază inclusiv și de dreptul de a decide cu privire la statutul de parte vătămată, cu excepția minorilor.[1] Pe de altă parte, potrivit art. 58 alin. (5) CPP, „*Victima, de îndată ce a fost identificată, beneficiază în condiţiile legii de dreptul la protecţie şi compensare, precum şi de dreptul de a depune o cerere privind aplicarea măsurilor de protecţie*.” În consecință există două norme procesuale penale între care există contradicții, deși art. 215/1 CPP este o normă specială în acest sens, adică aplicabilă comparativ cu norma generală prevăzută la art. 58 CPP. Pentru neinterpretarea ambiguu a normelor respective, propunem modificarea art. 215/1 alin. (2) CPP, astfel încât victimei violenței în familie să i se acorde în mod expres același drept de care beneficiază partea vătămată.

Având în vedere specificul și urmările prejudiciabile a infracțiunii de violență în familie, grație cărora considerăm că victima acestei infracțiuni, trebuie să dispună de drepturile prevăzute în art. 58 alin. (4) CPP, indiferent dacă este recunoscută în calitate de parte vătămată sau parte

[1] A se vedea prevederile art. 59 alin. (1) CPP.

civilă. Astfel, această victimă trebuie să dispună de dreptul să fie consultată și asistată de un avocat care acordă asistenţă juridică garantată de stat în cazul în care nu dispune de mijloace băneşti pentru a plăti avocatul; să fie însoţită de o persoană de încredere, alături de avocatul său, la toate cercetările, inclusiv la şedinţele închise; să primească o hotărâre judecătorească despre compensarea materială pentru prejudiciul cauzat prin infracţiune. În așa mod victimei acestei infracțiuni i se va garanta efectiv drepturile sale procesuale. Cu alte cuvinte, este necesar de a intervi cu modificării și completări a art. 58 alin. (4) CPP, în sensul enunțat.

În aceiași ordine de idei, considerăm oportun modificarea și completarea art. 215/1 CPP, astfel încât în tot conținutul normei vizate să fie unificate noțiunile de victimă și parte vătămată, prin utilizarea îmbinării de cuvinte „*victimă sau parte vătămată*”. Or, în unele situații partea vătămată este și ea lipsită de unele garanții care sunt acordate victimei. Astfel, din conținutul art. 215/1 alin. (3), (3/1) și (4/1) CPP, rezultă că măsurile de protecție sunt aplicabile doar victimei și nu părții vătămate, ceea ce nu este rațional.

O altă problemă la care dorim a face referință și să o punem în discuție ține de termenul de înaintare a demersului de către organul de urmărire penală sau de procuror. Astfel, art. 215/1 CPP nu reglementează termenul de înaintare a demersului în instanța de judecată pentru emiterea ordonanței de protecție.

Suntem de părerea că legea procesual- penală trebuie modificată și completată întrucât din momentul constatării temeiurilor și motivelor de aplicare a măsurii de protecție vizate, imediat organul de urmărire penală sau procurorul trebuie să intervină pentru a asigura obținerea măsurilor de protecție.

În aceeași ordine de idei, constatăm că problema este mai complicată în sensul protecției victimei, atunci când circumstanțele cauzei penale impun aplicarea măsurii de protecție cât mai urgent. Astfel, organul de urmărire penală și procurorul sunt lipsiți de dreptul de a aplica o măsură prin care ar proteja imediat victima sau partea vătămată a violenței în familie. După cum am menționat, legea nici nu prevede un termen anumit cu privire la înaintarea demersului corespunzător. Apare întrebarea: este sau va fi oare protejată victima infracțiunii în intervalul de timp de la întocmirea demersului și înaintarea lui instanței de judecată sau în intervalul de timp în care instanța va examina demersul?

Se poate întâmpla că fapta criminală s-a produs în afara orelor de serviciu, când în instanță nu activează cancelaria etc.

Actuala prevedere din CPP nu acordă garanții suficiente, în viziunea noastră, la acest capitol. Soluția ar putea să fie una simplă, și anume în acordarea dreptului organului de urmărire penală și procurorului de a interveni prin emiterea unui ordin de restricție de urgență *în cazurile ce nu suferă amânare* și *în cazul de delict flagrant*.

Argumentele noastre rezultă din prevederile Legii nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la

prevenirea și combaterea violenței în familie. Astfel, potrivit art. 2 din Legea menționată, „*ordin de restricţie de urgenţă este un act administrativ emis de poliţie, prin care sunt aplicate măsuri de protecţie menite să asigure înlăturarea imediată a agresorului din locuinţa familiei supuse violenţei şi stabilirea unor interdicţii prevăzute de lege, în vederea prevenirii repetării/comiterii actelor de violenţă, garantând astfel siguranţă victimei şi altor membri ai familiei în locuinţa lor şi în afara acesteia.*”[1]

Prin urmare, poliția este în drept să emită un ordin de restricție de urgență, în cazurile prevăzute de lege, pe o perioadă de 10 zile, care, în cazul depunerii cererii privind eliberarea ordonanței de protecție, se prelungește de drept până când instanța de judecată nu se expune asupra cererii victimei. Cu alte cuvinte, poliția, în calitate de organ de constatare, îi sunt acordate suficiente pârghii în vederea protecției victimei infracțiunii de violență în familie, iar organului de urmărire penală și procurorului nu. Mai mult ca atât, organul de urmărire penală și procurorul sunt abilitați cu dreptul de a constata *bănuiala rezonabilă* și a dispune începerea urmăririi penale etc. Deci, pentru o contravenție sau în cazul constatării *bănuielii rezonabile* cu privire la infracțiune de către organele de constatare legea acordă instrumente și pârghii efective, iar atunci când se constată comiterea infracțiunii, legea nu le acordă. În concluzie, considerăm că este necesară modificarea și completarea legii procesuale penale prin acordarea organului de urmărire penală și procurorului dreptul de a emite un astfel de ordin.

O altă soluție în acest sens ar fi acordarea dreptului organului de urmărire penală și procurorului de a emite ordonanța de protecție, iar în termen de 24 ore, acești subiecți să fie obligați a înainta demers instanței de judecată în vederea legalizării acțiunii dispuse, prezentând și actele, care indică temeiul și motivul măsurii respective.

Și prima și a doua soluție este corectă, deoarece organul de urmărire penală sau procurorul trebuie să intervină imediat în vederea protecției victimei, a celorlalți membri de familie, a copiilor,

---

[1] *În conformitate cu prevederile art. 12[1] din Legea* nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, „*(1) În caz de stabilire la locul faptei, ca urmare a evaluării riscurilor, a circumstanţelor din care rezultă o bănuială rezonabilă că au fost comise acte de violenţă în familie şi/sau persistă un pericol iminent de repetare sau comitere a acţiunilor violente, organul de poliţie este obligat să dispună imediat eliberarea ordinului de restricţie de urgenţă în privinţa agresorului pentru înlăturarea situaţiei de criză şi, concomitent, întreprinde acţiunile necesare de constatare a comiterii infracţiunii de violenţă în familie. (1[1]) Organul de poliţie are dreptul să aplice în privinţa agresorului una sau mai multe dintre următoarele măsuri: a) obligarea de a părăsi temporar locuinţa comună ori de a sta departe de locuinţa victimei; b) interzicerea de a se apropia de victimă, respectând distanţa ce ar asigura securitatea acesteia şi excluzând orice contact vizual cu victima şi/sau copiii; c) interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic sau prin orice alte mijloace de comunicare, cu victima şi/sau copiii; d) interzicerea de a păstra şi purta arma. (2) Ordinul de restricţie de urgenţă se eliberează pentru o perioadă de pînă la 10 zile şi se pune îndată în aplicare, agresorul şi victima (în cazul copiilor – reprezentantul legal al victimei) fiind informaţi despre restricţiile aplicate, drepturile şi obligaţiile care le revin şi despre răspunderea pentru neexecutarea cerinţelor ordinului de restricţie. (3) Supravegherea îndeplinirii măsurilor stabilite în ordinul de restricţie de urgenţă se exercită de către angajaţii postului sau ai sectorului de poliţie din localitate în modul prevăzut de lege. (4) Agresorul are dreptul să conteste ordinul de restricţie de urgenţă în instanţa de judecată în condiţiile contenciosului administrativ. Depunerea cererii nu suspendă acţiunea ordinului de restricţie. (5) Victima are dreptul, în perioada de acţiune a ordinului de restricţie de urgenţă, să solicite, în condiţiile legii, eliberarea ordonanţei de protecţie. Acţiunea ordinului de restricţie de urgenţă, în acest caz, se prelungeşte de drept şi încetează odată cu punerea în aplicare a măsurilor de protecţie stabilite de judecată.*”

a bunurilor etc. Doar în așa mod putem vorbi despre o asigurare eficientă a victimelor și părților vătămate a violenței în familie.

În continuare ne propunem să abordăm conținutul demersului organului de urmărire penală în vederea emiterii ordonanței de protecție.

În opinia noastră, demersul respectiv trebuie să cuprindă:

- instanța de judecată în adresa căreia este înaintat demersul; data şi locul întocmirii; numele, prenumele şi calitatea persoanei care înaintează demersul;
- fapta penală (fabula);
- prevederile legale în care aceasta se încadrează şi pedeapsa prevăzută de lege pentru infracţiunea săvârşită;
- circumstanțele, însoțite de probe pertinente, din care rezultă bănuiala rezonabilă că făptuitorul a săvârșit fapta de violență în familie;
- circumstanța actului de violență, intensitatea, durata, consecințele suportate și alte circumstanțe care indică necesitatea aplicării măsurilor de protecție;
- circumstanțele care justifică aplicarea măsurilor de restricție; date despre agresor;
- date despre victima infracțiunii; date despre prezența copiilor în familie;
- propunerea organului de urmărire penală sau a procurorului privind aplicarea anumitor măsuri și argumentele justificatoare;
- durata solicitării aplicării măsurilor de protecție;
- indicarea organului ce va supraveghea executarea măsurilor de protecție;
- temeiul legal al emiterii demersului şi semnătura celui care l-a întocmit. În același timp, la demers se vor anexa toate materialele și probele care confirmă temeiurile de emitere a ordonanței de protecție, precum și temeiurile privind aplicarea măsurilor de protecție, care anume și motivarea lor.

Cât privește anexele la demers, este de reținut că trebuie să includă copiile confirmative, după caz, a următoarelor acte:

- sesizarea organului de urmărire penală;
- cercetarea la fața locului, declarațiile victimei, declarațiile martorilor (inclusiv a membrilor de familie);
- actul de dispunere a constatărilor medico-legale;
- constatările medico-legale (în cazul în care acestea sunt executate);
- actele medicale (în cazul internării victimei în spital);
- planul personalizat de siguranță a victimei (dacă acesta persistă);
- fișa de referire a cazului de violență în familie pentru asistență și protecție a victimelor (dacă există);
- chestionarul de constatare și evaluare a riscurilor;

- chestionarul de identificare a cazului de violență în familie;
- ordinul de restricție de urgență și procesul-verbal de înmânare a acestuia (în cazul în care acestea a fost emise de poliție);
- avertizarea scrisă (în cazul în care au fost făcute asemenea avertizări agresorului), fișa de consiliere psihologică a victimei (în cazul când victima a fost deja consiliată psihologic);
- informația cu privire la comiterea anterioară a cazurilor de violență în familie (contravențional sau penal);
- procesele-verbale privind intervențiile echipelor multidisciplinare în cazurile violenței în familie (dacă există);
- procesele-verbale de evaluare a condițiilor de trai (dacă există).

Demersul privind emiterea ordonanței de protecție se depune la instanța de judecată în raza activității organului de urmărire penală care l-a întocmit și l-a înaintat.

Acest demers, aleatoriu, va fi atribuit spre examinare unui judecător din cadrul instanței de judecată. Potrivit art. 215/1 alin. (3) CPP, *„Instanţa de judecată, prin încheiere, emite, în 24 de ore de la primirea cererii, o ordonanţă de protecţie, prin care poate oferi protecţie victimei şi copiilor ei, ...*”

Analizând prevederile acestei norme constatăm faptul că instanța de judecată, judecând cererea privind aplicarea măsurilor de protecție, emite o încheiere. Încheierea trebuie să fie motivată și, prin aceasta, se dispune admiterea sau respingerea cererii înaintate. Prin această încheiere, judecătorul emite o ordonanță de protecție a victimei și copiilor ei, în termen de 24 ore de la primirea cererii spre examinare. Termenul respectiv este calculat nu din momentul înregistrării cererii în cancelaria instanței de judecată, ci din momentul primirii cererii spre examinare de către judecătorul desemnat. La prima vedere s-ar părea că situația este clară, iar procedura una simplă.

Totuși, există mai multe neclarități și coleziuni juridice la care, în mod special, am dori să le examinăm, or, aceste aspecte țin nemijlocit de procedură.

Astfel, din norma discutată nu este clar în primul rând cine din judecători va examina cererea și de către care instanță de judecată? Totodată, nu este clară de competența cărei instanțe de judecată ține examinarea cererii, de instanța civilă ori penală, fie de judecătorul de instrucție?

În conformitate cu prevederile art. 278/7 alin. (1) din Codul de procedură civilă, „*Instanţa de judecată emite, în 24 de ore de la primirea cererii privind aplicarea măsurilor de protecţie, o încheiere prin care admite sau respinge cererea*.” După cum observăm, aceleași prevederi le are nu doar legea procesuală penală, dar și legea procesuală civilă. Potrivit art. 2 alin. (4) CPP, „*Normele juridice cu caracter procesual din alte legi naţionale pot fi aplicate numai cu condiţia includerii lor în prezentul cod*.” Prin urmare, considerăm că în cazul în care există o *bănuială rezonabilă* cu privire la comiterea infracțiunii de violență în familie cererea și demersul privind

emiterea ordonanței de protecție, la faza urmăririi penale, urmează a fi soluționată de judecătorul de instrucție. Or, ultimul, potrivit art. 41 CPP, „*... asigură controlul judecătoresc în cursul urmăririi penale ..*”. Respectiv, întreaga procedură cu privire la examinarea cererii și demersului, emiterea ordonanței de protecție, punerea în aplicare a acesteia ține anume de competența judecătorului de instrucție în cursul urmăririi penale.

Bunăoară, în conformitate cu prevederile art. 41 pct. 7) CPP, Judecătorul de instrucţie asigură controlul judecătoresc în cursul urmăririi penale „(…) *prin efectuarea altor acţiuni procesuale prevăzute de prezentul cod*.” Sintagma „instanța de judecată” menționată în art. 215/1 CPP include și „judecătorul de instrucție”.

Totodată, în susținerea argumentelor menționate vine și reglementarea din art. 6 pct. 16) CPP, care indică noțiunea de instanță de judecată. Astfel, „*instanţă judecătorească este orice instanţă, parte componentă a sistemului judecătoresc al Republicii Moldova, care judecă cauza penală în primă instanţă, în ordine de apel sau de recurs, ori pe căile extraordinare de atac, precum şi care soluţionează plîngeri împotriva acţiunilor şi actelor organelor de urmărire penală şi ale organelor de executare a hotărîrilor judecătoreşti şi sancţionează efectuarea unor acţiuni procedurale*.”

Conform dispozițiilor art. 6 pct. 24) CPP, „*judecător de instrucţie este judecător abilitat cu unele atribuţii proprii urmăririi penale, precum şi de control judiciar asupra acţiunilor procesuale efectuate în cadrul urmăririi penale*.” În același context, potrivit art. 14 alin. (2) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, „*Cererea sau demersul pentru eliberarea ordonanţei de protecţie depuse în instanţă de judecată se examinează conform Codului de procedură civilă, Codului de procedură penală*.”

Prin urmare, întocmirea și înaintarea demersului organului de urmărire penală sau a procurorului, precum și cererea victimei sau a părții vătămate se face în cadrul procesului penal, respectiv și examinarea acestora se va face de către judecătorul de instrucție din cadrul instanței de judecată circumscrisă teritoriului de activitate a organului de urmărire penală.

Bineînțeles că, victima sau partea vătămată nu este limitată în dreptul, de sine stătător, să înainteze o cerere în ordinea civilă în baza Codului de procedură civilă și a Legii nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie.

O altă subtilitate ce trebuie analizată ține de dispoziția art. 215/1 alin. (2) și (3) CPP, Am dori să atragem atenția la faptul că legislația procesuală penală face distincție între demers și cerere. Cu alte cuvinte, demersul este înaintat de organul de urmărire penală, iar cererea de către partea vătămată (victimă). Potrivit art. 215/1 alin. (3) CPP, „*Instanţa de judecată, prin încheiere, emite, în 24 de ore de la primirea cererii, o ordonanţă de protecţie, ...*” Astfel, norma în cauză indică numai despre examinarea cererii, adică a sesizării instanței de către partea vătămată (victimă).

Ținând cont de cele explicate, considerăm oportun a modifica și completa normele de procedură penală, astfel încât să fie indicat în mod expres examinarea și a demersul privind obținerea măsurilor de protecție în cazul infracțiunilor de violență în familie. Tot aici, este necesară modificarea și completarea normei prevăzute la art. 41 CPP, întrucât să prevadă expres dreptul judecătorului de instrucție la examinarea demersului și a cererii privind aplicarea măsurilor de protecție, prin emiterea ordonanței corespunzătoare.

În continuare, după ce am explicat viziunea noastră vizavi de dezideratele ce indicau la ambiguități, vom trece la procedura de examinare a demersului și cererii privind aplicarea măsurilor de protecție. Anume demersul și cererea respectivă constituie temeiul de drept pentru începerea procedurii de examinare privind aplicarea măsurilor de protecție în cazul infracțiunilor de violență în familie.

În opinia noastră, demersul și cererea respectivă se examinează de către judecătorul de instrucţie în şedinţă închisă, cu participarea părții care a înaintat demersul sau cererea. Prezența reprezentantului organului de urmărire penală sau a procurorului care examinează fapta infracțională de violență în familie este obligatorie, chiar și în cazul în care victima sau partea vătămată a sesizat instanța de judecată. Totodată, în cazul examinării demersului organului de urmărire penală sau a procurorului, ultimii vor înștiința victima sau partea vătămată despre înaintarea acestui demers și vor asigura prezența acestora în ședința de judecată. În situația în care victima sau partea vătămată este internată în instituția medicală, aceasta poate participa dacă starea sănătății îi permite, în caz contrar examinarea demersului se va face în lipsa acestor părți.

La fel, în cadrul ședinței de judecată se va asigura de organul de urmărire penală sau de procuror prezența bănuitului sau învinuitului. Este de menționat faptul că pot fi interpretări ambiguu cu privire la presupusul agresor, în cazul în care acesta nu deține un statut procesual în cadrul procesului penal. Considerăm că indiferent dacă s-a reușit la această etapă a recunoaște persoana în calitate de bănuit sau învinuit cu prezența fizică, oricum, având *bănuiala rezonabilă* în privința acestuia, organul de urmărire penală sau procurorul poate emite ordonanțele respective și în lipsa persoanei, prin contumacie. Prezența apărătorului în cadrul ședinței de judecată este obligatorie. La ședința de judecată participă și reprezentanţii legali, în condiţiile CPP. Prezența acestor părți este asigurată de organul de urmărire penală sau procuror, ținând cont de faptul că termenul de examinare a demersului este de 24 ore de la primirea acestuia.

În cazul în care bănuitul sau învinuitul lipsește, examinarea cererii și a demersului va fi efectuată în lipsa acestora. Dacă din motive justificate lipsește victima sau partea vătămată examinarea demersului se va efectua și în lipsa acestora. Atunci când victima sau partea vătămată este reprezentată de reprezentanții legali, fie de apărători, prezența ultimilor este obligatorie.

Înainte de a fi depus la judecătorul de instrucție, demersul cu privire la obținerea măsurilor de protecție, împreună cu toate materialele și probele anexate la acesta, se prezintă în prealabil

victimei sau părții vătămate, fie reprezentanților acestora, bănuitului sau învinuitului ori avocatului său, care confirmă în scris că a luat cunoștință de acestea. În cazul în care aceste părți se află în imposibilitate să ia cunoștință de demers, cu anexele sale, organul de urmărire penală sau procurorul transmit demersul judecătorului de instrucție, care, la solicitarea părților ce participă la examinarea cauzei, le va oferi suficient timp pentru a lua cunoștință de conținutul lor înainte de începerea ședinței.

În termenul fixat, judecătorul de instrucţie deschide şedinţa de judecată, anunţă care demers sau cerere va fi examinat, verifică prezența părților și împuternicirile participanților la proces, stabilește identitatea interpretului, traducătorului și explică drepturile și obligațiile acestora (în cazul în care participarea acestora este obligatorie), stabilește identitatea bănuitului sau a învinuitului (dacă este prezent), stabilește identitatea celorlalte părți și verifică cunoșterea drepturilor și obligațiilor, anunță completul de judecată și verifică dacă sunt cereri de recuzare sau abțineri, soluționează chestiunile privitoare la participarea apărătorului (implicit a cazurilor în care participarea acestora este obligatorie), soluționează chestiunea judecării cauzei în lipsa vreuneia din părți sau a altor persoane citate de organul de urmărire penală sau procuror și verifică dacă aceștia au fost citați (în cazul absenței uneia din participanți) și verifică dovada citării, clarifică dacă părțile au careva cereri sau demersuri.

Ulterior, organul de urmărire penală sau procurorul care a înaintat demersul, fie victima sau partea vătămată care a înaintat cererea, argumentează motivele şi răspunde la întrebările judecătorului de instrucţie şi ale participanţilor la proces. După argumentele expuse, dreptul de a interveni i se oferă bănuitului sau învinuitului și apărătorilor acestora, ultimii fiind în drept de a prezenta probe în susținerea argumentelor sale. Mai apoi, judecătorul de instrucție va anunța ordinea dezbaterilor judiciare, va acorda dreptul la replică, oferindu-i bănuitului sau învinuitului ultimul cuvând.

După efectuarea controlului temeiniciei demersului sau a cererii, judecătorul de instrucţie, prin încheiere, admite sau respinge demersul sau cererea cu privire la obținerea măsurilor de protecție. În cazul în care judecătorul de instrucție va admite cererea sau demersul înaintat, acesta va emite și ordonanța de protecție. Aceste acte judecătorești sunt separate, încheierea va motiva necesitatea aplicării măsurilor de protecție și admisibilitatea cererii sau a demersului, iar ordonanța de protecție va fi actul prin care se va dispune măsurile de protecție.

În unele cazuri, intanța de judecată nu emite cele două acte separat, ci doar prin încheiere motivează necesitatea și temeiurile aplicării măsurilor de protecție și dispune aplicarea acestor măsuri.[1]

[1] De exemplu: „Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău, prin care a dispus: *Cererea formulată de XXXXX prin care se solicită eliberarea ordonanței de protecție în privința lui XXXXX se admite integral. Se obligă agresorul XXXXX , născut în data de 07.04. 1970, cu domiciliul în mun. Chişinău, XXXXX : 1) să nu comită acte de violență*

Considerăm că aceasta este o practică vicioasă, deoarece legea impune emiterea ambelor acte procedurale. Or, prin încheiere instanța va examina temeiurile, motivele, argumentele, probele etc. care dictează aplicarea măsurilor de protecție, iar prin ordonanță va dispune aplicarea acestora.

În cazurile când instanța de judecată judecând cererea privind aplicarea măsurilor de protecție constată că nu sunt temeiuri și probe pentru emiterea unei ordonanțe de protecție, această, prin încheiere, respinge cererea respectivă.

Drept exemplu, este cazul când instanța de judecată a emis o încheiere de respingere a cererii aplicării măsurilor de protecție pe motivul lipsei probelor și a temeiurilor de aplicare a măsurilor de protecție, motivându-și decizia prin faptul că părinții au drepturi egale în privința educației copiilor și că părinţii au dreptul şi sunt obligaţi să-şi educe copiii conform propriilor convingeri, indiferent de faptul dacă locuiesc împreună sau separat, prevederi ce sunt stipulate în art. 58 și art. 60 din Codul familiei.[1]

În alte cazuri, atunci când instanța de judecată constată că argumentele invocate în cererea privind aplicarea măsurilor de protecție sunt temeinice și există probe confirmative în acest sens, emite o încheiere prin care admite cererea.

Astfel, considerăm că în cazul infracțiunii de violență în familie persoanei vizate nu i se încalcă acest drept, or, în cazul dat protecția și securitatea victimei sau a părții vătămate, implicit a copiilor lor, au prioritate. Drept exemplu, servește Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău, prin care a admis cererea reclamantei,[2] deorece statul are obligația pozitivă de a reacționa promt atunci când există pericol pentru securitatea vieții, sănătății și bunăstării victimei violenței în familie și a copiilor acesteia.

„*În cazurile de violenţă în familie, scopul eliberării ordonanţei de protecţie constă în*

---

asupra XXXXX , a lui XXXXX ; 2) să stea departe de la locul unde locuiesc XXXXX , și anume de apartamentul situat în mun. Chișinău, str. XXXXX 3) să nu îi contacteze prin telefon, corespondență poștală sau în orice alt mod pe XXXXX . Măsurile de protecție stabilite se aplică pe un termen de 3 luni, începând de la 12.09.2016, ora 18.15. Nerespectarea de către agresor a prevederilor stabilite în prezenta ordonanță se pedepsește în conformitate cu legislația în vigoare. Se remite prezenta ordonanță Inspectoratului de Poliție al sectorului Centru, mun. Chişinău, şi organului de asistenţă socială pentru supraveghere şi executare imediată." Extras Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău din 12.09.2016, emisă în dos. nr. 2po381/16.

[1] Extras din Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău din 28.06.2016, emisă în dos. nr. 2po293/16.

[2] Instanța de judecată a reținut: „*În sprijinul soluţiei adoptate, instanţa de judecată relevă şi prevederile actelor internaţionale, la care Republica Moldova este parte. În conformitate cu art. 8 alin. (1) şi alin. (2) CEDO, „orice persoană are dreptul să i se respecte viaţa sa privată şi de familie, domiciliul şi corespondenţa. Nu este admis amestecul unei autorităţi publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege şi dacă constituie o măsură care, întro societate democratică este necesară pentru securitate naţională, securitatea publică, bunăstarea economică a ţării, apărarea ordinii şi prevenirea infracţiunilor, protejarea sănătăţii sau a moralei sau pentru protejarea drepturilor şi libertăţilor altora". Raportând normele de drept enunţate, la situaţia de fapt în pricina dată, instanţa de judecată consideră admisibil şi necesar amestecul statului în persoana autorităţilor sale competente, în viaţa privată şi de familie a părţilor, în scopul preîntâmpinării pericolului asupra securităţii vieţii, sănătăţii şi bunăstării petiţionarei, deoarece agresorul, prin comportamentul său singur, şi a creat premise pentru aplicarea faţă de el a prevederilor Legii nr.45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie. Tot în acest sens, instanţa mai reţine că, obligaţia pozitivă a statului, în situaţii excepţionale este de a garanta dreptul la respectul vieţii private şi de familie şi protecţia efectivă împotriva violenţei în familie*." Extras Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău din 04.08.2016, emisă în dos. nr. 2po337/16.

prevenirea unui risc real şi imediat, or, sunt puse în pericol viaţa şi sănătatea victimei, în asigurarea de urgenţă a protecţiei victimei, în preîntîmpinarea unor noi acte de violenţă asupra victimei şi/sau asupra altor membri ai familiei, precum şi în prevenirea distrugerii bunurilor victimei, a averii comune a familiei."[1]

Încheierea judecătorului de instrucție privind admierea cererii sau a demersului cu privire la aplicarea măsurilor de protecție va cuprinde: data şi locul întocmirii ei; numele şi prenumele judecătorului de instrucţie; persoana cu funcţie de răspundere şi organul care a înaintat demersul, ori persoana care a înaintat cererea; organul care cercetează fapta penală de violență în familie; scopul aplicării măsurilor de protecție şi a persoanei la care se referă ele; persoana în privința căreia sunt aplicate măsurile (restricțiile) în vederea protejării victimei, părții vătămate și a copiilor acestora; care măsuri (restricții) vor fi aplicate în vederea protejării acestor persoane, motivându-le; menţiunea despre admiterea sau respingerea cererii sau demersului; circumstanța actului de violență, intensitatea, durata, consecințele suportate și alte circumstanțe care indică necesitatea aplicării măsurilor de protecție; existența obiecțiilor bănuitului sau învinuitului și apărătorului acestora, a victimei sau a părții vătămate și a reprezentanților legali, motivându-se admiterea sau neadmiterea lor la aplicarea măsurii de protecție; termenul de aplicare a măsurii de protecție; organul abilitat de a executa ordonanța de protecție; semnătura judecătorului de instrucţie certificată cu ştampila instanţei judecătoreşti.

Ordonanța de protecție va conține: instanța din care face parte judecătorul de instrucție care a emis ordonanța; data de emitere a acesteia; numele, prenumele judecătorului de instrucție, instanța de judecată care a emis ordonanța de protecție; datele de identitate a victimei sau a părții vătămate în privința căreia s-au luat măsuri de protecție, implicit și a copiilor acestora; date de identitate a bănuitului sau învinuitului în privința cărora s-au aplicat măsuri (restricții) pentru protejarea victimei sau a părții vătămate; durata pentru care s-a dispus aplicarea măsurilor de protecție, cu menționarea datei și orei la care încetează; indicarea faptei penale, cu indicarea datei și a locului de comitere a acesteia, încadrarea juridică; motivele care justifică aplicarea măsurilor de protecție; temeiurile concrete care au determinat aplicarea restricțiilor în privința bănuitului sau învinuitului; indicarea restricțiilor aplicate bănuitului sau învinuitului; circumstanța actului de violență, intensitatea, durata, consecințele suportate și alte circumstanțe care indică necesitatea aplicării măsurilor de protecție; aplicarea monitorizării electronice sau a sistemelor electronice de supraveghere; semnătura judecătorului de instrucție din cadrul instanței de judecată care a emis ordonanța de protecție; semnătura victimei sau a părții vătămate, precum și semnătura bănuitului sau învinuitului, în cazurile când aceștia au participat în cadrul ședinței de judecată (în caz contrar,

[1] A se vedea prevederile pct. 4) din HP CSJ nr. 1 din 28.05.2012, cu privire la aplicarea de către instanţele de judecată a prevederilor Capitolului XXX[1] din Codul de procedură civilă (aplicarea măsurilor de protecţie în cazurile de violenţă în familie).

se va menționa dovada aducerii la cunoștință a ordonanței de protecție, fie obligarea organului abilitat de a informa părțile în acest sens); ștampila instanței de judecată din care face parte judecătorul de instrucție.

Important este de menționat faptul că, legislația procesual- penală nu reglementează ce se întâmplă în cazul în care poliția a emis un ordin de restricție de urgență. În acest sens, propunem modificarea și completarea legislației , întrucât să prevadă și acest aspect. Bunăoară, potrivit art. 15 alin. (2/1) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, „*În cazurile în care ordonanţa de protecţie a fost eliberată în perioada de acţiune a ordinului de restricţie de urgenţă, interdicţiile stabilite prin ordinul de restricţie încetează odată cu aplicarea măsurilor de protecţie dispuse prin ordonanţa de protecţie*."

Dezideratele cu privire la încetarea ordinului de restricție de urgență trebuie oglindite și în normele de procedură penală, deoarece judecătorul de instrucție, în mod obligatoriu, trebuie să se expună asupra restricțiilor aplicate anterior în privința persoanei ce a comis aceiași faptă atunci când soluționează problema aplicării măsurilor de protecție. Or, în caz contrar s-ar prezuma că există doua acte neanulate care pot să prevadă diferite restricții și măsuri.

Totodată, legislația procesuală penală nu prevede garanții pentru copiii victimei și a părții vătămate în cazurile violenței în familie, și cum se procedează cu aceștia. Potrivit art. 15 alin. (4/1) din Legea nr. 45 din 01.03.2007, „*Pe perioada acțiunii ordonanței de protecție în privința victimei cu copii, indiferent dacă copiii sunt incluși sau nu în ordonanța de protecție, aceștia se vor afla cu părintele-victimă. La solicitarea părintelui-agresor, vizitarea copilului poate avea loc conform unui program aprobat de către autoritatea tutelară teritorială*." Considerăm că astfel de prevederi trebuie să conțină și CPP, iar judecătorul de instrucție, în încheiere și ordonanța de protecție, trebuie să se pronunțe și asupra acestor aspecte.

În continuare este cazul de a menționa care restricții sau măsuri se aplică de către judecătorul de instrucție în vederea protecției victimei sau a părții vătămate și a copiilor acestora în cazul emiterii ordonanței de protecție.

Astfel, potrivit art. 215/1 alin. (3) CPP, „*Instanţa de judecată, prin încheiere, emite, în 24 de ore de la primirea cererii, o ordonanţă de protecţie, prin care poate oferi protecţie victimei şi copiilor ei, aplicînd bănuitului, învinuitului, inculpatului una sau mai multe dintre următoarele măsuri:*

a) *obligarea de a părăsi temporar locuinţa comună ori de a sta departe de locuinţa victimei, indiferent de dreptul de proprietate asupra bunurilor*". Cât privește această interdicție au apărut mai multe întrebări în practică, și anume dacă persoana în privința căreia este aplicată această interdicție este proprietar sau nu și dacă prin aplicarea acestora se încalcă dreptul la proprietate.[1]

[1] „*... obligarea de a părăsi temporar locuinţa comună ori de a sta departe de locuinţa victimei, fără a decide asupra modului de proprietate asupra bunurilor instanţele judecătoreşti vor ţine cont de faptul că, deşi dreptul de proprietate*

În cauza B. c. Republicii Moldova (Hotărârea CtEDO din 16.07.2013),[1] Curtea a conchis că autorităţile naţionale nu şi-au îndeplinit corespunzător obligaţia lor pozitivă în temeiul art. 3 din Convenţie pentru a proteja prima reclamantă de rele tratamente. Victima fiind bătută sistematic, având ordonanță de protecție a continuat să locuiască împreună cu soțul în același apartament comun. Chiar dacă soțul nu avea unde pleca, Curtea a notat că integritatea fizică și morală a reclamantei a fost afectată prin abuzurile periodice a soțului, iar autorităţile au omis să respecte obligaţia lor pozitivă în temeiul art. 8 din Convenţie de a o proteja reclamanta împotriva unei ingerinţe în viaţa ei privată.

Prin urmare, bănuitului sau învinuitului i se poate aplica restricția respectivă, chiar dacă acesta este proprietarul exclusiv al locuinței;

„b) *obligarea de a sta departe de locul aflării victimei, la o distanţă ce ar asigura securitatea victimei, excluzînd şi orice contact vizual cu ea sau cu copiii acesteia, cu alte persoane dependente de ea*". Aplicarea acestei interdicții constă în obligarea bănuitului sau învinuitului de a sta departe de locul aflării victimei sau a părții vătămate. Utilizarea textului „departe de locul aflării victimei" poate fi interpretată ambiguu, deoarece legea nu explică însemnătatea cuvântului „departe", la fel și nu stabilește o distanță exactă ce ar putea asigura securitatea victimei. Acest fapt este unul lăsat la discreția judecătorului de instrucție, care, judecând cazul, ascultând opiniile părților în ședința de judecată, va decide care este distanța corespunzătoare pentru a asigura securitatea victimei. Aici se va ține cont de caracterul violenței în familie, localitatea în care locuiește victima sau partea vătămată, locul de munca a agresorului și a victimei sau părții vătămate etc. Interdicția respectivă include și faptul protejării victimei sau a părții vătămate prin excluderea a oricărui contact vizual cu aceasta sau cu copiii acesteia, fie cu alte persoane dependente de ea. Aceasta ține mai mult de protecția psihologică a victimei, decât de protecția fizică;

„c) *interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic, prin corespondenţă sau în orice alt mod, cu victima sau cu copiii acesteia, cu alte persoane dependente de ea*". Interdicția respectivă este asemănătoare cu cea precedentă, doar că agresorului i se interzice comunicările cu victima sau partea vătămată, copiii acesteia sau alte persoane. La fel, ca și restricția contactului vizual este dictată de protejarea psihologică;

„d) *interzicerea să se apropie de anumite locuri: locul de muncă al victimei, locul de studii*

---

al agresorului poate fi violat prin aplicarea acestei măsuri, în cazurile de violenţă în familie, potrivit jurisprudenţei CtEDO, prioritate au viaţa şi sănătatea victimei. În acest sens, CtEDO a accentuat că, în cazurile de violenţă domestică, drepturile agresorului nu pot să ia locul drepturilor victimei la viaţă şi integritatea fizică şi mentală (hot. din 09.06.2009 în cauza Opuz c. Turciei, cererea nr.33401/02). Mai mult, Curtea a relevat că tema violenţei în familie nu este o chestiune privată sau de familie, ci o chestiune de interes public, care implică acţiunea eficientă a statului. Pentru prima dată în jurisprudenţa sa, CtEDO a remarcat că eşecul în a răspunde adecvat violenţei de gen constituie o încălcare a art. 14 CEDO (clauza non-discriminare), indicînd că violenţa împotriva femeilor este o formă de inegalitate." HP CSJ nr. 1 din 28.05.2012, cu privire la aplicarea de către instanţele de judecată a prevederilor Capitolului XXX[1] din Codul de procedură civilă (aplicarea măsurilor de protecţie în cazurile de violenţă în familie)

[1] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-141783 (accesat: 31.10.2021).

al copiilor, alte locuri determinate pe care persoana protejată le frecventează". Restricția vizată presupune protecția victimei sau a părții vătămate, a copiilor acestora din punctul de vedere a prevenirii unor violări sistematice sau repetate, indiferent de tipul acestor violări (fizice, morale etc.);

„e) *limitarea dispunerii unilaterale de bunurile comune*". Această restricție protejează și asigură victima sau partea vătămată de o eventuală înstrăinare a bunurilor procurate în comun. Prin această măsură se va asigura și dreptul de proprietate a victimelor violenței în familie. Considerăm că interdicția vizată poate fi aplicată chiar în cazul dreptului de proprietate exclusiv. Or, această măsură se va lua pentru a nu da posibilitate agresorului să vândă domiciliul în care victima sau partea vătămată, împreună cu copiii lor sunt stabiliți în vederea protejării;

„f) *obligarea de a face un examen medical privind starea psihică şi dependenţa de droguri/alcool şi, dacă există avizul medical care confirmă dependenţa de droguri/alcool, de a face un tratament medical forţat de alcoolism/narcomanie*". Cunoaștem că există multe cazuri de violență în familie ce se produc datorită consumului de alcool și de droguri. Anume din aceste considerente legislația garantează dreptul victimelor și a părților vătămată de a fi protejate de abuzuri de acest gen din partea agresorului. Totodată, victimele sau părțile vătămate pot să se împace cu agresorul, cu condiția că acesta este într-o stare psihică normală;

„g) *obligarea de a finaliza un program special de tratament sau de consiliere dacă o asemenea acţiune este determinată de instanţa de judecată ca fiind necesară pentru reducerea violenţei sau dispariţia ei*". Măsura dată este aplicată în vederea resocializării agresorului, prin fregventarea unor programe speciale, fie psihologice sau de altă natură. Această interdicție este aplicabilă la discreția instanței de judecată, în dependență de circumstanțele cazului și intima convingere;

„h) *interzicerea de a păstra şi purta armă*". Măsura respectivă este aplicabilă pentru protejarea victimei sau a părții vătămate și a copiilor acestora de starea de frică. Or, agresorul deținând și purtând arma poate cauza daune integrității vizice a persoanelor vizate în urma adresării acestora la organul de urmărire penală, precum și în legătură cu emiterea ordonanței de protecție. În unele cazuri insanțele de judecaă aplică măsuri neprevăzue de lege.[1]

Potrivit prevederilor art. 215/1 alin. (4) CPP, „Măsurile de protecţie se aplică pe un termen de pînă la 3 luni. Termenul măsurilor de protecţie poate fi prelungit de instanţă la cererea repetată ca urmare a comiterii faptelor de violenţă în familie sau ca rezultat al nerespectării condiţiilor prevăzute în ordonanţa de protecţie." Termenul de până la 3 luni de aplicare a măsurilor de protecție este acordat la decizia judecătorului de instrucție. În dependență de circumstanțele cauzei,

[1] *Se obligă agresorul XXXXX , născut în data de 07.04.1970, cu domiciliul în mun. Chişinău, XXXXX : 1) să nu comită acte de violenţă asupra XXXXX , a lui XXXXX.* Extras Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău din 12.09.2016, emisă în dos. nr. 2po381/16., în care insanța decide aplicarea măsuriii de protecție a vicimii vilenței în familie.

judecătorul de instrucție poate stabili un termen mai mic de 3 luni, cu posibilitatea prelungirii acestuia. Problema cea mai gravă este nu în termenul de aplicare, ci în termenul de prelungire. Astfel, legislația procesuală penală nu stabilește termenul maxim pentru prelungirea măsurilor de protecție, ceea ce în opinia noastră afectează dreptul bănuitului sau învinuitului, deoarece aceștia, din start, sunt plasați într-o incertitudine cu privire la acest subiect. Din aceste considerente, propunem modificarea și completarea normelor de procedură penală, astfel încât să fie stabilit termenul maxim pentru aplicarea măsurilor de protecție. Or, în caz contrar aceste restricții pot fi prelungite până la expirarea termenului de prescripție.

În cazul emiterii ordonanței de protecție, judecătorul de instrucție se va expune și asupra monitorizării electronice obligatorii. Aceste deziderate sunt reglementate în legea procesuală penală. Astfel, conform art. 215/1 alin. (3/1) CPP, „Măsurile de protecție prevăzute la alin. (3) lit. a)–d) se aplică în mod obligatoriu cu monitorizare electronică, în modul prevăzut de lege.” Această modalitate este una destul de efectivă în a monitoriza bănuitul sau învinuitul asupra respectării măsurilor de protecție, precum și a proteja efectiv victima sau partea vătămată, implicit și copiii acestora. Aceste prevederi sunt legate doar de măsurile ce vizează respectarea distanței dintre bănuit sau învinuit și victimă sau partea vătămată.

Victima sau partea vătămată beneficiază de dreptul de a purta un sistem electronic. În acest sens, potrivit art. 215/1 alin. (4/1) CPP indică: „*Victima sau, după caz, membrii familiei acesteia pot purta un sistem electronic de supraveghere care permite verificarea respectării obligației de către agresor, exprimându-și în formă scrisă acordul în această privință*.” Această metodă este la fel efectivă și protejează victima de eventualele abuzuri. Plus la aceasta, grație acestor sisteme electronice, intervenția organelor abilitate este una de urgență și poate asigura victima sau partea vătămată de violența ce poate fi produsă de bănuit sau învinuit. Totodată, prin această acțiune se poate documenta bănuitul sau învinuitul dacă acesta respectă măsurile impuse de judecătorul de instrucție. În cazul nerespectării acestor măsuri, bănuitul sau învinuitul poate fi supus măsurilor procesuale de constrângere. Este de menționat la acest subiect faptul că diferența dintre sistemele electronice instalate bănuitului sau învinuitului diferă de cele instalate victimei sau părții vătămate. În primul caz, acestea sunt obligatorii, iar în al doilea caz, este un drept de care partea poate sau nu beneficia. Aceste sisteme electronice sunt instalate victimilor sau părților vătămate doar cu condiția că ele doresc acest lucru și dau acordul respectiv în scris.

După ce judecătorul de instrucție emite ordonanța de protecție acesta este obligat să o pună în executare. În acest sens, legea procesuală penală, prin prisma art. 215/1 alin. (5) CPP, stabilește că, „*Ordonanţa de protecţie este expediată imediat organului afacerilor interne de la locul aflării bănuitului, învinuitului, inculpatului şi a victimei. În cazul aplicării monitorizării electronice, ordonanța de protecție se expediază imediat și organului de probațiune de la locul aflării bănuitului, învinuitului, inculpatului şi a victimei*.” După cum observăm, executarea acestui act

procedural ține de subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne, și anume a poliției.

După examinarea demersului privind autorizarea măsurilor de protecţie a victimilor violenței în familie, „*Instanţa de judecată, prin încheiere, emite, în 24 de ore*[1] *de la primirea cererii, o ordonanţă de protecţie*”,[2] prin care poate oferi protecţie victimei şi copiilor ei, aplicând bănuitului, învinuitului, inculpatului una sau mai multe restricții prevăzute în art. 215/1 CPP. Practica controlului judecătoresc a acestor măsuri, denotă că sunt emise ordonanța de protecție și închierea în calitate de documente separate, dar practic cu același conținut.

Ordonanţa de protecţie urmează să fie expediată imediat organului afacerilor interne de la locul aflării bănuitului, învinuitului, inculpatului şi a victimei.[3]

Astfel, ordonanța de protecție se comunică imediat subdiviziunii teritoriale a poliției și organului de probațiune din raza unității administrativ-teritoriale în care își are domiciliul agresorul, iar acestea, la rândul lor, asigură informarea neîntârziată a agresorului privind măsurile aplicate.

CtEDO „*conchide că modul în care autorităţile au soluţionat cazul respectiv, în special întârzierile lungi şi inexplicabile în executarea ordonanţelor de protecţie judecătoreşti şi în obligarea lui A.M. de a fi internat forţat, este echivalent cu nerespectarea obligaţiilor pozitive ale acestora în temeiul articolului 3 al Convenţiei.*”[4]

În cazul eliberării ordonanţei de protecţie în privinţa copilului sau a victimei care are copii, instanţa de judecată informează şi autoritatea tutelară de la locul aflării copilului.[5]

În conformitate cu prevederile art. 15/3 din Legea nr. 45 din 01.03.2007, „*(1) Supravegherea executării măsurilor de protecţie a victimei violenţei în familie, impuse prin ordinul de restricţie de urgenţă şi prin ordonanţa de protecţie, este de competenţa poliţiei.*”

Ordonanța de protecție prin care s-au aplicat măsuri cu monitorizarea electronică obligatorie se va expedia organului de probațiune de la locul aflării bănuitului, învinuitului, inculpatului și a victimei. În acest caz, organul de probațiune va ține cont de prevederile art. 271/1 din Codul de executare care le va aplica în mod corespunzător. Prin urmare, monitorizarea electronică constă în supravegherea prin sistemele GPS, prin utilaj telefonic fix sau mobil. În caz de aplicare a

---

[1] „*După ce a fost agresată a doua oară la 21.03.2011 şi a solicitat emiterea ordonanţei de protecţie, prima reclamantă a fost nevoită să aştepte 10 zile până ce instanţa de judecată a examinat cererea ei, deşi legea prevede termenul limită de 24 de ore pentru examinare.*” Hotărârea CtEDO T.M. și C.M. c. Moldovei, din 28.01.2014 (§..48), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154882 (accesat: 19. 08. 2021).

[2] A se vedea prevederile art. 215/1 alin. (3) CPP.

[3] „*După ce ordonanţa de protecţie a fost emisă, ea nu a fost comunicată imediat reclamantelor şi nici poliţiei pentru a fi executată, ceea ce le-a expus pe reclamante la riscul de a fi maltratate în continuare*.” Hotărârea CtEDO T.M. și C.M. c. Moldovei, din 28.01.2014 (§..48), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154882 (accesat: 19. 08. 2021).

[4] Hotărârea CtEDO Mudric c. Moldovei, din 16.07.2013 (§..55), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145950 (accesat: 19. 08. 2021).

[5] A se vedea prevederile art. 15 alin. (2) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie.

monitorizării electronice, persoanei i se ataşează un dispozitiv special, care constă din brăţară specială sau dispozitiv mobil. Persoanei supuse monitorizării electronice i se stabilesc zona de deplasare, zona şi/sau locul unde este interzis să se deplaseze, perioada de timp în care i se interzice de a părăsi domiciliul sau reședința. Celelalte prevederi din norma de executare se va aplica potrivit gradului corespunzător de încălcare și suportare a consecințelor juridice.

Aici este de reținut faptul că în caz de încălcare repetată a obligațiilor în cadrul sistemului de monitorizare electronică, consilierul de probaţiune va înainta o sesizare organului de urmărire penală sau procurorului care instumentează cauza penală în această privință. Organul de urmărire penală sau procurorul, în acest caz, va examina sesizarea respectivă și va decide potrivit normelor generale, implicit temeiurile de aplicare a măsurilor procesuale de contrângere în privința bănuitului sau învinuitului.

În cazul în care în ordonanța de protecție judecătorul de instrucție a indicat în calitate de măsură interzicerea de a păstra și purta armă, poliția, fiind responsabilă de supravegherea executării acesteia, va dispune ridicarea armelor și munițiilor de la bănuit sau învinuit. Considerăm că atunci când judecătorul de instrucție va emite ordonanța de protecție și va indica restricția respectivă, va indica și acest deziderat.

În cazul în care bănuitul sau învinuitul nu este de acord cu încheierea judecătorului de instrucție privind aplicarea sau prelungirea ordonanței de protecție, acesta dispune de dreptul de a contesta această închiere cu recurs. Dreptul la un recurs efectiv este protejat de art. 215/1 alin. (6) CPP, și anume: „*Încheierea judecătorului privind aplicarea sau prelungirea ordonanţei de protecţie este executorie imediat, cu drept de recurs în instanţa ierarhic superioară*.” Prin urmare, legea procesuală penală asigură suficiente garanții persoanelor supuse anumitor restricţii ce rezultă din aplicarea măsurilor de protecție.

O problemă aparte ține de faptul că legislația procesualpenală nu reglementează revocarea măsurilor de protecție. Susținem părărea că acest aspect este necesar a fi prevăzut, deoarece atunci când se emite ordonanța de protecție pe o perioadă de până la 3 luni, pot surveni noi circumstanțe care ar permie revocarea, fie pot fi administrate probe care denotă inexistența elementelor infracțiunii sau alte circumstanțe obiective.

Potrivit art. 15/1 din Legea nr. 45 din 01.03.2007, „*(1) La cererea întemeiată a victimei, instanţa de judecată poate revoca înainte de termen măsurile de protecţie stabilite.*”

Considerăm oportun ca aceste dispoziții să fie prevăzute și în CPP, care urmează a fi modificat și completat în acest sens. Pe lângă aspectele indicate, propunem ca motiv de revocare a măsurii de protecție să fie scoaterea de sub urmărire penală a persoanei, încetarea urmăririi penale, și clasarea procesului penal.

Concluzii la Capitolul III

1. Niciunul dintre participanții la procesul penal nu poate să fie supus torturii sau tratamentelor cu cruzime, inumane ori degradante; victimei torturii sau tratamentelor cu cruzime, inumane ori degradante este în drept să ceară, în condițiile CPP, începerea urmăririi penale, să participe la procesul penal în calitate de victimă şi parte vătămată și să-i fie reparate prejudiciile morale, fizice și materiale.

2. Conţinutul oficialităţii se exprimă în obligaţia organelor de stat şi a persoanelor oficiale, în limitele competenţei lor a asigura apărarea ordinii de drept, a drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor, a intereselor societăţii. Întreaga activitate procesuală este desfăşurată din oficiu, prin intervenţia activă a organelor judiciare competente, independent de voinţa părţilor, afară de cazul când legea dispune altfel. Procesul penal începe, se desfăşoară şi se stinge fără a fi nevoie de o intervenţie exterioară, chiar dacă unele activităţi se îndeplinesc uneori la cererea părţilor;

3. Garanția juridică a principiului oficialității constă în aplicarea sancțiunilor disciplinare pentru ofițerii de urmărire penală și procurorii care nu îndeplinesc actele de procedură penală în vederea atingerii scopului procesului penal și a cercetării complete, obiective și sub toate aspectele a circumstanțelor cauzei. Totodată, atunci când acești reprezentanți ai organelor de drept comit fapte și mai grave (de exemplu, neglijența, excesul de putere sau abuzul de serviciu), acestea sunt pedepsite și de legea penală.

4. Organul de urmărire penală și procurorul sunt lipsiți de dreptul de a aplica o măsură prin care ar proteja imediat victima sau partea vătămată a violenței în familie. Prin urmare, actuala prevedere din CPP nu acordă garanții suficiente, la acest aspect. Astfel, considerăm că este necesară modificarea și completarea legii procesual- penale prin acordarea organului de urmărire penală și procurorului dreptul de a emite ordinul de protecție;

5. Legislația procesual- penală nu reglementează ce se întâmplă în cazul în care poliția a emis un ordin de restricție de urgență. În acest sens, este oportună modificarea și completarea legislației procesual- penale, întrucât să prevadă și acest aspect. Dispoziţii cu privire la încetarea ordinului de restricție de urgență trebuie reflectate și în normele de procedură penală, deoarece judecătorul de instrucție, în mod obligatoriu, trebuie să se expună asupra restricțiilor aplicate anterior în privința persoanei ce a comis aceiași faptă atunci când soluționează problema aplicării măsurilor de protecție. Or, în caz contrar s-ar prezuma că există doua acte neanulate care impun diferite restricții și măsuri;

6. Legislația procesual-penală nu stabilește termenul maxim pentru prelungirea măsurilor de protecție, ceea ce în opinia noastră afectează dreptul bănuitului sau învinuitului, deoarece aceștia, din start, sunt plasați într-o incertitudine cu privire la acest subiect. Din aceste considerente, propunem modificarea și completarea normelor de procedură penală, astfel încât să fie stabilit termenul maxim pentru aplicarea măsurilor de protecție.

7. Legislația procesual-penală nu reglementează revocarea măsurilor de protecție. Susținem părărea că acest aspect este necesar a fi prevăzut, deoarece atunci când se emite ordonanța de protecție pe o perioadă de până la 3 luni, pot surveni noi circumstanțe care ar permie revocarea, fie pot fi administrate probe care denotă inexistența elementelor infracțiunii sau alte circumstanțe obiective. Revocarea măsurii de protecție poate fi inițiată prin cerere și de către victima sau partea vătămată;

IV. GARANTAREA DREPTULUI LA LIBERTATE ȘI SIGURANȚĂ LA FAZA URMĂRIRII PENALE

4.1. Respectarea drepturilor persoanei reţinute, bănuită de comiterea unei infracţiuni

Inviolabilitatea persoanei este o garanție legală a securității personale și a libertății fiecărui individ. Aceasta se exprimă prin a-i oferi persoanei o oportunitate reală de a dispune de sine, de ași determina locul de ședere la propria discreție, de a nu fi sub pază și supraveghere constantă.

De asemenea, inviolabilitatea persoanei constă în prevenirea, suprimarea și pedepsirea faptei de încălcare a integrității sale fizice, psihice și a libertății individuale. În cadrul procesului penal, restrângerea dreptului persoanei la integritate personală se efectuează pentru a crea condițiile necesare pentru desfășurarea urmăririi penale și impunerea unei pedepse juste celor vinovați.

„Consacrarea libertății persoanei, ca drept fundamental, impune garantarea acesteia, printr-o reglementare strictă a cazurilor și condițiilor în care i se poate aduce atingere acestui drept fundamental."[1]

„Prin libertate individuală este necesar a se înțelege libertatea fizică a persoanei, dreptul său de a se putea comporta și mișca liber, de a nu fi ținută în sclavie sau în orice altă servitute, de a nu fi reținută, arestată sau deținută decât în cazurile și după formele expres prevăzute de Constituție și legi."[2]

Acest aspect a fost reținut și de Curtea Constituțională, care a menționat că, „*Prin garantarea „dreptului la libertate", articolul 5 § 1 din Convenție are în vedere libertatea fizică a persoanei (*Creangă v. România *[MC], 23 februarie 2012, § 84)*.[3]

„Prin siguranța persoanei se înțelege ansamblul garanțiilor care protejează persoana în situațiile în care autoritățile publice, în aplicarea Constituției și a legilor, iau anumite măsuri care privesc libertatea individuală, garanții care asigură ca aceste măsuri să nu fie ilegale."[4] „Siguranță ar putea avea sensul că nimeni nu trebuie să se teamă că ar face obiectul unor atingeri arbitrare ale libertății sale."[5]

Libertatea individuală este una dintre valorile fundamentale protejate de Convenția europeană a drepturilor omului, impunând din cauza importanței sale, un control riguros din partea CtEDO cu privire la oricare măsură care ar pute aduce atingere acestei valori.

În cauza CtEDO, Bozano c. Franței, Curtea europeană a reținut că, „*Principala problemă care trebuie stabilită este dacă detenția în litigiu a fost „legală", inclusiv dacă a fost în*

---

[1] Griga Ioan, Drept procesual penal, Partea generală, Teorie, jurisprudență și aplicații practice, Editura Oscar Print, București, 2004, p. 57.
[2] Muraru Ioan, Drept constituțional și instituții politice, Editura Pro Arcadia, București, 1993, p. 248.
[3] Hotărârea CC nr. 15 din 28.05.2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 191 alin. (2) din Codul de procedură penală (liberarea provizorie sub control judiciar [2]) (pct. 47).
[4] Muraru Ioan, Drept constituțional și instituții politice, Editura Pro Arcadia, București, 1993, p. 249.
[5] Mateuț Gheorghiță, Procedura penală. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2019, p. 85.

conformitate cu „o procedură prevăzută de lege”. Convenția se referă aici în mod esențial la dreptul național și stabilește necesitatea aplicării regulilor acesteia, dar cere și ca orice măsură care privează individul de libertate să fie compatibilă cu scopul articolului 5 (art. 5), și anume de a proteja individul împotriva arbitrariului (a se vedea, ca autoritate cea mai recentă, hotărârea Ashingdane din 28 mai 1985, Seria A nr. 93, p. 21, § 44). Ceea ce este în joc aici nu este doar „dreptul la libertate”, ci și „dreptul la securitatea persoanei”.”[1]

„O persoană este privată de libertate prin dispunerea măsurii reținerii, conducerii administrative la sediul poliției, prin executarea mandatului de aducere prin constrângere, prin dispunerea arestării preventive, arestului la domiciliu, arestării provizorii în vederea extrădării sau a emiterii mandatului european de arestare, a dispunerii măsurii de siguranță a internării medicale provizorii etc.; tot astfel, în temeiul unei hotărâri judecătorești definitive, există o privare de libertate în cazul executării pedepsei principale a închisorii sau a deținerii pe viață ori a măsurii educative a internării într-un centru educativ sau într-un centru de detenție.”[2]

Dreptul persoanei la libertate și siguranță este reglementat în mai multe acte internaționale. Potrivit art. 3 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, „*Orice fiinţă umană are dreptul la viaţă, la libertate şi la securitatea persoanei sale*.” Iar în conformitate cu prevederile art. 9 al aceluiași act internațional, „*Nimeni nu trebuie să fie arestat, deţinut sau exilat în mod arbitrar*.”

Inviolabilitatea persoanei este proclamată şi în *Pactul Internaţional cu privire la drepturile civile şi politice,* adoptat la 16 decembrie 1966 la New-York. *Orice individ are dreptul la libertate şi securitatea persoanei sale. Nimeni nu poate fi arestat sau deţinut în mod arbitrar. Nimeni nu poate fi privat de libertatea sa decât pentru motive legale şi în conformitate cu procedura prevăzută de lege* (art. 9 alin. (1)). Acest drept fundamental este ocrotit în mod special şi de alte documente internaţionale.[3]

În conformitate cu art. 5 parag. 1 CEDO, „*Orice persoană are dreptul la libertate şi la siguranţă. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa cu excepţia cazurilor expres stipulate în lege*”, şi anume:

a) dacă este deţinut legal în baza unei condamnări pronunţate de către un Tribunal competent;

b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau deţineri legale pentru nesupunere la o hotărâre pronunţată conform legii de către un Tribunal ori in vederea garantării executării unei obligaţii prevăzute de lege;

---

[1] Hotărârea CtEDO, Bozano c. Franței, din 18.12.1986 (§ 54). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57448 [accesată: 02.10.2022].

[2] Udroiu Mihail, Sinteze de Procedură penală, Partea generală, Ediția 2, Volumul I, Editura C.H. Beck, București, 2021, p. 62.

[3] Actul final al Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare din Europa (Helsinki, 1975; Documentul final al Reuniunii de la Viena al reprezentanţilor Statelor participante la Conferinţa pentru Securitate şi Cooperare în Europa (1989) ş. a.

c) în condiţiile în care a fost arestat sau deţinut, în vederea conducerii sale în faţa unei autorităţi judiciare competente, atunci când există motive temeinice din care rezultă necesitatea de a-l împiedica să săvârşească o infracţiune sau să fugă după săvârşirea acesteia;

d) atunci când este vorba de detenţia legală a unui minor, hotărâtă pentru educaţia sa sub supraveghere sau în scopul aducerii sale în faţa unei autorităţi competente;

e) când se poate vorbi despre detenţia legală a unei persoane susceptibile de a transmite o boală contagioasă, a unui alienat, alcoolic, toxicoman sau vagabond;

f) când se poate vorbi despre arestarea sau detenţia legală a unei persoane, pentru a o împiedica să pătrundă pe teritoriul unui stat sau împotriva căreia se desfăşoară o procedură de expulzare ori de extrădare.

„*(...) în general, articolul 5 § 1 din Convenția Europeană conține o listă exhaustivă a motivelor permise pentru privarea de libertate, prevăzute la literele (a)-(f), iar nicio privare de libertate nu va fi legală decât dacă se va încadra în unul din aceste motive (*e.g. *a se vedea* M. v. Germania*, 17 decembrie 2009, § 86;* Creangă v. România *[MC], 23 februarie 2012, § 120;* Del Río Prada v. Spania *[MC], 21 octombrie 2013, § 125).*[1]

În cauza CtEDO, Guzzardi c. Italiei[2], Curtea a reamintit că, „*în determinarea „dreptului la libertate", paragraful 1 al articolului 5 (art. 5-1) are în vedere libertatea fizică a persoanei; scopul său este să se asigure că nimeni nu ar trebui să fie lipsit de această libertate în mod arbitrar. (...). Pentru a stabili dacă cineva a fost „privat de libertate" în sensul articolului 5 (art. 5), punctul de plecare trebuie să fie situația sa concretă și trebuie să se țină seama de o întreagă gamă de criterii precum tipul, durata, efectele și modalitatea de punere în aplicare a măsurii în cauză (a se vedea hotărârea Engel și alții din 8 iunie 1976, seria A nr. 22, p. 24, alin. 58-59).*"

În cauza CtEDO, Creangă c. României[3], Curtea a constatat: „*(...), în cauzele examinate de Comisie, scopul prezenței persoanelor la secțiile de poliție sau faptul că părțile în cauză nu au solicitat să poată pleca au fost considerate factori decisivi. Astfel, copiii care au petrecut două ore la o secție de poliție pentru a fi audiați fără a fi închiși nu au fost constatați că au fost privați de libertate (a se vedea X c. Germania, nr. 8819/79, Decizia Comisiei din 19 martie 1981); nici reclamantul care a fost dus la o secție de poliție din motive umanitare, dar care a fost liber să se plimbe în incintă și nu a cerut să plece (a se vedea Guenat c. Elveția (dec.), nr. 24722/94, Comisia decizia din 10 aprilie 1995)..*"

Libertatea persoanei face parte din drepturile fundamentale ale omului. Libertatea

---

[1] HCCnr. 27 din 30.10.2018 privind controlul constituţionalităţii unor dispoziţii din articolul 185 din Codul de procedură penală (arestarea preventivă în cazul în care persoana nu și-a recunoscut vina în privința comiterii faptei imputate) (pct. 91).

[2] Hotărârea CtEDO Guzzardi c. Italiei, din 06.11.1980 (§ 92). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57498.

[3] Hotărârea CtEDO Creangă c. României, din 23.02.2012 (§ 93). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109226.

individuală este consacrată pe larg în numeroase dispoziţii pe care Constituţia le cuprinde în art. 25. Astfel, Constituția recunoaște ca legală restrângerea inviolabilității persoanei în cazurile prevăzute de lege. Din textul constituțional desprindem următoarele:

1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile;

2) Percheziţia, reţinerea sau arestarea unei persoane se admit numai în cazurile și cu procedura reglementată de lege;

3) Menținerea persoanei reținute nu trebuie să depășească 72 de ore;

4) Arestarea persoanei nu trebuie să depășească 30 zile, iar în total – 12 luni;

5) Arestarea și prelungirea arestului se face doar în baza unui mandat judecătoresc și poate fi contestată cu recurs în instanța ierarhic superioară;

6) Persoanei supuse reținerii sau arestului trebuie să i se aducă imediat la cunoștință temeiurile și motivele aplicării acestor măsuri de constrângere;

7) Învinuirea persoanei se aduce la cunoștință în cel mai scurt termen;

8) Motivele reținerii sau arestării se aduc la cunoștința persoanei supuse acestor măsuri numai în prezența unui avocat, ales de persoană sau numit din oficiu;

9) Persoana reținută sau arestată se eliberează imediat în cazurile în care motivele măsurilor aplicate au dispărut.

„Pentru ca o privare de libertate să fie conformă principiului legalității și pentru a exclude aplicarea abuzivă a acestei măsuri de constrângere contrar prevederilor Convenției, statele au obligația pozitivă de a stabili în legislația internă norme privind condițiile și temeiurile aplicării arestului, dar și alte garanții persoanelor care sunt supuse acestor măsuri care limitează dreptul la libertate. În acest context, dreptul de a nu fi arestat și deținut în lipsa cazurilor și a condițiilor prevăzute de legislația națională în mod clar și precis reprezintă o garanție juridică contra ingerințelor arbitrare ale statului în libertatea individuală, iar una din obligațiile statelor implică și exercitarea unui anumit control al respectării dreptului național într-un caz concret.”[1]

„Pe lângă principiul legalității, Articolul 5 § 1 din Convenție consacră protecția persoanei contra arbitrariului. În cazul în care caracterul ilegal al unei privări de libertate presupune lipsa conformității acesteia cu legislația internă, atunci noțiunea de „arbitrar” se extinde dincolo de lipsa de conformitate cu dreptul național, astfel încât o privare de libertate poate fi legală în temeiul dreptului intern, fiind în același timp arbitrară și, prin urmare, contrară Convenției (Creangă v. România [MC], nr. 29226/03, § 84, 23 februarie 2012).”[2]

---

[1] Ministerul Justiției al Republicii Moldova, Agent Guvernamental, *Studiu privind respectarea Articolului 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale de către Republica Moldova*, Chișinău, 2018, p. 2. Disponibil: https://www.justice.gov.md/public/files/agent_guvernamental/A5_MDA.pdf [accesat: 15.08.2022].

[2] Ministerul Justiției al Republicii Moldova, Agent Guvernamental, *Studiu privind respectarea Articolului 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale de către Republica Moldova*, Chișinău, 2018, p. 2. Disponibil: https://www.justice.gov.md/public/files/agent_guvernamental/A5_MDA.pdf [accesată:

Recunoscând semnificația socială în lupta împotriva infracționalității, precum și în lumina constituționalității, legea procesuală penală vine să garanteze inviolabilitatea persoanei, reglementând în mod concret temeiurile și motivele restrângerii acesteia.

Pentru a proteja persoanele de acuzare sau condamnare ilegală, precum și orice altă restrângere nerezonabilă a drepturilor și libertăților lor, inviolabilitatea persoanei a fost proclamată drept principiu fundamental al procesului penal.

Principiul inviolabilității persoanei, înscris în art. 11 CPP, stabilește condițiile generale privind libertatea și siguranța persoanei, după cum urmează:

1) Nici o persoană nu poate fi reținută sub bănuiala comiterii unei infracțiuni sau arestată fără condițiile și temeiurile legale indicate în CPP;

2) Nimeni nu poate fi privat de libertate, arestat, internat forțat într-o instituție medicală sau trimisă într-o instituție educațională specială decât numai în baza unui mandat sau unei hotărâri judecătorești. Deciziile respective ale instanței de judecată trebuie să fie temeinice și motivate;

3) Persoana nu poate fi reținută mai mult de 72 de ore până la emiterea de către instanța de judecată a unui mandat de arest;

4) Acțiunile procesuale care aduc atingere inviolabilității persoanei (de exemplu, percheziţia, examinarea corporală) pot fi efectuate fără consimțământul persoanei sau al reprezentantului ei legal numai în condiţiile și temeiurile prevăzute în CPP;

5) Persoana privată de libertate (reținută sau arestată) trebuie să fie ținută în condiții care să excludă amenințarea vieții și sănătății sale, implicit cele care ar putea afecta capacitatea persoanei respective de a lua decizii și să-și expună poziția;

6) Orice persoană deținută ilegal, ținută în privare de libertate mai mult decât perioada prevăzută de CPP sau privată de libertate în orice alt mod, precum și plasată ilegal într-o instituție medicală sau trimisă ilegal într-o instituție educațională specială, trebuie să fie eliberată imediat de instanța de judecată, procuror sau de organul de urmărire penală, implicit și de alți reprezentanți ai organelor în care este deținută această persoană (de exemplu, angajații izolatoarelor de detenție provizorie).

Totodată, persoanele private de libertate, în temeiul art. 11 CPP, li se asigură garanții specifice. Acestor persoane li se aduc imediat la cunoștință:

1) Drepturile și motivele reținerii sau arestului;

2) Circumstanțele faptei, pentru care au fost reținute sau arestate;

3) Încadrarea juridică a faptei infracționale de care este bănuită sau învinuită;

Aspectele indicate *supra* se aduc la cunoștința persoanei în limba pe care aceasta o înţelege, în prezenţa unui apărător ales sau a unui avocat care acordă asistenţă juridică garantată de stat.

15.08.2022].

Aceste garanții sunt reglementate implicit pentru ca persoana să poată contesta legalitatea deținerii sale.

În cauza CtEDO, X c. Regatului Unit[1], Curtea a reținut că, „*(...) necesitatea ca reclamantul să fie informat cu privire la motivele reținerii sale decurgea, în orice caz, din paragraful 4 al articolului 5 (art. 5-4): oricine avea dreptul (...) a inița proceduri pentru a se decide rapid legalitatea detenției sale și nu poate face uz efectiv de acest drept decât dacă este informat prompt și adecvat despre faptele și încadrarea juridică pe care se bazează autoritățile pentru a-l priva de libertate (...)*."

În cauza Fox, Campbell și Hartley c. Regatului Unit[2], Curtea a menționat că, „*(...) oricărei persoane arestate i se va aduce la cunoștință, într-un limbaj simplu, accesibil, să poată să înțeleagă motivele de drept și de fapt ale arestării sale, astfel încât să poată, dacă consideră necesar, să se adreseze unei instanțe pentru a contesta legalitatea acesteia (...). Deși această informație trebuie transmisă „prompt (în cei mai scurți termeni)" (...), nu este necesar să fie transmisă persoanei în întregime de către ofițerul care îl arestează chiar în momentul arestării. Dacă conținutul și promptitudinea informațiilor transmise au fost suficiente, trebuie evaluat în fiecare caz în funcție de particularitățile sale*."

Totodată, potrivit art. 11 alin. (9) CPP, „*În timpul desfăşurării procesului penal, nimeni nu poate fi maltratat fizic sau psihic şi sânt interzise orice acţiuni şi metode care creează pericol pentru viaţa şi sănătatea omului, chiar şi cu acordul acestuia, precum şi pentru mediul înconjurător. Persoana reţinută, arestată preventiv nu poate fi supusă violenţei, ameninţărilor sau unor metode care ar afecta capacitatea ei de a lua decizii şi de a-şi exprima opiniile*."

Astfel, principiul inviolabilității persoanei stabilește limitele restrângerii libertății bănuitului și învinuitului în cursul procesului penal. Restricțiile sunt permise pentru o perioadă strict definită, după care o persoană trebuie eliberată. Cea mai importantă garanție a inviolabilității persoanei în procesul penal este prevederea dreptului de a restrânge libertatea doar instanței de judecată. Doar reținerea pe termen scurt a unui bănuit, legea nu impune o hotărâre judecătorească. Acest principiu asigură, de asemenea, condiții adecvate pentru menținerea unei persoane în locurile de detenție. Nerespectarea acestui principiu contrazice Constituției și actelor juridice internaționale în domeniul drepturilor și libertăților omului.

De asemenea CPP reglementează în detalii ordinea procesuală de reţinere a persoanei, termenul reţinerii, aplicarea arestului preventiv etc., fiind garanţie a limitării libertăţii individuale în procesul penal numai în condiţiile legii. Aplicarea arestului preventiv, după cum am menționat

[1] Hotărârea CtEDO, X c. Regatului Unit, din 05.11.1981 (§ 66). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57602 [accesată: 14.10.2022].
[2] Hotărârea CtEDO, Fox, Campbell și Hartley c. Regatului Unit, din 30.08.1990 (§ 40). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57721 [accesată: 14.10.2022].

anterior, este exclusiv de competenţa instanţei de judecată, care determină oportunitatea acestei măsuri în baza verificării multilaterale a materialelor dosarului penal.

Instanţa judecătorească sau organul de urmărire penală sunt obligate să elibereze imediat orice persoană deţinută nelegitim.

Pentru a înţelege conceptul juridic (constituţional) de libertate individuală, trebuie să se pornească de la constatarea faptului că libertatea individuală, (ca şi toate libertăţile umane), nu este, nu poate şi nu trebuie să fie absolută. Aceasta înseamnă că libertatea individuală urmează a se realiza în coordonatele impuse de ordinea constituţională sau, mai pe larg de ordinea de drept, implicit cea procesuală penală.

„Încălcarea ordinii de drept îndreptăţeşte autorităţile publice la intervenţie şi opresiune, ceea ce implică, dacă este cazul, în funcţie de gravitatea încălcărilor, unele măsuri care privesc direct libertatea persoanei, cum ar fi spre exemplu, efectuarea percheziţiilor, reţinerea, arestarea, etc."[1]

În continuare ne vor referi la normele procesual-penale ce reglementează în concret privarea de libertate a persoanei, pe care le vom analiza prin prisma corespunderii acestora standardelor internaționale și a normelor constituționale.

În conformitate cu prevederile art. 165 alin. (1) CPP, „*Constituie reţinere privarea persoanei de libertate, pe o perioadă scurtă de timp, dar nu mai mult de 72 de ore*." Această normă procesuală corespunde rigorilor constituționale. Cât privește jurisprudența CtEDO, aceasta nu stabilește un anumit termen concret pentru reținere. Totodată, în cauzele moldovenești examinate de Curtea europeană cu privire la art. 5 CEDO, denotă că Curtea nu s-a expus termenului de reținere. Stabilirea acestui termen rămâne la discreția statelor. În multe legislaţii reţinerea este prevăzută diferit. De exemplu, în România reținerea nu poate depăși 24 de ore. „Reglementarea franceză fixează termenul iniţial de reţinere la 24 de ore cu admiterea prelungirii ei simplă cu încă 24 de ore şi cu existenţa pentru cazuri speciale a unor prelungiri mai extinse, cum ar fi domeniul infracţiunilor contra statului, unde prelungirea poate merge până la 6 zile în condiţii normale şi la 12 zile dacă s-a decretat starea de urgenţă."[2]

Totuși, Curtea europeană ne vorbește despre reținere ca privare de libertate pe o durată foarte scurtă. De exemplu, în cauza CtEDO, Foka c. Turciei[3], Curtea „*(...) nu exclude ca articolul 5 § 1 să se aplice privării de libertate pentru o durată foarte scurtă (a se vedea X c. Germaniei, nr. 8819/79, Decizia Comisiei din 19 martie 1981, Decizii și Rapoarte (DR) 24, p. 158, 161) (...)*." De asemenea, în cauza respectivă CtEDO reține că, „*(...) jurisprudența organelor Convenției arată că această dispoziție a fost considerată neaplicabilă în cazurile în care șederea*

[1] Creangă Ion. Libertatea individuală şi siguranţa persoanei – cele mai expresive drepturi ale omului. În: Avocatul Poporului, nr. 1–3, 2001, p. 16.
[2] Volonciu Nicolae, Tratat de procedură penală, Partea generală, Volumul I, Editura Paidea, București, 1996, p. 413.
[3] Hotărârea CtEDO, Foka c. Turciei, din 24.06.2008 (§ 75). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87175.

reclamanților într-o secție de poliție a durat doar câteva ore și nu a depășit timpul strict necesar îndeplinirii anumitor formalități (a se vedea, de exemplu, Guenat împotriva Elveției, nr. 24722/94, Decizia Comisiei din 10 aprilie 1995, Decizii și Rapoarte (DR) 81, pp. 130, 134 și X împotriva Germaniei)."

De asemenea, termenul de reținere de până la 72 ore, trebuie calculat din momentul reținerii persoanei *de facto* și nu cel *de iure*.

„Reținerea *de facto* – este o acțiune procesual penală întreprinsă de un angajat al Poliției, care constă în privarea fizică de libertate a persoanei bănuite sau învinuite de săvârșirea unei infracțiuni, până la întocmirea procesului-verbal de reținere, perioadă ce nu poate depăși 3 ore. Persoanele în privința cărora a fost pronunțată o sentință definitivă de condamnare cu închisoare sau în privința cărora a fost emis mandat de arestare pot fi reținute *de facto*. Reținerea *de drept* – este o acțiune procesual penală realizată de către organul de urmărire penală care se manifestă prin întocmirea procesului-verbal de reținere."[1]

CPP stabilește cercul de persoane în privința cărora se poate aplica reținerea. Astfel, în conformitate cu prevederile art. 165 alin. (2) CPP, „*Pot fi supuse reținerii:*

1) persoanele bănuite de săvârșirea unei infracţiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de un an în cazul în care există o bănuială rezonabilă că persoana a săvârșit această infracțiune;

2) învinuitul, inculpatul care încalcă condiţiile măsurilor preventive neprivative de libertate, luate în privinţa lui, precum şi ordonanţa de protecţie în cazul violenţei în familie, dacă infracţiunea se pedepseşte cu închisoare;

3) condamnaţii în privinţa cărora au fost adoptate hotărâri de anulare a condamnării cu suspendarea condiţionată a executării pedepsei sau de anulare a liberării condiţionate de pedeapsă înainte de termen;

4) persoanele în privința cărora a fost anulată hotărârea de achitare și a fost adoptată hotărârea de condamnare la închisoare, precum și persoanele care se eschivează de la executarea hotărârii de condamnare cu închisoarea;

5) persoanele care săvârșesc o infracțiune de audiență;

6) persoanele pentru a fi puse sub învinuire, în cazul în care locul de aflare a persoanei nu este cunoscut sau dacă ea nu s-a prezentat fără motive întemeiate și nu a informat organul care a citat-o despre imposibilitatea prezentării sale;

7) persoanele supuse extrădării."

Lista persoanelor menționate este una exhaustivă. Totodată, legea procesuală penală

[1] Pct. 1) Capitolul V, Anexa nr. 1 la Ordinul șefului Inspectoratului General al Poliției nr. 129 din 27.04.2020, *Cu privire la aprobarea Procedurilor Standard de Operare privind reținerea, escortarea, transportarea și plasarea persoanei reținute în Izolatorul de detenție preventivă al Poliției*.

stabilește actele procesuale în baza cărora poate avea loc reținerea, și anume: procesul-verbal, ordonanța și hotărârea instanței de judecată. Actele respective și cazurile de întocmire a acestora sunt reglementate în art. 165 alin. (3) CPP.

Din analiza art. 165 alin. (2) CPP desprindem că această normă procesuală penală stabilește, pe lângă persoanele în privința cărora poate fi aplicată reținerea, și condiții concrete privind aplicarea acestei măsuri procesuale de constrângere.

Prima condiție, stabilită la art. 165 alin. (2) pct. 1) CPP și la art. 166 alin. (1) CPP, este că infracțiunea pentru care persoana este bănuită trebuie să aibă o pedeapsă penală cu închisoare mai mare de un an de zile. Dacă persoana este bănuită de comiterea unei infracțiuni pentru care legea penală stabilește pedeapsa până la un an de închisoare, amendă, muncă neremunerată în folosul comunității sau alte categorii de pedepse principale, această persoană nu poate fi reținută în condițiile legii procesuale penale.

A doua condiție, stabilită de aceleași norme, este existența unei bănuieli rezonabile că persoana a comis infracțiunea. Potrivit art. 6 pct. 4/3) CPP, „*bănuială rezonabilă – suspiciune care rezultă din existenţa unor fapte şi/sau informaţii care ar convinge un observator obiectiv că s-a comis ori se pregătește comiterea unei infracţiuni imputabile unei anumite ori anumitor persoane și că nu există alte fapte şi/sau informații care înlătură caracterul penal al faptei ori dovedesc neimplicarea persoanei*.” Totodată, jurisprudența Curții europene, în mai multe cauze, indică asupra bănuielii rezonabile, care se aseamănă cu noțiunea din dreptul nostru intern.

De exemplu, în cauza CtEDO, Stepuleac c. Moldovei[1], „*Curtea reiterează că „rezonabilitatea bănuielii” pe care trebuie să se bazeze o reţinere sau o arestare constituie o parte esenţială a protecţiei împotriva arestării şi detenţiei arbitrare, care este prevăzută în articolul 5 § 1 (c) al Convenţiei. A avea o „bănuială rezonabilă” presupune existenţa faptelor sau a informaţiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut săvârşi infracţiunea. Ceea ce poate fi considerat ca fiind „rezonabil” va depinde, totuşi, de toate circumstanţele. Deşi circumstanţele speciale pot afecta limita până la care autorităţile pot divulga informaţii, chiar şi „exigenţele instrumentării unei infracţiuni de terorism nu pot justifica extinderea noţiunii de „rezonabilitate” până la punctul în care esenţa protecţiei asigurate de articolul 5 § 1 este prejudiciată (...)*.” Aceleași aspecte s-au reținut și în cauza Leva c. Moldovei.[2]

La modul practic, atunci când organele judiciare urmează să stabilească „bănuiala rezonabilă”, acestea trebuie să ia în calcul un complex de informații și probe. De exemplu, organul de urmărire penală sesizat de organele de constatare trebuie să analizeze conținutul sesizării în raport cu actele

[1] Hotărârea CtEDO, Stepuleac c. Moldovei, din 06.11.2007 (§ 68). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112790 [accesată: 13.04.2022].
[2] Hotărârea CtEDO, Leva c. Moldovei, din 15.12.2009 (§ 50). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144486 [accesată: 21.05.2022].

de constatare (audierea victimei, martorilor, constatările tehnico-științifice sau medico-legale etc.).

Uneori este suficientă doar plângerea victimei atunci când din conținutul acesteia reiese bănuiala rezonabilă și circumstanțele cauzei (de exemplu, victima declară faptul infracțiunii și autorul acesteia). Cu alte cuvinte, trebuie să existe probe sau informații suficiente și concrete cu privire la faptă, în primul rând, și la presupusul făptuitor, în al doilea rând. Totodată, organul de urmărire penală trebuie să constate inexistența circumstanțelor care exclud urmărirea penală sau care înlătură caracterul penal al faptei.

Pentru începerea urmăririi penale nu este necesară identitatea făptuitorului, însă atunci când se decide aplicarea reținerii, identitatea sa este obligatorie, cu excepția cazului când persoana este reținută pentru un termen ce nu poate depăși 6 ore, pentru a fi stabilită identitatea sa (art. 166 alin. (5/1) CPP).

În susținerea dezideratelor invocate vine și jurisprudența Curții de la Strasbourg. De exemplu, în cauza Ignatenco c. Moldovei, „*Curtea observă că reclamantul a fost arestat în baza „informaţiei operative", (...).Curtea de asemenea observă că această „informaţie operative"a fost confirmată de plângerea cu caracter penal al lui S.F.,care ar fi suficientă pentru a justifica arestarea reclamantului în baza legislaţiei naţionale*." Cu alte cuvinte, au existat informații operative, care după conținut, coroborau cu conținutul plângerii depuse de către victimă.

În cauza CtEDO, Labita c. Italiei[1], Curtea a menționat că, „*În timp ce un suspect poate fi reținut în mod valabil la începutul procedurii pe baza declarațiilor peteților, astfel de declarații devin neapărat mai puțin relevante odată cu trecerea timpului, mai ales în cazul în care nu sunt descoperite alte probe în cursul anchetei*." Analiza cauzei respective denotă că, persoana suspectă poate fi reținută și în baza unor informații sau declarații ale informatorilor. Cu toate acestea, informațiile respective nu vor avea putere, dacă nu vor fi coroborate și susținute prin alte probe.

În unele cazuri specifice (de exemplu, cele cu caracter terorist), Curtea a luat în calcul doar informațiile operative, adică informațiile obținute de la informatori. În cauza CtEDO, O' Hora c. Regatului Unit[2], Curtea a reținut că, „*(...) Informațiile proveneau de la patru informatori care s-au dovedit de încredere în trecut și au furnizat informații care au condus la confiscări de explozibili sau arme de foc și la urmărirea penală. Niciunul dintre informatori nu avea antecedente penale. Informațiile furnizate de acești patru informatori au fost consecvente, prin aceea că toți au dat aceleași nume ca fiind implicați și independenți, în sensul că niciunul nu cunoștea existența celorlalți și fiecare a oferit informațiile la întâlniri separate cu polițiștii*." Analiza cauzei respective denotă că, chiar și în cazuri complicate, cum sunt cele cu caracter terorist, Curtea europeană a susținut poziția

[1] Hotărârea CtEDO, Labita c. Italiei, din 06.04.2000 (§ 159). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58559 [accesată: 06.10.2022].

[2] Hotărârea CtEDO, O' Hora c. Regatului Unit, din 16.10.2001 (§ 10, 21, 32, 40). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59721 [accesată: 06.10.2022].

Guvernului privind aplicarea reținerii a patru bănuiți doar în baza informațiilor operative. Numai că, Curtea corect a reținut și a analizat conținutul acestor informații și coroborarea lor cu alte informații operative parvenite de la alți informatori, care după conținut erau aceiași. În plus, informatorii nu se cunoșteau întrei ei și nici nu știau despre existența informațiilor date de alții. Astfel, atât organele judiciare interne, cât și Curtea au luat în calcul toate aceste circumstanțe și că ele nu puteau fi fabricate sau informațiile nu puteau fi greșite, parvenind din surse diferite cu același conținut.

De reținut că, pentru aplicarea măsurii de constrângere – reținerea, trebuie să existe temeiuri și motive, nu doar bănuiala rezonabilă cu privire la comiterea infracțiunii. Astfel, legea procesuală penală, prin prisma art. 166, stabilește în concret temeiurile aplicării reținerii, și anume:[1]

1) dacă aceasta a fost prinsă în flagrant delict, adică infracţiunea a fost descoperită în momentul săvârșirii ei sau infracţiunea al cărei făptuitor, imediat după săvârșire, este urmărit de victimă, de martori oculari sau de alte persoane ori este surprins aproape de locul comiterii infracţiunii cu arme, instrumente sau orice alte obiecte care ar da temei de a-l presupune participant la infracţiune (art. 513 CPP). Acest temei se va proba prin diferite acțiuni procesuale, cum ar fi: cercetarea la fața locului, declarațiile victimei sau a martorilor, ridicare de obiecte etc.;

2) dacă martorul ocular, inclusiv victima, indică direct că anume această persoană a săvârşit infracţiunea. Acest temei este probat prin declarațiile victimei și/sau a martorului, care va indica direct asupra persoanei care a comis infracțiunea, adică va declara identitatea făptuitorului sau semnele lui particulare după care poate fi recunoscut. În acest ultim caz, organul de urmărire penală, pe lângă audiere, va efectua și prezentarea spre recunoaștere (se va aplica acest temei pentru reținere doar în cazul în care martorul și/sau victima va recunoaște făptuitorul).

În cauza Stepuleac c. Moldovei[2], Curtea a reținut că, „*Şi mai alarmant este faptul că, din declaraţiile celor două pretinse victime rezultă că una din plângeri a fost fabricată şi că organul de urmărire penală nu a verificat împreună cu una din victime dacă ea, într-adevăr, a făcut plângerea respectivă, în timp ce plângerea celeilalte victime a fost rezultatul influenţei directe a ofiţerului de urmărire penală O., aceeaşi persoană care a înregistrat prima plângere împotriva reclamantului (...; a se vedea, de asemenea, Sultan Öner and Others v. Turkey,* nr. *73792/01, §§ 121-123, 17 octombrie 2006). Acest lucru face ca ambele plângeri să fie irelevante pentru a determina existenţa unei bănuieli rezonabile că reclamantul a săvârşit o infracţiune, deşi nici un alt motiv pentru reţinerea sa nu a fost invocat (...)*."

În cauza CtEDO, Leva c. Moldovei[3], Curtea a reținut că, „*Curtea notează că în temeiul articolului 166 din Codul de procedură penală, o persoană bănuită de comiterea unei infracţiuni poate fi reţinută doar în anumite circumstanţe, în special dacă există temeiuri pentru reţinere.*

[1] Art. 166 alin. (1) pct. 1)-5) Cod procedură penală a Republicii Moldova.
[2] Hotărârea CtEDO, Stepuleac c. Moldovei, din 06.11.2007 (§ 77).
[3] Hotărârea CtEDO, Leva c. Moldovei, din 15.12.2009 (§ 52).

Unul dintre temeiurile reţinerii este „dacă martorul ocular, inclusiv victima, indică direct că anume această persoană a săvârşit infracţiunea" (...). Ofiţerul care a efectuat reţinerea s-a bazat exclusiv pe acest temei în procesul-verbal al reţinerii reclamantului (...). Totuşi, după cum a stabilit ulterior judecătorul de instrucţie în şedinţa din 8 noiembrie 2004, asemenea declaraţii ale martorilor oculari nu se conţineau în dosar (...)."

3) dacă pe corpul sau pe hainele persoanei, la domiciliul ei ori în unitatea ei de transport sânt descoperite urme evidente ale infracţiunii. Temeiul respectiv se va aplica în cazul în care urmele infracțiunii vor fi depistate în urma cercetării la fața locului, percheziției corporale sau a domiciliului, ridicărilor de obiecte și documente, examinării corporale sau examinării obiectelor depistate și ridicate, constatărilor tehnico-științifice sau medico-legale, expertizelor, audieri;

4) dacă la locul săvârșirii infracţiunii sânt descoperite urmele lăsate de către această persoană. Respectivul temei se va proba prin cercetarea la fața locului, constatarea tehnico-științifică sau medico-legală, expertiză, audieri, prezentare spre recunoaștere a obiectelor și documentelor;

5) dacă aceasta a încercat să se ascundă ori nu i s-a putut constata identitatea. Temeiul dat va fi probat prin audieri, inclusiv a lucrătorilor organelor de drept (de exemplu, a ofițerilor de investigații), percheziții, ridicări de documente și înscrisuri, prezentare spre recunoaștere, informații de la autoritățile publice locale sau cele furnizate de Agenția Servicii Publice.

În cauza CtEDO, Becciev c. Moldovei[1], Curtea a reținut că, „*Pericolul ca un acuzat să se eschiveze nu poate fi evaluat numai în baza severităţii sentinţei pe care o riscă. El trebuie evaluat cu referire la un număr de alţi factori relevanţi care pot fie să confirme existenţa unui pericol de eschivare, fie să facă ca acesta să pară atât de nesemnificativ, încât el să nu poată justifica detenţia în cursul procedurii (Yağcı and Sargın v. Turkey). Riscul de eschivare trebuie să fie evaluat în contextul factorilor care au legătură cu caracterul persoanei, valorile sale morale, locuinţa sa, ocupaţia sa, bunurile sale, legăturile familiale şi cu toate tipurile de legături cu statul în care el este urmărit. Riscul aplicării unei sancţiuni severe şi temeinicia probelor pot fi relevante, dar nu sunt, prin sine, decisive, iar posibilitatea obţinerii garanţiilor ar putea fi folosită pentru a compensa orice risc (Neumeister v. Austria, hotărâre din 27 iunie 1968, Seria A nr. 8, § 10)*".

6) Va împiedica aflarea adevărului. În cazul respectiv organul de urmărire penală și procurorul trebuie să dețină suficiente informații cu privire la acest temei, inclusiv din declarațiile victimei sau a părții vătămate, a martorilor, a riscului că va ascunde probele sau le va nimici etc.

În cauza CtEDO, Becciev c. Moldovei[2], Curtea a reținut că, „*Pericolul ca persoana acuzată să influenţeze buna desfăşurare a procedurilor nu poate fi invocatin abstracto, ci trebuie să fie*

[1] Hotărârea CtEDO, Becciev c. Moldovei, din 04.10.2005 (§ 58). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112622 [accesată: 14.07.2022].
[2] Hotărârea CtEDO, Becciev c. Moldovei, din 04.10.2005 (§ 59).

susţinut prin probe bazate pe fapte (Trzaska v. Poland, nr. 25792/94, § 65, 11 iulie 2000)."

„Nu poate fi invocat drept motiv pentru arestare refuzul persoanei să divulge acuzării numele martorilor sau locul aflării probelor care puteau dovedi nevinovăţia sa. Acest lucru nu numai că nu poate constitui un temei pentru arestarea unei persoane, dar reprezintă şi o încălcare a dreptului unui acuzat de a păstra tăcerea, garantat de articolul 6 CEDO (hot. Turcan şi Turcan c. Moldovei, 23 octombrie 2007, § 51)."[1]

În cauza CtEDO, Cebotari c. Moldovei[2], „*(...) Curtea subliniază în această privinţă că,înlipsaunei bănuieli rezonabile,reţinerea sau arestarea unei persoane nu trebuie impuse niciodată cu scopul de a o determina să-şi recunoască vina sau să dea declaraţii împotriva altor persoane sau pentru a obţine fapte sau informaţii,care ar putea constituidrept bazăpentru bănuiala rezonabilă împotriva acesteia*."

„Invocarea riscului de împiedicare a bunei desfăşurări a justiţiei poate avea loc doar în faza iniţială a procedurilor (hot. Jarzynski c. Poloniei, 4 octombrie 2005, § 43), deoarece martorii pot fi audiaţi, iar probele materiale relevante pot fi ridicate. Judecătorii vor verifica de fiecare dacă când pentru arestare se invocă acest argument, din ce motiv probele nu au fost acumulate până la depunerea demersului şi cât de convingătoare sunt aceste motive."[3]

7) Va săvârşi alte infracţiuni. Organul de urmărire penală și procurorul vor ține cont de prezența antecedentelor penale și alte informații ce derivă din declarații, măsuri speciale de investigații și altele. „În mod firesc, unul din factori este activitatea criminală anterioară a persoanei acuzate. Învinuirea acestuia de săvârșirea numeroaselor infracțiuni într-o perioadă scurtă reprezintă un factor care înclină balanța spre riscul de recidivă."[4]

În conformitate cu prevederile art. 166 alin. (6) CPP, „*Termenul prevăzut la alin. (5) curge din momentul de privare a persoanei de libertate. În termenul respectiv se include timpul de efectuare a acțiunilor procesuale imediat următoare momentului de privare a persoanei de libertate până la întocmirea procesului-verbal de reținere, în situația în care persoana era efectiv constrânsă în libertatea sa de mișcare pe parcursul efectuării acestor măsuri*." De exemplu, în situația în care organul de urmărire penală efectuează percheziție la persoana în privința căreia sunt date că a comis infracțiunea și există bunurile sustrase, termenul de percheziție trebuie inclus

[1] Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 01 din 15.04.2015 despre aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei de procedură penală privind arestarea preventivă şi arestarea la domiciliu (pct. 9).

[2] Hotărârea CtEDO, Cebotari c. Moldovei, din 13.11.2007 (§ 48). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112794 [accesată: 14.07.2022].

[3] Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 01 din 15.04.2015 despre aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei de procedură penală privind arestarea preventivă şi arestarea la domiciliu (pct. 9).

[4] Dolea Igor, Ghid privind alternativele la arestarea preventive, elaborat cu suportul financiar al proiectului Consiliului Europei „Consolidarea sistemului de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova", care face parte din Planul de Acțiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2021-2024, Institutul de Reforme Penale, p. 29.

în termenul de reținere, deoarece persoanei i s-a limitat dreptul de a părăsi locuința sau de a se mișca liber. În momentul în care percheziția a durat 5 ore, iar după aceasta persoana a fost escortată la sediul organului de urmărire penală și a fost reținută de drept (întocmirea procesului-verbal de reținere), considerăm că aceasta este o încălcare a inviolabilității persoanei și a art. 5 CEDO. Or, procesul-verbal respectiv trebuie întocmit în 3 ore de la privarea de libertate *de facto*.

Conform art. 166 alin. (7) CPP, „*Persoana reţinută în condiţiile prezentului articol trebuie să fie adusă cât mai curând posibil, din momentul de reţinere, în faţa judecătorului de instrucţie pentru a fi examinată chestiunea arestării sau, după caz, a eliberării acesteia*.” Această normă procesuală corespunde rigorilor art. 5 § 3 CEDO.

În cauza CtEDO, Labita c. Italiei[1], Curtea „*reiterează că lista excepțiilor de la dreptul la libertate garantată de articolul 5 § 1 este una exhaustivă și doar o interpretare restrânsă a acestor excepții este conformă cu scopul acestei dispoziții, și anume de a asigura că nimeni nu este în mod arbitrar privat de libertate (a se vedea, printre alte autorități, Hotărârea Giulia Manzoni împotriva Italiei din 1 iulie 1997, Rapoartele 1997-IV, p. 1191, § 25, și Hotărârea Quinn împotriva Franței din 22 martie 1995, seria A nr. 311, p. 17-18, § 42)*.”

Conform prevederilor art. 166 alin. (7) CPP, „*Procurorul, până la expirarea termenului prevăzut la art. 308 alin. (12), va emite o ordonanţă de eliberare a persoanei reţinute fie, după caz, va înainta judecătorului de instrucţie demersul de arestare*.” Eliberarea persoanei reținute are loc în cazurile prevăzute la art. 174 alin. (1) CPP, și anume:

„*1) nu s-au confirmat motivele verosimile de a bănui că persoana reţinută a săvârşit infracţiunea;*

2) lipsesc temeiuri de a priva în continuare persoana de libertate;

3) organul de urmărire penală a constatat la reţinerea persoanei o încălcare esenţială a legii;

4) a expirat termenul reţinerii;

5) instanţa nu a autorizat arestarea preventivă a persoanei.”

În cauza CtEDO, Cristina Boicenco c. Moldovei[2], Curtea „*reiterează faptul că detenţia ilegală a unei persoane reprezintă o negare totală a garanţiilor fundamentale prevăzute de articolul 5 al Convenţiei şi o violare extrem de gravă a acestei prevederi. Neînregistrarea unor date, cum ar fi data şi ora arestului, locul detenţiei, numele persoanei deţinute şi motivele detenţiei, precum şi identitatea persoanei oficiale responsabile reprezintă o încălcare a cerinţelor privind legalitatea detenţiei şi a însuşi scopului articolului 5 al Convenţiei (Kurt c. Turquie, hotărârea din 25 mai 1998, § 125, şi Çakıcı c. Turquie [GC], nr. 23657/94, §§ 104 şi 105, CEDH*

[1] Hotărârea CtEDO, Labita c. Italiei, din 06.04.2000 (§ 170).

[2] Hotărârea CtEDO, Cristina Boicenco c. Moldovei, din 27.11.2011 (§ 43). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124080 [accesată: 16.09.2022].

1999-IV).”

O primă garanție reglementată în legislația internă este cea prevăzută la art. 167 alin. (2) CPP, adică „Motivele reţinerii imediat se aduc la cunoştinţă persoanei reţinute numai în prezenţa unui apărător ales sau a unui avocat de serviciu care acordă asistenţă juridică de urgenţă.” Această normă corespunde art. 5 § 2 CEDO.

În cauza CtEDO, Khlaifia și alții c. Italiei[1], Curtea a reținut că, „*Alineatul 2 al articolului 5 prevede o garanție elementară: orice persoană care a fost arestată trebuie să știe de ce este privată de libertate. Această prevedere face parte integrantă din schema de protecție oferită de articolul 5: oricărei persoane care a fost arestată trebuie să i se informeze, într-un limbaj simplu, accesibil pe care îl poate înțelege, motivele esențiale de drept și de fapt ale privării sale de libertate, astfel încât să se poată adresa unei instanțe pentru a contesta legalitatea acesteia în conformitate cu paragraful 4 (...)*.”

Persoana reținută trebuie informată despre motivele privării sale de libertate imediat, adică în cei mai scurți termeni posibili. În cauza Fox, Campbell și Hartley c. Regatului Unit[2], Curtea a menționat că, „*(...) această informație trebuie transmisă „prompt” (în cei mai scurți termeni)*.”

Există situații când persoana reținută, din diferite motive obiective (de exemplu, dezvoltare mintală, fie are capacitatea de exercițiu limitată etc.), nu înțelege motivele reținerii sau drepturile sale. În astfel de situații, organele judiciare trebuie să informeze despre acestea avocații sau reprezentanții legali, fie alte persoane.

În cauza CtEDO, Z.H. c. Ungariei[3], Curtea europeană a constatat că, „*(...) în cazul în care condiția unei persoane cu dezabilități intelectuale nu este luată în considerare în mod corespunzător în acest proces, nu se poate spune că i s-au furnizat informațiile necesare care să îi permită să facă uz efectiv și inteligent de dreptul asigurat de Articolul 5 § 4 pentru a contesta legalitatea detenției, cu excepția cazului în care un avocat sau o altă persoană autorizată a fost informată în locul său (X. c. Regatul Unit, nr. 6998/75, raportul Comisiei din 16 iulie 1980, § 111, Seria B nr. 41).*”

Art. 167 CPP acordă și alte garanții pentru persoanele reținute, și anume[4]:

- *Organul de urmărire penală este obligat să asigure condiţii pentru întrevederea confidenţială între persoana reţinută şi apărătorul său până la prima audiere*. Prevederea respectivă garantează dreptul efectiv la apărare;

- *În cazul reţinerii minorului, persoana care efectuează urmărirea penală este obligată să*

---

[1] Hotărârea CtEDO, Khlaifia și alții c. Italiei, din 15.12.2016 (§ 115). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-170054 [accesată: 17.09.2022].
[2] Hotărârea CtEDO, Fox, Campbell și Hartley c. Regatului Unit, din 30.08.1990 (§ 40). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57721 [accesată: 14.10.2022].
[3] Hotărârea CtEDO, Z.H. c. Ungariei, din 08.11.2012 (§ 41). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-114276 [accesată: 14.10.2022].
[4] Art. 167 alin. (2/1)-(6) CPP.

comunice imediat aceasta procurorului şi părinţilor minorului sau persoanelor care îi înlocuiesc. Această prevedere acordă garanții suplimentare minorului privat de libertate, întrucât părinții să cunoască despre circumstanțele faptei, locul aflării minorului și alte circumstanțe, implicit pentru a se implica cât mai urgent în proces în calitate de reprezentant legal pentru ai apăra interesele minorului;

- *Persoana reţinută va fi audiată în conformitate cu prevederile art. 103 şi 104, dacă acceptă să fie audiată*. În cauza CtEDO, Samoilă și Cionca c. României[1], Curtea a reținut că, „*Pentru persoanele deținute în condițiile prevăzute la articolul 5 § 1 c), este necesară o audiere (Kampanis împotriva Greciei, hotărârea din 13 iulie 1995, Seria A nr. 318-B, p. 45, § 47)* .";

- *Persoana care efectuează reţinerea este în drept să supună persoana reţinută percheziţiei corporale în condiţiile art. 130 CPP*. La momentul reținerii percheziția respectivă nu se autorizează. La fel nu se autorizează nici percheziția persoanelor aflate în domiciliu unde se efectuează percheziția acestuia. În celelalte cazuri, cu excepția dacă persoana dă acordul, nesilit de nimeni, percheziția corporală se va autoriza;

- *Dacă la reţinere se stabileşte prezenţa unor vătămări sau leziuni corporale ale persoanei reţinute, persoana care efectuează urmărirea penală neîntârziat îl va informa pe procuror, care va dispune imediat efectuarea unei constatări medico-legale sau, după caz, a unei expertize medico-legale pentru a constata originea şi caracterul vătămărilor sau leziunilor*. Această prevedere acordă garanții în privința neadmiterii torturii, ceea ce derivă din conținutul art. 11 alin. (9) CPP.

După reținerea persoanei, se va decide dacă este cazul aplicării măsurilor procesuale de constrângere privative de libertate sau eliberarea persoanei reținute. În cazul în care se decide aplicarea arestului, procurorul, având temeiurile indicate în art. 176 CPP, va emite o ordonanță în ordinea art. 177 CPP, iar apoi va înainta judecătorului de instrucție un demers motivat (art. 308 CPP).

„Deşi sub aspect procesual reţinerea se deosebeşte de arestarea preventivă, conform jurisprudenţei CtEDO, reprezintă lipsire de libertate atât reţinerea penală (a se vedea hot. Străisteanu şi alţii c. Moldovei, 7 aprilie 2009, §§85-88, sau Lazoroski c. Macedoniei, 8 octombrie 2009, §44), cât şi arestarea preventivă sau arestarea la domiciliu (a se vedea hot. Mancini c. Italiei, nr. 44955/98, §17; sau Nikolova c. Bulgariei (nr. 2), nr. 40896/98, §§60 şi 74, 30 septembrie 2004). Astfel, garanțiile instituite contra unei privări ilegale de libertate se atribuie în egală măsură ambelor acțiuni de constrângere procesuală."[2]

---

[1] Hotărârea CtEDO, Samoilă și Cionca c. României, din 04.03.2008 (§ 68). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85326 [accesată: 14.10.2022].

[2] Osoianu Tudor, Vidaicu Mihaela, Reținerea persoanei de către poliție. Concluziile unei cercetări, Editura Cartier Juridic, Chișinău, 2015, p. 30.

Cât privește conținutul și procedura examinării demersului privind aplicarea arestului preventiv ne-am expus anterior[1], de aceea nu ne vor referi aici. În cauza CtEDO, Brogan și alții c. Regatului Unit[2], Curtea a reținut că, „*(...) dacă o „arestare" sau „detenție" poate fi considerată drept „legală" trebuie stabilit nu numai în lumina legislației interne, ci și a textului Convenției, a principiilor generale cuprinse în aceasta şi a scopului restricţiilor permise de articolul 5 alin. 1 (art. 5-1) (a se vedea în special hotărârea Weeks, Seria A nr. 114, p. 28, alin. 57). În virtutea paragrafului 4 al articolului 5 (art. 5-4), persoanele arestate sau reținute au dreptul la o revizuire care să țină cont de condițiile procedurale și de fond esențiale pentru „legalitatea", în sensul Convenției, a privării de libertate*."

„*Generalizând jurisprudența Curții Europene în materie, în Hotărârea nr. 3 din 23 februarie 2016 Curtea Constituțională a stabilit că sunt motive pentru privarea de libertate a celui bănuit de comiterea unei infracţiuni riscurile: 1) sustragerii lui de la judecată; 2) afectării înfăptuirii justiţiei; 3) comiterii altor infracţiuni; 4) producerii de dezordini publice. Aceste motive nu trebuie cumulate, fiind suficientă existența unui singur motiv pentru aplicarea arestului preventiv. Riscurile trebuie demonstrate prin probe bazate pe fapte (§§ 73, 93, 94)*."[3]

Analiza normelor procesuale interne denotă că acestea corespund în mare parte nu doar actelor internaționale, dar și prevederilor Directivei 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate. Cu referire la prevederile art. 166 alin. (1) pct. 3) CPP, considerăm că textul său conține o tautologie juridică, din care motiv propunem excluderea textului „*ori în unitatea ei de transport*", deoarece este indicat domiciliul persoanei. Iar potrivit art. 6 pct. 11) CPP, precum și a jurisprudenței Curții Constituționale și a CtEDO, unitatea de transport (automobilul) se consideră domiciliu.

Totodată, art. 166 alin. (3) CPP stabilește și alte temeiuri rezonabile, care presupun că bănuitul:

1) Se va sustrage de la urmărirea penală. Temeiul în cauză trebuie probat. De multe ori organul de urmărire penală sau procurorul indică formal acest temei, adică iluzoriu. Legea impune motivarea actelor procesuale (de exemplu, art. 308 alin. (6) CPP, stabilește că, „*Procurorul este obligat să motiveze bănuiala rezonabilă și temeiurile de aplicare a arestării preventive. Omiterea unei asemenea obligații constituie temei de respingere a demersului*"), inclusiv prin probarea

[1] Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Controlul judiciar al urmăririi penale, Editura Cartea Militară, Chișinău, 2021, p. 108-119.

[2] Hotărârea CtEDO, Brogan și alții c. Regatului Unit, din 29.11.1988 (§ 65). Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57450 [accesat: 15.09.2022].

[3] Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.15 din 28. 05.2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 191 alin. (2) din Codul de procedură penală (liberarea provizorie sub control judiciar [2]) (pct. 50).

temeiurilor, iar în caz contrar legea prevede și sancțiuni procesuale. Drept argument de motivare a acestui temei va servi datele sau documentele, care demonstrează că persoana se va sustrage de la urmărirea penală (de exemplu, procurarea biletelor de avion, rezervarea hotelelor peste hotare, prezența imobilelor sau afacerii etc.). Totodată, severitatea sancțiunii poate justifica aplicarea acestui temei.[1]

Regula de bază stabilită de normele procesuale penale este că reținerea se aplică doar în cazul în care este pornită urmărirea penală (art. 55 alin. (4), art. 165, art. 166, art. 274 alin. (1), art. 279 ale CPP). Există o singură excepție de la regula generală, prevăzută la art. 166 alin. (4) CPP, care constă în faptul că, reținerea poate fi aplicată până la înregistrarea infracțiunii. Această regulă se aplică doar în privința persoanei mature (care a atins în momentul comiterii faptei infracționale vârsta de 18 ani). Această normă de excepție reglementează că înregistrarea acestei infracțiuni, de care este bănuită persoana matură, trebuie să aibă loc imediat, dar nu mai târziu de 3 ore de la momentul când persoana matură este adusă la organul de urmărire penală. În caz contrar, persoana matură se va elibera, cu excepția când persoana a fost reținută de comandanții de nave și aeronave în calitatea lor de organe de constatare (transmiterea persoanei reținute are loc atunci când nava a ancorat sau aeronava a aterizat).

Analiza art. 166 alin. (4) CPP denotă că reținerea persoanei mature are loc în cazurile de delict flagrant. Totuși, după noi, norma respectivă urmează a fi modificată și completată, astfel încât să fie exclus cuvântul „*mature*”. Prin urmare, atunci când o persoană va comite o faptă infracțională și va fi prinsă în flagrant delict, având temeiurile legale de reținere, organele judiciare competente să poată aplica această măsură de constrângere și în privința minorului, care va fi subiect al infracțiunii date. Or, actuala normă lipsește organul de urmărire penală și procurorul de a reține minorii până la înregistrarea infracțiunii (în flagrant delict), chiar dacă aceștia au comis infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave (de exemplu, un omor). În plus, fiind comisă o infracțiune în flagrant delict, organul de urmărire penală este obligat să efectueze acțiuni procesuale în vederea administrării probelor, inclusiv percheziție corporală, audiere și altele (inclusiv și cele cu participarea minorului).

Termenul de reținere a minorului – subiect al infracțiunii (14-18 ani, în dependență de gravitatea faptei comise) nu poate depăși 24 de ore din momentul privării lui de libertate (reținerea *de facto*).

Un aspect important este că, atunci când au decăzut temeiurile reținerii persoanei, aceasta trebuie eliberată imediat, fără a se aștepta curgerea limitei maxime pentru această măsură de constrângere. De exemplu, persoana fiind prinsă în flagrant delict este reținută de organul de

[1] Alte argumente sunt indicate și explicate în pct. 8) din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 01 din 15.04.2015 despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu.

urmărire penală, având mai multe temeiuri, inclusiv plângerea și declarațiile victimei. Peste 36 de ore de la reținere victima își retrage plângerea în temeiul art. 275 pct. 6), 276 CPP. Persoana trebuie eliberată imediat fără a aștepta curgerea termenului de 72 de ore. Un alt exemplu, este atunci când după reținere se constată că nu există elementele componenței de infracțiune, fie există o decizie definitivă cu privire la fapta pentru care persoana este reținută etc. Anume din aceste situații legea procesuală penală a stabilit că, „*Perioada de reținere nu trebuie să fie mai mare decât strictul necesar pentru deținerea acesteia*.” (art. 166 alin. (5) CPP).

Pot apărea probleme atunci când decăderea temeiurilor au loc în afara orelor de muncă, fie există o ordonanță a procurorului de eliberare a persoanei reținute, care trebuie pusă în aplicare imediat, dar persoana se află în detenție, unde este un anumit regim de muncă, iar deciziile nu le poate lua un simplu lucrător. Apare întrebarea: cum procedăm în aceste cazuri? Răspuns am găsit în jurisprudența CtEDO.

Art. 166 alin. (7) CPP stabilește că procurorul poate elibera persoana până la expirarea termenului prevăzut la art. 308 alin. (12) CPP. Propunem modificarea și completarea normei respective, deoarece nu este clar despre care norme se are în vedere. Or, art. 308 CPP conține doar 10 aliniate. De asemenea, considerăm că legislatorul poate a avut în vedere art. 308 alin. (3) CPP, adică termenul de depunere a demersului cu privire la aplicarea arestului preventiv. Cu toate acestea, se impune imperativ modificarea și completarea textului „art. 308 alin. (12)”.

Este de reținut că, persoana nu poate fi reținută repetat pentru aceleași temeiuri (art. 174 alin. (2) CPP). Propunem modificarea și completarea acestei norme procesuale, deoarece, după noi, aceasta poate fi interpretată ambiguu. Or, persoana eliberată poate fi reținută pentru aceleași temeiuri (menționate la art. 166 CPP), însă pentru bănuiala rezonabilă de comitere a altei infracțiunii, alta decât cea pentru care a fost reținută și ulterior eliberată. Astfel, intervenția legislativă în art. 174 alin. (2) CPP se impune, întrucât să reglementeze nu doar aceleași temeiuri, dar și pentru aceiași faptă.

Art. 167 CPP reglementează procedura reținerii persoanei. După noi, legislația procesuală penală acordă suficiente garanții pentru persoanele reținute. Totuși, suntem de părerea că persoanei reținute nu trebuie doar să-i fie înmânată copia informației cu privire la drepturile sale, ci în mod obligatoriu persoanei reținute trebuie să i se explice în mod concret, într-o limbă accesibilă și înțeleasă aceste drepturi. De aceea, propunem modificarea și completarea art. 167 alin. (1) CPP, astfel încât după textul „*totodată ei i se înmânează în scris informaţia despre drepturile prevăzute la art. 64*”, să se introducă textul „*și i se explică aceste drepturi într-o limbă accesibilă și înțeleasă*”.

În practică se întâlnesc cazuri când organul de urmărire penală nu indică în procesul-verbal temeiurile reținerii, limitându-se doar la faptul că persoana este bănuită de infracțiunea pentru care este reținută. Acest fapt este unul neadmisibil, or în caz contrar procesul-verbal poate fi anulat, iar

reținerea se va considera ilegală.

În mod obligatoriu, procesul-verbal privind reținerea persoanei trebuie să cuprindă toate datele indicate în art. 167 alin. (1) CPP, implicit locul, anul, luna, ziua şi ora reţinerii (de facto), data, ora, anul și locul întocmirii procesului-verbal etc.

Potrivit jurisprudenței CtEDO, reținerea ca formă de privare de libertate începe atunci când persoana este efectiv somată să cedeze libertatea sa de mișcare și nu se rezumă la noțiunea clasică de arest ori detenție. Astfel, scopul protecției, prevăzută în art. 5 CEDO, depășește simpla privare de libertate în sensul clasic al cuvântului și nu acoperă exclusiv privarea fizică de libertate prin detenție (Creangă c. României, Hot. 15. 06. 2010, §. 92[1]; Engel și alții c. Olandei, Hot. 08. 07. 1976; §.58[2]).

„*Despre fiecare caz de reţinere a unei persoane bănuite de săvîrşirea unei infracţiuni organul de urmărire penală, în termen de pînă la 3 ore de la momentul privării ei de libertate, întocmeşte un proces-verbal de reţinere, în care se indică temeiurile, motivele, locul, anul, luna, ziua şi ora reţinerii, starea fizică a persoanei reţinute, plîngerile referitoare la starea sănătăţii sale, în ce este îmbrăcată (descrierea ţinutei vestimentare), explicaţii, obiecţii, cereri ale persoanei reţinute, cererea de a avea acces la un examen medical, inclusiv pe cont propriu, fapta săvîrşită de persoana respectivă, rezultatele percheziţiei corporale a persoanei reţinute, precum şi data şi ora întocmirii procesului-verbal. Procesul-verbal se aduce la cunoştinţă persoanei reţinute, totodată ei i se înmînează în scris informaţia despre drepturile prevăzute la art.64, inclusiv dreptul de a tăcea, de a nu mărturisi împotriva sa, de a da explicaţii care se includ în procesul-verbal, de a beneficia de asistenţa unui apărător şi de a face declaraţii în prezenţa acestuia, fapt care se menţionează în procesul-verbal. Procesul-verbal de reţinere se semnează de persoana care l-a întocmit şi de persoana reţinută căreia i se înmînează imediat o copie de pe acesta. În termen de pînă la 3 ore de la reţinere, persoana care a întocmit procesul-verbal prezintă procurorului o comunicare în scris referitoare la reţinere*”[3].

Legea procesuală penală, în art. 167 alin. (1/2) CPP, stabilește derogări de la prevederile art. 167 alin. (1) CPP în cazurile în care persoana este reținută în punctele comune de trecere a frontierei de stat. În aceste cazuri, procesul-verbal de reținere se v-a întocmi cât mai curând posibil, dar nu mai târziu de 6 ore de la momentul privării persoanei de libertate. În cazurile respective, legea impune ca organul de urmărire penală care a reținut persoana în locurile indicate supra să indice în procesul-verbal de reținere motivele și circumstanțele care au determinat aplicarea excepției.

„*Motivele reţinerii imediat se aduc la cunoştinţă persoanei reţinute numai în prezenţa unui*

[1] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109226 (accesat: 28.06.2021)
[2] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57479 (accesat: 28.06.2021)
[3] A se vedea prevederile art. 167 alin. (1) CPP.

apărător ales sau a unui avocat de serviciu care acordă asistenţă juridică de urgenţă”[1].

„Procesul-verbal de reţinere a bănuitului, învinuitului perfectat în modul stabilit este un important document procesual, care reprezintă nu numai temei juridic pentru plasarea reţinutului şi deţinerea lui în izolatorul de detenţie preventivă, ci şi ca probă pe cauza cercetată”[2].

Suntem de acord cu această constatare, deoarece în procesul-verbal de reținere sunt indicate mai multe circumstanțe de fapt, care au importanță pentru soluționarea dosarului penal, de ex. locul și timpul reținerii, descrierea ţinutei vestimentare, rezultatele percheziţiei corporale a persoanei reţinute etc.[3]. De asemenea, procesul verbal de reținere poate constitui dovada informării reținutului despre drepturile sale și asigurării acestora[4].

În mod obligatoriu în procesul-verbal se indică temeiurile, motivele, locul, anul, luna, ziua şi ora reţinerii, starea fizică a persoanei reţinute, plângerile referitoare la starea sănătăţii sale, în ce este îmbrăcată (descrierea ţinutei vestimentare), explicaţii, obiecţii, cereri ale persoanei reţinute, cererea de a avea acces la un examen medical, inclusiv pe cont propriu, fapta săvârșită de persoana respectivă, rezultatele percheziţiei corporale a persoanei reţinute, precum şi data și ora întocmirii procesului-verbal.

În procesul-verbal urmează să se indice concret ora reţinerii *de facto* şi cea a întocmirii procesului-verbal, imediat se va înmâna în copie persoanei reţinute, despre care fapt se va face menţiune în procesul-verbal de reţinere, atestată de asemenea prin semnăturile participanţilor. De asemenea, procesul-verbal de reţinere, va conţine, pe lângă celelalte atribute, informaţii cu privire la aplicarea în procesul reţinerii a forţei fizice, a mijloacelor speciale sau a armei de foc, caracterul şi localizarea leziunilor corporale cauzate reţinutului în procesul reţinerii, cererile şi obiecţiile formulate de către persoana reţinută odată cu aducerea la cunoştinţă a procesului-verbal de reţinere.

În Hotărârea Ipati c. Moldovei din 05.02.2013[5], CtEDO a menţionat că reclamantul, Gheorghe Ipati, la 22 septembrie 2006 a fost arestat sub suspiciunea de jaf şi a fost dus la Comisariatul de poliţie sectorul Centru din Chişinău. El a fost sănătos şi nu au avut nici o leziune. Potrivit reclamantului, el a fost bătut în drum spre poliţie pentru a-l determina să „mărturisească” o crimă pe care nu a comis-o.

Lipsirea ilegală de libertate, neglijarea vădită a procedurii de reținere și a drepturilor bănuitului reținut sunt constatate în decizii definitive și irevocabile ale instanțelor naționale, dat fiind faptul că în procesul verbal de reținere sunt consemnate informații denaturate[6].

---

[1] A se vedea prevederile art. 167 alin. (2) CPP.
[2] Valeriu Batîr. Reținerea bănuitului, învinuitului. În: Buletinul Informativ al Procuraturii Republicii Moldova. nr.9. p.9, disponibilă: http://www.procuratura.md/file/buletin9.pdf (accesat: 22. 03. 2021)
[3] Art.167 alin. (1) CPP.
[4] Art.167 alin. (1) CPP.
[5] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127833 (accesat: 19.11.2019)
[6] A se vedea DCP CSJ din 25.06.2014, dos. nr. 1ra-1092/14, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.

Procesele-verbale de reţinere trebuie să conțină informații complete privind temeiurile reţinerii persoanelor suspecte de comiterea infracţiunii[1]. Nu este corect a indica în procesul verbal de reținere doar dispoziţiile articolelor CPP, fără a confirma, în mod obligatoriu, prin date faptice probate corespunzător că persoana ar putea să se ascundă de la organul de urmărire penală sau instanţă, să împiedice stabilirea adevărului în procesul penal ori să săvârşească alte infracţiuni.

În cauza Leva c. Moldovei (Hot. CtEDO 15.12.2009, §.52-55). Reclamantul a fost reţinut pe motiv că un martor îl arată pe el, deşi astfel de declaraţii nu existau în dosar. În acest caz CtEDO nu a tolerat argumentele Guvernului, care a motivat neindicarea numelui martorilor, deoarece în procesul-verbal de reținere nu era loc suficient pentru atare informație[2].

CtEDO a reiterat în cauza Cristina Boicenco c. Moldovei[3] (Hot. 27.09.2011, §. 43) faptul că detenţia ilegală a unei persoane reprezintă o negare totală a garanţiilor fundamentale prevăzute de articolul 5 CEDO şi o violare extrem de gravă a acestei prevederi. „*Neînregistrarea unor date, cum ar fi data şi ora reţinerii, locul detenţiei, numele persoanei deţinute şi motivele detenţiei, precum şi identitatea persoanei oficiale responsabile reprezintă o încălcare a cerinţelor privind legalitatea detenţiei şi a însuşi scopului art. 5 CEDO* (*Kurt c. Turciei,* hot. din 25.05. 1998, §. 125, şi *Çakıcı c. Turciei,* hot. nr. 23657/94, §.§. 104 şi 105, CEDH 1999-IV)".

CtEDO evidențiază, în special, că reținerea nerecunoscută a unei persoane este o negare completă a garanțiilor prevăzute în baza art. 5 din Convenție și o încălcare extrem de gravă a acestei dispoziții. După asumarea controlului asupra unei persoane, autoritățile au obligația de a oferi informații cu privire la locul aflării acesteia (Hot. CtEDO El-Masri c. fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei [MC], din 13. 12. 2012, §. 233).[4]

În cauza D. c. Moldovei (Hotărârea CtEDO 08.12.2020, §. 70, 71)[5] Guvernul a admis că nu a fost găsită vreo mențiune cu privire la detenția reclamantei în niciunul dintre dosarele oficiale de arestare. Cu toate acestea, după cum a fost stabilit în paragraful supra, instanțele naționale au confirmat, în cele din urmă, că reclamanta fusese reținută și adusă la comisariatul de poliție Buiucani în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009. Este clar că reclamanta a fost reținută timp de câteva ore (aproximativ 4 ore, conform §. 8-12) de către agenții Statului și apoi eliberată, fără ca reținerea să fi fost înregistrată. Astfel, ea a fost supusă unei detenții nerecunoscute, fiind încălcat în mod clar art. 5 din Convenție.

Înregistrarea video a reținerii, despre care se face mențiune în procesul-verbal și care se

---

php?id=2660 (accesat: 29.05.2021)

[1] Prevăzute în art.166 alin. (1) și (2) CPP.

[2] Disponibilăă: http://justice.md/file/CEDO_judgments/moldova/leva%20%28ro%29.pdf (accesat: 29.06.2021). A se vedea şi: Hotărârea CtEDO Anguelova c. Bulgariei din 13.06.2002, §. 154, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60505

[3] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124080 (accesat: 29.05.2021)

[4] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115621 (accesat: 29. 05. 2021)

[5] Disponibilă: http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2021/03/d.-v.-mda-rom.pdf (accesat: 29. 05. 2021)

anexează la procesul-verbal ar putea să fortifice probatoriul și ar putea să constituie un mijloc de garanție că polițiștii antrenați în reținerea fizică au acționat în condițiile legii, însă nu trebuie agreat mediatizarea acestor înregistrări[1].

Reținerea persoanei care a comis infracțiunea poate fi realizată nu doar de organul de constatare sau cel de urmărire penală, ci și de orice cetățean de rând. Acest drept este acordat în baza art. 168 CPP, care stipulează că, „*oricine este în drept să prindă şi să aducă forţat la poliţie sau la o altă autoritate publică persoana prinsă asupra faptului săvîrşirii unei infracţiuni sau care a încercat să se ascundă ori să fugă imediat după săvîrşirea infracţiunii. Persoana prinsă (...) poate fi legată în cazul în care opune rezistenţă reţinerii. Dacă sînt temeiuri rezonabile de a presupune că persoana prinsă are asupra sa armă ori alte obiecte periculoase sau obiecte care prezintă interes pentru cauza penală, persoana care a prins-o poate să-i controleze hainele şi să-i ia obiectele respective pentru a le transmite organului de urmărire penală. Persoana prinsă în condiţiile prezentului articol şi adusă la organul de urmărire penală este reţinută conform prevederilor art.166 şi 167 sau eliberată, după caz*”.

Potrivit art. 173 CPP, „*Persoana care a întocmit procesul-verbal de reţinere, imediat, dar nu mai tîrziu de 6 ore, este obligată să dea posibilitate persoanei reţinute să anunţe una din rudele apropiate sau o altă persoană, la propunerea reţinutului, despre locul unde acesta este deţinut sau o anunţă singură. În cazul în care persoana reţinută este cetăţean al unui alt stat, despre reţinere este informată (...) ambasada sau consulatul acestui stat dacă persoana reţinută o cere. Dacă persoana reţinută este militar (...) este informată unitatea militară, în care ea îşi îndeplineşte serviciul militar, sau centrul militar unde este la evidenţă (...). În cazul în care există necesitatea prevenirii unui risc grav pentru viața, libertatea sau integritatea fizică a unei persoane, asigurării secretului etapei începătoare a urmăririi penale, prevenirii prejudicierii procedurilor penale, prevenirii săvîrşirii unei alte infracţiuni sau a protejării victimelor infracţiunilor, cu autorizarea*

[1] „*…98. CtEDO observă că părţile sunt de acord în ceea ce priveşte faptul că înregistrarea arestării reclamantului, precum şi divulgarea imaginilor cu acesta, au fost făcute de direcţia informare a Ministerului de Interne. Având în vedere toate circumstanţele speţei, CtEDO consideră că înregistrarea şi divulgarea acestor imagini au fost efectuate fără acordul reclamantului. Astfel, apreciază că absenţa unei opoziţii exprese din partea acestuia din urmă nu poate să afecteze concluzia CtEDO. În opinia sa, în speţă era vorba despre o ingerinţă în exercitarea de către reclamant a dreptului său la imagine, drept care face parte integrantă din noţiunea de viaţă privată (a se vedea, de exemplu, Von Hannover c. Germaniei, nr. 59320/00, pct.50, CEDO 2004-VI). 99. În temeiul art. 8 § 2 CEDO convenţie, pentru a fi justificată, o astfel de ingerinţă trebuie să fie în primul rând „prevăzută de lege”. Pe baza informaţiilor de care dispune, CtEDO apreciază că acest aspect nu era reglementat de o „lege” care să îndeplinească criteriile stabilite prin jurisprudenţa sa, ci că era vorba mai degrabă despre o practică a organelor Ministerului de Interne, specifică operaţiunilor care prezentau un interes deosebit pentru public şi mass-media. Hot. Slavov şi alţii c. Bulgariei (nr. 58500/10, pct. 37, 10.10. 2015) oferă un alt exemplu al acestei practici. De asemenea, CtEDO observă că C. proc. pen. bulgar prevede posibilitatea efectuării unor înregistrări video în cadrul procesului penal, atunci când este vorba despre strângerea probelor, de exemplu în cadrul cercetării la faţa locului al unei percheziţii sau al unui interogatoriu (supra, pct. 54). Or, în speţă, nu au fost înregistrate video şi divulgate actele de urmărire penală efectuate în locaţia unde a fost arestat reclamantul, ci însăşi arestarea persoanei în cauză. Prin urmare, nu s-a demonstrat în faţa CtEDO faptul că ingerinţa în cauză era prevăzută de lege. 100. Această constatare îi este suficientă curţii pentru a stabili că, în speţă, a fost încălcat art. 8 din Convenţie în ceea ce priveşte mediatizarea arestării reclamantului”.* (Hotărârea CtEDO Popovi c. Bulgariei din 09.06.2016, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178813 (accesat: 27.06.2021)

motivată a judecătorului de instrucție, înștiințarea despre reținere poate fi amînată pe un termen de pînă la 12 ore, cu excepția cazului în care persoana reținută este minoră. În cazul în care, în urma reţinerii persoanei, rămîn fără supraveghere minori sau alte persoane pe care le are la întreţinere ori bunurile acesteia, organul de urmărire penală este obligat să ia măsurile prevăzute în art.189".

4.2. Respectarea drepturilor învinuitului în cadrul procedurilor de aplicare, prelungire și contestare a arestului preventiv și a arestului la domiciliu

„Privarea de libertate este un act la fel de grav, indiferent când se produce, în faza de urmărire penală sau în cursul judecării cauzei şi deci nu trebuie să existe nici un element de diferenţiere de tratament în funcţie de faza în care se găseşte procesul penal."[1]

„Autoritățile au obligația pozitivă de a căuta soluția de nondetenție în situații când persoana este acuzată de comiterea unei fapte ce se încadrează în prevederile Codului penal. Aceasta, deoarece, pe lângă faptul că arestul afectează însăși libertatea persoanei ca o ființă rațională, sunt un șir de alte consecințe care pot lăsa o anumită amprentă pentru toată perioada vieții. Consecințele sunt legate de riscurile privind pierderea locului de muncă sau falimentarea afacerii, de greutățile financiare cu care se confruntă familiile persoanelor deținute, precum și de cele suportate de familie din cauza separării îndelungate."[2]

„*Constatând insuficienţa altor măsuri preventive neprivative de libertate pentru înlăturarea riscurilor prevăzute la art. 176 alin. (1) CPP şi necesitatea aplicării faţă de învinuit a măsurii arestării preventive, arestării la domiciliu ori de a prelungi durata ţinerii sub arest, procurorul înaintează în instanţa judecătorească un demers, respectând competența teritorială*."[3]

„(…) pentru a fi limitată deteriorarea libertății individului, dar și pentru a se asigura cele mai bune mijloace de siguranță a societății, numai un judecător (magistrat independent și imparțial) trebuie să aibă autoritatea de a plasa o persoană aflată în arest preventiv sau arest la domiciliu, atunci când nu există nicio altă altenativă față de această măsură."[4]

În cauza CtEDO, Pantea c. României, „*Curtea relevă, în primul rând, că, în cauză, procurorul D.F. de la Parchetul de pe lângă Tribunalul Bihor a intervenit iniţial în stadiul de cercetare penală, analizând dacă există indicii temeinice că reclamantul a săvârşit o infracţiune,*

---

[1] Neagu Ion. Tratat de procedură penală. Bucureşti: Ed. PRO. 1997. p. 332

[2] Dolea Igor, Ghid privind alternativele la arestarea preventive, elaborat cu suportul financiar al proiectului Consiliului Europei „Consolidarea sistemului de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova", care face parte din Planul de Acțiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2021-2024, Institutul de Reforme Penale, p. 9-10.

[3] A se vedea: HP CSJ nr. 1 din 15. 04. 2013 Despre aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei de procedură penală privind arestarea preventivă şi arestarea la domiciliu. (pct.1.4) Aplicarea arestului de către o instanţă necompetentă încalcă prevederile art. 5§.4 CEDO (a se vedea, spre exemplu, și cauza Hermeziu c. României, Hotărârea CtEDO din 17 04.2012, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110455) (accesat: 23.10.2021)

[4] Oncescu I. I. Cătălin Ionuţ. Instituţia judecătorului de drepturi şi libertăţi. Teză de doctor în drept..Bucureşti.p.114

etapă finalizată prin dispunerea începerii urmăririi penale şi prin luarea măsurii arestării preventive. Ulterior procurorul a instrumentat cauza, în calitate de organ de urmărire penală, etapă finalizată prin punerea în mişcare a acţiunii penale împotriva reclamantului şi trimiterea acestuia în judecată. Procurorul nu a reprezentat, în speţă, Ministerul Public în procedura în faţa instanţei judecătoreşti, deşi ar fi putut să o facă, căci nici o dispoziţie legală în materia organizării judiciare nu o interzicea în mod expres."[1]

„*Având în vedere cele expuse anterior, Curtea concluzionează că procurorul care a dispus arestarea preventivă a reclamantului nu era un „magistrat", în sensul articolului 5 alineat 3 din Convenţie, în consecinţă, urmează a se verifica dacă legalitatea măsurii arestării preventive a fost supusă controlului judecătoresc şi dacă acesta a intervenit „de îndată" („aussitot"), în sensul aceleiaşi dispoziţii din Convenţie*."[2]

În demersul procurorului se indică fapta care face obiectul învinuirii, prevederile legale în care aceasta se încadrează şi pedeapsa prevăzută de lege pentru infracţiunea săvârşită, circumstanţele, însoţite de probe pertinente, din care rezultă *bănuiala rezonabilă* că învinuitul a săvârşit fapta, circumstanţele care justifică insuficienţa altor măsuri preventive, motivele, temeiurile şi necesitatea de aplicare a arestării preventive sau a arestării la domiciliu potrivit condiţiilor şi criteriilor stabilite în art.art. 176, 185 şi 186 CPP, argumentele, circumstanţele de fapt şi lista probelor în susţinerea demersului.

La demers se anexează toate materialele şi probele care confirmă insuficienţa altor măsuri preventive, temeiurile de aplicare a arestării preventive şi a arestării la domiciliu.

CtEDO „*consideră că dispunerea detenţiei unei persoane doar în baza demersului procurorului şi în absenţa altor materiale în sprijinul acestuia este contrară exigenţelor articolului 5 § 3 al Convenţiei.*"[3]

Conform art. 68 alin. (2) pct. 3) CPP, apărătorul are dreptul să ia cunoştinţă de materialele şi probele prezentate de procuror împreună cu demersul sau recursul său cu privire la aplicarea, prelungirea, revocarea, înlocuirea măsurii procesuale de constrângere, înainte de a fi transmise judecătorului de instrucţie sau instanţei de judecată. Neacordarea acestui acces reprezintă o violare a art. 5 par. 4 CEDO.[4]

„*În jurisprudența sa, Curtea Europeană a reiterat că o instanță judecătorească, la examinarea legalității arestării preventive, trebuie să asigure toate garanțiile unei proceduri*

---

[1] Hotărârea CtEDO, Pantea c. României, din 03.06.2003 (§ 237). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122720 [accesată: 05.10.2022].
[2] Hotărârea CtEDO, Pantea c. României, din 03.06.2003 (§ 237).
[3] Hotărârea CtEDO Feraru c. Moldovei din 24.05.2012, (§. 65), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124567 (accesat: 23.10.2021)
[4] A se vedea Hotărârea CtEDO Țurcan și Țurcan c. Moldovei, 23.10.2007, (§. 55-64), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82919; Hot. CtEDO Mușuc c. Moldovei, 06.10.2007, (§. 49-56), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83081. (accesat: 23.10.2021)

judiciare. Procedurile trebuie să fie contradictorie şi să asigure întotdeauna „egalitatea armelor" între părţi."[1]

„*Astfel, Curtea Europeană a relevat că, având în vedere impactul dramatic al privării de libertate asupra drepturilor fundamentale ale persoanei în cauză, în circumstanțele unei investigații în derulare, procedurile desfășurate în temeiul articolului 5 § 4 al Convenției trebuie, în principiu, să întrunească în cea mai mare măsură posibilă cerințele de bază ale unui proces echitabil (cauza Shishkov v. Bulgaria, hotărârea din 9 ianuarie 2003, §77).*"[2]

Înainte de a fi depuse la judecătorul de instrucţie, demersul cu privire la aplicarea sau prelungirea măsurii arestării preventive sau a arestării la domiciliu, împreună cu toate materialele şi probele anexate la acesta, care confirmă sau infirmă temeiurile de aplicare sau prelungire a măsurii, se prezintă în prealabil învinuitului ori avocatului său.

În privința accesului la materialele dosarului, CtEDO notează în cauza Muradu c. Moldovei, că Guvernul nu a contestat afirmația reclamantului, potrivit căreia, înainte de adoptarea încheierii din 9 aprilie 2009, el nu văzuse materialele referitoare la demersul procurorului cu privire la arestul său. Astfel, el a fost lipsit de posibilitatea de a-și pregăti apărarea și de a prezenta judecătorului de instrucție argumente împotriva detenției sale. Faptul că avocatul său a reușit ulterior să obțină copii de pe acele materiale nu schimbă faptul că, la data adoptării deciziei cu privire la arestul său, el nu a avut acces la materialele relevante.[3]

CC a menționat că, „*probele sau informaţiile care justifică aplicarea arestului sunt cuprinse în actele procedurale care însoţesc demersul procurorului, şi ele trebuie depuse la dosar, cu acces pentru parte, chiar și cu riscul dezvăluirii unor aspecte pe care procurorul le dorea încă secrete*."[4]

Faptul că învinuitul şi avocatul au primit copia demersului şi materialele anexate se confirmă prin semnăturile lor, indicând data şi ora, pe demersul adresat judecătorului de instrucţie.

În cazul în care învinuitul refuză sau dacă avocatul se află în imposibilitate să ia cunoştinţă de demers, de materialele şi probele anexate la acesta, procurorul consemnează acest fapt şi transmite neîntârziat demersul, materialele şi probele anexate la acesta judecătorului de instrucţie, care, la solicitarea învinuitului ori a avocatului său, le va oferi acestora suficient timp pentru a lua cunoştinţă de conţinutul lor înainte de începerea şedinţei.

Textul art. 308 alin. (2) CPP, prevede în mod alternativ înmânarea demersului de aplicare ori de prelungiere a arestului preventiv învinuitului *sau* avocatului său. Intrpretarea *stricto senso* a acestor dispoziții constatată în practică, permite procurorului să poarte discuții neformale cu

---

[1] HCC nr. 40 din 21.12.2017 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolelor 232 alin. (2) și 308 alin. (4) CPPal Republicii Moldova (termenul depunerii demersului privind prelungirea arestului) (pct. 59)
[2] HCC nr. 40 din 21.12.2017 (pct. 60)
[3] Hotărârea CtEDO Muradu c. Moldovei din 19.01.2021 (§.85), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207410 (accesat: 02.11.2021)
[4] DCC nr. 1 din 19.01.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 2g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 308 alin. (1) și alin. (2) CPP (aplicarea arestului preventiv) (pct. 21)

învinuitul în lipsa avocatului, însoțite unori de îndemnuri și presuni de a fi cooperant cu organele de urmărire penală. Prevedrile în discuție nu coraborează cu dispozițiile art. 68 alin. (1) pct. 2) CPP, care impun în conformitate cu cele din art. 66 alin. (2) pct. 12 CPP și 69 alin. (1) pct. 7) CPP, asistarea învinuitului de către avocat în caz de antrenare a primului în realizarea acțiunilor procesual penale. Există situații în care învinuitul, deținut în stare de arest este în imposibilitate a transmite apărătorului său demersul înmânat de procuror, dacă din motive obiective sau subiective nu sunt posibile întrevederi până la ședința de examinare a demersului în ordinea prevăzută de art. 308 CPP. Este important în opinia CC ca demersul și materialele anexate să fie puse la dispoziție din timp pentru a permite exercitarea efectivă a dreptului de a contesta legalitatea arestării solicitate.[1] Învinuitul care a primit din timp demersul evident se poate pregăti independent pentru a opta în defavoarea detenției sale. O apărare eficientă, evident este posibilă numai prin intervenția apărătorului, care acordă asistență juridică calificată în condițiile legii.

CC a ținut cont de acest deziderat, reținând că „*(...) în conformitate cu prevederile art. 308 alin. (2) din Codul de procedură penală, procurorul este obligat să prezinte* ***avocatului*** (s.a.) *demersul cu privire la prelungirea măsurii arestării, împreună cu toate materialele şi probele anexate la acesta, care confirmă sau infirmă temeiurile de prelungire a măsurii,* ***înainte de a fi depus în instanța de judecată***." (s.a.) [2]

Raționamentele expuse ne justifică de a propune *de lege ferenda*:completarea art. 308 alin. (3) CPP RM, cu prevederi referitor la soluția de respingere a demersul privind arestarea preventivă și prelungirea acestei măsuri urmează și în cazul când procurorul nu va face dovada înmânării apărătorului și/învinuitului o copie a demersului cu anexe sau a refuzului de a le primi în condițiile art. 308 alin. (2) CPP.

Demersul de arestare se depune la judecătorul de instrucţie cu cel puţin 24 de ore pînă la expirarea termenului de reţinere, iar în cazul minorului – cu cel puţin de 5 ore pînă la expirarea termenului de reţinere. Demersul de prelungire a arestării se depune cu cel puţin 5 zile[3] până la expirarea termenului de arestare.[4] Depunerea demersului în instanţa de judecată se certifică prin

---

[1] HCC nr. 40 din 21.12.2017 (pct. 63)

[2] HCC nr. 40 din 21.12.2017 (pct.71)

[3] „(...) *instituirea acestor reglementări au drept scop acordarea unui interval de timp suficient pentru ca demersul cu privire la prelungirea duratei arestării învinuitului să fie soluționat cu respectarea dreptului la apărare și garantarea libertății individuale a învinuitului reținut.*" DCC nr.22 din 10.03.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 23g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a art. 308 alin. (2), (4) și (6) CPP al Republicii Moldova (examinarea demersurilor privind prelungirea duratei arestării) (pct.24)

[4] HCC nr. 40 din 21.12.2017 (pct.70) „ *...Prin urmare, având în vedere cele menționate, Curtea relevă că acest termen are natura juridică a unui* ***termen peremptoriu,*** *nerespectarea căruia atrage consecințele prevăzute de art. 230 alin. (2) din Codul de procedură penală, și anume pierderea dreptului procesual şi nulitatea actului efectuat peste termen. De altfel, însăşi Curtea Europeană a statuat în cauza Ialamov v. Republica Moldova (hotărârea din 12 decembrie 2017) că acceptarea demersului procurorului de prelungire a arestului preventiv prezentat judecătorului de instrucție cu două zile până la expirarea termenului de arestare a fost contrară legislației naționale. În consecință, prelungirea duratei arestării a fost constatată de Curtea Europeană ca ilegală, fiind astfel contrară art. 5 §. 1 din Convenție.*" (pct.74)

menţionarea pe prima pagină a demersului a orei şi datei primirii demersului în instanţă.

CC „a reținut că regula instituită la art. 232 alin. (2) din Codul de procedură penală, potrivit căreia actele procurorului se consideră ca depuse în termen la data la care au fost trecute în registrul de ieșire, nu poate fi raportată la demersurile pentru care legea stabilește procurorului termene imperative de depunere în instanța de judecată. În aceste situații termenul urmează a fi calculat ***de la data înregistrării actului în instanța de judecată***."[1]

Având în vedere constatările CC în Hotărârea nr. 40 din 21. 12. 2017, considerăm oportună modificarea art. 232 alin. (2) CPP în sensul de a reglementa în mod expres, că demersului de aplicare a arestării preventive, arestării la domiciliu și de prelungire a acestor măsuri, se consideră depuse în termen, dacă data la care a fost înregistrat în cancelaria instanței respective se încadrează în termenul cerut de lege pentru realizarea lor.

În caz de nerespectare a acestor termene, judecătorul de instrucţie, fără a convoca şedinţa, printr-o încheiere motivată, respinge demersul în temeiul art. 230 CPP în raport cu prevederile art. 308 alin. (4) CPP. [2]

Demersul cu privire la aplicarea sau prelungirea arestării preventive ori a arestării la domiciliu se examinează fără întîrziere de către judecătorul de instrucţie, în şedinţă închisă, cu participarea procurorului, avocatului, învinuitului,[3] cu excepţia cazului în care învinuitul se eschivează de la participarea la judecată sau de la urmărirea penală şi este anunţat în căutare.

În cazul în care se constată că învinuiul lipseşte, nu se poate proceda la examinarea demersului de arestare în lipsa persoanei decât dacă există probe că este dat în căutare (se depune ordonanţa de anunţare în căutare), este dispărut (se depun declaraţii ale rudelor cu privire la lipsa de la domiciliu, documente privind trecerea frontierei de stat), se sustrage (există dovada citării, însă persoana nu s-a prezentat la organul de aplicare a legii.

Dovada citării legale de către procuror a persoanei față de care este solicitată arestarea

---

[1] HCC nr. 40 din 21. 12. 2017 (pct.75)

[2] HCC nr. 40 din 21. 12. 2017 (pct. 73) *„în lipsa unui termen suficient în care să studieze propunerea înaintată prin demers, instanța ar putea pronunța o soluție ce nu s-ar baza pe cunoașterea amănunțită a cauzei*. Prin Încheierea interlocutorie a Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani din 08. 02. 2018, s-a stabilit că procurorul Z.S. la înaintarea demersului de prelungire a arestului preventiv nu a ținut cont de prevederile art. 308 alin. (2) Cod de procedură penală, adică a încălcat termenul de 5 zile la depunerea demersului, violând astfel dreptul la apărare. Deși s-a constatat această încălcare judecătorul de instrucție nu a respins demersal de prelungire a arestului preventiv în conformitate cu prevederile art. 308 alin. (4) CPP, dar ulterior instanța care a judecat fondul cauzei a redus din pedeapsa stabilită inculpatului în conformitate cu prevederile art. 385 alin. (4) CPP, având la bază încheierea interlocutorie din 08.02. 2018. (Sentința Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani din 30. 07. 2018, p.70., dos. nr. 1- 326/2018)

[3] *CtEDO „nu a constat o încălcare în drepturile reclamantului privind petrecerea ședințelor de judecată de prelungire a măsurii preventive în lipsa acestuia, reiterând că, după ce reclamantul a suferit un infarct cerebral, fiind deținut în Penitenciarul nr. 16, nu a putut participa din cauza stării sale de sănătate la mai multe ședințe de judecată desfășurate de către judecătorul de instrucție și CA Chișinău. Cu toate acestea, reclamantul a fost reprezentat la fiecare ședință de judecată de către avocații săi, care cunoșteau atât dosarul cât și pe reclamant și că nu se contestă de către părți că ei au avut timp suficient pentru a pregăti apărarea. În același timp, până la infarctul său cerebral, reclamantul a fost audiat de către judecătorul de instrucție și de CA Chișinău. Având în vedere aspectele particulare ale prezentei cauze, CtEDO consideră că absența reclamantului la ședințele de judecată respective nu au adus atingere respectării garanțiilor ce decurg a art.5 §.. 4." CEDO.* Hotărârea CtEDO Tripăduș c. Moldovei, din 22. 04. 2014. (*§.* 128-135). disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147402. (accesat: 22. 08. 2021)

preventivă, trebuie să fie prezentată de procuror, atunci când învinuitul nu este reținut, precum și în cazurile în care este anunţat în căutare și a fost identificat locul de aflare.[1]

La şedinţă pot participa reprezentantul legal al învinuitului şi martorii invitaţi de procuror sau de învinuit ori de avocat. În cazul învinuiților minorilori, este obligatorie participarea reprezentantului legal şi al pedagogului sau psihologului în condiţiile art. 479 şi 480 CPP.

Procurorul asigură participarea la şedinţa de judecată a învinuitului reţinut, înştiinţează avocatul şi reprezentantul legal al învinuitului, precum şi martorii invitaţi de acesta. Învinuitul sau avocatul înştiinţează martorii invitaţi de el. În doctrină se susţine pe bună dreptate că „Judecătorii motivează refuzul de a audia martorii apărării prin termenele restrânse de examinare a demersurilor, în mod firesc acesta nefiind un argument acceptabil."[2] În cazul neprezentării avocatului înştiinţat, judecătorul de instrucţie îl asigură pe învinuit cu avocat din oficiu. Neprezentarea martorilor invitaţi din partea procurorului, a învinuitului sau a avocatului său nu împiedică examinarea demersului.

Învinuitul, poate solicita examinarea demersului privind aplicarea, prelungirea arestării preventive sau a arestării la domiciliu în şedinţă publică. Judecătorul de instrucţie, consultînd opinia procurorului, dispune examinarea demersului în şedinţă publică. „Examinarea demersurilor de aplicare a arestului preventiv în ședințe publice ar putea responsabiliza judecătorii de instrucție să trateze cu mai multă seriozitate acest subiect și să îmbunătățească și calitatea hotărârilor adoptate."[3] În cazul în care există circumstanţele prevăzute la art. 18 CPP, judecătorul de instrucţie poate respinge prin încheiere motivată cererea de examinare a demersului în şedinţă publică.

La deschiderea şedinţei, judecătorul de instrucţie anunţă demersul care va fi examinat cu respectarea dispoziţiile prevăzute la art. art. 355–362 şi 364 CPP, care se aplică în mod corespunzător. După anunţarea completului, a demersului care se judecă, verificarea prezenței, a cererilor de recuzare, a identității și împuternicirilor participanților, judecătorul de instrucţie urmează să explice drepturile învinuitului, inclusiv va verifica dacă i s-a explicat dreptul de a tăcea şi de a nu se autoincrimina, precum şi dacă nu a fost supus maltratării prin tortură, tratament

---

[1] A se vedea *§.§.* 17, 18, 39 Hotărârea. CtEDO Vasiliciuc c. Moldovei din 02. 05. 2017. „*Potrivit materialelor din dosar, procurorii au contactat fiul adult al reclamantei și o rudă a ei, dar nu i-au cerut acestora să informeze reclamanta despre faptul că trebuie să se prezinte în fața lor, și nu au încercat să urmărească informația potrivit căreia ea se afla în Grecia. De fapt, materialele din dosar nu conțin nicio probă care să ateste faptul că autoritățile au întreprins orice încercare rezonabilă de a informa reclamanta cu privire la procedura penală și necesitatea de a se prezenta în fața acestora în cadrul procedurii respective. (par. 38). Deci, Refuzul instanțelor naționale de a verifica argumentele reclamantei cu privire la citarea necorespunzătoare și de a-i oferi șansa să se prezinte în fața autorităților a convins Curtea că detenția reclamantei nu poate fi considerată necesară și lipsită de arbitraritate, în temeiul art. 5 §.. 1 (c) din Convenție*. (a se compara cu *Ladent c. Poloniei*, nr. 11036/03, §.. 56, 18 martie 2008)."

[2] Dolea Igor, Noi aspecte ale problemei detenției preventive în materia procedurii penale. In: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice*. Vol.2, 7-8 noiembrie 2020, Chișinău, CEP USM, 2020, p. 103.

[3] Ilie Chirtoacă. Ion Guzun.Vladislav Gribincea. Judecătorii de instrucție la 15 ani de activitate – bilanțuri și perspective de viitor. Notă analitică. Centrul de Resusrse Juridice.Document analitic. Ch.2018.p.39, disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2018/12/Judec%C4%83torii-de-instruc%C5%A3ie_RO_web.pdf (accesat: 29.01.2022)

inuman sau degradant. În caz de necesitate, poliţiştii care asigură escorta sunt înlăturaţi din sala de şedinţe.

Nu este exclusă înaintarea cererilor de ridicare a excepţiilor de neconstituţionalitate în cadrul şedinţei de examinare a demersului procurorului privind aplicarea arestului ori arestului la domiciliu.[1]

CSJ a respins cererea depusă de avocatn în numele învinuitului privind strămutarea judecării demersului cu privire la aplicarea măsurii preventive sub formă de arest preventiv în privința lui, de la Judecătoria Chișinău (sediul Ciocana), la o altă instanță egală în grad.[2]

Procurorul își va argumenta demersul făcând referință la materialele anexate. Procurorul poate anexa la demers procesele-verbale de audiere a martorilor deja audiaţi în cadrul urmăririi penale, a rapoartelor de constatare, a documentelor etc.

El trebuie să motiveze existenței *bănuielii rezonabile,* şi cel puțin unul temeiurile de aplicare sau prelungire măsurii preventive solicitate.[3]

Judecătorul de instrucţie a respins demersul privind aplicarea arestului preventiv la faza urmăririi penale, deoarece nici din demers nici din discursul procurorului nu rezulta calitatea procesuală de bănuit sau învinuit. În dosarului penal calitatea de bănuit persoanei respective a fost atribuită prin ordonanţă emisă peste aproximativ 3 luni de la data înregistrării demersului procurorului.[4] Potrivit dispoziţiilor art. 175 şi art.176 CPP la faza urmăririi penale măsurile preventive pot fi aplicate numai faţă de bănuit sau învinuit.În lipsa existenţei unei *suspiciuni rezonabile* care să rezulte din probe, în calitate de condiţie prealabilă a arestării preventive, examinarea temeiurilor este de prisos.[5]

În Hotărârea nr. 3 din 23.02.2016[6], CC a menționat că, „*(...) atunci când aplică o măsură preventivă, judecătorul nu va pune în discuţie chestiunea privind vinovăţia persoanei bănuite de a fi comis o infracţiune, ci numai dacă sunt probe sau informaţii suficiente din care să reiasă bănuiala că acea persoană a comis acea faptă*."

Constatarea *bănuielii rezonabile* impune stabilirea 1) faptelor reţinute în sarcina învinuitului,

---

[1] DCC nr. 71 din 26.05.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 58g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 188 alin. (7) din Codul de procedură penală (înlocuirea măsurii preventive în cazul nerespectării restricțiilor stabilite de către judecător) (pct.4, 5)

[2] *Colegiul penal atestă că titularul cererii își exprimă neîncrederea față de judecătorii Judecătoriei Chișinău (sediul Ciocana), însă acesta nu motivează cererea sub aspectul prevederilor legale indicate supra, prin argumentarea necesităţii strămutării judecării demersului privind aplicarea măsurii preventive în privința lui D. O., or, alegaţiile titularului privind imparţialitatea judecătorilor Judecătoriei Chişinău (sediul Ciocana), potrivit legii nu constituie temei de strămutare, astfel că circumstanţele indicate în cerere nu cad sub incidenţa instituţiei strămutării judecării cauzei.* Încheierea CP CSJ din 08.11.2022, dos. nr. 1cs-366/22, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=21862 (accesată: 08.11.2022)

[3] Indicate în art. 176 alin. (1) CPP

[4] Încheierea Judecătoriei Bălţi din 13.08.2018, dos.nr.14-109/2018.

[5] Anca Ioana Negru. Administrarea şi aprecierea probelor în procesul penal. ed. Universul Juridic. Bucureşti. 2022. p.437.

[6] HCC nr. 3 din 23.02.2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) şi (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv) pct.83, 84.

precum şi constatarea 2) incidenţei normei penale care ar descrie fapta infracţională.

CtEDO a concluzionat în Hotărâre O.P. c. Moldovei din 26.10.2021,[1] că probele prezentate de către acuzare, pe care instanțele naționale s-au bazat pentru a dispune măsura de arest preventiv în privinţa reclamantei, nu au fost suficiente pentru a convinge un observator independent că reclamanta ar fi putut săvârși infracțiunea imputată ei. Prin urmare, CtEDO a statuat că detenția reclamantei în perioada cuprinsă între 21 ianuarie 2017 și 3 ianuarie 2018 nu s-a bazat pe o *bănuială rezonabilă* că aceasta ar fi săvârșit o infracțiune, prin urmare, a existat o încălcare a art. 5 par. 1 CEDO.

CtEDO nu a considerat în cauza Moldoveanu c. Moldovei, Hotărâre din 14.09.2021,[2] că materialele prezentate de procuratură, pe care s-au bazat instanţele de judecată naţionale pentru a o deţine în arest pe reclamantă și a prelungi arestul său, erau suficiente pentru a convinge un observator obiectiv că reclamanta ar fi putut săvârşi infracţiunea care i se imputa. Prin urmare, CtEDO a concluzionat că detenția reclamantei între 14 mai și 23 iunie 2015 nu s-a bazat pe o *bănuială rezonabilă* că ea a comis o infracțiune și, prin urmare, a existat o încălcare a art. 5 §. 1 din CEDO.

CtEDO a constat în cauza Salinschii c. Moldovei, Hotărârea din 06.09.2022 (§.23),[3] că materialele prezentate de procuror în fața judecătorului de instrucție și folosite de judecător pentru privarea reclamantului de libertate pentru o perioadă ce depășește trei luni, nu erau suficiente pentru a convinge un observator obiectiv că reclamantul ar fi comis fapta ce i se imputa

Cu privire la aspectul juridic, existenţa unei ..bănuieli rezonabile" impune ca faptele reţinute să poată fi considerate în mod rezonabil o infracţiune, făcând incidenţă o prevedere din legea penală care descrie o conduită in fracţională (Wfoch v. Polonia, 19 octombrie 2000, § 109; Sabuncu şi alţii v. Turcia,10 noiembrie 2020,§ §146-147; Selahattin Demirtaş v. Turcia [nr. 2] [MC], 22 decembrie 2020, § 317)

CtEDO a dat dreptate şi reclamantului, care a invocat că detenția sa nu a fost legală și/sau bazată pe o suspiciune rezonabilă că el ar fi comis infracțiunea de proxenetism. La momentul desfășurării afacerii sale nu existau prevederi legale în Codul penal care ar fi stabilit în mod clar că prestarea serviciilor de video-chat erotic este incriminată.[4]

CtEDO a considerat că motivele dispunerii și prelungirii privării de libertate în privința reclamantului fuseseră relevante și suficiente. În special, ținând cont de faptul că reclamantul a eșuat să se prezinte în ședința de judecată după eliberarea sa din arest preventiv, riscul de eschivare

[1] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-212690 (accesat: 15.12.2021)
[2] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-211789 (accesat. 15.12.2021)
[3] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-219043 (accesat: 07.09.2022)
[4] Hotărârea CtEDO Litschauer c. Moldovei din 13.11.2018, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187604 (accesat: 15.12.2021) A se vedea şi: Hotărârea CtEDO Baraboi și Gabura c. Moldovei, din 27.04.21, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209445 (accesat: 15.01.2022)

invocat fusese aparent justificat. Prin urmare, CtEDO a respins cererea ca fiind inadmisibilă.[1]

Înstanţa naţională a acceptat alegaţiile procurorului privind riscul eschivării reclamantului în cauza Gilanov c. Moldovei, care nu a putut fi găsit. Avocatul desemnat de instanță a susținut că nu există nicio dovadă că reclamantul știa că a fost începută o anchetă penală în privința sa, ceea ce presupunea că nu se poate sustrage de la o anchetă de care nu cunoștea. Procuratura, care încercase să stabilească locul în care se afla reclamantul, și, prin urmare, și instanța, nu ar fi putut să nu știe că în anul 2000 reclamantul obținuse un permis de ședere temporară și că în 2006 a părăsit oficial Republica Moldova. Nu s-a prezentat nicio dovadă că autoritățile moldovenești au încercat să obțină cooperarea omologilor lor georgieni în localizarea reclamantului în țara sa de origine. În lumina celor de mai sus, CtEDO a constatat că concluzia cu privire la fuga reclamantului de la autoritățile moldovenești nu avea o bază faptică.[2]

CtEDO a reținut că, la aplicarea și prelungirea detenției reclamantului, instanțele interne au considerat,*inter alia*, că exista riscul de ingerință în cadrul investigației. Teama instanțelor interne cu privire la acest risc pare să fi fost justificată, deoarece reclamantul a fost acuzat că încercase să influențeze un martor pentru a depune declarații false în cadrul unui alt set de proceduri penale, cunoscând că justificări considerate a fi „relevante" și „suficiente" în jurisprudența Curții includeau, *inter alia,* riscul exercitării presiunilor asupra martorilor. În asemenea împrejurări, Curtea a considerat că arestarea preventivă a reclamantului pare să fi fost justificată. Mai mult, Curtea nu a putut concluziona că instanțele nu acționaseră cu suficientă diligență și că detenția reclamantului ar fi fost excesiv de lungă. Astfel, Curtea a respins cererea în conformitate cu Articolul 35 § 4 din Convenție.[3]

Învinuitul este audiat după ce i se explică drepturile de către judecător (inclusiv va verifica dacă i s-a explicat dreptul de a tăcea şi de a nu se autoincrimina, precum şi dacă nu a fost supusă maltratării prin tortură, tratament inuman sau degradant; eventual se procedează la audierea reprezentantului legal al acesteia.

Apărătorul va expune poziția sa privitor la solicitarea procurorului. Avocatul este în drept a solicita anexarea la materialele dosarului de arestare a unor documente relevante,[4] precum și să solicite audierea martorilor[5] pentru a verifica existența temeiurilor invocate de procuror. Instanța

---

[1] Decizia CtEDO Burlacu c. Moldovei din 11.01.2022, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-215631 (accesat: 04.02.2022)

[2] Hotărârea CtEDO Gilanov c. Moldovei, din 13.09.2022, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-219097 (§.§. 71-75).

[3] Decizia în cauza Grîu c. Republica Moldova din30.06.2022, http://agent.gov.md/griu-v-republica-moldova/

[4] Referințe de la unitatea de învăţământ sau locul de muncă, acte de proprietate, cazierul judiciar, documente în legătură cu domiciliul sau reşedinţa, starea de sănătate, situaţia familială etc.

[5] CtEDO reaminteşte în cauza Țurcan și Țurcan c. Moldovei (Hotărârea CtEDO din 23.10. 2007), că, deşi ţine în primul rând de instanţele judecătoreşti naţionale să evalueze admisibilitatea, relevanţa şi importanţa probelor într-o cauză, anume pentru a evita pericolul nterpretării incorecte a declaraţiilor martorului şi pentru a evita aplicarea arestării în lipsa unui temei corespunzător, C.N. trebuia audiată în faţa instanţei judecătoreşti. În lumina celor de mai sus, CtEDO consideră că prin refuzul, fără nicio explicaţie, de a o audia pe C.N. în calitate de martor la şedinţa

trebuie să se expună asupra acestor cereri. [1]

Martorul nu se audiază cu privire la fondul cauzei (probe principale) decât dacă au legătură cu legalitatea arestării.

CtEDO „*consideră că refuzând, fără nici o explicaţie, de a-l audia pe B.I. în privinţa chestiunii returnării datoriei, Judecătoria Râşcani a încălcat drepturile reclamantului garantate de Articolul 5 § 4 al Convenţiei*."[2]

Nu este exclus ca apărarea să insiste pe audierea părții vătămate în cazurile în care acuzarea invocă rscul anumitor presiuni asupra părții vătămate, precum și pentru a verifica *bănuiala rezonabilă.* Nu există încă în tradiția juridică autohtonă o înțelegere autonomă a noțiunii de *martor*, atunci când se impune.

Audierea părțile vătămate în procedura de examinare a demersului de prelungire a arestului preventiv a permis instanței de judecată să constate fabricarea plângerii depuse la poliție și în consecință lipsa *bănuielii rezonabile*, dispunând eliberarea reclamantului. (Hotărârea CtEDO Stepuleac c. Moldovei, 06.11.2007,[3] §.§. 75-78)

Atunci când există probe care par să aibă *prima facie* o legătură directă cu chestiunea legalităţii detenţiei continue, pentru ca art. 5 par. 4 CEDO să fie respectat, este esenţial ca instanţele judecătoreşti naţionale să le examineze şi să le evalueze (Becciev c. Moldovei, §. 72; Ţurcan şi Ţurcan c. Moldovei, §. 67, Feraru c. Moldovei, §. 72).

CtEDO în cauza Stepuleac c. Moldovei că, deși motivele instanțelor interne pentru a dispune reținerea reclamantului au fost relevante ca atare, ele nu au fost suficient întemeiate pe probele din dosar.[4], iar justificarea detenției prelungite a reclamantului nu a fost demonstrat în mod convingător.

---

judecătorească din 22.11.2005, Judecătoria Buiucani a încălcat drepturile lui V.T. garantate de art 5 par. 4 CEDO. (§.§. 69, 70).

[1] „*Asupra cererii apărării cu privire la audierea martorilor, declaraţiile cărora ar putea avea importanţă pentru soluţionarea demersului, decide judecătorul de instrucţie prin încheiere motivată. Plenul readuce în atenţia judecătorilor şi procurorilor că neadoptarea unei decizii cu privire la solicitările apărării de a audia martorii, declaraţiile cărora pot avea importanţă pentru soluţionarea demersului este contrară art. 5 §. 4 CEDO (a se vedea hotărârile Becciev c. Moldovei, 4 octombrie 2005, §.§. 65-76 şi Ţurcan şi Ţurcan c. Moldovei, 23 octombrie 2007, §.§. 65-70).*" HP CSJ nr. 1 din 15. 04. 2013 (pct.28). În Hotărârea Mușuc c. Moldovei, din 06.11. 2007, (par.45, 46) CtEDO a constat că: „*...instanţele judecătoreşti naţionale au invocat în sprijinul arestării faptul că reclamantul a încercat să influenţeze un martor. Curtea notează, în primul rând, că această afirmaţie a constituit o interpretare eronată a declaraţiei procurorului că, între anii 1999 şi 2002, reclamantul ar fi ameninţat o persoană, care a devenit ulterior martor în cauza acestuia (a se vedea paragraful 10 de mai sus). Totuşi, ceea ce este mai important, deşi s-au bazat pe o astfel de afirmaţie, instanţele judecătoreşti naţionale au respins cererile insistente ale reclamantului de a audia acel martor (a se vedea, pentru comparaţie, Becciev v. Moldova, citată mai sus, §.§. 73-76) sau cel puţin de a vedea o copie a declaraţiilor acestuia (a se vedea paragrafele 12, 15 şi 17 de mai sus). Într-adevăr, deşi a declarat că reclamantului i s-a prezentat un astfel de înscris, Guvernul nu a prezentat nicio probă pentru a dovedi acest lucru.*"

[2] Hotărârea CtEDO Feraru c. Moldovei din 24.05.2012, §.74, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124567 (accesată: 23.10.2021)

[3] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112790 (accesată: 10.10.2021)

[4] Hotărârea CtEDO din 22.03.2022, §. 101, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-216352 (accesată: 25.03.2022)

Instanţa nu poate plasa un obstacol foarte greu asupra celui arestat cerând, de exemplu, ca acesta să aducă dovadă că el nu va fugi, nu va recidiva sau nu se va opune justiţiei.

După terminarea cercetării în conformitate cu prevderile art. 373 CPP, aplicate în mod corespunzător, materialelor anexate de participanţi, judecătorul de instrucţie anunţă dezbaterile judiciare, care constau din luările de cuvînt ale procurorului, apărătorului şi învinuitului. Întocmirea procesului-verbal al şedinţei de judecată este obligatorie. Procesul-verbal urmează să fie întocmit de grefier, în conformitate cu prevederile art. 336 Cod de procedură penală. Declaraţiile învinuitului, reprezentantului şi ale martorilor se consemnează în procesul-verbal în modul prevăzut de art. 337 CPP.

„*Chiar dacă procurorul a dovedit existenţa bănuielii rezonabile că persoana a săvîrşit o infracţiune care justifică aplicarea arestului şi, cel puţin existenţa unuia din cele patru riscuri, menţionate în pct. 6) al prezentei Hotărîri, demersul de aplicare a arestului urmează a fi respins dacă procurorul nu dovedeşte că măsurile preventive mai uşoare decît arestul stipulate în art. 175 alin. (3) Cod de procedură penală, nu pot înlătura riscurile invocate.*”[1]

În urma examinării demersului, judecătorul de instrucţie sau, după caz, instanţa de judecată adoptă o încheiere motivată[2] privind admiterea sau respingerea demersului şi, după caz, dispune aplicarea, prelungirea, revocarea sau înlocuirea, faţă de învinuit, a măsurii arestării preventive ori a arestării la domiciliu[3].

CC „*admite că o persoană poate comite mai multe infracțiuni în timp diferit și în locuri diferite și, prin urmare, motivele care justifică aplicarea arestului pot fi diferite. Astfel, în privința aceleiași persoane ar putea fi emise tot atâtea mandate de arest câte dosare penale are intentate. Tocmai pentru evitarea unor astfel de situații și în vederea analizării comprehensive a cauzelor penale, legislatorul a reglementat instituția conexității cauzelor penale (articolele 42 alin. (3) și 279[1] alin. (1) din Codul de procedură penală*).”[4]

Nu reprezintă o încheiere motivată de arestare încheierea care nu face referire la materialele care susţin concluzia judecătorului şi în care nu sunt combătute argumentele apărării care pledează împotriva arestării (a se vedea Hotărârea CtEDO Feraru c. Moldovei, 24.01.2012, §. 59-66).

---

[1] HP CSJ nr. 1 din 15. 04. 2013 (pct.12)

[2] Nu reprezintă o încheiere motivată de arestare încheierea care nu face referire la materialele care susţin concluzia judecătorului şi în care nu sunt combătute argumentele apărării care pledează împotriva arestării (a se vedea Hotărârea CtEDO Feraru c. Moldovei, 24.01.2012, §.§.. 59-66).

[3] CtEDO, notează în Hotărârea Boicenco c. Moldovei, din 11. 07.2006, (§..136) „*că recalificarea unei infracţiuni nu poate fi efectuată de un judecător de instrucţie, care eliberează şi prelungeşte mandatul de arest, ci numai de un judecător de drept comun şi doar după ce dosarul penal este transmis spre examinare în fond.*” disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112613 (accesat: 15.08.2021)

[4] DCC nr. 32 din 22 martie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 258g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 176 alin. (2) din Codul de procedură penală (pct. 23). „*Totuși, Curtea nu exclude faptul că, în unele situații, circumstanțele cauzelor penale ar putea cere examinarea lor în mod separat, iar în privința aceleiași persoane să fie emise mai multe mandate de arest. Problema ridicată de autorul excepției cu privire la prioritatea și la ordinea executării acestor mandate ține de organizarea activității organelor de urmărire penală și a instituțiilor care pun în executare mandatele de arest.* ” (pct. 24)

„Judecătorul de instrucţie este obligat să adopte o încheiere cu privire la refuzul de a aplica arestarea preventivă sau arestul la domiciliu, dacă, la examinarea demersului, procurorul nu va dovedi în cumul că există o bănuială rezonabilă privind săvîrşirea infracţiunii de către bănuit, învinuit, cel puţin unul din riscurile menţionare în pct. 6) al Hotărîrii şi imposibilitatea aplicării unei măsuri preventive mai uşoare pentru prevenirea riscului sau riscurilor indicate în demers.”[1]

CtEDO a considerat în cauza Grîu c. Republica Moldova din 07.06.2022[2] că arestarea preventivă a reclamantului a fost autorizată în temeiul reţinerii riscului de ingerință în cadrul investigației. „Teama instanțelor interne cu privire la acest risc pare să fi fost justificată, deoarece reclamantul a fost acuzat că încercase să influențeze un martor pentru a depune declarații false în cadrul unui alt set de proceduri penale, cunoscând că justificări considerate a fi „relevante” și „suficiente” în jurisprudența Curții includeau, *inter alia*, riscul exercitării presiunilor asupra martorilor.” [3]

CC a reiterat că, „*orice prelungire a arestului în fapt se desfășoară potrivit unei proceduri similare celei ce ține de aplicarea inițială a arestului. Prin urmare, la prelungirea arestului judecătorul trebuie să se ghideze de aceleași reguli și motive ce au determinat aplicarea inițială a arestului.* ”[4]

CtEDO a hotărât deja că art. 5 par. 3 din Convenţie impune cerinţa ca orice perioadă de arestare preventivă, oricât de scurtă, să fie motivată în mod convingător de autorităţi (Shishkov c. Bulgariei,[5] *§* 66, CEDO; Belchev c. Bulgariei,[6] *§* 82, şi Șarban c. Moldovei,[7] *§* 97).

CtEDO a condamnat RM pentru prelungirea nemotivată și excesivă a arestului preventiv.[8]

„(…) la examinarea demersului privind arestarea persoanei, judecătorul de instrucţie sau instanţa de judecată are obligaţia să examineze în mod prioritar oportunitatea aplicării altor măsuri preventive, neprivative de libertate, apoi a celor alternative arestului preventiv, şi să respingă demersul privind aplicarea arestării atunci când acesta nu este motivat în mod suficient sau dacă motivele invocate nu sunt susţinute prin probe care confirmă motivele rezonabile de

---

[1] HP CSJ nr. 1 din 15.04.2013 (pct.30)
[2] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-218344 (accesat: 23.07.2022)
[3] Rezumat îi aparține Direcției agent guvernamental din cadrul Ministerului Justiției al Republicii Moldova, disponibilă: http://agent.gov.md/griu-v-republica-moldova/ (acceasat: 23.07.2022)
[4] HCC nr. 40 din 21.12.2017 (pct.54)
[5] Hotărârea CtEDO din 09.01.2003, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60879 (accesat: 25.11.2021)
[6] Hotărârea CtEDO din 08.04.2004, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61699 (accesat: 25.11.2021)
[7] Hotărârea CtEDO din 04.10.2005, disponibilă http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70371 (accesat: 25.11.2021)
[8] *„reclamanta fusese deținută în mod repetat - de fiecare dată în baza aceloraşi motive - timp de aproape douăzeci de luni. Motivele se limitau la parafrazarea prevederilor prevăzute de CPP, fără a explica modul în care se refereau în cazul reclamantei. Instanțele utilizau același text în motivarea încheierilor sale. În afară de aceasta, Curtea a constatat că detenția reclamantei timp de aproape douăzeci de luni era contrară art. 186 alin. (4) CPP. Considerațiile de mai sus au fost suficiente pentru Curte să concluzioneze că detenția reclamantei în arest preventiv timp de aproape douăzeci de luni a fost excesiv de lungă și nu a fost bazată pe motive relevante și suficiente. În consecință, a existat o încălcare a art. 5 §. 3 din Convenție.*” Hot ărârea CtEDO Cașu c. Moldovei din 01.10.2019, disponibilă: http://csj.md/index.php/jurisprudenta-cedo1/rezumat-hotararilor-relevante-ale-cedo/57-rezumat-hotarari-cedo-2019/1712-384. Traducerea acestui rezumat de hotărâre a fost efectuată de către CSJ RM (accesat: 15.10.2021)

aplicare. Instanţa de judecată poate dispune orice altă măsură preventivă (HCC nr. 27 din 30 octombrie 2018, § 69)."[1]

Având în vedere că arestul urmărește doar un scop preventiv și nu unul punitiv, la aplicarea acestei măsuri judecătorul nu se pronunță în privința vinovăției persoanei. [2]Încheierea se înmânează procurorului şi învinuitului la data pronunțării. În baza încheierii, judecătorul de instrucţie sau instanţa de judecată emite un mandat de arestare, de prelungire, înlocuire sau de revocare a arestării preventive sau a arestării la domiciliu, care se înmînează (câte un exemplar) procurorului, învinuitului şi administraţiei locului de deţinere şi care se execută imediat.

Potrivit prevederilor art. 188 alin. (7) CPP, atunci când învinuitul sau inculpatul a încălcat restricţiile şi obligaţiile prevăzute de art. 188 alin. (3) şi (4) CPP, stabilite de către judecătorul de instrucţie sau instanţă, arestarea la domiciliu poate fi înlocuită cu arestarea preventivă de către instanţa de judecată din oficiu sau la demersul procurorului.

Având în vedere caracterul general al alin. (3)-(4) și (7) din art. 188 CPP, CC a reţinut că încălcarea a cel puțin unei restricții sau obligații stabilite de judecătorul de instrucție sau de instanță poate constitui motiv de înlocuire a măsurii preventive respective.[3]

„În mod firesc, la adoptarea hotărârii privind aplicarea arestului, instanțele naționale trebuie să aplice standardele impuse de Convenția Europeană: legalitatea detenției; existenţa unei bănuieli rezonabile; prezența unui risc; proporționalitatea aplicării măsurii preventive şi, în fine, posibilitatea aplicării măsurilor alternative pentru detenție (a se vedea HCC nr. 3 din 23 februarie 2016, §§ 62 și 63)."[4]

În cauza CtEDO, Buzadji c. Republicii Moldova[5], Curtea a menționat că, „În cauza Storck împotriva Germaniei (nr. 61603/00, § 75, CEDO 2005-V), Curtea a considerat că dreptul la libertate este prea important într-o „societăți democratice" în sensul Convenției pentru ca o persoană să poată pierde beneficiul protecției Convenției pentru singurul motiv că se renunță pentru a fi luat în detenție. Detenția ar putea încălca articolul 5 chiar dacă persoana în cauză ar fi fost de acord cu aceasta (a se vedea De Wilde, Ooms și Versyp c. Belgiei, 18 iunie 1971, § 65, Seria A nr. 12)." Respectiv, chiar în cazul în care persoana este de acord ca în privința ei să fie

---

[1] HCC nr.15 din 28. 05.2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a art. 191 alin. (2) CPP (liberarea provizorie sub control judiciar [2]) (pct. 52)

[2] DCC nr. 32 din 22 martie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 258g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 176 alin. (2) din Codul de procedură penală (pct. 20)

[3] „*... Curtea observă că legislatorul nu a prevăzut un anumit număr de încălcări ale restricțiilor sau de nerespectare a obligațiilor comise de învinuit sau inculpat care i-ar permite instanței să înlocuiască arestul la domiciliu cu arestul preventiv. În acest context, Curtea subliniază că ține de marja discreționară a legislatorului de a opta pentru includerea sau neincluderea unui număr necesar de încălcări pentru înlocuirea unei astfel de măsuri.*" Decizia CC nr. 71 din 26.05.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 58g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 188 alin. (7) din Codul de procedură penală (înlocuirea măsurii preventive în cazul nerespectării restricțiilor stabilite de către judecător) (pct.24)

[4] HCC nr. 27 din 30.10.2018 (pct. 75).

[5] Hotărârea CtEDO, Buzadji c. Republicii Moldova, din 05.07.2016 (§ 107). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-164928.

aplicat arestul preventiv sau arestul la domiciliu, Curtea europeană condamnă acest deziderat prin faptul că el nu asigură persoanei garanții efective dreptului la libertate și siguranță

În ceea ce privește respectarea termenului privării de libertate, Curtea europeană, în cauza Assenov și alții c. Bulgariei[1], menționează că, „(…) revine în primul rând autorităților judiciare naționale să se asigure că arestarea preventivă a unui acuzat nu depășește un termen rezonabil. În acest scop, ei trebuie să examineze toate împrejurările care susțin și împotriva existenței unei cerințe veritabile de interes public care justifică, cu respectarea principiului prezumției de nevinovăție, o abatere de la regula respectării libertății individuale și să stabilească acestea în deciziile lor privind cererile de eliberare (…)

În cauza CtEDO, Clooth c. Belgiei[2], „Curtea consideră că gravitatea acuzației poate determina autoritățile judiciare să plaseze și să lase un suspect în detenție preventivă pentru a preveni orice tentativă de comitere a unor infracțiuni suplimentare. Este totuși necesar, printre alte condiții, ca pericolul să fie unul plauzibil și măsura adecvată, în lumina împrejurărilor cauzei și în special a istoriei trecute și a personalității persoanei în cauză. În speță, infracțiunile care au dat naștere condamnărilor anterioare ale reclamantului nu erau comparabile, nici ca natură, nici ca grad de gravitate, cu acuzațiile preferate împotriva sa în procedura atacată (…).”

„Faptul că există bănuieli că o persoană a comis o infracţiune de o gravitate sporită nu înseamnă că, în mod automat, ea trebuie arestată. Curtea Europeană a acceptat că, datorită gravităţii deosebite şi a reacţiei societăţii la rezonanţa acestei infracţiuni, anumite crime pot genera dezordini publice, care ar putea justifica arestarea preventivă. Totuşi, acest risc trebuie să fie iminent şi poate fi invocat doar în situaţii excepţionale, doar pentru o anumită perioadă de timp şi doar dacă au fost prezentate probe care să dovedească că eliberarea persoane va perturba ordinea publica. Invocarea riscului că punerea în libertate a persoanei va cauza dezordine publică, este valabilă doar pe perioada riscului perturbărilor sociale (a se vedea hot. Tiron c. României, 7 aprilie 2009, § 41-42; hot Letellier c. Franţei, 26 iunie 1991, § 51). Riscul că punerea în libertate a persoanei va cauza dezordine publică nu ar trebui să depindă doar de natura infracţiunii de care este acuzată persoana. Prin urmare, în fiecare caz concret, procurorul urmează să prezinte probe cu privire la riscul dezordinilor publice, natura, amploarea şi durata acestora. Judecătorul trebuie să ia în calcul amploarea dezordinilor şi obligaţia autorităţilor de a asigura ordinea publică. Simplul fapt că o mică parte a societăţii insistă asupra arestării nu trebuie să ducă automat la arestarea persoanei.”[3]

---

[1] Hotărârea CtEDO, Assenov și alții c. Bulgariei, din 28.10.1998 (§ 154). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58261 [accesată: 15.08.2022].

[2] Hotărârea CtEDO, Clooth c. Belgiei, din 12.12.1992 (§ 50). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57699 [accesată: 14.07.2022].

[3] HP CSJ nr. 01 din 15.04.2015 despre aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei de procedură penală privind arestarea preventivă şi arestarea la domiciliu (pct. 11).

Susținem poziția doctrinarului Igor Dolea, care menționează că, „Art. 185 alin. (2) pct. 4) CPP indică asupra necesității existenței probelor suficiente privind faptul că învinuitul, inculpatul, aflându-se în libertate, prezintă un risc iminent pentru securitatea și ordinea publică. Aceasta condiționează aplicarea temeiului în condițiile în care o dezordine publică este gata să se producă imediat și nu se poate de evitat situația, decât arestând persoana. Așadar, pentru aplicarea arestării pe acest temei trebuie să existe riscul de afectare efectivă a ordinii publice."[1]

„*Arestarea persoanei trebuie să fie dispusă ca o ultima ratio. În jurisprudența sa, Curtea a stabilit că cercetarea persoanei în stare de libertate reprezintă o regulă.* ***Prezumția este întotdeauna în favoarea eliberării*** **(pro libertate)** (s.a.)."[2]

Prin urmare, arestarea unui persoane nu este o regulă, ci o excepție și doar în cazurile și condițiile reglementate de legea procesuală penală. Jurisprudența „consacră explicit *regula că procesele penale trebuie să se desfășoare, de principiu, cu suspectul sau inculpatul în stare de libertate* – aspect normal, din moment ce libertatea este starea firească a oricărei persoane, iar suspectul și inculpatul beneficiază, pe parcursul procesului penal, de prezumția de nevinovăție."[3]

Încheierea judecătorului de instrucție privind aplicarea arestului trebuie să fie motivată. În cauza CtEDO, Mihuță c. României[4], Curtea notează că, „*după trimiterea cauzei în judecată, deciziile prin care se dispune continuarea detenției reclamantului au fost fie insuficient motivate, fie lipsite de orice motivare (...). Prin urmare, aceste hotărâri nu ar putea fi considerate compatibile cu cerințele unui control jurisdicțional efectiv al legalității detenției în cauză*."

„Instanţele judecătoreşti, la adoptarea unei hotărâri motivate, trebuie să conştientizeze faptul că prin aceasta le demonstrează părţilor la proces că acestea au fost ascultate. Mai mult ca atât, o decizie motivată le acordă părţilor posibilitatea contestării acesteia, precum şi posibilitatea reformării deciziei de către instanţa de recurs, or, prin pronunţarea unei decizii motivate, se asigură examinarea publică a administrării justiţiei. Motivele pe care se bazează instanţele judecătoreşti în deciziile sale privind plasarea bănuitului/învinuitului în arest sau prelungirea arestării nu pot fi limitate la parafrazarea temeiurilor prevăzute de Codul de procedură penală, fără a se explica cum se aplică acestea în cauza concretă. Nu reprezintă o încheiere motivată de arestare încheierea care nu face referire la materialele care susţin concluzia judecătorului şi în care nu sunt combătute argumentele apărării care pledează împotriva arestării (a se vedea hotărârea Feraru c. Moldovei, 24 ianuarie 2012, §§ 59-66). Motivarea pentru luarea măsurilor preventive trebuie să fie făcută în

[1] Dolea Igor, Riscul dezordinilor publice și protecția deținutului ca temei de aplicare a arestării preventive și arestului la domiciliu, Ghid elaborate cu suportul financiar al proiectului Consiliului Europei „Consolidarea sistemului de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova", care face parte din Planul de Acțiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2021-2024, Institutul de Reforme Penale, p. 15.
[2] HCCnr. 15 din 28.05.2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 191 alin. (2) din Codul de procedură penală (liberarea provizorie sub control judiciar [2]) (pct. 52).
[3] Micu Bogdan, Slăvoiu Radu, Zarafiu Andrei, Procedură penală, Editura Hamangiu, București, 2022, p. 25.
[4] Hotărârea CtEDO, Mihuță c. României, din 31.03.2009 (§ 43). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91923 [accesată: 03.10.2022].

aşa fel încât să nu lase de înţeles persoanei vizate sau unui terţ că judecătorul are certitudinea vinovăţiei celui aflat încă în cursul procesului."[1]

Persoana arestată, în conformitate cu cerințele art. 5 parag. 4 CEDO, beneficiază de un recurs efectiv în fața instanței de judecată. În cauza, Mihuță c. României[2], Curtea reține că, „*deși reclamantul a exercitat calea de atac indicată de instanța de fond (a se vedea paragrafele 9 și 14 de mai sus), instanța județeană nu a examinat motivele sale referitoare la nelegalitatea arestării sale preventive. Totuși, o astfel de examinare era cu atât mai necesară cu cât instanța care a dispus menținerea măsurii nu a motivat deciziile sale și nu a examinat argumentele reclamantei referitoare la lipsa de justificare a unei astfel de măsuri (Svipsta citată mai sus, §§ 130-134, și invers, Van Thuil citat mai sus)*."

Controlul judiciar al legalităţii încheierii judecătorului de instrucţie privind măsurile preventive aplicate şi prelungirea duratei lor, adoptate în condiţiile art. 308-310 CPP, se efectuează de către instanţa judecătorească ierarhic superioară într-un complet format din 3 judecători.

CtEDO reamintește că articolul 5 § 4 din Convenție garantează dreptul la o instanță imparțială și în procedurile privind dreptul la libertate (a se vedea DN c. Elveției [CG), nr. 27154/95, § 42,).[3]

În conformitate cu prevederile art. 196 alin. (2) și 311 alin. (1) CPP, recursul împotriva încheierii judecătorului de instrucţie privind aplicarea sau neaplicarea arestării preventive sau a arestării la domiciliu, privind prelungirea sau refuzul de a prelungi durata ei, privind liberarea provizorie sau refuzul liberării provizorii se depune de către procuror, învinuit, apărătorul său,.[4] reprezentantul său legal în instanţa care a adoptat încheierea ori prin intermediul administraţiei locului de deţinere, în termen de 3 zile de la data adoptării încheierii. Pentru persoana arestată, termenul de 3 zile începe să curgă de la data înmînării copiei încheierii.Administraţia locului de detenţie, primind recursul, este obligată să-l înregistreze şi imediat să-l expedieze instanţei care a adoptat încheierea, aducînd faptul la cunoştinţa procurorului.

Instanţa care a adoptat încheierea, primind recursul, în termen de 24 de ore, îl trimite, cu anexarea copiilor certificate ale actelor care au fost examinate pentru adoptarea încheierii contestate, instanţei de recurs, numind data de soluţionare a recursului şi informînd despre aceasta procurorul şi apărătorul.

---

[1] HP CSJ nr. 01 din 15.04.2015 despre aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei de procedură penală privind arestarea preventivă şi arestarea la domiciliu (pct. 32).

[2] Hotărârea CtEDO, Mihuță c. României, din 31.03.2009 (§ 44).

[3] Hotărârea CtEDO Iurcovschi c. Moldovei din 10. 07. 2018 (par.41). Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184501

[4] … , apărătorul poate contesta cu recurs încheierea judecătorului de instrucție în cazul în care acesta refuză liberarea provizorie a învinuitului (articolul 311 alin. (1) din Codul de procedură penală). DCC nr. 53 din 19.04.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 25g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 309 alin. (1) din Codul de procedură penală (omisiunea includerii apărătorului în categoria persoanelor care au dreptul de a solicita eliberarea provizorie a învinuitului/inculpatului) (pct. 29).

Instanţa de recurs, primind recursul, solicită de la procuror şi de la partea apărării copii certificate ale actelor ce confirmă sau infirmă necesitatea aplicării măsurii preventive respective sau a prelungirii duratei acesteia. După examinarea recursului, materialele acumulate se anexează la cauza penală respectivă. Instanţa de recurs judecă recursul în decurs de 3 zile din momentul primirii lui.[1]

CtEDO reiterează că art. 5 par. 4, prin garantarea dreptului persoanelor arestate de a introduce o acțiune de contestare a legalității privării lor de libertate, proclamă și dreptul acestora, ca urmare a inițierii unei astfel de proceduri, la o hotărâre judecătorească rapidă cu privire la legalitatea detenției și dispunerea încetării acesteia dacă se dovedește ilegală (a se vedea Denis și Irvine c. Belgiei [GC], nr. 62819/17 și 63921/17, §. 187, 1 iunie 2021).[2]

Programarea simultană de către Curtea de Apel Chişinău unui număr mare de cauze nu se înscrie în bunele practice, deoarece poate crea unele confuzii în procesul de verificare şi constatare a prezenţei părţilor citate.[3]

CtEDO reiterează că procesul pe marginea recursului împotriva unei măsuri privative de libertate trebuie să fie contradictoriu şi să garanteze egalitatea de arme între părţi, adică între procuror şi deţinut.[4]

„*Astfel, Curtea Europeană a relevat că, având în vedere impactul dramatic al privării de libertate asupra drepturilor fundamentale ale persoanei în cauză, în circumstanțele unei investigații în derulare, procedurile desfășurate în temeiul articolului 5 § 4 al Convenției trebuie, în principiu, să întrunească în cea mai mare măsură posibilă cerințele de bază ale unui proces echitabil (cauza Shishkov v. Bulgaria, hotărârea din 9 ianuarie 2003, §77).*”[5]

---

[1] Reclamanții s-au plâns că cererea lor *habeas corpus* depusă la 10.05.2011 nu a fost examinată niciodată, iar cea depusă la 06.06.2011 nu a fost examinată decât la 05.07.2011. CtEDO a „*notat faptul că instanța națională a întâmpinat probleme administrative, precum autorecuzarea a trei judecători. Cu toate acestea, asemenea circumstanțe nu au putut justifica o întârziere atât de lungă, având în vedere miza pe care o aveau reclamanții.* Hot ărârea CtEDO Iurcovschi c. Moldovei din 10. 07. 2018 (par.55), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184501 (accesat: 09.09.2021)

[2] Hotărârea CtEDO O. P. c. Moldovei din 26.10.2021 (§.46), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-212690 (accesat: 02.11.2021)

[3] Hotărârea CtEDO Gilanov c. Moldovei din 13.09.2022, (§. 33, 87, 88), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-219097

[4] *Curtea observă că Curtea de Apel Chişinău nu şi-a motivat decizia de a respinge cererea apărării de audiere a lui S.F. – partea vătămată. Ea notează că apărarea nu a avut posibilitatea să ia cunoştinţă de plângerea penală depusă de S.F. Ţinând cont de natura faptelor imputate reclamantului, Curtea consideră că cunoaşterea argumentelor părţii vătămate de către reclamant şi avocaţii săi le-ar fi oferit o posibilitate veritabilă de a contesta elementele care au dat naştere acuzaţiilor aduse la adresa reclamantului şi de a combate, astfel, argumentul persistenţei bănuielii rezonabile de a fi săvârşit infracţiunea. În lumina celor de mai sus, Curtea conchide că nu a fost respectată cerinţa egalităţii armelor şi a contradictorialităţii, prevăzute de art. 5 §. 4 al Convenţiei.* Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154890 (accesat: 09.09.2021) Hotărârea CtEDO Tripăduș c. Moldovei, din 22.04.2012. (§.§. 146, 147). CtEDO „*aminteşte în plus că, în astfel de cazuri, bănuitul privat de libertate trebuie să aibă oportunitatea veritabilă de a contesta elementele care au dat naştere acuzaţiilor aduse la adresa sa. Această exigenţă poate impune instanţei de judecată competente să audieze martorii ai căror depoziţii par a fi la prima vedere susceptibile să influenţeze într-un mod decisiv legalitatea menţinerii reclamantului în detenţie (Becciev c. Moldovei, §.§. 72-76 4 octombrie 2005, şi Ţurcan c. Moldova, §. 67-70, 23 octombrie 2007).*

[5] HCC nr. 40 din 21.12.2017 (pct. 60)

CtEDO a constatat violarea art. 5 par. 4 CEDO, pentru refuzul de audiere a martorului/părții vătămate la examinarea recursului împotriva arestării. [1]

„Jurisprudenţa CtEDO nu urmează a fi înţeleasă ca impunând audierea oricărui martor solicitat de apărare. Trebuie audiaţi doar martorii declaraţiile cărora sunt relevante pentru arestare. Mai mult, judecătorul are dreptul că refuze audierea unui martor oricând consideră că circumstanţa care poate fi confirmată de martor a fost deja probată dincolo de un dubiu rezonabil prin alte probe."[2]

Controlul judiciar privind legalitatea arestării se efectuează în şedinţă închisă, cu participarea procurorului, învinuitului, apărătorului şi a reprezentantului lui legal. Neprezentarea învinuitului care nu este privat de libertate şi a reprezentantului lui legal, care au fost citaţi în modul prevăzut de lege, precum şi a învinuitului anunţat în căutare, nu împiedică examinarea recursului. La şedinţă pot fi invitaţi şi martorii chemaţi de învinuit ori avocatul, neprezentarea cărora nu împiedică examinarea recursului.

Curtea consideră că trebuie motivate pertinente și suficiente pentru înlocuirea unui avocat ales de un învinuit cu altul. Chiar dacă există astfel de motive, acuzatului trebuie să i se ofere posibilitatea de a numi un alt avocat. Desigur, o instanță ar putea numi ea însăși un avocat dacă a constatat că un acuzat a abuzat de dreptul său, de exemplu, înlocuind frecvent avocații și provocând astfel întârzieri nejustificate în procedură (a se vedea Dvorski, citat mai sus, § 81, și Elif Nazan). Şeker împotriva Turciei, nr.41954/10, §§ 43 şi 44, 8 martie 2022).[3]

La solicitarea învinuitului de a examina legalitatea arestării în şedinţă publică se aplică prin analogie prevederile prevederile art. 308 alin. (5) CPP.

Președintele ședinței de judecată în instanța de recurs, deschide ședința și anunţă ce recurs va fi examinat, concretizează dacă persoanelor prezente la şedinţă le sunt clare drepturile şi obligaţiile lor. După aceea recurentul, dacă participă la şedinţă, argumentează recursul, apoi sînt audiate celelalte persoane prezente în şedinţă. Desfăşurarea şedinţei de judecată se consemnează în procesul-verbal, întocmit în condiţiile prevăzute de art. 336 CPP, care se aplică în modul corespunzător. Controlul judiciar se efectuează în limita materialelor prezentate de procuror şi examinate de către judecătorul de instrucţie, cu participarea părţii apărării. În cazuri excepţionale cînd au apărut circumstanţe inexistente la momentul examinării demersului de către judecătorul

[1] A se vedea Hotărârârile CtEDO: Becciev c. Moldovei din 04. 10. 2005. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112622; Țurcan și Țurcan c. Moldovei din 23. 10. 2007. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112787; Feraru c. Moldovei din 24. 01. 2012. Dispinibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124567; Tripaduș c. Moldovei din 22. 04. 2012 http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154890 (accesate: 09.09.2021).

[2] Gribincea Vladislav. [et.al.] Executarea hotărârilor Curţii Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova 1997-2012. Chișinău. 2015. p. 147.

[3] *În speță, Guvernul nu a depus o copie a deciziei relevante de înlocuire a avocatului ales de reclamant cu altul. Prin urmare, este imposibil să se determine exact motivul numirii unui alt avocat, în special dacă acesta a fost rezultatul absenței avocatului reclamantului la 24 iunie 2010*. Hotărârea CtEDO Gilanov c. Moldovei din 13.09.2022, (§. 85, 86), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-219097

de instrucţie, instanţa de recurs, la cererea părţilor, poate să examineze şi alte materiale, asigurînd în prealabil părţilor posibilitatea şi timpul necesar de a lua cunoştinţă de acestea şi de a se expune pe marginea lor.[1]

Un proces cu privire la un recurs declarat împotriva unei detenţii trebuie să fie contradictoriu şi să garanteze egalitatea de arme între părţi, adică între procuror şi deţinut, precum şi că acuzatul arestat trebuie să aibă posibilitatea reală de a contesta materialele pe care se întemeiază acuzaţiile aduse împotriva lui, deoarece persistenţa *bănuielii rezonabile* că a săvârşit o infracţiune este o condiţie *sine qua non* pentru legalitatea menţinerii sale în stare de arest. Această cerinţă poate impune instanţei judecătoreşti competente audierea martorilor ale căror declaraţii sunt susceptibile, la prima vedere, să influenţeze în mod decisiv legalitatea menţinerii reclamantului în stare de arest (Becciev c. Moldovei, §§ 72-76, şi Ţurcan c. Moldovei, §§ 67-70). De asemenea, această cerinţă poate impune ca arestatul – sau reprezentantul său – să aibă acces la materialele dosarului de urmărire penală care au stat la baza procedurii penale iniţiate împotriva lui (Lamy c. Belgiei,[2] §. 29; Wloch c. Poloniei,[3] §. 127; Schöps c. Germaniei,[4] §. 44; Fodale c. Italiaei,[5] §. 42, şi Svipsta c. Letoniei,[6] §. 129).

În conformitate cu prevederile art. 312 alin. (6) CPP, dacă în şedinţa de judecată nu sunt prezentate materiale ce confirmă legalitatea aplicării măsurii preventive respective sau prelungirii duratei ei, instanţa de recurs pronunţă decizia de anulare a măsurii preventive dispuse sau, după caz, a prelungirii duratei ei şi eliberează persoana reţinută sau arestată.

„Controlul de către instanţă trebuie să vizeze toate aspectele care pot conduce la concluzia nelegalităţii sau netemeiniciei privării de libertate: respectarea cerinţelor procedurale, caracterul rezonabil al bănuielii ce întemeiază arestarea, legitimitatea scopului urmărit prin arestare."[7]

În urma controlului judiciar efectuat, instanţa de recurs pronunţă una din următoarele decizii:

1) admite recursul prin:

a) anularea măsurii preventive dispuse de judecătorul de instrucţie sau anularea prelungirii duratei acesteia şi, dacă este cazul, eliberarea persoanei de sub arest;

b) aplicarea măsurii preventive respective care a fost respinsă de judecătorul de instrucţie, cu eliberarea mandatului de arestare ori de prelungire a arestării, sau aplicarea unei alte măsuri preventive, la alegerea instanţei de recurs, însă nu mai aspră decît cea solicitată în demersul

---

[1] CtEDO constată că atât judecătoria cât și Curtea de apel nu a au motivat nici într-un fel faptul că au refuzat cererea reclamanților de a avea acces la materialele prezentate de procuror în susținerea necesității arestului lor, considerând că în acest caz nu se poate spune că a fost respectat principiul „egalității armelor", în sensul art. 5 al CEDO. Hot ărârea CtEDO Iurcovschi c. Moldovei din 10. 07. 2018 (§. 50), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184501 (accesată:10.09.2021).

[2] Hot ărârea CtEDO din 30.03.1989, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57514 (accesat: 06.09.2021).

[3] Hot ărârea CtEDO din 19.10.2000, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58893 (accesat:06.09.2021).

[4] Hot ărârea CtEDO din 13.02.2001, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59210 (accesat:06.09.2021).

[5] Hot ărârea CtEDO din 01.06.2006, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75437 (accesat:06.09.2021).

[6] Hotărârea CtEDO din 09.03.2006, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72749 (accesat:06.09.2021).

[7] Udroiu Mihail [et.al.] Codul de procedură. Comentariu pe articole. ed.II-a. Ed. C.H. Beck. București. 2017. p. 1001

procurorului, sau cu prelungirea duratei măsurii respective;

2) respinge recursul.

În cazul în care în şedinţa de judecată nu au fost prezentate materiale ce confirmă legalitatea aplicării măsurii preventive respective sau prelungirii duratei ei, instanţa de recurs pronunţă decizia de anulare a măsurii preventive dispuse sau, după caz, a prelungirii duratei ei şi eliberează persoana reţinută sau arestată.[1]

CtEDO a criticat respingerea contestaţiei fără o analiză a legalităţii şi temeiniciei măsurii, întrucât starea privativă de libertate a încetat anterior soluţionării recursului, constatând o încălcare a dispoziţiilor art. 5 par. 4 CEDO.

„În această privință, Curtea a susținut deja că un fost deținut poate avea un interes legal în determinarea legalității detenției sale, chiar și după eliberare, deoarece poate apărea o problemă, de exemplu, în ceea ce privește „execuția dreptul la despăgubiri" garantat de articolul 5 § 5 din Convenție (a se vedea STS c. Țărilor de Jos, nr. 277/05, § 61, 7 iunie 2011). Prin urmare, garanția eficienței contestării arestului ar trebui să continue a se aplica și ulterior (a se vedea Kormoš împotriva Slovaciei, nr. 46092/06, § 93, 8 noiembrie 2011)."[2]

Copia de pe decizia instanţei de recurs sau, după caz, mandatul de arestare ori de prelungire a arestării se înmînează procurorului, învinuitului imediat, iar dacă a fost pronunţată o decizie prin care a fost anulată măsura preventivă sau anulată prelungirea duratei acesteia, mandatul respectiv se transmite neîntîrziat la locul de deţinere a persoanei arestate sau, respectiv, la secţia de poliţie de la locul de trai al bănuitului, învinuitului. Dacă persoana în privinţa căreia a fost anulată arestarea preventivă sau arestarea la domiciliu ori care a fost eliberată provizoriu, participă la şedinţa de judecată, ea se eliberează imediat din sala de şedinţă. În caz de respingere a recursului, examinarea unui nou recurs privind aceeaşi persoană în aceeaşi cauză se admite la fiecare prelungire a duratei măsurii preventive respective sau la dispariţia temeiurilor care au servit la aplicarea sau prelungirea arestului.

Decizia Curţii de apel pronunţată în conformitate cu prevederile art. 312 alin. (5) CPP este irevocabilă[3].

---

[1] CtEDO a constatat violarea art. 5 par. 4 CEDO pentru refuzul accesului în instanța de recurs la materialele prezentate în susținerea demersului de arestare (Hotărârea Țurcan și Țurcan din 23. 10. 2007, §.§. 55-64, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112787 (accesată: 16.09.2021)

[2] Hotărârea CtEDO Osmanović c. Croaţiei din 06.11.2006, (§. 49), disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114249 (accesat: 15.12.2021)

[3] *„(...) decizia prin care a fost respins recursul împotriva încheierii judecătorului de instrucție, adoptată în ordinea reglementată de art.312 Cod de procedură penală, nu cade sub incidența categoriilor de hotărâri irevocabile prevăzute la alin.(1) art.452 Cod de procedură penală, ce pot fi contestate cu recurs în anulare la Curtea Supremă de Justiție, iar recursul în anulare declarat împotriva unei asemenea decizii este inadmisibil ...*" CP CSJ din 23.03.2022, dos. nr. 1re-23/2022, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=20468 (accesată: 23.03.2022). *„Analizând dispozițiile legale expuse mai sus în raport cu speța dată, rezultă că, decizia instanței de recurs prin care casată integral încheierea din 04 august 2022 și prelungită măsura preventivă – arestarea la domiciliu, în privinţa învinuitului M. V., adoptată în ordinea reglementată de art. 311-312 CPP, nu cade sub incidența categoriilor de hotărâri irevocabile prevăzute la alin. (1) art. 452 CPP, ce pot fi contestate cu recurs în anulare la*

4.3. Asigurarea dreptului la libertate și siguranță în cadrul procedurii de examinare a demersurilor privind autorizarea internării în instituția medicală pentru efectuarea expertizelor judiciare

Libertataea individuală este una dintre valorile fundamentale protejatede Convenția europeană a drepturilor omului, impunând din cauza importanței sale, un control riguros din partea CtEDO cu privire la oricare măsură care ar pute aduce atingere acestei valori.

Inviolabilitatea persoanei garantează nu doar privarea de libertate a persoanei (reținerea sau arestul), ci și restrângerea libertății (de exemplu, internarea persoanei în instituțiile medicale pentru expertiză).

În cauza CtEDO, De Tommaso c. Italiei[1], Curtea a menționat: „*(...) Între privarea și restrângerea de libertate, există doar o diferență de grad sau intensitate, nu de natură sau de esență (Guzzardi, citată mai sus, §§ 92-93, Nada împotriva Elveției [GC], nr 10593/08, § 225, CEDO 2012, Austin și alții împotriva Regatului Unit [GC], nr. 36760/06, § 115, CEDO 2012, Medvedyev și alții împotriva Franței [GC], nr 3394/03, § 73, CEDO 2010) (...)*."

În cauza CtEDO, Storck c. Germaniei[2], Curtea notează că, „*este incontestabil că reclamantul a fost plasat într-o secție închisă acolo. Ea a fost sub supravegherea și controlul continuu al personalului clinicii și nu a fost liberă să o părăsească pe toată durata șederii ei acolo de aproximativ douăzeci de luni. Când reclamanta a încercat să evadeze, a fost necesar să o închidă pentru a o ține în clinică. Odată cu care a reușit să scape, a trebuit să fie adusă înapoi de poliție. De asemenea, nu a putut să mențină un contact social regulat cu lumea exterioară. În mod obiectiv, ea trebuie, așadar, considerată a fi fost privată de libertate*."

Internarea persoanei în instituția medială este un alt subiect sensibil de procedură, care poate afecta dreptul la viață privată și la libertate în virtutea art. 5 și 8 CEDO.

O cauză regretabilă pe acest aspect este David c. Moldovei din 27.11.2007[3], în care CtEDO reține că în situația în care o persoană a consimțit inițial la internarea sa într-o instituție psihiatrică pentru a fi supusă unei expertize, aceasta are dreptul necontestabil de a se retrage ulterior și de a părăsi instituția respectivă. Prin urmare, detenția continuă a reclamantului, începând cu momentul în care acesta și-a exprimat intenția de a pleca din spital, constituie o „*privare de libertate*" și reprezintă o ingerință în dreptul său la libertate. Orice acord inițial al persoanei este considerat o

---

Curtea Supremă de Justiție, iar recursul declarat împotriva deciziei instanței de recurs în speță este inadmisibil, deoarece o asemenea hotărâre nu este susceptibilă de a mai fi atacată cu recurs în anulare." CP CSJ din 16.11.2022, dos. nr. 1re-133/2022, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=22310 (accesată: 23.12.2022)

[1] Hotărârea CtEDO, De Tommaso c. Italiei, din 23.02.2017 (§ 80). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-171805 [accesată: 02.10.2022].

[2] Hotărârea CtEDO, Storck c. Germaniei, din 16.06.2005 (§ 73). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69374 [accesată: 02.10.2022].

[3] Hot. CtEDO David c. Moldovei, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127751 (accesat. 01.11.2021)

exonerație automată de la internarea forțată, conferindu-i dreptul de a se elibera din instituția medicală în orice moment, fără a-i fi permis niciunei autorități să împiedice această voință, atâta timp cât nu a fost emisă o încheiere privind internarea forțată. Potrivit art. 11 alin. (3) CPP, „*Privarea de libertate, arestarea, internarea forţată a persoanei într-o instituţie medicală sau trimiterea ei într-o instituţie educaţională specială, precum şi prelungirea acestor măsuri, se permit numai în baza unui mandat de arestare sau a unei hotărîri judecătoreşti motivate*”. Prin urmare, atunci când există temeiurile și motivele legale pentru internarea forțată a persoanei într-o instituție medicală este necesară o hotărâre judecătorească.

În cadrul urmăririi penale hotărârea judecătorească este emisă de către judecătorul de instrucție, care este abilitat prin lege să dispună internarea forțată. Acest deziderat este reglementat în art. 41 pct. 4) CPP – „*Judecătorul de instrucţie asigură controlul judecătoresc în cursul urmăririi penale prin dispunerea internării persoanei în instituţia medicală*”.

Totodată, în conformitate cu prevederile art. 301 alin. (3) CPP, „*..., internarea persoanei într-o instituţie medicală pentru efectuarea expertizei judiciare, ... se face cu autorizarea judecătorului de instrucţie*.”

Analizând prevederile expuse constatăm că atunci când pe parcursul urmăririi penale este necesitatea de efectuare a unei expertize judiciare în staționar, iar bănuitul (învinuitul) refuză să fie internat în vederea evaluării și examinării lui, judecătorul de instrucție emite o hotărâre motivată pentru internarea forțată în scopul enunțat.

În continuare ne vom referi la procedura de internare, temeiurile și motivele de internare forțată, atribuția organului de urmărire penală și a procurorului în cazurile când există necesitatea internării persoanei în instituția medicală, precum și procedura de examinare a demersului privind internarea forțată a persoanei în instituția medicală.

Astfel, conform dispozițiilor art. 152 alin. (1) CPP, „*Dacă pentru efectuarea expertizei medico-legale sau psihiatrice apare necesitatea unei supravegheri îndelungate, bănuitul, învinuitul, inculpatul poate fi internat într-o instituţie medicală. Despre aceasta se consemnează în ordonanţa sau încheierea prin care s-a dispus expertiza judiciară*.”

Prin urmare, la faza urmăririi penale, în cazul în care pentru efectuarea expertizei judiciare (medico-legală sau psihiatrică) medicii legiști sau cei psihiatrici au nevoie de mai mult timp pentru supravegherea bănuitului sau a învinuitului, ca într-un final să de-a concluzii obiective asupra obiectului expertizei, organul de urmărire penală este obligat să indice acest fapt în ordonanța de dispunere a expertizei.

Cu alte cuvinte legea dictează faptul că atunci când organul de urmărire penală va dispune expertiza medico-legală sau cea psihiatrică, acesta se va expune, în aceiași ordonanță, și asupra internării forțate a persoanei în instituția medicală.

Considerăm că aspectele enunțate nu corespund principiului inviolabilității persoanei,

deoarece la etapa emiterii ordonanței de dispunere a expertizei organul de urmărire penală nu poate cunoaște de cât timp are nevoie un expert judiciar să efectueze o expertiză sau alta. Respectiv, determinarea timpului de efectuare a expertizelor medico-legale sau psihiatrice o decide expertul și nu organul de urmărire penală. Astfel, dispunerea expertizelor ce nu necesită spitalizare (ambulatoriu) sau care necesită această spitalizare (staționar) este dictată de aprecierea medicală și nu juridică.

Reieșind din cele expuse, suntem de opinia că atunci când organul de urmărire penală constată temeiurile prevăzute în art. 142 alin. (1) CPP, acesta va emite ordonanța de dispunere a expertizei judiciare. În cazul în care pentru efectuarea expertizelor medico-legale sau psihiatrice este necesară supravegherea îndelungată a bănuitului sau a învinuitului, organul de urmărire penală va emite o altă ordonanță prin care va dispune internarea forțată în instituția medicală.

Această ordonanță va fi emisă în conformitate cu prevderile art. 255 CPP. Pe lângă condițiile menționate în art. 255 CPP, ordonanța de internare forțată a bănuitului sau a învinuitului trebuie să cuprindă, în mod obligatoriu, motivele internării, comportamentul persoanei în timpul acțiunilor procesuale (de exemplu în timpul audierii), analiza documentelor medicale ale bănuitului sau învinuitului (de exemplu cartela medicală în care este menționat faptul tratării unei boli psihiatrice), mențiunea despre aflarea bănuitului sau învinuitului la evidența medicului narcolog sau psihiatru, analiza declarațiilor altor participanți la proces (de exemplu declarațiile victimei sau a matorilor din care rezultă comportamentul inadecvat a bănuitului, învinuitului) și alte aspecte legate de caz.

În aceiași ordine de idei, toate aspectele menționate trebuie analizate în raport cu circumstanțele comiterii faptei ilegale. Este foarte important ca organul de urmărire penală să solicite de la instituția de expertiză informația cu privire la necesitatea unei supravegheri îndelungate a bănuitului sau învinuitului. În cazul în care organul de urmărire penală nu va cere informația respectivă, cel puțin acesta va fi obligat să audieze expertul judiciar pentru a determina oprtunitatea internării. Or, până la urmă această decizie are tentă medicală și, respectiv, doar medicii pot comunica despre durata investigațiilor medicale. Această informație trebuie să fie reflectată în ordonanța de dispunere a internării forțate și analizată de comun cu celelalte probe. Doar în așa mod organul de urmărire penală poate să-și motiveze ordonanța sa și să dispună temeinic internarea forțată a bănuitului sau învinuitului.

În cauza Filip c. României din 14.12.2006,[1] s-a consatat că reclamantul a fost internat într-o instituție psihiatrică pentru o perioadă de 88 de zile. În această hotărâre, Curtea reafirmă necesitatea unuia dintre elementele „legalității" detenției – absența caracterului arbitrar. Privațiunea de libertate poate fi justificată doar în situația în care alte măsuri mai puțin restrictive

[1] Hotărârea CtEDO Filip c. României, din 14.12.2006, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123269 (accesat: 20.10.21)

au fost evaluate și considerate ca fiind insuficiente pentru a proteja interesul personal sau public care impune detenția, în acest context realizată prin internare. Reclamantul fiind internat pe o perioadă nedeterminată în baza deciziei parchetului luată fără ca avizul unui medic expert să fi fost obţinut în prealabil. Abia la o lună după internare, parchetul a dispus realizarea unei expertize, ca răspuns la plângerea reclamantului, care contesta legalitatea măsurii de siguranță, argumentând că o astfel de expertiză nu fusese dispusă nici anterior, nici după ce acesta fusese internat, chiar după 80 de zile de detenție. Curtea constată că o evaluare prealabilă efectuată de un psihiatru era esențială, mai ales având în vedere că reclamantul nu avea antecedente de tulburări psihice. În orice caz, nu era vorba de o internare de urgenţă, plus lipsea acea cerere a medicului privind necesitatea prelungirii perioadei de internare, astfel limitând dreptul reclamantului fără un temei legal, internarea acestuia fiind arbitrară și ilegală (§§ 59-60).

„Pentru obţinerea rezultatelor scontate este necesar de a lua în consideraţie toate circumstanţele cauzei, motivele şi scopul infracţiunii, date cu privire la maladiile pe care le-a suferit persoana, comportarea anterioară dar şi comportamentul persoanei în timpul procesului”[1]. Aceste aspecte vor contribui la dezvăluirea pe deplin a portretului complet al personalității bănuitului/învinuitului, în scopul luării unei decizii legale cu privire la necesitatea internării.

În susținerea ideii menționate vine analiza textului *„apare necesitatea unei supravegheri”* stipulate în art. 152 alin. (1) CPP. Astfel, apare întrebarea - când apare această necesitate și cine de fapt ia decizia în această privință? Este firesc, după cum am menționat, că necesitatea supravegherii o decide doar medicii și nicidecum organele de urmărire penală. Anume din momentul când medicii vor comunica organului de urmărire penală despre necesitatea internării, doar atunci va fi constatată prezența temeiului faptic pentru internarea forțată a persoanei în instituția medicală.

Pentru a nu lăsa loc de interpretări ambiguă, considerăm că este necesar ca art. 152 alin. (1) CPP să fie modificat și completat astfel încât să prevadă emiterea ordonanței motivate de internare forțată a persoanei în instituția medicală, alta decât cea de dispunere a expertizelor judiciare.

După ce a fost emisă ordonanța cu privire la internarea forțată în instituția medicală a bănuitului sau învinuitului, procurorul va înainta judecătorului de instrucție un demers motivat, solicitând autorizarea internării forțate. Acest imperativ legal rezultă din art. 52 alin. (1) pct. 16) CPP - „*În cadrul urmăririi penale, procurorul, în limita competenţei sale materiale şi teritoriale adresează în instanţa de judecată demersuri pentru obţinerea autorizării ... internării persoanei în instituţie medicală pentru efectuarea expertizei judiciare*.”

Din textul art. 152 alin. (2) CPP, rezultă că demersul procurorului constituie actul de sesizare a instanței abilitate să dispună internarea bănuitului, învinuitului în instituţia medicală pentru

[1] Poalelungi Mihai [et. al.] Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău. 2013. p. 1024.

efectuarea expertizelor judiciare.

Demersul procurorului de solicitare a internării într-o instituţie medicală pentru efectuarea expertizei judiciare trebuie să cuprindă, după caz, menţiuni cu privire la:

- fapta pentru care se efectuează urmărirea penală, încadrarea juridică a faptei;
- faptele şi împrejurările din care rezultă îndoiala asupra stării de responsabilitate a bănuitului, învinuitului sau inculpatului;
- motivarea necesităţii de luare a măsurii de internare;
- motivarea proporţionalităţii acesteia cu scopul urmărit.

Potrivit art. 152 alin. (3/1) CPP, indicarea acestor aspecte în demersul procurorului este obligatorie.

Deci în conformitate cu prevederile art. 305 CPP, demersul procurorului privind internarea forțată a persoanei în instituția medicală se examinează de către judecătorul de instrucţie în şedinţă închisă, cu participarea procurorului. Totodată, în cazul în care persoana care este deja internată într-o instituție medicală și starea de sănătate a acesteia îi permite să participe în cadrul ședinței de judecată, va participa la această ședință și persoana respectivă. La fel, în cadrul acestei ședințe va participa și apărătorul, reprezentanţii legali şi reprezentanţii persoanelor menţionate, în condiţiile CPP, întocmindu-se un proces-verbal în acest sens.

Judecătorul de instrucție deschide ședința și comunică participanților despre demersul înaintat de procuror, după care va verifica împuternicirile participanţilor la proces. Mai apoi, judecătorul de instrucție va da posibilitatea expunerii părților privitor la demersul înaintat. Primul cuvânt îl are procurorul, care își va argumenta demersul, iar mai apoi celelalte părți. După explicațiile participanților la ședință, judecătorul de instrucție, efectuând controlul temeiniciei demersului înaintat, va autoriza internarea forțată a persoanei în instituția medicală, fie va respinge demersul ca fiind unul neântemeiat.[1]

În cazul bănuitului, internarea acestuia în vederea efectuării expertizei judiciare se va dispune pentru o durată de până la 10 zile (art. 152 alin. (4) CPP). Atunci când persoana este pusă sub învinuire, internarea ei într-o instituţie medicală, pentru efectuarea expertizei judiciare în condiţii de staţionar, se dispune pentru o durată de până la 30 de zile, cu posibilitatea prelungirii acestui termen de până la 6 luni. Termenul se prelungește de judecătorul de instrucție, la demersul motivat al procurorului, în temeiul cererii motivate în scris a medicului care se confruntă cu dificultăţi la efectuarea expertizei judiciare şi are nevoie de timp suplimentar pentru aceasta (art. 152 alin. (5), (6) CPP). ,,În cazul internării în instituţia psihiatrică a persoanelor care nu se află în stare de arest li se va asigura, în mod obligatoriu, toate garanțiile prevăzute în art. 501 alin. (1)

[1] A se vedea prevederile art. 305 CPP.

CPP (art. 490 alin. (2) CPP)."[1]

Încheierea judecătorului privind autorizarea sau respingerea internării forțate a persoanei în instituția medicală poate fi contestată în termen de 3 zile de la data adoptării cu recurs în instanța ierarhic superioară - curtea de apel,[2] Aceste prevederi sunt direct indicate în art. 152 alin. (2) CPP și art. 305 alin. (8) CPP.

Respectivele prevederi dau posibilitate părților la un recurs efectiv, prezentând argumentele și probele în instanța ierarhic superioară pentru a cere respingerea demersului procurorului.

Cum procedăm în situația în care învinuitul este arestat preventiv? Răspuns la această întrebare ne oferă prevederile art. 152 alin. (8) CPP, care stipulează că „*În cazul în care bănuitul, învinuitul este arestat preventiv, transferul acestuia pentru efectuarea expertizei judiciare medicale în condiţii de staţionar, se dispune la demersul procurorului cu autorizaţia judecătorului de instrucţie*." Analizând aceste prevederi, constatăm că atunci când învinuitul este arestat și există necesitatea unei supravegheri îndelungate în vederea efectuării expertizei judiciare, acesta poate fi transferat în instituția medicală unde se efectuează această expertiză. În cazul în care se decide transferul învinuitului în privința căruia este aplicată măsura preventivă arestul (sau arestul la domiciliu) ce se întâmplă cu măsura preventivă?

Art. 152 CPP nu oferă un răspuns, însă soluția o găsim în art. 490 alin. (1) CPP, - „*La constatarea faptului de îmbolnăvire a persoanei în privinţa căreia se efectuează urmărire penală şi care se află în stare de arest, judecătorul de instrucţie dispune, în temeiul demersului procurorului, internarea ei în instituţia psihiatrică, adaptată pentru deţinerea persoanelor arestate, dispunând, totodată, revocarea arestului preventiv. Despre ameliorarea ulterioară a stării sănătăţii persoanei internate în instituţia psihiatrică, administraţia instituţiei înştiinţează imediat procurorul care conduce urmărirea penală în cauza respectivă*."

CtEDO a subliniat în cauza H.L. c. Marii Britanii[3] inexistența unor reguli de procedură în ceea ce privește deținerea persoanei incapabile, în contrast cu multitudinea de garanții ce se aplică în cazuri obișnuite. Ca rezultat al lipsei regulilor de procedură, personalul medical și-a asumat controlul deplin asupra libertății și tratamentului unui individ vulnerabil numai pe baza presupunerilor clinice și, deși Curtea nu a pus la îndoială buna lor credință sau faptul că nu a fi acționat în favoarea reclamantului, scopul existenței unor garanții este chiar protejarea indivizilor împotriva erorilor și lipsurilor profesionale. Absența acestor reguli de procedură a condus, în opinia Curții, la luarea măsurii în mod arbitrar, și deci la încălcarea art. 5 CEDO.

De asemenea, tulburarea trebuie să aibă un asemenea caracter sau amploare, care să justifice

[1] Tudor Osoianu. Dinu Ostavciuc. Urmărirea penală. Ed. Cartea Militară. Chișinău. 2021, p. 434,435.
[2] A se vedea: art.art. 152 alin. (2), (7), 305 alin. (8) CPP
[3] Hotărârea CtEDO H.L. c. Marii Britanii, din 05.01.2005, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-185580 (accesat: 24.10.2020)

internarea, care însă nu poate fi prelungită dincolo de prezenţa acestor tulburări.[1]

Un aspect important este în cazul soluționării internării forțate în instituția medicală a minorilor bănuiți sau învinuiți de comiterea unei infracțiuni. În aceasă situație organul de urmărire penală va ține cont și de prevederile art. 474-481/1 CPP.

Totodată este de reținut faptul că în momentul examinării demersului cu privire la internarea forțată în instituția medicală a minorului, în mod obligatoriu, va participa avocatul reprezentanții legali, pedagogul, psihologul. În opinia noastră, în această ședință de judecată trebuie să participe și un specialist (medic), în dependență de obiectul expertizei judiciare.

Dacă în cazurile privind minorii participarea apărătorului este obligatorie din momentul constatării vârstei persoanei și primei interacțiuni cu organul de urmărire penală, în procedura de aplicare a măsurilor de constrângere cu caracter medical, participarea apărătorului este obligatorie din momentul adoptării ordonanţei prin care s-a dispus efectuarea expertizei judiciare în staţionarul instituţiei psihiatrice în privinţa persoanei referitor la care se desfăşoară procedura, dacă apărătorul nu a fost admis mai înainte în acest proces.[2]

În conformitate cu prevederile art. 494 alin. (2) CPP, „*Din momentul intrării apărătorului în proces, el are dreptul la întrevederi cu persoana interesele căreia le apără, fără a se limita numărul şi durata lor, dacă starea sănătăţii acesteia nu împiedică întrevederile. Apărătorul dispune şi de celelalte drepturi prevăzute în art. 68, care se aplică în mod corespunzător*.” Bineînțeles că nimeni nu este în drept să limiteze întrevederile avocatului cu clientul său, însă în cazurile respective se impune firesc a ține cont de starea sănătății. Considerăm că atunci când avocatul are nevoia de aceste întrevederi el va consulta preventiv medicul clientului său, după care va decide dacă este sau nu cazul să discute cu acesta, pentru a nu dăuna clientului.

Din analiza cadrului normativ existent în raport cu discuțiile și argumentele aduse, ajungem la concluzia că normele de procedură penală nu cuprind și nu clarifică toate situațiile ce pot apărea cu privire la internarea forțată a persoanei în instituția medicală pentru efectuarea expertizelor judiciare. Astfel, considerăm că ordonanța cu privire la internare este un act de dispunere separat de ordonanța de dispunere a expertizelor, din care motiv este necesar a fi completat și modificat art. 152 alin. (1) CPP.

Concluzii la Capitolul IV

În urma cercetării efectuate în prezentul capitol, constatăm şi conchidem următoarele, după cum urmează.

1. Analiza normelor procesuale interne denotă că acestea corespund în mare parte nu doar

[1] Hotărârea CtEDO Luberti c. Italiei, din 23.02.1984, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94318 (accesat: 24.11.2020).
[2] A se vedea prevederile art. 494 alin. (1) CPP.

actelor internaționale, dar și prevederilor Directivei 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate.

2. Nu există o explicaţie plaizibilă de ce conform prevederilor art. 166 (alin. 4) CPP în cazurile de *delict flagrant* nu pot fi reţinuţi minorii până la înregistrarea infracţiunii, chiar dacă aceștia sunt bănuiţi că au comis infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave (de exemplu, un omor).

3. Prevederile articolului 174 alin. (2) CPP privind reţinerea repetată a persoanei nu sunt suficient de clare, nefiind precizată interdicţia reţinerii aceleaşi persoană a doua oară pentru aceiaşi faptă.;

4. Având în vedere constatările CC în Hotărârea nr. 40 din 21.12.2017, considerăm oportună modificarea art. 232 alin. (2) CPP în sensul de a reglementa în mod expres, că demersului de aplicare a arestării preventive, arestării la domiciliu și de prelungire a acestor măsuri, se consideră depuse în termen, dacă data la care a fost înregistrat în cancelaria instanței respective se încadrează în termenul cerut de lege pentru realizarea lor;

5. Normele de procedură penală nu cuprind și nu clarifică toate situațiile ce pot apărea cu privire la internarea forțată a persoanei în instituția medicală pentru efectuarea expertizelor judiciare. Astfel, considerăm că ordonanța cu privire la internare este un act de dispunere separat de ordonanța de dispunere a expertizelor;

6. Este important ca ordonanță prin care va dispune internarea forțată în instituția medicală, pe lângă condițiile menționate în art. 255 CPP, să cuprindă, în mod obligatoriu, motivele internării, comportamentul persoanei în timpul acțiunilor procesuale (de exemplu în timpul audierii), analiza documentelor medicale ale bănuitului sau învinuitului (de exemplu cartela medicală în care este menționat faptul tratării unei boli psihiatrice), mențiunea despre aflarea bănuitului sau învinuitului la evidența medicului narcolog sau psihiatru, analiza declarațiilor altor participanți la proces (de exemplu declarațiile victimei sau a matorilor din care rezultă comportamentul inadecvat a bănuitului, învinuitului) și alte aspecte legate de caz;

7. Organul de urmărire penală sau procurorul trebuie să solicite de la instituția de expertiză informația cu privire la necesitatea unei supravegheri îndelungate a bănuitului sau învinuitului. În cazul în care organul de urmărire penală sau procurorul nu va cere informația respectivă, cel puțin acesta va fi obligat să audieze expertul judiciar pentru a determina oportunitatea internării. Or, până la urmă această decizie are tentă medicală și, respectiv, doar medicii pot comunica despre durata investigațiilor medicale. Această informație trebuie să fie reflectată în ordonanța de dispunere a internării forțate și analizată de comun cu celelalte probe. Doar în așa mod organul de

urmărire penală poate să-și motiveze ordonanța sa și să dispună temeinic internarea forțată a bănuitului sau învinuitului;

8. Atunci când persoana este internată în instituțiile medicale apărătorul la fel are dreptul la întrevederi cu aceasta, însă, ținând cont de starea sănătății acestei persoane, apărătorul va consulta preventiv medicul clientului său, după care va decide dacă este sau nu cazul să discute cu acesta, pentru a nu dăuna clientului.

V. SPECIFICUL GARANȚIILOR PROCESUALE CE REZULTĂ DIN DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL LA FAZA URMĂRIRII PENALE

5.1. Accesul liber la justiție

Justiția, însăși prin conținutul ei, poate fi recunoscută doar cu condiția că îndeplinește cerințele dreptății și asigură restabilirea dreptului încălcat. În cadrul procesului penal, aceasta presupune, cel puțin, stabilirea, în baza probelor administrate, a împrejurărilor faptei în legătură cu care a fost pornită urmărirea penală, încadrarea juridică corectă, identificarea prejudiciului cauzat societății și victimelor (părților vătămate), precum și vinovăția persoanei care a comis infracțiunea etc.

Potrivit dicționarului juridic, „Accesul liber la justiție este un principiu fundamental al organizării oricărui sistem judiciar democratic şi care îi conferă oricărei persoane dreptul de a se adresa în mod efectiv instanţelor judiciare competente, împotriva actelor care violează drepturile ce îi sunt recunoscute prin Constituţie sau prin lege. Accesul liber la justitie este considerat şi în dreptul european ca un principiu şi chiar ca un drept fundamental.”[1]

Pentru a asigura drepturile și interesele legitime ale unor astfel de participanți la proces, precum acuzatul (bănuitul, învinuitului, inculpatul), victima (partea vătămată) sau alt participant la proces, acestora trebuie să le fie asigurată posibilitatea de a-și expune poziția în fața instanței de judecată și să prezinte argumente pe care aceștia le consideră necesare pentru a-și apăra această poziție.

Totodată, într-un stat de drept nu este suficient ca persoanele să aibă drepturi și libertăți, deoarece simpla deținere a acestor drepturi nu garantează persoanei că aceasta poate să și le exercite într-un mod concret, real și obiectiv. Încă din cele mai vechi timpuri orice persoană care considera că în privința sa a fost comisă o faptă ilegală putea, chiar undeva, era nevoită să se adreseze pentru a fi ajutată, susținută etc. De exemplu, victima unui furt se adresa autorităților de atunci cel puțin pentru a-și recupera prejudiciu și aștepta că în urma acestei adresări să i se facă dreptate și echitate.

„*Curtea reţine că, pentru asigurarea protecţiei efective a drepturilor omului, nu este suficient a consacra drepturile materiale şi a preciza pe cale constituţională condiţiile minime pentru realizarea unei justiţii echitabile, condiţii întregite cu legi organice cu privire la organizarea şi funcţionarea instanţelor judecătoreşti. Este necesar, de asemenea, a stabili unele garanţii procedurale de natură să consolideze mecanismele de protecţie a acestor drepturi. Prin respectivele garanții procedurale, dreptul la un proces echitabil urmează a fi asigurat, în consecință, efectiv și eficace*.”[2]

---

[1] Dicționar juridic. Disponibil: https://legeaz.net/dictionar-juridic/acces-liber-justitie (accesată: 17.08.2022).

[2] HCC nr. 2 din 09.02.2016, pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) şi g) din Constituţia Republicii Moldova

Astfel, o dată cu dezvoltarea societății era necesară și dezvoltarea sistemului de justiție pentru a asigura persoanelor drepturile și libertățile acestora, prin crearea, în primul rând, a unor garanții efective astfel încât persoanele, atunci când consideră că li s-au încălcat careva drepturi, să se poată adresa instanțelor competente. Cu alte cuvinte, aceste persoane să aibă dreptul la acțiune sau să aibă un acces liber la justiție, fără careva restricții în legătură cu statutul social, rasă, religie, etnie, stare socială etc.

Bineânțeles că, a avea un acces liber la justiție nu înseamnă că persoanei care s-a adresat instanței i se va da câștig de cauză, ori cel ce se adresează primul autorităților este de bună credință și are dreptate. A avea acces la justiție înseamnă a avrea dreptul de a te adresa autorităților ca aceastea să judice cine totuși are dreptate.

Acest concept s-a dezvoltat cu timpul și a primit denumirea de „acces liber la justiție", care, ulterior a fost înserat în multe acte internaționale și naționale, ajungând la nivelul unui principiu de drept.

„Accesul liber la justiție în materie penală constituie o garanție fundamentală a unui proces echitabil, care presupune că fiecare individ are dreptul la examinarea acuzațiilor în materie penală îndreptate împotriva sa de către un magistrat învestit de lege cu atribuții speciale în acest sens. Dreptul individului de acces la justiție constituie un aspect fundamental al dreptului la tribunal, alteori denumit ca fiind dreptul la judecător."[1]

„Dar accesul la justiţie capătă sens doar atunci când instanţa judecătorească este capabilă să restabilească dreptul violat. În legătură cu aceasta, comunitatea internaţională a elaborat o serie de garanţii privind procedura judiciară cuvenită, chemate să asigure o examinare onestă şi echitabilă a cauzei în instanţa de judecată."[2]

Garanții cu privire la accesul liber la justiție sunt proclamateîn art. 8,10 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, art.3, 14 al Pactului Internaţional cu privire la Drepturile Civile şi Politice, art. 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene art.6 Convenția Europeană a Drepturilor Omului,

În cauza Golder c. Regatului Unit, CtEDO a reținut importanța accesului la justiție, iar condițiile art. 6 § 1 din Convenție oferă motive să considere că acest drept se înscrie printre garanțiile expuse. Curtea a ajuns la concluzia că, articolul 6 § 1 asigură oricărei persoane dreptul

---

(excepția de neconstituționalitate) (sesizarea nr. 55b/2015) (pct. 62). Disponibilă: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=556&l=ro (accesată: 18.08.2022).

[1] M. Poalelungi, D. Sîrcu, Accesul la justiție, în Manualul Judecătorului pentru cauze penale. Ediția I, Chișinău, 2013, p. 23.1192 p.

[2] Борзов В. Д., «Удар милосердия» по институту народных заседателей // Российская Юстиция, 2002, № 9, p. 46 – 47, citat de Ion Guceag, Liberul acces la justiție în legislația națională și prevederile Convenției Europene pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, Academos, nr. 2(21), iunie 2011, p. 42. Disponibilă: http://www.akademos.asm.md/files/Liberul%20acces%20la%20justitie%20in%20legislatia%20nationala%20si%20prevederile%20conventiei%20europene%20pentru%20apararea%20drepturilor%20omului%20si%20a%20libertatilor%20fundamentale.pdf ((accesată: 17.08.2022)).

de a se adresa unei instanțe de judecată cu orice pretenție referitoare la drepturile și obligațiile sale civile. În acest fel, articolul întruchipează „dreptul la o instanță”, dreptul de acces, adică dreptul de a introduce acțiuni în fața instanțelor. La aceasta se adaugă garanțiile prevăzute de art. 6 § 1 atât în ceea ce privește organizarea și componența instanței, cât și desfășurarea procedurii. În concluzie, întreaga normă constituie dreptul la un proces echitabil.[1]

Pe de altă parte, există și alte păreri cu privire la garantarea accesului liber la justiție garantat de art. 6 CEDO. Astfel, în cauza Golder c. Regatului Unit ne-a interesat și opinia separată a judecătorului Gerald Fitzmaurice, care, deși nu a fost de acord cu privire la încălcarea art. 6 din Convenție, a menționat că, „*vă place sau nu, ca să spunem așa, un drept de acces nu trebuie să fie înțeles de articolul 6 § 1 din Convenție, decât printr-un proces de interpretare pe care eu nu-l consider corect sau ca fiind în interesul superior al dreptului internațional al tratatelor. Dacă dreptul nu își găsește loc în articolul 6 § 1, în mod clar nu își găsește loc nicăieri în Convenție. Aceasta este, fără îndoială, o deficiență gravă care ar trebui remediată. Dar este o sarcină pe care statele contractante o îndeplinesc, iar Curtea să se refere la ele, nu să caute să se îndeplinească ea însăși*.”[2] Analizând argumentele date, ajungem la concluzia că, judecătorul nu a pus la îndoială importanța și supremația accesului liber la justiție, ba din contra, îl consideră ca principiu și drept fundamental într-un stat democratic și că acesta trebuie oglindit, tratat și explicat mai clar în dispozițiile art. 6 § 1 al Convenției. Or, după părerea sa, judecătorul consideră că accesul la justiție nu este consacrat concret în norma europeană.

Alin-Gheorghe Gavrilescu, deși este de părerea că, dreptul de acces liber la justiţie este recunoscut oricărei persoane de art. 6 § 1 din Convenţia europeană, acesta menționează, totuși, că acest drept nu este consacrat în termeni expreși. [3]

În conformitate cu prevederile art. 13 CEDO, „*Orice persoană, ale cărei drepturi şi libertăţi recunoscute de prezenta Convenţie au fost încălcate, are dreptul de a se adresa efectiv unei instanţe naţionale, chiar şi atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acţionat în exercitarea atribuţiilor lor oficiale*.”

Prin urmare, în vederea asigurării unei bune administrări a justiției, Curtea a statuat rolul Statelor privind asigurarea accesului la justiție, dar și libera lor apreciere și necesitate de limitare a acestui drept, prin stabilirea unor termeni privind declararea căilor de atac, cu condiția respectării

---

[1] Hotărârea CtEDO, Golder c. Regatului Unit, a din 21.02.1975 (§ 26-36). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57496 (accesată: 17.08.2022).

[2] CtEDO, Hotărârea Golder c. Regatului Unit, din 21.02.1975. Opinie separată a judecătorului Gerald Fitzmaurice (§ 48). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57496 (accesată: 17.08.2022).

[3] Alin-Gheorghe Gavrilescu, Accesul liber la justiție, Analele Universităţii „Constantin Brâncuşi” din Târgu Jiu, Seria Ştiinţe Juridice, Nr. 2/2011, p. 62. Disponibil: https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=737027111000006070112065089106081064016020050037028066000080074074126000086094088026061120060015055036110007010127096064120094108059078076004067006069090125029118080089030047002022090114115083126092070004103108092087100076068101078073119101090017117089&EXT=pdf&INDEX=TRUE (accesată: 17.08.2022).

proporționabității astfel încât să nu împiedice disponibilitatea persoanelor de a-și exercita o cale de atac efectivă. În acest sens s-a expus și Curtea Constituțională, menționând că, „*dreptul persoanei de a se adresa justiţiei este o condiţie sine qua non în asigurarea eficienţei exercitării drepturilor şi libertăţilor sale. Potrivit normelor Convenţiei, prin legislaţia internă statele-părţi pot stabili anumite limitări ale dreptului de acces la o instanţă cu condiţia ca acestea să nu afecteze dreptul chiar în substanţa sa, să urmărească un scop legitim şi să existe un raport de proporţionalitate între măsurile restrictive şi scopul urmărit.*[1] Totodată*, instanțelor de judecată le revine sarcina asigurării în fiecare caz particular a garantării efective a dreptului la un proces echitabil.*”[2]

Legislația internă a Republicii Moldova, de rând cu legislația internațională, garantează accesul liber la justiție, atât prin norme constituționale, cât și procesuale.

Astfel, potrivit art. 20 din Constituție, „*Orice persoană are dreptul la satisfacţie efectivă din partea instanţelor judecătoreşti competente împotriva actelor care violează drepturile, libertăţile şi interesele sale legitime. Nici o lege nu poate îngrădi accesul la justiţie*.” Din analiza normei constituționale deducem că aceasta corespunde standartelor internaționale, garantând dreptul oricărei persoane de a avea acces liber la justiție.

„Accesul liber la justiție în Republica Moldova este un principiu fundamental absolut aplicabil drepturilor și libertăților constituționale, care nu poate fi limitat de către stat, prin intermediul căruia, orice persoană poate să-și apere drepturile, libertățile și interesele sale legitime prevăzute de constituție și legislația statului în vigoare, apelând liber, atât la justiția de drept comun, cât și la cea constituțională. Prin urmare persoana ar trebui să aibă acces liber la toate mijloacele procedurale, atât din justiția de drept comun, cât și din justiția constituțională pentru înfăptuirea liberă a justiției.”[3]

În același sens, „*Articolul 20 din Constituție, care reglementează dreptul de acces liber la justiție, își găseşte corespondența în dispozițiile articolului 6 § 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care garantează dreptul la un proces echitabil (a se vedea DCC nr. 56 din 2 iunie 2020, § 26).* [4]

---

[1] HCC nr. 16 din 19.07.2005 privind controlul constituţionalităţii unor dispoziţii ale art. 421, art. 433 alin. (1), art. 452 alin. (1) și art. 455 alin. (3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (pct. 4). Disponibilă: https://www.constcourt.md/public/files/file/Actele%20Curtii/acte_2005/h_16.pdf (accesată: 18.08.2022).

[2] DCC nr. 55 din 02.06.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 17g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor alin. (4) din articolul 313 din Codul de procedură penală (pct. 20). Disponibilă: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=802 (accesată: 18.08.2022).

[3] Teodor Cârnaț, Olesea Panchiv, Accesul liber la justiție în Republica Moldova: principiu fundamental absolut, aplicabil drepturilor și libertăților constituționale, Juridice Moldova. Disponibil: https://juridicemoldova.md/7858/accesul-liber-la-justitie-principiu-fundamental-absolut-aplicabil-drepturilor-si-libertatilor-constitutionale.html (accesată: 18.08.2022).

[4] DCC nr. 56 din 02.06.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 23g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 207 alin. (2) lit. f) din Codul administrativ (respectarea procedurii prealabile până la înaintarea acţiunii în contencios administrativ) (pct. 26). Disponibilă: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=800 (accesată: 18.08.2022).

Într-o altă decizie, Curtea, examinând norma constituțională prevăzută în art. 20, pe lângă aspectele menționate, a specificat că, ... *Condiția din articolul 6 § 1 din Convenție, potrivit căreia cauzele trebuie examinate în mod echitabil, trebuie înțeleasă în sensul de a se asigura respectarea principiilor fundamentale ale oricărui proces,* i.e. *principiul contradictorialităţii şi principiul dreptului la apărare, ambele asigurând egalitatea deplină a părţilor în proces (a se vedea DCC nr. 55 din 11 iunie 2018, § 23).*"[1] Implicit și accesul liber la justiție.

Legea procesual-penală garantează accesul liber la justiție și, prin prisma art. 19 alin. (1) CPP, stipulează: „*Orice persoană are dreptul la examinarea şi soluţionarea cauzei sale în mod echitabil, în termen rezonabil, de către o instanţă independentă, imparţială, legal constituită, care va acţiona în conformitate cu prezentul cod*."

„*Prin instanță judecătorească se înțelege orice instanţă, parte componentă a sistemului judecătoresc al Republicii Moldova, care judecă cauza penală în primă instanţă, în ordine de apel sau de recurs, ori pe căile extraordinare de atac, precum şi care soluţionează plîngeri împotriva acţiunilor şi actelor organelor de urmărire penală şi ale organelor de executare a hotărîrilor judecătoreşti şi sancţionează efectuarea unor acţiuni procedurale*" (art. 6 pct. 16) CPP).

Potrivit art. 115 din Constituție, „*Justiţia se înfăptuieşte prin Curtea Supremă de Justiţie, prin curţile de apel şi prin judecătorii. Pentru anumite categorii de cauze pot funcţiona, potrivit legii, judecătorii specializate. Înfiinţarea de instanţe extraordinare este interzisă. Organizarea instanţelor judecătoreşti, competenţa acestora şi procedura de judecată sînt stabilite prin lege organică*."

Prin urmare, organizarea judecătorească în Republica Moldova are loc în baza Legii nr. 514 din 06.07.1995[2], care, pe lângă altele, reglementează formarea instanțelor judecătorești și sistemul judecătoresc din țară.

Instanțele care înfăptuiesc justiția în cauzele penale sunt reglementate în art. 29 alin. (1)-(3) CPP, care corespund normelor constituționale, cu mențiunea că, instanțele de judecată de orice nivel, în cauzele penale, vor înfăptui justiția conform competenței date prin CPP. În faza de urmărire penală, ca organ judecătoresc cu atribuții proprii în desfășurarea procesului penal, funcționează judecători de instrucție.

---

[1] DCC nr. 63 din 11.06.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 39g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolele 332 alin. (2) și 391 alin. (2) din Codul de procedură penală (încetarea procesului penal atunci când fapta constituie o contravenție și soluționarea cauzei conform prevederilor Codului contravențional). Disponibilă: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=811&l=ro?tip=decizii&docid=811&l=ro (accesată: 18.08.2022). HCC nr. 22 din 06.08.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 226^{16} alin. (11) din Codul fiscal, adoptat prin Legea nr. 1163 din 24 aprilie 1997 (prezentarea informației fiscale către instanțele judecătorești și organele de urmărire penală ca mijloc de probă (pct. 29). Disponibilă: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=743&l=ro (accesată: 18.08.2022).

[2] Legea nr. 514 din 06.07.1995, privind organizarea judecătorească. Publicat: 19.10.1995 în Monitorul Oficial Nr. 58 art. 641. Republicată în temeiul art. VIII alin. (9) al Legii nr. 153 din 5 iulie 2012 – Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 185, art. 620.

Am adăuga la cele expuse faptul că, realizarea accesului la justiție începe o dată cu prima adresare a persoanei (victimei) organelor judiciare (organului de constatare, celui de urmărire penală sau procurorului, după caz, judecătorului), adică nu din momentul începerii urmăririi penale, ci din momentul sesizării acestor organe.

Pentru garantarea accesului la justiție în acest sens, legea procesual-penală a intervenit cu norme care obligă aceste organe de a acționa promt în soluționarea cazului, fie la sesizarea externă, fie chiar și din oficiu. De exemplu, art. 55 alin. (4) CPP obligă organul de urmărire penală, concomitent cu înregistrarea sesizării, să înceapă urmărirea penală, dacă există indici ai infracțiunii, să efectueze acţiuni de urmărire penală în vederea descoperirii ei şi fixării probelor care confirmă sau infirmă săvârşirea infracţiunii, să ia măsuri în vederea asigurării acţiunii civile sau a unei eventuale confiscări a bunurilor dobândite ilicit.

Un alt exemplu elocvent este dispoziția art. 262 alin. (4) CPP, care obligă procurorul să se autosesizeze în orice caz de deces al persoanei aflate în custodia statului în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei, iar dispoziția art. 262 alin. (4^1) obligă transmiterea imediată a materialelor procurorului în cazuri oferă temei de a presupune că persoana a fost supusă acţiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant. În același timp, legea procesuală penală obligă organele judiciare să primească plângerile și denunțurile referitoare la infracțiuni, chiar dacă acestea nu țin de competența lor (art. 265 alin. (1) CPP), iar refuzul acestor organe poate fi contestat procurorului sau, după caz, judecătorului de instrucție (art. 265 alin. (2), art. 313 alin. (2) pct. 1) lit. a) CPP). Bineînțeles că CPP intervine și cu alte norme pentru a proteja, asigura și garanta dreptul accesului liber la justiție.

În conformitate cu prevederile art. 19 alin. (3) CPP, „*Organul de urmărire penală are obligaţia de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă şi obiectivă, a circumstanţelor cauzei, de a evidenţia atît circumstanţele care dovedesc vinovăţia bănuitului, învinuitului, inculpatului, cît şi cele care îl dezvinovăţesc, precum şi circumstanţele care îi atenuează sau agravează răspunderea*.”

În același timp, legea procesual-penală, într-o altă normă (art. 254 CPP) vine cu aceleași garanții și obligații în scopul stabilirii adevărului, adăugând că, „*Activitatea organului de urmărire penală în acest sens se efectuează şi în cazul în care bănuitul sau învinuitul îşi recunoaşte vinovăţia*.” Prin norma prevăzută la art. 254 CPP, legiutorul a reglementat rolul activ al organului de urmărire penală.

Analizând deziderate expuse, ajungem la concluzia că, rolul activ al organului de urmărire penală și a procurorului este unul important pentru asigurarea și garantarea exercitării accesului la justiție a părților. În acest sens susținem părerea autorilor care consideră că rolul activ presupune a fi un principiu al procesului penal, care „apare ca o îndatorire pentru autoritățile judiciare, îndeplinirea acesteia fiind prevăzută de sancțiune procesuală, constând în nevalabilitatea

hotărârilor din care rezultă lipsa de rol activ în soluționarea cauzei."[1]

Prin urmare, rolul activ al organelor de urmărire penală este un principiu propriu (specific, ramural) procesului penal și, în special, a fazei de urmărire penală, care derivă sau chiar este „înnăscut" din principiul general – accesul liber la justiție.

Rolul activ, este asigurat prin dispozițiile art. 52 alin. (1) pct. 19), 53/1 alin. (2) lit. j), 274 alin. (4), 284 alin. (6), 285 alin. (8), 292 alin. (1) CPP, care îl împuternicesc să restituie dosarul penal sau, după caz, actele organului de urmărire penală sau procurorului ierarhic inferior (dacă acesta exercită urmărirea penală) atunci când urmărirea penală nu este completă, obiectivă și sub toate aspectele sau atunci când din actele de sesizare reiese bănuiala rezonabilă și este necesară începerea urmăririi penale. La fel, rolul activ, în acest sens, este garantat și în cazul în care procurorul anulează actele organului de urmărire penală, ca fiind ilegale.

5.2. Respectarea termenului rezonabil și particularitățile procedurii de accelerare a urmăririi penale

În realizarea eficienței procesului penal, un loc special îi aparține instituției termenelor procedurale – garanție pentru apărarea drepturilor şi intereselor legitime ale persoanei. Această garanție a obținut denumirea de „termen rezonabil". Desfășurarea procesului penal în termen rezonabil constituie un principiu, dar și un drept fundamental, care asigură persoanei echitatea procesului. Principiul respectiv își găsește reglementare atât în actele juridice internaționale, cât și cele naționale.

Odată cu dezvoltarea societății se armonizează și legislația, întrucât să răspundă și să corespundă cerințelor timpului. În așa mod s-a dezvoltat și principiul în discuție. Totuși, declararea termenului rezonabil în calitate de principiu a trezit diferite discuții referitoare la natura și conținutul juridic al acestuia. Mulți cercetători nu sunt de acord nici în prezent cu acest fapt.

De exemplu, cercetătorul A.V. Obrazțov consideră că termenul rezonabil al procesului penal este parte componentă a principiului rezonabilității[2], adică cel al eficacității procesului penal. De altă părere este A.Iu. Smolin, care, analizând termenul rezonabil al procesului penal, deduce că acesta face parte din principiul economiei procesuale[3] și nu este necesară includerea „termenului rezonabil al procesului penal" în calitate de principiu de sine stătător. O altă poziție este luată de V.M. Bâcov, care demonstrează că termenul rezonabil al procesului penal constituie doar unul din institutele de procedură penală[4] și nicidecum un principiu procesual-penal.

---

[1] Grigore Gr. Theodoru, Tratat de Drept procesual penal, Ediția a 3-a, Editura Hamangiu, 2013, p. 70.
[2] Образцов А.В. От разумных сроков в уголовном процессе к принципу разумности // Российский следователь. 2011. № 16, с. 32–33.
[3] Смолин А.Ю. Разумный срок уголовного судопроизводства – проявление принципа процессуальной экономии // Российский следователь. 2010. № 19, с. 9–11.
[4] Быков В.М. Новый закон о разумном сроке уголовного судопроизводства // Законность. 2010. № 11, с. 25.

Din cele menționate reiese că, studierea termenului rezonabil al procesului penal este actuală și în prezent are o importantă semnificație atât teoretică, cât și practică. Prin urmare, este necesară, în primul rând, o înțelegere teoretică a esenței și conținutului acestui principiu.

„Ca principiu fundamental al procesului penal, celeritatea a determinat legiuitorul să adopte constant norme de natură a eficientiza activitatea organelor judiciare, simplificând procedurile, înlăturând pe cât posibil formalismul, limitând domeniul de aplicare al sancțiunilor procesuale, restructurând sistemul căilor de atac și creând proceduri speciale pentru infracțiunile de gravitate redusă."[1]

Principiul celerității are deosebită importanţă pentru înfăptuirea unui act de justiţie în orice stat de drept şi este cunoscut şi sub numele de principiul ***operativității*** sau al ***rapidității***. Acest principiu este întâlnit în literatura de specialitate[2] și sub denumirea de principiul ***promptitudinii***.

„Celeritatea sau promptitudinea justiției penale este un deziderat principal. Liniștea societății, tulburată prin infracțiune, ordinea juridică vătămată prin aceasta, trebuie să fie cât mai în grabă restabilite. Reacțiunile morale e care le produce infracțiunea în conștiințele membrilor societății trebuiesc cât mai curând canalizate și satisfăcute. Pentru aceste interese sociale și individuale, este necesară intervenția grabnică a justiției, pentru a se descoperi, prinde și judeca infractorul (…)."[3]

„Operativitatea trebuie să răspundă scopului procesului penal privind constatarea la timp şi în mod complet a faptelor ce constituie infracţiunea, având o strânsă legătură cu activitatea de strângere a probelor, care necesită urgenţă, pentru a nu se deteriora şi a nu-şi pierde calitatea de probe. De aceea procesul penal cere a fi desfăşurat într-un timp cât mai util posibil şi realizat în condiţii optime.."[4]

Operativitatea constituie un principiu fundamental al procesului penal, deoarece se află în strânsă legătură cu scopul acestui proces. Acest principiu impune desfăşurarea procesului în aşa mod, încât rezolvarea cauzelor penale să fie efectuată într-o perioadă de timp cât mai scurtă şi cu o activitate cât mai simplificată, realizându-se astfel o soluţionare justă a acestor cauze, întrucât infracţiunile săvârşite de puţină vreme sunt mai uşor de stabilit decât cele comise cu mult timp în urmă. „Pe lângă aceste cerinţe, operativitatea are în vedere şi calitatea actelor procesuale şi procedurale efectuate într-o cauză penală, urmărindu-se modul în care sunt respectate drepturile şi interesele legitime ale părţilor."[5]

---

[1] Cristian Bălan, Termenul rezonabil în procesul penal român. Rezumatul tezei de doctor. Universitatea din București, 2020, p. 4.
[2] Traian Pop, Drept procesual penal, Volumul I, Partea introductivă, Tipografia Națională S.A. Cluj, 1946, p. 14. Ediție reeditată: București, Universul Juridic, 2019.
[3] Traian Pop, Drept procesual penal, Volumul I, Partea introductivă, Tipografia Națională S.A. Cluj, 1946, p. 13, 14. Ediție reeditată: București, Universul Juridic, 2019.
[4] Tudor Osoianu [et.al.], Drept procesual penal, Partea generală, Chișinău, 2009, p. 106.
[5] Apetrei Mihai, Drept procesual penal, Editura Europa Nova, București, 1996, p. 73.

Mulți dintre specialiști s-au pronunțat pentru includerea operativității în sistemul de principii ale procesului penal.[1] „Sub noţiunea de operativitate este concepută calitatea de a fi operativ, de a acţiona rapid şi eficient sau cu promptitudine.”[2] „Operativitatea procesului penal, în înţeles larg, presupune atât rezolvarea rapidă a cauzelor penale, cât şi simplificarea activităţii procesuale când este posibil”[3], fără a se influenţa în sens negativ calitatea actelor şi activităţilor desfăşurate.”[4]

Profesorul român, Nicolae Volonciu, menționează că „în vederea abordării sistematice a acestui principiu trebuie admis că operativitatea presupune cel puţin următoarele laturi importante:

- promptitudine în desfăşurarea activităţii judiciare;
- calitate în efectuarea actelor procesuale şi procedurale;
- simplificarea în îndeplinirea formelor procesuale;
- eficacitatea optimă în realizarea a tuturor sarcinilor ce stau în faţa organului judiciar.”[5]

Profesorul Nicolae Volonciu susține că, promptitudinea este parte componentă a principiului operativității. „Operativitatea procesuală presupune stoparea extinderii exagerate în timp a urmăririi şi a judecăţii, ce poate duce atât unele prejudicii în atingerea scopului justiţiei, cât şi într-o măsură mai mare, violării de drepturi ale subiecţilor procesului.”[6]

Interes ne-a trezit opinia unor autori care susțin că mai preferabilă este formularea acestui principiu ca „soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil” în defavoarea denumirii principiului ca „rapidității”, „celerității”, „operativității”. Autorii aduc în acest sens următoarele argumente: „Pe de o parte, rapiditatea, celeritatea sau operativitatea implică obligația continuă de urgentare a activității autorităților judiciare și a părților, care ar putea fi dăunătoare fie protecției intereselor generale ale societății, fie intereselor legitime ale părților, prin împiedicarea administrării probelor necesare lămuririi tuturor aspectelor acuzării și apărării ori prin omisiunea efectuării tuturor actelor constitutive ale procesului penal, atrăgând nulitățile, producătoarea de întârzieri în soluționarea cauzelor penale. Dacă ne referim la un termen „rezonabil” de soluționare a cauzelor penale, avem în vedere cerința aflării adevărului și apărarea intereselor părților din proces. Termen rezonabil înseamnă atât operativitate, cât și acceptarea unei durate de care ar depinde soluționarea corectă a cauzei.”[7]

În acest sens s-a expus și Curtea Supremă de Justiție, care a menționat că, „*Însă, necesitatea respectării termenelor rezonabile a procesului de judecată nu poate justifica limitarea altor*

---

[1] De exemplu: Neagu Ion, Drept procesual penal, Editura Academiei, București, 1988, p. 66; Volonciu Nicolae, Principiul operativității în procedura penală, în A.U.B., 1987, p. 32.
[2] Dolea Igor, Dreptul la judecarea cauzei într-un termen rezonabil și unele probleme de procedură penală. În: Avocatul Poporului, 1–3, 2000, p. 52.
[3] Neagu Ion, Drept procesual penal, Editura Academiei, București, 1988, p. 66.
[4] Păvăleanu Vasile, Drept procesual-penal. Partea generală, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 79.
[5] Volonciu Nicolae, Tratat de procedură penală. Partea generală, Volumul I, Editura PAIDEIA, București, 1996, p. 127.
[6] Dolea Igor, Dreptul la judecarea cauzei într-un termen rezonabil și unele probleme de procedură penală. În: Avocatul Poporului, 1–3, 2000, p. 52.
[7] Theodoru Grigore Gr., Tratat de Drept procesul penal, Ediția a 3-a, Editura Hamangiu, 2013, p. 55.

drepturi, prevăzute în art. 6 din Convenţia Europeană (de exemplu, dreptul la egalitatea procedurală ale părţilor din proces, dreptul inculpatului de a pune o întrebare martorului acuzării). Astfel, instanţa nu ar trebui sub pretextul respectării termenelor rezonabile în cadrul procesului de judecată să refuze în cercetarea probelor necesare pentru o completă şi corectă soluţionare a cazului, care pe cale de consecinţă ar încălca principiul egalităţii armelor."[1]

Desfășurarea procesului penal în termen rezonabil este una din garanțiile fundamentale ale dreptului la un proces echitabil, având o reglementare expresă în art. 6 par. 1 al CEDO, dar și în art. 14 alin. (3) lit. c) din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice

Termenul rezonabil al desfășurării procesului penal nu este consacrat în Constituția Republicii Moldova, însă acesta se desprinde din alte norme constituționale, implicit din accesul liber la justiție. Totodată, potrivit art. 15 din Constituție, „*Cetăţenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile şi de libertăţile consacrate prin Constituţie şi prin alte legi şi au obligaţiile prevăzute de acestea*."

Curtea Constituțională în numărate rânduri s-a expus asupra termenului rezonabil, apreciind că este un principiu fundamental al procesului penal. Astfel, „(...) *Principiul termenului rezonabil al procesului penal reprezintă un element al aplicării dreptului la un proces echitabil.* (a se vedea HCC nr. 3 din 23 februarie 2016, § 78)."[2]

„*Curtea Europeană a reținut că aflarea persoanei într-o stare de incertitudine cu privire la viitorul său pentru o perioadă îndelungată de timp, ținând cont de faptul că risca o condamnare penală, este contrară articolului 6 din Convenție. Curtea Europeană a subliniat că acuzatul are dreptul la examinarea cazului său cu o diligență specială și că, în materie penală, articolul 6 din Convenție este conceput pentru evitarea incertitudinii în care se află o persoană acuzată* (*Kalpachka v. Bulgaria*, 2 noiembrie 2006, § 65; *Borzhonov v. Rusia*, 22 ianuarie 2009, § 39; *Grigoryan v. Armenia*, 10 iulie 2012, § 129; *Borobar și alții v. România*, 29 ianuarie 2013, § 80)."[3]

Art. 6 § 1 din Convenţie, sub aspectul său penal, poate fi invocat numai de persoana căreia i s-a înaintat o acuzaţie. O excepţie constituie situaţia când victima unei infracţiuni pretinde durata nerezonabilă a procedurilor penale în legătură cu imposibilitatea soluţionării aspectului civil, şi anume examinarea excesiv de lungă a acţiunii sale civile în cadrul procedurilor penale.[4]

---

[1] HP CSJ nr. 3 din 09. 06. 2014 Cu privire la aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale Convenţiei Europene pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale (pct.13)

[2] DCC nr.4 din 20.01.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 206g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 282 din Codul de procedură penală (durata maximă de menținere a statutului de învinuit al persoanei) (pct.30).

[3] DCC nr. 4 din 20.01.2020 (pct. 37).

[4] „*…instanţa de recurs remarcă că într-adevăr în materia pretinselor violări a duratei procedurilor penale, de regulă victimele, persoanele care au înaintat o sesizare, martorii, alte persoane participante în proces, în afară de acuzat (bănuit, învinuit, inculpat), nu pot pretinde încălcarea dreptului la durata nerezonabilă a procedurilor penale. Cu alte cuvinte, art. 6 § 1 CEDO sub aspectul său penal, poate fi invocat numai de persoana căreia i s-a înaintat o acuzaţie. O excepţie însă, constituie situaţia când victima unei infracţiuni pretinde durata nerezonabilă a procedurilor penale în legătură cu imposibilitatea soluţionării aspectului civil, şi anume examinarea excesiv de lungă a acţiunii*

În astfel de cazuri, este cunoscut, că dreptul la despăgubiri se naşte din săvarşirea infracţiunii care este şi o faptă „cauzatoare de prejudicii”.

În ceea ce priveşte durata unei proceduri penale cu constituire de parte civilă, Curtea a stabilit deja că aceasta din urmă intră sub incidenţa art. 6, inclusiv în cursul etapei de prejudiciare,[1] şi că perioada care trebuie luată în considerare începe la data la care reclamantul s-a prevalat de dreptul său cu caracter civil şi anume de la actul de constituire ca parte civilă[2].

În acest context, este important de subliniat că jurisprudența CtEDO a confirmat că atunci când o victimă a unei infracțiuni devine parte civilă într-un proces penal, acest lucru echivalează cu depunerea unei cereri în despăgubiri, chiar și în absența unei solicitări exprese pentru repararea prejudiciului suferit[3].

CtEDO a constatat în Hot. Petrella c. Italiei din 18. 03. 2021, §. 49-53, că durata excesivă a anchetei preliminare l-a împiedicat pe reclamant să participe la procedurile penale, în calitate de subiect al acțiunii civile și să solicite despăgubiri[4].

Astfel fiind, de la constituirea ca parte civilă până la încheierea procedurii penale, aspectul civil rămâne strâns legat de desfășurarea procedurii penale.[5]

Potrivit art. 19 alin. (1) CPP, „*Orice persoană are dreptul la examinarea şi soluţionarea cauzei sale în mod echitabil, în termen rezonabil*, (…).”

„Deși art. 19 CPP RM este unul declarativ, următorul art. 20 CPP RM instituie criteriile care ar permite a constata dacă termenul rezonabil este respectat, care sunt inspirate din jurisprudența CtEDO.”[6]

În aceiași ordine de idei, menționăm că, potrivit art. 20 alin. (1) CPP, „*Urmărirea penală şi judecarea cauzelor penale se face în termene rezonabile*.” Din reglementările respective deducem că legislatorul a stabilit în CPP doar două faze ale procesului penal. Respectiv, s-ar presupune că curgerea termenului rezonabil ar începe din momentul începerii urmăririi penale. Reieșind din prevederile art. 1, 274, 279 CPP deducem că până la începerea urmăririi penale organul de urmărire penală verifică sesizarea cu privire la infracțiune și stabilește dacă există ori nu bănuiala rezonabilă

---

sale civile în cadrul procedurilor penale.” Extras Decizia colegiului civil, comercial și de contencios administrativ CSJ din 21.07.2021, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=62725 (accesată: 05.02.2022)

[1] Hotărârea CtEDO Perez c. Franţei (MC) din 12.02.2004, §. 70 și 71, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61629 (accesat: 04.02.2022); Hot. CtEDO Forum Maritime S.A. c. României din 04.10.2007, §. 106, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123075 (accesat: 04.02.2022)

[2] Hotărârea CtEDO Pfleger c. Cehiei din 27.07.2004, §. 46, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-66514 (accesat: 04.02.2022)

[3] Hotărârea CtEDO Moreira de Azevedo c. Portugaliei, din 23.10. 1990, §.67, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57645 (accesat: 04.02.2022)

[4] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-208955 (accesat: 25. 01. 2021)

[5] Calvelli și Ciglio c. Italia din 17.01.2002, §. 62, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60329 (accesat: 04.02.2022)

[6] Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO și reglementările naţionale. În : Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, 2020, p. 87.

cu privire la infracțiune, pentru a decide începerea sau neînceperea urmăririi penale.[1] Pentru a nu se lăsa interpretări ambiguu asupra normei cercetate, propunem ca art. 20 alin. (1) CPP să fie modificat și completat asemănător denumirii normei, adică „Desfășurarea procesului penal se face în termene rezonabile.” În așa mod vor fi clarificate toate întrebările și nu vor exista dubii privind conținutul acestei norme.

În cauza CtEDO, Kart c. Turciei[2], hotărârea din 03.12.2009, Curtea a menționat că, „*Acest drept se bazează pe necesitatea de a se asigura că persoanele acuzate nu trebuie să rămână prea mult timp într-o stare de incertitudine cu privire la rezultatul acuzațiilor penale împotriva lor (a se vedea Stögmüller împotriva Austriei, 10 noiembrie 1969, § 9, Seria A). nr.9, și Wemhoff împotriva Germaniei, 27 iunie 1968, § 18, Seria A nr.7).*”

În cauza CtEDO, Scordino c. Italiei(nr. 1)[3], hotărârea din 29.03.2006, Curtea „*(...) dorește să reafirme importanța administrării justiției fără întârzieri care ar putea pune în pericol eficacitatea și credibilitatea acesteia (...)*.”

„*(...) În materie penală, acest drept urmărește ca persoana să nu fie subiectul unei acuzații pentru o perioadă îndelungată de timp*.”[4]

Referindu-ne la durata procedurii este relevant de a analiza din ce moment are loc curgerea termenului și care este sfârșitul acestui termen. În acest sens, a fost analizată practica Curții europene.

În Hotărârea CtEDO, Neumeister c. Austriei[5], Curtea a menționat că, „*Termenul (...) începe în mod obligatoriu cu ziua în care o persoană este acuzată, deoarece altfel nu s-ar putea stabili acuzația, înțeleasă în sensul Convenției*.” Prin urmare, Curtea, în această cauză, stabilește că curgerea termenului rezonabil începe din momentul când persoana este pusă sub acuzare, precum și punerea în mișcare a acțiunii penale, adică începerea urmăririi penale.

În cauza CtEDO, Deweer c. Belgiei[6], Curtea relatează că, „*În materie „penală”, „termenul rezonabil” prevăzut de art. 6 alin. 1 (art. 6-1) „începe în mod necesar cu ziua în care o persoană este acuzată” (a se vedea hotărârea Neumeister din 27 iunie 1968, Seria A nr. 8, p. 41, alin. 18). Iar „termenul rezonabil” poate, ocazional, „începe să curgă de la o dată anterioară sesizării*

---

[1] Argumente privind existența fazei de verificare a sesizării cu privire la infracțiune au fost aduse în: Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Urmărirea penală, Editura Cartea Militară, Chișinău, 2021, p. 55-57.

[2] Hotărârea CtEDO, Kart c. Turciei [MC], din 03.12.2009 (§ 68). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96007 [accesată: 14.09.2022].

[3] Hotărârea CtEDO, Scordino c. Italiei (nr. 1), [MC], din 29.03.2006 (§ 224). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72925 [accesată: 14.09.2022].

[4] DCC nr. 4 din 20.01.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 206g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 282 din Codul de procedură penală (durata maximă de menținere a statutului de învinuit al persoanei) (pct. 31).

[5] Hotărârea CtEDO, Neumeister c. Austriei, din 27.06.1968 (§ 18). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57544 [accesată: 14.09.2022].

[6] Hotărârea CtEDO, Deweer c. Belgiei, din 27.02.1980 (§ 42). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57469 [accesată: 14.09.2022].

instanței de fond, a „tribunalului” competent pentru „determinarea... [a] acuzației penale”” (a se vedea Golder). hotărârea din 21 februarie 1975, Seria A nr. 18, p. 15, alin. 32). Hotărârile Wemhoff și Neumeister din 27 iunie 1968 și apoi Hotărârea Ringeisen din 16 iulie 1971 au luat ca punct de plecare momentul arestării, momentul în care persoana a fost înștiințată oficial că va fi urmărită penal și momentul în care au fost deschise cercetările preliminare. , respectiv (Seria A nr. 7, p. 26-27, alin. 19; Seria A nr. 8, p. 41, alin. 18; şi Seria A nr. 13, p. 45, alin. 110).”

Astfel, practica Curții Europene ne vorbește despre faptul că, termenul procesului trebuie să fie calculat și din momentul arestării persoanei, adică a aplicării în privința persoanei a unei măsuri procesuale preventive. Reieșind din această practică putem menționa faptul că, acest termen decurge din momentul aplicării oricărei măsuri procesuale de constrângere, implicit reținerea persoanei. Totodată, practica europeană în materie penală indică aspectul legat de perioada anterioară sesizării instanței de judecată, adică perioada administrării probelor la faza verificării sesizării cu privire la infracțiune și cea a urmăririi penale propriu-zise.

În cauza CtEDO, Eckle c. Germaniei[1], Curtea a stabilit că, „*În materie penală, „termenul rezonabil” prevăzut la art. 6 alin. 1 (art. 6-1) începe să curgă de îndată ce o persoană este „învinuită”; aceasta poate avea loc la o dată anterioară judecării cauzei în fața instanței de fond (...), precum data arestării, data la care persoana în cauză a fost înștiințată oficial că va fi urmărită penal sau data la care au fost deschise cercetări prealabile (...)*.”

Totodată, în cauza respectivă Curtea a definit noțiunea de „acuzare” în sensul art. 6 § 1 CEDO. Astfel, Curtea notează că, „*Acuzarea (...) poate fi definită drept „înștiințarea oficială dată unei persoane de către autoritatea competentă a unei acuzații că a săvârșit o infracțiune”, definiție care corespunde și testului dacă „situația de [suspectul] a fost afectat în mod substanțial” (...)*.

În cauza CtEDO, Coëme și alții c. Belgiei[2], Curtea reamintește, pe lângă dezideratele enunțate *supra*, că în cauzele penale termenul rezonabil începe a curge și din momentul percheziției. „*În opinia Curții, perioada care trebuie examinată a început la 28 august 1991, când a fost efectuată o percheziție la domiciliul domnului Hermanus și la birourile acestuia*.”

Aceiași situație s-a constat și în cauza, De Clerck c. Belgiei[3], în care *Curtea reține că perioada care trebuie luată în considerare pentru a evalua durata procedurii în lumina cerinței „termenului rezonabil” (...) a început (...) cu perchezițiile la Centrul de coordonare al grupului, Centrul Beaulieu și N.V. Beaulieu Wielsbeke*.

---

[1] Hotărârea CtEDO, Eckle cc Germaniei, din 15.07.1982 (§ 73). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57476 [accesată: 14.09.2022].
[2] Hotărârea CtEDO, cauza Coëme și alții cc Belgiei (nr. 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 și 33210/96), din 22.07.2000 (§ 133). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59194 [accesată: 14.09.2022].
[3] Hotărârea CtEDO, De Clerck c. Belgiei (§ 50). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82375 [accesată: 14.09.2022].

CC reține că, „*jurisprudenţa Curții Europene este constantă în privința faptului că percheziția poate constitui o „acuzație în materie penală” în sensul articolului 6 § 1 din Convenție, în cazul în care percheziția a produs „repercusiuni importante asupra situaţiei (persoanei) (...)*.”[1]

În aceiași ordine de idei, este de menționat faptul că reieșind din practica Curții europene, dar și din dispozițiile art. 63 alin. (1) și (1/1) CPP desprindem că, termenul trebuie să fie calculat şi din momentul reținerii persoanei, aplicarea în privința acesteia a unei măsuri neprivative de libertate, recunoașterea acesteia în calitate de bănuit, din momentul începerii primei acțiuni procedurale efectuate în raport cu această persoană. Astfel, termenul decurge și din momentul audierii persoanei, percheziției, începerii urmăririi penale în privința unei persoane etc.

Există o practică neuniformă în ceea ce privește calcularea termenului procesului, aplicabil și momentului curgerii termenului menținerii persoanei în calitate de bănuit, la emiterea ordonanței de începere a urmăririi penale, adică atunci când persoanei i se aduce o acuzației în materie penală.

Prima categorie de cauze penale se referă la emiterea ordonanței de începere a urmăririi penale în privința unei persoane, indicată concret în acest act procedural. Potrivit practicii judiciare, „*Conform art. 63 CPP în cazurile în care a fost pornită urmărirea penală împotriva unei anumite persoane, din momentul respectiv se va considera, că această persoană anumită, deţine calitatea de bănuit, indiferent de faptul dacă a fost sau nu dată ordonanţa de recunoaştere în calitate de bănuit*.”[2]

A doua categorie de cauze penale se referă la situația în care organul de urmărire penală indică persoana concretă în partea descriptivă a ordonanței de începere a urmăririi penale, iar în partea de dispunere a acestui act procedural indică doar fapta infracțională și calificarea juridică a acesteia. Cu alte cuvinte, practica judiciară în asemenea cazuri consideră că urmărirea penală a fost pornită *in rem* și nicidecum *in personam*, motivând obținerea statutului de bănuit doar actele reglementate de art. 63 alin. (1) CPP.[3] Totodată, unele instanțe de judecată se expun doar în

---

[1] DCC din 29.03.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 20g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 63 alin. (1) punctele 1)-3) și alin. (2) pct. 3) din Codul de procedură penală (recunoașterea calității de bănuit a persoanei) (pct. 30). Disponibilă: https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-d25201820g2018c736f.pdf [accesată: 14.09.2022].

[2] De exemplu: DCP CSJ din 25.04.2008 emisă în cauza L. și alții, dos. nr. 1ra-357/08 (pct. 5.2.); DCP CSJ din 26.11.2013 emisă în cauza T. A., dos. nr. 1ra-03/13.

[3] De exemplu: DCSJ în cauza C. V., emisă în dos. nr. 4-1re-113/2020 (pct. 6, subpct. 6.1. teza (17). Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2037 [accesată: 14.09.2022]. Un alt exemplu elocvent este Încheierea Judecătoriei Chișinău (sediul Centru) din 20.02.2017, emisă în dos. nr. 10-657/2017, judecătorul de instrucție a respins ca neîntemeiată plângerea apărării privind declararea nulității ordonanței procurorului privind punerea persoanei sub urmărire penală, invocând: „*argumentele invocate de avocat în plângere, referindu-se la încălcarea termenelor prevăzute de art. 63 Cod de procedură penală, şi anume termenul de 3 luni, nu sunt aplicabile în speţă, deoarece din textul ordonanţei de pornire a urmăririi penale (...), nu rezultă că urmărirea penală este pornită în privinţa cet. EL, fiind doar descrise circumstanţele în care se deplasa şi a fost stopat automobilul condus de ultima. Mai mult, instanţa a constatat, că organul de urmărire penală corect a stabilit că, la data pornirii urmăririi penale, organul de urmărire penală avea o bănuială rezonabilă privind comiterea infracţiunii, însă fără ca aceste bănuieli să fie suficiente pentru recunoaşterea calităţii procedurale de bănuit. Termenul prevăzut la art. 63 Cod de procedură penală începe să curgă nu de la data existenţei bănuielii privind comiterea unei infracţiuni, ci de la data*

favoarea actelor prin care persoana obține statut de bănuit, adică doar a celor indicate în art. 63 alin. (1) CPP. Aceste argumente, în viziunea noastră, nu sunt plauzibile și sunt contrare prevederilor art. 63 alin. (1/1) CPP, precum și practicii Curții Europene.

Problema respectivă a fost ridicată prin recurs în interesul legii de Președintele Uniunii Avocaților din Republica Moldova. Plenul Colegiului penal al CSJ a respins recursul în interesul legii ca inadmisibil, motivând că nu este o problemă de drept. Tot în această Decizie, CSJ a menționat că, „*Sub acest aspect, se accentuează, că legea procesual-penală determină strict, că termenul de menținere a calității de bănuit se calculează începând cu data emiterii actelor procedurale, prevăzute în art. 63 alin. (1) pct. 1)-3) Cod de procedură penală, iar în cazul constatării faptului că față de o persoană există anumite bănuieli rezonabile, cu privire la săvârșirea unei infracțiuni și în raport cu aceasta, sunt efectuate anumite acțiuni procedurale, care creează repercusiuni importante asupra situației persoanei, potrivit alin. (1/1) art. 63 Cod procedură penală, organele de urmărire penală au obligația să recunoască această persoană în calitate de bănuit şi să aducă la cunoștință informația despre drepturile prevăzute la art. 64 Cod de procedură penală*."[1]

Referitor la acest subiect s-a expus și CC, care a specificat că, „*Curtea observă că soluția legislativă prevăzută de alin. (11) din articolul 63 din cod reprezintă o excepție de la alin. (1) din același articol și corespunde celui de-a doilea element al noțiunii de „acuzație în materie penală" în sensul Convenției, care se manifestă prin existenţa unor „repercusiuni importante asupra situaţiei (persoanei)". Excepția menționată constă în faptul că, în cazul în care față de o persoană există anumite bănuieli rezonabile cu privire la săvârșirea unei infracțiuni și în raport cu aceasta sunt efectuate anumite acțiuni procedurale, care creează repercusiuni importante asupra situaţiei persoanei, organele de urmărire penală au obligația de a recunoaște această persoană în calitate de bănuit în decurs de 5 zile din momentul de începere a primei acţiuni procedurale*."[2] Prin urmare, CC constată că repercusiunile asupra situației persoanei corespunde acuzației în materie penală, adică chiar din momentul de începere a primei acțiuni procedurale efectuate în privința persoanei.

Din analiza efectuată deducem că, nu există o practică uniformă privind începerea curgerii termenului rezonabil și a acuzației în materie penală, de aceea recomandăm CSJ să întreprindă

---

când persoanei îi este recunoscută calitatea de bănuit în ordinea stabilită de legislaţia procesual penală, dată de la care persoana dobândeşte drepturile procedurale, corespunzătoare, de care nu putea beneficia anterior. Drept urmare, instanţa de judecată constată că, procurorul corect şi întemeiat a purces la punerea sub învinuire a EL, care i-a fost adusă la cunoştinţă în prezenţa avocatului la (...), astfel că aceste măsuri procesuale prevăzute de lege să fie necesare într-o societate democratică, care au ca scop legitim de a asigura măsuri eficiente de luptă cu criminalitatea."

[1] DPCP CSJ din 22.02.2019, emisă în dosarul nr. 4-1ril-2/2019 (pct. 7.3., teza 11). Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=9 [accesată: 14.09.2022].

[2] DCC din 29.03.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 20g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 63 alin. (1) punctele 1)-3) și alin. (2) pct. 3) din Codul de procedură penală (recunoașterea calității de bănuit a persoanei) (pct. 29). Disponibilă: https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-d25201820g2018c736f.pdf [accesată: 14.09.2022].

măsuri în vederea emiterii unei recomandări cu privire la acest subiect. Totodată, considerăm oportună modificarea și completarea art. 63 CPP, întrucât să prevadă în concret aceste deziderate.

Deci constatăm că termenul procesului trebuie să fie calculat din momentul reținerii, emiterii ordonanței sau încheierii de aplicare a măsurilor preventive neprivative de libertate, emiterii ordonanței de recunoaștere în calitate de bănuit (învinuit), emiterii ordonanței sau a încheierii de aplicare a sechestrului, a percheziției, a măsurilor speciale de investigații, a audierilor sau orice alte acțiuni procesuale în raport cu persoana. Or, aceste acțiuni, după noi, creează repercusiuni importante asupra situației persoanei.

De asemenea, punctul de început al urmăririi penale nu are întotdeauna relevanță în aprecierea termenului rezonabil potrivit jurisprudenței CtEDO, având în vedere că garanțiile instituite de art. 6 CEDO devin incidente din momentul de la care o anumită persoană este vizată de o anchetă penală, iar nu de la momentul începerii urmăririi penale cu privire la faptă, neexistând indicii care să facă plauzibilă săvârșirea infracțiunii denunțate de către un individ determinat.[1]

În cauza Reiner și alții c. României, (Hot. CtEDO din 27.09.2007, §. 48), reclamantul s-a plâns de durata excesivă a urmăririi penale, începută *in rem* în 1990, iar împotriva sa, în calitate de învinuit, abia în 1997. CtEDO ajunge la concluzia că relevantă, în sensul acordării garanțiilor prevăzute de art. 6 CEDO, este împrejurarea dobândirii calității de suspect, deci momentul în care urmărirea penală se transformă, dintr-o analiză axată pe fapta săvârșită, într-una îndreptată împotriva unei persoane determinate[2].

Reclamanta a considerat în cauza Kalēja c. Letonia, că procedura penală împotriva ei a durat

---

[1] „*Astfel, în cauza Von Hoffen v. Liechtenstein, 27 iulie 2006,* CtEDO *a considerat că termenul rezonabil de examinare a cauzei a început să curgă din momentul începerii urmăririi penale împotriva reclamantului, având în vedere faptul că după acea dată autoritățile de investigație au efectuat mai multe acțiuni de urmărire penală în privința reclamantului, precum emiterea unui mandat de arest, efectuarea unei percheziții etc. (a se vedea § 36 din hotărâre).* CtEDO *a avut aceeași abordare în cauzele Rezov v. Bulgaria, 15 februarie 2007, § 50, Polz v. Austria, 25 octombrie 2011, § 45, și Grigoryev v. Rusia, 23 octombrie 2012, § 91.* DCC nr. 62 din 13.05.2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 170a/2020 pentru interpretarea articolului 70 alin. (3) din Constituție și pentru controlul constituționalității articolului 63 alineatele (1) și (11) din Codul de procedură penală (pct.19); „*Pe de altă parte, în cauza Matskus v. Rusia, 21 februarie 2008,* CtEDO *a considerat că termenul rezonabil de examinare a cauzei a început să curgă din momentul arestării reclamantului, deși urmărirea penală a fost începută cu o zi mai devreme (a se vedea § 71 din hotărâre). În cauza Kiršteins v. Letonia, 20 octombrie 2016,* CtEDO *a considerat că termenul rezonabil de examinare a cauzei a început să curgă din momentul interogării reclamantului în calitate de suspect, deși urmărirea penală a fost începută cu câteva luni mai devreme. În acest caz,* CtEDO *a menționat că nu s-a demonstrat că situația reclamantului a fost afectată în mod substanțial înainte ca acesta să fie interogat în mod oficial în calitate de suspect (a se vedea § 27 din hotărâre).* DCC nr. 62 din 13.05.2021 (pct.20).

[2] „*În ceea ce îl priveşte pe domnul Reiner,* CtEDO *constată că, deşi a fost audiat în anul 1991 de poliţie, el nu avea niciun motiv să presupună că este vizat personal şi nimic nu indică faptul că în acest stadiu era el însuşi bănuit de săvârşirea infracţiunii de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte. Deşi este adevărat că martorul F.G. l-a menţionat printre agresorii lui A.A., nu a fost luată nicio măsură care ar fi putut avea urmări importante asupra situaţiei sale. În plus, din 1991 până în 1997, el nu a fost citat pentru a depune mărturie şi nici o altă măsură nu a fost luată împotriva lui. Deşi numărul dosarului penal indică faptul că a fost constituit în anul 1990, nu e mai puţin adevărat faptul că era vorba de o urmărire penală* in rem *şi că era posibil ca ancheta împotriva reclamantului să înceapă mai târziu. De altfel, reclamantul însuşi a precizat în formularul său de cerere trimis curţii că a fost citat pentru a fi audiat în anul 1997. Abia la data de 13 noiembrie 1997 parchetul l-a audiat şi l-a informat oficial că era bănuit de săvârşirea unei infracţiuni. Prin urmare,* CtEDO *apreciază că abia la această dată a început procedura penală în ceea ce îl priveşte*". Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122797 (accesat: 15. 01. 2021)

mai mult de nouă ani – de la 16 ianuarie 1998 (când fusese deschisă ancheta împotriva ei) până la 29 noiembrie 2007 (când a fost respinsă recursul ei). o perioadă pe care a considerat-o prea lungă. Ea fusese supusă diverselor limitări și stresului constant în acea perioadă. Guvernul a susținut că reclamanta nu a fost supusă unei „acuzații penale" în 1998. Ei au insistat că acuzațiile oficiale au fost aduse împotriva ei abia la 27 ianuarie 2005. Până la această dată, ea nu a fost informată oficial despre niciun acuzații împotriva ei și nici nu fusese afectată substanțial.[1]

În continuare ne vom referi la limita finală a termenului rezonabil. Astfel, în cauza König c. Germaniei[2], CtEDO a reținut că, *„(...) în materie penală această perioadă acoperă întregul proces în cauză, inclusiv procedurile de recurs (...)*. Analiza cauzei respective denotă că, termenul rezonabil se referă la întreaga procedură, implicit și procedura în fața instanțelor de apel și recurs. Prin urmare, ajungem la concluzia că, limita finală a termenului rezonabil este hotărârea instanțelor de judecată ce soluționează fondul acuzației în materie penală. În cauza Neumeister c. Austriei[3], CtEDO a constatat că, „*Articolul 6 alin. (1) (art. 6-1), de asemenea, indică ca punct final, hotărârea de stabilire a acuzației; aceasta poate fi o decizie dată de o instanță de apel atunci când o astfel de instanță se pronunță asupra fondului acuzației*." Cu alte cuvinte, limita finală a termenului rezonabil se poate extinde până la decizia instanței de apel sau recurs, cu condiția că această instanță va soluționa fondul cauzei.

„La evaluarea termenului rezonabil trebuie luat în considerare termenul pană când acuzațiile nu mai afectează situația unei anumite persoane și incertitudinea cu privire la statutul său juridic a fost eliminată".[4]

---

[1] „*Curtea observă că, deși acțiunea penală a fost deschisă cu privire la faptul că fondurile societății au fost deturnate, decizia din 16 ianuarie 1998 de pornire a urmăririi penale conținea o afirmație specifică că reclamantul și B.E. a deturnat fonduri în valoare de 7.559 LVL (aproximativ 10.756 EUR). Deși reclamanta nu a fost informată cu privire la decizia din 16 ianuarie 1998, poliția a citat-o nu numai la 16 ianuarie 1998, ci și de încă cinci ori. În ansamblu, acțiunile întreprinse de poliție indică faptul că au considerat-o de fapt pe reclamantă suspectă de la începutul urmăririi penale și pe tot parcursul procedurii preliminare, deși statutul ei procesual a rămas cel de martor. Reclamanta nu a fost informată oficial cu privire la nici o acuzație împotriva sa înainte de 2005. În cele din urmă, reclamanta a fost condamnat pentru aceeași infracțiune. Curtea reține că a durat mai mult de șapte ani și nouă luni pentru ca autoritățile interne să finalizeze ancheta preliminară. Perioada care trebuie luată în considerare, așadar, a început la 16 ianuarie 1998 și s-a încheiat la 29 noiembrie 2007, când Curtea Supremă i-a respins recursul în chestiuni de drept. Au existat și anumite perioade de inactivitate din partea instanțelor interne. Cauza a fost pe rol timp de un an întreg în fața instanței de primă instanță și încă opt luni în fața instanței de apel, perioade în care nu s-au ținut ședințe. Deși este adevărat că cazul a fost decis rapid odată cu desfășurarea ședințelor, perioadele lungi de inactivitate din partea instanțelor interne cântăresc foarte mult în circumstanțe în care o anchetă preliminară nu a fost efectuată cu promptitudine. Procesul penal a durat astfel nouă ani și zece luni la trei trepte de jurisdicție. Curtea a considerat că, în speță, durata totală a procedurii penale împotriva reclamantei a fost excesivă și nu a respectat* " cerința „termenul rezonabil".prevăzută de art. 6 par. 1 CEDO". Hotărârea CtEDO, Kalēja c. Letonia, din 05.10.2017 (§§ 37, 38, 41, 45). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177344 [accesat: 09.01.2022].

[2] Hotărârea CtEDO, König c. Germaniei, din 28.06.1978 (§ 98). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57512 [accesată: 15.09.2022].

[3] Hotărârea CtEDO Neumeister c. Autriei, din 27.06.1968 (§ 19). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57544 [accesată: 15.09.2022].

[4] Tudor Osoianu, Dinu Ostavciuc, Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO și reglementările naţionale. Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova, 2020, p. 89.

În cauza CtEDO, Stoianova şi Nedelcu c. Romaniei[1], Curtea a reținut că, „*(...) Ordonanţa de scoatere de sub urmărire penală (...) nu poate fi considerată că punând capăt urmăririi penale împotriva reclamanţilor din moment ce ea nu constituia o decizie internă definitivă (...). În această privinţă trebuie constatat că parchetul avea, în baza art. 270 din Codul de procedură penală, competenţa de a anula o ordonanţă de scoatere de sub urmărire penală şi de a redeschide urmărirea penală, fără să fie ţinut de vreun termen*."

„Curtea reamintește că tergiversarea autorităților naționale de a ajunge la o concluzie într-o auză penală, indiferent de complexitatea acesteia, împiedică inevitabil eficiența procesului penal. Faptul că această cauză a fost încetată pe motivul expirării termenului de prescripție pentru tragerea la răspundere penală atestă acest lucru)".[2]

În cauza CtEDO, Ciobanu c. Moldovei[3], Curtea a menționat că, „(…) celeritatea și o diligență rezonabilă sunt cerințe implicite. În acest context, celeritatea și o diligență rezonabilă sunt cerințe implicite. Chiar și în cazul în care pot exista obstacole sau dificultăți care împiedică evoluția urmăririi penale într-o situație particulară, un răspuns rapid al autorităților este esențial pentru a păstra încrederea publicului în respectarea principiului legalității, și pentru a evita orice aparență de complicitate sau de toleranță cu privire la actele ilegale (a se vedea Šilih c. Sloveniei [MC], nr. 71463/01, § 195, 9 aprilie 2009). Astfel, într-un număr de cauze examinate de Curte (…), constatarea unei încălcări a fost în cea mai mare parte din cauza unor termene nerezonabile și a lipsei de diligență din partea autorităților în desfășurarea urmăririi penale, indiferent de rezultatul lor final (…)".

„Caracterul rezonabil al duratei unei proceduri se apreciază în funcţie de circumstanţele cauzei, care impun o evaluare globală (Boddaert c. Belgiei, pct. 36). Chiar dacă etapele procedurii se derulează într-un ritm acceptabil, durata totală a procedurii ar putea depăşi totuşi un „termen rezonabil" (Dobbertin c. Franţei, pct. 44).".[4]

„Folosirea termenelor limitative privește asigurarea bunei-administrări a justiției şi respectarea, în special, a principiului securității juridice".[5]

După cum am menționat, art. 6 din CEDO garantează desfășurarea procesului penal într-un termen rezonabil. Evaluarea acestui termen se face după unele criterii, care deși nu sunt

---

[1] Hotărârea CtEDO, Stoianova și Nedelcu c. Romaniei, din 04.08.2005 (§ 20). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122833 [accesată: 15.09.2022].

[2] Hotărârea CtEDO, Ceachir c. Republicii Moldova, din 10.12.2013 (§ 52). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142849 [accesată: 15.09.2022].

[3] Hotărârea CtEDO, Ciobanu c. Republicii Moldova, din 24.02.2015 (§ 34). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157615 [accesată: 15.09.2022].

[4] Ghid privind art. 6 din Convenție. Dreptul la un proces echitabil (Latura penală), Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014, pct. 190, 191. Disponibilă: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf [accesată: 15.09.2022].

[5] HCC nr. 6 din 19.03.20019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 265 alin. (2) din Codul de procedură penală (contestarea refuzului organului de urmărire penală de a primi plângerea sau denunțul privind comiterea unei infracțiuni) (pct. 44).

reglementate direct în această normă internațională, totuși aceste criterii au fost stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Pentru prima dată criteriile de apreciere a termenului rezonabil au fost expuse de CtEDO în cauza Philis c. Greciei (nr. 2). Prin urmare, practica Curții europene distinge patru criterii de apreciere a termenului rezonabil: complexitatea cauzei, comportamentul reclamantului, comportamentul autorităților și miza litigiului pentru reclamant.

Acest aspect a fost reiterat și de CC, care a menționat că, „În jurisprudența sa, Curtea Europeană a stabilit că durata rezonabilă a unei proceduri trebuie apreciată în funcție de circumstanțele cauzei și cu ajutorul următoarelor criterii: complexitatea cauzei, comportamentul reclamantului și cel al autorităților competente, precum și miza litigiului pentru cel interesat (e.g. a se vedea *Nakhmanovich v. Rusia*, 2 martie 2006, § 95; *Holomiov v. Moldova,* 7 noiembrie 2006, § 137; *Hajibeyli v. Azerbaidjan*, 10 iulie 2008, § 50; *Cravcenco v. Moldova*, 15 ianuarie 2008, § 44; *Matei și Tutunaru v. Moldova*, 27 octombrie 2009, § 55; *Panzari v. Moldova,* 29 septembrie 2009, § 31; *Chiarello v. Germania*, 20 iunie 2019, § 45)”.[1]

Legislația autohtonă, prin prisma art. 20 alin. (2) CPP, reglementează criteriile de apreciere a termenului rezonabil. Așadar, potrivit acestei norme procesuale criteriile menționate sunt următoarele:

1) Complexitatea cazului. În cauza CtEDO, Neumeister c. Austriei[2], Curtea a reținut că, „*Este fără îndoială că cauza (...) a fost de o complexitate extraordinară din cauza împrejurărilor menționate mai sus (expunerea faptelor, paragr. 20). De exemplu, nu este posibil să se tragă la răspundere autoritățile judiciare austriece pentru dificultățile pe care le-au întâmpinat în străinătate în obținerea executării numeroaselor comisii rogatorii (...). Necesitatea de a aștepta răspunsuri explică probabil întârzierea închiderii anchetei, în ciuda faptului că în Austria nu au mai rămas măsuri de investigare*.” Totodată, în această hotărâre CtEDO a menționat că este necesar a lua în considerație: *imposibilitatea disjungerii cauzelor în privința inculpatului în vederea unei bune administrări a justiției; numărul epizoadelor; natura infracțiunilor (economice, financiare și fiscale); necesitatea acordării posibilității părților de a face cunoștință cu cele 20 volume care conțineau circa 500 file fiecare; procedurile de extrădare; dispunerea și efectuarea expertizelor, implicit a celor economice și financiare; numărul mare de martori* etc. Pentru evaluarea acestui criteriu este necesar a se ține cont și de numărul victimelor sau părților vătămate, necesitatea confruntărilor, dispunerea măsurilor speciale de investigații și necesitatea prelungirii acestora și alte probleme de fapt și de drept.

---

[1] DCC nr.4 din 20.01.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 206g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 282 din Codul de procedură penală (durata maximă de menținere a statutului de învinuit al persoanei) (par.32).

[2] Hotărârea CtEDO, Neumeister c. Austriei, din 27.06.1968 (§§ 20, 21). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57544 [accesată: 15.09.2022].

Într-o altă hotărâre[1], CtEDO „*consideră că caracteristica esențială a cauzei a fost complexitatea sa foarte mare. Suspiciunile la adresa reclamanților s-au referit la infracțiunile „gulerele albe", adică fraude pe scară largă care au implicat mai multe companii. Această infracțiune este adesea săvârșită, ca și în speță, în mod deliberat, prin intermediul unor tranzacții complexe menite să scape de controlul organelor de anchetă. Astfel, sarcina prealabilă a organelor judiciare a fost de a descurca o rețea de firme interdependente, și de a identifica natura exactă a relațiilor dintre fiecare dintre acestea, la nivel instituțional, administrativ și financiar. Pentru a strânge probe împotriva reclamanților, au fost necesare două comisii rogatorii internaționale, precum și expertiză contabilă și financiară semnificativă*".

„Chiar dacă o cauză prezintă o anumită complexitate, Curtea nu consideră ca fiind „rezonabile" perioade lungi inexplicabile de stagnare a procedurii (Adiletta şi alţii împotriva Italiei, pct. 17: în speţă, o perioadă de treisprezece ani şi cinci luni între sesizarea judecătorului de instrucţie şi interogarea suspecţilor şi martorilor, o perioadă de cinci ani, respectiv o nouă perioadă de un an şi nouă luni între momentul în care dosarul retransmis la magistratului care instrumenta cauza şi o nouă retrimitere a părţilor în cauză în judecată)".[2]

2) Comportamentul părților la proces. „În timp ce autoritățile sunt responsabile pentru organizarea și desfășurarea procesului penal, conduita inculpatului în exercitarea dreptului la apărare poate influența durata procedurii. O atitudine cooperantă din partea acestuia poate mări rapiditatea efectuării urmăririi penale și poate reduce durata judecății. Mai mult, recunoașterea săvârșirii infracțiunii pentru care inculpatul este urmărit sau judecat poate constitui premisa declanșării unei proceduri de judecată abreviate, reducându-se considerabil durata de soluționare a procesului penal."[3] Viceversa, durata procedurilor poate fi prelungită urmare a înaintării diferitor plângeri sau cereri atât în faza de urmărire penală, cât și în faza instanțelor de judecată, implicit a celor ierarhic superioare.

Astfel, „un aspect important în analiza acestui criteriu privește echilibrul între două drepturi fundamentale ale inculpatului: dreptul de soluționare a cauzei într-un termen rezonabil și dreptul de a dispune de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării. Durata de timp necesară inculpatului pentru pregătirea apărării nu poate constitui o întârziere nejustificată în desfășurarea procesului și nu poate duce la încălcarea dreptului la soluționarea cauzei într-un termen rezonabil."[4] Asupra acestor deziderate s-a expus și CtEDO în cauza Kemmache c. Franței[5].

---

[1] Hotărârea CtEDO, C.P. și alții c. Franței, din 01.08.2000 (§ 30). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-63473 [accesată: 15.09.2022].

[2] Ghid privind art. 6 din Convenție. Dreptul la un proces echitabil (Latura penală), Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014, pct. 194. Disponibilă: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf [accesată: 15.09.2022].

[3] Cristian Bălan, Termenul rezonabil în procesul penal român, Editura Hamangiu, București, 2021 p. 34.

[4] Cristian Bălan, Termenul rezonabil în procesul penal român, Editura Hamangiu, București, 2021 p. 35.

[5] Hotărârea CtEDO, cauza Kemmache c. Franței (nr. 1 și nr. 2), din 27.11.1991 (§§ 20, 21 și 64). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57702 [accesată: 15.09.2022].

În cauza Holomiov c. Republicii Moldova[1], Curtea „reamintește că articoilul 6 nu cere ca o persoană acuzată de o infracțiune să coopereze activ u autoritățile judiciare *și că un reclamant nu poate fi criticat pentru că a folosit pe deplin posibilitățile oferite de legislația națională pentru apărarea intereselor sale În concluzie, Curtea consideră că, deși reclamantul poate fi considerat responsabil pentru perioadele semnificative de întârziere pe parcursul primei părți a procedurilor (până la 23 iunie 2003), comportamentul său de după acea dată se pare că nu a contribuit substanţial la durata procedurilor*".

În situația în care în privința bănuitului, învinuitului ori inculpatului sunt dispuse investigații în vederea căutării acestora, adică aceste persoane se sustrag de la urmărirea penală, această perioadă nu va fi inclusă în durata totală a procedurilor. Acest fapt reiese și din practica Curții Europene[2].

În unele cazuri, reclamantul contribuie considerabil la prelungirea procedurii prin: înaintarea unui număr mare de cereri și plângeri, contestații împotriva refuzului instanței de ai admite cererile, înaintarea cererilor privind audierea martorilor sau refuzul în audierea unor martori, cereri privind amânarea ședințelor din diferite motive (lipsa avocatului, soluționarea cererilor privind contestațiile etc.), dispunerea repetată a expertizelor, administrarea de probe suplimentare și altele[3]. În asemenea cazuri, această perioadă va fi exclusă din termenul total de soluționare a cauzei, deoarece reclamanții intenționat și excesiv pot folosi remediile procesuale, implicit cu scopul de a expira termenul de prescripție de tragere la răspundere penală.

„Bănuitului/învinuitului nu-i poate fi imputată vinovăția față de tergiversarea urmăririi penale, atâta timp cât comportamentul acestuia se află în limitele permisive ale prevederilor Codului de procedură penală cu privire la apărarea sa"[4].

3) Conduita organului de urmărire penală și a instanței de judecată. „Acest criteriu este cel mai relevant pentru a se aprecia termenul rezonabil al procedurilor, fiind necesar a fi analizat cu prioritate".[5]

În cauza Šleževičius c. Lituaniei[6], CtEDO a constatat că instanțele de judecată din Lituania

---

[1] Hotărârea CtEDO, Holomiov c. Republicii Moldova, din 06.11.2006 (§§ 143, 144). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112629 [accesată: 15.09.2022].

[2] În acest sens, a se vedea Hotărârea CtEDO, cauza Smirnova c. Rusiei, din 24.07.2003 (§ 86). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61262 [accesată: 15.09.2022].

[3] În acest sens, a se vedea Hotărârea CtEDO, cauza Salapa c. Poloniei, din 19.12.2002 (§§ 88, 89). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60854 [accesată: 15.09.2022].

[4] Tudor Osoianu, Dinu Ostavciuc, Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO și reglementările naționale. Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova, 2020, p. 92, 93.

[5] Udroiu Mihail, Procedură penală. Partea generală, Sinteze și Grile, Ediția a 6-a, revizuită și adăugită, Volumul I, Editura C.H. Beck, București, 2019, p. 47.

[6] Hotărârea CtEDO, cauza Šleževičius c. Lituaniei, din 13.11.2001 (§ 30). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59876 [accesată: 15.09.2022]. În această cauză, Curtea europeană a reținut că, „*(...) procedura poate fi considerată a fi complexă, datorită, printre altele, naturii sale, și anume presupusa necorespundere financiară a unui înalt funcționar guvernamental. Cu toate acestea, Curtea reține că autoritățile naționale nu au dat dovadă nici de diligență, nici de rigoare în gestionarea procedurilor: instanțele au refuzat să*

nu au examinat în genere fondul cauzei, motivând că învinuirea adusă inculpatului a fost neclară, speculativă și vagă, restituind repetat cauza penală organelor de urmărire penală pentru investigații noi, fiind invocate, în acest sens, aceleași motive.

Privitor la acest criteriu, în calitate de justificări ale perioadelor în care autoritățile judiciare nu au întreprins nici o acțiune în vederea efectuării acțiunilor de urmărire penală, fie de judecare a cauzelor, pot fi înaintate: termenul de aflare a persoanei care efectuează urmărirea penală, a procurorului sau judecătorului în concediu ordinar sau de boală; lipsa de experiență a unor funcționari în vederea soluționării cauzelor penale specifice; organizarea unor greve de către avocați; dezordini în masă în zona unde au loc cercetările etc. Toate aceste justificări nu sunt relevante și nu sunt o scuză pentru organele judiciare sau chiar pentru statele semnatare a Convenției. Argumentele respective sunt neîntemeiate și respinse de CtEDO.

Într-o altă cauză, Eckle c. Germaniei[1], „*(...) Guvernul a atras atenția asupra faptului că cazul dat a fost unul dintre primele mari cazuri de criminalitate economică, în special pentru Landul Renania-Palatinat. La momentul relevant, autoritățile, (...), nu aveau experiența și mijloacele necesare pentru a combate rapid și eficient acest tip de infracțiuni. Între timp, s-a spus că au fost luate o serie de măsuri legislative și administrative în acest scop. (...). Cu toate acestea, Curtea nu poate acorda o pondere decisivă acestor circumstanțe, deoarece starea de fapt cu care se confruntă autoritățile competente nu a fost deloc excepțională (a se vedea, mutatis mutandis, hotărârea Buchholz, p. 16), 20-21 și 22, alin. 51, 61 și 63)*”.

4) Importanța procesului pentru cel interesat. „Analizând în ansamblu jurisprudența Curții, constatăm că încălcarea dreptului la soluționarea cauzei într-un termen rezonabil poate fi invocată, în principiu, de către persoana acuzată (suspect sau inculpat), dar și de către victimă (persoana vătămată sau partea civilă), în unele situații speciale. Totodată, partea responsabilă civilmente poate invoca încălcarea termenului rezonabil, întrucât este subiectul pasiv al contestației formulate de partea civilă cu privire la drepturi și obligații cu caracter civil”.[2] Partea civilă beneficiază de garanțiile prevăzute la art. 6 paragr. 1 CEDO, doar în latura civilă, celelalte paragrafe ale normei vizate se referă doar la persoana acuzată.

S-a constatat că la aprecierea termenului rezonabil, prin prisma importanței procesului pentru cel interesat, printre altele, trebuie de ținut cont de vârsta reclamantului, precum și miza pentru el, având o reputație de persoană de știință, iar cercetările sale au fost puse în discuție[3].

---

examineze fondul cauzei de trei ori în 1997, 1998 și 1999, constatând că acuzațiile aduse reclamantului fost vag și speculativ. De asemenea, o parte substanțială a timpului a fost alocat litigiilor procesuale care au implicat instanțele de jurisdicție ordinară și constituțională, cu privire la recursurile procurorilor împotriva constatărilor judiciare de investigații inadecvate și incapacitatea de a trece în judecată. Cu toate acestea, acuzații clare nu au fost niciodată formulate și nici un proces nu a avut loc (...).”

[1] Hotărârea CtEDO, Eckle c. Germaniei, din 15.07.1982 (§ 85). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57476 [accesată: 16.09.2022].

[2] Cristian Bălan, Termenul rezonabil în procesul penal român, Editura Hamangiu, București, 2021 p. 42.

[3] Hotărârea CtEDO, cauza Beljanski c. Franței, din 07.02.2002 (§ 40). Disponibilă:

„Trebuie avute în vedere (…), faptul că acuzatul este privat de libertate pe parcursul procedurii, implicaţiile sociale pe care o procedură îndelungată le poate produce asupra reclamantului, având în vedere calitatea sa de funcţionar. Urmărirea penală se va desfășura în termene pe cât este posibil de restrânse în cazul limitării persoanei în anumite drepturi sau impunerii anumitor restricții prevăzute de Codul de procedură penală, aici evidențiem aplicarea măsurilor preventive, starea de sănătate a persoanei etc."[1].

În cauza Letellier c. Franței[2], privitor la justificarea privării de libertate, CtEDO a reținut că, „*Atunci când astfel de motive sunt „relevante" și „suficiente", Curtea trebuie, de asemenea, să verifice dacă autoritățile naționale competente au dat dovadă de „diligență deosebită" în desfășurarea procedurii (a se vedea hotărârea Matznetter din 10 noiembrie 1969, seria A nr. 10, p. 10). 34, § 12, și Hotărârea B. împotriva Austriei din 28 martie 1990, Seria A nr. 175, p. 16, § 42).*"

Legislația națională reglementează garanții efective pentru persoanele în privința cărora a fost aleasă măsura preventivă – arestul preventiv(art. 20 alin. (3) CPP) Reieșind din prevederile art. 186 alin. (6) CPP, termenul rezonabil de soluționare a cauzei în privința persoanei arestate preventiv, pentru ambele faze ale procesului penal (faza de urmărire penală și faza judecării cauzei), este de 12 luni. În acest termen instanța de fond trebuie să pronunțe sentința.

„Garanții speciale privind realizarea urmăririi penale în termini proximi pentru minori și persoanele arestate sunt impuse prin intermediul prevederile art. 20 alin. (3), 186 alin. (6) și (8) CPP".[3] Din analiza normelor indicate, menționăm că termenul de soluționare a cauzei penale în privința minorilor arestați preventiv nu va depăși 8 luni, până la pronunțarea sentinței de către instanța de fond.

Garanții efective în vederea soluționării cauzei într-un termen rezonabil, în baza acestui criteriu, sunt consacrate în art. 476 CPP. Astfel, „*Dacă, la săvârșirea infracţiunii, împreună cu minorul au participat şi adulţi, cauza în privinţa minorului se disjunge pe cât e posibil, formând un dosar separat. În cazul în care disjungerea nu este posibilă, dispoziţiile cuprinse în prezentul capitol se aplică numai faţă de minor*."

Legislatorul moldav a reglementat separat aceste criterii, astfel dând acestor categorii de persoane o relevanță mai mare. Întradevăr aceste persoane se află într-o situație mai defavorabilă în raport cu persoanele cercetate în libertate și, respectiv, cu adulții.

---

https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-64591 [accesată: 16.09.2022].

[1] Tudor Osoianu, Dinu Ostavciuc, Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO și reglementările naţionale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova, 2020, p. 94.

[2] Hotărârea CtEDO Letellier c. Franței, din 26.06.1991 (§ 35). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57678 [accesată: 16.09.2022].

[3] Tudor Osoianu, Dinu Ostavciuc, Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO și reglementările naţionale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova, 2020, p. 94.

5) vârsta de până la 18 ani a victimei. „Starea de minorat a victimei se ia în consideraţie la stabilirea respectării termenului rezonabil. Aceasta, ca şi alte instituţii procesual-penale are ca şi scop a oferi o protecţie mai mare, prin accelerarea instrumentării cauzei, pentru a evita pe cât e de posibil consecinţele nefaste ale procesului penal asupra acestor categorii de persoane”.[1]

Pe lângă cauzele în care este aplicat arestul preventiv şi în cauzele cu învinuiţi minori, legislatorul nostru a dat prioritate şi cauzelor penale privind examinarea infracţiunilor de corupţie, precum şi a celor conexe acestora (art. 20 alin. (3) CPP.

În conformitate cu art. 20 alin. (4) CPP, „*Respectarea termenului rezonabil la urmărirea penală se asigură de către procuror, iar la judecarea cazului – de către instanţa respectivă*.” Potrivit art. 52 alin. (1) pct. 7) și art. 259 CPP, procurorul verifică respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale. O altă garanție în vederea respectării termenului rezonabil este consacrată în art. 53/1 alin. (3) lit. c) CPP, care acordă procurorului ierarhic superior dreptul de a retrage materialele și cauzele penale repartizate unui procuror și transmiterea acestora spre examinare altui procuror în cazul ne întreprinderii acțiunilor necesare pe cauza penală în mod nejustificat mai mult de 30 de zile.

O garanție asemănătoare în acest sens este reglementată în art. 56 alin. (3) lit. b) CPP, care acordă dreptul conducătorului organului de urmărire penală retragerea materialelor și a cauzelor penale unui ofițer de urmărire penală și transmiterea lor altui ofițer de urmărire penală în cazul absenței ofițerului de urmărire penală, dacă există cauze obiective care justifică urgența și care împiedică prezentarea acestuia. În acest caz, conducătorul organului de urmărire penală informează procurorul care conduce urmărirea penală în cauza penală retrasă și repartizată.

Garanții efective acordă și prevederile art. 271 alin. (4) CPP, care împuternicește procurorul ierarhic superior retragerea cauzei penale de la un organ de urmărire penală și transmiterea acesteia altui organ similar, în cazul constatării ne asigurării în termen rezonabil a cercetării complete, obiective și sub toate aspectele a circumstanțelor cauzei în vederea stabilirii adevărului.

Un remediu pentru partea vătămată, inclusiv și cea minoră, este reglementat în art. 60 alin. (1) pct. 19) CPP, care acordă dreptul acestei părți să sesizeze procurorul ierarhic superior sau, după caz, instanţa de judecată despre încălcarea termenului rezonabil,

În vederea respectării termenului rezonabil legea instituie garanții suplimentare pentru învinuit. Aceste garanții sunt stipulate în art. 66 alin. (2) pct. 35) CPP, care acordă dreptul învinuitului de a sesiza procurorul ierarhic superior sa, după caz, instanța de judecată dacă consideră că soluționarea cauzei sale se tergiversează. „Garanții suplimentare de netergiversare a urmăririi penale în privința învinuitului găsim în dispozițiile art. 289, 290 și 291 CPP.”[2]

---

[1] Mihai Poalelungi, Igor Dolea, Tatiana Vîzdoagă [et al.], Manualul judecătorului pentru cauze penale, Chișinău, 2013, p. 69.

[2] Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO și

Dispozițiile art. 292 alin. (2) CPP impun garanții în vederea termenului rezonabil, atunci când procurorul constată că urmărirea penală nu este completă sau nu au fost respectate dispozițiile legale la desfășurarea urmăririi penale și restituie cauza organului de urmărire penală, dispunând un termen concret de urmărire pentru completarea urmăririi penale sau, după caz, eliminarea încălcărilor comise. Pe de altă parte, atunci când consideră necesar, procurorul în baza art. 292 alin. (4) CPP, într-un termen rezonabil, efectuează personal acțiunile procesuale pentru completarea urmăririi penale sau pentru refacerea acțiunilor efectuate cu încălcarea dispozițiilor legale, iar apoi procurorul va decide asupra soluției de terminare a urmăririi penale, restituirea cauzei organului de urmărire penală sau transmiterea acestei cauze după competență.

Alte garanții sunt reglementate în art. 293 alin. (4) CPP, care prevede că, „*Termenul pentru a se lua cunoştinţă de materialele urmăririi penale nu poate fi limitat, însă în cazul în care persoana care ia cunoştinţă de materiale abuzează de situaţia sa, procurorul fixează modul şi termenul acestei acţiuni, reieşind din volumul dosarului*.” Această garanție este instituită de legea procesual-penală împotriva abuzului de drept, în special al părții apărării, când în mod intenționat tergiversează termenul de facere a cunoștinței cu materialele cauzei penale.

Referitor la termenul fixat de procuror în temeiul art. 293 alin. (4) CPP, este de menționat că, „CPP nu prevede un termen ce urmează a fi respectat de partea în proces pentru a depune cereri în legătură cu terminarea urmăririi penale. Din conținutul art. 294 alin. (2) CPP rezultă că cererile pot fi incluse în procesul-verbal privind prezentarea materialelor dosarului, dar și pot fi depuse separat. În al doilea caz legea nu prevede un termen expres. Considerăm important de a interveni în cadrul legal pentru a preciza un termen concret de decădere înăuntrul căruia părțile vor fi în drept de a prezenta cereri scrise în condițiile art. 294 alin. (2) CPP.”[1]

În unele cazuri, legea procesuală penală indică termeni concreți pentru efectuarea unor acțiuni sau a unor acte procesuale, de exemplu, prezentarea în termen de 48 de ore de către procuror judecătorului de instrucție procesul-verbal şi suportul în original pe care au fost înregistrate comunicările (art. 132/9 alin. (15) CPP), aplicarea măsurilor de protecție pe un termen de până la 3 luni (art. 215/1 alin. (4) CPP), soluționarea imediată dar nu mai târziu de 15 zile a cererilor și demersurilor (art. 246 alin. (1) CPP), expedierea actelor de constatare organului de urmărire penală în termen de 24 ore (art. 273 alin. (3) CPP), dispunerea începerii urmăririi penale în cel mult 45 zile (art. 274 alin. (1) CPP), verificarea de către procuror a cauzei primite în termen de cel mult 15 zile (art. 290 alin. (1) CPP), termenul examinării plângerilor depuse în ordinea art. 298-299/2 CPP (15 zile), termenul depunerii plângerii către judecătorul de instrucție în temeiul art. 313 CPP (10

reglementările naţionale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, 2020, p. 97.

[1] Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO și reglementările naţionale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, 2020, p. 98.

zile), termenul transmiterii cauzei în instanța de judecată în cazul în care persoana se află în arest preventiv sau arest la domiciliu (10 zile).

Sub acest aspect, CC „*notează că respectarea termenului rezonabil la etapa urmăririi penale este asigurată de către procuror; la judecarea contestațiilor măsurilor întreprinse de procuror - de către judecătorul de instrucție; iar la judecarea cazului - de către instanța de judecată.”*[1]

Deci, controlul judiciar al urmăririi penale la fel se prezintă ca garanții efective în vederea respectării termenului rezonabil, în special atunci când legea instituie termeni concreți pentru soluționarea plângerilor. „ *Prin prisma acestor dispoziţii imperative, exhaustiv prevăzute de lege, se constată că în Codul de procedură penală este prevăzut un termen restrâns pentru examinarea plângerilor în ordinea art. 313 Cod de procedură penală, pentru a nu se afecta termenul rezonabil de desfăşurare a urmăririi penale*.”[2]

În aceste termene organul de urmărire penală este obligat să efectueze acțiunea sau actul procesual, ceea ce dă naștere unui mijloc impus de lege pentru netergiversarea urmăririi penale și respectarea unor drepturi a participanților la proces. Tot CPP, prin prisma art. 230 alin (2), stipulează că „*În cazul în care pentru exercitarea unui drept procesual este prevăzut un anumit termen, nerespectarea acestuia impune pierderea dreptului procesual şi nulitatea actului efectuat peste termen*.”

În urma analizei normelor procesuale penale constatăm că, potrivit art. 296 alin. (1) CPP, „*După prezentarea materialelor de urmărire penală, procurorul, cu excepţia cazurilor stipulate la art. 516 alin. (1), întocmeşte rechizitoriul imediat sau în limitele termenului rezonabil*.” Considerăm că utilizarea termenului „imediat” sau „în limitele termenului rezonabil” este unul interpretabil, deoarece legea procesual-penală nu reglementează și nu explică aceste noțiuni. De exemplu, prin termen imediat se poate avea în vedere că rechizitoriul se va întocmi imediat (în aceiași clipă) după prezentarea materialelor, iar limitele termenului rezonabil ar putea fi determinat de timpul efectuării urmăririi penale, care este la fel unul rezonabil. Prin urmare, este necesar a interveni în completarea și modificarea art. 296 alin. (1) CPP în vederea stabilirii unui termen concret de întocmire a rechizitoriului.

Procedura de accelerare a urmăririi penale constituie o garanție a părților în vederea respectării termenului rezonabil. În situaţia în care, la efectuarea urmăririi penale există pericolul

---

[1] DCC nr.4 din 20.01.20 (par.35)

[2] În acest sens CSJ *(...) specifică faptul că în caz de casare a încheierii judecătorului de instrucţie şi dispunere a rejudecării cauzei în instanţa de fond, se pune în pericol termenul judecării plângerii şi, în general, cel de desfăşurare a urmăririi penale, care duce în consecinţă la încălcarea drepturilor participanţilor la un proces echitabil, examinat în termene restrânse. Practica judiciară prin care se remite cauza la rejudecare nu exclude casarea de două şi mai multe ori a încheierilor adoptate de judecătorul de instrucţie pe aceeaşi cauză, ceea ce în consecinţă ar putea duce la încălcarea principiului celerităţii*. Recomandarea nr. 71 a CSJ cu privire la judecarea recursului împotriva încheierilor adoptate în ordinea prevăzută de art. 313 CPP; Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO și reglementările naţionale. Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, 2020, p. 99.

încălcării termenului rezonabil, părţile în proces pot adresa judecătorului de instrucţie o cerere privind accelerarea urmăririi penale în conformitate cu prevederile art. 259/1 CPP.

Accelerarea urmăririi penale este un subiect sensibil și este strâns legată de termenul examinării cauzei penale, în general, și de termenul urmăririi penale, în mod special. În cazul în care un sistem judiciar se dovedește deficitar în raport cu cerința care decurge din art. 6 par. 1 CEDO cu privire la termenul rezonabil, o cale de atac care să permită accelerarea procedurii pentru a împiedica o durată excesivă a acesteia reprezintă soluția cea mai eficientă.

Cererea de accelerare prezintă un avantaj incontestabil în raport cu o cale de atac exclusiv reparatorie, deoarece evită de asemenea nevoia de constatare a unor încălcări succesive în privința aceleiași proceduri și nu se limitează la a acționa a posteriori, cum se întâmplă cu o cale de atac reparatorie (Giuseppina și Orestina Procaccini c. (MC), 2006, pct. § 72; Scordino c. Italiei (nr. 1) (MC), 2006, §.183; Hiernaux c. Belgiei, 2017, §. 50).

CC reiterează faptul că învinuitul dispune de un instrument procesual de apărare a dreptului la respectarea celerității procesului prin utilizarea recursului accelerator.[1]

Examinarea cererii se face în absenţa părţilor, în termen de cel mult 10 zile lucrătoare, de către judecătorul de instrucţie la locul efectuării urmăririi penale. Judecătorul de instrucţie printr-o încheiere motivată, este în drept a adopta una din următoarele două soluții:

a) obligă organul de urmărire penală să întreprindă o anumită acţiune procesuală sau să emită un act procesual, stabilind, după caz, un anumit termen pentru accelerarea procedurii;

b) fie că respinge cererea. Există cazuri când judecătorul de instrucție corect înțelege conținutul normelor procesuale penale și adoptă o decizie judicioasă. Astfel, drept exemplu servește Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău din 01.08.2013[2], prin care judecătorul de instrucție a admis cererea privind accelerarea urmăririi penale și a obligat „*(...) procurorul să întreprindă toate măsurile prevăzute de art. 291-297 CPP, pe cauza penală nr. 20100xxxxx, stabilindu-i pentru aceasta un termen de 30 zile, până la data de 30 august 2013*."

Am atestat cazuri în care instanțele resping cererea privind accelerarea urmăririi penale din motivul neprezentării de către părți a unor probe în susținerea cerințelor invocate. Drept exemplu, poate servi Încheierea Judecătoriei Chișinău (sediul Ciocana) din 09.06.2020[3], prin care a fost respinsă cererea avocatului din motivul că la cererea privind accelerarea urmăririi penale nu au fost anexate alte acte și probe în susținerea celor invocate.

Considerăm că hotărârile de agest gen nu s-ar înscrie la bunele practici în materie, deoarece ar pune pe umerii persoanei care reclamă tergiversarea urmăririi penale, o povară excesivă. La faza

[1] DCC nr. 4 din 20.01.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 206g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 282 din Codul de procedură penală (durata maximă de menținere a statutului de învinuit al persoanei) (pct.38)
[2] Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău din 01. 08. 2013, emisă în cauza penală nr. 20100xxxxx.
[3] Încheierea Judecătoriei Chișinău (sediul Ciocana) din 09. 06. 2020, emisă în cadrul dos. nr. 10-813/2020.

urmăririi penale, bănuitul, învinuitul nu poate dispune de careva probe, nu cunoște toate materialele cauzei penale și, nu poate prezenta aceste acte instanței de judecată. Legea procesuală penală acordă remediul de accelerare a urmăririi penale prin simpla pretindere a încălcării acestui drept.Deci, partea nu este obligată să prezinte careva dovezi în acest sens. Cele invocate în cerere trebuie verificate prin obligarea procurorului de a prezenta materialele cauzei penale, urmând a fi supuse examinării în cadrul ședinței de judecată.

Suntem de părerea că expresia „*obligă organul de urmărire penală ... să emită un act procdural*", poate avea mai multe înțelesuri. Nu excludem că în cazul când judecătorul de instrucție va obliga întreprinderea unui act procedural, organul de urmărire penală va executa cerințele instanței de judecată, realizând doar acel act. Considerăm că judecătorul de instrucție trebuie să să decidă nu doar privitor la îndeplinirea unui act, ci asupra urmăriri penale în ansamblu, stabilind un termen concret în vederea finalizării acesteia.[1]

În literatura de specialitate din România se menționează că judecătorul de drepturi și libertăți care a examinat contestația privind termenul rezonabil al procesului „...nu va putea da îndrumări și nu va putea oferi dezlegări asupra unor probleme de fapt și de drept care să anticipeze modul de soluționare a procesului....care să aducă atingere libertății procurorului de a pronunța soluția pe care o consideră legală și temeinică."[2]

O altă problemă pe care am dori să o abordăm este stabilirea termenului de către judecătorul de instrucție privind obligarea organului de urmărire penală de a îndeplini actele procedurale și terminarea urmăririi penale. Deși, CPP indică că judecătorul de instrucție stabilește un anumit termen pentru accelerarea procedurii, analiza practicii judiciare, demonstrează contrariul. Astfel, prin stabilirea unui anumit termen, legea are în vedere stabilirea termenului concret (zile, luni, ani etc.).[3] În practica judiciară întâlnim cazuri când judecătorul de instrucție nu stabilește în mod concret termenul respectiv. Drept exemplu poate servi Încheierea Judecătoriei Chișinău (sediul Ciocana) din 16.06.2020.[4] În speță judecătorul de instrucție admite cererea de accelerare a urmăririi penale și obligă organul de urmărire penală și procurorul să întreprindă în termeni proximi acțiuni procesuale. Astfel, instanța nu stabilește un termen concret, folosind sintagma „termeni proximi".

Este totuși de apreciat faptul că, în aceiași încheiere, judecătorul de instrucție nu a dispus

---

[1] Evident judecătroul de instrucție nu este în drept a indica soluția de finalizare a urmăririi penale – fie încetarea, fie - termiarea urmăririi penale.

[2] Daniel Marius Morar. (coordonator) Codul de procedură penală în Jurisprudența Curții Constituționale: comentarii pe articole. Ed. Hamangiu. București.2021. p. 1308

[3] „*Totuși, prin încheierea din 5 iulie 2016 a Judecătoriei Botanica mun. Chișinău, a fost admisă cererea de accelerare a urmăririi penale nr. 2010428030, fiind constatată încălcarea termenului rezonabil al urmăririi penale (mai bine de 5 ani), fiind stabilită data de 5 august 2016 până la care procuratura ar fi trebuit să emită o decizie pe acest caz, nu înainte de realizarea tuturor măsurilor necesare pentru cercetarea completă și obiectivă a cauzei penale*." Extras Decizia colegiului civil, comercial și de contencios administrativ CSJ din 21.07.2021, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=62725 (accesată: 05.02.2022)

[4] Încheierea Judecătoriei Chișinău (sediul Ciocana) din 16.06.2020, emisă în cadrul dos. nr. 10-836/2020.

doar îndeplinirea unui act procedural, dar a dispus întreprinderea acțiunilor de către organul de urmărire penală și procuror în vederea adoptării unei soluții potrivit art. 291 CPP. Considerăm aeastă abordare corectă în vederea asigurării dreptului la un proces echitabil, prin respectarea termenului rezonabil, obligând organul de urmărire penală și procurorul de a termina urmărirea penală.

Prin urmare judecătorul de instrucție trebuie să stabilească un termen în vederea accelerării urmăririi penale și îndeplinirii actelor procedurale ce se impun, iar reieșind din materialele cauzei penale să stabilească un termen prin care obligă organul de urmărire penală și procurorul să întreprindă măsuri în vederea finalizării urmăririi penale. Pentru a evita interpretarea ambiguă a normelor procesual penale privind remediul acceleratoriu propunem modificarea și completarea art. 20 alin. (5) CPP în acest sens.

Analizând jurisprudența CtEDO, jurisprudența internă, precum și experiența personală, propunem o altă abordare asupra termenului rezonabil de soluționare a cauzelor penale. Această propunere constă în stabilirea unor perioade clare de efectuare a urmăririi penale, adică stabilirea unor termeni concreți.

Discuții, critici și argumente pot fi multe, atât pentru, cât și împotriva acestei idei. Bineînțeles că propunerea este provocătoare, însă considerăm că justiția trebuie să fie una limitată în termeni, deoarece acest lucru ține în mod imperativ de organizarea justiției. Reiterăm că, „*Folosirea termenelor limitative privește asigurarea bunei-administrări a justiției şi respectarea, în special, a principiului securității juridice*."[1]

Propunem să analizăm unele norme procesuale penale, care în viziunea noastră argumentează poziția expusă.

Art. 132/4 alin. (7) CPP prevede că, „*Măsura specială de investigaţii se dispune pe o perioada de 30 de zile cu posibilitatea de a fi prelungită întemeiat până la 6 luni, cu excepţiile stabilite de prezentul cod*." Din analiza normelor procesuale ce prevăd măsurile speciale de investigații, acestea se dispun pe un termen de cel mult 3 luni și, respectiv, 6 luni.

Totodată, potrivit art. 186 alin. (6) și (8) CPP, „*În privința aceleiași fapte și aceleiași persoane, arestul poate fi aplicat,* ***pentru ambele faze ale procesului penal****, pe un termen de* ***cel mult 12 luni cumulativ****, (...). Pentru învinuiții, inculpații* ***minori*** *durata totală de ținere în stare de arest preventiv* ***nu poate depăși termenul de 8 luni***." Astfel, în cazul aplicării arestului preventiv situația este una clară, adică din momentul privării persoanei de libertate și până la pronunțarea sentinței de către instanța de fond pentru adulți termenul maxim este de 12 luni, iar pentru minori de 8 luni. Aceste termene sunt prevăzute pentru ambele faze ale procesului penal,

[1] HCC nr. 6 din 19.03.20019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 265 alin. (2) din Codul de procedură penală (contestarea refuzului organului de urmărire penală de a primi plângerea sau denunțul privind comiterea unei infracțiuni) (pct.44).

adică pentru faza de urmărire penală și cea de judecată. Prin urmare, procurorul trebuie să transmită cauza penală în instanță cel mult în 4-6 luni de la privarea de libertate a bănuitului sau învinuitului.

În doctrină întâlnim opinii ce nu agreează stabilirea unor termeni concreți de examinare a cauzelor penale. Astfel, profesorul Grigore Gr. Theodoru menționează că, „În unele legislații se fixează o durată limită de soluționare a cauzei – 6 luni, un an; o astfel de abordare a duratei procesului nu ține seama însă de gradele diferite de complexitate a cauzelor penale, prin numărul de infracțiuni urmărite și judecate, numărul inculpaților, al celorlalte părți, dificultatea probatoriilor, încărcarea instanțelor cu un număr prea mare de cauze penale etc."[1]

Noi venim cu o altă abordare asupra termenului rezonabil, și anume: termenul de soluționare a cauzei penale la faza urmăririi penale să fie fixat de maxim un an, cu posibilitatea prelungirii acestui termen în cazul comisiilor rogatorii internaționale, efectuarea expertizelor economico-financiare, în construcții, merceologice, complexe (termenul de efectuare a acestor expertize poate dura mai mult de 6 luni), numărul inculpaților și a părților vătămate, numărul mare a martorilor. Cu alte cuvinte, propunem și unele excepții în anumite cazuri complicate.

În logica de idei expusă, stabilirea unor termeni concreți va disciplina organul de urmărire penală și procurorul în vederea netergiversării urmăririi penale, bineînțeles cu garantarea tuturor drepturilor părților în proces. Stabilirea acestei reguli va fi doar în interesul justiției, deoarece astăzi organul de urmărire penală examinează ani în șir cauzele penale, fără a se lua o decizie pe marginea lor. În nenumărate cauze s-a observat perioade lungi în care termenul urmăririi penale se prelungește din lună în lună neefectuându-se nici o acțiune procesuală.

În același timp, stabilirea termenelor precise pentru efectuarea urmăririi penale va obliga și va disciplina organul de urmărire penală de a acționa operativ în vederea administrării probelor. Urmărirea penală, în condițiile art. 287/1 CPP, poate fi suspendată, iar în cazul în care vor apărea probe noi, stabilirea locului învinuitului care se sustrăgea de la urmărirea penală, însănătoșirea învinuitului sau identificarea persoanei ce poate fi pusă sub învinuire, urmărirea penală poate fi reluată în orice moment. Tot aici, părțile au dreptul de a ataca deciziile luate de suspendare sau orice alte decizii (de exemplu, de încetare, clasare sau scoatere de sub urmărirea penală), care iarăși este un garant pentru ei și își pot exercita pe deplin drepturile lor.

Un ultim argument este opţiunea legislatorului de a exclude termenele și prelungirea lor prevăzute la art. 259 CPP. Susținem această poziție în lumina stabilirii termenilor propuși de noi. Or, în caz contrar organul de urmărire penală va examina infracțiunile ani în șir, fără a se lua o decizie în ordinea art. 291 sau 287/1 CPP.

Analiza celor expuse demonstrează că termenul rezonabil constituie un principiu fundamental al procesului penal, care conturează ordinea juridică, disciplinează și

[1] [1] Theodoru Grigore Gr., Tratat de Drept procesul penal, Ediția a 3-a, Editura Hamangiu, 2013, p. 55.

responsabilizează părțile în proces.

5.3. Respectarea prezumţiei de nevinovăţie

„Sub prezumția de nevinovăție, persoana acuzată de o infracțiune e presupusă condiționat nevinovată până la probarea vinovăției. Prezumția de nevinovăție nu echivalează cu o afirmație că acuzatul este cu adevărat nevinovat, ea doar cere să-l considere nevinovat până când va fi găsit vinovat printr-o hotărâre judecătorească care a intrat în vigoare. La baza hotărârii de condamnare a persoanei trebuie să fie puse probe pertinente, concludente și utile de vinovăție”[1].

„Sensul principal al termenului „prezumţiei” este: părere întemeiată pe aparenţe, pe ipoteze, pe deducţii; presupunere, supoziţie. În contextul examinat, ne interesează mai mult sensul dependent al termenului dat, şi anume: recunoaşterea unui fapt ca autentic din punct de vedere juridic, până la proba contrară.”[2].

Orice prezumție este o presupunere condiționată, legal acceptată ca o judecată adevarată.[3] „La rândul său, prin „nevinovăţie” se înţelege: lipsa de vinovăţie; calitatea celui nevinovat.”[4] Nevinovăția este absența vinovăției - principalul element al laturii subiective a infracțiunii, manifestat prin atitudinea psihică a subiectului faţă de fapta săvârşită și consecințele acesteia.

„Prezumţia de nevinovăţie este relativă, ceea ce înseamnă că în cursul procesului penal ea poate fi răsturnată prin probe de vinovăţie.”[5] Prin urmare, prezumția este o presupunere despre care se crede că este adevărată până la proba contră.

În conţinutul DUDO, alături de multiple garanţii, prezumţia nevinovăţiei (art. 11); CEDO (art. 6 alin. (2)); Pactul Internaţional cu privire la drepturile civile şi politice (art. 14 pct. 2), este proclamată prezumţia de nevinovăţie.în calitate de principiu fundamental al justiţiei penale..

Asociaţia Internaţională de Drept Penal (AIDP), reunită cu ocazia celui de-al XII-lea Congres Internaţional de Drept Penal de la Hamburg, printre altele, primeşte o rezoluţie cu privire la prezumţia de nevinovăţie. Potrivit acesteia, prezumţia de nevinovăţie este un principiu fundamental al justiţiei penale.”[6]

Comisia Europeană, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene la 07.12.2000, în cadrul Consiliului de la Nisa adoptă Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, în care consacră art. 48 par. 1 prezumției nevinovăției.

---

[1] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul național și standardele internaționale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, nr. 15, 2022, p. 8.
[2] Brînză Liuba. Prezumţia nevinovăţiei – garanţie a reabilitării persoanei în procesul penal. În: Avocatul poporului, nr. 1.3, 2001, p. 41.
[3] А. В. Смирнов, К. Б. Калиновский. Уголовный процесс: авторский курс [учебное пособие]. Москва, 2022, с. 55.
[4] Brînză Liuba. Prezumţia nevinovăţiei – garanţie a reabilitării persoanei în procesul penal. În: Avocatul poporului, nr. 1.3, 2001, p. 41.
[5] Păvăleanu Vasile. Drept procesual penal. Partea Generală. Bucureşti, 2001, p. 78.
[6] Tudor Osoianu [et.al.]. Drept procesual penal. Partea generală. Ed. Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Chișinău, 2009, p. 82-83.

La 10.07.2003, la a 848-a reuniune a delegațiilor miniștrilor din cadrul Consiliului Europei, a fost adoptată Recomandarea (2003) 13E cu privire la furnizarea informaţiei prin comunicaţii de masă referitor la procedurile penale. Potrivit acestei recomandări li s-a indicat jurnaliștilor asupra faptului că libera exprimare pe care o au în legătură cu profesia nu trebuie să aducă atingeri principiului prezumției de nevinovăție.

Potrivit art. 21 din Constituția Republicii Moldova, „*Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăţia sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanţiile necesare apărării sale*." „Prin reglementarea acestui principiu în Legea Supremă înțelegem că prezumția nevinovăției este un principiul constituțional, care garantează oricărei persoane acuzate dreptul de a nu fi acuzată premeditat unei judecăți"[1].

Consacrarea prezumției nevinovăției se regăsește și în legea procesual-penală (art. 8 CPP).

Din prevederile art. 8 CPP putem desprinde faptul că prezumția nevinovăției constă în următoarele (întrunește următoarele condiții):

1) „***Persoana acuzată de săvârșirea unei infracțiuni este prezumată nevinovată până când vinovăția acesteia nu va fi dovedită în modul prevăzut de CPP, într-un proces public, în cadrul căruia acestei persoane îi vor fi asigurate toate garanțiile necesare apărării sale, și nu va fi constatată printr-o hotărâre judecătorească de condamnare definitivă.***" „Din această regulă deducem că numai o instanţă de judecată, cu respectarea procedurilor legale prevăzute de CPP, poate face concluzii despre vinovăția unei persoane că a comis o infracțiune. Vinovăția se va stabili într-un proces public, cu respectarea tuturor garanțiilor, deoarece chiar și punerea persoanei sub învinuire și înaintarea acuzării nu poate fi tratată ca stabilirea vinovăției unei persoane"[2].

În Hotărârea nr. 3 din 23.02.2016[3], CC a menționat că, „ [...] *Acest principiu îi permite bănuitului, învinuitului sau inculpatului să fie considerat de bună-credinţă şi să se apere de orice posibilă acuzaţie injustă sau neproporţională.*

„Vinovăția se consideră stabilită nu din momentul pronunțării sentinței, ci de la intrarea ei în vigoare, adică la expirarea contestațiilor."[4] În cazul în care sentința instanței de fond a fost contestată, aceasta va intra în vigoare numai după examinarea sa de către instanțele ierarhic superioare.

„*În acest sens, CtEDO a reţinut că este încălcată prezumţia de nevinovăţie în cazul în care,*

---

[1] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul național și standardele internaționale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova, nr. 15, 2022, p. 9.
[2] *Ibidem*.
[3] HCC nr. 3 din 23.02.2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) şi (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv) (pct. 83, 84). Disponibilă: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h323022016ro2aa9d.pdf [accesat: 27.04.2022].
[4] Шаталов А.С. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. Учебный курс, Том I, Общие положения, Издательский дом МПА-Пресс. Москва - Великий Новгород. 2012, с. 126, 127.

fără stabilirea în mod legal a vinovăţiei şi, mai ales, fără ca acuzatul să fi avut posibilitatea de a-şi exercita dreptul la apărare, o decizie judiciară reflectă sentimentul că acesta este vinovat de săvârşirea unei infracţiuni (CtEDO, Minelli c. Elveţiei, hotărârea din 25 martie 1983, §. 37)." „Anume din analiza acestei constatări a Curții, s-a tras concluzia că scopul general al instituirii acestei garanții este reprezentat de necesitatea protejării acuzatului de un verdict de culpabilitate ce nu a fost stabilit legal. De fapt, în *cauza Minelli c. Elveției*, a fost adoptată prima hotărâre în care a fost instituit, din punct de vedere principial, standardul impus de art. 6 par. 2, precum și ce consideră Curtea a fi o încălcare a acestui standard"[1].

„Prezumția de nevinovăție este nesocotită atunci când o decizie judiciară privitoare la un „acuzat" reflectă sentimentul că acesta este culpabil, înainte ca vinovăția să fi fost, în prealabil, legalmente stabilită."[2]

2) „***Bănuitul, învinuitul sau inculpatul nu sunt obligați să-și dovedească nevinovăția".*** **„**Obligația de a dovedi vinovăția o are partea care susține învinuirea. Prin urmare, obligația de a dovedi temeinicia acuzației și de a infirma, pe căi legale, argumentele apărării (în cazul în care acestea sunt) este pusă pe umerii părții acuzării (procurorul, organul de urmărire penală, victima, partea vătămată, partea civilă, precum și reprezentanții acestora). Sarcina probei îi revine statului prin intermediul organelor judiciare. Din această perspectivă, probele trebuie să fie interpretate la orice fază și etapă a procesului penal. În toate aceste etape orice persoană acuzată trebuie tratată ca nevinovată, până la proba contrarie (până la adoptarea unei hotărâri definitive de condamnare)"[3].

„În orice proces penal, prezumția de nevinovăție plasează sarcina probei asupra acuzării, însemnând că un acuzat nu poate fi obligat să se autoincrimineze, iar o condamnare urmează să fie bazată pe probe. În același timp, formularea prezumțiilor, cu solicitarea explicațiilor din partea acuzatului, reieșind din unele circumstanțe de fapt, nu va fi neapărat incompatibilă, atâta vreme cât există anumite garanții."[4]

În acest sens s-a pronunțat și CC menționând că, „*În baza principiului prezumţiei de nevinovăţie, sarcina probei îi revine acuzării, iar situațiile îndoielnice sunt interpretate în favoarea celui acuzat (in dubio pro reo). Prezumţia de nevinovăţie implică pentru acuzat dreptul de a propune probe în favoarea sa şi de a nu depune mărturii împotriva sa*."[5]

---

[1] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul național și standardele internaționale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova, nr. 15, 2022, p. 10.
[2] CEDO, 13 septembrie 2007, *Moullet c. Franței*, Colecția 2007-X în Corneliu Bîrsan. Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Ediția 2. Editura C.H. Beck, București, 2010, p. 533.
[3] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul național și standardele internaționale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova, nr. 15, 2022, p. 10.
[4] Jeremy McBride. Drepturile omului și procedura penală. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului Ediția. Consiliul Europei, Ediția a 2-a, octombrie 2019, publicație în limba română, p. 10.
[5] HCC nr. 27 din 30 octombrie 2018 privind controlul constituționalității unor dispoziții din articolul 185 din Codul de procedură penală (arestarea preventivă în cazul în care persoana nu și-a recunoscut vina în privința comiterii faptei

„În plus, acuzarea are obligaţia de a-i preciza persoanei în cauză ce acuzaţii i se aduc – pentru a-i oferi ocazia să îşi pregătească şi să îşi prezinte apărarea în mod corespunzător – şi de a oferi probe suficiente pentru a întemeia o declaraţie de vinovăţie (*Barberà, Messegué şi Jabardo împotriva Spaniei*, pct. 77; *Janosevic împotriva Suediei*, pct. 97).

„Prezumţia de nevinovăţie este încălcată în cazul în care sarcina probei este transferată de la acuzare apărării (*Telfner împotriva Austriei*, pct. 15). Sarcina probei nu poate fi transferată în cadrul unei acţiuni de despăgubire, introdusă ca urmare a unei rezoluţii definitive de încetare a urmăririi penale (*Capeau împotriva Belgiei*, pct. 25). ”[1]

„Legea nu obligă persoana acuzată să-și demonstreze nevinovăția, deși are dreptul să o facă. Aceasta înseamnă că nu poate fi obligat să depună nicio mărturie, sub orice răspundere legală, iar refuzul de a depune mărturie nu poate fi interpretat ca recunoașterea vinovăției sale sau ca o circumstanță agravantă. Totodată, apărătorul învinuitului are dreptul şi este obligat să-i dovedească clientului său nevinovăţia sau prezenţa unei circumstanțe atenuante. Din prezumţia nevinovăţiei rezultă următoarea regulă: vinovăţia neprobată este egală cu nevinovăţia probată”[2].

„De principiu, s-a statuat în cauze ca *Saunders contra Marii Britanii* și *Murray contra Marii Britanii* că tăcerea nu se poate traduce în recunoașterea vinovăției. Dacă interpretarea dată tăcerii este în sensul unei recunoașteri a acuzației se poate vorbi de încălcarea prezumției de nevinovăție. Cu toate acestea principiul enunțat mai sus nu este absolut, el putând fi încălcat dacă legea internă permite și dacă se respectă toate garanțiile prevăzute de normele interne și internationale.”[3]

În cauza *Țurcan și Țurcan c. Moldovei*[4], Hotărârea din 23.10.2007, §. 51, „*Curtea este, în special, frapată de motivele pentru deţinerea lui D.T. începând cu 8 noiembrie 2005 [...] şi anume că el a refuzat să divulge acuzării numele martorilor care puteau dovedi nevinovăţia sa în proces. Ea consideră că acest lucru nu numai că nu poate constitui un temei pentru arestarea unei persoane, dar este şi o încălcare a dreptului unui acuzat de a păstra tăcerea, garantat de articolul 6 al Convenţiei (a se vedea, printre multe altele, Jalloh v. Germany [GC], nr. 54810/00, § 100, ECHR 2006).*”

Autorităţile franceze au încercat să îl determine pe reclamant să ofere probe cu privire la o infracţiune de care era suspectat, în condiţiile în care acestea nu au putut sau nu au dorit să strângă probele prin alte mijloace. Instanţa europeană a apreciat că dispoziţiile legii franceze nu pot justifica o încălcare a dreptului unei persoane acuzate de săvârşirea unei infracţiuni (înţeleasă în

---

imputate) (Sesizările nr. 130g/2018, nr. 133g/2018, nr. 134a/2018 și nr. 143g/2018) §82.

[1] Ghid privind art. 6 din Convenție – Dreptul la un proces echitabil (latura penală). Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014, pct. 201. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf [accesat: 26.04.2022].

[2] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul național și standardele internaționale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, nr. 15, 2022, p. 11.

[3] Mihail Udroiu, Ovidiu Predescu, Protectia europeana a drepturilor omului si procesul penal roman, Tratat, Ed. All Beck, p. 629.

[4] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112787 [accesat: 27.04.2022].

sens autonom european) de a păstra tăcerea şi de a nu se autoincrimina, a cărui raţiune constă în protecţia acuzatului contra unei coerciţii abuzive din partea autorităţilor, în scopul evitării erorilor judiciare şi pentru a fi respectat dreptul la un proces echitabil (CtEDO, *Funke c. Franţei*, hotărârea din 25 februarie 1993, §. 44-45).

„În una din cauzele examinate[1], CC a verificat conformitatea prevederilor care permit aplicarea arestării preventive în ipoteza în care inculpatul nu și-a recunoscut vinovăția în privința comiterii faptei imputate cu principiul prezumției nevinovăției, precum și dacă aceste prevederi restrâng sau nu în mod nejustificat dreptul la libertate și la siguranță”[2]. În cauza respectivă, §. 78, 83, 86, CC menționează că, „*Principiul prezumţiei de nevinovăţie impune, între altele, ca, în îndeplinirea funcţiilor lor, instanțele de judecată să nu pornească de la ideea preconcepută potrivit căreia persoana a comis fapta imputată. Curtea Europeană a subliniat că orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni are dreptul de a păstra tăcerea şi de a nu se autoincrimina. [...]. Dreptul la tăcere include: 1) dreptul de a nu face nicio declaraţie cu privire la o faptă care i se atribuie ori o învinuire care i se aduce, fără a i se putea imputa anterior nesinceritatea ca circumstanţă agravantă; 2) libertatea de a răspunde sau nu, în cunoştinţă de cauză, la toate întrebările (dreptul la tăcere totală) sau doar la unele întrebări (dreptul la tăcere parţială); 3) dreptul de a nu contribui la propria sa incriminare (nemo tenetur se ipsum acusare)*.”

„Prezumția de nevinovăție și dreptul la tăcere nu sunt încălcate dacă în instanță sunt folosite probe obținute de la acuzat împotriva voinței lui dar care au o existență independentă de aceasta, spre exemplu documente gasite la percheziție sau probe biologice.”[3]

3) „***Concluziile despre vinovăţia persoanei de săvîrşirea infracţiunii nu pot fi întemeiate pe presupuneri.***” Aceleași prevederi sunt stipulate și în art. 389 alin. (2) CPP. „Dacă lipsesc probe care confirmă, dovedesc cu certitudine învinuirea şi dacă se epuizează toate posibilităţile de administrare a altor probe, procesul penal este clasat sau este pronunţată o sentinţă de achitare. Concluziile instanţei judecătoreşti cu privire la vinovăţia sau nevinovăţia inculpatului trebuie să fie motivate în sentinţă, indicându-se probele cercetate. Sarcina de a dovedi vinovăția revine acuzării, inculpatul și apărătorul lui avînd posibilitatea în proces de a folosi orice mijloc de probă pentru a o infirma.”[4]

---

[1] HCC nr. 27 din 30 octombrie 2018 privind controlul constituționalității unor dispoziții din articolul 185 din Codul de procedură penală (arestarea preventivă în cazul în care persoana nu și-a recunoscut vina în privința comiterii faptei imputate) (Sesizările nr. 130g/2018, nr. 133g/2018, nr. 134a/2018 și nr. 143g/2018).

[2] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul național și standardele internaționale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, nr. 15, 2022, p. 12.

[3] D. J. Harris, Law of the European Convention on Human Rights, Ed. Butterworths, pag. 242, în Lancranjan Alexandra Carmen. Încălcarea prezumției de nevinovăție prin declarații oficiale ale reprezentanților statului. Coordonator lucrare: Mihai Selegean. Institutul national al magistraturii, București, 2009, p. 8. Disponibil: https://media.hotnews.ro/media_server1/document-2011-03-9-8374414-0-prezumtia-nevinovatie-studiu-inm.pdf [accesat: 25.04.2022].

[4] Tudor Osoianu și alții. Drept procesual penal. Partea generală. Ed. Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Chișinău, 2009, p. 85.

4) „***Toate dubiile în probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate, în condiţiile prezentului cod, se interpretează în favoarea bănuitului, învinuitului, inculpatului.***" Prezumția de nevinovăție este o presupunere relativă care dispare o dată cu proba contrarie, adică atunci când vinovăția persoanei este demonstrată prin probe certe. „Dacă această certitudine nu se manifestă, prezumţia de nevinovăţie triumfă şi poate fi completată cu principiul că orice îndoială este în favoarea inculpatului – *in dubio pro reo*. Principiul *in dubio pro reo* este în strânsă aplicare cu prezumţia de nevinovăţie, deoarece la pronunţarea unei condamnări instanţa nu se poate bizui pe probabilităţi."[1]

„Regula „îndoiala profită acuzatului" este un compliment al prezumției de nevinovăție, un principiu instituțional care reflectă modul în care marele principiu al aflării adevărului se regăsește în materia probațiunii".[2]

„Textul legislatorului „toate dubiile" trebuie înțeles ca toate dubiile ce pun la îndoială, ridică semne de întrebare sau fac incertă și dubioasă o posibilă adoptare a unei hotărâri de condamnare a persoanei. Pornind de la prevederea legală că, *fiecare probă urmează să fie apreciată din punct de vedere al pertinenţei, concludenţei, utilităţii şi veridicităţii ei, iar toate probele în ansamblu – din punct de vedere al coroborării lor*" (art. 101 alin. (1) CPP), dubiile pot apărea în cazul în care instanța de judecată, cercetând probele în cadrul ședințelor, nu poate decide asupra emiterii unei hotărâri de condamnare sau a unei hotărâri de achitare a inculpatului. În aceiași ordine de idei, formula respectivă se va aplica și la faza urmăririi penale, atunci când, la această fază, organul de urmărire penală, în urma cercetării sub toate aspectele, completă şi obiectivă, a circumstanţelor cauzei nu a stabilit adevărul. Prin urmare, în urma administrării întregului probatoriu, procurorul, analizând aceste probe, este la limita luării unei decizii, fie a expedia cauza în instanța de judecată, fie a lua o decizie în favoarea bănuitului sau învinuitului"[3].

În cauza Ajdarić c. Croației[4], Hotărârea din 13.12.2011, §. 35, Curtea a statuat, de asemenea, în cauze referitoare la diverse aspecte în temeiul articolului 6 din Convenție în legătură cu procedurile penale, că sarcina probei revine acuzării și că orice îndoială ar trebui să beneficieze acuzatul.

Sub acest aspect s-a pronunțat și CC, afirmând că, „ [...] *atunci când dovezile furnizate nu pot conduce la formarea unei convingeri ferme și concordante cu privire la vinovăția persoanei acuzate, instanța de judecată trebuie să aplice principiul in dubio pro reo,potrivit căruia orice dubiu profită inculpatului*."[5]

---

[1] Gheorghe Cocuţa, Magda Cocuţa. Aplicarea principiului *in dubio pro reo*în "*Dreptul"*,nr. 10/2002, p. 123.
[2] Ioan Doltu. Prezumția de nevinovăție în legislația românească și în unele legislații ale statelor Europei, în „Dreptul", nr. 4/1998, p. 75.
[3] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul național și standardele internaționale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova, nr. 15, 2022, p. 14.
[4] https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-107989 [accesat: 25.04.2022].
[5] DCC nr. 47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a

„Examinând demersul privind aplicarea față de învinuit a măsurii arestării preventive, judecătorul de instrucție, la etapa aplicării masurilor preventive, nu este în drept sa pună în discuție chestiunea privind vinovăția persoanei, căreia i se incriminează infracțiunea, însă verifică dacă există probe suficiente și indici temeinici ce pot confirma o presupunere rezonabilă că învinuitul a comis o infracțiune”[1].

Într-o hotărâre, cu un impact considerabil în ceea ce privește abuzurile organelor judiciare în materia arestului preventiv, CC a statuat: „*Prezumţia de nevinovăţie nu înseamnă însă că pe parcursul procesului penal nu ar putea fi luate măsuri procesuale împotriva celui cercetat. Ceea ce impune acest principiu este, pe de o parte, că arestarea unei persoane nu înseamnă că la sfârşitul procesului aceasta va fi condamnată, ci că este posibilă orice soluţie, inclusiv cea de achitare….. Astfel, până la condamnare, persoana trebuie prezumată nevinovată şi scopul esenţial al dispoziţiei articolului 5§3 din Convenţie este de a cere eliberarea sa provizorie odată ce necesitatea continuării detenţiei a încetat (McKay v. Regatul Unit [MC], nr. 543/03, § 41)*.”[2]

„*Cu referire la principiul prezumției nevinovăției, instanța de judecată, în astfel de cazuri, este obligată să stabilească versiunea favorabilă inculpatului, deoarece probatoriul prezentat de partea acuzării nu înlătură dubiul rezonabil că inculpatul nu a comis fapta respectivă [...] Vinovăția persoanei în săvârșirea faptei se consideră dovedită numai în cazul când instanţa de judecată, călăuzindu-se de principiul prezumției nevinovăției, cercetând nemijlocit toate probele prezentate, iar îndoielile, care nu pot fi înlăturate, fiind interpretate în favoarea inculpatului și în limita unei proceduri legale, a dat răspunsuri la toate chestiunile prevăzute în art. 385 Cod de procedură penală*”.[3]

„Regula este în favoarea inculpatului, pentru că statul are posibilități multiple de a verifica prin toate probele posibile dacă acesta este vinovat, în timp ce, în sens invers, inculpatul ar avea posibilități restrânse de a-și dovedi nevinovăția. De asemenea, inculpatul s-ar afla deseori în situația de a proba un fapt negativ, ceea ce l-ar situa aproape de *probatio diabolica*, chiar dacă faptul negativ ar putea fi probat uneori prin fapte pozitive determinate”.[4]

„Susținem această poziție, deoarece, statul, prin intermediul organelor de urmărire penală, dispune de tot arsenalul de instrumente și pârghii pentru administrarea probelor, ceea ce nu o are persoana acuzată, în special la faza urmăririi penale. Chiar dacă, la această fază, persoana

---

unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (excluderea probelor din dosarul penal) (pct..56).

[1] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul național și standardele internaționale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, nr. 15, 2022, p. 15.

[2] HCC privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv): nr.3 din 23 februarie 2016, §84-86. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 49-54.

[3] DCPL CSJ din 17.06.2021, dos. nr. 1ra-14/2021, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18989

[4] Teodor-Viorel Gheorghe. Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal. Editura Hamangiu, București, 2021, p. 77.

respectivă dispune de garanții procesuale, implicit dreptul la apărare, ultima poate să-și exercite limitat posibilitatea de a aduce probe ce ar demonstra nevinovăția, deoarece aceste probe pot fi obținute la fel de către organul de urmărire penală, la cererea apărării. Prin urmare, atunci când există limita decizională și apar dubiile asupra persoanei că anume aceasta a comis o infracțiune, procurorul trebuie să scoată persoana de sub urmărirea penală, să înceteze urmărirea penală în privința bănuitului sau învinuitului, fie să claseze procesul penal. Aceiași formulă se va aplica și la faza judecării cauzei, unde instanța va emite o sentință de achitare a inculpatului"[1].

„Potrivit reglementărilor actuale, prezumția de nevinovăție este constituită ca un beneficiu, o protecție juridică ce însoțește persoana pusă sub acuzare, în scopul de a echilibra raportul forțelor din cadrul procesului penal."[2]

„Așadar, prezumția de nevinovăție constituie un stimulent pentru organul judiciar de a insista în căutarea și cunoașterea probelor până la limita epuizării lor, în scopul prevenirii oricărei greșeli în stabilirea vinovăției sau nevinovăției persoanei acuzate."[3]

„Un lucru esențial este că prezumția de nevinovăție poate fi afectată și atunci când din conținutul probelor persoana poate fi declarată vinovată de comiterea unei infracțiuni. Prin „conținutul probelor" se are în vedere modul în care probele au fost administrate, cum organul de urmărire penală și-a motivat actele sale procesuale etc."[4].

„Astfel, în cauza *Bernard contra Franței*, Curtea a admis că prezumția de nevinovăție este incidentă și poate fi încălcată și în etapa administrării probelor."[5]

Analizând această circumstanță și reieșind din practica CEDO, suntem de părerea că, unele părți, cum ar fi specialistul sau expertul, trebuie să se abțină de a face aprecieri cu privire la vinovăția unei persoane, chiar și atunci când este chemat de organul de urmărire penală de a da explicații cu privire la raportul de constatare sau, respectiv, a celui de expertiză. Concluziile respective trebuie date doar în limita strictă a întrebărilor organului de urmărire penală și pe măsura specialității, adică doar asupra cercetărilor concrete efectuate cu privire la obiectul constatării sau a expertizei.

„Reieșind din prevederile art. 87 alin. (1), (3) și art. 88 alin. (1), (2) ale CPP, specialistul și expertul nu sunt persoane interesate în rezultatele procesului penal și nu pot fi implicate în acest

---

[1] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul național și standardele internaționale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova, nr. 15, 2022, p. 16.
[2] Anastasiu Crișu. Drept procesual penal. Partea generală. Ediția 2. Editura C.H. Beck, 2007, p. 44.
[3] Teodor-Viorel Gheorghe. Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal. Editura Hamangiu, București, 2021, p. 77.
[4] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul național și standardele internaționale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI al Republicii Moldova, nr. 15, 2022, p. 17.
[5] Hotărârea CEDO, Bernard c. Franței, din 23 aprilie 1998, Recueil 1998-II, citat de Alexandra Caramen Lăncrănjan, auditor de justiție, Institutul Național al Magistraturii. Încălcarea prezumției de nevinovăție prin declarații oficiale ale reprezentanților statului. Revista Forumul Judecătorilor – Nr. 2/2009, p. 114 (p. 116). Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1892104 [accesat: 19.04.2022].

proces ca specialist sau expert în probleme juridice. Am putea deduce, reieșind și din conținutul principiului contradictorialității, că legislatorul a avut în vedere că specialistul și expertul nu-și pot însuși atribuțiile organului de urmărire penală, a procurorului sau a instanței de judecată”[1].

Totodată, încălcarea principiului prezumției de nevinovăție poate avea loc, după cum am menționat anterior, și prin modul cum organele judiciare (organul de constatare, cel de urmărire penală, procurorul și instanța de judecată) își întocmesc actele procesuale, precum și modul în care cum aceste organe le motivează.

În cauza Chesne c. Franţei, s-a constatat că motivarea hotărârilor de arestare preventivă relevă ideea preconcepută cu privire la vinovăţia reclamantului, iar nu o simplă descriere a unei suspiciuni rezonabile, în sensul jurisprudenţei CtEDO. Instanţa europeană a reţinut astfel neîndeplinirea condiţiilor referitoare la imparţialitatea instanţei, deoarece judecătorul francez nu s-a limitat la o apreciere sumară a faptelor de care era acuzat reclamantul pentru a justifica pertinenţa menţinerii în arest a acestuia, ci s-a pronunţat cu privire la existenţa unor elemente privind vinovăţia acestuia prin raportare la acuzaţia care îi era adusă (Hot. CtEDO din 22.04.2010, §.37-40). [2]

Considerăm în calitate de problemă practică, în acest sens, faptul că organele menționate întocmesc actele procesuale prin utilizarea unor texte și exprimări care afectează în mod direct, fie pot afecta prezumția de nevinovăție. Chiar și ordonanța de punere sub învinuire și înaintarea acuzării nu înseamnă că persoana este deja vinovată.

„În majoritatea rapoartelor întocmite de ofițerii de urmărire penală în ordinea art. 289 CPP și a rechizitoriilor întocmite de procurori se folosesc texte ca „vinovăția bănuitului (învinuitului) se dovedește prin următoarele probe”, „persoana se face vinovată de comiterea infracțiunii, iar vinovăția acestuia se dovedește prin” etc. Aceste texte, după noi, încalcă principiul respectiv, deoarece nici ofițerii de urmărire penală și nici procurorii nu sunt abilitați cu atribuțiile instanței de judecată (a se vedea principiul contradictorialității) și, respectiv, nu au dreptul să declare persoana vinovată. În aceste acte procesuale trebuie folosite texte ce nu afectează acest drept, precum: „există suficiente probe pentru al pune sub învinuire și ai înainta acuzarea” sau „probele administrate în faza urmăririi penale sunt suficiente pentru a înainta cauza în instanța de judecată în privința învinuitului.” etc. Texte și expresii asemănătoare care pot încălca prezumția de nevinovăție sunt utilizate și în alte acte procesuale, în special cele de dispunere, cum ar fi: ordonanțele de percheziție, de ridicare, de dispunere a măsurilor speciale de investigații, de punere sub sechestru etc.”[3].

---

[1] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul național și standardele internaționale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, nr. 15, 2022, p. 17.
[2] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98393 [accesat: 28.04.2022].
[3] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul național și standardele internaționale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, nr. 15, 2022, p. 19-20.

„Cum s-ar încălca prezumția nevinovăției în cazul în care, în urma probelor administrate, urmărirea penală în privința persoanei s-ar înceta? Poate fi afectată prezumția de nevinovăție prin conținutul ordonanței respective?”[1]

„Actul prin care încetează urmărirea penală nu trebuie însă să conțină constatări sau sugerări ale existenței vinovăției. Încetarea urmăririi penale nu dă dreptul la despăgubiri sau cheltuieli de judecată dar, din jurisprudența Curții Europene s-a desprins posibilitatea constatării unei încălcări a prezumției de nevinovăție dacă hotărârea prin care se refuză acordarea cheltuielilor echivalează cu o constatare de culpabilitate, dacă această culpă nu a fost stabilită anterior pe cale judiciară iar reclamantul nu a avut posibilitatea exercitării dreptului la apărare în ceea ce privește vinovăția, în procesul ce are ca obiect rambursarea cheltuielilor.”[2]

„Instanța europeană a decis că în situația în care s-a dispus încetarea urmăririi penale a unei persoane, împrejurarea că aceasta nu a fost condamnată penal nu este de natură s-o împiedice să „beneficieze” de prezumția de nevinovăție „în orice altă procedură, de orice natură, inclusiv în cadrul unei proceduri disciplinare”[3]

Comparativ cu alte principii, ca pildă cel al legalității, asigurării dreptului la apărare, dreptului la un proces echitabil etc., o dată ce au fost încălcate, duc la nulitatea actelor procesuale, fie la inadmisibilitatea probelor, pe când încălcarea prezumției de nevinovăție nu duce la aceste sancțiuni procesuale. Acest principiu nu afectează nici soluția pe cauza penală.

„Încălcarea prezumției de nevinovăție ca drept subiectiv nu duce la nulitatea actelor care au adus atingere acestui drept, ci poate conduce la atragerea răspunderii delictuale a persoanei vinovate sau a autorității.”[4]

„*Prin urmare, dacă în urma procesului de interpretare şi apreciere a probelor administrate, subzistă o îndoială cu privire la vreunul din elementele necesare pentru tragerea la răspundere penală, prezumția de nevinovăție nu este înlăturată, iar dubiul existent va profita celui acuzat, urmând a fi valorificat ca o probă în favoarea nevinovăției sale.*”[5]

Din argumentele invocate, chiar și în cazul în care încălcarea prezumției de nevinovăție nu duce la sancțiuni procesuale, în vederea clarității normelor juridice, propunem modificarea și completarea art. 8 CPP, prin interzicerea întocmirii și motivării actelor procesuale cu texte și expresii care lasă să se înțeleagă că cel urmărit penal sau cel trimis în judecată este persoana vinovată.

---

[1] Ostavciuc Dinu. Prezumţia de nevinovăţie – cadrul național și standardele internaționale. În: Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, nr. 15, 2022, p. 20.
[2] Corneliu Bîrsan. Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Volumul I. Ed. All Beck, p. 541.
[3] Corneliu Bîrsan. Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Ediția 2. Editura C.H. Beck, București, 2010, p. 535.
[4] Denisa Barbu. Drept procesual penal. Partea generală. Editura Lumen, Iași, 2016, p. 32.
[5] DCP CSJ 03. 10. 2020. nr. 1ra-1828/2020. Disponibilă: search_col_penal.php (csj.md).

În cauza Felix Guțu c. Moldovei[1], Hot. din 20.10.2020, §.37, „*Curtea reamintește că, ori de câte ori se pune problema aplicabilității Articolului 6 § 2 din Convenție în cadrul unei proceduri ulterioare, reclamantul trebuie să demonstreze existența unei legături între procedura penală încetată și acțiunea subsecventă. O asemenea legătură poate fi prezentă, e.g., atunci când acțiunea ulterioară necesită examinarea rezultatului procedurii penale și, în special, atunci când obligă instanța respectivă să analizeze soluția penală, să efectueze un studiu sau o evaluare a probelor anexate la dosarul penal, să evalueze participarea reclamantului la unul sau la toate evenimentele care au condus la învinuire, sau să formuleze comentarii referitoare la indicațiile care continuă să sugereze o eventuală vinovăție a respectivei persoane (a se vedea Allen v. Regatul Unit [MC], nr. 25424/09, § 104, CEDO 2013).*”

Aceiași situație se va aplica și la faza urmăririi penale în cazul scoaterii persoanei de sub urmărire penală sau încetării urmăririi penale pe temeiuri de reabilitare, precum și adoptării, de către judecătorul de instrucţie, în condiţiile art. 313 alin. (5) CPP, în privinţa persoanei scoase de sub urmărire penală, a încheierii privind declararea nulității actelor sau acțiunilor organului de urmărire penală sau organului care exercită activitate specială de investigații (în acest sens, a se vedea art. 6 lit. b) și d) din Legea nr. 1545/1998).

„Atunci când sunt atașate la dosarul cauzei antecedentele penale ori fișa de cazier judiciar, simpla lor prezență și posibilitatea judecătorului de a le consulta nu atrage în mod independent o încălcare a articolului 6-2. Cu toate acestea, dacă inculpatul consideră că atașarea cazierului judiciar la dosarul cauzei a influențat instanța în deliberare, acesta trebuie sa dovedească în ce mod a fost influențat judecătorul. În acest caz exista o obligație a reprezentanților statului de a da posibilitatea administrării de probe pentru dovedirea acestui fapt.”[2]

Modalitatea respectivă „de influență” a judecătorilor poate avea loc nu doar la judecarea fondului cauzei, ci și atunci când în privința învinuitului sau inculpatului se pot aplica măsuri preventive, în special arestul. Totuși, dovada în acest caz aparține învinuitului sau inculpatului. Prin urmare, această circumstanță este aplicabilă nu doar fazei de judecată, ci și fazei de urmărire penală.

În cauza Albert și Le Compte c. Belgiei[3] din 10.02.1983, §. 40, CtEDO a subliniat că, „*Consiliul Provincial a ținut într-adevăr seama de antecedentele reclamantei în scopul stabilirii sancțiunii [...] Consiliul Provincial și-a întemeiat opinia pe o serie de factori concordanți, inclusiv declarațiile proprii ale dr. Albert. În cele din urmă, în nicio etapă dr. Albert nu a oferit dovezi în contrariu.*”

[1] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-205641 [accesat: 27.04.2022].
[2] Mihail Udroiu. Ovidiu Predescu, Protectia europeana a drepturilor omului si procesul penal roman, Tratat, Ed. All Beck p.. 625.
[3] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57422 [accesat: 25.04.2022].

„O altă chestiune ce a reţinut atenţia instanţei europene a vizat calitatea limbajului folosit în informările publice cu privire la derularea cauzei penale şi importanţa esenţială ce trebuie acordată termenilor în care se redactează şi se exprimă autorităţile judiciare. Curtea a reamintit că art. 6 paragr. 2 nu poate împiedica autorităţile să informeze publicul în legătură cu procesele penale pendinte, cu atât mai mult cu cât este vorba de subiecte sensibile, dar impune ca informarea să se facă cu toată discreţia şi rezerva necesară pentru ca prezumţia de nevinovăţie să fie respectată."[1]

Legea stabileşte posibilitatea recunoaşterii persoanei vinovate de săvârşirea infracţiunii numai în limitele unui proces public, la care sunt examinate complet, obiectiv şi sub toate aspectele circumstanţele cauzei în baza oralităţii, contradictorialităţii şi a altor principii democratice, adică numai în cadrul dezbaterilor judiciare – etapă care concentrează garanţii maxime de respectare a drepturilor şi intereselor legale ale inculpatului şi ale verificării veridicităţii acuzării. Numai în cazul pronunţării unei sentinţe de condamnare, în baza dezbaterilor judiciare, persoana este prezumată vinovată şi este posibilă aplicarea de către stat a pedepsei.

În cauza Popovici c. Moldovei[2], Hot. din 02.06.2008, §. 78, 79, CtEDO s-a precizat că pentru a fi constată violarea articolului 6 par. 2 „*este suficient, chiar și în lipsa unei constatări formale, existența unui context care să sugereze că funcționarul consideră persoana acuzată vinovată*. […] *declaraţia dlui G. a fost, în mod clar, o declaraţie cu privire la vinovăţia reclamantului, care, mai întâi de toate, a încurajat publicul să-l considere pe acesta vinovat şi, în al doilea rând, a prejudecat aprecierea faptelor de către autoritatea judiciară competentă* (ș.a.). *Prin urmare, a avut loc o violare a articolului 6 § 2 al Convenţiei.*

În cauza Butkevicius c. Lituaniei[3], din 26.03.2002, §. 49, CtEDO a găsit încălcată prezumția de nevinovăție într-o situație în care președintele parlamentului, care, alături de procurorul general, făcuse declarații publice pe parcursul procesului penal, în sensul că reclamantul era vinovat de săvârșirea infracțiunii de corupție. Curtea a considerat că declarațiile respective, date la doar câteva zile de la arestarea reclamantului, erau cu atât mai vătămătoare, subliniindu-se importanța ca, în acel stadiu inițial să nu se facă declarații publice care pot fi interpretate ca o confirmare a vinovăției reclamantului în opinia unor persoane publice importante. Potrivit Curții, „*declarațiile în cauză au încurajat publicul să creadă în vinovăția reclamantului și au prejudiciat stabilirea faptelor de autoritățile judiciare competente*. Prin urmare Curtea a atras atenția asupra „*alegerii cuvintelor de persoane oficiale, înainte de judecarea și condamnarea penală a unei persoane*."

În cauza Tourancheau și Jully c. Franței, Hot. din 24.11.2005, §. 76[4], CtEDO a constatat

[1] Flaviu Ciopec. Respectarea prezumţiei de nevinovăţie în procesul penal. Analiza criteriilor jurisprudenţiale din practica C.E.D.O. împotriva României. Facultatea de Drept Universitatea de Vest din Timişoara. Disponibil: https://drept.uvt.ro/administrare/files/1481046727-lect.-univ.-dr.-flaviu-ciopec.pdf [accesat: 21.04.2022].
[2] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83460 [accesat: 25.04.2022].
[3] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60344 [accesat: 25.04.2022].
[4] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71307 [accesat: 20. 05. 2021].

afectarea prezumției de nevinovăție, deoarece prin publicarea în presă a versiunii unui singur suspect, care la momentul respectiv era în libertate, contra celorlalți doi care erau în arest preventiv, reprezintă o ingerință, iar sancționarea jurnalistului a fost necesară și proporțională.

În cauza Samoilă și Cionca c. României, Hot. din 04.06.2016[1], §. 92-95, declarațiile comandantului poliției și ale procurorului de caz au fost cele care au atras condamnarea statului în cauză. CtEDO a considerat încălcată prezumția de nevinovăție ca urmare a faptului că declarațiile respective încurajau publicul să creadă în vinovăția reclamanților, prejudiciind aprecierea faptelor de către judecătorii competenți[2].

În cauza G.C.P. c. României[3], Hot. din 20 decembrie 2011, §. 41, CtEDO constată că reclamantul a pretins, în special, încălcarea dreptului la prezumţia de nevinovăţie printr-o campanie negativă a mass-media şi prin declaraţiile făcute în cursul procedurii penale iniţiate împotriva sa de către unul dintre procurorii care cercetau cauza, de către Procurorul General al României şi de către ministrul român al Internelor. Astfel, Curtea a menționat că, [...] „*Deşi nu fusese încă acuzat de o infracţiune, actele preliminare ale anchetei efectuate de autorităţi, odată cu încercarea lor de a impune prin ordin reclamantului să nu părăsească oraşul făcea parte din ancheta judiciară iniţiată împotriva sa şi făcea din acesta o persoană „acuzată de o infracţiune" în sensul art. 6 §2*." După cum observăm, autoritățile s-au expus în public referitor la vinovăția persoanei chiar în etapa incipientă a declanșării procesului penal. În acest sens, autoritățile trebuie să fie foarte prudente la volumul și conținutul declarațiilor, în special la etapele inițiale de cercetare.

Într-o altă cauză, Didu c. României[4], Hot. din 14.04.2009, §.31 și §.41, „[…] *Curtea de Apel constatase prescripţia răspunderii penale în temeiul art. 10 alin. 1 lit. g) din CPP după o nouă analiză a probelor. Făcând trimitere la probele ce fuseseră administrate mai înainte şi în temeiul cărora reclamantul fusese achitat, curtea a statuat în ceea ce priveşte infracţiunile de fals şi uz de fals „că rezulta în mod sigur" din probele deja administrate că nu avusese loc o vânzare la licitaţie. ... În viziunea Curţii, această motivare ar putea da impresia că reclamantul a comis infracţiunile pentru care a fost trimis în judecată* […]. *Extrasul menţionat mai sus nu se limita la a descrie o „stare de suspiciune" sau un pronostic, el prezenta ca stabilite anumite fapte enunţate în rechizitoriu fără să se fi stabilit un nou termen de judecată şi fără ca instanţa de apel să se fi pronunţat cu privire la probele ce trebuiau administrate. Rezultă că, prin închiderea procedurii,*

[1] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123091 [accesat: 20. 05. 2021].
[2] A se vedea și Hotărârea CtEDO Turyev c. Rusiei din 11.10.2016, (§. 19-20), în care CtEDO a reținut că art. 6 §. 2 oprește funcționarii de a declara o persoană vinovată înainte de condamnarea de către o instanță. Oficialii pot spune publicului despre anchetele penale, de exemplu, suspiciunile, arestări și confesiuni, în cazul în care o fac discret și cu circumspecție, iar declarațiile procurorului într-un ziar local erau departe de a fi discrete și precaute. Procurorul l-a etichetat pe reclamant ca vinovat de săvârșirea unor crime, încălcându-i prezumția de nevinovăție și art. 6 §. 2 CEDO în mod implicit, disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167087 (accesat: 20. 05. 2021)
[3] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123618 [accesat: 25.04.2022].
[4] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122778 [accesat: 25.04.2022].

Curtea de Apel a pus sub semnul întrebării nevinovăţia reclamantului, pronunţându-se asupra vinovăţiei sale în virtutea Codului penal […]".

O altă cauză se prezintă a fi Vitan c. României[1], Hot. din 25.03. 2008, §. 70, în care Curtea a constatat încălcarea art. 6 §. 2 CEDO, pentru faptul că „ *cu ocazia unei conferinţe de presă procurorul însărcinat cu efectuarea anchetei penale împotriva reclamantului a afirmat că reclamantul era vinovat de trafic de influenţă, deşi vinovăţia sa nu a fost stabilită legal. Vinovăţia acestuia fiind stabilită abia peste un an jumate. De asemenea, acesta nu şi-a nuanţat cuvintele şi nici nu a avut grijă să le situeze în contextul procedurii aflate pe rol împotriva reclamantului. În aceste circumstanţe, Curtea apreciază că declaraţia făcută de procuror a putut să fie percepută ca o declaraţie oficială în sensul că reclamantul era vinovat, deşi vinovăţia sa nu fusese încă stabilită legal*. "

Prin urmare observăm că, încălcarea prezumţiei de nevinovăţie poate proveni atât din partea unui judecător sau a unei instanţe, cât şi din partea unei alte autorităţi publice, spre exemplu, poliţişti, procurori, cu atât mai mult cu cât aceştia din urmă exercită funcţii cvasijudiciare şi controlează desfăşurarea anchetei. O asemenea atingere poate fi adusă prin declaraţiile sau actele acestora ce reflectă părerea că o persoană este vinovată şi care incită publicul să creadă în vinovăţia acestei persoane sau care anticipează aprecierea faptelor de către judecătorul competent[2].

În cauza CtEDO Fatullayev c. Azerbaidjan[3], Hot. din 22.04.2010, §. 159, 160, 162, 163, Curtea subliniază că art. 6 § 2 nu poate împiedica autoritățile să informeze publicul cu privire la investigațiile penale în curs de desfășurare, dar impune ca acestea să facă acest lucru cu toată discreția și circulația necesară în cazul respectării prezumției de nevinovăție.

Prezumţia de nevinovăţie nu împiedică organele de urmărire sau procurorul de a fi siguri de vinovăţia persoanei. În caz contrar, acest fapt ar împiedica asigurarea calităţii urmăririi penale, descoperirea rapidă și completă a infracţiunilor, identificarea făptuitorilor etc. „Această convingere nu poate fi însă echivalată cu recunoașterea oficială a persoanei ca vinovată".[4]

Deseori prezumția de nevinovăție este încălcată nemijlocit de către jurnaliști, deși, potrivit pct. 3.10 și 3.11 din Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova[5], Jurnalistul respectă prezumția de nevinovăție şi consideră că orice persoană este nevinovată până la pronunțarea unei sentințe definitive şi irevocabile împotriva sa. În relatările despre investigații

[1] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122592 [accesată: 25.04.2022].
[2] A se vedea: Hotărârea CtEDO Scimoilă şi Cionca c. României, din 04.03.2008, (§. 92), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85326; Hot. CtEDO, Allenet de Ribemont c. Franţei, din 10.02.1995, (§. 37), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62470; Hot. CtEDO Y.B. c. Turciei, din 28.10.2004, (§. 50), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67264; Hot. CtEDO Daktaras c. Lituaniei, din 10.10.2000, (§. 42), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855 [accesat: 20.05.2021].
[3] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98401 [accesat: 20.05.2021].
[4] Igor Dolea. Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat, Chișinău, Ed. Cartea Juridică, 2009, p. 133.
[5] Disponibilă: https://consiliuldepresa.md/ro/page/codul-deontologic-al-jurnalistului-din-r-moldova [accesat: 25.04.2022].

penale sau dosare examinate în instanțele de judecată, jurnaliștii vor utiliza un limbaj exact, pentru a nu dăuna participanților la proces.

„Raportul de monitorizare a presei scrise privind respectarea prezumţiei nevinovăţiei, realizat de Asociaţia Presei Independente (API) în perioada 1 februarie - 31 martie 2011, arată că de multe ori persoanele bănuite sunt prezentate în articole drept făptuitori, hoţi, escroci, violatori etc., cu menţiunea că aceștia riscă închisoare în cazul în care vina le va fi stabilită. ”[1]

Pentru jurnaliști au fost instituite niște recomandări, care, de fapt, sunt aplicabile și autorităților atunci când se referă la o anumită persoană precum că a comis o infracțiune, respectând imperativ prezumția de nevinovăție. Nu este obligatoriu ca informațiile ce vizează această persoană să fie difuzate în mod verbal, respectiv, informațiile publice pot fi furnizate în formă scrisă, în ziare, pe siturile oficiale ale autorităților etc. Recomandările despre care vorbim sunt oglindite în Ghidul de bune practici jurnalistice.

Acest ghid recomandă[2]:

a) să se folosească termeni concreți care definesc statutul juridic al persoanei aflate sub urmărire penală (bănuit, învinuit, inculpat);

b) persoana bănuită de o infracţiune să fie tratată de pe o poziţie neutră;

c) să se evite prezentarea informaţiilor din perspectiva acuzatorului;

d) să fie utilizate formulări relative, cum ar fi „este bănuit că ar fi intrat”, „ar fi furat”, „ar fi violat”, „ar fi lovit”, „ar fi omorât” etc. în loc de „a intrat”, „a furat”, „a violat”, „a lovit”, „a omorât” ;

e) să se utilizeze un limbaj corect în raport cu persoana bănuită, pentru a nu lăsa loc de interpretări și pentru a nu contribui la perpetuarea unor stereotipuri și prejudecăţi ;

f) să se evite folosirea calificativelor de genul criminal, ucigaș, violator, hoţ, escroc etc. în raport cu persoana bănuită ;

---

[1] „De exemplu, un ziar local a publicat o știre cu titlul „Poliția a pus mâna pe jefuitorul femeilor din Șoldănești”. Persoana reținută este prezentată drept vinovată, deși nu se cunoaște, deocamdată, care va fi verdictul instanţei de judecată. Un alt exemplu din articolul „Făptuitorii au fost reţinuţi”, în care, la sfârșit, se menţionează că dacă le va fi recunoscută vina, „făptuitorii” riscă o pedeapsă de până la 12 ani de închisoare. În acest caz, odată ce vina nu a fost demonstrată în instanţă, persoanele respective nu pot fi numite făptuitori (infractori). În reflectarea subiectelor controversate sau a infracţiunilor și crimelor, jurnalistul este obligat să trateze persoanele bănuite de pe o poziţie neutră. Jurnalistul va evita să prezinte informaţia din perspectiva unui acuzator și nu va folosi adjective, comparaţii sau alte figuri de stil pentru a amplifica impactul știrii. Un web-portal informativ a publicat știrea „Și-a ucis socrul cu toporul, i-a dat foc și l-a îngropat”, care este o mostră de comportament lipsit de etică profesională. Autorul descrie cu lux de amănunte detaliile crimei și prezintă lucrurile într-o manieră de parcă a asistat la ședința de judecată și știe exact cine e ucigașul și cum a comis crima. „S-a stabilit că, în noaptea de 14 martie, între ginere și socrul său s-a iscat o ceartă. Tânărul nu s-a gândit mult, a luat un topor de bucătărie și l-a lovit mortal pe tatăl său. În acest timp, s-a trezit fiica victimei, care a rămas încremenită când l-a văzut pe tatăl său zăcând într-o baltă de sânge. (…)” Irina Lazur, Georgeta Stepanov, Ludmila Rusnac. Ghid de bune practici jurnalistice. Mass-media și prezumţia de nevinovăţie. Editat de: Consiliul de Presă din Republica Moldova, Chișinău, 2012, p. 5-6. Disponibil: https://consiliuldepresa.md/upload/1-Ghid-prezumtia-ROM-1.pdf [accesat: 25.04.2022].

[2] Irina Lazur, Georgeta Stepanov, Ludmila Rusnac. Ghid de bune practici jurnalistice. Mass-media și prezumţia de nevinovăţie. Editat de: Consiliul de Presă din Republica Moldova, Chișinău, 2012, p. 9-10. Disponibil: https://consiliuldepresa.md/upload/1-Ghid-prezumtia-ROM-1.pdf [accesat: 25.04.2022].

g) să se evite utilizarea termenilor peiorativi care pot încrimina/discrimina persoanele anchetate;

h) să se protejeze identitatea bănuitului și a victimelor infracţiunilor. Numele deplin al bănuitului poate fi indicat doar în cazurile în care interesul public prevalează asupra celui privat. În restul cazurilor, este recomandabil să fie utilizate iniţialele bănuitului;

i) a nu se da detalii (data și locul naşterii, locul de trai, locul de muncă etc.), care ar permite identificarea bănuitului;

j) să fie tratată cu atenţie informaţia furnizată de instituţiile statului pe motiv că acestea, la rândul lor, ar putea încălca prezumţia de nevinovăţie și dreptul la viaţă privată.

În cauza Păvălache c. României[1], Hot. din 18.10. 2011, §. 120-122, Curtea constată că, „*informând ziariştii cu privire la arestarea preventivă a reclamantului, procurorul H.M. a afirmat că toate probele converg spre stabilirea cu certitudine a vinovăţiei reclamantului şi că nu putea fi evitată condamnarea acestuia, având în vedere că „nimeni şi nimic nu-l mai poate scăpa de răspunderea penală". Curtea observă că aceste informaţii au fost aduse la cunoştinţa presei într-un context independent de procedura penală în sine sau prin intermediul unei hotărâri motivate. Având în vedere conţinutul şi contextul acestor comentarii, Curtea concluzionează că acestea precizau clar că reclamantul să făcuse vinovat de corupţie, încurajând publicul să creadă în vinovăţia acestuia şi prejudecau aprecierea faptelor de către instanţele competente (a se vedea,mutatis mutandis, Samoilă şi Cionca împotriva României, nr.33065/03, pct. 95, 4 martie 2008). Prin urmare, Curtea consideră că declaraţiile făcute de procurorul H.M. au adus atingere prezumţiei de nevinovăţie a reclamantului*."

În cauza Cuzmin c. Rusiei[2], Hot. din 18.03.2010, §. 62, CtEDO a reamintit că, „ [...] *o campanie mediatică virulentă este în anumite cazuri de natură să prejudicieze echitatea procesului, prin influențarea opiniei publice și, prin urmare, instanțele chemate să se pronunțe asupra vinovăției unui acuzat* [...]. *În opinia Curții, declarațiile domnului A. Lebed care conțin, inter alia, o promisiune de arestare a reclamantului, ar putea fi interpretate foarte bine ca confirmând că, potrivit acestuia, reclamantul ar fi săvârșit infracțiunea de care era suspectat*".

Astfel, observăm că în unele cazuri atunci când se fac diferite difuzări sau publicații periodice, intense pe un anumit caz și acestea fac ca societatea să creadă în vinovăția unei persoane că a comis o infracțiune, se poate afecta nu doar prezumția de nevinovăție, ci și echitatea procesului. În plus, aceste difuzări și publicații pot influența și judecătorii care examinează o cauză penală concretă.

Bineânțeles că magistrații nu trebuie să se lase influențați de opinia publică sau de informațiile ce se dau în mass-media. Aceștia au obligația să judece cazul în baza probelor

[1] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123797 [accesat: 25.04.2022].
[2] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97698 [accesat: 26.04.2022].

cercetate în instanța de judecată, cu respectarea nemijlocirii, oralității și contradictorialității judecării cauzei, precum și cu respectarea drepturilor și libertăților tuturor participanților la proces.

În acest sens, în cauza Mircea c. României, Hot. din 29.03.2007, §. 75, [1] CtEDO a reținut că, „ [...] *trebuie remarcat că instanţele chemate să soluţioneze cauza erau în întregime formate din judecători profesionişti. Contrar membrilor unui juriu, aceştia din urmă dispun în mod normal de o experienţă şi o pregătire care le permite să respingă orice sugestie din afara procesului. Nimic din dosar nu permite să se creadă că la evaluarea argumentelor avansate de reclamantă şi a elementelor atribuite ei, judecătorii care s-au pronunţat asupra fondului ar fi fost influenţaţi de afirmaţiile conţinute în presă*".

„Într-o societate democratică, comentariile severe din presă sunt inevitabile uneori în cauzele care prezintă interes pentru public [*Viorel Burzo împotriva României*, pct. 160; *Akay împotriva Turciei* (dec.)]"[2].

O altă situație pe care dorim să o punem în discuție este faptul dacă există încălcarea principiului prezumției de nevinovăție a persoanelor în cazurile în care acestea au fost fotografiate sau filmate în timpul reținerilor, arestărilor sau în timpul altor acțiuni procesuale, iar ulterior fiind publicate pe siturile oficiale ale autorităților, fie în ziare sau chiar difuzate prin canalele TV.

În cauza Y.B. şi alţii c. Turciei Hotărârea din 28.10.2004, §. 47[3], CtEDO a menționat că, „ [...] *În mod similar, având în vedere natura infracțiunii în cauză și împrejurările specifice cauzei, admite că publicarea fotografiilor reprezentând suspecți, obiect al urmăririi penale, nu poate constitui în sine nici măcar o încălcare a prezumției de nevinovăție. (mutatis mutandis, News Verlags GmbH & CoKG împotriva Austriei, nr. 31457/96, §§ 56-59, CEDO 2000-I).*"

Un alt exemplu este cauza Natsvlishvili și Togonidze c. Georgia[4], Hotărârea CtEDO din 29.04.2014, §. 105, în care „*Curtea a luat în considerare și argumentul primului reclamant referitor la o campanie media instigată împotriva sa de către procuror și guvernator. În anumite situații, o campanie mediatică virulentă poate afecta negativ echitatea unui proces și poate implica responsabilitatea statului. Cu toate acestea, Curtea nu consideră că filmarea arestării primului reclamant de către jurnalişti de la un post privat de televiziune a constituit deja o campanie media virulentă menită să împiedice echitatea procesului şi nici nu există vreun indiciu specific că interesul presei. în cauză a fost declanșată de procuror, guvernator sau orice altă autoritate a statului. În opinia Curții, mediatizarea prezentei cauze nu s-a extins dincolo de ceea ce poate fi considerat ca o simplă informare a publicului cu privire la arestarea directorului*

[1] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123889 [accesat: 27.04.2022].
[2] Ghid privind art. 6 din Convenție – Dreptul la un proces echitabil (latura penală). Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014, pct. 223. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf [accesat: 26.04.2022].
[3] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67264 [accesat: 26.04.2022].
[4] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142672 [accesat: 26.04.2022].

general al uneia dintre cele mai mari fabrici din țară."

Într-o altă cauză, Rupa c. României, Hotărârea din 16.12.2008§. 232, [1] CtEDO reţine, „*În ceea ce priveşte imaginile difuzate la televizor, Curtea acordă o importanţă deosebită faptului că, în ciuda invitaţiei ce i-a fost adresată, Guvernul a omis să formuleze comentarii în ceea ce priveşte originea înregistrării aflate în posesia canalului de televiziune care a difuzat-o. Ea consideră la fel de surprinzător faptul că înregistrarea video efectuată de colonelul N., menţionată în depoziţia poliţiştilor M.B. şi M.R. pe care s-a bazat Tribunalul Judeţean Hunedoara în stabilirea vinovăţiei reclamantului pentru ultraj la adresa unui poliţist, nu se afla nici măcar în dosarul acestei instanţe [...]*."

Prin urmare, analizând aceste două cauze concluzionăm că, publicarea unor fotografii cu bănuiții, învinuiții sau inculpații nu lezează prezumția de nevinovăție, pe când, difuzarea prin canalele TV a unor imagini cu acești subiecți procesuali, în anumite circumstanțe, poate afecta uneori principiul respectiv.

Un alt aspect ce poate leza principiul prezumției de nevinovăție este modul în care sunt aduse (escortate) persoanele în fața instanței de judecată.

Într-o altă cauză, Șarban c. Moldovei, Hotărârea din 04.10 2005, §. 88, 89, [2] „*Curtea notează câţiva factori suplimentari. Reclamantul a fost adus în faţa instanţei de judecată în cătuşe şi ţinut într-o cuşcă în timpul şedinţelor de judecată, chiar dacă el era în permanenţă păzit [...][...]. Curţii i se pare că măsurile de siguranţă menţionate mai sus nu au fost justificate de circumstanţele cauzei şi că ele au contribuit la umilirea reclamantului. De asemenea, se ia în consideraţie şi faptul că [...] cauza a fost larg mediatizată şi că acţiunile menţionate mai sus au fost – probabil – atent urmărite de public şi mass–media (Mouisel v. France, nr. 67263/01, § 47, ECHR 2002–IX)*."

Prezentat interes în contextul menţionat *supra* și cauza Peers c. Greciei[3], Hot. din 19.04.2001, §. 76, 78, în care CtEDO a reținut că, „*Reclamantul s-a plâns că, în ciuda faptului că a fost deținut preventiv, a fost supus aceluiași regim ca și condamnații. El a susținut că eșecul autorităților închisorii Koridallos de a prevedea un regim special pentru deținuții arestați preventiv echivalează cu o încălcare a prezumției de nevinovăție. Curtea reamintește că Convenția nu conține niciun articol care să prevadă un tratament separat pentru persoanele condamnate și acuzate în închisori*." Prin urmare, Curtea a constatat că principiul prezumției de nevinovăție nu a fost încălcat.

„Arestarea unui martor acuzat de mărturie mincinoasă imediat după ce a comis sperjurul nu alterează cu nimic garanțiile privind prezumția de nevinovăție. Nici purtarea cătușelor în fața juraților nu încalcă în general articolul 6 dacă nu este coroborată cu alte fapte ce produc vătămări

[1] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122834 [accesat: 26.04.2022].
[2] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127979 [accesat: 25.04.2022].
[3] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59413 [accesată: 27.04.2022].

pe tărâmul prezumției de nevinovăție”.[1]

„Devine astfel evident că nu numai declaraţiile nepotrivite pot genera violări ale Convenţiei, ci şi anumite practici nonverbale neconforme, chiar dacă nu au legătură cu un discurs din contextul penal. Analiza întreprinsă mai sus relevă faptul că autorităţile judiciare române nu par a fi preocupate de găsirea justului echilibru între dreptul publicului de a fi informat şi drepturile fundamentale ale cetăţenilor. Dimpotrivă, se constată că acestea şi-au asumat o libertate discreţionară de a vehicula orice informaţii în legătură cu presupusa săvârşire a unor fapte penale de către cetăţeni, atitudine cenzurată de instanţa europeană”.[2]

„Curtea insistă asupra importanţei alegerii cuvintelor utilizate de funcţionarii publici în declaraţiile acestora cu privire la o persoană care nu a fost încă judecată şi declarată vinovată de o anumită infracţiune [*Daktaras împotriva Lituaniei*, pct. 41; *Arrigo şi Vella împotriva Maltei* (dec.); *Khuzhin şi alţii împotriva Rusiei*, pct. 94]”.[3]

„Art. 6 § 2 reglementează procesele penale în întregime, indiferent de rezultatul urmăririi penale, şi nu doar examinarea temeiniciei acuzaţiei (a se vedea, printre multe altele, *Poncelet împotriva Belgiei*, pct. 50; *Minelli împotriva Elveţiei*, pct. 30; *Garycki împotriva Poloniei*, pct. 68).”.[4]

După cum am menționat anterior, aplicabilitatea principiului respectiv poate avea loc și în alte cazuri, chiar și atunci când instituțiile statului încă nu au început cercetările oficiale, dar crează impresia publicului precum că o anumită persoană s-ar face vinovată de comiterea unei infracțiuni. „În hotărârea Ribemont c. Franței, Curtea a statuat că prezumția de nevinovăție se aplică și înainte de punerea în mișcare a acțiunii penale, de asemenea articolul 6 par. 2 fiind incident și în faza de instrucție preparatorie judiciară în sistemele de drept care prevăd această etapă în materie penală. Deși nu există o statuare *in abstracto* a acestui domeniu de aplicare, există decizii ale Comisiei în care se constată aplicarea garanției menționate mai sus în cazul primei audieri la poliție înainte de formularea vreunei acuzații”.[5]

Prin urmare, în toate aceste etape prezumția nevinovăției trebuie respectată atât de

---

[1] Richard Clayton, The Law of Human Rights, Ed. Oxford University Press, pag. 663, În: Lancranjan Alexandra Carmen. Încălcarea prezumției de nevinovăție prin declarații oficiale ale reprezentanților statului. Coordonator lucrare: Mihai Selegean. Institutul national al magistraturii. București. 2009, p. 8. Disponibil: https://media.hotnews.ro/media_server1/document-2011-03-9-8374414-0-prezumtia-nevinovatie-studiu-inm.pdf [accesat: 25.04.2022].

[2] Flaviu Ciopec. Respectarea prezumţiei de nevinovăţie în procesul penal. Analiza criteriilor jurisprudenţiale din practica C.E.D.O. împotriva României. Facultatea de Drept Universitatea de Vest din Timişoara. Disponibil: https://drept.uvt.ro/administrare/files/1481046727-lect.-univ.-dr.-flaviu-ciopec.pdf (accesat: 21.04.2022).

[3] Ghid privind art. 6 din Convenție – Dreptul la un proces echitabil (latura penală). Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014, pct. 222. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf [accesat: 26.04.2022].

[4] Ghid privind art. 6 din Convenție. Dreptul la un proces echitabil (latura penală). Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014, pct. 205, 206. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf [accesat: 26.04.2022].

[5] Radu Chiriță. Dreptul la un proces echitabil. Ed. Universul Juridic. p. 291.

autoritățile publice, cât și de cele private (de exemplu, de către instituțiile mass-media). Mai mult ca atât, suntem de opinia că și în cazul în care la faza judecării cauzei unele părți ale procesului penal, prin declarațiile lor, aduc atingere principiului respectiv, iar instanța de judecată nu intervine pentru a asigura această garanție inculpatului și a stopa în continuare aceste atingeri, poate apărea dubiul de protejare sau favorizare din partea instanței asupra vicierii prezumției nevinovăției.

„Considerăm că prezumția de nevinovăție nu este numai o garanție procesuală, ci este și o regulă de fond, deoarece reprezintă expresia unui veritabil drept subiectiv recunoscut unei persoane cu privire la care există o acuzație în materie penală, și anume dreptul acesteia de a nu fi trasă la răspundere penală dacă nu se face vinovată de săvârșirea unei fapte penale. Raportat la materia penală, prezumția de nevinovăție presupune, înainte de toate, să existe o acuzație în materie penală, adică o „notificare oficială, emanând de la o autoritate competentă, cu privire la săvârșirea unei infracțiuni”[1].

La 09.03.2016, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene, adoptă Directiva (UE) 2016/343 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale[2].

Potrivit acestei directive au fost instituite norme minime comune cu privire la anumite aspecte ale prezumției de nevinovăție în cadrul procedurilor penale, precum și cu privire la dreptul de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale. Aceste norme sunt reglementate în art. 1 al Directivei menționate.

În ceea ce privește domeniul de aplicare, „*Directiva se aplică persoanelor fizice care sunt suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale. Prezenta directivă se aplică în toate fazele procedurilor penale, din momentul în care o persoană este suspectată sau acuzată de comiterea unei infracțiuni sau a unei presupuse infracțiuni până când hotărârea prin care se stabilește că persoana respectivă a comis infracțiunea în cauză rămâne definitivă*. ” „Scopul Directivei este acela de a impune respectarea prezumției de nevinovăție chiar și înaintea momentului în care persoana respectivă este încunoștiințată de către autoritățile competente cu privire la faptul că este suspectată sau acuzată de săvârșirea unei infracțiuni, urmând ca respectiva prezumție să fie extinsă până la momentul în care sunt finalizate procedurile / până la momentul în care se emite hotărârea definitivă (*Wemhoff împotriva Germaniei*, 21229/64, 27 iunie 1968)”.[3]

Cât privesc referirile publice la vinovăție, Directiva, prin prisma art. 4 alin. (1), obligă „*Statele membre iau măsurile necesare pentru a garanta că, atâta vreme cât vinovăția unei*

---

[1] Gheorghiță Mateuț. Procedura penală. Partea generală. Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 70.
[2] Directiva (UE) 2016/343 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale, Adoptată la Strasbourg, 9 martie 2016. Publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 65/1. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/ALL/?uri=CELEX:32016L0343 [accesat: 26.04.2022].
[3] Marijan Bitanga, Marin Mrčela, Zuzana Vikarská. Aplicarea instrumentelor legale ale UE în materia justiției penale. Institutul CEELI și Asociația Judecătorilor din Croația, Decembrie 2021, p. 22.

persoane suspectate sau acuzate nu a fost dovedită conform legii, declarațiile publice făcute de autoritățile publice și deciziile judiciare, altele decât cele referitoare la vinovăție, nu se referă la persoana respectivă ca fiind vinovată. Prin aceasta nu se aduce atingere actelor de urmărire penală care au drept scop dovedirea vinovăției persoanei suspectate sau acuzate și nici deciziilor preliminare cu caracter procedural care sunt luate de autoritățile judiciare sau de alte autorități competente și care se bazează pe suspiciuni sau probe incriminatoare".

Totodată, art. 4 alin. (3) al Directivei (UE) 2016/343 reglementează că, *Obligația prevăzută la alineatul (1) de a nu se referi la persoane suspectate sau acuzate ca și cum ar fi vinovate nu împiedică autoritățile publice să difuzeze informații în mod public privind procedurile penale atunci când acest lucru este strict necesar din motive legate de ancheta penală sau în interes public*.

„Punctul 17 al Preambulului Directivei citate definește noțiunea de „declarații publice ale autorităților publice" ca „orice declarații care se referă la o infracțiune și care emană fie de la o autoritate implicată în procedurile penale legate de infracțiunea respectivă, cum ar fi autoritățile judiciare, poliția și alte autorități de aplicare a legii, fie de la o altă autoritate publică, cum ar fi miniștrii și alți funcționari publici, fără a se aduce atingere dreptului intern în materia imunității".

„În conformitate cu jurisprudența CEDO, sunt incluse și declarații cu privire la alte proceduri asociate care au fost finalizate prin achitarea persoanei suspectate sau acuzate precum și declarațiile făcute în instanță înainte de judecarea unei persoane (*Allenet de Ribemont împotriva Franței* 15175/89, 10 feb. 1995; *Daktaras împotriva Lituaniei* 42095/98, 10 oct. 2010, §§ 41-42)".[1]

„În cadrul exercitării atribuțiilor privind desfășurarea procesului penal, organele judiciare trebuie să facă dovada imparțialității și să salvgaredeze drepturile procesuale ale suspectului sau inculpatului. Totodată, ele trebuie să ia toate măsurile necesare pentru garantarea respectării prezumției de nevinovăție pe parcursul procesului penal. În această privință, statului îi revin obligații pozitive conform Directivei (UE) 2016/343 a Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale".[2]

Curtea Constituțională a fost sesizată pe un caz care avea ca obiect excepția de neconstituționalitate a noțiunilor de „bun infracțional" și, respectiv, de „investigații financiare paralele" din art. 6 punctele 44) și 201) din Codul de procedură penală[3]. Excepția de neconstituționalitate a fost ridicată în două dosare în care Agenția de Recuperare a Bunurilor

[1] Marijan Bitanga, Marin Mrčela, Zuzana Vikarská. Aplicarea instrumentelor legale ale UE în materia justiției penale. Institutul CEELI și Asociația Judecătorilor din Croația, Decembrie 2021, p. 23.
[2] Gheorghiță Mateuț. Procedura penală. Partea generală. Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 70.
[3] DCC nr. 11 din 26.01.2021 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 171g/2020 și nr. 191g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din Codul de procedură penală (atribuțiile Agenției de Recuperare a Bunurilor Infracționale și previzibilitatea noțiunilor de „bun infracțional" și „investigații financiare paralele") §28, 33, 34. Disponibilă: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=922&l=ro [accesat: 27.04.2022].

Infracționale a efectuat investigații financiare (în baza unei delegații a organului de urmărire penală) și, respectiv, a aplicat sechestrul (în baza unei încheieri judecătorești) în privința mai multor bunuri în contextul unei cauze penale. Autorii sesizării considerau că noțiunile respective, pe lângă alte drepturi, încalcă și prezumția de nevinovăție. „*În materie penală, sarcina probei îi revine acuzării, iar situaţiile îndoielnice sunt interpretate în favoarea celui acuzat (in dubio pro reo). În cele din urmă, instanței de judecată îi revine sarcina de a lua decizia în fiecare caz particular dacă bunurile au sau nu o provenienţă infracţională*".

În cauza Caraian c. României[1], Hotărârea din 23.06.2015, CtEDO a reţinut încălcarea prezumţiei de nevinovăţie prin dispunerea unei soluţii de netrimitere în judecată ca urmare a constatării intervenţiei prescripţiei răspunderii penale, în condiţiile în care în cuprinsul ordonanţei procurorului s-a reţinut vinovăţia reclamantului pentru complicitate la înşelăciune şi fals în înscrisuri sub semnătură privată, menţiune preluată ulterior şi în încheierea judecătorului care, sesizat fiind cu plângere împotriva soluţiei, a reţinut aceeaşi situaţie de fapt.

Este de menționat faptul că prezumția de nevinovăție are o sferă largă de aplicare. Aceasta începe din momentul verificării informațiilor cu privire la infracțiuni sau a altor informații despre infracțiuni și incidente. Cu alte cuvinte, principiul este incident o dată cu înregistrarea sesizării cu privire la infracțiune și începerea acțiunilor procesuale de către organul de urmărire penală, precum și la etapa parvenirii informațiilor și înregistrării acestora de către organele de constatare. Altfel spus, principiul își are sfera de aplicare imediat ce statul intervine în soluționarea cazului, indiferent la ce etapă de investigare acest caz s-ar afla și până la întocmirea rechizitoriului de către procuror. Principiul respectiv este incident și la faza judecării cauzei, din momentul sesizării instanței și până la rămânerea definitivă a hotărârii acestei instanțe, incluzând căile de atac. Recomandăm organelor judiciare să analizeze cu prudență orice circumstanță atunci când consideră necesar a informa publicul despre comiterea unei infracțiuni ce vizează o persoană concretă, a se reține de la utilizarea textelor, care incită publicul larg să considere persoana culpabilă pe parcursul procesului sau chiar declară persoana vinovată (cu excepția hotărârii definitive de condamnare), a cântări foarte prudent necesitatea aducerii persoanei în fața judecății în cătușe sau plasarea acestuia după gratii în timpul ședințelor de judecată (în special când persoana este păzită de către grupul de escortă), a analiza proporționalitatea aplicării mijloacelor speciale în privința acuzatului și siguranța pe timpul ședințelor de judecată, a aduce acuzații în haine civile și altele. Astfel, organele de drept trebuie să efectueze așa acțiuni care să nu dea posibilitate publicului să înțeleagă că acuzatul este persoana vinovată de comiterea unei infracțiuni.

5.4. Dreptul la informare al bănuitului şi al învinuitului cu privire la acuzaţiile în

[1] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155858 [accesat: 28.04.2022].

materie penală

Art. 6 §. 3 lit. e) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului statuează că „Orice persoană are, mai ales, dreptul să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, despre natura și cauza acuzației aduse împotriva sa”.

O „acuzație penală” există din momentul în care o persoană este înștiințată oficial de către autoritatea competentă cu privire la o acuzație că a săvârșit o infracțiune sau din momentul în care situația sa a fost afectată substanțial de acțiunile întreprinse de autorități în calitate de rezultatul unei suspiciuni împotriva sa.[1]

Reclamanta a considerat în cauza Kalēja c. Letonia, că procedura penală împotriva ei a durat mai mult de nouă ani – de la 16 ianuarie 1998 (când fusese deschisă ancheta împotriva ei) până la 29 noiembrie 2007 (când a fost respinsă recursul ei) o perioadă pe care a considerat-o prea lungă. Ea fusese supusă diverselor limitări și stresului constant în acea perioadă. Guvernul a susținut că reclamanta nu a fost supusă unei „acuzații penale” în 1998. Ei au insistat că acuzațiile oficiale au fost aduse împotriva ei abia la 27 ianuarie 2005. Până la această dată, ea nu a fost informată oficial despre niciun acuzații împotriva ei și nici nu fusese afectată substanțial.[2]

Totodată, în cauza respectivă Curtea a definit noțiunea de „acuzare” în sensul art. 6 § 1 CEDO. Astfel, Curtea notează că „*Acuzarea (...) poate fi definită drept „înștiințarea oficială dată unei persoane de către autoritatea competentă a unei acuzații că a săvârşit o infracți- une”, definiție care corespunde și testului dacă „situația de [suspectul] a fost afectat în mod substanțial (...).*”

Înaintarea acuzării constă în aducerea la cunoştinţă a persoanei învinuite asistate de apărător a conţinutului ordonanţei de punere sub învinuire.

Art. 6 §.3 lit. a) din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților

---

[1] Hotărârea CtEDO Kalēja c. Letonia din 05.10.2017, § 36, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177344; (accesat: 09.01.2022); A se vedea și Hotărârea CtEDO Simeonovi c. Bulgariei (MC) din 12.05.2017, § 119, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172963 (accesat: 09.01.2022)

[2] „*Curtea observă că, deși acțiunea penală a fost deschisă cu privire la faptul că fondurile societății au fost deturnate, decizia din 16 ianuarie 1998 de pornire a urmăririi penale conținea o afirmație specifică că reclamantul și B.E. a deturnat fonduri în valoare de 7.559 LVL (aproximativ 10.756 EUR). Deși reclamanta nu a fost informată cu privire la decizia din 16 ianuarie 1998, poliția a citat-o nu numai la 16 ianuarie 1998, ci și de încă cinci ori. În ansamblu, acțiunile întreprinse de poliție indică faptul că au considerat-o de fapt pe reclamantă suspectă de la începutul urmăririi penale și pe tot parcursul procedurii preliminare, deși statutul ei procesual a rămas cel de martor. Reclamanta nu a fost informată oficial cu privire la nici o acuzație împotriva sa înainte de 2005. În cele din urmă, reclamanta a fost condamnat pentru aceeași infracțiune. Curtea reține că a durat mai mult de șapte ani și nouă luni pentru ca autoritățile interne să finalizeze ancheta preliminară. Perioada care trebuie luată în considerare, așadar, a început la 16 ianuarie 1998 și s-a încheiat la 29 noiembrie 2007, când Curtea Supremă i-a respins recursul în chestiuni de drept. Au existat și anumite perioade de inactivitate din partea instanțelor interne. Cauza a fost pe rol timp de un an întreg în fața instanței de primă instanță și încă opt luni în fața instanței de apel, perioade în care nu s-au ținut ședințe. Deși este adevărat că cazul a fost decis rapid odată cu desfășurarea ședințelor, perioadele lungi de inactivitate din partea instanțelor interne cântăresc foarte mult în circumstanțe în care o anchetă preliminară nu a fost efectuată cu promptitudine. Procesul penal a durat astfel nouă ani și zece luni la trei trepte de jurisdicție. Curtea a considerat că, în speță, durata totală a procedurii penale împotriva reclamantei a fost excesivă și nu a respectat ” cerința „termenul rezonabil”prevăzută de art. 6 par. 1 CEDO*”. Hotărârea CtEDO Kalēja c. Letonia din 05.10.2017, §.§.37,38,41, 45. disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177344; (accesat: 09.01.2022);

fundamentale reglementează dreptul „acuzatului" de a fi informat cu privire la natura și cauzele „acuzației" ce i se aduce[1].

„În materie penală, o informare precisă şi completă cu privire la acuzaţiile aduse unei persoane şi, în consecinţă, cu privire la încadrarea juridică a acestora pe care instanţa o poate reţine împotriva sa reprezintă o condiţie esenţială a unui proces echitabil. Există o legătură între literele a) şi b) de la articolul 6 § 3 din Convenția Europeană: dreptul de a fi informat cu privire la natura şi cauza acuzaţiei trebuie analizat prin prisma dreptului acuzatului de a-şi pregăti apărarea (a se vedea Drassich v. Italia [nr. 2], *22 februarie 2018, § 65 și § 66)"*[2].

Textul convențional nu impune nicio formă particulară în ceea ce privește maniera în care acuzatul trebuie informat cu privire la natura și cauza acuzației aduse împotriva lui[3]. Obligația de informare a acuzatului să privească întreaga acuzație[4], inclusiv modificările ulterioare aduse acuzației, acuzatul trebuind să dispună de timpul și facilitățile necesare pentru a acționa și și organiza apărarea pe baza tuturor informațiilor primite[5] și informarea să fie detaliată pentru ca acuzatul să dispună de elemente suficiente pentru a înțelege deplin toate acuzațiile formulate împotriva lui pentru a pregăti în mod corespunzător apărarea[6].

CSJ a criticat Decizia Curții de Apel, deoarece, *„constatând starea de fapt, a fost preluată învinuirea adusă lui Gh. C. fără indicarea dacă aceasta corespunde prevederilor art. 281 alin. (2) Cod de procedură penală, adică dacă ea este clară, concretă şi nu dă loc de interpretări prin frazele de ordin general pe care le conține, şi anume „întru adoptarea unei hotărâri favorabile pe marginea cauzei penale din gestiune", fără specificarea acțiunilor pe care trebuia sau le-a întreprins făptuitorul primind bani de la denunțător.*[7]

Înaintarea acuzării învinuitului se face de către procuror în prezenţa apărătorului în cel mult 48 de ore din momentul emiterii ordonanţei de punere sub învinuire, dar nu mai târziu de ziua în care învinuitul s-a prezentat sau a fost adus în mod silit. „Termenul de 48 de ore este unul

---

[1] Art. 6 §. 3 lit. a) CEDO recunoaște acuzatului nu numai dreptul de a fi informat cu privire la „cauza" acuzației, adică faptele materiale de care este acuzat și pe care se bazează acuzația, dar și cu privire la „natura" acuzației, adică încadrarea juridică a faptelor în cauză; în ambele situații informarea trebuie să fie detaliată. (a se vedea Hotărârile CtEDO – Pelissier și Sassi c. Franței din 25.03.1999 (§. 51), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58226; Mattoccia c. Italiei din 25.07.2000 (§. 59), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58764; Penev c. Bulgariei din 07.01.2010 (§. 33 și 42), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96610; Adrian Constantin c. României din 12.04.2011 (§. 18), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123828. (accesate: 28.05.2021).

[2] *„Așadar, dreptul unei persoane de a-și pregăti apărarea în mod efectiv se află într-o legătură indisolubilă cu dreptul de a fi informat atât despre faptele imputate, cât și despre încadrarea juridică a acestora".* A se vedea: pct. 23 și 24 DCC nr. 63 din 11.06.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 39g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolele 332 alin. (2) și 391 alin. (2) din Codul de procedură penală (încetarea procesului penal atunci când fapta constituie o contravenție și soluționarea cauzei conform prevederilor codului contravențional)

[3] A se vedea Hot. CtEDO - Pelissier si Sassi c. Frantei, (§. 53); Drassicb c. Italiei din 11.12.2007, (§. 34), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83896; Giosakis c. Greciei, din 03.05.2011, (§. 29), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104676. (accesate: 05.06.2021).

[4] Hotărârea CtEDO Mattoccia c. Italiei, (§. 65).

[5] Hotărârea CtEDO Mattoccia c. Italiei, (§. 61).

[6] Hotărârea CtEDO Mattoccia c. Italiei, (§. 60).

[7] DCP CSJ din 19.05. 2020, dos. nr. 1ra-905/2020, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15907 (accesate 23.03.2021).

limitativ”[1]. .

„Punerea în vedere (comunicarea) a învinuirii are două accepţiuni: una restrânsă şi alta mai largă, generală”[2].

Chemarea unei persoane în faţa procurorului se face prin citaţie scrisă. Citarea se poate face şi prin notă telefonică sau prin mijloace electronice. Citarea poate fi şi prin intermediul poştei electronice sau prin orice alt sistem de mesagerie electronică în cazul în care procurorul dispune de mijloacele tehnice necesare pentru a dovedi că citaţia a fost primită. În unele cazuri citarea învinuitului poate fi efectuată personal de ofiţerul de urmărire penală sau de către agentul împuternicit cu înmânarea citației.

La prezentarea persoanei față de care s-a emis ordonanță de punere sub învinuire, procurorul va verifica identitatea învinuitului, precum și împuternicirile celorlalți participanți[3]. Este adusă la cunoştinţă ordonanţa de punere sub învinuire şi explicat conţinutul incriminării ce se aduce.

„Legislaţia procesual-penală internă prevede că, în momentul aducerii la cunoştinţă persoanei învinuite, a ordonanţei de punere sub învinuire, acesteia i se explică de către procuror în mod verbal esenţa învinuirii aduse, redate în ordonanţa de punere sub învinuire şi i se propune să facă declaraţii în sensul învinuirii aduse”[4].

„Mai subliniem faptul că această comunicare tinde uneori să îmbrace un caracter strict formalist, de bifare de către organele judiciare a unei activități obligatorii în cursul procedurilor penale , fără a se verifica în ce măsură informația comunicată este înțeleasă de destinatarul mesajului. Astfel, un anumit limbaj juridic, foarte comun organului judiciar, ar putea fi greu de înțeles de către unii suspecți, în raport cu vârsta, nivelul de instrucție, domeniul de calificare.”[5].

„(…) de claritatea celor expuse în ordonanţa de punere sub învinuire este legat şi dreptul învinuitului la apărare – ca element indispensabil al protecţiei persoanei împotriva arbitrariului. Astfel, apărarea trebuie să vină cu un răspuns la o învinuire clar formulată şi înţeleasă de cel pe care îl vizează.”[6]

---

[1] Igor Dolea. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ) Chișinău. Ed. Cartea Juridică. 2016. p.656.

[2] „În accepţiunea restrânsă, comunicarea învinuirii este actul procesual care se îndeplineşte după ce o persoană este pusă sub învinuire şi constă în aceea că organul de urmărire penală comunică învinuitului fondul învinuirii, adică îi aduce la cunoştinţă faptele prevăzute de legea penală care i se impută. În sens larg, punerea în vedere a învinuirii poate fi actul de punere sub învinuire şi de punere în vedere a acesteia care, deşi sunt diferite şi nu coincid în timp, pot fi inserate în acelaşi act. Dar, deşi punerea în vedere a învinuirii este un act diferit de cel anterior - al punerii sub învinuire, această comunicare constituie principalul conţinut al punerii sub învinuire. Pentru că, dacă organul de urmărire penală nu ar comunica actul de punere sub învinuire, acesta din urmă ar fi doar un act unilateral, caz în care învinuitul, căruia nu i s-a comunicat învinuirea, nu ar şti de ce este învinuit şi, în consecinţă, ar fi lipsit de posibilitatea de a se apăra de faptele care i se impută”. Magherescu D. Învinuirea și modificarea învinuirii. În: Revista Națională de Drept, nr. 8, 2004. p. 36.

[3] Dacă aceștia anterior nu au participat la alte acțiuni realizate de procuror.

[4] DCP CSJ din 21.04.2021, dos. nr. 1re-23/2021, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18259 (accesat: 26. 05. 2021).

[5] Nicolae Volonciu. Andreia Simona Uzlău. Raluca Moroșanu. Noul cod de procedură penală comentat. ediția a II-a, revizuită și adăugită. București. 2015. p.811.

[6] Tatiana Vîzdoagă. Adriana Eşanu. Dreptul apărării de a solicita explicarea învinuirii (acuzării) la faza urmăririi

T. Vîzdoagă şi A. Eşanu consideră „că în scopul apărării eficiente a învinuitului, apărătorul este în drept să formuleze o cerere în temeiul art. 6 din Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale, art. 10, art.66, art. 68, art. 244, art. 245 Cod de procedură penală, având speranţa legitimă de a primi o explicare competentă şi profesională a învinuirii aduse oricărui acuzat, atunci când învinuirea nu îi este neinteligibilă, solicitându-se răspunsuri calificate la întrebări concrete."[1]

„Şi mai grav este faptul că unii procurori neglijează cu vehemenţă respectivele cereri, lăsândule fără examinare (cauza penală nr. 2021960115), deşi art. 246 alin. (1), în combinaţie cu art. 247 alin. (2) din Codul de procedură penală, impune în sarcina procurorului soluţionarea cererii prin emiterea unei ordonanţe motivate în termenul imperativ de până la 15 zile de la data primirii cererii."[2]

După înaintarea acuzării, procurorul îi va explica învinuitului drepturile şi obligaţiile acestuia prevăzute în art. 66 și art. 277 CPP. Învinuitul trebuie să primească o copie a ordonanţei de punere sub învinuire şi informaţia în scris privind drepturile şi obligaţiile lui. Aceste acţiuni, de asemenea, se consemnează în ordonanţa de punere sub învinuire.

Ordonanţa este semnată de către învinuit, apărător şi alte persoane care participă la această acţiune. Semnăturile se aplică pe ordonanţa de punere sub învinuire, indicându-se data şi ora.

„Refuzul învinuitului de a semna trebuie evitat prin explicarea faptului că semnătura sa este aplicată nu în vederea recunoașterii învinuirii, ci pentru confirmarea actului de înaintare a acuzării. Dacă învinuitul refuză totuși să semneze, în ordonanță este făcută o mențiune în această privință"[3]. „Apărătorul semnează ordonanța indiferent de poziția învinuitului, inclusiv în cazul refuzului"[4].

Când învinuitul este minor, în afară de apărător, trebuie să asiste în mod obligatoriu pedagogul sau psihologul la înaintarea acuzării.

Potrivit dispoziţiilor art. 282 alin. (6) CPP şi art. 282/1 alin. (1) CPP, „*În cazul în care învinuitul se sustrage de la urmărirea penală, iar locul aflării acestuia peste hotarele țării este cunoscut, procurorul se adresează prin comisie rogatorie autorităților din statul în care învinuitul*

---

penale. În: Revista Institutului Naţional al Justiţiei. 2021, nr. 4(59), pp. 26-35.

[1] „Astfel, urmare a uzării de metoda observării, putem susţine că, la moment, în Procuratură s-au conturat următoarele orientări de soluţionare a cererilor de explicare a învinuirii, şi anume: 1) de admitere a cererii şi explicarea învinuirii prin emiterea unei ordonanţe motivate (cauza penală nr. 20155970346); 2) de respingere a cererii de explicare a învinuirii, ca fiind inadmisibilă, din considerentul că asemenea procedură nu este prevăzută la faza de urmărire penală (cauza penală nr. 2014978151); 3) de respingere a cererii de explicare a învinuirii, ca fiind nefondată (cauza penală nr. 2021030560); 4) de stabilire a comportamentului abuziv al părţii apărării şi de respingere a cererii prin care s-a solicitat clarificarea prin ordonanţă a unor întrebări pe marginea ordonanţei de punere sub învinuire (cauza penală nr. 2021920013)." A se vedea: Tatiana Vîzdoagă. Adriana Eşanu. Dreptul apărării de a solicita explicarea învinuirii (acuzării) la faza urmăririi penale. În: Revista Institutului Naţional al Justiţiei. 2021, nr. 4(59), pp. 26-35.

[2] Tatiana Vîzdoagă, Adriana Eşanu. Dreptul apărării de a solicita explicarea învinuirii (acuzării) la faza urmăririi penale. În: Revista Institutului Naţional al Justiţiei. 2021, nr. 4(59), pp. 26-35.

[3] Vasile Zamfir. Instituția învinuirii în procesul penal. Teză de doctor în drept. Specialitatea științifică: 554.03 - Drept procesual penal. Chișinău. 2018. p.111.

[4] Igor Dolea. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ) Chișinău. Ed. Cartea Juridică. 2016. p. 656.

se află pentru a-i fi înaintată acuzarea".

În conformitate cu prevederile art. 533 alin. (1) CPP, „*asistenţa juridică internaţională poate fi solicitată sau acordată în executarea unor activităţi procesuale prevăzute de legislaţia de procedură penală a Republicii Moldova şi a statului străin respectiv*", în special:

- comunicarea actelor de procedură sau a hotărîrilor judiciare persoanelor fizice sau juridice care se află peste hotarele ţării;
- audierea persoanelor în calitate de martor, bănuit, învinuit, inculpat, parte civilmente responsabilă.

La cererea de comisie rogatorie se anexează ordonanța de punere sub învinuire și informația scrisă privind drepturile și obligațiile învinuitului prevăzute la art.66 CPP.

Cererea de comisie rogatorie, trebuie să cuprindă suplimentar la cerințele prevăzute la art.537 CPP, solicitări privind:

- înaintarea acuzării învinuitului în prezența avocatului;
- explicarea conținutului învinuirii, a drepturilor și obligațiilor învinuitului prevăzute la art. 66 CPP;
- înmânarea copiei de pe ordonanța de punere sub învinuire și de pe informația în scris privind drepturile și obligațiile învinuitului. În acest caz învinuitului i se propune a confirma prin semnătură înmânarea copiei ordonanţei respective.
- audierea învinuitului;
- remiterea actelor care confirmă executarea cererii de comisie rogatorie.

Nu este considerată valabilă înaintarea acuzării învinuitului care se află peste hotarele ţării dacă:

- executarea cererii de comisie rogatorie a fost refuzată de către statul străin;
- cererea de comisie rogatorie nu a putut fi executată, fiind restituită;
- în urma adresărilor repetate, nu a parvenit niciun răspuns la cererea de comisie rogatorie.

De regulă, punerea sub învinuire, nu este succedată totdeauna de terminarea urmăririi penale, fiind realizate încă un şir de acţiuni de urmărire penală, care dau posibilitatea de a acumula probe noi ce ar demonstra săvârşirea unei alte infracţiuni sau că învinuitul nu a comis acele fapte, pentru care anterior a fost pus sub învinuire.

„În ceea ce privește modificările acuzației, inclusiv cele care îi afectează „cazul", acuzatul trebuie să fie informat în mod corespunzător și pe deplin și trebuie să i se acorde timpul și facilitățile necesare pentru a reacționa la acestea și pentru a-și organiza apărarea pe baza oricărei noi informații sau acuzații"[1].

Dacă, în cursul urmăririi penale apar temeiuri pentru schimbarea sau completarea acuzării

[1] Hotărârea CtEDO Mattoccia c. Italiei din 25.07.2000 (§. 61).

înaintate învinuitului, procurorul este obligat să înainteze învinuitului o nouă acuzare sau să o completeze pe cea anterioară. În legătură cu acest fapt acuzarea înaintată ceva mai devreme trebuie să fie schimbată sau modificată.

„În acest sens, Curtea Constituțională *reține că încadrarea juridică a faptei stabilită prin ordonanța de începere a urmăririi penale reprezintă o versiune preliminară a organului de urmărire penală, care poate evolua în timp, în funcție de probele administrate. În același timp, încadrarea juridică stabilită prin ordonanța de punere sub învinuire nu este definitivă, aceasta putând fi schimbată până la elaborarea rechizitoriului"*[1].

„Schimbarea acuzării poate avea loc în situația când se constată că persoana a comis o altă faptă, sau faptei pe care a comis-o persoana necesită a i se da o altă încadrare juridică"[2].

„Schimbarea acuzării poate avea loc când din probele administrate rezultă o altă calificare juridică a faptei atât în sensul agravării, cât și în sensul atenuării, în raport cu acuzarea precedentă"[3].

O modalitate de schimbare a acuzării prevăzută de art. 283 alin. (2) CPP poate fi atunci când, în cursul urmăririi penale, învinuirea înaintată nu s-a confirmat într-o anumită parte a ei, procurorul urmând să dispună scoaterea persoanei de sub urmărirea penală în privinţa acestui capăt de învinuire.

„În literatura de specialitate se evidențiază modificarea învinuirii în sens larg și în sens îngust. În sens larg, noțiunea de modificare a învinuirii include: 1) decăderea unei părți din învinuire; 2) completarea învinuirii. În sens îngust, noțiunea modificării învinuirii include schimbarea învinuirii propriu-zise (în fond)"[4].

„Completarea acuzării are loc în situația când se constată, că învinuitul a mai săvârșit fapte care constituie infracțiuni" [5].

„Completarea acuzării se dispune printr-o ordonanță nouă, emisă de procuror la propunerea ofițerului de urmărire penală (sau din oficiu) când în urma urmăririi penale se stabilește că învinuitul a mai săvârșit o nouă infracțiune sau alte infracțiuni identice, pentru care nu i s-a înaintat anterior acuzarea"[6].

---

[1] *„Astfel, Curtea reține că încadrarea juridică stabilită prin ordonanța de începere a urmăririi penale nu poate constitui un impediment pentru înaintarea unei noi învinuiri în privința unei persoane, dacă noua învinuire are o legătură intrinsecă cu fapta în legătură cu care a fost pornită urmărirea penală".* Pct. 30 DCC nr. 50 din 31.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 59g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 326 alin. (11) din Codul penal și a unor prevederi din articolul 283 alin. (1) din Codul de procedură penală.

[2] Igor Dolea. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ) ediția a II-a. Chișinău. 2020. p. 810

[3] Igor Dolea. Dumitru Roman. Tatiana Vîzdoagă [et al.] Codul de procedură penală. Comentariu. Chișinău. 2005, p. 435.

[4] Vasile Zamfir, Instituția învinuirii în procesul penal. Teză de doctor în drept. Specialitatea științifică: 554.03 - Drept procesual penal, Chișinău, 2018, p. 99.

[5] Igor Dolea. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ). ediția a II-a. Chișinău. 2020, p. 810.

[6] Igor Dolea. Dumitru Roman,Tatiana Vîzdoagă [et al.] Codul de procedură penală. Comentariu. Chișinău. 2005.

„Se dispune completarea acuzării și în cazul stabilirii unui concurs ideal de infracțiuni, când învinuitul prin aceeași faptă a săvârșit două sau mai multe infracțiuni prevăzute la diferite articole sau la diferite alineate ale unui articol din Codul penal, dacă nu s-a înaintat inițial acuzarea pentru toate infracțiunile”[1].

„Înaintarea unei noi acuzări se face în cazurile când sunt constatate circumstanțele de fapt, care agravează starea învinuitului sau atrag după sine schimbarea calificării faptei incriminate, indiferent de faptul dacă se aplică norma legală privind o infracțiune mai gravă sau mai puțin gravă. În special, trebuie înaintată o nouă acuzare în cazul în care se aplică o altă normă penală, alineat, punct, sancțiunea căreia prevede posibilitatea aplicării unei pedepse mai severe. În formularea învinuirii se includ circumstanțele care agravează răspunderea penală a învinuitului, se modifică formularea învinuirii, care se va deosebi de precedenta formulare după obiectul învinuirii, formei vinovăției ș.a.”[2].

Atât schimbarea cât și completarea acuzării se dispune în baza unei ordonanțe în conformitate cu prevederile art. 283 CPP. „Ordonanța veche își pierde forța juridică, dar se păstrează la dosar”[3], fiind dovada atribuirii calității de învinuit anterior.

„Actualul model al procesului penal conține două modalități ale acuzării: 1) publică și 2) privată. Majoritatea cauzelor penale sunt de acuzare publică, dată fiind oficialitatea procesului penal, potrivit căreia procurorul și organul de urmărire penală au obligația, în limitele com- petenței lor, de a porni urmărirea penală și de a efectua acțiunile nece- sare în vederea constatării faptei penale și a persoanei vinovate (art. 28 alin. (1) CPP). Pentru declanșarea procesului și atragerea făptuitorului la răspundere penală nu are nicio importanță atitudinea și discreția celui care a pătimit de pe urma infracțiunii.”[4]

„Cauzele penale de acuzare privată (art. 276 CPP) se caracterizează prin pornirea urmăririi penale numai în baza plângerii prealabile a victimei. Urmărirea penală încetează la împăcarea părții vătămate cu bănuitul, învinuitul, inculpatul. Funcția procesual penală a acuzării este exercitată de către procuror, organul de urmărire penală, partea vătămată, partea civilă și reprezentanții lor.”[5]

Suntem de părere că atunci când ne referim la funcțiile procesuale nu putem vorbi doar de urmărirea penală, deoarece aceasta este doar o fază a procesului penal, exercitată atât de organul de urmărire penală, cât și de către procuror. Ultimul, pe lângă atribuțiile la această fază a

---

p.435.

[1] Igor Dolea. Dumitru Roman. Tatiana Vîzdoagă [et al.], *Op.cit.,* p. 435.

[2] Vasile Zamfir. Instituția învinuirii în procesul penal. Teză de doctor în drept. Specialitatea științifică: 554.03 - Drept procesual penal. Chișinău, 2018, p. 99.

[3] Igor Dolea. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ), ediția a II-a, Chișinău, 2020, p. 810.

[4] Poalelungi Mihai, Dolea Igor, Vîzdoagă Tatiana și alții, Manualul Judecăto- rului pentru cauze penale. Chișinău. 2013, p. 63.

[5] Poalelungi Mihai, Dolea Igor, Vîzdoagă Tatiana și alții, Manualul Judecătorului pentru cauze penale. Chișinău. 2013, p. 63.

procesului, este împuternicit și cu atribuia de susținere a învinuirii în instanța de judecată, având funcția de acuzator de stat (art. 51 alin. (1) art. 53 CPP). Cu alte cuvinte, procurorul participă activ la susținerea poziției acuzării și în faza de judecare a cauzei penale. Totodată, limita finală a fazei de urmărire penală este terminarea urmăririi penale, după care procurorul prezintă materialele cauzei penale părților, întocmește rechizitoriul și sesizează instanța de judecată. Anume la aces- te etape se exprimă principiul contradictorialității. Respectiv, atunci când ne referim la urmărirea penală, excludem etapele enunțate. Din acest considerent propunem modificarea și completarea art. 24 alin. (1) CPP, astfel încât textul „urmărirea penală" să fie substituit cu cuvântul „acuzarea". În acest mod, norma procesuală va face claritate și distincție între funcția judiciară și cea procesuală.

5.5. Dreptul la apărare și dreptul la tăcere

Asigurarea dreptului la apărare constituie un principiu de procedură penală, care este reglementat și garantat atât de actele internaționale, cât și de cele naționale.

Articolul 11 alin. (1) din Declarația Universală a Drepturilor Omului, art. 14 alin. (3) lit. b) și d); Pactul Internaţional cu privire la Drepturile Civile şi Politice;art. 6 alin. (3) lit. b) și c) CEDO din Convenţia pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale instituie pentru persoanele acuzate de comiterea infracţiunilor garanții efective privind asigurarea dreptului la apărare.

Dreptul la apărare este un element esenţial al dreptului la un proces echitabil. Potrivit art. 26 din Constituţie, dreptul persoanei la apărare este garantat. Fiecare om are dreptul **să reacţioneze independent,** prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor şi libertăţilor sale; părţile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu în tot cursul procesului. Astfel, dreptul la apărare este un drept fundamental, garantat, care poate fi exercitat de către orice persoană în mod independent şi liber. Aceeaşi interpretare rezultă şi din jurisprudenţa CtEDO privind aplicarea art. 6 din Convenţie, prin care s-a statuat că libertatea persoanei de a-şi exercita ea însăşi apărarea este garantată. Consacrând dezideratul fundamental privind dreptul la apărare, statul garantează tuturor persoanelor asistenţă juridică profesională în condiţiile legii. Standardele elaborate de către CtEDO includ libertatea persoanei de a alege forma de apărare, iar obligaţia de a-i asigura apărătorul revine statului, fiind exercitată doar în interesul justiţiei.[1]

Cu privire la incidența articolului 26 din Constituție, Curtea subliniază că dreptul la apărare reprezintă totalitatea prerogativelor și a posibilităților pe care le au, potrivit legii, persoanele în vederea apărării intereselor lor. Acest drept este restrâns în situația în care persoana nu poate utiliza

[1] HCC din 29.07.2005 Privind controlul constituţionalităţii unor dispoziţii ale art. 421, 433 alin. (1), art. 452 alin. (1) şi art. 455 alin. (3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (pct. 5). Disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=16022&lang=ro [accesată: 10.08.2022].

toate mijloacele procedurale necesare pentru apărarea sa (HCC nr. 31 din 23 septembrie 2021, § 32; DCC nr. 40 din 29 martie 2022, § 27).[1]

Art. 17 CPP reia ideea constituţională de garantare a dreptului de apărare a părţilor în procesul penal. Potrivit art. 17 alin. (1) CPP, „*În tot cursul procesului penal, părţile (bănuitul, învinuitul, inculpatul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă) au dreptul să fie asistate sau, după caz, reprezentate de un apărător ales sau de un avocat care acordă asistenţă juridică garantată de stat*." Prevederea respectivă garantează dreptul la apărare persoanelor acuzate (bănuit, învinuit, inculpat) și, totodată, garantează dreptul la asistență juridică și altor participanți ai procesului penal, ceea ce denotă o reglementare „matură" și corectă în această privință. Or, majoritatea părților în proces nu posedă cunoștințe juridice și, respectiv, nu-și cunosc drepturile sale și nu pot să le exercite pe deplin. Practica demonstrează acest lucru. De exemplu, partea vătămată în cadrul procesului penal, în majoritatea cazurilor, nu este asistată de un apărător, interesele acesteia sunt asigurate de organul de urmărire penală. Însă, în cazul în care această parte nu este de acord cu deciziile luate (de exemplu, bănuitul a fost scos de sub urmărirea penală), pentru asigurarea dreptului său de a contesta deciziile, există necesitatea să se adreseze după o consultație juridică calificată, chiar pentru simpla plângere, care trebuie să corespundă anumitor cerinţede formă și conținut.

Într-o altă ordine de idei, ne-am dori să analizăm dispozițiile art. 6 pct. 3) CPP, care reglementează că, „*apărare – activitate procesuală efectuată de partea apărării în scopul combaterii, în tot sau în parte, a învinuirii ori al atenuării pedepsei, apărării drepturilor şi intereselor persoanelor bănuite sau învinuite de săvîrşirea unei infracţiuni, precum şi al reabilitării persoanelor supuse ilegal urmăririi penale*." Din analiza normei vizate se poate desprinde faptul că beneficiul apărării îl are doar persoanele aflate sub acuzația penală (bănuit, învinuit), precum și cele reabilitate atunci când au fost supuse ilegal urmăririi penale. Astfel, s-ar crea ideea că această definiție ar fi contrară prevederilor art. 26 din Constituție, deoarece dreptul la apărare trebuie garantat nu doar persoanele menționate, ci tuturor părților în proces.

Totuși, considerăm că definiția respectivă este una corectă și nu contravine art. 6 alin. (3) lit. b) și c) din CEDO, care se referă anume la persoanele aflate sub acuzația penală. Garanții efective pentru celelalte părți ai procesului penal sunt stipulate în art. 17 alin. (1) CPP. Analizând norma de procedură penală respectivă observăm că, legislatorul prin indicarea prevederii „... *să fie asistate sau, după caz, reprezentate de un apărător ales sau de un avocat care acordă asistenţă juridică garantată de stat.*", face distincție dintre asistare și reprezentare, ceea ce în viziunea

[1] DCC nr. 83 din 17.06.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a textului „se invită" din articolul 127 alin. (2) din Codul de procedură penală (invitarea reprezentantului autorității executive a administrației publice locale la efectuarea percheziției) (pct. 24). Disponibilă: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=1199&l=ro [accesată: 11.08.2022].

noastră este corect și logic. Prin urmare, considerăm că, asigurarea dreptului la apărare îi revine persoanei sub acuzația penală, iar celelalte părți au dreptul la asistență juridică și/sau să fie reprezentate în cadrul procesului penal potrivit art. 79 CPP. În ordinea respectivă de idei, normele procesuale corespund normelor constituționale și celor internaționale.

O dată ce ne-am referit la noțiunea de apărare, este de menționat că, „Dreptul la apărare constă în totalitatea mijloacelor instituite de lege pentru invocarea și constatarea împrejurărilor ce susțin apărarea, precum și pentru aplicarea prevederilor legale favorabile părții care își susține interesele. Aceste mijloace de apărare constau în drepturi procesuale acordate părților în proces, garanții procesuale în vederea exercitării acestor drepturi și asigurarea unei asistențe juridice de calitate."[1]

În același timp, „*Curtea subliniază că dreptul la apărare, ca garanție a dreptului la un proces echitabil, cuprinde totalitatea drepturilor și a regulilor procedurale, care îi acordă persoanei posibilitatea de a se apăra împotriva acuzațiilor ce i se aduc și de a contesta învinuirile, în vederea demonstrării nevinovăției sale. Dreptul la apărare trebuie asigurat pe tot parcursul procesului penal.*" [2]

În ceea ce privește ***drepturile procesuale***, acestea constituie mijloace legale prin care părțile în proces își susțin pozițiile și interesele în fața organelor judiciare (organ de constatare, organ de urmărire penală, procuror, instanță de judecată). Aceste drepturi sunt reglementate în diferite norme procesuale în dependență de calitatea procesuală a părțiiÎn continuare dorim să dăm un exemplu de mijloace prin care bănuitul își susține pozițiile și interesele în fața organului de urmărire penală. Astfel, bănuitul are dreptul: să ştie de ce este bănuit (art. 64 alin. (2) pct. 1) CPP); în caz de reţinere, să primească consultaţie juridică, în condiţii confidenţiale, din partea apărătorului până la începutul primei audieri în calitate de bănuit (art. 64 alin. (2) pct. 4) CPP); din momentul când i s-a adus la cunoştinţă actul procedural de atribuire a calităţii de bănuit, să aibă asistenţa unui apărător ales de el, iar dacă nu are mijloace de a plăti apărătorul, să fie asistat în mod gratuit de către un avocat care acordă asistenţă juridică garantată de stat, precum şi, în cazurile admise de lege, să renunţe la apărător şi să se apere el însuşi (art. 64 alin. (2) pct. 5) CPP); să aibă întrevederi cu apărătorul său în condiţii confidenţiale, fără a se limita numărul şi durata lor (art. 64 alin. (2) pct. 6) CPP); etc.

Este de menționat faptul că, reglementarea unor drepturi în legislația procesual- penală nu asigură o apărare efectivă până când legea nu prevede garanții în acest sens. În caz contrar, această poziție s-ar limita doar la expunerea unei liste a drepturilor, care ar deveni una doar teoretică.

---

[1] Grigore Gr. Theodoru, Tratat de Drept procesual penal, Ediția a 3-a, Editura Hamangiu, 2013, p. 72.879 p.

[2] HCC nr. 30 din 22.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 521 alin. (2) din Codul de procedură penală (pct. 41). Disponibilă: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=677 [accesată: 11.08.2022].

Aceste ***garanții procesuale*** constituie mijloace legale datorită cărora părților li se oferă deplina posibilitate de a beneficia real de aceste drepturi, prin impunerea organelor judiciare de a asigura și respecta drepturile părților în proces. De exemplu, organul de urmărire penală îi asigură bănuitului posibilitatea să-şi exercite dreptul la apărare prin toate mijloacele şi metodele care nu sunt interzise de lege (art. 64 alin. (1) CPP); bănuitul are dreptul să primească de la organul de urmărire penală explicaţii asupra tuturor drepturilor sale (art. 64 alin. (2) pct. 2) CPP); învinuitul este în drept să fie informat de către organul de urmărire penală despre toate hotărârile adoptate care se referă la drepturile şi interesele sale, să primească, la solicitarea sa, copii de pe aceste hotărâri, precum şi copii de pe ordonanţele de aplicare în privinţa sa a măsurilor preventive şi a altor măsuri procesuale de constrângere, copii de pe rechizitoriu sau de pe un alt act de finalizare a urmăririi penale, de pe acţiunea civilă, de pe sentinţă, apel şi recurs, de pe decizia prin care sentinţa a devenit definitivă, de pe hotărârea definitivă a instanţei care a judecat cauza pe cale extraordinară de atac (art. 66 alin. (2) pct. 26) CPP) etc.

În acest sens, s-a expus și Curtea Constituțională menționând că, „*Pentru a-și exercita dreptul la apărare, persoanei acuzate trebuie să i se permită să beneficieze în mod efectiv de asistență juridică de la etapele inițiale ale procedurilor, care se pot dovedi decisive pentru șansele apărării în orice procedură penală subsecventă*.”[1]

În cauza CtEDO, Artico c Italiei[2], „*Curtea reamintește că Convenția este menită să garanteze nu drepturi teoretice sau iluzorii, ci drepturi practice și efective; acest lucru este valabil mai ales pentru drepturile la apărare, având în vedere locul proeminent pe care îl deține într-o societate democratică dreptul la un proces echitabil, din care derivă*.”

Organele judiciare au obligaţia de a-l înştiinţa pe învinuit sau inculpat, înainte de a i se lua prima declaraţie despre dreptul de a fi asistat de un apărător ales sau numit din oficiu, aceasta consemnându-se în procesul-verbal de ascultare.

„Neîndeplinirea acestei obligaţii de către organele judiciare afectează grav dreptul de apărare al învinuitului sau inculpatului, ceea ce atrage nulitatea absolută a urmăririi penale, aceasta putând fi invocată pe tot parcursul procesului penal chiar din oficiu.”[3]

Totodată, în calitate de garanții procesuale sunt obligațiile impuse organelor de urmărire penală și procurorului de a acționa în baza art. 100 alin. (1) CPP, adică a administra probe și în favoarea învinuitului sau inculpatului. Legea procesuală penală prevede și alte garanții, de exemplu: explicarea drepturilor părților în proces; cercetarea completă, obiectivă și sub toate

[1] HCC nr. 30 din 22.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 521 alin. (2) din Codul de procedură penală (pct. 43). Disponibilă: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=677 [accesată: 11.08.2022].
[2] Hotărârea CtEDO, cauza Artico c. Italiei, din 13.05.1980 (§33). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57424 [accesată: 11.08.2022].
[3] V. Mihoci, Obligaţiile organelor judiciare în procesul penal românesc privind acordarea asistenţei juridice învinuitului sau inculpatului // Revista Naţională de Drept, 2005, nr. 1, p. 31.

aspectele a circumstanțelor cauzei; condițiile și formele de desfășurare a urmăririi penale și a judecării cauzei; respectarea principiilor procesului penal; dreptul de contestare a deciziilor organului de urmărire penală și a procurorului; dreptul de a depune plângeri în ordinea art. 298, 299/1 și 313 ale CPP; anularea unor acte procedurale de către procuror etc.

Garanții efective în vederea asigurării dreptului la apărare sunt reglementate și în art. 17 alin. (2) CPP, întrucât, „*Organul de urmărire penală şi instanţa judecătorească sînt obligate să asigure participanţilor la procesul penal deplina exercitare a drepturilor lor procesuale, în condiţiile prezentului cod.*" Din analiza normei respective observăm că legea procesual- penală obligă doar organul de urmărire penală și instanța de judecată să asigure exercitarea drepturilor. De aceea, se impune modificarea și completarea normei vizate, astfel încât să oblige și procurorul în această privință.

În calitate de garanții procesuale privind asigurarea dreptului la apărare intervin și normele care obligă sau interzic nu doar organelor judiciare să acționeze sau să se limiteze în unele acțiuni, ci chiar apărătorilor și avocaților. Astfel, în conformitate cu prevederile art. 68 alin. (3) CPP, „*Apărătorul nu este în drept să întreprindă careva acţiuni împotriva intereselor persoanei pe care o apără şi să o împiedice să-şi realizeze drepturile. Apărătorul nu poate, contrar poziţiei persoanei pe care o apără, să recunoască participarea ei la infracţiune şi vinovăţia de săvîrşirea infracţiunii. Apărătorul nu este în drept să destăinuiască informaţiile care i-au fost comunicate în legătură cu exercitarea apărării dacă aceste informaţii pot fi utilizate în detrimentul persoanei pe care o apără*."

Iar în conformitate cu art. 68 alin. (4) CPP, „*Avocatul nu este în drept să renunţe nemotivat la apărare. Apărătorul nu este în drept să-şi înceteze de sine stătător împuternicirile de apărător, să împiedice invitarea unui alt apărător sau participarea lui în această cauză. Apărătorul nu este în drept să transmită altei persoane împuternicirile sale de a participa în cauza respectivă*." În această manieră de reglementare, normele procesual- penale vin să asigure pe deplin dreptul la apărare și impun garanții efective în această privință chiar și din partea celora care le apără drepturile și interesele în proces.

În cazul în care apărătorul sau avocatul nu-și onorează obligațiile prevăzute de lege aceștia poartă răspundere în conformitate cu legea, implicit li se pot suspenda activitatea sau chiar retrage licența de avocat în condițiile Legii cu privire la avocatură[1].

Asigurarea dreptului la apărare trebuie privit cu mult mai larg. Un instrument efectiv de apărare reprezintă excepția de neconstituționalitate a normelor. Astfel, potrivit pct. 54) al HCC din 09.02.2016[2],„ *Excepția de neconstituționalitate este un mijloc de apărare, prin care partea*

[1] Legea nr. 1260 din 19.07.2002 cu privire la avocatură. Disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129643&lang=ro# [accesată: 11.08.2022].
[2] HCC nr. 2 din 09.02.2016 pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) și g) din Constituția Republicii Moldova

chemată în faţa unei instanţe de judecată invocă neconstituţionalitatea unei norme legale. Excepţia de neconstituţionalitate, cu particularităţile sale, reprezintă un mijloc de acces indirect al persoanelor la instanţa de contencios constituţional prin intermediul instanţei de judecată. ”

Într-o altă Hotărâre[1] CC a subliniat că, „… *excepţia de neconstituţionalitate reprezintă o acţiune procesuală de apărare, prin care Curtea Constituţională este sesizată asupra neconcordanţei cu prevederile Constituţiei a unor dispoziţii legale aplicabile în cauza dedusă instanţei de judecată*.”

În același timp, părțile au dreptul de a le asigura ***asistența juridică*** **calificată**. Aceasta presupune garanția că părțile pot fi asistate de un apărător ales sau numit, care fiind abilitat prin lege, le acordă acestor părți consultație juridică corespunzătoare. Indiferent dacă partea în proces cunoaște ori nu legile, oricum statul le garantează acest drept, întrucât părțile să beneficieze de o asistență juridică de calitate.

Potrivit art. 17 alin. (3) CPP, „*Organul de urmărire penală şi instanţa sînt obligate să asigure bănuitului, învinuitului, inculpatului dreptul la asistenţă juridică calificată din partea unui apărător ales de el sau a unui avocat care acordă asistenţă juridică garantată de stat, independent de aceste organe*.”

În conformitate cu prevederile art. 2 al Legii cu privire la asistența juridică garantată de stat[2], „*Asistenţă juridică calificată reprezintă acordare a serviciilor juridice de consultanţă, reprezentare şi/sau apărare în organele de urmărire penală, în instanţele judecătoreşti pe cauze penale ....* ”

„*Organul de urmărire penală sau instanţa nu este în drept să recomande cuiva invitarea unui anumit apărător* (art. 70 alin. (2) CPP). Totodată, *bănuitul, învinuitul, inculpatul poate avea câţiva apărători*. Este de menționat faptul că, „*acţiunile procesuale la care este necesară participarea apărătorului nu pot fi considerate ca fiind îndeplinite cu încălcarea normelor de procedură penală dacă la efectuarea lor nu au participat toţi apărătorii părţii în cauză*” (art. 70 alin. (6) CPP).

Un aspect important este renunțarea la apărător, care „*înseamnă voinţa bănuitului, învinuitului, inculpatului de a-şi exercita el însuşi apărarea, fără a apela la asistenţa juridică a unui apărător. Cererea de renunţare la apărător se anexează la materialele cauzei* (art. 71 alin. (1) CPP). Potrivit art. 71 alin. (2) CPP, „*Procurorul sau instanţa este în drept să nu accepte renunţarea bănuitului, învinuitului, inculpatului la apărător în cazurile prevăzute în art. 69 alin.*

(pct. 54) *(excepţia de neconstituţionalitate)* (*Sesizarea nr. 55b/2015*). Disponibilă: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=556&l=ro [accesată: 09.08.2022].

[1] HCC din 23.02.2016 privind excepţia de neconstituţionalitate a alineatelor (3), (5), (8) şi (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (*termenul arestului preventiv*) (*Sesizarea nr. 7g/2016*) (pct. 29). Disponibilă: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h323022016ro2aa9d.pdf [accesată: 09.08.2022].

[2] Legea nr. 198 din 26.07.2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat. Disponibilă : https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132474&lang=ro# [accesată: 11.08.2022].

(1) pct. 2)-13), precum şi în alte cazuri în care interesele justiţiei o cer."

Determinarea faptului că interesele justiţiei cer asistenţa obligatorie a apărătorului ţine de competenţa procurorului sau a instanţei şi depinde de:

1) complexitatea cazului;

2) capacitatea bănuitului, învinuitului, inculpatului de a se apăra singur;

3) gravitatea faptei, de săvîrşirea căreia persoana este bănuită sau învinuită, şi de sancţiunea prevăzută de lege pentru săvîrşirea ei.

În cauza CtEDO, Benham c. Regatului Unit[1], Curtea a reținut că, „*Singura problemă în fața Curții este, așadar, dacă interesele justiției impuneau ca domnul Benham să beneficieze de reprezentare juridică gratuită la ședința în fața magistraților. Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie să se țină seama de gravitatea pedepsei în joc și de complexitatea cauzei (a se vedea hotărârea Quaranta împotriva Elveției din 24 mai 1991, Seria A nr. 205, p. 17-18, parag. 32-38).*" Totodată, în cauza respectivă, Curtea a menționat că, *acolo unde este în joc privarea de libertate, interesele justiției necesită în principiu reprezentare juridică*."

În cauza CtEDO, Quaranta c. Elveției[2], Curtea a stipulat că, „*Un factor suplimentar este complexitatea cazului. ... Participarea unui avocat la proces ar fi creat cele mai bune condiții pentru apărarea acuzatului, în special având în vedere faptul că Curtea dispunea de o gamă largă de măsuri.* În cauza respectivă Curtea a mai reținut și faptul că, *Asemenea întrebări, care sunt complicate în sine, au fost cu atât mai mult ... din cauza situației sale personale: tânăr adult de origine străină, dintr-un mediu defavorizat, nu avea o pregătire profesională reală și avea antecedente penale îndelungate ...*" Prin urmare, Curtea atrage o atenție specială și asupra situației personale, implicit a posibilității și capacității de a se apăra de unul singur.

Analizând cele expuse și reieșind din practica CEDO, considerăm că art. 71 alin. (2) CPP trebuie modificat și completat, astfel încât în calitate de criteriu la stabilirea cazurilor când interesele justiției o cer, asistența obligatorie a apărătorului trebuie să depindă și de măsura preventivă de libertate. În rest, la capitolul menționat CPP corespunde normelor internaționale, garantând asistența juridică calificată.

„Curtea Europeană a subliniat că una din „facilităţile" cele mai importante pentru pregătirea propriei apărări este posibilitatea de a consulta un consilier juridic (*Campbell şi Fell c. Regatului Unit*)."[3]

„S-a arătat în literatura de specialitate că facilităţile necesare pentru pregătirea apărării cuprind o gamă variată de fapte şi acţiuni precum: accesul persoanei cercetate sau judecate la

---

[1] Hotărârea CtEDO, Benham c. Regatului Unit, din 10.06.1996 (§ 60, 61). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57990 [accesată: 11.08.2022].

[2] Hotărârea CtEDO, Quaranta c. Elveției, din 24.05.1991 (§ 34). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57677 [accesată: 11.08.2022].

[3] Gomien Donna, Ghid (Vade-mecum) al Convenţiei Europeane pentru Drepturile, Chişinău, Ediția a 3-a, 2006, p. 69.

dosar, posibilitatea unei expertize, posibilitatea de a comunica liber cu avocatul său etc."[1]

„Dacă în cazul dat se ridică probleme legale care cer aplicarea unui anumit nivel de experienţă profesională, Statul nu-i poate cere acuzatului să-şi rezolve astfel de probleme de unul singur (Pakelli c. Germaniei,1983)[2] şi Artico c. Italiei,1980)."[3]

„Principiul garantării dreptului la apărare se corelează cu legalitatea procesului, care îi fixează limitele și sancțiunile în caz de încălcare, cu aflarea adevărului, care asigură cerința stabilirii nevinovăției sau a împrejurărilor favorabile, cu rolul activ de natură a obliga organele de urmărire penală și instanța de judecată de a acționa în favoarea apărării, cu prezumția de nevinovăție pe care se întemeiază poziția procesuală a inculpatului ca parte în proces."[4]

Din conţinutul textelor de lege care reglementează asistenţa juridică în procesul penal putem distinge că aceasta poate fi facultativă sau obligatorie.

„Asistenţa juridică obligatorie a bănuitului, învinuitului şi inculpatului este consecinţa directă a concepţiei potrivit căreia apărarea este instituţie de interes social, ce se realizează nu numai în interesul celui bănuit sau acuzat, ci şi în interesul unei bune desfăşurări a procesului penal."[5]

Potrivit art. 17 alin. (5) CPP, „*În cazul în care bănuitul, învinuitul, inculpatul nu au mijloace de a plăti apărătorul, ei sînt asistaţi gratuit de cîte un avocat care acordă asistenţă juridică garantată de stat*."

„CEDO *a recunoscut exigenţa intervenţiei unui avocat în cadrul unor anumite faze procedurale drept un mijloc adecvat şi proporțional de care statele pot să dispună pentru a asigura mai multe garanţii şi mai multă rigoare în apărarea acuzatului.*." [6]

Curtea observă că în jurisprudența Curții Europene s-a reținut că, dincolo de importanța relației de încredere între avocat și client, dreptul de a-ți alege propriul avocat nu poate fi considerat absolut (Karpyuk și alții v. Ucraina, 6 octombrie 2015, § 144). Astfel, autoritățile statale trebuie să țină cont de voința acuzatului de a-și alege propriul avocat, însă pot trece dincolo de voința acuzatului atunci când există motive convingătoare şi suficiente pentru a se considera că interesele justiției impun o asemenea măsură (Correia de Matos v. Portugalia [MC], 4 aprilie 2018, § 126).[7]

CtEDO statuează clar în repetate rânduri că lipsa sau asistenţa necalitativă (teoretică şi iluzorie) ridică dubii cu privire la procesul echitabil.

---

[1] C. Dima, G. Potrivitu, Dreptul la apărare. În: Dreptul, 2003, nr. 3, p. 169.
[2] Европейский Суд по правам человека. Избранные решения. Том 1, Изд. НОРМА. Москва. 2001, с. 422-429.
[3] Европейский Суд по правам человека, Избранные решения, Том 1, Изд. НОРМА, Москва, 2001, с. 318-327.
[4] Grigore Gr. Theodoru, Tratat de Drept procesual penal, Ediția a 3-a, Editura Hamangiu, 2013, p. 74.
[5] Dolea I., colectiv, Codul de procedură penală. Comentariu. ed. Cartier. Chişinău. 2005. p. 131.
[6] HCC din 29.07.2005 Privind controlul constituţionalităţii unor dispoziţii ale art. 421, 433 alin. (1), art. 452 alin. (1) și art. 455 alin. (3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (pct. 5).
[7] DCC nr. 59 din 25.04.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 55g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi conținute de articolele 52, 53[1], 67 alineatele (5) pct. 5) și (6) pct. 3) și de articolul 72 alin. (4) din Codul de procedură penală (înlăturarea apărătorului din proces) (pct.21).

În cauza CtEDO, Artico c Italiei[1], Curtea a menționat că, „*Articolul 6 alin. 3 (c) (art. 6-3-c) vorbeşte de „asistență” şi nu de „nominalizare”. Din nou, simpla numire nu asigură o asistență eficientă, deoarece avocatul desemnat pentru asistență judiciară poate muri, se îmbolnăvi grav, poate fi împiedicat pentru o perioadă îndelungată de a acționa sau se poate sustrage de la atribuții.*”

Astfel, obligaţia statului de a acorda asistenţă juridică garantată de stat nu este îndeplinită prin simpla numire a unui avocat. Este necesar să fie luate măsuri suplimentare pentru a asigura ca acest drept să fie unul practic şi efectiv. Dacă un anumit avocat este ineficient, statul este obligat să-i asigure bănuitului un alt avocat.

O problemă importantă este eficacitatea apărării inculpatului absent la proces. Astfel, la judecarea cauzei penale a lui Sannino de către instanța italiană, apărătorul a declarat abținere de la participarea în proces, pe parcurs apărarea lui Sannino era realizată de diverși avocați numiți de instanță, care în timpul procesului în absență nu au depus niciodată cereri pentru amânarea judecării cauzei cu scopul de a face cunoștință cu materialele cauzei, nu au încercat să stabilească contacte cu pârâtul. Ca urmare, martorii audierea cărora anterior a fost solicitată de către inculpat nu au fost ascultați. Curtea Europeană, având în vedere că statul nu poate fi tras la răspundere pentru asistența juridică necalificată, totuși a concluzionat că, în cazurile în care omisiunile apărării sunt evidente, instanța trebuie să ia măsuri adecvate.” [2]

„Despre acordarea unei asistențe juridice necorespunzătoare, precum și omisiunea instanței judecătorești de a se implica în curmarea unui astfel de comportament, am putea invoca cauza CtEDO Ananiev c. Rusiei, potrivit căreia o persoană acuzată de o infracțiune nu pierde avantajele dreptului la apărare doar din cauza absenței sale în ședință. Curtea a reiterat că, în cursul procesului, reclamantul a fost înlăturat din sala de judecată pentru comportamentul său, fiind întors pentru a-i oferi ultimul cuvânt, dar probele au fost examinate în absența sa și în lipsa avocatului, deoarece a refuzat serviciile acestuia pe motiv că modalitatea de apărare nu a coincis, însă instanța urma să-i explice consecințele comportamentului său și a renunțului la apărător.” [3]

Prezenţa unui avocat care nu are nicio ocazie să intervină pentru a asigura respectarea drepturilor inculpatului sau a suspectului nu aduce nici un beneficiu acestuia.[4]

---

[1] Hotătârea CtEDO Artico c. Italiei, din 13.05.1980, (§ 33). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57424 (accesată: 15.08.2022); Hotătârea CtEDO Daud c. Portugaliei, din 21.04.1998, [§ 38]. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58154 (accesată: 15.08.2022).

[2] Hotărârea CtEDO, Sannino c. Italiei, din 27. 04. 2006, definitivă la 13.09.2006. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75213 (accesată: 15.08.2022).

[3] Hotărârea CtEDO, Ananyev c. Rusiei, din 30.07.2009 (§ 41). Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150432 (accesată: 15.08.2022).

[4] Hotărârea CtEDO, Aras c. Turciei (nr. 2), hotărârea din 18.11.2014, definitivă la 18.02.2015 (§ 41): „*Numai atunci cînd reclamantul reținut și audiat de poliție a fost adus în fața judecătorului de instrucție, judecătorul a permis avocatului să intre în sala de audiere, fără a i se permite să ia cuvântul sau să ofere consiliere reclamantului. CEDO a considerat că „simpla prezență” a avocatului nu a fost suficientă pentru ca dreptul prevăzut la articolul 6 (3) (c) să fie unul efectiv. Reclamantului ar fi trebuit să i se permită accesul la un avocat încă de la primul interogatoriu.*

Spre exemplu, autorităţile au obligaţia de a înlocui avocatul care acordă în mod gratuit asistenţa juridică atunci când acesta este *vădit ineficient* (în acest caz, persoana bănuită nu trebuie să întreprindă nicio acţiune) sau când autorităţile sunt informate despre ineficienţa acestuia şi acest fapt este demonstrat de către persoana bănuită.[1]

CtEDO, în cauza Beuze c. Belgia[2], statuează faptul că „art. 6 par. 3 lit. c) din CEDO nu precizează condițiile de exercitare sau conținutul dreptului de acces la un avocat. Or, lăsându-se pe seama statelor alegerea mijloacelor pentru a se asigura ca sistemul lor juridic să conțină garanțiile necesare, acestea (statele) ar trebui să definească contururile și conținutul normativ pe baza scopului vizat de CEDO, în particular de a proteja drepturile concrete și eficiente (...). (...). Este cel mai îngrijorător faptul că această schimbare radicală dezamăgitoare are loc în sfera drepturilor procedurale – inima principiului statului de drept. După cum știm de la Plutarh, o grădină care este adesea replantată nu va da roade.

În cauza respectivă Curtea a explicat că, „scopul pe care îl urmărește garantarea dreptului de a fi asistat de un avocat presupune: prevenirea erorilor judiciare, egalitatea de arme între acuzare și apărare, contrabalansarea vulnerabilităților suspecților aflați în custodia poliției, protejarea împotriva coerciției și relelor tratamente aplicate suspecților, asigurarea respectării dreptului suspectului de a nu se autoincrimina și dreptul la tăcere. Totodată, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a mai arătat că accesul de îndată la asistență juridică poate preveni caracterul inechitabil ce s-ar putea naște din lipsa de informare adecvată a acuzatului cu privire la drepturile sale.”[3]

„Dreptul la apărare este considerat ca un model de garanţie, necesar realizării unui echilibru armonios între interesele persoanei şi societăţii.”[4]

În baza celor expuse mai sus susţinem părerea că „...asistenţa juridică este concepută ca importantă componentă a dreptului la apărare, care constă în apărarea, asistarea şi reprezentarea părţilor din proces.”[5]

Din cele expuse vom conchide că dreptul de apărare are un conţinut complex şi se manifestă sub următoarele aspecte:

a) Administrarea din oficiu de către organele judiciare a probelor în apărare;

Prezența pasivă a avocatului reclamantului în sala de audiere nu putea fi considerată suficientă conform standardelor Convenției.” Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148095 (accesată: 15.08.2022).

[1] Hotărârea CtEDO, Imbrioscia c. Elveţiei, din 24.11.1993 (§ 41). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57852 (accesată: 15.08.2022); CtEDO, Hotărârea Daud c. Portugaliei, hotărârea din 21.04.1998 (§ 38). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58154 (accesată: 15.08.2022).

[2] Hotărârea CtEDO, Beuze c. Belgia, din 09.09. 2019. Opinie separată a judecătorilor: Yudkivska, Vučinić, Turković și Hüseynov [§ 28]. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187802 (accesată: 15.08.2022).

[3] Anca Ioana Negru, Administrarea și aprecierea probelor în procesual penal, Universul Juridic, București, 2022, p. 90. Hotărârea CtEDO, Beuze c. Belgia, (§ 125-130). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187802 (accesată: 15.08.2022).

[4] Iurie Mărgineanu, Principiile justiţiei penale în Republica Moldova, Exegeză comparativă de drept procesual penal, Chişinău, 2006, p. 89.

[5] Nicu Jidovu, Dreptul la apărare al învinuitului şi inculpatului, ROSETTI, Bucureşti, 2004, p. 22.

b) Autoapărarea bănuitului, învinuitului şi inculpatului;

c) Asistenţa juridică acordată bănuitului, învinuitului şi inculpatului.

Din analiza celor invocate menționăm că, „dreptul la apărare nu trebuie înțeles și confundat cu dreptul la asistența juridică din partea avocatului, el fiind un drept complex, în componența lui intrând toate prerogativele acordate persoanelor implicate în proces pentru apărarea drepturilor lor."[1]

Susținem poziția respectivă și deducem că dreptul la apărare cuprinde:

a) Drepturile procesuale ale părților în proces, care constituie mijloace prin care acestea își susțin pozițiile și interesele în fața organelor judiciare;

b) Garanțiile procesuale, care permit părților să beneficieze în mod efectiv și real de drepturile lor procesuale, în special de asistență juridică;

c) Asistența juridică calificată, care garantează părților să fie asistate de un apărător ales sau numit, prin acordarea serviciilor juridice de consultanţă, reprezentare şi/sau apărare în organele de urmărire penală, procuratură și în instanţele judecătoreşti pe cauze penale.

Un alt drept garantat de art. 6 CEDO este **dreptul la tăcere sau libertatea de mărturisire împotriva sa**.

Libertatea de mărturisire împotriva sa, constituie un principiu și un drept fundamental al persoanei, care reprezintă o garanție fundamentală a unui proces echitabil. Dreptul bănuitului, învinuitului și inculpatului de a nu da nici o declarație constituie un drept specific în vederea asigurării unei apărări efective și concrete.

„O importantă componentă a dreptului la apărare o reprezintă dreptul la tăcere și dreptul de a nu contribui la propria incriminare."[2] Dreptul la tăcere este un principiu care garantează fiecărei persoane dreptul de a refuza să răspundă la întrebările adresate de către organele judiciare sau de a evita autoincriminarea. Este un drept legal, recunoscut expres sau condiționat în multe dintre sistemele juridice ale lumii.

Dreptul de a păstra tăcerea a apărut din contestarea lui Sir Edward Coke împotriva instanțelor bisericești și din jurământul acestora din oficiu. La sfârșitul secolului al XVII-lea, a fost consacrată în legislația Angliei ca o reacție a poporului la excesele inchiziției regale. În secolul al XVI-lea oamenii aduși în fața Camerei Stelare și Înaltei Comisii a Angliei au fost nevoiți să depună un jurământ din oficiu, prin care jurau să răspundă la întrebările adresate, neștiind de ce sunt acuzați.

Apelul lui Sir Edward Coke constituie sursa (izvorul) dreptului de a păstra tăcerea. Potrivit juristului american și expertului în probe John Henry Wigmore, renunțarea la procedurile Camerei

---

[1] V. Dongoroz și alții, Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală. Volumul V. Ediția a 2-a. Editura All Beck, București, 2003, p. 349.

[2] Teodor-Viorel Gheorghe, Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal, Editura Hamangiu, 2021, p. 87.

Stelei și a Înaltei Comisii a condus în cele din urmă la apariția principiul, conform căruia „nici o persoană nu este obligată să depună mărturie împotriva sa cu privire la orice acuzație, precum și în orice instanță”. Acest principiu a fost extins în timpul restaurării engleze, începând cu anul 1660, pentru a include „un martor obişnuit, şi nu doar partea acuzată”.

„În Marea Britanie şi în fostele ţări aparţinând Imperiului Britanic, cum ar fi Statele Unite ale Americii şi Republica Irlanda, dreptul la tăcere a rămas consacrat în tradiţia de drept comun moştenită din Anglia. În SUA acest drept a existat până şi înainte de Revoluţia Americană. Cu toate acestea, a fost considerat unul dintre cele mai importante garanţii de protejare a cetăţenilor împotriva acţiunilor arbitrare ale statului, şi a fost consacrat în al Cincilea Amendament al Constituţiei, împreună cu termenul de „proces echitabil”, care a fost menţionat pentru prima dată de către Edward al III-lea în 1354 şi care conţine o formulare similară cu cea din Al Cincilea Amendament.”[1]

Ulterior, dreptul respectiv și-a regăsit reglementările în mai multe actele normative în diferite state, însă în calitate de drept fundamental al persoanei a fost introdus în Pactul internațional cu privire la drepturile civile şi politice, unde, în art. 14 pct. 3 lit. g) garantează dreptul persoanei acuzate la tăcere, reglementând că, „*Orice persoană acuzată de comiterea unei infracţiuni penale are dreptul să nu fie silită să mărturisească împotriva sa sau să-și recunoască vinovăția*.”

În cauza CtEDO, Ibrahim și alții c. Regatului Unit[2], Curtea a reținut că, „*(...) Comitetul ONU pentru Drepturile Omului a precizat clar că dreptul la un proces echitabil în temeiul articolului 14 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice implică dreptul de a fi notificat cu privire la drepturile procedurale, inclusiv dreptul la asistență juridică și dreptul de a păstra tăcerea (...)*.”

Un caz cunoscut lumii juridice, care a dat naștere unor standarde în privința acestui drept, este cazul Miranda c. Arizonei[3]. Potrivit acestui caz, inculpatul, fiind privat de libertate, a fost audiat de organele judiciare fără a i se aduce la cunoștință complet și efectiv drepturile sale. Curtea Supremă de Justiție a SUA a reținut că, „*(...). Dacă persoana indică, înainte sau în timpul interogatoriului, că dorește să păstreze tăcerea, interogatoriul trebuie să înceteze; dacă declară că dorește un avocat, interogarea trebuie să înceteze până când este prezent un avocat. În cazul în care persoana aflată în detenție răspunde la unele întrebări în timpul interogatoriului, el poate invoca ulterior dreptul său de a păstra tăcerea (...)*.”

„Astfel, s-a dezvoltat ceea ce astăzi numim „Avertismentul Miranda”, adică rezultatul

[1] Dreptul la tăcere: Natura juridică și cine se poate prevala. Avocat penal Cluj, 25.07.2021. Disponibilă: http://avocatripan.ro/dreptul-la-tacere-natura-juridica-si-cine-se-poate-prevala/ [accesată: 11.08.2022].

[2] Hotărârea CtEDO Ibrahim și alții c. Regatului Unit din 13.09.2016 (§ 271). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166680 [accesată: 28.07.2022].

[3] Hotărârea Nr. 759, 384 U.S. 436, cauza Miranda v. Arizona, din 13.06.1966. Disponibilă: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/384/436/ [accesată: 23.08.2022].

consacrării obligației organelor de cercetare penală de informare a persoanelor audiate sau ascultate, suspecți sau inculpate, cu privire la dreptul de a nu se autoincrimina, respectiv posibilitatea exercitării dreptului la tăcere, cu privire la oricare dintre faptele ori împrejurările despre care persoana este întrebată. … În cazul în care organele de cercetare penală refuză să folosească avertismentul Miranda în cadrul audierii sau ascultării suspectului sau a inculpatului, proba nu va putea fi folosită împotriva sa într-un proces penal. În 1984, Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii a revenit prin cauza Berkemer v. McCarty, hotărând că o persoană supusă audierii și care se află în stare de reținere sau arest, are dreptul să beneficieze de garanțiile procesuale ce reies din Avertismentul Miranda, indiferent de natura sau severitatea infracțiunii de care este suspectată sau pentru care persoana în cauza a fost arestată."[1]

La 09.03.2016, Parlamentul European și Consiliul Europei, au adoptat Directiva (UE) 2016/343 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale.[2] Această Directivă reglementează o serie de prevederi în materia prezumției nevinovăției.

Art. 7 din Directiva (UE) 2016/343, care reglementează dreptul de a păstra tăcerea și de a nu se autoincrimina.[3]

„*(...) Importanța notificării suspecților cu privire la drepturile lor a fost recunoscută și prin adoptarea Directivei 2012/13/UE privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale (...). Preambulul directivei explică că dreptul la informare cu privire la drepturile procedurale, care este dedus din jurisprudența Curții, ar trebui stabilit în mod explicit. Articolul 3 din directivă prevede ca suspecții să fie notificați cu privire la cinci drepturi procedurale, inclusiv dreptul la un avocat și dreptul de a păstra tăcerea (...)*."[4]

---

[1] Predescu Sorin-Adrian, Avertismentul Miranda – Cum a ajuns conceptul preluat din dreptul american să fie indispensabil procedurilor penale din orice stat de drept. Disponibilă: https://www.juridice.ro/602377/avertismentul-miranda-cum-a-ajuns-conceptul-preluat-din-dreptul-american-sa-fie-indispensabil-procedurilor-penale-din-orice-stat-de-drept.html#comments [accesată: 19.07.2022].

[2] Directiva (UE) 2016/343 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale, adoptată la 09.03.2016 de către Parlamentul European și Consiliul Europei. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0343&from=FI [accesată: 19.07.2022].

[3] „*(1) Statele membre se asigură că persoanele suspectate și acuzate au dreptul de a păstra tăcerea în legătură cu infracțiunea de săvârșirea căreia sunt suspectate sau acuzate. (2) Statele membre se asigură că persoanele suspectate și acuzate au dreptul de a nu se autoincrimina. (3) Exercitarea dreptului de a nu se autoincrimina nu împiedică autoritățile competente să strângă probe care pot fi obținute în mod legal prin utilizarea unor măsuri de constrângere prevăzute de lege și care au o existență independentă de voința persoanelor suspectate sau acuzate. (4) Statele membre pot permite autorităților sale judiciare ca, la pronunțarea hotărârilor, să țină seama de atitudinea cooperantă a persoanelor suspectate și acuzate. (5) Exercitarea de către persoanele suspectate și acuzate a dreptului de a păstra tăcerea și a dreptului de a nu se autoincrimina nu se utilizează împotriva acestora și nu se consideră a fi o dovadă a săvârșirii infracțiunii respective de către acestea. (6) Prezentul articol nu împiedică statele membre să decidă ca, în cazul infracțiunilor minore, procesul sau unele faze ale acestuia să se poată desfășura în scris sau fără interogarea persoanei suspectate sau acuzate de către autoritățile competente în legătură cu infracțiunea în cauză, cu condiția ca acest lucru să respecte dreptul la un proces echitabil*."

[4] Hotărârea CtEDO Ibrahim și alții c. Regatului Unit din 13.09.2016 (§ 271). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166680 [accesată: 28.07.2022].

„Deşi art. 6 al Convenţiei Europene nu menţionează în mod expres dreptul de a păstra tăcerea şi una din componentele lui - dreptul de a nu contribui la propria incriminare, Curtea Europeană în jurisprudența sa a menționat că dreptul la un proces echitabil include și „dreptul pentru orice acuzat în sens autonom, de a păstra tăcerea și de a nu încerca să contribuie la propria incriminare" (...).[1]

Curtea Europeană a legat strâns *privilegiul împotriva autoincriminării şi dreptul la tăcere* de **dreptul la asistență juridică**. Accesul timpuriu la un avocat este parte a garanţiilor procedurale pe care instanţa o va avea în vedere, mai ales atunci când analizează dacă o procedură a stins însăși esenţa **dreptului împotriva autoincriminării** (*Cauza Pishchalnikov c. Rusiei*,[2] 24 septembrie 2009, §. 69). În etapa anchetei, suspectul este într-o poziţie deosebit de vulnerabilă, şi *această vulnerabilitate poate fi compensată numai, în mod corespunzător, prin asistența unui avocat a cărui sarcină este, printre altele, de a ajuta să se asigure respectarea dreptului unui acuzat de a nu se incrimina pe el însuşi* (*Cauza Salduz c. Turciei*,[3] 27 noiembrie 2008, nr. 36391/02, § 54).

În cauza CtEDO, Funke c. Franței, din 25.02.1993[4], Curtea a constatat că, *„(...) autoritățile vamale au asigurat condamnarea domnului Funke pentru a obține anumite documente despre care credeau că trebuie să existe, deși nu erau sigure de fapt. Neputând sau nevrând să le probeze prin alte mijloace, ei au încercat să-l oblige pe reclamant însuși să furnizeze dovezi despre infracțiunile pe care le-ar fi comis. (...) nu se poate justifica o astfel de încălcare a dreptului oricărei persoane „acuzate", în sensul autonom al acestei expresii din articolul 6 (art. 6), de a păstra tăcerea și să nu contribuie la autoincriminarea sa*."

De altfel, jurisprudența Curții Europene a determinat că și atunci **când persoana suspectată de comiterea infracțiunii este audiată ca martor**, **ea**, de asemenea, **beneficiază de dreptul la tăcere**.

Astfel, în *Cauza Brusco c. Franţei*[5] din 14.10.2010 (§. 44-55), *„reclamantul, suspectat de a fi instigator la săvârşirea unei agresiuni, a fost reţinut, apoi interogat în calitate de martor după ce a trebuit să depună jurământ. Potrivit Curţii, acesta nu era însă un simplu martor, ci făcea, în realitate, obiectul unei „învinuiri în materie penală" şi, prin urmare,* ***beneficia de dreptul de a nu contribui la propria incriminare şi de a păstra tăcerea****. Această situaţie a fost agravată de faptul că domnul Brusco nu a fost asistat de un avocat decât după douăzeci de ore de la plasarea sa în*

---

[1] HCC nr. 28 din 18.11.2014 pentru controlul constituţionalităţii articolului 234 din Codul contravenţional al Republicii Moldova (sancționarea contravențională a proprietarului vehiculului pentru necomunicarea identității persoanei căreia i-a încredințat conducerea) (pct. 35).

[2] Hotărârea CtEDO, Pishchalnikov c. Rusiei, din 24.09.2009 (§ 69). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94293 [accesată: 28.07.2022].

[3] Hotărârea CtEDO, Salduz c. Turciei, din 27.11.2008 (§ 54). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89893 [accesată: 28.07.2022].

[4] Hotărârea CtEDO, Funke c. Franței, din 25.02.1993 (§ 44). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57809 [accesată: 01.09.2022].

[5] Hotărârea CtEDO, Brusco c. Franței, din 14.10.2010 (§ 44-55). Disponibillă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100969 [accesată: 01.09.2022].

stare de reţinere. Dacă avocatul său ar fi fost prezent, ar fi putut să îl informeze pe domnul Brusco cu privire la dreptul său de a păstra tăcerea. ”

Mai târziu însă, o clarificare detaliată a dreptului la tăcere este dată de Curtea europeană în cauza Saunders c. Regatului Unit, unde singura preocupare a Curții a fost utilizarea declarațiilor relevante la procesul penal al reclamantului. Astfel, Curtea a statuat că, „*Dreptul de a nu se autoincrimina, în special, presupune ca acuzarea să urmărească să-și dovedească cauza împotriva învinuitului fără a recurge la probe obținute prin metode de constrângere sau oprimare (presiuni) cu sfidarea voinței învinuitului. În acest sens, dreptul este strâns legat de prezumția de nevinovăție cuprinsă în articolul 6 alin. 2 din Convenție (...)*.”[1] Prin urmare, se desprinde că, dreptul la păstrarea tăcerii și dreptul de a nu contribui la propria sa incriminare, presupune, pe lângă altele, că organul de urmărire penală și procurorul sunt obligați să administreze probe fără a acționa prin constrângere sau presiuni împotriva bănuitului sau învinuitului.

Pe de altă parte, „*Dreptul de a nu se autoincrimina, se referă însă în primul rând la respectarea voinței unui acuzat de a păstra tăcerea. (...) aceasta nu se extinde la utilizarea în cadrul procedurilor penale a probelor care pot fi obținute de la acuzat prin folosirea puterilor obligatorii, dar care au o existență independentă de voința suspectului, cum ar fi, printre altele, documente obținute în temeiul unui mandat, probe de respirație, sânge și urină și țesut corporal în scopul testării ADN. (...) Curtea este chemată doar să decidă dacă (...) declarațiile obținute de la reclamant (...) constituie o încălcare nejustificată a dreptului. Această întrebare trebuie examinată de Curte în lumina tuturor împrejurărilor cauzei. În special, trebuie să se stabilească dacă reclamantul a fost supus constrângerii să depună mărturie și dacă utilizarea mărturiei rezultate în procesul său a încălcat principiile de bază ale unei proceduri echitabile inerente articolului 6 alin. 1 din care dreptul de a nu se autoincrimina este element constitutiv*.”[2]

Privitor la constrângere, Curtea europeană, în jurisprudența sa, a identificat cel puțin trei situații care generează îngrijorări cu privire la constrângerea necorespunzătoare, care duce la încălcarea articolului 6 CEDO. Astfel, în cauza Ibrahim și alții c. Regatului Unit[3], Curtea se expune asupra celor trei situații.[4]

„Exercitarea dreptului de a nu se autoincrimina nu împiedică însă strângerea probelor ce pot fi obținute legal de la persoana suspectă, folosind măsuri de coerciție legală, probe cu existență

---

[1] Hotărârea CtEDO, cauza Saunders c. Regatului Unit, din 17.12.1996 (§ 68). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58009 [accesată: 01.09.2022].

[2] Hotărârea CtEDO, Saunders c. Regatului Unit, din 17.12.1996 (§ 69).

[3] Hotărârea CtEDO, Ibrahim și alții c. Regatului Unit, din 13.09.2016 (§ 267).

[4] „*(...) Prima este cazul în care un suspect este obligat să depună mărturie sub amenințarea cu sancțiuni și depune în consecință aceste mărturii (de exemplu, Saunders c. Regatului Unit și Brusco c. Franței) sau este sancționată pentru refuzul de a depune mărturie (de exemplu, Heaney și McGuinness c. Irlandei și Weh c. Austriei). Al doilea este cazul în care presiunea fizică sau psihică, adesea sub forma unui tratament care încalcă articolul 3 din Convenție, este aplicată pentru a obține dovezi sau declarații reale (de exemplu, Jalloh c. Germaniei, Magee c. Regatului Unit și Gäfgen c. Germaniei). Al treilea este cazul în care autoritățile folosesc subterfugii (metode viclene) pentru a obține informații pe care nu le-au putut obține în timpul audierii (de exemplu, Allan c. Regatului Unit)*.”

independentă de voința acesteia, precum probele obținute prin percheziție sau supraveghere tehnică, ori prin prelevarea de probe biologice."[1]

Susținem această poziție, deoarece organul de urmărire penală și procurorul sunt obligați de a administra probe indiferent de voința bănuitului sau învinuitului, prin acțiuni procesuale și măsuri speciale de investigații, care trebuie să fie autorizate corespunzător atunci când este necesitatea unei ingerințe a drepturilor acestor persoane. O problemă, în acest sens, poate apărea atunci când există necesitatea de a efectua cercetarea la fața locului în domiciliul persoanei sau a altei încăperi, cu obținerea acordului scris în ordinea art. 118 alin. (2) CPP. Întrebarea este dacă în acest caz este lezat dreptul de a nu se autoincrimina atunci când infracțiunea putea fi comisă de un membru al familiei? Considerăm că nu este lezat acest drept. În susținerea poziției respective vin prevederile art. 118 alin. (2) CPP, potrivit căruia „*(...) În caz de infracţiune de violenţă în familie, cercetarea la faţa locului a domiciliului poate fi efectuată cu acordul victimei, iar dacă victima este o persoană minoră, cu acordul membrului major al familiei, altul decât făptuitorul (...)*." Prin utilizarea textului „altul decât făptuitorul", legislatorul stabilește că prin această acțiune nu poate exista ingerințe în privința dreptului analizat.

Pentru a stabili dacă dreptul reclamantului de a nu se autoincrimina a fost încălcat, Curtea va ține seama, la rândul său, de următorii factori: „*natura și gradul constrângerii utilizate pentru obținerea probelor; ponderea interesului public în cercetarea și pedepsirea infracțiunii în cauză; existența oricăror garanții relevante în procedură; și utilizarea la care se face orice material astfel obținut*."[2]

Într-o altă cauză, Serves c. Franței, reclamantul a fost citat să se prezinte în calitate de martor și să depună mărturii. Prezentându-se în fața judecătorului de instrucție, acesta a refuzat să facă declarații sub riscul autoincriminării, fapt pentru care a fost amendat. În acest caz, Curtea a examinat dacă pedeapsa reclamantului a fost totuși o acuzare în sensul art. 6 § 1 CEDO. Astfel, Curtea a reținut că, „*(...) acuzarea este „înștiințarea oficială dată unei persoane de către autoritatea competentă a unei acuzații că acesta a săvârșit o infracțiune", definiție care corespunde și testului dacă „situația [suspectului] a fost substanțial afectată" (...). În aceste împrejurări, Curtea admite că, atunci când (...) a fost citat să se prezinte ca martor și amendat (...), acesta ar putea fi considerat subiectul unei „acuzații" în sensul autonom al articolului 6 § 1*."[3]

Totodată, Curtea a statuat că, „*Este de înțeles că reclamantul ar trebui să se teamă că unele*

---

[1] Ancuța Georgeta-Raluca, Aspecte teoretice și practice privind autoincriminarea în procesul penal, Universul Juridic Premium nr. 11/2017. Disponibilă: https://lege5.ro/Gratuit/gi3dcnjxgm4a/aspecte-teoretice-si-practice-privind-autoincriminarea-in-procesul-penal [accesată: 01.07.2021].
[2] Hotărârea CtEDO, Jalloh c. Germaniei, din 11.07.2006 (§ 117). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76307 [accesată: 02.09.2022].
[3] Hotărârea CtEDO, Serves c. Franței, din 20.10.1997 (§ 42). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58103 [accesată: 02.09.2022].

dintre probele pe care ar fi fost chemat să le dea în fața judecătorului de instrucție ar fi fost o autoincriminare. Astfel, ar fi fost admisibil ca acesta să fi refuzat să răspundă la orice întrebări care ar fi fost de natură să-l orienteze în această direcție.”[1]

Un interes aparte, în acest sens, ne-a trezit cauza CtEDO, Weh c. Austriei[2], care menționează despre „teoria celor trei alegeri dificile cu care se confruntă martorul”, atunci când depune declarații sub jurământ, riscând să răspundă pentru declarații mincinoase sau refuzul de a da declarații, în scopul de a nu se autoincrimina și de a păstra tăcerea. Astfel, pentru a nu leza aceste drepturi organele judiciare nu trebuie să creeze așa situații în care să plaseze persoana să selecteze între a fi tras la răspundere ori să coopereze cu aceste organe, să depună declarații prin care să se incrimineze în propriul proces ori să depună declarații mincinoase și să fie tras la răspundere penală.

În cauza John Murray c. Regatului Unit[3], Curtea europeană a diferențiat două aspecte: obligaţia persoanei de a pune jurământul (adică, a spune numai adevărul) în raport cu obligaţia de a da declarații şi de a se incrimina în propria cauză. Instanța europeană a făcut o claritate, menționând că, este important scopul depunerii jurământului, care se manifestă prin asigurarea sincerităţii declarațiilor (la depunerea jurământului) și nicidecum a celui de a răspunde la întrebările incriminatoare.

Analiza practicii CtEDO menționate denotă că, se interzice folosirea metodelor de constrângere pentru obținerea declarațiilor, contra voinței persoanei audiate, implicit și a martorului care se include în acuzația în materie penală în cazul în care declarațiile acestuia ar putea contribui la propria incriminare.

Într-o cauză recentă, Wang c. Franței, reclamanta, pe lângă lezarea dreptului la apărare și la interpret, a invocat nerespectarea dreptului la tăcere. Astfel, aceasta, la etapele inițiale de cercetare, a fost citată la poliție, unde i s-a adus la cunoștință faptul că este bănuită de exercitarea ilegală a profesiei de medic. Totodată, polițistul i-a adus la cunoștință că este în drept de a întrerupe audierea în orice moment, fără să i se explice în mod concret că are dreptul de a nu da declarații. În acest caz, Curtea reține că, „*(...) în cursul ședinței libere, reclamantul, căruia nu i s-a oferit posibilitatea de a păstra tăcerea, a descris, în mod precis și detaliat, practicarea activității sale, care era în sine constitutivă infracțiunii de care a fost acuzat (...). Prin urmare, trebuie considerat ca s-a autoincriminat în sensul jurisprudenței Curții (...), chiar dacă, în cadrul procedurii ulterioare, ea și-a susținut declarațiile*.”[4]

---

[1] Hotărârea CtEDO Serves c. Franței, din 20.10.1997 (§ 47). .

[2] Hotărârea CtEDO, Weh c. Austriei, din 08.04.2004 (§ 41-55). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61701 [accesată: 05.09.2022].

[3] Hotărârea CtEDO, John Murray c. Regatului Unit, din 08.02.1996 (§ 47). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57980 [accesată: 17.07.2022].

[4] Hotărârea CtEDO, Wang c. Franței, din 28.04.2022 (§ 84). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-216926 [accesată: 03.09.2022].

Așadar, este necesar că atunci când organul de urmărire penală sau procurorul, precum și instanța de judecată, până la audierea persoanei sunt obligați să-i explice acesteia drepturile, implicit dreptul de a păstra tăcerea (a nu face declarații). Explicarea dreptului trebuie să fie clară, precisă și înțeleasă. În caz contrar, se va considera lezarea acestui drept. În acest sens, Curtea europeană, în cauza Wang c. Franței, a mai reținut că, „*(...) decizia unui acuzat de aşi exercita sau de a renunța la drepturile garantate de articolul 6 § 3 c) nu poate fi luată decât dacă înțelege clar faptele de care este acuzat pentru a putea măsura miza procedurii și să evalueze oportunitatea unei eventuale derogări. Mai mult, pentru a avea sens, notificarea dreptului la interpret, precum și a celorlalte drepturi fundamentale ale apărării trebuie făcută într-o limbă pe care reclamantul o înțelege (...)*."[1]

Potrivit art. 264 alin. (3) CPP „*persoanei care face declaraţie de autodenunţare,* ***înainte de a o face***, (s.a.) *i se explică* ***dreptul de a nu spune nimic şi de a nu se autoincrimina*** (s.a.), *precum şi că în caz de autocalomnie, care împiedică constatarea adevărului, ea nu va avea dreptul la repararea prejudiciului în condiţiile legii, şi despre aceasta* ***se face menţiune în procesul-verbal privind autodenunţarea sau în conţinutul declaraţiei de autodenunţare*** (s.a.)".

În cauza Erkapić c. Croației, Curtea a luat în considerare faptul că **co-acuzaţii**, ale căror declaraţii au fost folosite împotriva lui Erkapić, **nu au fost reprezentaţi de apărători la alegerea lor**. Curtea a statuat că instanţele judecătoreşti naţionale au acţionat încălcând art. 6 CEDO, deoarece au folosit declaraţiile probatorii ale **co-acuzaţilor fără a evalua circumstanţele legate de interogarea de către poliţie, inclusiv lipsa reprezentării efective de către avocat**.[2]

Astfel, atunci când declarațiile joacă un rol preponderent pentru judecată, indiferent dacă acestea au fost date de un martor, în sensul strict al cuvântului, sau co-acuzat, ele constituie dovezi ale acuzării la care se aplică garanțiile prevăzute la art. 6 alin. 1 și alin. 3 lit. d) CEDO (Hotărârea CtEDO Ferrantelli și Santangelo c. Italiei, din 7 august 1996, § 51 și 52).[3]

Având în vedere faptul că declarațiile co-acuzatului, **administrate în absența unor garanții procedurale împotriva autoincriminării**, au fost folosite în măsura în care a permis a se stabili faptele care sunt importante pentru calificarea acțiunilor reclamantului, Curtea consideră că protecția drepturilor lui au fost restricționate, într-o măsură care **subminează echitatea procesului** (Hotărârea CtEDO Luțenko c. Ucrainei, din 12 decembrie 2008, §. 52).

Factori pe care Curtea îi va avea în vedere la stabilirea faptului dacă a existat o încălcare includ: natura şi gradul de constrângere, existența unor garanţii corespunzătoare, precum şi utilizarea materialului astfel obţinut în cadrul procedurilor ulterioare (Cauza Allan c. Regatului

[1] Hotărârea CtEDO, cauza Wang c. Franței, din 28.04.2022 (§ 70). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-216926 [accesată: 26.03.2023]
[2] Hotărârea CtEDO, Erkapić c. Croaţiei, din 25.04.2013 (§80-84). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-118734 [accesată: 03.09.2022].
[3] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57997 [accesată: 03.09.2022].

Unit,[1] din 5 noiembrie 2002, nr. 48539/99, § 44; Cauza Heaney şi McGuinness c. Irlandei,[2] din 21 decembrie 2000, nr. 34720/97, § 55; Cauza Jalloh c. Germaniei,[3] din 11 iulie 2006, nr.54810/00, § 112-123).

În ceea ce priveşte punerea în aplicare a dreptului la tăcere şi privilegiul împotriva autoincriminării, constatarea încălcării depinde de presupusele probe incriminatoare obţinute prin constrângere sau care contravin dreptului la tăcere sau privilegiului împotriva autoincriminării, atunci când au avut loc în cadrul procedurilor penale. (Cauza Marttinen c. Finlandei, [4] din 21 aprilie 2009, nr. 19235/03, §. 64).

Spre deosebire de legislaţia anterioară, legislaţia procesual-penală în vigoare vine cu garanții în vederea asigurării libertății de mărturisire împotriva sa. Potrivit art. 21 CPP, denumit „Libertatea de mărturisire împotriva sa", „*Nimeni nu poate fi silit să mărturisească împotriva sa ori împotriva rudelor sale apropiate, a soţului, soţiei, logodnicului, logodnicei sau să-şi recunoască vinovăţia. Persoana căreia organul de urmărire penală îi propune să facă declaraţii demascatoare împotriva sa ori a rudelor apropiate, a soţului, soţiei, logodnicului, logodnicei este în drept să refuze de a face asemenea declaraţii şi nu poate fi trasă la răspundere pentru aceasta*."

Din această normă procesuală se deprind două reguli, și anume:

1) Imunitatea de a da declarații;
2) Libertatea de mărturisire împotriva sa sau de ași recunoaște vinovăția.

Referitor la prima regulă, „(…) ține de anumite categorii morale cum sunt conștiința, clemența, relațiile de familie."[5] În același timp, norma procesuală vizată indică concret cercul de persoane împotriva cărora nimeni nu poate fi silit să mărturisească. Legea vine cu garanții efective, prin acordarea dreptului de a refuza de a face declarații, iar pentru aceasta persoana nu este trasă la răspundere.

CtEDO, în cauza Hummer c. Germaniei[6], a reținut că, „*Curtea reamintește, în acest context, că dispozițiile care acordă membrilor de familie ai acuzatului dreptul de a nu depune mărturie în calitate de martori în instanță* ***pentru a evita să fie puși într-o dilemă morală*** *pot fi găsite în dreptul intern al mai multor state membre ale Consiliului Europa și, ca atare, nu sunt incompatibile cu articolul 6 §§ 1 și 3 (d) din Convenție (a se vedea Unterpertinger împotriva Austriei, 24 noiembrie 1986, § 30, Seria A nr. 110)*."

În conformitate cu prevederile art. 6 pct. 41) CPP, prin rude apropiate se are în vedere „*copii,*

---

[1] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60713 [accesată: 03.09.2022].
[2] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59097 [accesată: 03.09.2022].
[3] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76307 [accesată: 03.09.2022].
[4] Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92233 [accesată: 17.10.2022].
[5] Dolea Igor, Imunitățile și privilegiile martorului în procesul penal, Probleme actuale ale jurisprudenței: realizări și perspective, Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova, Științe Juridice, CE USM, Chișinău, 2002, p. 350.
[6] Hotărârea CtEDO, Hummer c. Germaniei, din 19.07.2012 (§ 41). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112280 [accesată: 12.08.2022].

părinţi, fraţi şi surori, bunici, nepoţi.” Această listă este exhaustivă. După noi, în calitate de rude apropiate trebuie incluși soțul și soția. În acest sens, propunem modificarea și completarea art. 6 pct. 41) CPP.

Din dispozițiile art. 21 alin. (2) CPP reiese că regula de a propune persoanei să facă declarații demascatoare (…) îi revine doar organului de urmărire penală. Considerăm că legea procesual-penală trebuie modificată și completată, întrucât această regulă să se refere în mod expres și la organul de constatare, procuror și instanță de judecată. Or, în toate fazele și etapele procesului penal poate exista situația în care acești subiecți să informeze persoana cu privire la aceste deziderate.

O altă garanție instituită de legea procesuală penală este prevăzută în art. 105 alin. (7) CPP, conform căruia, „*în mod obligatoriu, fiecare martor este întrebat dacă este soţ sau rudă apropiată cu vreuna din părţi şi în ce relaţii se află cu părţile. În cazul în care se dovedeşte a fi soţ sau rudă apropiată a bănuitului, învinuitului, inculpatului, martorului i se explică dreptul de a tăcea şi este întrebat dacă acceptă să facă declaraţii*.” Observăm că legea procesual-penală impune garanții efective și în cazul martorului, aducându-i la cunoștință în mod obligatoriu dreptul de a tăcea, în cazurile menționate în art. 105 alin. (7) CPP.

Art. 63 alin. (7) CPP interzice audierea în calitate de martor a persoanei faţă de care există anumite probe că a săvârşit o infracţiune. În baza art. 92 alin. (3) pct. 8) CPP: „*Nu pot fi citaţi şi ascultaţi ca martori*: (pe lângă alte categorii de persoane), *persoana faţă de care există anumite probe că a săvârşit infracţiunea ce se investighează*.”

Totodată, „*Martorul are dreptul: să refuze de a face declaraţii, de a prezenta obiecte, documente, mostre pentru cercetare comparativă sau date dacă acestea pot fi folosite ca probe care mărturisesc împotriva sa sau a rudelor sale apropiate*,” în conformitate cu prevederile art. 90 alin. (12) pct. 7) CPP.

În cauza, Ibrahim și alții c. Regatului Unit, s-a constatat că reclamantul a fost audiat inițial în calitate de martor, adică fără a i se garanta dreptul la apărare. În timpul audierii s-a constatat că acesta a contribuit la comiterea infracțiunii. Deși, din acest moment autoritățile trebuiau să înceteze audierea și să-i garanteze drepturile unui acuzat, implicit dreptul la apărare, autoritățile au prelungit audierea sa în calitate de martor, iar apoi l-au privat de libertate și condamnat. „*(...) Articolul 21 al Directivei 2013/48/UE privind accesul la un avocat explică, de asemenea, că, în cazul în care, în cursul audierii de către poliție, un martor devine suspect, interogatoriul poate continua numai după ce a fost informat că este suspect și este capabil pentru a-și exercita pe deplin dreptul la consiliere juridică (...)*.”[1]

CC RM nu s-a detașat de la jurisprudența constantă a CtEDO în această materie.

[1] Hotărârea CtEDO, Ibrahim și alții c. Regatului Unit, din 13.09.2016 (§ 271). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166680 [accesată: 28.07.2022].

„*Așadar, rațiunea interdicției criticate [articolul 90 alin. (3) pct. 8) din Codul de procedură penală] constă în asigurarea efectivă a garanțiilor de care beneficiază persoana în privința căreia organul de urmărire penală deține anumite probe că ar fi comis o infracțiune,* i.e. dreptul de a fi asistat de un apărător, dreptul de a nu se autoincrimina și dreptul la tăcere. *În acest sens, persoanele avute în vedere de articolul 90 alin. (3) pct. 8) din Codul de procedură penală – persoanele „acuzate de comiterea unei infracțiuni", în sensul articolului 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului – trebuie să fie informate despre drepturile lor.*"[1]

Bănuitul, învinuitul, inculpatul, are dreptul: „*să facă declaraţii sau să refuze de a le face, atrăgându-i-se atenţia că dacă refuză să dea declaraţii nu va suferi nici o consecinţă defavorabilă, iar dacă va da declaraţii acestea vor putea fi folosite ca mijloace de probă împotriva sa*" (art. 64 alin. (4); 66 alin. (2) pct. 8) CPP).

„Exercitarea dreptului de a nu da nici o declarație nu poate fi utilizată împotriva suspectului sau inculpatului în nici o fază a procesului penal, neputând sta la baza formării convingerii organelor judiciare. Înainte de a fi ascultați, suspectului și inculpatului trebuie să li se pună în vedere de către organele judiciare că au dreptul de a nu face nici o declarație; nerespectarea acestei obligații poate atrage sancțiunea excluderii probei nelegal administrate."[2]

Bănuitul, învinuitul, inculpatul nu poate fi forţat în conformitate cu art. 103 alin. (3) CPP „*să mărturisească împotriva sa sau împotriva rudelor sale apropiate ori să-şi recunoască vinovăţia şi nu poate fi tras la răspundere pentru refuzul de a face astfel de declaraţii.*" Aceasta prevedere corespunde rigorilor internaționale în materie.

În conformitate cu prevederile art. 109 alin. (7) CPP, „*În mod obligatoriu, fiecare martor este întrebat dacă este soţ sau rudă apropiată cu vreuna din părţi şi în ce relaţii se află cu părţile. În cazul în care se dovedeşte a fi soţ sau rudă apropiată a bănuitului, învinuitului, inculpatului, martorului i se explică dreptul de a tăcea şi este întrebat dacă acceptă să facă declaraţii*." În această privință, legea procesuală penală asigură garanții efective și concrete cu privire la respectarea dreptului la tăcere.

Analiza normelor de procedură expuse ne permite să conchidem că principiul instituit de art. 21 CPP și alte norme de procedură penale includ atât dreptul la tăcere al persoanei audiate în unele situații strict determinate de CPP, cât și dreptul de a nu mărturisi împotriva altor persoane - rude

---

[1] DCC de inadmisibilitate din 29.01.2019 a sesizării nr. 17g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 90 alin. (3) pct. 8) din Codul de procedură penală (interdicția audierii în calitate de martor a unei persoane acuzate că ar fi comis o infracțiune) (pct.20) „*În ipoteza în care organul de urmărire penală nu ar deține probe că o anumită persoană ar fi comis infracțiunea investigată și ar cita-o în calitate de martor în contextul anchetei desfășurate, iar persoana în discuție ar da declarații care ar contribui la propria acuzare, atunci organul de urmărire penală trebuie să oprească audierea acesteia și să o notifice despre drepturile sale procedurale (în acest sens, a se vedea punctul 21 din Preambulul Directivei 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013). În caz contrar, este posibil să se constate o încălcare a art. 6 din Convenția Europeană (a se vedea Ibrahim şi alţii v. Regatul Unit [MC], 13 septembrie 2016, § 301-311)*" DCC de inadmisibilitate din 29.01.2019 (pct.21).

[2] Udroiu Mihail, Sinteze de Procedură penală. Partea generală, Ediția 2, Volumul I, Editura C.H. Beck, București, 2021, p. 68.

apropiate. Putem să distingem două categorii de subiecți ce beneficiază de acest drept. În primul rând, este vorba despre dreptul acuzatului la tăcere; în al doilea rând, despre dreptul martorului de a beneficia de imunităţi și privilegii. Privilegiul contra propriei incriminări și a incriminări altor persoane apropiate, scutește de răspundere pentru refuz de a da declarații și de careva consecinţe defavorabile pentru persoana care a beneficiat de atare garanție.

„În cauza Funche v. Franţa, Curtea a constatat încălcarea dreptului persoanei la tăcere printr-o cerere de furnizare a unor documente precis identificate, și anume: extrasul de pe conturile sale bancare în străinătate, sub ameninţare cu sancţiuni penale în caz de refuz."[1]

Există situații când persoana inițial citată în calitate de martor este audiată în calitate de bănuit. În practică astfel de situații lasă loc de abuzuri, în special în ceea ce ține de asigurarea dreptului la tăcere.

„Pentru a asigura martorului acest privilegiu al tăcerii, instanţa de judecată trebuie să stabilească din împrejurările cauzei şi natura probelor, pentru prezentarea cărora a fost chemat, că sunt temeiuri rezonabile de a aştepta urmări periculoase pentru martor, dacă el va fi forţat să răspundă la întrebări. Dacă, după ce martorul a făcut uz de imunitatea sa, totuşi a fost impus să răspundă la întrebările care-l compromit (incriminating questions), atunci, la examinarea în continuare a cauzei de învinuire a martorului, răspunsurile sale nu vor putea fi folosite în calitate de probe."[2]

„Privilegiul contra autoacuzării trebuie respectat în oricare etapă a procesului, la toate nivelurile de jurisdicţie. Ea se răspândeşte nu numai asupra dezbaterilor judiciare, ci şi în privinţa altor proceduri legate de ascultarea oficială. Astfel fiecare întrebare, răspunsul căreia poate demasca martorul, poate rămânea fără răspuns, dacă el nu va dori să vorbească liber, manifestând în aşa fel consimţământul său."[3]

„Conform art. 51 din Constituţia Federaţiei Ruse, anchetatorul este obligat să lămurească martorului şi părţii vătămate despre dreptul de a refuza depunerea de declaraţii care îi demască în săvârşirea infracţiunii pe ei şi rudele lor apropiate. Acest fapt se consemnează în procesul-verbal confirmat prin semnătura martorului (părţii vătămate)."[4]

CtEDO a criticat consecvent încălcarea dreptului la tăcere, ca componentă indispensabilă a dreptului la apărare. Curtea concluzionează că dreptul reclamantului la apărarea legală a fost restricționat în faza inițială a cercetării penale, că nu există motive convingătoare pentru această restricție și că declarațiile sale auto-incriminatoare făcute în timpul interogării poliției fără acces la un avocat a fost folosit pentru condamnarea sa. Rezultă că, în această privință, a existat o

---

[1] V. Berger. Jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 1998, p. 387.
[2] Уимшир А. М. Уголовный процесс (перевод с английского). Москва: Иностр. лит.-ры, 1947, p. 188–189.
[3] Николайчик В. М. Уголовный процесс США. Наука, 1981, p. 20.
[4] Якупов Р. Х. Уголовный процесс. Учебник для Вузов. Зерцало, 1998, p. 126.

încălcare a art. 6 par. 1 împreună cu art. 6 par. 3 lit. (c) din Convenție.[1]

În cauza Alexandr Zaichenko c. Russiei, CtEDO a mai stabilit că persoanele audiate de către poliție, altele decât persoanele bănuite, trebuie să poată fi asistate de către un avocat în cazul în care pe parcursul interogării ele au devenit persoane bănuite de comiterea unei infracțiuni.[2] În cauza respectivă, în contextul examinării plângerii reclamantului privind nerespectarea privilegiului său împotriva autoincriminării și a dreptului la tăcere, Curtea a explicat că odată ce a existat o suspiciune de furt împotriva reclamantului, a revenit poliției, în toate împrejurările cauzei, să îi informeze asupra acestor drepturi.

În cauza CtEDO, Schmid-Laffer c. Elveției[3], Curtea a reținut că, atunci când reclamanta a fost audiată pentru prima dată de poliție, nu exista nimic în dosarul cauzei care să sugereze că ar fi trebuit tratată ca o persoană acuzată de o infracțiune și ar fi trebuit să fie informată cu privire la dreptul ei de a păstra tăcerea. Cu toate acestea, în timpul celui de-al doilea interogatoriu, moment în care a fost supusă unei „acuzații penale" în sensul art. 6 CEDO, în circumstanțele cazului îi revenea poliției să o informeze cu privire la dreptul ei la tăcere și la privilegiu împotriva autoincriminării.

În special, în cauza CtEDO, Țurcan și Țurcan c. Republica Moldova, Curtea a menționat că refuzul de a-i divulga acuzării numele martorilor care puteau dovedi nevinovăţia persoanei în proces nu numai că nu poate constitui un motiv pentru arestarea unei persoane, dar constituie şi o încălcare a dreptului acuzatului la tăcere.[4]

De asemenea, în cauza Cebotari c. Republica Moldova, CtEDO a subliniat că, în lipsa unei *bănuieli rezonabile*, reţinerea sau arestarea unei persoane nu trebuie aplicată niciodată cu scopul de a o determina să-şi recunoască vina sau să dea declaraţii împotriva altor persoane ori pentru a obține fapte sau informații care ar putea constitui o bază pentru bănuiala rezonabilă împotriva acesteia.[5]

În cauza CtEDO, Tiron c. România, s-a constatat că instanţele naţionale au refuzat să dispună punerea în libertate a reclamantului din cauză că nu a recunoscut anumite fapte imputate acestuia. CtEDO a menționat că această împrejurare nu poate constitui un motiv de arestare a persoanei și că se aduce atingere drepturilor de a nu da declaraţii şi de a nu contribui la propria incriminare, garantate de art. 6 CEDO.[6]

---

[1] Hotărârea CtEDO Sobko c. Ucrainei, din 17.09.2015, (§§ 62, 63). Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159212 [accesată: 16.06.2022].

[2] Hotărârea CtEDO Zaichenko c. Russiei, din 18.02.2010 (§§ 52-60). Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97346 [accesată: 17.06.2022].

[3] Hotărârea CtEDO Schmid-Laffer c. Elveției, din 16.06.2015 (§§ 29, 39). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155189 [accesată: 17.06.2022].

[4] Hotărârea CtEDO Țurcan și Țurcan c. Republica Moldova, din 23.10.2007 (§ 51). Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112787 [accesată: 16.06.2022].

[5] Hotărârea CtEDO Cebotari c. Republica Moldova, din 13.11.2007 (§ 48). Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112794 [accesată: 16.06.2022].

[6] Hotărârea CtEDO Tiron c. România, din 07.04.2009 (§ 43). Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-

„*Totuşi, în niciun stat aplicarea arestului nu este condiţionată de faptul că persoana şi-a recunoscut vinovăţia cu privire la comiterea infracţiunii care i se impută*.”[1]

Un subiect foarte interesant se prezintă relaţia existentă între privilegiul contra autoincriminării şi criptarea datelor informatice. În acest sens, ne-a trezit un mare interes analiza pe care a făcut-o George Zlati în cercetarea „Privilegiul contra autoincriminării și criptografia.”[2]

După el, obligarea unei persoane să ofere cheia pentru decriptarea datelor informatice autorităţilor, constituie încălcarea art. 6 CEDO, care se află într-o strânsă legătură cu art. 8 CEDO. Cu alte cuvinte, această obligare lezează privilegiul de a nu se incrimina în propria cauză. Susținem această poziție, deoarece obligarea persoanei de către organele judiciare de a oferi parolele pentru decriptare (inclusiv amprentele, vocea sau alte modalități) ar pune în pericol dreptul persoanei de a nu se autoincrimina. Organele judiciare pot obține informațiile din sistemele electronice prin alte căi legale (de exemplu, dispunerea expertizelor informatice, monitorizarea conexiunilor comunicaţiilor telegrafice şi electronice, monitorizarea sau controlul tranzacţiilor financiare şi accesul la informaţia financiară, colectarea informaţiei de la furnizorii de servicii de comunicaţii electronice şi a traficului de date computerizate), altele decât constrângerea persoanei de a divulga aceste parole.

După cum s-a reținut, art. 21 CPP stabilește libertatea persoanei de a mărturisi împotriva sa ori împotriva rudelor sale apropiate, a soţului, soţiei, logodnicului, logodnicei sau să-și recunoască vinovăţia. Sfera și limitele aplicării acestui principiu este reglementat în alte norme procesual penale pe care ținem să le cităm, după cum urmează:

Art. 63 alin. (7) CPP interzice audierea în calitate de martor a persoanei faţă de care există anumite probe că a săvârşit o infracţiune.

În baza art. 92 alin. (3) pct. 8) CPP, „*nu pot fi citaţi şi ascultaţi ca martori*: (pe lângă alte categorii de persoane), *persoana faţă de care există anumite probe că a săvârşit infracţiunea ce se investighează*.”

„*Martorul are dreptul: să refuze de a face declaraţii, de a prezenta obiecte, documente, mostre pentru cercetare comparativă sau date dacă acestea pot fi folosite ca probe care mărturisesc împotriva sa sau a rudelor sale apropiate*,” în conformitate cu prevederile art. 90 alin. (12) pct. 7) CPP.

Bănuitul, învinuitul, inculpatul, are dreptul „*să facă declaraţii sau să refuze de a le face, atrăgându-i-se atenţia că dacă refuză să dea declaraţii nu va suferi nicio consecinţă defavorabilă,*

123238 [accesată: 17.06.2022].

[1] HCC nr. 27 din 30.10.2018 privind controlul constituţionalităţii unor dispoziţii din articolul 185 din Codul de procedură penală (arestarea preventivă în cazul în care persoana nu și-a recunoscut vina în privința comiterii faptei imputate) (pct.38).

[2] George Zlati, Privilegiul contra autoincriminării și criptografia, în Penalmente/Relevant Nr. 1, 2016, ianuarie-iunie, anul I, Editura Solomon, p. 20-49.

iar dacă va da declaraţii acestea vor putea fi folosite ca mijloace de probă împotriva sa" (art. 64 alin. (4); 66 alin. (2) pct. 8) CPP).

Bănuitul, învinuitul, inculpatul nu poate fi forţat în conformitate cu art. 103 alin. (3) CPP „să mărturisească împotriva sa sau împotriva rudelor sale apropiate ori să-şi recunoască vinovăţia şi nu poate fi tras la răspundere pentru refuzul de a face astfel de declaraţii."

În conformitate cu prevederile art. 109 alin. (7) CPP, „în mod obligatoriu, fiecare martor este întrebat dacă este soţ sau rudă apropiată cu vreuna din părţi şi în ce relaţii se află cu părţile. În cazul în care se dovedeşte a fi soţ sau rudă apropiată a bănuitului, învinuitului, inculpatului, martorului i se explică dreptul de a tăcea şi este întrebat dacă acceptă să facă declaraţii."

Considerăm că prevederile art. 90 alin. (2) CPP - **nici o persoană nu poate fi silită să facă declaraţii contrar intereselor sale sau ale rudelor sale apropiate** - nu corespund cerințelor de calitate, previzibilitate în aplicare și claritate, examinate atât în contextul tuturor normelor citate supra, cât și în contextul concluziilor care pot fi făcute pe marginea acestora.

5.6. Dreptul la interpret

Republica Moldova, deși este o țară mică, cu o populație de 2604,0 mii[1], în care aproximativ 75% de băștinași sunt moldoveni, totuși pe teritoriul acesteia locuiesc mai multe comunități etnice, cum ar fi: ruși, găgăuzi, bulgari, ucraineni, țigani și alte etnii. Este logic și chiar o obligație morală ca toate etniile care locuiesc pe teritoriul statului, cel puțin la nivel de comunicare, să posede limba de stat a Republicii Moldova. Există minorități naționale și grupurile etnice care nu posedă și nu cunosc limba de stat. Cu toate acestea statul garantează și ocrotește toate limbile vorbite de către aceste minorități și grupuri etnice, astfel încât este interzisă discriminarea lingvistică.

În relațiile cu autoritățile publice, cu administrația publică, cu instituțiile publice, precum și cu întreprinderile și organizațiile situate pe teritoriul Republicii Moldova, limba de comunicare verbală și scrisă este, la alegerea cetățeanului, limba de stat sau limba de comunicare interetnică. În UTA Găgăuzia, în relațiile menționate mai sus, este garantat dreptul cetățeanului de a utiliza și limba găgăuză. În zonele unde majoritatea populației este de etnie ucraineană, rusă, bulgară sau de altă etnie, pentru comunicare este utilizată limba de stat, limba maternă sau orice altă limbă acceptată de majoritatea populației.[2]

Statutul de limbă de stat în Republica Moldova este consfințit prin Constituția Republicii Moldova și are menirea să consolideze suveranitatea acesteia și să creeze garanțiile necesare pentru implementarea sa deplină și cuprinzătoare în toate sferele vieții politice, economice, sociale și

[1] Informația a fost preluată de pe situl oficial al Birorului Național de Statistică a Republicii Moldova, actualizată la 01.01.2022. Disponibilă: https://statistica.gov.md/category.php?l=ro&idc=103& [accesată: 18.07.2022].
[2] A se vedea art. 6 din Legea nr. 234 din 16.12.2020 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova. Publicat: 22.12.2020 în Monitorul Oficial Nr. 353-357 art. 274, *abrogată prin Legea nr. 95 din 14.04.22, Monitorul Oficial Nr. 151-157/20.05.22 art.269; în vigoare 20.06.22*.

culturale.[1]

Potrivit art. 13 din Constituție, „*Limba de stat a Republicii Moldova este limba română. Statul recunoaşte şi protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea şi la funcţionarea limbii ruse şi a altor limbi vorbite pe teritoriul ţării. Statul facilitează studierea limbilor de circulaţie internaţională”*.

Să analizăm în continuare limba în care se desfășoară procesul penal, ținând cont de comunitățile multietnice, cum se desfășoară procesul penal atunci când participanții posedă limbi diferite. Pentru a asigura și respecta drepturile persoanei, statul a intervenit în acest sens și a adoptat norme în vederea clarificării subiectului dat, abordându-l la nivel de principiu constituțional și procesual.

Principiul respectiv este denumit „limba în care se desfăşoară procesul penal şi dreptul la interpret”, care este prevăzut în art. 118 din Constituţie şi art. 16 CPP. Conform acestor prevederi, procedura judiciară se desfăşoară în limba română.

Pe lângă dreptul intern, ***dreptul la interpret*** - ca parte componentă a dreptului la apărare - este prevăzut și de art. 6 par. 3 lit. a) și e) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului[2], care statuează că „*orice acuzat are, mai ales, dreptul să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, despre natura și cauza acuzației aduse împotriva sa și să fie asistat gratuit de un interpret, dacă nu înţelege sau nu vorbeşte limba folosită la audiere*”. Acest drept este reglementat și de art. 14 alin. (3) lit. a) și f) din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice[3], care determină că „*orice persoană are dreptul, în condiții de deplină egalitate, să fie informată în cel mai scurt termen, într-o limbă pe care o înţelege, şi în mod detaliat despre natura şi motivele acuzaţiei ce i se aduce și să beneficieze de asistența gratuită a unui interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la ședința de judecată*”. Din câte observăm, textele acestor acte internaționale sunt aproape identice, însă Convenția ne vorbește despre respectarea acestui drept în timpul audierilor, dar Pactul în timpul ședințelor de judecată, lărgind în acest sens garanțiile.

Totodată, la nivelul Uniunii Europene a fost adoptată Directiva 2010/64/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 20 octombrie 2010 privind dreptul la interpretare și traducere în cadrul procedurilor penale[4]. Directiva instituie norme privind dreptul la interpretare și la traducere

---

[1] A se vedea art. 1 alin. (1) a Legii nr. 234 din 16.12.2020 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova. Publicat: 22.12.2020 în Monitorul Oficial Nr. 353-357 art. 274, *abrogată prin Legea nr. 95 din 14.04.22, Monitorul Oficial Nr. 151-157/20.05.22 art.269; în vigoare 20.06.22*.

[2] Convenţia pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale, adoptată la Roma, 04.11.1950. Disponibilă: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf [accesată: 18.07.2022].

[3] Partul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice*, adoptat și deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1967, cf. art.49, pentru dispozițiile cu excepția celor de la art.41; la 28 martie pentru dispozițiile de la art.41. Disponibil:* https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro *[accesată: 18.07.2022]*.

[4] Directiva 2010/64/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 20 octombrie 2010 privind dreptul la interpretare și traducere în cadrul procedurilor penale. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-

în cadrul procedurilor penale și al procedurilor de executare a unui mandat european de arestare (art. 1 alin. (1) a Directivei).

„*Dreptul menționat se aplică persoanelor din momentul în care acestora li se aduce la cunoștință de către autoritățile competente ale unui stat membru, prin notificare oficială sau în alt mod, faptul că sunt suspectate sau acuzate de comiterea unei infracțiuni, până la finalizarea procedurilor, prin aceasta înțelegându-se soluționarea definitivă a întrebării dacă persoanele în cauză au comis infracțiunea, inclusiv, după caz, stabilirea pedepsei și soluționarea oricărei căi de atac*" (art. 1 alin. (2) al Directivei). Observăm că această Directivă asigură dreptul la interpret și la traducere din momentul aducerii la cunoștința persoanei despre faptul că aceasta este acuzată de comiterea unei infracțiuni și până la epuizarea tuturor căilor de atac.

Conform art. 2 alin. (1) a Directivei 2010/64/UE, „*persoanelor suspectate sau acuzate, care nu vorbesc sau nu înțeleg limba în care se desfășoară procedura penală respectivă, li se oferă, fără întârziere, servicii de interpretare în cadrul procedurilor penale desfășurate în fața autorităților de urmărire penală și a celor judiciare, inclusiv în cadrul interogatoriilor efectuate de poliție, în cadrul tuturor audierilor în fața instanței și în cadrul oricăror audieri intermediare necesare*".

Potrivit art. 3 a Directivei 2010/64/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 20.10.2010, „*persoanelor suspectate sau acuzate, care nu înțeleg limba în care se desfășoară procedurile penale respective, li se furnizează într-un interval rezonabil de timp traducerea scrisă a tuturor documentelor esențiale*[1] *pentru a se garanta faptul că respectivele persoane pot să își exercite dreptul la apărare și pentru a garanta caracterul echitabil al procedurilor*". Din norma respectivă și, în general din Directiva menționată, se desprinde obligarea respectării dreptului la interpretare și traducere doar pentru persoanele cărora li s-au adus o acuzație în materie penală (bănuit, învinuit și inculpat), fără să facă o referire la celelalte părți procesuale.

Ulterior, la 25.10.2012, Parlamentul European și Consiliul au adoptat Directiva 2012/29/UE de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității, care a înlocuit Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului. Această Directivă vine să

content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0064&from=NL *[accesată: 18.07.2022].*

[1] *„În cadrul urmăririi penale, prevederile art. 16 CPP RM, au fost respectate şi inculpatului Z.I. i-a fost înmânat rechizitoriul în limba rusă, iar toate acţiunile procesuale au fost efectuate cu participarea interpretului. La judecarea cauzei în instanţa de fond, interogarea inculpatului Z.I. a fost efectuată fără participarea interpretului, iar procesul-verbal nici nu a fost semnat de grefier. Conform procesului-verbal al şedinţei de judecată din 19.10.2007, interpretul, de asemenea, nu a participat, a fost înlocuit grefierul, i s-a oferit ultimul cuvânt inculpatului, apoi judecătorul s-a retras în camera de deliberare şi a pronunţat sentinţa, fără a se indica în procesul-verbal dacă a fost pronunţat dispozitivul sau sentinţa redactată şi faptul că inculpatului i-a fost explicat în limba rusă conţinutul sentinţei, modul şi termenul de atac. În continuare, în materialele cauzei penale, lipsesc date despre înmânarea inculpatului Z.I. a copiei sentinţei redactate din 19.10.2007 în limba rusă. Nu există copia sentinţei tradusă în limba rusă, fiind tradusă cererea de apel din limba rusă în limba de stat. Instanţa de apel nu s-a pronunţat în privinţa acestor încălcări procesuale".* (Extras din DCP al CSJ nr. 1ra-481/2008 din 8 aprilie 2008. În: Jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală (2008-2010). Culegere. Ch., 2012, p.533, 534.

protejeze victimele criminalității și să stabilească standarde minime în acest sens, prin îmbunătățirea legislației și a măsurilor practice de sprijin pentru protecția victimelor, punând accentul, cu prioritate, pe sprijinul și recunoașterea acordate tuturor victimelor, inclusiv victimelor terorismului.

În conformitate cu prevederile art. 7 alin. (1) a Directivei 2012/29/UE, „*victimele care nu înțeleg sau nu vorbesc limba utilizată în procedurile penale la care participă pot beneficia, la cerere și în mod gratuit, de servicii de interpretariat, în funcție de rolul care le revine în cadrul procedurilor penale din sistemul judiciar penal relevant, cel puțin la audierile și interogatoriile victimei în cadrul procedurilor penale în fața organelor de cercetare și a autorităților judiciare, inclusiv în cursul interogatoriilor de către organele de poliție, precum și de servicii de interpretariat în momentul participării active la audierile în fața instanței și a oricăror audieri intermediare care sunt necesare*”.

Totodată, potrivit art. 7 alin. (3) al Directivei 2012/29/UE „*victimele beneficiază de traducerea informațiilor esențiale exercitării drepturilor lor în cadrul procedurilor penale într-o limbă pe care o înțeleg, în măsura în care aceste informații sunt puse la dispoziția victimelor. Traducerile unor astfel de informații includ, cel puțin, orice hotărâre privind încetarea procedurilor penale referitoare la infracțiunea suferită de victimă și, la cererea victimei, motivarea sau un rezumat succint al motivării respectivei hotărâri, cu excepția cazului unei hotărâri aparținând unui juriu sau al unei hotărâri în care motivarea este confidențială, caz în care motivarea nu este furnizată în temeiul dreptului intern*”.

Astfel, Parlamentul European și Consiliul, adoptând aceste două Directive, obligă asigurarea interpretului în toate cazurile în care o persoană (victimă, bănuit, învinuit, inculpat) este audiată în fața autorităților (poliție, organ de urmărire penală, procuror, instanță de judecată), indiferent de fazele și etapele procesului penal.

În legislația procesual - penală națională sunt reglementate în mare măsură garanții cu privire la asigurarea interpretului. În așa mod, persoanele care nu posedă sau nu vorbesc limba română au dreptul să participe la activităţile procesuale, să ia cunoştinţă de toate actele şi materialele dosarului, să vorbească în instanţă prin interpret. Aceste reglementări sunt concretizate şi asigurate prin instituirea în art. 85 CPP al statutului procesual de interpret și traducător.

De menționat că, potrivit art. 6 pct. 19) și pct. 48) interpretul este „*persoana, invitată în procesul penal de organele competente, care traduce oral dintr-o limbă în alta sau care traduce semnele celor muţi ori surzi, mijlocind astfel înţelegerea dintre două sau mai multe persoane*, pe când traducătorul este *persoana care traduce în scris un text dintr-o limbă în alta”*.

Procesul penal se poate, de asemenea, desfăşura în limba acceptată de majoritatea persoanelor care participă la proces. În acest caz, hotărârile procesuale se întocmesc în mod obligatoriu şi în limba de stat.

„În desfăşurarea procesului penal se utilizează limba română. Persoana care nu posedă sau nu vorbeşte limba română are dreptul să ia cunoştinţă de toate actele şi materialele dosarului, *să vorbească în faţa organului de urmărire penală şi în instanţa de judecată prin interpret"* (art. 16 alin. (1) și (2) CPP). Este lăudabil pentru legislatorul național pentru utilizarea în textul normei vizate a cuvântului „persoana", deoarece reglementarea respectivă garantează acest drept oricărui dintre participanți, implicit martorilor, victimelor, reprezentanților legali și chiar apărătorului.

„Actele procedurale ale organului de urmărire penală şi cele ale instanţei de judecată se înmânează bănuitului, învinuitului, inculpatului, fiind traduse în limba lui maternă sau în limba pe care acesta o cunoaşte" (art. 16 alin. (4) CPP). Această prevedere atinge standardul minim de garanții pentru respectarea dreptului la interpret, ba chiar mai mult, obligând autoritățile să asigure traducerea tuturor actelor procedurale. Or, prin utilizarea sintagmei „acte procedurale" legislatorul nu limitează și nu indică lista actelor ce necesită a fi traduse și, respectiv, nu face o deosebire între acte obligatorii (principale) și acte neobligatorii (secundare). Analizând reglementările normei anunțate observăm că, se traduc doar actele procedurale ale organului de urmărire penală și cele ale instanței de judecată, de aceea propunem a modifica și completa art. 16 alin. (4) CPP, întrucât legea să prevadă și actele procurorului.[1]

Totodată, procedura judiciară se poate efectua și într-o limbă acceptabilă pentru majoritatea persoanelor care participă la proces. În acest caz, hotărârile procesuale se întocmesc în mod obligatoriu și în limba română. Actele procedurale ale organului de urmărire penală și cele ale instanței de judecată se înmânează bănuitului, învinuitului, inculpatului, fiind traduse în limba lui maternă sau în limba pe care acesta o cunoaște[2]. De asemenea, participarea apărătorului la procesul penal este obligatorie în cazul în care bănuitul, nu posedă sau posedă în măsură insuficientă limba în care se desfășoară procesul penal[3].

Mai mult ca atât, datele care au fost obținute cu încălcarea dreptului la interpret sau traducător nu pot fi admise ca probe și, prin urmare, se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești.[4]

Legislația națională prevede obligația interpretului/traducătorului să păstreze confidențialitatea informațiilor obținute. Astfel, nu pot fi divulgate circumstanțele și datele care au devenit cunoscute în urma efectuării acțiunii procesuale, inclusiv circumstanțele ce se referă la inviolabilitatea vieții private, de familie, precum și cele care constituie secret de stat, secret comercial sau alte informații oficiale cu accesibilitate limitată.[5]

---

[1] n.a.: a se vedea argumentele privind diferența între organul de urmărire penală și procuror expuse de autor la explicarea principiului legalității.
[2] A se vedea prevederile art. 118 alin. (2) pct. (3) din Constituția RM și art. 16 CPP.
[3] A se vedea prevederile art. 69 alin. (1) pct. (3) CPP.
[4] A se vedea prevederile art. 94 alin. (1) pct. (3) CPP.
[5] A se vedea prevederile art. 85 alin. (4) pct. 9) CPP, art. 3 lit. (e), art. 7 alin. (10) lit. c) din Legea cu privire la autorizarea și plata interpreților și traducătorilor antrenați de Consiliul Superior al Magistraturii, de Ministerul

Ținând cont de prevederile art. 7 alin. (3) al Directivei 2012/29/UE de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității, considerăm oportun a modifica și completa art. 16 CPP cu un nou aliniat care să reglementeze că victima sau partea vătămată pot beneficia de traducerea informațiilor esențiale exercitării drepturilor lor în cadrul procedurilor penale într-o limbă pe care o înțeleg. Totuși, nu este obligatoriu de a fi traduse toate actele procedurale, ci cel puțin cele ale deciziilor finale, constatări tehnico-științifice sau medico-legale, actele de dispunere, ținându-se cont și de confidențialitatea informațiilor. Ori, s-ar putea, în acest ultim caz, ca organele judiciare să-și motiveze decizia sa printr-un act atunci când limitează dreptul de aducere la cunoștință a materialelor cauzei penale sau a unor decizii ce se referă la confidențialitatea unor documente.

În aceiași ordine de idei, în situația când este necesar a se păstra confidențialitatea persoana care efectuează urmărirea penală avertizează părțile, implicit interpretul și traducătorul despre faptul că nu au voie să divulge informaţia privind urmărirea penală. Aceste persoane vor da o declaraţie în scris că au fost prevenite despre răspunderea pe care o vor purta conform art. 315 din Codul penal (art. 212 alin. (2) CPP).

În Hotărârea Plotnicova c. Moldovei din 15 mai 2012, CtEDO a constatat că, *„Reclamanta s-a plâns de încălcarea articolului 6 § 3 al Convenţiei pe motiv că instanţele de judecată nu au audiat martorii săi şi nu a dispus traducerea documentelor-cheie.* (par. 39) ... *În consecinţă, reiese că omisiunea acuzării de a pune la dispoziţia apărării şi a instanţelor de judecată materialele traduse obţinute din Franţa – în absenţa unei hotărâri judecătoreşti motivate de a îngrădi accesul apărării la acestea – este ca atare incompatibilă cu obligaţia echităţii prevăzute de articolul 6 al Convenţiei”.* (par. 39).[1]

Cu toate acestea, art. 6 par. 3 lit. e) CEDO nu conferă acuzatului dreptul la traducerea scrisă a tuturor documentelor, înscrisurilor sau a actelor oficiale ale dosarului. Asistenţa acordată în materia interpretării trebuie să permită acuzatului să cunoască învinuirea şi să se apere, în special prin posibilitatea prezentării în faţa instanţei a propriei versiuni a situaţiei de fapt din cauză (CtEDO, Luedicke, Belkacem şi Koc c. Germaniei, Hotărârea din 28 noiembrie 1978, §.par. 48).

„Absenţa traducerii scrise a unei hotărâri nu implică în sine încălcarea art. 6 § 3 lit. e) (Kamasinski c. Austriei, pct. 85). Textul acestei dispoziţii face referire la un „interpret” şi nu la un „traducător”. Acest lucru sugerează că o asistenţă lingvistică orală poate să îndeplinească cerinţele Convenţiei [Husain c. Italiei (dec.); Hermi c. Italiei (MC), pct. 70]. Pe scurt, asistenţa unui interpret oferită astfel poate permite inculpatului să ia la cunoştinţă acuzaţiile care i se aduc şi să se apere,

---

Justiției, de organele procuraturii, organele de urmărire penală, instanțele judecătorești, de notari, avocați și de executorii judecătorești, Nr. 264 din 11.12.2008, publicată în Monitorul Oficial, Nr. 57-58 din 20.03.2009.

[1] Hotărârea CtEDO, Plotnicova c. Republica Moldova, din 15.05.2012, (§ 39). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124578 [accesată: 19.07.2022].

în special, prezentând instanţei versiunea sa a faptelor [Kamasinski c. Austriei, pct. 74; Hermi c. Italiei (MC), pct. 70; Güngör c. Germaniei (dec.); Protopapa c. Turciei, pct. 80]."[1]

În consecință, asistența furnizată de interpretare ar trebui să fie de așa natură, încât să permită pârâtului să aibă cunoștință de cauza împotriva lui și să se apere, în special, prin posibilitatea de a pune în fața instanței versiunea sa a evenimentelor (cauza Kamasinski c. Austriei, Hot. din 19.12.1989, §. 74; cauza Güngör c. Germaniei (dec.) din 17.05.2001; cauza Protopopa c. Turciei, Hot. din 24.02.2009, §. 80; Lagerblom c. Suediei, Hot. din 14.04.2003 §.. 61).

Aşadar, dreptul la traducere şi interpretare se aplică atât în faza de urmărire penală, cât şi în faza de judecată, prin conferirea posibilităţii persoanei care nu vorbeşte sau nu înţelege limba română, în care se desfăşoară procedura, să fie asistată gratuit de un interpret, fără a putea fi supusă ulterior la plata acestor sume de bani ce rezultă din respectiva asistenţă, indiferent de situaţia patrimonială a acesteia (CtEDO, Kamasinski c. Austriei, Hotărârea din 19 decembrie 1989, §.. 74; CtEDO, Luedicke, Belkacem şi Koc c. Germaniei, hotărârea din 28 noiembrie 1978, §. 42-48; CtEDO, Oztiirkc. Germaniei, hotărârea din 21 februarie 1984, §. 58).

Totuși, există cazuri când persoana poate fi obligată să achite serviciile pentru interpret. De exemplu, în cauza CtEDO Fedele c. Germaniei[2] (Decizie de inadmisibilitate), reclamantul a fost obligat să plătească cheltuielile de interpretare după ce nu s-a prezentat în instanța de judecată, deși a fost citat legal pentru ziua ședinței. Curtea a reținut că, *un interpret poate fi doar „asistență" unei persoane care este prezentă la ședință și care „nu poate înțelege sau vorbi limba folosită în instanță"*.

Dreptul la interpret este un drept cu caracter absolut doar în ceea ce privește disponibilitatea gratuită a acestuia. Cu toate acestea, există posibilitatea de a refuza traducerea anumitor părți ale dosarului sau de a numi un interpret în situația în care reclamantul înțelege și vorbește limba utilizată. Sub acest aspect, dreptul la interpretare nu este absolut. CtEDO a reţinut în cauza Priplata c. României[3] (decizia de inadmisibilitate din 13 mai 2014) că nu este necesar să fie traduse toate probele scrise sau documentele oficiale, însă interpretarea furnizată trebuie să fie astfel realizată, încât să permită acuzatului să aibă cunoştinţă de procedura derulată împotriva sa şi să se apere, în special prin posibilitatea de a-şi susţine în faţa instanţei propria versiune asupra evenimentelor.

Acuzatul care înțelege limba folosită la audiere „nu poate solicita serviciile unui interpret pentru a-i permite să se apere într-o altă limbă, fie şi cea a minorităţii etnice de care aparţine [K. împotriva Franţei (dec.); Bideault c. Franţei (dec.); a se vedea şi Lagerblom c. Suediei, §. 62].

[1] A se vedea pct. 341, 342 din Ghidul privind art. 6 din Convenție, Dreptul la un proces echitabil (Latura penală). Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf [accesată: 17.07.2022].
[2] Hotărârea CtEDO, Fedele c. Germaniei, cererea nr. nr. 11311/84, Decizia de inadmisibilitate din 1987. Disponibilă: https://www.eulita.eu/en/case-law/ [accesată: 19.07.2022].
[3] Hotărârea CtEDO, Priplata c. România, din 16.11.2005, Decizia de inadmisibilitate din 13.05.2014. Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-111726 [accesată: 19.07.2022].

Atunci când inculpatul este reprezentat de un avocat, nu este suficient, în principiu, ca acesta din urmă, şi nu clientul acestuia, să cunoască limba utilizată la audiere. Interpretarea în cursul procesului este necesară ţinând seama de faptul că dreptul la un proces echitabil, care include dreptul de a participa la audiere, impune ca inculpatul să poată înţelege dezbaterile şi să îşi poată informa avocatul cu privire la orice element care ar trebui invocat în apărarea sa (Kamasinski c. Austriei, §. 74; Cuscani c. Regatului Unit, §. 38).

Art. 6 § 3 lit. e) CEDO nu vizează relaţiile dintre inculpat şi apărătorul său, ci numai relaţiile dintre inculpat şi judecător [X. c. Austriei (dec.), §. 68]. Se poate renunţa la dreptul la un interpret, dar aceasta trebuie să fie o decizie a inculpatului şi nu a avocatului său (Kamasinski c. Austriei, §.. 80)."[1]

Potrivit legislației procesual-penale naționale garanțiile legate de limba desfășurării procesului penal și dreptul la interpret se regăsesc în mai multe norme, cum ar fi de exemplu: bănuitul are dreptul să fie informat în limba pe care o înţelege (art. 64 alin. (2) CPP); martorul are dreptul să facă declaraţii în limba maternă sau în altă limbă pe care o posedă (art. 90 alin. (12) CPP); în cazul în care comunicarea a avut loc într-o altă limbă decât cea de stat, comunicarea se traduce în limba în care se desfăşoară procesul penal de către un traducător autorizat (art. 132^9 alin. (10) CPP); persoanei i se comunică în limba pe care o înţelege motivele aplicării faţă de ea a măsurii preventive şi, totodată, i se explică modul şi termenul de atac al acesteia (art. 177 alin. (3) CPP); instanța decide limba în care va avea loc judecarea cauzei (art. 351 alin. (2) CPP); preşedintele şedinţei de judecată stabileşte dacă inculpatul posedă limba în care se desfăşoară procesul (art. 358 alin. (1) pct. 9) CPP); martorul minor are dreptul să facă declaraţii în limba lui maternă sau într-o limbă pe care o vorbeşte și să fie asistat gratuit de un interpret (art. 481^1 alin. (1) pct. 4), 5) CPP); condamnatului i se comunică hotărârea instanţei străine împreună cu documentele care o însoţesc, cu traducere în limba de stat şi în limba pe care o cunoaşte condamnatul (art. 559 alin. (3) CPP); martorul surdomut este audiat cu participarea interpretului (art. 105 alin. (4) CPP) etc.

Interpretul nu doar are obligația generală să traducă oral dintr-o limbă în alta sau să traducă semnele celor muți, ci rolul acestuia este destul de important, deoarece are dreptul, de exemplu, a face obiecții și declarații privind acțiunea procesuală (de ex., în cazul prevăzut de art. 127 alin. (4) CPP). Deci legislatorul asigură o garanție mult mai mare atât interpretului, cât și persoanelor în privința cărora se efectuează o acțiune procesuală sau alta, precum și asigură obiectivitatea efectuării acelei acțiuni de către organul de urmărire penală sau procuror.

Analizând normele procesuale enunțate în concurs cu principiul limbii desfășurării procesului penal și dreptul la interpret ajungem la concluzia că legislația procesual-penală

[1] A se vedea pct. 335-338 din Ghidul privind art. 6 din Convenție, Dreptul la un proces echitabil (Latura penală). Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf [accesată: 17.07.2022].

autohtonă reglementează, asigură și garantează părților în proces suficiente garanții în această privință, ceea ce corespunde normelor internaționale, ba chiar, în unele cazuri, procesul penal național este mai umanist, deoarece garantează acest drept tuturor participanților la proces.

Totodată, ajungem la concluzia că, organul de constatare, organul de urmărire penală, procurorul, instanța de judecată sunt obligate să verifice dacă părțile la proces cunosc suficient limba de stat sau au nevoie de interpret. În plus, aceste organe trebuie să se asigure că lipsa unui interpret nu ar aduce atingere deplinei participări a părților la acțiunile procesuale efectuate.

Din analiza principiului menționat la art. 16 CPP, desprindem următoarele:

a) Procesul penal se desfășoară în limba românăPersoanele care nu posedă sau nu vorbesc limba română au dreptul de a depune plângeri, a face declarații, a înainta demersuri, a face cunoștință cu toate actele și materialele cauzei penale, să vorbească în fața organului de urmărire penală, procurorului și instanței de judecată prin interpret;

b) Participanților la procesul penal care nu posedă sau nu vorbesc limba română li se explică drepturile și obligațiile prin intermediul interpretului;

c) Actele procedurale ale organului de urmărire penală, procurorului și instanței de judecată se înmânează bănuitului, învinuitului, inculpatului, precum și altor participanți la proces (de exemplu, victimei și părții vătămate), în limba românăt ori sunt traduse în limba lor maternă sau în limba pe care aceștia o cunosc.

Din cele expuse observăm că, acest principiu consolidează de fapt o întreagă gamă de drepturi care asigură egalitatea lingvistică în procedurile penale. Limbajul fiecărei persoane este cel mai important element din cultura ei națională, apartenența sa la un anumit popor, teritoriu, manifestarea propriei conștiințe de sine. Garanția menținerii capacității de a folosi limba maternă într-un domeniu atât de specific precum procesul penal este de mare importanță pentru menținerea autorității justiției, precum și a autorităților statului și a funcționarilor implicați în acest domeniu.

Un alt aspect pe care dorim să-l menționăm este reglementarea procesuală penală în raport cu plățile pentru interpret și traducător. Aceste plăți sunt incluse în cheltuielile judiciare (art. 227 alin. (2) CPP), pe care instanța de judecată poate obliga condamnatul să le recupereze, cu excepţia sumelor plătite interpreţilor și traducătorilor în cazul când o cere interesele justiţiei şi condamnatul nu dispune de mijloacele necesare. Achitarea cheltuielilor judiciare poate fi suportată şi de condamnatul care a fost eliberat de pedeapsă sau căruia i-a fost aplicată pedeapsă, precum şi de persoana în privinţa căreia urmărirea penală a fost încetată pe temeiuri de nereabilitare (art. 229 alin. (2) CPP).

Prin urmare, prevederile anunțate nu stabilesc obligațiuni, ci dreptul instanței de a decide. După noi, legea trebuie să prevadă în concret aceste deziderate, fără a lăsa decizia pe umerii instanței de judecată. Or, situația respectivă poate pune uneori părțile în poziții discriminatorii, atunci când pentru unele părți instanța va decide obligarea achitării, iar pentru altele – scutiri.

Raportând situația la prevederile art. 7 alin. (1) a Directivei 2012/29/UE, la obligațiile pozitive a statelor în contextul Directivei 2010/64/UE, la stipulările art. 6 par. 3 lit. e) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și la practica CtEDO (Decizie de inadmisibilitate în cauza Fedele c. Germaniei[1]), considerăm oportună modificarea și completarea art. 229 alin. (2) CPP, astfel încât plata pentru activitatea interpretului și a traducătorului trebuie să fie asigurată de stat, cu excepția neprezentării bănuitului, învinuitului sau inculpatului la acțiunea de urmărire penală sau în ședința de judecată, fiind citat legal în acest sens. În această ordine de idei, se impuse modificarea și completarea art. 250 și art. 401 alin. (1) pct. 5) ale CPP.

În același timp, legea nu poate îngrădi dreptul oricărei persoane să beneficieze de interpret sau traducător din surse proprii.

O altă problemă în viziunea noastră este verificarea de către organul de urmărire penală, procuror și instanța de judecată a cunoașterii limbii de stat de către bănuit, învinuit sau inculpat. În unele cazuri instanța de judecată neîntemeiat respinge argumentele apărării referitor la încălcarea dreptului la interpret.[2]

Considerăm că argumentele instanței de judecată precum că inculpata a susținut examenul la limba română alolingvi nu este plauzibil. În primul rând, din materialele cauzei penale s-a constatat pe înregistrările video că inculpata vorbea cu agenții de patrulare în limba rusă și cerea explicații atunci când i se vorbea în română. În al doilea rând, legea prevede că persoana să posede și să înțeleagă limba în care se desfășoară procesul. În al treilea rând, inculpata a studiat în școală rusă. Un alt argument este că examenul respectiv inculpata l-a susținut cu patru ani până la comiterea faptei. Toate actele procesuale au fost întocmite în română, dar atunci când i s-au adus la cunoștință, persoana a scris obiecțiile în limba rusă. În cadrul urmăririi penale și în cadrul

---

[1] CtEDO, cauza Fedele c. Germaniei, cererea nr. nr. 11311/84, Decizia de inadmisibilitate din 1987. Disponibilă: https://www.eulita.eu/en/case-law/ [accesată: 19.07.2022].

[2] *Cu referire la aspectul de nulitate a actelor de procedură, ca urmare a încălcării dreptului inculpatei de a fi asistată de un interpret pe tot parcursul derulării procesului în cauză, instanța de judecată notează că, deși partea apărării a pretins că inculpata nu ar poseda limba de stat, că este vorbitoare de limbă rusă și i s-a încălcat dreptul la un proces echitabil prin lipsa interpretului, instanța de judecată apreciază critic argumentele în cauză, ca fiind declarative și iluzorii, care urmăresc doar evitarea răspunderii penale. În susținerea concluziei date, instanța de judecată remarcă faptul că, inculpata, la etapa ședinței preliminare, a recunoscut faptul că a studiat la școală limba de stat și că are diplomă de Bacalaureat, că a susținut inclusiv examenul la limba română. În ședința de judecată a fost cercetată informație prezentată de Centrul Tehnologii Informaționale și Comunicaționale în Educație de pe lângă Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, care confirmă că P.E. a absolvit în anul 2014 Liceul Teoretic „Vasile Alecsandri" din or. Bălți și că aceasta a susținut examenul la disciplina „limba și literatura româna alolingvi" cu nota 8 ... Respectiv, instanța de judecată este ferm convinsă că inculpata P.E. posedă limba de stat, iar faptul că cet. RM, care posedă limba de stat, refuză să comunice cu colaboratorii organelor de drept în limba de stat, în nici un mod nu poate fi interpretat în sensul naașterii obligației pozitive a autorităților statului de a-i asigura prezența unui interpret în vederea comunicării subiectului în limba aleasă de acesta*." Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana (pronunțată în sediul Rîșcani) din 17.05.2019, emisă în dos. nr. 1-275/2018. Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/451394e2-917c-e911-80d7-0050568b021b [accesată: 19.07.2022].

Decizia Curții de Apel Chișinău din 02.10.2019, emisă în Dosarul nr. 1r-178/19 (pct. 4). Disponibilă: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f610dcb6-d193-4671-992b-4683f080573b [accesată: 19.07.2022].

ședinței de judecată declarațiile le-a dat în limba rusă. Toate acestea indică temeiul direct de a oferi un interpret, ceea ce a fost ignorat de instanțele de judecată.

Din punctul acesta de vedere recomandăm autorităților judiciare ca atunci când există semne vizibile că persoana este vorbitoare de o altă limbă, acestea trebuie să-i ofere un interpret sau cel puțin să-i aducă la cunoștință dreptul la interpret.

Un alt aspect ține de calificarea traducătorului în cadrul procesului penal. Deseori, practica denotă că, ofițerii de urmărire penală și procurorii efectuează acțiuni procesuale folosind în calitate de interpreți sau traducători profesori, reprezentanți ai diferitor organizații nonguvernamentale, consulate etc. Potrivit art. 85 alin. (4) pct. 2 CPP, *Interpretul, traducătorul este obligat să prezinte, de regulă, organului de urmărire penală sau instanţei* ***documentul ce confirmă calificarea*** *de interpret, traducător, să-şi aprecieze obiectiv capacitatea sa de a traduce complet şi exact*. În art. 132^9 alin. (10) CPP se stipulează că, *Comunicările interceptate şi înregistrate se redau în limba în care a avut loc comunicarea. În cazul în care comunicarea a avut loc într-o altă limbă decît cea de stat, comunicarea se traduce în limba în care se desfăşoară procesul penal* ***de către un traducător autorizat***.

Analizând cadrul legal menționăm că, aceste deziderate pot fi interpretate deoarece atunci când vorbim despre calificarea unui interpret sau traducător sunt suficiente documentele de studii, de exemplu profesor de limbă străină. Însă atunci când ne referim la un interpret sau traducător autorizat se are în vedere că acesta are actele corespunzătoare privind calitatea sa, precum și dreptul de a efectua traducerile necesare.

Autorizația de interpret sau traducător este eliberată de Ministerul Justiției, dacă persoana întrunește următoarele condiții[1]:

a) deține diploma de licenţă ori echivalentă din care rezultă specializarea în limba sau limbile străine pentru care se solicită autorizarea, cu anexa la diplomă;

b) nu este obligatorie diploma în cazul interpreţilor şi traducătorilor din sau în una din limbile orientale ori rar folosite (japoneză, chineză, turcă, arabă etc.), precum şi al interpreţilor semnelor celor surzi, muţi ori surdomuţi. În aceste cazuri, solicitanţii trebuie să deţină certificate care atestă nivelul cunoaşterii limbii sau, după caz, a semnelor celor surzi, muţi ori surdomuţi);

c) lipsa antecedentelor penale;

d) are o vechime în muncă în specialitatea dată de cel puţin 2 ani.

Punctul nostru de vedere este că legislatorul are în vedere anume persoane autorizate în acest sens, de aceea, pentru a nu permite interpretări ambiguu în această privință, propunem modificarea și completarea art. 85 alin. (4) pct. 2 CPP, astfel încât să oblige interpretul și traducătorul să prezinte organului de urmărire penală, procurorului și instanței de judecată documentul ce

[1] Informația a fost luată de pe Portalul Serviciilor Publice a Guvernului Republicii Moldova. Disponibil: https://servicii.gov.md/ro/service/MJ03 [accesat: 19.07.2022].

confirmă autorizarea sa. Doar în baza acestei autorizări, organele judiciare vor admite participarea acestor subiecți în procesul penal.

De reținut că, în urma încălcării principiului prevăzut la art. 16 CPP urmează sancțiuni procesuale, și anume: inadmisibilitatea în ordinea art. 94 alin. (1) pct. 3) CPP, precum și nulitatea în ordinea art. 251/2alin. (1) lit. e) CPP.

Deși legislația națională nu face referință direct la calitatea traducerii, atât Codul de Procedură Penală cât și Legea privind autorizarea și plata interpreților/traducătorilor prevăd că traducerea trebuie să fie completă, exactă, veridică și la momentul oportun, iar pentru traducere/interpretare intenționat incorectă traducătorul poartă răspundere penală. Mai mult ca atât, înainte de a începe efectuarea unei acțiuni procesuale, organul de urmărire penală trebuie să stabilească competența interpretului/traducătorului.

În același timp, legislația națională nu conține un mecanism cu privire la verificarea dacă persoanele suspectate sau acuzate vorbesc și înțeleg limba în care se desfășoară procedurile penale și dacă au nevoie să fie asistate de un interpret, deși prevede faptul că interpretul/traducătorul este desemnat în această calitate de organul de urmărire penală.

5.7. Concluzii la Capitolul V

În urma celor cercetate în prezentul capitol, venim cu următoarele constatări şi concluzii:

1. Chiar dacă scopul primar al art. 6 CEDO, sub aspect penal, este adresat instanței de judecată competentă să se pronunțe în privința unei acuzații penale în vederea asigurării unui proces echitabil**,** totuși unele garanții se extind și asupra etapelor prejudiciare ale procesului penal.

2. Bănuitul, învinuitul se poate afla într-o poziție deosebit de vulnerabilă în proces până la transmiterea dosarului în instanţă. Dat fiind acest fapt este extrem de important ca aceşi subiecţi a procesului să nu fie în mod arbitrar limitaţi de garanţiile inerente ale unui proces echitabil, cum ar fi – prezumţia nevinovăţiei, termenul rezonabil al procesului, dreptul la apărare şi dreptul la tăcere, dreptul la informare şi dreptul la interpret.

3. Scopul primordial al principiului prezumţiei de nevinovăţie, din cele mai vechi timpuri, a fost asigurarea persoanelor împotriva abuzurilor din partea autorităților (statului), implicit atunci când erau/sunt aplicate măsurile de constrângere sau cele preventive, precum și garantarea că cel care se află sub o investigație penală să nu fie considerat vinovat premeditate.

4. Din argumentele invocate, chiar și în cazul în care încălcarea prezumției de nevinovăție nu duce la sancțiuni procesuale, în vederea clarității normelor juridice, propunem modificarea și completarea art. 8 CPP, prin interzicerea întocmirii și motivării actelor procesuale cu texte și expresii care lasă să se înțeleagă că cel urmărit penal sau cel trimis în judecată este persoana vinovată;

5. Dreptul unei persoane de a-și pregăti apărarea în mod efectiv se află într-o legătură

indisolubilă cu dreptul de a fi informat atât despre faptele imputate, cât și despre încadrarea juridică a acestora. Deci dreptul de a fi informat cu privire la natura şi cauza acuzaţiei trebuie analizat în practica de urmărire penală prin prisma dreptului acuzatului de a-şi pregăti apărarea.

6. Din analiza practicii CtEDO deducem că, nu a fost stabilită o durată standard de soluționare a cauzelor penale. Jurisprudența Curții europene pentru constatarea încălcării sau neîncălcării termenului rezonabil este bazată pe anumite criterii generale care contribuie la evaluarea celerității procedurii. Aceste criterii care se regăsesc şi în legislaţia naţională (art. 20 CPP) sunt raportate și analizate pentru fiecare etapă a procesului, implicit de la sesizarea organelor judiciare până la executarea hotărârilor judecătorești.

7. Suntem de părere că atunci când ne referim la funcțiile procesuale nu putem vorbi doar de urmărirea penală, deoarece aceasta este doar o fază a procesului penal, exercitată atât de organul de urmărire penală, cât și de către procuror. Ultimul, pe lângă atribuțiile la această fază a procesului, este împuternicit și cu atribuia de susținere a învinuirii în instanța de judecată, având funcția de acuzator de stat (art. 51 alin. (1) art. 53 CPP). Cu alte cuvinte, procurorul participă activ la susținerea poziției acuzării și în faza de judecare a cauzei penale.

8. Ar aduce plus valoare procedurii de examinare a acererii de accelerare a urmăririi penale, asigurarea posibilităţii participării la şedinţă a semnatarului cererrii şi a procurorului.

8. Suntem de părerea că expresia „*obligă organul de urmărire penală ... să întreprindă o acţine procesuală sau să emită un act procedural*”, poate avea mai multe înțelesuri. Considerăm că judecătorul de instrucție trebuie să să decidă nu doar privitor la îndeplinirea unei acţiuni procedurale sau a unui act praocedural, dar asupra urmăriri penale în ansamblu, stabilind un termen concret în vederea finalizării acesteia. Prin urmare judecătorul de instrucție trebuie să stabilească un termen în vederea accelerării urmăririi penale și îndeplinirii actelor procedurale ce se impun, în vederea adoptării a unei din soluţiile prevăzute în art. 291 CPP.

9. Atât din punct de vedere al expunerii consecvente, dar şi al aplicării practice, deranjează ordinea în care cazurile de participare obligatorie apărătorului sunt expuse de legislator, or pct.10) alin. (1) art. 69 CPP - ***interesele justiţiei cer participarea lui în şedinţa de judecată în primă instanţă, în apel şi în recurs, precum şi la judecarea cauzei pe cale extraordinară de atac.*** În conformitate cu jurisprudenţa CtEDO *cazurile în care interesele justiţiei cer participarea apărătorului* cuprinde de fapt celelalte 11 cazuri indicate în art.69 CPP.

10. Am identificat anumite norme de procedură care pune în dificultate nu numai ofiţerii de urmărire penală, procurorii şi instanţele de judecată, dar şi SAJGS, dat fiind interpretării extensive a acestui cazului prevăzut de art. 69 alin. (1) pct.11) CPP sau modului în care legislatorul a ales să fie redactate textele de lege privind participarea apărătorului la unele acţiuni procesuale.

11. Ar trebui de exclus din art. 104 CPP cuvântul *numai*, deoarece înclină mai mult destinatarul legii înspre obligaţia prezenţei apărătorului în toate cazurile de audiere a învinuitului,

chiar dacă învinuitul nu are apărător ales, ori persoana învinuită nu este beneficiar al asistenţe juridică garantată de stat în condiţiile art.69 CPP, ceia ce ar însemna că apărătorul trebuie să participe obligatoriu în toate cauzele penale atunci când este audiat învinuitul.

12. Prevederile art. 282 alin. (1) CPP în redacţia actuală de asemenea indică necondiţionat la obligaţia participării avocatului la înaintarea acuzării, care de fapt poate fi interpretat mai degrabă că la momentul aducerii la cunoştinţă a ordonanţei de punere sub învinuire, învinuitul trebuie să fie asistat de avocat, cu alte cuvinte în toate cauzele penale.

Analiza prevederilor art. 21 CPP şi a altor norme din CPP permite să conchidem că principul respectării dreptului de a nu se autoincrimina, se rezumă la următoarele teze:

- include atât dreptul la tăcere al persoanei audiate în unele situații strict determinate de CPP, cât și dreptul de a nu mărturisi împotriva altor persoane - rude apropiate;
- se disting două categorii de subiecți care beneficiază de acest drept: în primul rând, este vorba despre dreptul acuzatului la tăcere; în al doilea rând, despre dreptul martorului de a beneficia de imunităţi și privilegii;
- privilegiul contra propriei incriminări și a incriminării altor persoane apropiate scutește de răspundere pentru refuz de a da declarații și de careva consecinţe defavorabile pentru persoana care a beneficiat de atare garanție.
- Atunci când persoana suspectată de comiterea infracțiunii este audiată ca martor, ea, de asemenea, beneficiază de dreptul la tăcere şi a nu se autoincrimina;

13. Constatăm că nu există o practică uniformă privind respectarea dreptului la interpret. Unele instanțe de judecată lipsesc părțile de dreptul respectiv, prin aducerea argumentelor că, această persoană a susținut examenul la limba română, chiar dacă acest lucru s-a produs de mult timp în urmă. Susținerea examenului nu presupune posedarea limbii române în maniera de a înțelege acuzația, mai mult ca atât este vorba și despre termenologie. Din punctul acesta de vedere recomandăm autorităților judiciare ca atunci când există semne vizibile că persoana este vorbitoare de o altă limbă, acestea trebuie să-i ofere un interpret sau cel puțin să-i aducă la cunoștință dreptul la interpret;

14. Legislația națională nu conține un mecanism cu privire la verificarea dacă persoanele suspectate sau acuzate vorbesc și înțeleg limba în care se desfășoară procedurile penale și dacă au nevoie să fie asistate de un interpret, deși prevede faptul că interpretul/traducătorul este desemnat în această calitate de organul de urmărire penală;

Capitolul VI. GARANTAREA DREPTULUI LA VIAŢA PRIVATĂ ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE

6.1. Garanţiile respectării dreptului la viaţă privată în cadrul procedeelor probatorii și a măsurilor speciale de investigații

Un subiect destul de sensibil și care, potrivit art. 8 CEDO, intră în sfera vieții private este **inviolabilitatea domiciliul persoanei**.

Cerința inviolabilității domiciliului este unul dintre principiile universal recunoscute ale dreptului internațional. Limitele intervenției statului în dreptul oricărei persoane la inviolabilitatea domiciliului sunt determinate de conținutul termenului „domiciliu" din legislația națională, precum și de interpretarea acestui termen de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului. În procesul de administrare a probelor este necesar, în anumite cazuri, de a efectua percheziții și cercetări la fața locului în domiciliile persoanelor, de a realiza măsuri speciale de investigații în locuințe etc. Toate aceste acțiuni pot leza domiciliul persoanei, iar pentru această ingerință sunt necesare temeiuri bine determinate, scopuri legale, corespunderea dintre interesul public și cel privat, precum și proporționalitatea ingerinței.

Constituţia proclamă în art. 29 inviolabilitatea domiciliului.

Inviolabilitatea domiciliului este garantată și de legea procesuală penală, care în art. 12 alin. (1) stipulează că „*Inviolabilitatea domiciliului este garantată de lege. În cursul procesului penal, nimeni nu este în drept să pătrundă în domiciliu contrar voinţei persoanelor care locuiesc sau deţin sediu în ele, cu excepţia cazurilor şi modului prevăzute de CPP*."

Potrivit art. 6 pct. 11) CPP, prin domiciliu se înțelege „*locuinţă sau construcţie destinată pentru locuirea permanentă sau temporară a unei sau a mai multor persoane (casă, apartament, vilă, cameră la hotel, cabină pe o navă maritimă sau fluvială), precum şi încăperile anexate nemijlocit la acestea, constituind o parte indivizibilă (verandă, terasă, mansardă, balcon, beci, un alt loc de uz comun). Prin noţiunea de domiciliu, în sensul prezentului cod, se înţelege şi orice teren privat, automobil, navă maritimă şi fluvială privată, birou*."

„*Fiind definită în articolul 6 pct. 11) din Codul de procedură penală, noțiunea de „domiciliu" este suficient de accesibilă, clară și previzibilă. Curtea menționează că această noțiune are un înțeles penal autonom și nu depinde de definirea noțiunii de „domiciliu" în alte ramuri de drept. Definiția „domiciliului" în sens penal autonom nu prezintă vicii de neconstituționalitate.*"[1]

Jurisprudenţa CtEDO a extins noţiunea de *„domiciliu"* la locul unde persoana îşi desfăşoară

[1] DCC nr. 16 din 11.02.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 20g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 179 alin. (1) din Codul penal și articolul 6 pct. 11) din Codul de procedură penală (violarea de domiciliu) (pct. 24).

activitatea profesională (Nimietz c. Germaniei, Hot. din 16. 12. 1992), precum şi la sediul şi agenţiile unei societăţi comerciale (Societatea Calas Est c. Franţei din 16. 04. 2002), subliniind că dreptul la domiciliu priveşte însăşi siguranţa şi bunăstarea persoanei (Ghillov c. Regatului Unit, Hot. din 24. 10. 1986).

CtEDO a reiterat în cauza Mancevschi c. Moldovei[1] (Hotărârea. din 07.10. 2008) că „*percheziţia biroului avocatului este privită ca constituind o ingerinţă în „viaţa privată" şi a „corespondenţei" şi , potenţial, a „domiciliului" (a se vedea Niemietz v. Germany, 16 decembrie 1992, §§ 29-33, şi Tamosius v. the United Kingdom (dec.), nr. 62002/00, ECHR 2002-VIII; a se vedea, de asemenea, Sallinen and Others v. Finland, nr. 50882/99, § 71, 27 septembrie 2005, care confirmă că percheziţia biroului avocatului constituie o ingerinţă în dreptul la respectarea „domiciliului" şi Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria, nr.74336/01, § 43).*"

„Termenul inviolabilitate înseamnă ceva ce nu poate fi violat, încălcat, atins, care se află în mod legal la adăpost de orice urmărire, de orice atingere, încălcare sau pedeapsă. Nimeni nu poate pătrunde sau rămîne în domiciliul sau în reşedinţa unei persoane fără consimţămîntul acesteia. Așadar, drepturile garantate prin prevederile art. 8 nu sunt drepturi absolute, astfel încât nu orice ingerință a statului în exercițiul acestor drepturi constituie o violare a art. 8 al Convenției."[2]

Art. 8 § 2 din Convenţie prevede drept scopuri legitime pentru ingerinţa agenţilor statali în viaţa privată a persoanei, în domiciliul sau în corespondenţa acesteia în caz de securitate naţională, siguranţă publică, bunăstare economică a ţării, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătăţii sau a moralei, protejarea drepturilor și libertăţilor altor persoane. Ingerinţa trebuie să fi fost justificată în baza art. 8 § 2 din Convenţia Europeană, cu alte cuvinte – să fi fost „prevăzută de lege", să fi urmărit unul sau mai multe din scopurile legitime enumerate de paragraful respectiv și să fi fost „necesară într-o societate democratică" pentru îndeplinirea scopului în cauză.

CtEDO reiterează faptul că autorizația de percheziție ar trebui să se bazeze pe o bănuială rezonabilă și să fie redactată cu suficientă precizie și detalii. Compatibilitatea unei autorizații de percheziție cu aceste cerințe a fost întotdeauna o problemă de interes pentru CtEDO.[3]

CtEDO a criticat în cauza Varga c. României (Hotărârea din 01.04.2008) puterile foarte ample ale procurorului în materia dispunerii percheziției, precum și dispoziţiile legale relaxate şi lacunare, constatând că reclamanţii nu s-au bucurat de gradul minim de protecţie contra arbitrarului

[1] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112853.
[2] Manualul judecătorului pentru cauze penale (Inviolabilitatea domiciliului – C. Gurschi, Ig. Dolea), Chișinău, 2013, p. 240. Disponibil: http://drept.usm.md/public/files/ManualulJudecatorului2013-TOT2c7a4c.pdf [accesată: 31.07.2022].
[3] (a se vedea, Hotărârea CtEDO Niemietz v. Germania, 16 decembrie 1992, § 37, Seria A nr. 251-B; Van Rossem v. Belgia, nr. 41872/98, § 45, 9 decembrie 2004; Smirnov v. Federația Rusă, nr. 71362/01, § 47, 7 iunie 2007; și Iliya Stefanov v. Bulgaria, nr. 65755/01, §§ 40 și 41, 22 mai 2008).

avut în vedere de art. 8 CEDO.[1]

„*Percheziţiile planificate şi/sau inopinate a deţinuţilor şi/sau a celulelor penitenciarului reprezintă o consecinţă firească a privării de libertate a persoanei şi sunt necesare pentru prevenirea dezordinilor sau a comiterii unor infracţiuni (a se vedea, mutatis mutandis, Milka v. Polonia, 15 septembrie 2015, §§ 45-50). Astfel, cu privire la efectuarea percheziţiilor în celula din penitenciar fără obţinerea prealabilă a autorizaţiei judecătorului de instrucţie, Curtea a menţionat că persoana ar putea contesta legalitatea acţiunilor întreprinse în faţa judecătorului de instrucţie. Aşadar, există un control judecătoresc care ar putea cenzura orice pretins abuz al autorităţilor (DCC nr. 80 din 28 mai 2019, §§ 18, 19)*".[2]

Pentru a asigura respectarea dreptului la viață privată, organul judiciar este obligată să adopte măsuri pentru ca faptele și împrejurările din viața personală a persoanei supuse percheziției, care nu au legătură cu cauza în discuție, să nu devină publice. În cauza Amarandei ş.a. c. României (Hotărârea din 26.04. 2016), CtEDO a reţinut că prin modalitatea de efectuare a percheziţiei domiciliare şi prin difuzarea imaginilor filmate în cursul percheziţiei către presă fără a se asigura o minimă protecţie a vieţii private au fost încălcate exigenţele art. 3 şi 8 CEDO.[3]

Potrivit jurisprudenței Curții, utilizarea puterilor coercitive conferite prin legislație pentru a cere unei persoane să se supună unei percheziții amănunțite a corpului, a hainelor și a bunurilor personale constituie o ingerință evidentă în dreptul la respectarea vieții private([a se vedea Gillan și Quinton c. Regatului Unit, nr. 4158/05, pct. 63].[4]

Instanţa trebuie să verifice întotdeauna dacă asemenea ingerinţe sunt justificate în baza articolului 8 § 2 din Convenţia Europeană, cu alte cuvinte – dacă acestea sunt „prevăzute de lege", dacă urmăresc unul sau mai multe din scopurile legitime enumerate de paragraful respectiv și dacă sunt „necesare într-o societate democratică" pentru îndeplinirea scopului în cauză (a se vedea Cacuci și S.C. Virra & Cont Pad SRL c. România, 17 ianuarie 2017, § 86).[5]

---

[1] „*…dacă în absenţa mandatului judiciar prealabil percheziţia în cauză nu a fost supusă niciunui control a priori, Curtea observă că la epoca faptelor primii doi reclamanţi nu beneficiau nici de o cale de recurs efectivă pentru a determina controlul a posteriori, de către un judecător, al legalităţii şi temeiului percheziţiei în cauză…. Ca urmare, fiind efectuată în absenţa unui mandat şi, după cum reiese din procesul verbal, a martorilor asistenţi, percheziţia efectuată de procuror nu a respectat garanţiile minime pe care dispoziţiile legale le impuneau autorităţilor însărcinate cu ancheta penală şi nu a fost supusă nici controlului autorităţilor judiciare*". (pct. 73). Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123847 [accesată: 29.07.2022].

[2] DCC nr. 80 din 28.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 101g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 273 alin. (3) din Codul de procedură penală (pct. 18, 19).

[3] *CtEDO a mai observat că prin caracterul masiv şi nediferenţiat al percheziţiilor domiciliare şi prin absenţa unui control a posteriori efectiv, percheziţiile şi ridicarea obiectelor persoanele ale reclamanţilor au fost de natură să conducă la încălcarea dreptului la viaţă privată; deopotrivă, CtEDO a constatat că* ***imagini filmate cu ocazia efectuării percheziţiilor domiciliare au fost distribuite către presă, iar acestea conţineau imagini ale locatarilor imobilelor percheziţionate, în special ale unor tinere fete întinse pe sol în posturi umilitoare, nefiind luate minimele precauţii pentru protejarea acestora, corpurile şi feţele nefiind anonimizate, fiind realizată o ingerinţă nejustificată în dreptul Ia viaţă privată*** (s.a.). Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176078 [accesată: 29.07.2022].

[4] Hotărârea CtEDO, Gillan și Quinton c. Regatului Unit, hotărârea din 12.01.2010 (§. 63). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96585 [accesată: 29.07.2022].

[5] CtEDO, cauza Cacuci și S.C. Virra & Cont Pad SRL v. România, hotărârea din 17.01.2017 (§. 86). Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176052 [accesată : 29.07.2022].

Pentru a nu prejudicia inviolabilitatea domiciliului există mai multe norme speciale de procedură penală care asigură principiul respectiv.

„Inviolabilitatea domociliului este asigurată de normele de procedură penală care garantează că percheziţiile, cercetările domiciliului, cercetarea la faţa locului, ridicarea de obiecte şi documente și alte acțiuni pot fi ordonate şi efectuate în baza unui mandat judiciar. Datele administrate cu încălcarea normelor procesuale privind inviolabilitatea domiciliului nu pot fi utilizate în calitate de probe în cadrul procesuluui. Codul penal stabilește raspunderea penală pentru acțiuni de violare de domiciliu."[1]

Prin urmare, art. 127, 128, 129 CPP reglementează în detalii efectuarea percheziţiei la domiciliu. Garanțiile acordate de normele respective sunt:

- la efectuarea percheziţiei sau ridicării de obiecte şi documente trebuie să fie asigurată prezenţa persoanei la care se face percheziţia sau ridicarea ori a unor membri adulţi ai familiei acesteia, ori a celor care reprezintă interesele persoanei în cauză, iar dacă prezenţa acestor persoane este imposibilă, se invită reprezentantul autorităţii executive a administraţiei publice locale;

- percheziţia în încăperile instituţiilor, întreprinderilor, organizaţiilor şi unităţilor militare se efectuează în prezenţa reprezentantului respectiv;

- persoanele la care se efectuează percheziţia au dreptul să asiste la toate acţiunile organului de urmărire penală şi să facă în legătură cu aceasta obiecţii şi declaraţii care vor fi consemnate în procesul-verbal;

- persoana la care se face percheziţia are dreptul să înregistreze prin mijloace audio-video aceste acţiuni;

- dreptul persoanei de a solicita prezenţa apărătorului;

- interzicerea efectuării percheziţiei în timpul nopţii, cu excepţia cazurilor de delict flagrant;

- percheziția se va efectua doar în baza ordonanței motivate și cu autorizarea sau legalizarea acțiunii de către judecătorul de instrucție;

- până la începerea percheziției se înmânează persoanei, sub semnătură, copia ordonanței de efectuare a percheziției;

- organul de urmărire penală este obligat să ia măsuri pentru a nu se da publicităţii circumstanţele privitor la viaţa intimă a persoanei, constatate în legătură cu efectuarea percheziţiei;

- în localurile misiunilor diplomatice, inclusiv în localurile în care locuiesc membrii misiunilor diplomatice şi familiile lor, percheziţia sau ridicarea se poate efectua numai la cererea sau cu consimţământul statului străin, exprimate de şeful misiunii diplomatice;

- la efectuarea percheziţiei sau ridicării în localurile menţionate în localurile misiunilor

[1] Manualul judecătorului pentru cauze penale (Inviolabilitatea domiciliului – C. Gurschi, Ig. Dolea), Chișinău, 2013, p. 241. Disponibil: http://drept.usm.md/public/files/ManualulJudecatorului2013-TOT2c7a4c.pdf [accesată: 31.07.2022].

diplomatice, inclusiv în localurile în care locuiesc membrii misiunilor diplomatice şi familiile lor este obligatorie prezenţa procurorului şi a unui reprezentant al Ministerului Afacerilor Externe şi Integrării Europene al Republicii Moldova;

- precum și alte garanții.

O problemă pe care dorim a o pune în discuție se referă la excepția efectuării percheziției în timpul nopții în cazurile de delict flagrant reglementată de art. 128 alin. (1) CPP. Considerăm că legiuitorul limitează dreptul organului de urmărire penală și a procurorului de a efectua această acțiune în cazul ce nu suferă amânare. Prin aceasta, legislatorul lezează interesul public și obligația de a investiga infracțiunile. Astfel, potrivit art. 6 pct. 6) CPP, „*caz ce nu suferă amânare– pericolul real că se vor pierde sau distruge probele, că bănuitul sau învinuitul se poate ascunde în încăperea suspectată ori că se vor comite alte infracţiuni*." Prin urmare, cazul ce nu suferă amânare creează un pericol real și, respectiv, intervenția organelor judiciare trebuie să fie promptă. De aceea, considerăm oportun modificarea și completarea art. 128 alin. (1) CPP, întrucât să reglementeze excepția și în cazul ce nu suferă amânare. Or, în acest caz vor fi respectare și garantate drepturile victimelor în această privință.

Din cele expuse deducem că, inviolabilitatea domiciliului este un principiu al procesului penal și o cerință legală care se aplică tuturor autorităților și persoanelor, și care constă în faptul că, în cursul procesului penal, nimeni nu este în drept să pătrundă în domiciliu contrar voinţei persoanelor care locuiesc sau deţin sediu în ele, de al cerceta și al supraveghea, de a instala în el aparate ce asigură supravegherea şi înregistrarea audio şi video, a celor de fotografiat şi de filmat, sau de a efectua în el oricare acțiune de urmărire penală, fără o hotărâre judecătorească.

Excepțiile menţionatee *supra* (*în cazul flagrantului delict* și *în cazul ce nu suferă amânare*), se referă la cazul când percheziţiile sau alte acțiuni de urmărire penală se pot efectua fără autorizarea prealabilă de către judecătorul de instrucție. Oricum, aceste acțiuni se vor efectua în baza unei ordonanțe motivate, care, în termen de 24 ore se va pune pe masa judecătorului de instrucție rezultatele acțiunilor respective pentru a se constata legalitatea acestora. Prin urmare, chiar dacă aceste acțiuni s-au efectuat fără autorizare, acestea ulterior sunt supuse verificării judecătorești.

Efectuarea acțiunilor de urmărire penală în domiciliul persoanei, fără autorizarea judecătorului de instrucție, are loc și în cazurile în care persoanele care locuiesc sau deţin sediu în ele dau acest acord. De exemplu, cercetarea la faţa locului a încăperii sau a domiciliului se efectuează cu acordul în scris al proprietarului sau al posesorului ori, în lipsa acestuia, al unuia dintre membrii majori ai familiei sale. În caz de infracţiune de violenţă în familie, cercetarea la faţa locului a domiciliului poate fi efectuată cu acordul victimei, iar dacă victima este o persoană minoră, cu acordul membrului major al familiei, altul decât făptuitorul. În lipsa acordului în scris, cercetarea la faţa locului a încăperii sau a domiciliului se efectuează în baza ordonanţei organului

de urmărire penală, cu autorizarea judecătorului de instrucţie (art. 118 alin. (2) CPP).

Cum se va proceda în cazurile în care există necesitatea efectuării percheziției în locurile de detenție? Este ori nu necesar un mandat judecătoresc în acest sens?

Aceste probleme au fost ridicate și în fața Curții Constituționale, care a menționat că, „*cu privire la necesitatea autorizației judecătorului de instrucție pentru efectuarea percheziției în celula din penitenciar, Curtea reține că, potrivit articolului 204 alin. (6) din Codul de executare, condamnații, precum şi încăperile în care se află aceştia (pe perioada detenției) pot fi supuse percheziției. Perchezițiile în discuție sunt efectuate de către funcționarii publici cu statut special din cadrul administrației penitenciare în baza Codului de executare, precum și în baza Hotărârii Guvernului nr. 583 din 26 mai 2006 (a se vedea § 7 și 8 din prezenta decizie). Aceste acte normative speciale nu condiționează efectuarea perchezițiilor în celula din penitenciar de obținerea prealabilă a autorizației judecătorului de instrucție. Curtea menționează că persoana ar putea contesta legalitatea acțiunilor întreprinse în fața judecătorului de instrucție. Așadar, există un control judecătoresc care ar putea cenzura orice pretins abuz al autorităților*.”[1] Prin urmare, atunci când persoanele cu statut special din cadrul administrației penitenciare efectuează această acțiune nu este necesar mandat judecătoresc, însă persoana care consideră că i s-au lezat careva drepturi pot contesta acțiunile autorităților.

Pe de altă parte, atunci când se investighează o infracțiune și există temei de a efectua percheziția în locurile de detenție, organul de urmărire penală și procurorul vor efectua această acțiune doar în baza unui mandat judiciar, neavând aceleași drepturi ca funcționarii publici cu statut special din cadrul administrației penitenciare. Cu alte cuvinte, organul de urmărire penală și procurorul vor acționa potrivit CPP.

În sfera vieții private se include și **secretul corespondenței**. Potrivit art. 30 din Constituție, „*Statul asigură secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poştale, al convorbirilor telefonice şi al celorlalte mijloace legale de comunicare*.” Secretul corespondenței nu este un drept absolut, ci unul relativ. Dreptul persoanei la secretul corespondenței poate fi limitat „*în cazurile când această derogare este necesară în interesele securităţii naţionale, bunăstării economice a ţării, ordinii publice şi în scopul prevenirii infracţiunilor* (art. 30 alin. (2) CPP).”

Protejarea acestui drept este garantată și de Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale, prin prisma art. 8, care stipulează că, „*Orice persoană are dreptul la respectarea ... corespondenţei sale*.” Această normă europeană acceptă ingerința secretului corespondenței în cazul în care măsura ce se impune este reglementată de legea internă şi constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea naţională, siguranţa publică, bunăstarea economică a ţării, apărarea ordinii şi prevenirea faptelor penale, protecţia

[1] DCC nr. 80 din 28.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 101g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 273 alin. (3) din Codul de procedură penală (pct. 17, 19).

sănătăţii, a moralei, a drepturilor şi a libertăţilor altora (art. 8 alin. (2) CEDO).

Acţiunile de urmărire penală autorizate de judecătorul de instrucţie. „Activitatea judecătorului de instrucție manifestată prin autorizarea efectuării acțiunilor de urmărire penală, care aduc atingere (limitări) drepturilor și libertăților fundamentale ale omului constituie o formă extrem[1] de eficientă de control judiciar în etapa de exercitare a urmăririi penale, atunci când apare necesitatea stringentă de implicare a organului statal competent în viața privată a persoanei, a domiciliului, a corespondenței etc."[2]

În art. 301 alin. (1) CPP, nu sunt indicate nominativ acţiunile de urmările penală ce trebuie efectuate cu autorizarea judecătorului de instrucţie, punându-se accent pe drepturile care ar putea fi afectate - *Cu autorizarea judecătorului de instrucţie se efectuează acţiunile de urmărire penală legate de limitarea inviolabilităţii persoanei, domiciliului, limitarea secretului corespondenţei, convorbirilor telefonice, comunicărilor telegrafice şi a altor comunicări, precum şi alte acţiuni prevăzute de lege*.

Deoarece această normă este una generală, identificăm în mai multe articole din partea generală a CPP acele acțiuni de urmărire penală, pentru care legea procesuală impune autorizarea de către judecătorul de instrucţie:

- Examinarea corporală, precum şi prelevarea mostrelor de eliminări ale corpului sau a altor mostre biologice de la partea vătămată, bănuit, învinuit, fără acordul lor (art. art. 60 alin. (4/1); 64 alin. (3/1); 66 alin. (2/1); 119 alin. (1), (2) și 301 alin. (3) CPP;[3]
- Cercetarea la faţa locului fără permisiunea persoanei cărei i se limitează dreptul la inviolabilitatea domiciliului (art. 118 alin. (2) CPP) *şi alte acţiuni de urmărire penală la domiciliu* (art. 12 alin. (2) CPP);[4]
- Exhumarea cadavrului (art. 121 CPP);
- Percheziţia (art. 125 alin. (3) CPP);
- Ridicarea de obiecte şi documente care constituie secret de stat, comercial, bancar, precum şi ridicării informaţiei privind convorbirile telefonice (art. 126 alin. (2) CPP);
- Internarea persoanei în instituţia medicală pentru efectuarea expertizei medico-legale sau psihiatrice (art. 152 și art. 301 alin. (3) CPP);
- Restituirea la cererea victimei a echivalentului banilor recunoscuţi drept corpuri delicte (161 alin. (4) CPP).

---

[1] În opinia noastră cuvântul *extrem* este o exagerare neîntemeiată din partea autorilor.

[2] Valeria Șterbeț [et.al.] Ghidul judecătorului de instrucție. Ch. Ed. Cartier. 2007. p.166

[3] „Articolele 154-156 ale C. proc. pen. nu reglementează modalitatea de ridicare forţată a mostrelor, chiar dacă articolul 64 alin. 3 și articolul 66 alin. 2 ale C. proc. pen. stabilesc că prelevarea mostrelor de eliminări ale corpului sau a altor mostre biologice de la bănuit/ învinuit/ inculpat fără acordul acestuia se efectuează doar cu autorizarea judecătorului de instrucţie." Text preluat din lucrarea: Dolea Igor. Probele în procesul penal: Îndrumar pentru avocaţi. Chişinău. 2016. p. 48-49

[4] „*Cercetarea, percheziţia, ridicarea de obiecte* ***şi alte acţiuni procesuale la domiciliu*** (s.a.) *pot fi efectuate doar cu consimţământul persoanei domiciliate la adresa respectivă sau cu autorizaţia respectivă*". (art. 279 alin. (3) CPP)

Legislația procesual-penală prevede ca excepție dreptul și posibilitatea organului de urmărire penală de a efectua anumite acțiuni procesuale pentru care este necesară autorizația judecătorului de instrucție, chiar fără asemenea autorizație.

„Situațiile indicate sunt strict limitate de lege, pentru a nu permite organului de urmărire penală comiterea unor abuzuri, care pot genera încălcări grave ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului”.[1]

În art. 301 alin. (2) CPP, sunt indicate acele acțiuni de urmărire penală, care *în cazurile infracţiunilor flagrante*, precum şi *în cazurile ce nu permit amânare*, pot fi efectuate, ca excepţie, fără autorizarea judecătorului de instrucţie - percheziţia, cercetarea la faţa locului în domiciliu şi punerea bunurilor sub sechestru în urma percheziţiei.

Suplimentar prevederile art. 119 alin. (2) CPP, permit *în caz de infracţiune flagrantă*, a efectua examinarea corporală fără autorizarea judecătorului de instrucţie, însă, în termen de 24 de ore, el trebuie să fie informat despre acţiunea efectuată, cu prezentarea materialelor respective ale cauzei pentru controlul legalităţii acestei acţiuni.

Dispozițiile art. 125 alin. (4) CPP și art. 205 alin. (5) CPP, prevăd posibilitatea realizării percheziției și a punerii bunurilor sub sechestru, fără o autorizare prealabilă a judecătorului de instrucție nu numai *în caz de delict flagrant*, dar și *în cazul care nu suferă amânare*, în calitate de temeiuri de fapt. Temei de drept în aceste cazuri este ordonanța motivată a procurorului. [2]

În contextul celor expuse se impune a identifica înțelesul noțiunilor *în caz de infracţiune flagrantă, în caz de delict flagrant* și *în cazul care nu suferă amânare*.

Potrivit art. 6 pct. 10) CPP, „*delict flagrant – este infracţiunea descoperită în momentul săvîrşirii ei sau înainte ca efectele ei să se fi consumat*.”

Definiția data în art. 513 CPP, *infracțiunii flagrante*, permite a conchide că această noțiune are un volum mai mare în raport cu noțiunea - *delictul flagrant,* deoarece *infracțiunea flagrantă* este nu numai infracţiunea descoperită în momentul săvârşirii ei, dar și acea infracţiune al cărei făptuitor, imediat după săvîrşire, este urmărit de victimă, de martori oculari sau de alte persoane ori este surprins aproape de locul comiterii infracţiunii cu arme, instrumente sau orice alte obiecte care ar da temei de a-l presupune participant la infracţiune.

Este considerat în conformitate cu prevederile art. 6 pct. 6) CPP, „*caz ce nu suferă amînare*

---

[1] Valeria Șterbeț. [et. al.] Ghidul judecătorului de instrucție. Ch. 2007. p. 113

[2] CtEDO a criticat în cauza Varga c. României (Hotărârea. din 01.04.2008) puterile foarte ample ale procurorului în materia dispunerii percheziției, precum și dispozițiile legale relaxate şi lacunare, constatând că reclamanţii nu s-au bucurat de gradul minim de protecţie contra arbitrarului avut în vedere de art. 8 CEDO. „*….dacă în absenţa mandatului judiciar prealabil percheziţia în cauză nu a fost supusă nici unui control a priori, Curtea observă că la epoca faptelor primii doi reclamanţi nu beneficiau nici de o cale de recurs efectivă pentru a determina controlul a posteriori, de către un judecător, al legalităţii şi temeiului percheziţiei în cauză…. Ca urmare, fiind efectuată în absenţa unui mandat şi, după cum reiese din procesul verbal, a martorilor asistenţi, percheziţia efectuată de procuror nu a respectat garanţiile minime pe care dispoziţiile legale le impuneau autorităţilor însărcinate cu ancheta penală şi nu a fost supusă nici controlului autorităţilor judiciare.*” (§..73). Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123847 (accesat:20. 08.2021)

– pericolul real că se vor pierde sau distruge probele, că bănuitul sau învinuitul se poate ascunde în încăperea suspectată ori că se vor comite alte infracţiuni."

Judecătorul de instrucţie trebuie să fie informat despre efectuarea acestor acţiuni indicate în art. 301 alin. (2) CPP, precizate în art. art. 119 alin. (2) CPP, 125 alin. (4) și 205 alin. (5) CPP de organul de urmărire penală în termen de 24 de ore, iar în scop de control, urmează a fi prezentate materialele cauzei penale, care ar reflecta oportunitatea și legalitatea acţiunilor de urmărire penală efectuate fără un control judiciar *a priori*. În cazul în care sânt temeiuri suficiente, judecătorul de instrucţie, prin încheiere motivată, declară acţiunea de urmărire penală legală sau, după caz, ilegală.

Măsurile speciale de investigaţii autorizate de judecătorul de instrucţie.

Legislația procesual - penală autohtonă garantează secretul corespondenței. Astfel, potrivit art. 14 CPP, *(1)* „*Dreptul la secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poştale, al convorbirilor telefonice şi al celorlalte mijloace legale de comunicare este asigurat de stat. În cursul procesului penal, nimeni nu poate fi lipsit sau limitat în acest drept. (2) Limitarea dreptului prevăzut la alin. (1) se admite numai în baza unui mandat judiciar emis în condiţiile prezentului cod*."

CtEDO reamintește în cauza Cacuci și S.C. Virra & Cont Pad S.R.L. c. României[1] că apelurile telefonice efectuate din spații comerciale, precum și de la domiciliu, intră sub incidenţa noţiunilor de „viață privată" și „corespondență" în sensul art. 8 § 1 (a se vedea Halford c. Regatului Unit, 25 iunie 1997, pct. 44).

„*Convorbirile telefonice ce intră în noţiunile de „viaţa privată" şi „corespondenţa" în sensul art. 8 § 1 citat mai sus, interceptarea lor, memorarea datelor astfel obţinute şi eventuala lor utilizare în cadrul urmăririi penale îndreptate împotriva reclamantului se analizează drept o „ingerinţa a unei autorităţi publice" în exercitarea dreptului garantat de art. 8 (a se vedea, printre altele, hotărârile Malone împotriva Regatului Unit din 2 august 1984, seria A nr. 82, p. 30, § 64; Kruslin împotriva Franţei şi Huvig împotriva Franţei din 24 aprilie 1990, seria A nr. 176-A şi 176-B, p. 20, § 26, şi p. 52, § 25, Halford împotriva Regatului Unit din 25 iunie 1997, Culegere de hotărâri şi decizii 1997-III, p. 1016-1017, § 48; Aalmoes şi alţi 112 împotriva Olandei (dec.), nr. 16.269/02, 25 noiembrie 2004).*"[2]

„În cauza *Iordachi ş.a.*, CtEDO a revăzut întreg sistemul de reglementări în ceea ce priveşte interceptarea comunicărilor. Deşi autorizarea interceptărilor telefonice în Republica Moldova este autorizată de un judecător, CtEDO nu a găsit sistemul existent compatibil cu CEDO. Astfel, CPP reglementa în mod vag situaţiile în care poate avea loc interceptarea, interceptarea a fost aplicată

[1] Hotărârea CtEDO din 17. 01.2017 (par.65). Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176052

[2] Hotărârea CtEDO Dumitru Popescu c. României din 26. 04. 2007 pct. 61. Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122747

prea des, legea nu definea categoriile de persoane convorbirile cărora pot fi interceptate, legea nu excludea în termeni absoluţi limitarea interceptării la şase luni, nu era clar scopul în care poate fi aplicată interceptarea, judecătorul nu putea verifica clar rolul judecătorului în aceste proceduri, legea nu stabilea cum se examinează, păstrează şi distrug rezultatele interceptării, legea nu instituia un mecanism efectiv de control parlamentar privind respectarea legislaţiei cu privire la interceptare şi legea nu reglementa ce se întâmplă în cazul înregistrării convorbirii clientului cu avocatul. De asemenea, legea nu prevederea că interceptarea poate fi aplicată doar dată atingerea scopului nu poate avea loc prin alte mijloace.

Deși este întitulat, Măsurile speciale de investigaţii efectuate cu autorizarea judecătorului de instrucţie, art. 303 CPP nu indică în mod expres măsurile respective - Cu autorizarea judecătorului de instrucţie se efectuează măsurile speciale de investigaţii legate de limitarea inviolabilităţii vieţii private a persoanei, pătrunderea în încăpere contrar voinţei persoanelor care locuiesc în ea.

Totuși anumie norme ale părții generale a CPP, permit a identifica acele măsuri speciale de investigație, care trebuie realizate numai cu autorizarea de către judecătorul de instrucție.

În conformitate cu prevederile 132/2 alin. (1) CPP**,** în vederea descoperirii şi cercetării infracţiunilor cu autorizarea judecătorului de instrucţie se efectuează următoarele măsuri speciale de investigaţii:

- cercetarea domiciliului şi/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea şi înregistrarea audio şi video, a celor de fotografiat şi de filmat (art. 132/6 CPP);
- supravegherea domiciliului prin utilizarea mijloacelor tehnice ce asigură înregistrarea (art. 132/7 CPP);
- interceptarea şi înregistrarea comunicărilor sau a imaginilor (art. art. 132/8-132/10 CPP);
- reţinerea, cercetarea, predarea, percheziţionarea[1] sau ridicarea trimiterilor poştale (art. 133 CPP);
- monitorizarea conexiunilor comunicaţiilor telegrafice şi electronice (art. 134/1 CPP);
- monitorizarea sau controlul tranzacţiilor financiare şi accesul la informaţia financiară (art. 134/2 CPP);

[1] „Pentru identificarea sensului noţiunii de „trimiteri poştale" se are în vedere şi definiţia pe care CtEDO o dă corespondenţei, atunci când analizează această prerogativă a vieţii private în lumina art. 8 din Convenţie. în accepţiunea autonomă a Curţii, prin respectarea dreptului la corespondenţă se va înţelege dreptul la comunicare neîntreruptă şi necenzurată, prin intermediul scrisorilor, dar şi a telefonului, faxului, telexului, radioului privat etc. Corespondenţa înglobează orice materiale scrise, inclusiv cele trimise prin intermediul poştei, precum și comunicările telefonice și prin intermediul poștei electronice. După cum se poate observa, conceptul are o arie largă de cuprindere. Având în vedere utilizarea noţiunii de corespondenţă cu precădere pentru a defini transferul scrisorilor, dar și lărgirea sferei obiectelor ce pot fi cuprinse în noţiunea autonomă de „corespondenţă", în redactarea art. 7 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, legiuitorul european a ales să preia conţinutul art. 8 din Convenţia europeană a drepturilor omului, dar să înlocuiască termenul de „corespondenţă" cu termenul de „comunicare", acoperind astfel problemele pe care le poate ridica o transmitere poştală ce are altă formă decât cea a comunicării scrise clasice." Text preluat din lucrarea: Udroiu Mihail [et.al.] Codul de procedură. Comentariu pe articole. ed.II-a. Ed. C.H. Beck. București. 2017. p. 656.

- documentarea cu ajutorul metodelor şi mijloacelor tehnice, precum şi localizarea sau urmărirea prin sistemul de poziţionare globală (GPS) ori prin alte mijloace tehnice (art. 134/3 CPP);

- colectarea informaţiei de la furnizorii de servicii de comunicaţii electronice (art. 134/4 CPP).

Toate aceste măsuri speciale de investigație sunt supuse controlului judiciar atât *a priori* cât și *a posteriori.*

Concomitent cu examinarea solicitării privind confirmarea respectării cerințelor legale la efectuarea măsurilor speciale de investigație într-o cauză penală prin același demers pe baza art. 132/5 alin. (7) CPP, procurorii solicită de regulă și amânarea informării persoanei vizate de măsurile speciale de investigație până la finalizarea urmăririi penale.[1]

În conformitate cu prevederile art. 132/4 alin. (3) CPP, măsurile speciale de investigaţii ce urmează a fi supuse controlului judiciar, pot fi autorizate, ca excepţie, în baza ordonanţei motivate a procurorului *în cazurile infracţiunilor flagrante*, precum şi atunci *când există circumstanţe ce nu permit amânare*, iar încheierea nu poate fi obţinută fără existenţa unui risc esenţial de întârziere care poate conduce la pierderea informaţiilor probatorii sau pune în pericolul imediat securitatea persoanelor. Judecătorul de instrucţie urmează să fie informat, în termen de 24 de ore, despre efectuarea acestor măsuri, prezentîndu-i-se toate materialele în care este argumentată necesitatea efectuării măsurilor speciale de investigaţii. Dacă sunt temeiuri suficiente, judecătorul de instrucţie, prin încheiere motivată, confirmă legalitatea efectuării acestor măsuri.

În termen de 48 de ore de la finalizarea perioadei de autorizare a interceptării şi înregistrării, procurorul prezintă judecătorului de instrucţie procesul-verbal şi suportul în original pe care au fost înregistrate comunicările. Judecătorul de instrucţie se expune printr-o încheiere asupra respectării cerinţelor legale la interceptarea şi înregistrarea comunicărilor de către organul de urmărire penală şi decide care din comunicările înregistrate urmează a fi nimicite, desemnând persoanele responsabile de nimicire. [2]

Ca urmare a hotărârii CtEDO, prin Legea nr. 66 (în vigoare din 27 octombrie 2012) a fost introdus un capitol special în CPP dedicat măsurilor speciale. Noile prevederi înăspresc condiţiile pentru recurgerea la interpretare. Astfel, art. 132/1 alin. 1 CPP prevede că măsurile speciale se aplică numai în cadrul urmăririi penale, fiind astfel exclusă practica interceptării convorbirilor în

---

[1] A se vedea de exemplu pct.3 DCC nr. 150 din 19 octombrie 2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 120g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi a art.132/5 alin. (7) CPP (amânarea informării persoanei supuse măsurii speciale de investigații)

[2] A se vedea art.132/9 alin. (15) CPP. „*Nimicirea înregistrărilor conform art. 132[9] alin. (15) CPP împiedică instanța de judecată – cea care judecă în mod nemijlocit cazul penal – să evalueze toate probele și să poată constata relevanța acestora pentru situația apărării, fapt care îl poate priva pe acuzat de dreptul său la un proces echitabil.*" HCC nr. 31 din 23.09.2021 privind excepția de neconstituționalitate a art. 132/9 alin. (12) și alin. (15) CPP (nimicirea informației interceptate și înregistrate) (pct.96)

baza „dosarelor operative”. Mai mult, alin. 2 al aceluiaşi articol prevede că măsurile speciale de investigaţii se dispun doar dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiţii trei condiţii:

1) pe altă cale este imposibilă realizarea scopului procesului penal şi/sau poate fi prejudiciată considerabil activitatea de administrare a probelor;

2) există o bănuială rezonabilă cu privire la pregătirea sau săvîrşirea unei infracţiuni grave, deosebit de grave sau excepţional de grave, cu excepţiile stabilite de lege;

3) acţiunea este necesară şi proporţională cu restrîngerea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului.

Art. 132/4 alin. 7 CPP prevede că măsurile speciale de investigaţii se dispun pentru o perioadă de 30 de zile. Măsura poate fi prelungită până la şase luni. După expirarea termenului de şase luni este interzisă autorizarea repetată a măsurii, cu excepţia apariţiei circumstanţelor noi. Alin. 10 al acestui articol interzice efectuarea măsurilor speciale de investigaţii cu privire la raporturile legate de asistenţă juridică dintre avocat şi client. Totuşi, el nu explică ce se întâmplă cu înregistrările care au fost efectuate din întâmplare. Articolele de mai sus se referă la toate măsurile speciale de investigaţie. Art. 132/8 alin. 1 CPP instituie limitări speciale pentru interceptarea convorbirilor. Astfel, infracţiunile pentru care poate avea loc interceptarea sunt enumerate exhaustiv. De asemenea, alin.3 prevede că poate fi interceptat doar acuzatul sau persoanele care contribuie la comiterea infracţiunilor. Aceste prevederi limitează substanţial posibilităţile de interceptare nejustificată. Totuşi, o problemă aparte este diligenţa judecătorilor care dispun interceptările. Până acum ei au făcut acest lucru cu o deosebită uşurinţă şi generozitate şi este greu de imaginat că o schimbare substanţială va avea loc instantaneu.”[1]

6.3. Protecţia datelor cu caracter personal

Unul din cele mai sensibile subiecte discutate în ultima vreme nu doar la nivel național, ci și la cel internațional este protecția datelor cu caracter personal.

În cele mai de bază acte internaționale care garantează și asigură respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei – Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale și Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice – nu se regăsesc norme care ar proteja datele cu caracter personal. Este firesc acest fapt, deoarece în perioada adoptării acestor acte internaționale tehnologiile informaționale nu erau dezvoltate, iar accesul la diferite date era unul limitat.

Odată cu apariția calculatoarelor, internetului și, în general, a dezvoltării societății

[1] Gribincea Vladislav, Executarea hotărârilor Curţii Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova, 1997-2012, Ediție apărută cu sprijinul financiar al Programului pentru Drepturile Omului şi Bună Guvernare al Fundaţiilor pentru o Societate Deschisă și al Departamentului de Stat al Statelor Unite, p. 161, 162. Disponibilă: https://crjm.org/wp-content/uploads/2014/04/Executarea-hotararilor-CtEDO-de-catre-RM-1997-2012.pdf [accesată: 31.07.2022].

informaționale s-a îmbunătățit și calitatea vieții omenești, accesibilitatea la diferite informații, a crescut productivitatea în domeniul public și cel privat. Bineînțeles că odată cu această dezvoltare au apărut și unele riscuri, implicit asupra vieții private a persoanei în ceea ce privește colectarea datelor cu caracter personal. Pentru a nu divulga datele cu caracter personal, a respecta corectitudinea colectării acestora și alte deziderate în sensul protejării vieții private a persoanei a devenit necesară intervenția din partea statelor pentru adoptarea unor instrumente juridice eficiente în acest sens.

„Protecția datelor în Europa a început în anii 1970, odată cu adoptarea – de către unele state – a unor acte legislative care vizau gestionarea prelucrării informațiilor cu caracter personal de către autoritățile publice și întreprinderile mari. Landul Hessa (Germania) a adoptat în 1970 prima lege privind protecția datelor, care sa aplicat doar în acest land. În 1973, Suedia a adoptat prima lege națională privind protecția datelor. Până la sfârșitul anilor 1980, mai multe state europene (Franța, Germania, Regatul Unit și Țările de Jos) au adoptat, de asemenea, acte legislative privind protecția datelor."[1]

Ulterior, dreptul la protecția datelor cu caracter personal și-a găsit reglementarea, la nivel european, în art. 8 alin. (1) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene[2] și art. 16 B alin. (1) din Titlul II al Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene[3]. Aceste norme reglementează că *Orice persoană are dreptul la protecţia datelor cu caracter personal care o privesc*.

Un instrument internațional special în privința garantării protecției datelor cu caracter personal este Convenția pentru protecția persoanelor cu privire la prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal.[4] „*Scopul acestei Convenţii este de a garanta, pe teritoriul fiecărei Părţi, tuturor persoanelor fizice, indiferent de naţionalitate sau reşedinţă, respectarea drepturilor şi libertăţilor lor fundamentale, şi în mod special a dreptului la viaţa privată, în legătură cu prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal (protecţia datelor)* (art. 1 din Convenția respectivă)." În același timp, conform art. 6 din Convenția menționată, „*Datele cu caracter personal referitoare la originea rasială, opiniile politice, convingerile religioase şi alte convingeri, precum şi datele cu caracter personal referitoare la sănătate sau la viaţa sexuală pot fi prelucrate în mod automat numai dacă dreptul intern prevede garanţiile necesare. Aceste*

[1] Manual de legislație europeană privind protecția datelor. Ediția 2018, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2020, p. 21. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_data_protection_RON.pdf [accesat: 02.08.2022].

[2] Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, proclamată la 07.12.2000. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT [accesată: 01.08.2022].

[3] Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, încheiat la Roma la 25.03.1957, modificat prin Tratatul de la Lisabona, semnat la Lisabona la 13.12.2007. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT [accesată: 01.08.2022].

[4] Convenția pentru protecția persoanelor cu privire la prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal, Nr. 208 din 28.01.1981, întocmită la Strasbourg. Disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117361&lang=ro [accesată: 02.08.2022].

prevederi se referă şi la datele cu caracter personal privind condamnările penale."

În general, „Convenția 108 a fost, și rămâne încă, singurul instrument internațional obligatoriu din punct de vedere juridic în domeniul protecției datelor. În ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal, principiile prevăzute de convenție privesc, în special, culegerea și prelucrarea automatizată corecte și legale ale datelor, în scopurile legitime precizate. Aceasta înseamnă că datele nu trebuie utilizate în moduri incompatibile cu aceste scopuri și nu trebuie păstrate mai mult decât este necesar. Principiile vizează, de asemenea, calitatea datelor, în special caracterul lor oportun, relevant și neexcesiv (proporțional), precum și exact."[1]

În anul 1995, la nivelul Uniunii Europene, a fost adoptată Directiva 95/46/CE privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date (Directiva privind protecția datelor).[2] Aceasta a fost prima reglementare de acest gen în dreptul Uniunii Europene. Ulterior, în anul 2008, a fost adoptată Deciziacadru 2008/977/JAI a Consiliului privind protecția datelor cu caracter personal prelucrate în cadrul cooperării polițienești și judiciare în materie penală.[3]

Urmare a progreselor tehnologice, în anul 2016, Uniunea Europeană a adoptat Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor).[4] În anul 2018, Parlamentul European și Consiliul Europei, adoptă încă un Regulament privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal de către instituțiile, organele, oficiile și agențiile Uniunii și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 45/2001 și a Deciziei nr. 1247/2002/CE.[5] De specificat că Regulamentul (UE) 2016/679 reprezintă Regulamentul general privind protecția datelor, iar Regulamentul (UE) 2018/1725 este destinat instituțiilor, organelor, oficiilor și

---

[1] Manual de legislație europeană privind protecția datelor. Ediția 2018, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2020, p. 28. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_data_protection_RON.pdf [accesat: 02.08.2022].

[2] Directiva 95/46/CE privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date (Directiva privind protecția datelor), publicată în: JO 1995L281 (în vigoare până în mai 2018). Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31995L0046&from=FR [accesată: 03.08.2022].

[3] Decizia cadru 2008/977/JAI a Consiliului privind protecția datelor cu caracter personal prelucrate în cadrul cooperării polițienești și judiciare în materie penală, publicată în: JO2008L350 (în vigoare până în mai2018). Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008F0977 [accesată: 03.08.2022].

[4] Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27.04.2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor). Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679#ntr1-L_2016119RO.01000101-E0001 [accesată: 03.08.2022].

[5] Regulamentul (UE) 2018/1725 al Parlamentului European și al Consiliului din 23.10.2018 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal de către instituțiile, organele, oficiile și agențiile Uniunii și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 45/2001 și a Deciziei nr. 1247/2002/CE. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1725&from=ro [accesată: 03.08.2022].

agenţiilor Uniunii.

Pe lângă Regulamentul general privind protecţia datelor (2016/679), în 2016, Parlamentul European şi Consiliul Europei adoptă Directiva (UE) 2016/680[1], referitoare la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autorităţile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracţiunilor sau al executării pedepselor. Această Directivă urmăreşte să contribuie la realizarea unui spaţiu de libertate, securitate şi justiţie.

Directiva respectivă „vizează protejarea datelor cu caracter personal colectate şi prelucrate în următoarele scopuri legate de justiţia penală:

- prevenirea, investigarea, depistarea sau urmărirea penală a infracţiunilor sau executarea pedepselor, inclusiv protejarea împotriva ameninţărilor la adresa securităţii publice şi prevenirea acestora;
- executarea unei sancţiuni penale;
- în cazurile în care poliţia sau alte autorităţi de aplicare a legii acţionează pentru a respecta legea, pentru a proteja împotriva ameninţărilor la adresa siguranţei publice şi a drepturilor fundamentale ale societăţii şi pentru a preveni aceste ameninţări, care ar putea constitui infracţiuni.”[2]

Art. 3 al Directivei (UE) 2016/680 defineşte mai multe noţiuni cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal, implicit: sistem de evidenţă a datelor, autoritate competentă, operator, persoană împuternicită de către operator, destinatar, încălcarea securităţii datelor cu caracter personal, date genetice, date biometrice, date privind sănătatea etc. Printre acestea, norma respectivă defineşte noţiunea de date cu caracter personal.

Astfel, potrivit art. 3 alin. (1) al Directivei (UE) 2016/680, *„date cu caracter personal înseamnă orice informaţii privind o persoană fizică identificată sau identificabilă („persoana vizată”); o persoană fizică identificabilă este o persoană care poate fi identificată, direct sau indirect, în special prin referire la un element de identificare, cum ar fi un nume, un număr de identificare, date de localizare, un identificator online, sau la unul sau mai multe elemente specifice, proprii identităţii sale fizice, fiziologice, genetice, psihice, economice, culturale ori sociale*.”

Totodată, art. 3 alin. (2) al Directivei (UE) 2016/680 reglementează noţiunea de

[1] Directiva (UE) 2016/680 a Parlamentului European şi a Consiliului Europei din 27 aprilie 2016 privind protecţia persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autorităţile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracţiunilor sau al executării pedepselor şi privind libera circulaţie a acestor date şi de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0680 [accesată: 03.08.2022].

[2] Manual de legislaţie europeană privind protecţia datelor. Ediţia 2018, Agenţia pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene şi Consiliul Europei, 2020, p. 28. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_data_protection_RON.pdf [accesat: 02.08.2022].

„prelucrare”, „*care* înseamnă orice operațiune sau set de operațiuni efectuate asupra datelor cu caracter personal sau seturilor de date cu caracter personal, cu sau fără utilizarea de mijloace automatizate, cum ar fi colectarea, înregistrarea, organizarea, structurarea, stocarea, adaptarea sau modificarea, extragerea, consultarea, utilizarea, dezvăluirea prin transmitere, diseminarea sau punerea la dispoziție în orice alt mod, alinierea sau combinarea, restricționarea, ștergerea *ori distrugerea*.”

Statul este obligat să garanteze că datele cu caracter personal:

- sunt prelucrate în mod legal și echitabil;
- sunt colectate în scopuri determinate, explicite și legitime și nu sunt prelucrate într-un mod incompatibil cu aceste scopuri;
- sunt adecvate, relevante și neexcesive în ceea ce privește scopurile în care sunt prelucrate;
- sunt exacte și, dacă este necesar, sunt actualizate; trebuie să se ia toate măsurile rezonabile pentru a asigura faptul că datele cu caracter personal care sunt inexacte, având în vedere scopurile pentru care sunt prelucrate, să fie șterse sau rectificate fără întârziere;
- sunt păstrate într-o formă care permite identificarea persoanelor vizate pe o perioadă care nu depășește perioada necesară îndeplinirii scopurilor pentru care sunt prelucrate datele respective;
- sunt prelucrate într-un mod care să asigure securitatea adecvată a datelor cu caracter personal, inclusiv protecția împotriva prelucrării neautorizate sau ilegale și împotriva pierderii, a distrugerii sau a deteriorării accidentale, prin luarea de măsuri tehnice sau organizatorice corespunzătoare.

Totodată, este necesară a se face distincție clară între datele cu caracter personal ale diferitelor categorii de persoane vizate, precum:

- persoane în privința cărora există motive serioase să se creadă că au săvârșit sau că urmează să săvârșească o infracțiune;
- persoane condamnate pentru săvârșirea unei infracțiuni;
- victime ale unei infracțiuni sau persoane în privința cărora, în baza anumitor fapte, există motive să se creadă că persoanele respective ar putea fi victimele unei infracțiuni;
- alte părți care au legătură cu infracțiunea, ca de exemplu persoane care ar putea fi chemate să depună mărturie în cadrul anchetelor legate de infracțiuni sau în cadrul procedurilor penale ulterioare sau persoane care pot oferi informații cu privire la infracțiuni sau persoane care sunt în legătură sau asociate cu persoanele menționate la literele (a) și (b).[1]

În același timp, este necesară, în mod obligatoriu, garantarea legalității prelucrării datelor cu caracter personal, astfel încât să fie necesară executarea unei sarcini de către autoritățile

[1] Art. 4 alin. (1) și art. 6 al Directivei (UE) 2016/680 a Parlamentului European și a Consiliului Europei din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autoritățile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a

competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor, inclusiv al protejării împotriva amenințărilor la adresa securității publice și al prevenirii acestora și doar în cazul în care aceste deziderate se întemeiază pe dreptul internațional și pe cel intern.

„Orice prelucrare a datelor cu caracter personal trebuie să fie legală, echitabilă și transparentă față de persoanele fizice în cauză, iar prelucrarea trebuie să fie făcută numai pentru scopuri specifice prevăzute de lege. Acest lucru nu împiedică, în sine, autoritățile de aplicare a legii să desfășoare activități precum investigațiile sub acoperire sau supravegherea video. Aceste activități pot fi întreprinse în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau al executării sancțiunilor penale, inclusiv al protecției împotriva fraudei și al prevenirii amenințărilor la adresa securității publice, în măsura în care sunt prevăzute de lege și constituie o măsură necesară și proporțională într-o societate democratică, ținându-se seama în mod corespunzător de interesele legitime ale respectivei persoane fizice."[1]

„Pentru prevenirea, investigarea și urmărirea penală a infracțiunilor, autoritățile competente trebuie să prelucreze datele cu caracter personal colectate în contextul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a anumitor infracțiuni dincolo de acest context pentru a înțelege mai bine activitățile infracționale și pentru a face legături între diferitele infracțiuni detectate.

Principiul exactității datelor ar trebui aplicat luând în considerare natura și scopul prelucrării în cauză. În special în cadrul procedurilor judiciare, declarațiile care conțin date cu caracter personal se bazează pe o percepție subiectivă a persoanelor fizice și nu sunt întotdeauna verificabile. În consecință, acest principiu nu ar trebui să se aplice exactității unei declarații, ci doar faptului că o anumită declarație a fost făcută."[2]

Potrivit art. 18 din Directiva (UE) 2016/680, „*Statele membre garantează că drepturile menționate la articolele 13, 14 și 16 se exercită în conformitate cu dreptul intern în cazul în care datele cu caracter personal sunt conținute într-o hotărâre judecătorească sau într-un cazier sau dosar prelucrat pe parcursul investigațiilor și procedurilor penale*."

Garanții în vederea asigurării protecţiei drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale persoanei

---

infracțiunilor sau al executării pedepselor și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0680 [accesată: 03.08.2022].

[1]Pct. 26 din Preambulul Directivei (UE) 2016/680 a Parlamentului European și a Consiliului Europei din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autoritățile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0680 [accesată: 01.08.2022].

[2] Pct. 27, 29-31 din Preambulul Directivei (UE) 2016/680 a Parlamentului European și a Consiliului Europei din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autoritățile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0680 [accesată: 01.08.2022].

fizice în ceea ce priveşte prelucrarea datelor cu caracter personal, în special a dreptului la inviolabilitatea vieţii intime, familiale şi private sunt reglementate și în actele juridice naționale. Dreptul intern a reglementat o gamă de norme în acest sens, care, în mare parte, corespund standardului de calitate european și internațional.

Astfel, în anul 2011, a fost adoptată Legea privind protecția datelor cu caracter personal.[1] Această lege creează cadrul juridic necesar aplicării Directivei 95/46/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 24 octombrie 1995 privind protecţia persoanelor fizice în ceea ce priveşte prelucrarea datelor cu caracter personal şi libera circulaţie a acestor date. Legea în referință a fost modificată și completată până în prezent, fiind armonizată și adoptată conform rigorilor și normelor internaționale.

În ceea ce privește aspectul de procedură penală, Legea privind protecția datelor cu caracter personal își extinde domeniul de acțiune și asupra prelucrării datelor cu caracter personal în cadrul acţiunilor de prevenire şi investigare a infracţiunilor, punerii în executare a sentinţelor de condamnare şi altor acţiuni din cadrul procedurii penale sau contravenţionale în condiţiile legii (art. 2 lit. d) al Legii nr. 133/2011).

Sub protecția legii respective intră și categoriile speciale de date cu caracter personal: datele care dezvăluie originea rasială sau etnică a persoanei, convingerile ei politice, religioase sau filosofice, apartenenţa socială, datele privind starea de sănătate sau viaţa sexuală, precum şi cele referitoare la condamnările penale, măsurile procesuale de constrângere sau sancţiunile contravenţionale (art. 3 al Legii nr. 133/2011). Datele respective ne interesează în mod special, deoarece ele sunt specifice procesului penal și sunt pe larg obținute în timpul efectuării acțiunilor procesuale.

Este important de a menționa faptul că organele din domeniul apărării naţionale, securităţii statului şi ordinii publice, organele de urmărire penală şi instanţele judecătoreşti cărora li se comunică date cu caracter personal în cadrul exercitării competenţelor stabilite de lege nu sunt destinatari în sensul art. 3 al Legii nr. 133/2011.

Potrivit art. 8 din Legea privind protecția datelor cu caracter personal, „*Prelucrarea datelor cu caracter personal referitoare la condamnări penale, măsuri procesuale de constrângere sau sancţiuni contravenţionale poate fi efectuată numai de către sau sub controlul autorităţilor publice, în limitele competenţelor acordate şi în condiţiile stabilite prin legile ce reglementează aceste domenii. Registrul informaţiilor criminalistice şi criminologice este ţinut de Ministerul Afacerilor Interne*.”

Art. 9 din Legea privind protecția datelor cu caracter personal stipulează că „*Prelucrarea numărului de identificare de stat (IDNP) al persoanei fizice, a amprentelor digitale sau a altor*

[1] Legea nr. 133 din 08.07.2011 privind protecția datelor cu caracter personal. Disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129123&lang=ro# [accesată: 03.08.2022].

date cu caracter personal având o funcţie de identificare de aplicabilitate generală poate fi efectuată în următoarele condiţii:

a) subiectul datelor cu caracter personal şi-a dat consimţământul;

b) prelucrarea este prevăzută în mod expres de legislaţie."

Există și alte acte normative care vin să garanteze respectarea dreptului persoanei la protecția datelor cu caracter personal. Spre exemplu, art. 13 alin. (1) lit. f/1) al Legii privind statutul ofițerului de urmărire penală[1], care stipulează că „*Ofiţerul de urmărire penală este obligat să respecte prevederile Legii nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecţia datelor cu caracter personal*."

De menționat că în cazul în care persoana își dă acordul la prelucrarea datelor cu caracter personal nu există probleme privind lezarea dreptului în acest sens. Probleme pot apărea doar în cazul în care aceste date au fost divulgate sau utilizate în alt scop decât cel reglementat de lege.

O să ne oprim la prevederile art. 9 lit. b) din Legea 133/2011, și anume atunci când prelucrarea este prevăzută de lege, unde, de regulă, persoana nu-și dă consimțământul sau, în general, nici nu cunoaște că a avut loc prelucrarea datelor cu caracter personal ale acesteia.

Există o serie de acte normative care permit autorităților, inclusiv celor judiciare, să prelucreze datele cu caracter personal pentru a-și realiza atribuțiile de serviciu. De exemplu, potrivit art. 25 alin. (5) pct. 3) și 7) al Legii cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului[2], „*.... poliţistul are împuternicirea să stabilească identitatea persoanelor care încalcă dispoziţiile legale ori dacă sunt indicii că acestea pregătesc sau au săvârşit o faptă ilicită sau prejudiciabilă, precum şi a persoanelor care solicită intrarea într-un perimetru restricţionat; să efectueze imprimări audio şi video, să fotografieze persoanele care încalcă ordinea publică*."

În aceeași ordine de idei, art. 260 alin. (3) pct. 3) CPP, prevede că „*procesul-verbal trebuie să cuprindă: numele, prenumele şi calitatea persoanelor care au participat la efectuarea acţiunii de urmărire penală, iar dacă este necesar, şi adresele lor, obiecţiile şi explicaţiile acestora*." Art. 263 alin. (3) CPP, stipulează că „*Plângerea sau, după caz, denunţul trebuie să cuprindă: numele, prenumele, calitatea şi domiciliul petiţionarului, descrierea faptei care formează obiectul plângerii sau denunţului, indicarea făptuitorului, dacă acesta este cunoscut, şi a mijloacelor de probă*." Art. 281 alin. (2) CPP reglementează că „*Ordonanţa de punere sub învinuire trebuie să cuprindă: ... numele, prenumele, ziua, luna, anul şi locul naşterii persoanei puse sub învinuire, precum şi alte date despre persoană care au importanţă juridică în cauză*." Art. 308 alin. (8) lit. d) CPP prevede că „*Mandatul de arestare preventivă sau, după caz, de prelungire a termenului arestării preventive cuprinde date cu privire la datele de identitate a învinuitului, inculpatului*.

[1] Legea nr. 333 din 10.11.2006 privind statutul ofițerului de urmărire penală. Disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123541&lang=ro [accesată: 03.08.2022].

[2] Legea nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului. Disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120699&lang=ro [accesată: 03.08.2022].

Art. 358 alin. (1) CPP menționează că *Preşedintele şedinţei de judecată stabileşte identitatea inculpatului, şi anume: 1) numele, prenumele şi patronimicul; 2) anul, luna, ziua şi locul naşterii, cetăţenia; 3) domiciliul; 4) ocupaţia şi datele despre evidenţa militară; 5) situaţia familială şi datele despre existenţa la întreţinerea lui a altor persoane; 6) studiile; 7) datele despre dizabilitate; 8) datele despre existenţa titlurilor speciale, gradelor de calificare şi a distincţiilor de stat; 9) dacă posedă limba în care se desfăşoară procesul; 10) dacă a fost în această cauză în stare de reţinere sau de arest şi în ce perioadă; 11) alte date referitoare la persoana inculpatului*." Exemple de felul dat sunt multe, însă evident este că aceste date cu caracter personal sunt prelucrate din necesitatea legală și interesul public privind investigarea infracțiunilor și tragerea la răspundere penală a făptuitorilor.

Alte norme stipulează că atunci când în unele acte procesuale nu se regăsesc date cu caracter personal se schimbă conținutul și consecința juridică a acestor acte. De exemplu, art. 263 alin. (8) CPP prevede că „*Plângerile şi denunţurile anonime nu pot servi temei pentru pornirea urmăririi penale, însă, în urma controlului efectuat în temeiul acestor plângeri sau denunţuri, organul de urmărire penală se poate autosesiza în vederea urmăririi penale*."

Prelucrarea datelor cu caracter personal în cadrul procesului penal se efectuează în conformitate cu prevederile Legii nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecţia datelor cu caracter personal (art. 15 alin. (2) CPP). Prevederile procesual-penale respective acordă garanții suficiente dreptului la viață privată, interzicând organului de urmărire penală şi a instanţei de judecată să acumuleze informații despre viața privată și intimă a persoanei fără existența unei necesități. Totodată, observăm că în sfera vieții private intră și datele cu caracter personal a persoanei, iar legea procesuală penală acordă garanții și în această privință.

„*Curtea a notat că protecția datelor cu caracter personal are o importanță fundamentală pentru exercițiul dreptului la viața privată al persoanei. Articolul 28 din Constituție garantează un drept la autodeterminare informațională, care le permite persoanelor să se bazeze pe dreptul lor la viața privată cu privire la informații care, deși neutre, sunt colectate, procesate și diseminate în mod colectiv și de o manieră în care face incident acest articol (a se vedea Satakunnan Markkinapörssi Oy și Satamedia Oy c. Finlanda [MC], 27 iunie 2017, § 137; HCC nr. 29 din 12 decembrie 2019, § 40; HCC nr. 5 din 25 februarie 2020, § 61).*"[1]

„Curtea relevă că însăși Curtea Europeană a statuat că conceptul de „viață privată" (...) include informațiile cu caracter personal în privința cărora există o speranță legitimă că nu vor fi publicate fără consimțământul celor la care acestea se referă (Flinkkilă și alții c. Finlanda, hotărârea din 6 aprilie 2010, § 75; Saaristo și alții c. Finlanda, hotărârea din 12 octombrie 2010,

[1] HCC privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 8 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 294 din 21 decembrie 2007 privind partidele politice (numărul de membri necesar pentru înregistrarea unui partid politic) (pct. 61).

§ 61).”[1]

În concordanță cu prevederile art. 15 alin. (2) CPP, legea procesual- penală conține și alte norme care asigură dreptul persoanei la protecția datelor cu caracter personal. Spre exemplu, art. 211 alin. (4) CPP reglementează că „*Accesul la dosarele şi materialele care se păstrează în condiţiile prevăzute de prezentul articol se decide de către conducătorul organului sau, după caz, preşedintele instanţei la care se păstrează acestea, cu respectarea prevederilor prezentului capitol şi ale Legii nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecţia datelor cu caracter personal*.” În același timp, art. 212 alin. (1) CPP prevede că „*Materialele urmăririi penale nu pot fi date publicităţii decât cu autorizaţia persoanei care efectuează urmărirea penală şi numai în măsura în care ea consideră că aceasta este posibil, cu respectarea prezumţiei de nevinovăţie, şi ca să nu fie afectate interesele altor persoane şi ale desfăşurării urmăririi penale în condiţiile Legii nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecţia datelor cu caracter personal*.”

Prin urmare, Gianmarco Cifaldi și Călin Sinescu, pe bună dreptate au menționat că „Dreptul la viaţă privată este considerat un element fundamental al societăţii, libertăţii şi demnităţii umane. Astfel, în societatea contemporană, riscurile legate de concentrarea unor informaţii de vârf într-un cerc restrâns de subiecţi publici şi privaţi sau de difuzarea acestora la scară mondială au condus la evoluţia dreptului la viaţă privată care, pe de o parte, depăşeşte conotaţia individualistă în folosul celei sociale şi, pe de altă parte, devine un concept complex cu o componentă specifică – dreptul la protecţia datelor personale. Dreptul la protecţia datelor personale, ca drept la autodeterminare informativă îşi găseşte substanţa în dreptul individului de a alege ceea ce este dispus să dezvăluie altora. În absenţa unei protecţii puternice a propriilor informaţii, persoanele ar risca să fie discriminate pentru opiniile lor, credinţele lor religioase ori condiţiile de sănătate.”[2]

„Informațiile publice se pot încadra în sfera de aplicare a noțiunii de viață privată în cazul în care acestea sunt sistematic colectate și stocate în fișiere deținute de către autorități. Acest fapt este cu atât mai valabil cu cât astfel de informații se referă la trecutul îndepărtat al unei persoane.”[3]

Această declarație a Curții ilustrează modul în care colectarea și depozitarea de către stat a informațiilor și datelor referitoare la persoane fizice, cu sau fără acordul lor, precum și accesibilitatea lor, va viza întotdeauna viața privată a unui individ, în așa fel încadrându-se în limitele prevăzute de Articolul 8. Eventual, utilizarea consecventă a acestora nu are nicio legătură cu constatarea în cauză. Exemple în acest sens includ:

- recensământul oficial în care datele privind sexul, starea civilă, locul de naștere,

[1] DCC nr. 10 din 05.01.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 177g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 177 alin. (1) din Codul penal (încălcarea inviolabilității vieţii personale) (pct. 19).
[2] Cifaldi Gianmarco, Sinescu Călin, Dreptul la viaţă privată. În: Sfera politicii. Nr. 135. Anul XVII, mai 2009, p. 51-58. Disponibil: https:// revistasferapoliticii.ro/sfera/pdf/Sfera_135.pdf [accesată: 01.08.2022]
[3] Hotărârea CtEDO, Rotaru c. României [GC]. Curtea a notat că situația reclamată în Rotaru, cu privire la lipsa unor garanţii suficiente pentru protecţia vieţii private individuale, era încă prezentă la momentul hotărârii în Association 21 December 1989 and others c. Romania.

identitatea etnică și alte informații concludente sunt colectate în mod obligatoriu;[1]

- înregistrarea de către poliție[2] a amprentelor digitale, imagini, mostre de celule, profiluri ADN[3] și alte informații personale sau publice, chiar dacă sunt confidențiale;[4]
- colectarea și stocarea de datelor medicale și alte documente relevante în domeniu;[5]
- constrângerea de a furniza detalii ale cheltuielilor cu caracter personal în scopuri fiscale (cu toate că astfel se dezvăluie aspecte intime ale vieții private);[6]
- interceptarea, înregistrarea și/sau stocarea conversațiilor telefonice;[7]
- un sistem de identificare personală realizat pentru scopuri administrative și civile, cum ar fi sănătatea, baze de date sociale și fiscale;
- imagini capturate de CCTV în locurile publice;[8]
- sistemul de interceptare a conversațiilor între deținuți și rudele lor în camerele de vizitare a penitenciarelor.[9]

Pentru a stabili dacă informațiile personale deținute de către autorități implică oricare din aspectele vieții private, protejate de Articolul 8, Curtea trebuie să țină cont de contextul specific în care informațiile în cauză au fost înregistrate și păstrate, natura înregistrărilor, durata de depozitare, modul în care aceste înregistrări sunt utilizate și prelucrate și rezultatele care pot fi obținute. Indiferent de tipul de caz, ori de câte ori informațiile despre o persoană sunt deținute de către stat, aceasta trebuie neapărat să aibă acces rapid la informația în cauză.[10] Exercitarea dreptului de acces la informația dată ar putea fi afectată de o serie de constrângeri, legate, de exemplu, de prezența unor investigații penale împotriva persoanei respective sau necesitatea de a echilibra drepturile individuale cu interesele colective.[11]

Oricum, în toate circumstanțele refuzul accesului ridică o problemă în temeiul art. 8. La fel se întâmplă și în cazul informației personale dezvăluită presei sau altor instituții.[12]

Dacă refuzul accesului la informație conduce la o încălcare, depinde foarte mult de motivele invocate de către stat pentru a justifica o astfel de decizie, precum și de faptul dacă refuzul poate fi considerat proporțional cu scopul urmărit[13] și necesar într-o societate democratică."[14]

---

[1] Hotărârea CtEDO, X. c. Regatului Unit (dec.), 6 Octombrie 1982.
[2] Hotărârea CtEDO, Murray c. Regatului Unit.
[3] Hotărârea CtEDO, S. și Marper c. Regatului Unit [GC].
[4] Hotărârea CtEDO, Leander c. Suediei.
[5] Hotărârea CtEDO, Chave née Jullien c. Franței (dec.).
[6] Hotărârea CtEDO, X. c. Belgiei (dec.).
[7] Hotărârea CtEDO, Amman c. Elveției.
[8] Hotărârea CtEDO, Peck c. Regatului Unit.
[9] Hotărârea CtEDO, Wisse c. Franței.
[10] O întârziere de șase ani în acordarea accesului reclamantului la dosarul personal creat de către serviciile secrete sub regimul comunist s-a dovedit a fi o încălcare a Articolului 8 din *Haralambie c. României*.
[11] Plasarea sarcina probei de intervenție a statului privind dreptul reclamantului, în special în cazul în care normele aplicabile erau secrete, a fost considerată contrar principiului egalității în Turek c. Slovacia.
[12] Hotărârea CtEDO, Z. c. Finlandei și M.S. c. Suediei.
[13] Hotărârea CtEDO, Segerstedt-Wiberg și alții c. Suediei.
[14] Roagna Ivana, Protejarea dreptului la respectarea vieții private și de familie în cadrul Convenției Europene a

„Datele genetice ar trebui definite drept date cu caracter personal referitoare la caracteristicile genetice moștenite sau dobândite ale unei persoane fizice, care oferă informații unice despre fiziologia sau starea de sănătate a persoanei respective, și care rezultă în urma unei analize a unei mostre de material biologic al persoanei fizice în cauză, în special a analizei cromozomiale, a unei analize a acidului dezoxiribonucleic (ADN) sau a acidului ribonucleic (ARN) sau în urma analizei oricărui alt element care permite obținerea unor informații echivalente. Având în vedere complexitatea și sensibilitatea informațiilor genetice, există un risc ridicat de utilizare abuzivă și de reutilizare în diverse scopuri neautorizate de către operator. Orice discriminare bazată pe caracteristici genetice ar trebui să fie, în principiu, interzisă”[1].

„Datele cu caracter personal privind sănătatea ar trebui să includă toate datele având legătură cu starea de sănătate a persoanei vizate, care să dezvăluie informații despre starea de sănătate fizică sau mentală trecută, prezentă sau viitoare a persoanei vizate. Acestea includ informații privind persoana fizică colectate în cursul înscrierii acesteia la serviciile de asistență medicală sau în cadrul acordării serviciilor respective persoanei fizice în cauză, astfel cum sunt menționate în Directiva 2011/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului; un număr, un simbol sau un semn distinctiv atribuit unei persoane fizice pentru identificarea singulară a acesteia în scopuri medicale; informații rezultate din testarea sau examinarea unei părți a corpului sau a unei substanțe corporale, inclusiv din date genetice și eșantioane de material biologic; precum și orice informații privind, de exemplu, o boală, un handicap, un risc de îmbolnăvire, istoricul medical, tratamentul clinic sau starea fiziologică sau biomedicală a persoanei vizate, indiferent de sursa acestora, ca de exemplu, un medic sau un alt cadru medical, un spital, un dispozitiv medical sau un test de diagnostic in vitro”[2].

De menționat că pentru încălcarea dreptului persoanei la protecția datelor cu caracter personal legea națională prevede sancțiuni. Aceasta denotă că legislatorul autohton a reglementat instrumente efective în vederea protejării dreptului vizat. Astfel, potrivit art. 33 al Legii 133/2011, „*Pentru încălcarea prezentei legi, persoanele vinovate răspund în conformitate cu legislaţia civilă, contravenţională sau penală*.” Această prevedere pe deplin corespunde prevederilor

Drepturilor Omului. Manualele Consiliului Europei pentru Drepturile Omului, Consiliul Europei. Strasbourg. 2012, p. 26-28. Disponibilă: https://rm.coe.int/16806f15c5 [accesată: 27.07.2022].

[1] Pct. 23 din Preambulul Directivei (UE) 2016/680 a Parlamentului European și a Consiliului Europei din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autoritățile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0680 [accesată: 01.08.2022].

[2] Pct. 24 din Preambulul Directivei (UE) 2016/680 a Parlamentului European și a Consiliului Europei din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autoritățile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0680 [accesată: 03.08.2022].

internaționale (de exemplu, art. 57 al Directivei (UE) 2016/680).[1]

În același timp, persoanele care au suferit prejudicii materiale sau morale ca urmare a unei operațiuni de prelucrare ilegale sau a oricărei acțiuni care încalcă dispozițiile adoptate în temeiul Directivei (UE) 2016/680 și a Legii nr. 133/2011 au dreptul de a obține despăgubiri, în temeiul dreptului intern, pentru prejudiciul cauzat de operator sau de o altă autoritate competentă.

„Simpla înregistrare a datelor referitoare la viața privată a unui individ constituie o ingerință în sensul art. 8 [din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care garantează dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței1]... Utilizarea ulterioară a informațiilor stocate nu are niciun impact asupra acestei constatări [...] Cu toate acestea, pentru a stabili dacă informațiile personale reținute de autorități implică orice [aspect] [...] al vieții private [...], Curtea va ține seama în mod corespunzător de contextul specific în care informațiile în litigiu au fost înregistrate și reținute, natura înregistrărilor, modul în care sunt utilizate și prelucrate respectivele înregistrări și rezultatele care pot fi obținute ... (S. și Marper împotriva Regatului Unit, hotărâre (Marea Cameră) din 4 decembrie 2008, pct. 67]."[2]

„Protecția datelor cu caracter personal are un rol fundamental în exercitarea de către o persoană a dreptului său la respectarea vieții private și de familie, astfel cum este garantat de art. 8 din Convenție. Dreptul intern trebuie să ofere garanții adecvate pentru a preveni orice utilizare a datelor cu caracter personal care ar putea fi incompatibilă cu garanțiile prevăzute de acest articol [...]. Necesitatea unor astfel de garanții este cu atât mai mare în cazul protecției datelor cu caracter personal care constituie obiectul prelucrării automate, în special atunci când aceste date sunt utilizate în scopuri polițienești. Dreptul intern ar trebui să se asigure că aceste date sunt relevante și nu sunt excesive în raport cu scopurile pentru care sunt înregistrate, și că ele sunt păstrate într-o formă care să permită identificarea persoanelor vizate o perioadă nu mai lungă decât este necesar pentru scopurile pentru care acestea sunt înregistrate [...]. [Acesta] trebuie să ofere, de asemenea, garanții adecvate, că datele cu caracter personal care au fost înregistrate au fost protejate în mod eficient împotriva utilizării necorespunzătoare și abuzului [...]" [S. și Marper c.Regatului Unit, hotărâre (Marea Cameră) din 4 decembrie 2008, pct. 103].

„Această cauză privea păstrarea pe o perioadă nelimitată a unei baze de date cu amprentele digitale, mostre de celule și profilurile ADN ale reclamanților[3] după ce acțiunea penală împotriva lor s-a finalizat prin achitare, într-o cauză, și prin clasare, în cealaltă cauză. Curtea a hotărât că a fost încălcat art. 8 din Convenție, constatând că păstrarea datelor în litigiu a constituit o ingerință

[1] Statele membre definesc normele privind sancțiunile aplicabile în cazurile de încălcare a dispozițiilor adoptate în temeiul prezentei directive și iau toate măsurile necesare pentru a se asigura că acestea sunt puse în aplicare. Sancțiunile prevăzute trebuie să fie eficace, proporționale și disuasive.

[2] Institutul European din România, Protecția datelor cu caracter personal, p. 1. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Data_RON.pdf [accesată: 03.08.2022].

[3] Profilurile ADN sunt informații în format digital care sunt stocate în format electronic în baza de date națională ADN împreună cu detalii despre persoana la care se referă.

disproporționată în dreptul reclamanților la respectarea vieții private și nu putea fi privită ca fiind necesară într-o societate democratică. Curtea a considerat în special că utilizarea tehnicilor științifice moderne în sistemul de justiție penală nu poate fi permisă cu orice preț și fără a păstra un echilibru adecvat între beneficiile potențiale ale utilizării extensive a unor astfel de tehnici și interesele majore care țin de viața privată. Orice stat care își revendică rolul de pionier în dezvoltarea de noi tehnologii are răspunderea specială de „a păstra un echilibru just". Curtea a concluzionat că natura generalizată și nediferențiată a competențelor de păstrare a amprentelor digitale, a eșantioanelor de celule și a profilurilor genetice ale persoanelor suspectate, dar care nu au fost condamnate pentru săvârșirea de infracțiuni, astfel cum a fost aplicată în speță, nu a atins un echilibru just între interesele publice și cele private concurente"[1].

O problemă practică des întâlnită este refuzul unor persoane și autorități de a furniza informații cu caracter personal invocând faptul că nu au dreptul în temeiul Legii nr. 133/2011, deși cerința organului de urmărire penală și a procurorului este legală și informaţiile solicitate se administrează într-o cauză penală concretă. De exemplu, în cauza penală nr. 2013870245, pornită la 24 iulie 2013 de către organul de urmărire penală al Ministerului Afacerilor Interne, instituit în cadrul Inspectoratului General al Poliției de Frontieră, în baza semnelor constitutive ale componenței de infracțiune prevăzute de art. 362[1] alin. (3) lit. a) din Cod penal, s-a constatat că cerința legală de a transmite informațiile cu caracter personal din dosarele unui grup de afgani, Biroul Migrație și Azil a refuzat acest lucru invocând Legea nr. 133/2011. Ulterior, la cerința repetată și argumentată a organului de urmărire penală, aceeași autoritate din nou a refuzat prezentarea informațiilor corespunzătoare, care, de fapt, erau importante pentru cauza penală instrumentată. Într-un final, organul de urmărire penală forțat a ridicat dosarele respective, având un mandat judiciar în acest sens.

Practica respectivă este una vicioasă, deoarece duce la tergiversarea investigațiilor, probele pot dispărea, iar identificarea persoanelor și acțiunile procesuale în privința acestora riscă a nu se face în general, în special în cazul părăsirii teritoriului țării de către persoanele străine. Totodată, în aceste cazuri, organul de urmărire penală este lipsit sau împiedicat de a lua măsurile necesare în vederea localizării persoanelor, audierea martorilor, precum și aplicarea, după caz, a măsurilor procesuale de constrângere în privința bănuiților. Or, potrivit art. 6 al Legii nr. 133/2011, „*Nu sunt considerate destinatari organele din domeniul apărării naţionale, securităţii statului şi ordinii publice, organele de urmărire penală şi instanţele judecătoreşti cărora li se comunică date cu caracter personal în cadrul exercitării competenţelor stabilite de lege*." În același timp, în conformitate cu dispozițiile art. 15 alin. (3) CPP, „*(...) Persoana nu este în drept să refuze de a*

[1] Institutul European din România, Protecția datelor cu caracter personal, p. 11. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Data_RON.pdf [accesată: 03.08.2022].

prezenta informaţii despre viaţa privată şi intimă a sa sau a altor persoane sub pretextul inviolabilităţii vieţii private (...)."

Un aspect important la care dorim să tragem atenția este prevederea reglementată în art. 15 alin. (3) CPP, și anume: „*Persoanele de la care organul de urmărire penală cere informaţie despre viaţa privată şi intimă sunt în drept să se convingă că această informaţie se administrează într-o cauză penală concretă*." Din imperativele legale reiese că informațiile privind viața privată și cea intimă a persoanei se vor administra doar atunci când organul de urmărire penală instrumentează o cauză penală, adică urmărirea penală este începută. Considerăm că această reglementare limitează dreptul organului de urmărire penală și a procurorului, implicit limitează dreptul pozitiv al statului de a investiga infracțiunile la etapa inițială, deoarece la etapa sesizării organului de urmărire penală sau chiar la etapa sesizării organului de constatare, acestea au acces la unele date cu caracter personal. Totodată, la etapele respective se pot dispune constatări tehnico-științifice și medico-legale, se pot accesa baze de date, se culeg informații privind constatarea bănuielii rezonabile despre comiterea unei infracțiuni etc. Prin urmare, este necesară modificarea și completarea art. 15 CPP, astfel încât colectarea unor date cu caracter personal să fie permisă în cadrul procesului penal și chiar la etapa actelor de constatare. De exemplu: identificarea persoanei, domiciliul acesteia, studii, locul de muncă, informații din bazele de date de care dispune Ministerul Afacerilor Interne etc. Cu alte cuvinte, la etapele respective să se permită administrarea acelor date cu caracter personal care nu sunt necesare a fi obținute prin mandat judiciar.

Bineînțeles că organul de urmărire penală și organul de constatare trebuie să întocmească solicitările sau actele procedurale argumentat, cu indicarea numărului materialului, a procesului penal sau a cauzei penale ce se află în gestiune și a motivului solicitării informațiilor cu caracter personal.

Într-o altă ordine de idei, protecția datelor a devenit o valoare distinctă, care nu este subsumată dreptului la respectarea vieții private. În ordinea juridică a Uniunii, protecția datelor este recunoscută ca drept fundamental, separat de dreptul fundamental la respectarea vieții private. Această separare ridică problema relației și a diferențelor dintre aceste două drepturi.

Dreptul la respectarea vieții private și dreptul la protecția datelor cu caracter personal sunt strâns legate. Ambele vizează protejarea unor valori similare, respectiv autonomia și demnitatea umană a indivizilor, asigurându-le o sferă personală în care aceștia să își poată dezvolta personalitatea, să poată gândi și să își poată forma opinii în mod liber. Aceste drepturi sunt, așadar, o condiție esențială pentru exercițiul altor libertăți fundamentale, precum libertatea de exprimare, libertatea de întrunire și de asociere pașnică și libertatea religioasă.

Cele două drepturi diferă în ceea ce privește formularea și domeniul de aplicare. Dreptul la respectarea vieții private constă în interzicerea generală a ingerințelor, sub rezerva anumitor criterii de interes public care pot justifica intervenția în anumite cazuri. Prelucrarea acestor date trebuie

să respecte elementele esențiale ale protecției datelor cu caracter personal, și anume supravegherea independentă și respectarea drepturilor persoanelor vizate.[1]

Articolul 8 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene (Carta) consacră nu doar dreptul la protecția datelor cu caracter personal, ci și valorile fundamentale asociate acestui drept.

„Dreptul la protecția datelor cu caracter personal se aplică ori de câte ori sunt prelucrate date cu caracter personal; astfel, are un domeniu de aplicare mai larg decât dreptul la respectarea vieții private. Orice operațiune de prelucrare a datelor cu caracter personal intră sub incidența protecției adecvate."[2]

Dreptul la protecția datelor cu caracter personal are un domeniu de aplicare mai larg decât dreptul la respectarea vieții private. Din argumentele descrise se desprinde clar faptul că protecția datelor cu caracter personal este un drept distinct al persoanei, protejat de art. 8 CEDO. Odată ce acesta este un drept separat considerăm oportun a fi completat CPP cu o nouă normă care să reglementeze acest drept. Or, privitor la alte drepturi legislatorul național le-a distins prin norme diferite (de exemplu: secretul corespondenței, inviolabilitatea domiciliului).

Este necesară, totodată, modificarea și completarea art. 15 CPP, astfel încât colectarea unor date cu caracter personal să fie permisă în cadrul procesului penal și chiar la etapa actelor de constatare. De exemplu: identificarea persoanei, domiciliul acesteia, studii, locul de muncă, informații din bazele de date de care dispune Ministerul Afacerilor Interne etc. Cu alte cuvinte, la etapele respective să se permită administrarea acelor date cu caracter personal pentru obținerea cărora nu este necesar un mandat judiciar.

Concluzii la capitolul VI

Urmare celor cercetate în capitolul respectiv, venim cu următoarele constatări şi concluziidupă cum urmează

1. Legea procesuală obligă organele de constatare, celor de urmărire penală, procurorului și instanța de judecată să nu acumuleze informații despre viața privată și intimă a persoanei fără o necesitate obiectivă și motivată.

2. Legislatorul asigură protejarea vieții private nu doar de către organele de urmărire şi instanţele de judecată, dar și de către alți participanți la proces, cu condiția că acestora li se cere nedivulgarea și semnarea unui angajament. În acest sens, trebuie să analizeze cu prudență fiecare caz în parte, iar în situațiile care direct vizează viața privată – în toate cazurile, să ceară tuturor

[1] Hustinx P., *EDPS Speeches & Articles* (Discursuri și articole ale AEPD), *EU Data Protection Law: The Review of Directive 95/46/EC and the Proposed General Data Protection Regulation* (Legislația UE în materie de protecție a datelor: revizuirea Directivei 95/46/CE și propunerea de regulament general privind protecția datelor), iulie 2013.

[2] Manual de legislație europeană privind protecția datelor. Ediția 2018, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2020, p. 21-23. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_data_protection_RON.pdf [accesat: 02.08.2022].

participanților nedivulgarea informațiilor care le-au devenit cunoscute, despre care fapt să întocmească un angajament.

3. Inviolabilitatea domiciliului este un principiul al procesului penal și o cerință legală care se aplică tuturor autorităților și persoanelor, și care constă în faptul că, în cursul procesului penal, nimeni nu este în drept să pătrundă în domiciliu contrar voinţei persoanelor care locuiesc sau deţin sediu în ele, de a-l cerceta și a-l supraveghea, de a instala în el aparate ce asigură supravegherea şi înregistrarea audio şi video, a celor de fotografiat şi de filmat, sau de a efectua în el orice acțiuni de urmărire penală, fără o hotărâre judecătorească, care autorizează acțiunea sau o legalizează;

4. Analizând dispozițiile art. 15 alin. (2) şi alin. (4) CPP observăm că această normă reglementează asigurarea vieții private și intime a persoanei, ceea ce duce la ideea existenței a două noțiuni diferite. Practica CtEDO și cea a Curții Constituționale s-au expus că viața intimă intră în sfera vieții private, de aceea nu sunt necesare indicarea ambelor noțiuni în mod separat.

5. Legislatorul a limitat cercul organelor care pot să solicite informațiile cu privire la viața privată a persoanei. Din imperativele art. 15 alin. (3) CPP reiese că informațiile privind viața privată se vor administra doar atunci când organul de urmărire penală instrumentează o cauză penală, adică urmărirea penală este începută. Considerăm că această reglementare limitează dreptul organului de urmărire penală și a procurorului, implicit limitează dreptul pozitiv al statului de a investiga infracțiunile la etapa inițială, deoarece la etapa sesizării organului de urmărire penală sau chiar la etapa sesizării organului de constatare, acestea au acces la unele date cu caracter personal. Totodată, la etapele respective se pot dispune constatări tehnico-științifice și medico-legale, se pot accesa baze de date, se culeg informații privind constatarea bănuielii rezonabile despre comiterea unei infracțiuni etc.

6. Organul de constatare, cel de urmărire penală, procurorul și instanța de judecată atunci când este necesar a intra în posesia unor date cu caracter personal să întocmească solicitările sau actele procedurale argumentat, cu indicarea numărului materialului, a procesului penal sau a cauzei penale ce se află în gestiune și a motivului solicitării informațiilor ce conţin date cu caracter personal;

7. Considerăm o problemă ce ține de informarea persoanelor interceptate. La moment nu există un mecanism clar și transparent prin care să se impună informarea persoanelor în privința cărora s-a efectuat această măsură specială de investigații în conformitate cu prevederile art. 132/8 alin. (3) CPP. Atunci când sunt interceptate convorbirile bănuitului sau învinuitului probleme dificultăţi nu apar, deoarece acestora li se aduce la cunoștință despre interceptare. Probleme de aplicare există în privința altor persoane care au fost interceptate, dar nu au și pot nici să nu aibă un statut procesual. Practic acestor persoane li se încalcă dreptul la viață privată.

8. Considerăm că legiuitorul limitează dreptul organului de urmărire penală și a procurorului de a efectua percheziția în *cazul ce nu suferă amânare.* Prin aceasta, legislatorul lezează interesul

public și obligația de a investiga infracțiunile. Cazul ce nu suferă amânare creează un pericol real că se vor pierde sau distruge probele, că bănuitul sau învinuitul se poate ascunde în încăperea suspectată ori că se vor comite alte infracţiuni și, respectiv, intervenția organelor judiciare trebuie să fie promptă.

9. Constatăm o problemă practică des întâlnită privitoare la refuzul unor persoane și autorități de a furniza informații cu caracter personal invocând faptul că nu au dreptul în temeiul Legii nr. 133/2011 de a face acest lucru, deși cerința organului de urmărire penală și a procurorului este legală și informaţiile solicitate se administrează într-o cauză penală concretă. Practica respectivă este una vicioasă, deoarece duce la tergiversarea investigațiilor, probele pot dispărea, iar identificarea persoanelor și acțiunile procesuale în privința acestora riscă a nu se face în general, în special în cazul părăsirii teritoriului țării de către persoanele străine. Totodată, în aceste cazuri, organul de urmărire penală este lipsit sau împiedicat de a lua măsurile necesare în vederea localizării persoanelor, audierea martorilor, precum și aplicarea, după caz, a măsurilor procesuale de constrângere în privința bănuiților.

10. Dreptul la protecția datelor cu caracter personal are un domeniu de aplicare mai larg decât dreptul la respectarea vieții private. Din argumentele descrise se desprinde clar faptul că protecția datelor cu caracter personal este un drept distinct al persoanei, protejat de art. 8 CEDO. Odată ce acesta este un drept separat considerăm oportun a fi completat CPP cu o nouă normă care să reglementeze acest drept. Or, privitor la alte drepturi legislatorul național le-a distins prin norme diferite (de exemplu: secretul corespondenței, inviolabilitatea domiciliului).

11. În urma analizei efectuate cu privire la viața privată în raport cu informațiile ce sunt necesare a fi obținute de către organele de urmărire penală și modul de obținere a acestora, se desprind următoarele grupe, și anume:

- informații și date cu privire la viața privată care sunt obținute fără autorizarea corespunzătoare de către judecătorul de instrucție (de exemplu: informațiile obținute în urma audierilor, constatărilor și expertizelor, ridicărilor etc.);

- informații și date cu privire la viața privată care sunt obținute fără acordul persoanei (de exemplu: informații și date obținute din bazele de date, din cazierul judiciar al persoanei, precum și din orice altă acțiune procesuală efectuată fără ca persoana să cunoască despre aceasta);

- informații și date cu privire la viața privată care sunt obținute cu acordul persoanei (de exemplu: informații și date obținute din cercetarea la fața locului în domiciliul persoanei, care a dat acordul pentru efectuarea acestei acțiuni). Este de menționat faptul că acordul persoanei respective trebuie să fie dat în scris (mențiunea respectivă poate fi efectuată chiar în procesul verbal al acțiunii, care este confirmat prin semnătura persoanei);

- informații și date cu privire la viața privată care sunt obținute excusiv în baza unui mandat judiciar (de exemplu: percheziții, măsuri speciale de investigații efectuate în baza autorizării de

către judecătorul de instrucție, secretul corespondenței).

CAPITOLUL VII. OCROTIREA DREPTULUI DE PROPRIETATE ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE

7.1. Revendicarea dreptului de proprietate prin intermediul acțiunii civile

„Este posibil ca săvârșirea unei infracțiuni să producă, pe lângă urmările socialmente periculoase, și un prejudiciu material sau moral în dauna unei persoane fizice sau juridice, în acest caz infracțiunea fiind și sursa unor obligații civile."[1] Este de reținut că prejudiciul material și moral se referă la persoanele fizice, pe când la cele juridice se referă doar prejudiciul material. Persoana juridică nu poate avea un prejudiciu moral, deoarece nu poate suporta suferințe fizice sau psihice.

În acest sens, Plenul lărgit al CSJ reține că „*Colegiul penal lărgit susține că instanța de apel, în motivarea deciziei contrar prevederilor art. 101 Cod de procedură penală, admite acțiunea civilă și încasează de la inculpat în beneficiul reprezentantului XXX prejudiciul moral în valoare de 50 000 lei, fără a lua în calcul că partea vătămată nu este reprezentantul XXX, dar persoana juridică. În această ordine de idei, Colegiul penal lărgit ține să remarce că persoanei juridice nu-i pot fi cauzate prejudicii morale, or, persoanei juridice nu-i pot fi cauzate suferințe psihice*."[2]

CtEDO este preocupată de acest subiect. În cauza CtEDO, Comingersoll S.A. c. Portugaliei[3], Curtea a reținut că „*În lumina propriei jurisprudențe și a acestei practici, Curtea nu poate exclude, așadar, posibilitatea ca unei societăți comerciale să i se acorde o despăgubire pecuniară pentru prejudiciul moral (...). Printre acestea, trebuie luate în considerare reputația companiei, incertitudinea în planificarea deciziei, perturbarea conducerii companiei (pentru care nu există o metodă precisă de calcul a consecințelor) și în sfârșit, deși într-o măsură mai mică, anxietatea și inconveniente cauzate membrilor echipei de conducere*." Prin urmare, jurisprudența Curții Europene constată că persoanele juridice, în unele cazuri, pot pretinde la prejudicii morale de pe urma infracțiunii. Cazurile excepționate se referă mai mult la: imagine, reputație, perturbarea activității etc.

„Procedura penală concretizează dreptul de proprietate al titularului, căruia i-a fost pricinuit un prejudiciu material prin infracţiune. Păgubaşul are dreptul la recompensă, iar persoana care poartă răspundere materială pentru prejudiciul cauzat este obligată să-l repare. Un mijloc prevăzut de lege pentru protejarea drepturilor patrimoniale şi dezdăunarea persoanei, fizice sau juridice, în procesul penal, este acţiunea civilă."[4]

„Acţiunea civilă, în procesul penal, este cererea persoanei fizice sau juridice, care a suferit

---

[1] Neagu Ion, Damaschin Mircea, Tratat de procedură penală. Partea generală, Ediția a 2-a, Editura Universul Juridic, București, 2018, p. 302.

[2] DCPL CSJ din 11. 06. 2019. Dosarul nr. 1ra-320/2019. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13740

[3] Hotărârea CtEDO, cauza Comingersoll S.A. c. Portugaliei, din 06.04.2000 (§ 35). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58562 [accesată: 29.09.2022].

[4] Neagu Ion, Tratat de procedură penală, București, 1997.

o pagubă materială produsă prin infracţiune, pentru repararea pagubei, adresată învinuitului (inculpatului) sau persoanei care poartă răspundere materială pentru acţiunile sale.”[1] „Acţiunea civilă se rezolvă în cadrul procesului penal, numai în măsura în care i-a fost alăturată şi împreună au ajuns în faţa instanţei investite cu judecarea cauzei penale.”[2]

Unii autori[3] consideră acțiunea civilă în calitate de „mijloc legal prin care o persoană care a suferit un prejudiciu prin infracțiune cere repararea acestuia în cadrul procesului penal.” De altă părere este doctrinarul Mihail Undroiu[4], care consideră că acțiunea civilă nu poate fi concepută drept mijloc de tragere la răspundere civilă, deoarece s-ar produce o confuzie între acțiune și mijlocul de exercitare a acesteia. Susținem această ultimă opinie, deoarece nu trebuie confundată cererea victimei de a fi recunoscută în calitate de parte civilă, prin care solicită ca inculpatul să fie tras la răspundere civilă cu acțiunea civilă. „Așadar, dreptul substanțial încălcat prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii penale beneficiază de un drept material la acțiune care se exercită prin intermediul dreptului procesual la acțiune, toate aceste instituții fiind distincte de cea a acțiunii civile.”[5]

„Raporturile de drept penal determină necesitatea apariţiei raporturilor procesual-penale. Naşterea raporturilor de drept civil ca rezultat al infracţiunii, urmat de prejudicii materiale, determină necesitatea apariţiei şi realizării raporturilor derivate de drept procesual-civil în cadrul procesului penal. Realizarea acestor raporturi şi soluţionarea acţiunii civile în procesul penal nu este un atribut indispensabil pentru toate cauzele penale.”[6]

Intentarea, exercitarea și soluționarea acțiunii civile în procesul penal presupune îndeplinirea unor condiții, și anume:

a) Infracțiunea comisă să fi cauzat un prejudiciu material sau moral. Aceasta este o condiție obligatorie, deoarece în caz contrar nu putem vorbi despre o acțiune civilă. Sunt infracțiuni care nu produc astfel de prejudicii, de exemplu, conducerea mijlocului de transport în stare de ebrietate. Cu alte cuvinte, acțiunea civilă are loc „în cazul infracțiunii de rezultat, iar nu și în situația celor de pericol.”[7]

b) Referitor la daunele materiale este de menționat că „Principiul privind daunele materiale

[1] Osoianu Tudor și alții, Drept procesual penal, Partea generală, Chișinău, 2009, p. 422.
[2] Recomandarea nr. 39 cu privire la procedura încasării cheltuielilor judiciare, la soluţionarea acţiunii civile, în procesul penal. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=61
[3] Mateuț Gheorghiță, Procedură penală. Partea generală, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 160; Neagu Ion, Damaschin Mircea, Tratat de procedură penală, Partea generală, Ediția a 3-a, revizuită și adăugită, Editura Universul Juridic, 2020, p. 327; Păvăleanu Vasile, Drept procesual penal. Partea generală, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 205 și alții.
[4] Udroiu Mihail, Sinteze de procedură penală. Partea generală, Ediția a 2-a, Volumul I, Editura C.H. Beck, București, 2021, p. 92.
[5] Udroiu Mihail, Sinteze de procedură penală. Partea generală, Ediția a 2-a, Volumul I, Editura C.H. Beck, București, 2021, p. 92.
[6] Osoianu Tudor și alții, Drept procesual penal, Partea generală, Chișinău, 2009, p. 422, 423.
[7] Păvăleanu Vasile. Drept procesual penal. Partea generală, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 206.

este că reclamantul ar trebui să fie pus, pe cât posibil, în situaţia în care s-ar fi aflat dacă încălcarea constatată nu ar fi avut loc, cu alte cuvinte, restitutio in integrum. Aceasta poate însemna compensații atât pentru prejudiciul real suferit (*damnum emergens*), cât și pentru beneficiul nerealizat (*lucrum cessans*). Reclamantul este cel care trebuie să arate că daunele materiale au rezultat din încălcarea sau încălcările pretinse. Reclamantul trebuie să prezinte documente relevante pentru a dovedi, pe cât posibil, nu numai existența, ci și cuantumul sau valoarea prejudiciului. În mod normal, despăgubirea Curții va reflecta valoarea totală a prejudiciului. Totuși, dacă prejudiciul real nu poate fi calculat exact, Curtea va face o estimare bazată pe faptele de care dispune."[1]

c) Daune morale – „Despăgubirea acordată de Curte în legătură cu daunele morale este menită să furnizeze o compensație financiară pentru un prejudiciu moral, cum ar fi suferințe mentale sau fizice. Prin natura lor, daunele morale nu se pretează la calcule exacte. Dacă se stabilește existența unor astfel de daune, și în cazul în care Curtea consideră că este necesară o compensație bănească, ea va face o evaluare pe o bază echitabilă, luând în considerare standardele care decurg din jurisprudența sa."[2];

„Între infracţiunea săvârşită şi paguba reclamată trebuie să existe un raport de cauzalitate. Între orice fapt ilegal şi urmările survenite, pot exista atât legături necesare, cât şi întâmplătoare, dar tragerea la răspundere pentru consecinţele survenite, e posibilă când ele constituie rezultatul inevitabil al faptei săvârşite"[3]. În cazul contrar, inexistența acestui raport de cauzalitate înlătură temeiul juridic de a răspunde civil. „*În conformitate cu prevederile art. 219 CPP, acţiunea civilă în procesul penal poate fi intentată la cererea persoanelor fizice sau juridice cărora le-au fost cauzate prejudicii materiale, morale nemijlocit prin fapta (acţiunea sau inacţiunea) interzisă de legea penală sau în legătură cu săvârşirea acesteia. Din stipulările menţionate, rezultă că acţiunea civilă exercitată în procesul penal trebuie să întrunească unele condiţii, printre care existenţa legăturii de cauzalitate dintre infracţiunea săvârşită şi prejudiciul reclamat. Articolul 387 alin. (2) pct. 2) CPP stipulează că, în cazul când se dă o sentinţă de achitare, dacă inculpatul a fost achitat pentru că nu sunt întrunite elementele infracţiunii, instanţa nu se pronunţă asupra acţiunii civile*."[4]

d) Prejudiciul trebuie să fie cert. „Atare condiţie include posibilitatea evaluării în bani a pagubei cauzate."[5] „Prin prejudiciu cert se înțelege un prejudiciu sigur, atât sub aspectul existenței

---

[1] Consiliul Europei, Articolul 41 din Convenția Europeană privind Drepturile Omului. Disponibil: https://www.coe.int/ro/web/execution/article-41 [accesată: 12.07.2022].
[2] Consiliul Europei, Articolul 41 din Convenția Europeană privind Drepturile Omului. Disponibil: https://www.coe.int/ro/web/execution/article-41 [accesată: 12.07.2022].
[3] Osoianu Tudor și alții. Drept procesual penal, Partea generală, Chișinău, 2009, p. 423.
[4] Extras din Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie nr. 1ra-111/08 din 7 martie 2008. În: Jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală (2008-2010). Culegere, Chișinău, 2012, p.710.
[5] Osoianu Tudor și alții. Drept procesual penal. Partea generală. Chișinău, 2009, p. 423.

sale, cât și cel al posibilităților de evaluare. Prejudiciul poate fi actual sau viitor. Prejudiciul viitor poate fi cert justificând acordarea despăgubirilor periodice pentru prejudiciile rezultate din diminuarea sau pierderea capacității de muncă a unei persoane. Nu trebuie să se confunde însă prejudiciul viitor și cert cu prejudiciul eventual, caracterizat prin lipsa de certitudine a producerii sale în viitor."[1];

e) Existența manifestării de voință. Această condiție presupune dorința persoanei fizice sau juridice în privinţa căreia există suficiente temeiuri de a considera că în urma infracţiunii i-a fost cauzat un prejudiciu material sau moral, de a depune la organul de urmărire penală sau la instanţa de judecată o cerere de chemare în judecată a bănuitului, învinuitului, inculpatului sau a persoanelor care poartă răspundere patrimonială pentru faptele acestuia. Condiția respective nu poate fi îndeplinită în cazul intentării acțiunii civile de către procuror (art. 221 alin. (4) CPP);

f) Nerecuperarea prejudiciului anterior intentării acțiunii civile. Condiția respectivă derivă din practica judiciară, atunci când după comiterea infracțiunii și până la intentarea acțiunii civile făptuitorul recuperează prejudiciul integral. Aceasta, însă, nu presupune că partea prejudiciată nu poate depune ulterior o cerere de chemare în judecată, în cazul în care consideră că paguba nu a fost reparată integral.

Soluționarea acțiunii civile concomitent cu soluționarea cauzei penale acordă părții civile garanții efective atât asupra dreptului de proprietate, cât și asupra examinării acțiunii civile într-un termen rezonabil. Curtea Supremă de Justiție reține că „*Cu referire la critica acuzatorului de stat privind neexpunerea instanţelor de fond asupra acţiunii civile, instanţa de recurs menţionează că, reieşind din dispoziţia art. 387 alin. (2) pct. 1) Cod de procedură penală, atunci când se dă o sentinţă de achitare dacă sa constatat inexistenţa faptei incriminate, instanţa respinge acţiunea civilă*."[2]

Acțiunea civilă în procesul penal are unele particularități:

a) Provine dintr-o consecință a faptei infracționale, ca și acțiunea penală. „Din acest considerent, în fața instanței penale nici nu pot fi deduse pe calea acțiunii civile alte raporturi juridice decât cele născute din paguba cauzată prin infracțiune."[3];

b) Titularii acțiunii civile sunt persoane fizice sau juridice cărora le-au fost cauzate prejudicii materiale sau morale nemijlocit prin fapta (acţiunea sau inacţiunea) interzisă de legea penală sau în legătură cu săvârșirea acesteia (art. 219 alin. (1) CPP). Acţiunea civilă poate fi intentată în numele persoanei fizice sau juridice de către reprezentanţii acestora (art. 219 alin. (6) CPP). În caz de deces al persoanei fizice care este în drept de a intenta o acţiune civilă în procesul penal, acest

[1] Păvăleanu Vasile, Drept procesual penal. Partea generală, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 207.
[2] DCPL CSJ din 03.11. 2015. Dosarul nr. 1ra-983/2015 (pct. 28, teza 28). Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5238 [accesată: 16.07.2022].
[3] Mateuț Gheorghiță. Procedură penală. Partea generală, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 160.

drept trece la succesorii ei, iar în caz de reorganizare a persoanei juridice – la succesorul ei de drept (art. 219 alin. (7) CPP);

c) Este intentată în orice moment de la pornirea procesului penal până la terminarea cercetării judecătoreşti (art. 221 alin. (1) CPP). Această situație individualizează acțiunea civilă prin faptul că aceasta poate fi intentată atât în faza de urmărire penală, cât și în faza judecării cauzei penale până la etapa terminării cercetării judecătorești și se exercită în fața instanței penale. „Această regulă particulară se explică prin aceea că acțiunea civilă nu este o acțiune simplă în răspundere civilă delictuală, așa cum este cunoscută în dreptul civil, nefiind o acțiune în repararea oricărui prejudiciu, ci, în principiu, numai a prejudiciului care își are sursa într-o infracțiune. Originea infracțională a prejudiciului care trebuie reparat îi conferă acestei acțiuni o fizionomie particulară, care, în multe privințe, o separă de acțiunea în responsabilitate civilă delictuală."[1]. Tot aici, este de reținut că acţiunea civilă se judecă de către instanţa penală dacă volumul prejudiciului este incontestabil (art. 61 alin. (1) CPP), în caz contrar acțiunea civilă va fi soluționată în instanța de judecată civilă.

În cauza CtEDO, Atanasova c. Bulgariei[2], Curtea critică o asemenea situație, deoarece contravine art. 6 paragraful 1 CEDO. În această cauză, Curtea a considerat că atunci când ordinea juridică internă oferă justițiabililor un remediu, precum depunerea unei cereri separate în ordinea civilă, statul are obligația de a se asigura că aceștia beneficiază de drepturile fundamentale, garantate de articolul 6 din Convenție. Curtea a reținut că „*Într-adevăr, (...) nu se poate cere reclamantei să aștepte (...) opt ani de la recunoașterea ei în calitate de parte civilă și la peste zece ani de la comiterea faptei, ca inculpatul să fie condamnat, iar apoi să depună o nouă acțiune în fața instanțelor civile pentru a solicita repararea prejudiciului (...).Curtea observă în special că deschiderea unei astfel de proceduri ar implica necesitatea strângerii din nou a probelor, pentru care reclamantul ar fi de acum încolo responsabil, și că stabilirea posibilei răspunderi a conducătorului auto (autorului infracțiunii) s-ar putea dovedi extrem de dificilă după atâta timp de la comiterea faptei*."

Într-o altă cauză, Tonchev c. Bulgariei[3], Curtea a opinat că „*(...) nu se putea aștepta ca reclamantul să aștepte termenul de prescripție de tragere la răspundere penală a presupusului autor al infracțiunii a cărei victimă a fost fiul său, la mulți ani după ce a formulat cererea inițială de parte civilă și chiar mai mult (...) să introducă o nouă cerere în fața instanțelor civile (...). Această concluzie nu este modificată de faptul că el ar fi putut opta de la bun început să introducă o cerere civilă separată (...). Preferința sa de a solicita despăgubiri în contextul procedurii penale*

[1] Mateuț Gheorghiță. Procedură penală. Partea generală, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 161.
[2] Hotărârea CtEDO, cauza Atanasova c. Bulgariei, din 02.10.2008 (§ 46). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88659 [accesată: 29.06.2022].
[3] Hotărârea CtEDO, cauza Tonchev c. Bulgariei, din 19.11.2009 (§ 52). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-95758 [accesată: 01.08.2022].

nu pare nejustificată în împrejurări. (...) El nu era obligat să încerce calea alternativă de despăgubire disponibilă în temeiul dreptului bulgar (...)."

În cauza CtEDO, Dinchev c. Bulgariei[1], pe lângă dezideratele menționate în hotărârile expuse mai sus, Curtea a reținut că „*(...) O astfel de acțiune ar fi fost, în primul rând, extrem de dificilă, având în vedere necesitatea de a aduna din nou toate probele și, în al doilea rând, ar fi puțin probabil să se încheie în mod favorabil pentru reclamant, având în vedere evoluțiile juridice intervenite*."

Ne-a trezit interes, în acest sens, și Decizia nr. 586 din 13.09.2016 a Curții Constituționale a României. Potrivit acesteia, „*(...) lăsarea nesoluţionată a acţiunii civile de către instanţa penală, în cazul prevăzut la art. 25 alin. (5) din Codul de procedură penală, cu referire la art. 16 alin. (1) lit. f) din acelaşi cod, presupune, de plano, repararea prejudiciilor provocate prin săvârşirea infracţiunilor pentru care intervine prescripţia răspunderii penale în urma parcurgerii unei proceduri nejustificat de lungi, care presupune mai întâi constituirea persoanei vătămate sau a moştenitorilor acesteia ca parte civilă în procesul penal, iar, apoi, după pronunţarea de către instanţa penală a soluţiei încetării procesului penal, parcurgerea procedurii civile. Caracterul nejustificat al întinderii în timp a acestei proceduri este dat de premisa unei durate ce variază între 3 şi 30 de ani, la care se adaugă durata soluţionării acţiunii civile promovate în faţa instanţei civile. Or, prin raportare la standardele impuse prin jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului mai sus invocată, caracterul nerezonabil al unor astfel de termene este de netăgăduit*."[2]

Aceeași situație poate fi invocată de părți în contextul reglementărilor legale din Republica Moldova. Prin urmare, recomandăm instanțelor de judecată să soluționeze acțiunea civilă în procesul penal, ținând cont de termenul rezonabil de soluționare a cauzei penale și a dreptului la un proces echitabil a părții civile. De fapt, art. 61 alin. (1) CPP ar trebui să reglementeze o obligație pentru instanțele de judecată în acest sens. Obligația de determinare a valorii prejudiciului trebuie pusă în seama organului de urmărire penală și procurorului, întrucât atunci când cauza penală se va judeca valoarea prejudiciului deja trebuie să fie determinată. Probleme pot să apară în privința prejudiciului moral sau, uneori, și în privința cuantumului celui material. Instanța penală trebuie să se pronunțe, după cum am menționat, asupra acțiunii civile, însă, dacă partea civilă nu este de acord sau prejudiciile nu pot fi determinate la etapa judecării cauzei, această poate merge în instanța civilă. Adresarea părții civile în instanța civilă poate avea loc, cel mai des, în cazurile în care soarta cauzei penale se decide la faza de urmărire penală de către procuror;

---

[1] Hotărârea CtEDO, cauza Dinchev c. Bulgariei, din 22.01.2009 (§ 50). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90795 [accesată: 01.08.2022].

[2] DCC nr. 586 din 13 septembrie 2016 referitoare la excepţia de neconstituţionalitate a dispoziţiilor art. 25 alin. (5) din Codul de procedură penală cu referire la dispoziţiile art. 16 alin. (1) lit. f) din acelaşi act normativ. Publicat în: Monitorul Oficial (al României) nr. 1.001 din 13 decembrie 2016 (pct. 26). Disponibil: http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/184599 [accesată: 01.03.2022].

d) Se intentează la cererea scrisă (art. 219 alin. (1), art. 221 alin. (1) CPP). Acţiunea civilă se intentează faţă de bănuit, învinuit, inculpat, faţă de o persoană necunoscută care urmează să fie trasă la răspundere sau faţă de persoana care poate fi responsabilă de acţiunile învinuitului, inculpatului (art. 221 alin. (2) CPP). Dacă în cauza penală sunt mai mulți bănuiți, învinuiți, inculpați, acțiunea civilă poate fi înaintată numai împotriva unora. Totodată, partea civilă decide cu privire la depunerea sau nedepunerea cererii de chemare în judecată sau să fie recunoscută în această calitate, implicit asupra retragerii acțiunii civile. De asemenea, partea civilă poate înceta litigiul și în alte situații (de exemplu, atunci când părțile s-au împăcat). Aceste circumstanțe indică faptul că acțiunea civilă are o trăsătură facultativă;

e) Poate fi intentată și susținută de procuror. „*Procurorul poate intenta și susţine acţiunea civilă intentată pentru compensarea prejudiciului cauzat autorităților publice prin infracțiune, precum și pentru anularea actelor care au cauzat prejudiciul, de la pornirea procesului penal până la terminarea cercetării judecătorești. Cererea de chemare în judecată poate fi depusă indiferent de acordul autorității publice*."[1] În acest sens, desprindem că acțiunii civile îi este caracteristică oficialitatea, care este preluată de la acțiunea penală. În același timp, oficialitatea este determinată de: restituirea bunurilor sau documentelor depistate și ridicate de la făptuitori sau de la alte persoane, în cazul în care aceste bunuri sunt găsite; obligarea organului de urmărire penală și procurorului de a-i comunica drepturile și de a-i aduce la cunoștința persoanei care a suferit un prejudiciu de pe urma infracțiunii dreptul de a înainta acțiune civilă și de a fi recunoscută în calitate de parte civilă în procesul penal;

f) Pretenţiile persoanelor fizice şi juridice prejudiciate nemijlocit prin fapta interzisă de legea penală au prioritate în raport cu pretenţiile statului faţă de făptuitor (art. 219 alin. (8) CPP). Aceasta constituie o garanție particulară aplicabilă respectării dreptului de/la proprietate;

g) Acţiunea civilă în procesul penal se soluţionează în conformitate cu prevederile CPP (art. 220 alin. (1) CPP). Normele procedurii civile şi normele procesului de mediere a litigiilor civile se aplică dacă ele nu contravin principiilor procesului penal şi dacă normele procesului penal nu prevăd asemenea reglementări (art. 220 alin. (2) CPP), iar hotărârea privind acţiunea civilă se adoptă în conformitate cu normele dreptului civil şi ale altor domenii de drept (art. 220 alin. (3) CPP). Prin urmare, putem menționa că acțiunea civilă „are un caracter accesoriu de acțiunea penală, desfășurându-se potrivit normelor procedurii penale. Acest caracter rezultă din faptul că, în procesul penal, acțiunea civilă se alătură acțiunii penale. El produce, în principal, două consecințe: (1) acțiunea civilă nu poate fi pusă în mișcare și exercitată în absența unei acțiuni penale declanșate ori stinse ulterior, ca urmare a prezenței vreunei cauze de împiedicare a punerii în mișcare sau a exercitării acțiunii penale, dintre cele prevăzute de lege (…); (2) acțiunea civilă

[1] A se vedea prevederile art. 221 alin. (4) Cod procedură penală.

nu se poate exercita decât față de persoanele care au calitatea de inculpat sau parte responsabilă civilmente ori față de succesorii acestora”[1];

h) Termenul de prescripţie prevăzut de legislaţia civilă nu se aplică acţiunilor civile soluţionate în procesul penal (art. 220 alin. (4) CPP). În cazul în care persoana care a înaintat acțiunea civilă a fost recunoscută în calitate de parte civilă, însă, ulterior, prin ordonanță, s-a dispus încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire penală, din data când această ordonanță devine irevocabilă începe să curgă un nou termen de prescripție extinctivă a acțiunii civile (art. 220 alin. (5) CPP). În cazul în care instanța de judecată a admis în principiu acțiunea civilă sau a lăsat-o fără soluționare, din data când această sentință devine irevocabilă începe să curgă un nou termen de prescripție extinctivă a acțiunii civile (art. 220 alin. (6) CPP). Aceste particularități ale acțiunii civile vin pentru a garanta drepturile părții civile, inclusiv dreptul de/la proprietate. Or, urmărirea penală sau judecarea unei cauze penale, ținând cont de criteriile termenului rezonabil, pot dura în timp (mai mult de trei ani – termenul prescripției civile);

i) Persoana care nu a intentat acţiunea civilă în cadrul procesului penal are dreptul de a intenta o asemenea acţiune în ordinea procedurii civile. Dacă acţiunea civilă intentată la instanţa civilă a fost respinsă, reclamantul nu are dreptul de a intenta aceeaşi acţiune în cadrul procesului penal. Dacă acţiunea civilă a fost respinsă în cadrul procesului penal, reclamantul nu are dreptul să intenteze aceeaşi acţiune în ordinea procedurii civile (art. 221 alin. (5) CPP);

j) Refuzul organului de urmărire penală sau al instanţei de a recunoaşte persoana în calitate de parte civilă nu o lipseşte pe aceasta de dreptul de a intenta acţiunea civilă în ordinea procedurii civile (art. 222 alin. (3) CPP). Această particularitate a acțiunii civile constituie iarăși o garanție asupra dreptului de proprietate a persoanei.

După noi, acțiunea civilă trebuie să aibă un caracter obligatoriu în cazurile incapacității sau capacității de exercițiu limitate a persoanei care a suferit un prejudiciu de pe urma comiterii infracțiunii. În susținerea acestei opinii venim cu următoarele argumente:

În conformitate cu prevederile art. 76 alin. (1) CPP, „*Persoana incapabilă participantă la proces nu-şi poate exercita de sine stătător drepturile prevăzute de prezentul cod, acestea fiind exercitate de reprezentantul ei legal*”, iar potrivit art. 76 alin. (2) CPP, „*În cazul în care partea civilă iresponsabilă nu are reprezentant legal, participarea ei în procesul penal se suspendă, iar acţiunea civilă se lasă fără examinare, dacă procurorul nu înaintează acţiune în interesele acesteia faţă de învinuit, inculpat sau faţă de persoana care poartă răspundere materială pentru faptele învinuitului, inculpatului. În cazul iresponsabilităţii părţii civilmente responsabile, participarea acesteia la proces se suspendă, iar acţiunea înaintată împotriva ei se lasă fără*

[1] Mateuț Gheorghiță, Procedură penală. Partea generală, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 163.

examinare."

Analizând normele de procedură penală menționate, considerăm că acestea nu garantează persoanei civile dreptul la proprietate în cazul incapacității sau capacității de exercițiu limitate a acesteia. Mai mult decât atât, persoanei civile respective nu doar i se limitează exercitarea efectivă a dreptului de proprietate, ci ea chiar este lipsită în general de acesta. Totodată, nu este clar textul nomelor discutate care se referă la „suspendarea participării" și la „lăsarea fără examinare a acțiunii civile". Cât durează această suspendare? Asigură și garantează suspendarea respectivă drepturile părții civile, în special când cauza penală deja este judecată? Când se reia suspendarea? Cine decide reluarea suspendării? etc. Legislatorul a stabilit în norma procesuală acest lucru, însă fără a expune acțiunile și etapele ulterioare. De asemenea, ce înseamnă lăsarea fără examinare a acțiunii civile? Se va putea ulterior reveni la examinarea acțiunii civile respective? Protejează această acțiune dreptul la proprietate sau alte drepturi constituționale și procesuale? și altele.

Nu știm dacă vom găsi răspuns la aceste întrebări, însă cert este faptul că normele respective lezează grav drepturile părților civile în procesul penal. După noi, semne mari de întrebare constituie și textul „dacă procurorul nu înaintează acţiune". Ce înseamnă acest lucru, în special într-un stat de drept? Unde este echitatea și egalitatea părților în proces? Or, în asemenea situații există o discriminare totală în raport cu părțile care pot avea reprezentanți, sunt apte și capabile, drepturile cărora sunt protejate și exercitate efectiv. Cum vom acționa când un minor sau o persoană iresponsabilă nu are reprezentanți legali, nu poate firește să-și exercite drepturile și nimeni nu intervine pentru, cel puțin, a cere și a solicita respectarea drepturilor acestor persoane? Or, anume aceste persoane trebuie protejate prioritar, iar statul în mod special trebuie să le asigure garanții efective.

Prin urmare, considerăm oportun de a interveni legislativ în vederea completării și modificării legii procesuale penale (art. 52, 76, 219 CPP), întrucât în asemenea cazuri procurorul să fie obligat să intenteze și să susțină acțiunea civilă. Or, dispoziția art. 76 alin. (2) CPP nu doar acordă dreptul procurorului de a decide asupra intentării acțiunii civile, ci în general abordează problema respectivă în sens secundar, nepăsător. Mai mult, chiar și în cazul în care partea civilă este reprezentată legal, procurorul trebuie să fie obligat să acționeze și în situația în care acest reprezentant (reprezentantul legal) rămâne în pasivitate și nu acționează în interesul părților respective.

Deși, potrivit art. 51 alin. (2) CPP, „*Procurorul este în drept să pornească o acţiune civilă împotriva învinuitului, inculpatului sau a persoanei care poartă răspundere materială pentru fapta învinuitului, inculpatului: 1) în interesul persoanei vătămate care se află în stare de imposibilitate sau de dependenţă faţă de învinuit, inculpat ori din alte motive nu-şi poate realiza singură dreptul de a porni acţiune civilă; 2) în interesul statului*", totuși nici aceste prevederi nu asigură efectiv drepturile persoanei care a suferit un prejudiciu material sau moral. Procurorul nu

trebuie să aibă teren liber de a decide, legea trebuie să-l oblige, în special în aceste situații. De aceea, considerăm că este necesară intervenția și în privința acestei norme, prin obligarea procurorului de a intenta acțiune civilă în aceste cazuri.

Garanțiile soluționării concomitente a acțiunii civile cu acțiunea penală derivă din următoarele situații:

a) Stabilirea rapidă și exactă a cuantumului prejudiciului material;

b) Repararea prejudiciului în fazele pre-judiciare a procesului penal;

c) Tragerea concomitentă a inculpatului la răspundere penală și civilă;

d) Scutirea integrală a părții civile de taxa de stat în procesul penal;

e) Asigurarea dreptului la apărare privind acuzațiile aduse în același timp cu acțiunea civilă intentată împotriva sa.

„Persoanele fizice şi juridice, cărora le-a fost cauzat prejudiciu nemijlocit prin acţiunile interzise de legea penală, pot înainta o acţiune civilă privitor la despăgubire prin:

1) restituirea în natură a obiectelor sau a contravalorii bunurilor pierdute ori nimicite în urma săvârşirii faptei interzise de legea penală;

2) compensarea cheltuielilor pentru procurarea bunurilor pierdute ori nimicite sau restabilirea calităţii, aspectului comercial, precum şi repararea bunurilor deteriorate;

3) compensarea venitului ratat în urma acţiunilor interzise de legea penală;

4) repararea prejudiciului moral sau, după caz, a daunei aduse reputaţiei profesionale.”[1]

În jurisprudența națională, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a reținut faptul că „*instanţa de apel greşit a soluţionat latura civilă a cauzei penale, în ceea ce priveşte respingerea pretenţiilor părţilor vătămate referitoare la încasarea prejudiciului moral, constatând că motivarea soluţiei adoptate asupra chestiunii vizate este una incorectă, reieşind din interpretarea restrânsă efectuată de instanţa de apel a normelor legale ce reglementează prejudiciul moral*.”[2]

---

[1] Osoianu Tudor și alții, Drept procesual penal, Partea generală, Chișinău, 2009, p. 424, 425.

[2] *În acest sens, este de reţinut că potrivit prevederilor art. 219 alin. (1) Cod de procedură penală, acţiunea civilă în procesul penal poate fi intentată la cererea persoanelor fizice cărora le-au fost cauzate prejudicii materiale, morale sau, după caz, le-a fost adusă daună reputaţiei profesionale nemijlocit prin fapta (acţiunea sau inacţiunea) interzisă de legea penală sau în legătură cu săvârşirea acesteia. Persoanele fizice cărora le-a fost cauzat prejudiciu nemijlocit prin acţiunile interzise de legea penală pot înainta o acţiune civilă privitor la despăgubire prin: 1) restituirea în natură a obiectelor sau a contravalorii bunurilor pierdute ori nimicite în urma săvârşirii faptei interzise de legea penală; 2) compensarea cheltuielilor pentru procurarea bunurilor pierdute ori nimicite sau restabilirea calităţii, aspectului comercial, precum şi repararea bunurilor deteriorate; 3) compensarea venitului ratat în urma acţiunilor interzise de legea penală; 4) repararea prejudiciului moral sau, după caz, a daunei aduse reputaţiei profesionale. În conformitate cu prevederile art. 220 alin. (1), (2) Cod de procedură penală, acţiunea civilă în procesul penal se soluţionează în conformitate cu prevederile codului. Normele procedurii civile se aplică dacă ele nu contravin principiilor procesului penal şi dacă normele procesului penal nu prevăd asemenea reglementări. Potrivit reglementărilor art. 1398 alin. (1) Cod civil este stipulat că cel care acţionează faţă de altul în mod ilicit, cu vinovăţie este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, şi prejudiciul moral cauzat prin acţiune sau omisiune. Totodată, dispoziţia art. 1422 alin. (2) Cod civil prevede expres că prejudiciul moral se repară indiferent de existenţa şi întinderea prejudiciului patrimonial. Din normele de drept civil prescrise mai sus, rezultă că în cauzele penale privind comiterea infracţiunilor contra patrimoniului poate fi cauzat şi un prejudiciu moral, care se compensează de instanţe doar prin echivalent bănesc. Contrar celor reflectate mai sus, instanţa de apel, în decizia adoptată a concluzionat că: „După cum rezultă din prevederile art. 1398 şi art. 1422 Cod civil, reparaţia prejudiciului*

Într-o altă speță, „*(...) instanţa de recurs subliniază că, aprecierea prejudiciului moral se face în raport cu miza pentru reclamant, comportamentul părţilor, bună/reaua-credinţă; durata neexecutării, etc. Se ia obligatoriu în consideraţie principiul general al echităţii şi suma nu trebuie să fie vădit disproporţionată cu sumele acordate de Curtea Europeană în speţele similare. Sarcina probării prejudiciului moral nu poate fi pusă pe seama reclamantului şi se apreciază individual pentru fiecare caz, luându-se în consideraţie argumentele ambelor părţi în proces şi excluzându-se pretenţii excesive şi vădit exagerate*."[1]

„Prejudiciul material se consideră legat de săvârşirea acţiunii interzise de legea penală dacă el se exprimă în cheltuieli pentru:

1) tratamentul părţii vătămate şi îngrijirea acesteia;
2) înmormântarea părţii vătămate;
3) plata sumelor de asigurare, indemnizaţiilor şi pensiilor;
4) executarea contractului de depozit al bunurilor."[2]

„*La evaluarea cuantumului despăgubirilor materiale ale prejudiciului moral, instanţa de judecată ia în considerare suferinţele fizice ale victimei, prejudiciul agrement sau estetic, pierderea speranţei în viaţă, pierderea încrederii în fidelitatea conjugală, defăimarea persoanei, suferinţele psihice provocate de decesul rudelor apropiate etc*."[3]

În cazuri excepţionale în care, pentru a stabili exact suma despăgubirilor cuvenite părţii civile, ar trebui amânată judecarea cauzei, instanţa poate să admită, în principiu, acţiunea civilă, urmând ca asupra cuantumului despăgubirilor cuvenite să hotărască instanţa civilă.

„În privinţa recursului părţii vătămate B.S., Colegiul constată că, în latura civilă, argumentele formulate în acest recurs nu îşi găsesc relevanţa în prezenta cauză, deoarece instanţele de judecată au respectat prevederile art. 225 alin. (3) CPP, or, din lipsă a tuturor datelor obiective la soluţionarea acţiunii civile, pentru a stabili suma despăgubirilor cuvenite părţii civile, instanţa poate să admită în principiu acţiunea civilă, urmând ca asupra cuantumului despăgubirilor să se pronunţe instanţa în ordinea procedurii civile."[4]

---

moral este posibilă numai în cazurile expres prevăzute de legislaţie (în cazul încălcării drepturilor personale nepatrimoniale, cum ar fi în ipoteza atingerii aduse vieţii, sănătăţii, libertăţii, inviolabilităţii sexuale şi libertăţilor sexuale sau altor valori sociale care privesc persoana). În această ordine de idei, infracţiunile care aduc atingere unor valori sociale ce ţin de patrimoniu (de exemplu furtul, escrocheria etc.), nu atrag apariţia la partea vătămată a dreptului subiectiv de reparaţie a prejudiciului moral, prin corelaţie la făptuitor nu apare obligaţia de a repara prejudiciul moral." (f.d. 210, vol. II). Subsidiar celor expuse supra, considerăm oportun de a menţiona că în practica judiciară constantă, în domeniul soluţionării acţiunii civile privind încasarea prejudiciului moral, nu se atestă o asemenea abordare neîntemeiată şi incorectă ca şi cea formulată de instanţa de apel în prezenta cauză. (Extras din DCP CSJ din 12.05.2016. dos. nr. 1ra-812/2016.) Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_case_lawp.php?id=66.

[1] DCPL CSJ din 28. 07. 2020. dos. nr. 1ra-1222/2020. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16499 [accesată: 13.08.2022].

[2] Osoianu Tudor și alții, Drept procesual penal, Partea generală, Chișinău, 2009, p. 425.

[3] A se vedea prevederile art. 219 alin. (4) Cod procedură penală.

[4] Extras din Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie nr. 1ra-74/10 din 2 februarie 2010, În: Jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală (2008-2010). Culegere, Chișinău, 2012, p.712.

„Totodată, potrivit art. 387 alin. (3) Cod de procedură penală, în cazuri excepţionale când, pentru a stabili exact suma despăgubirilor cuvenite părţii civile, ar trebui amânată judecarea cauzei, instanţa poate să admită, în principiu, acţiunea civilă, urmând ca asupra cuantumului despăgubirilor cuvenite să hotărască instanţa civilă. Având în vedere aceste prevederi, instanţa de recurs menţionează că din conţinutul deciziei supuse recursului nu rezultă concluzia că instanţa de apel, cercetând materialele dosarului, a constatat că suma despăgubirilor solicitate de către partea vătămată ar trebui stabilită exact, iar pentru acest fapt ar fi necesară amânarea cauzei, or, la acţiunea civilă au fost anexate copiile bonurilor de plată pentru serviciile medicale şi de îngrijire."[1]

Pentru punerea sub sechestru a bunurilor sunt necesare temeiuri legale. Aceste temeiuri, potrivit legislației interne, sunt reglementate în art. 205 CPP.

„Existența unui temei legal în dreptul intern nu este suficientă, în sine, pentru a îndeplini principiul legalității. În plus, temeiul legal trebuie să aibă o anumită calitate, și anume să fie compatibil cu statul de drept și să ofere garanții împotriva arbitrariului. În această privință, trebuie subliniat că, atunci când este vorba despre „lege", art. 1 din Protocolul nr. 1 face trimitere la același concept precum cel la care face trimitere Convenția la alte dispoziții atunci când utilizează acest termen, concept care cuprinde dreptul comun și jurisprudența (…)."[2]

În cauza CtEDO, Špaček, s.r.o. c. Republicii Cehe[3], Curtea a considerat că „*(...) atunci când se vorbește de „lege", articolul 1 din Protocolul nr. 1 face aluzie la același concept care se regăsește în altă parte a Convenției, concept care cuprinde atât legea statutară, cât și jurisprudența. Ea implică cerințe calitative, în special cele de accesibilitate și previzibilitate (a se vedea hotărârea Cantoni împotriva Franței din 15 noiembrie 1996, Rapoartele 1996-V, p. 1627, § 29, cu referire la hotărârile S.W. și C.R. împotriva Regatului Unit din 22 noiembrie 1995, Seria A nr.335-B și 335-C, p. 41-42, § 35, respectiv p. 68-69, § 33).*"

Probatoriul acţiunii civile în procesul penal se efectuează conform ordinii generale stabilite prin legea procesual-penală. Astfel, obligaţia probării caracterului şi mărimii pagubei materiale pricinuite de infracţiune este pe seama organelor de urmărire penală şi a procurorului. Caracterul şi mărimea pagubei formează un component indispensabil obiectului probatoriului (art. 96 alin. (1) pct. 5) CPP). Asemenea împrejurări pot fi obţinute numai din mijloacele de probă prevăzute de lege (art. 93 CPP). Compensarea în întregime a daunei este considerată conform art. 75 CP, drept circumstanţă atenuantă la stabilirea pedepsei penale. Cuantumul prejudiciului pricinuit prin

---

[1] DCPL al CSJ din 28.05. 2020. Dos. nr. 1ra-134/20. Disponibil http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16385 [accesată: 21.05.2022].

[2] Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Ghid privind art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului (Protecția proprietății), Actualizat la 30.04.2020 (pct. 104). Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_Protocol_1_RON.pdf [accesată: 27.06.2022].

[3] Hotărârea CtEDO, Špaček, s.r.o. c. Republicii Cehe, din 09.11.1999 (§ 54). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58358 [accesată: 14.04.2022].

sustragere, neajuns, nimicire sau deteriorare a bunurilor proprietarului este determinat conform preţurilor libere de piaţă. În lipsa preţurilor de piaţă, valoarea bunurilor sustrase poate fi stabilită în baza concluziei de expertiză merceologică.

7.2. Condițiile de limitare a dreptului de proprietate în cadrul procedurii de autorizare, aplicare şi contestare a sechestrului bunurilor

Analiza art. 13 CPP ne face să concluzionăm că principiul inviolabilității în materie de procedură penală se exprimă în două aspecte: ridicarea și sechestrarea. Aceeași opinie este redată și de profesorul Igor Dolea.[1]

„Sechestrarea şi ridicarea bunurilor persoanei fizice sau juridice pot fi efectuate în cursul urmăririi penale cu respectarea principiului constituţional al inviolabilităţii proprietăţii şi doar în baza hotărârii judecătoreşti (art.13 CPP).”[2]

În cursul urmăririi penale și judecării cauzei penale se pot lua măsuri asiguratorii. Din conținutul art. 202 alin. (1) CPP desprindem că aceste măsuri se iau pentru a asigura:

a) repararea prejudiciului cauzat de infracțiune;
b) eventuala confiscare specială;
c) confiscarea extinsă a bunurilor;
d) garantarea executării pedepsei amenzii.

Toate aceste măsuri asiguratorii, potrivit art. 202 alin. (2) CPP, constau în sechestrarea bunurilor mobile şi imobile.

„Actul de sechestrare, fiind o acţiune eminamente procesuală, trebuie să fie prevăzută de o manieră care să stabilească limitele aplicării ei. Condiţiile şi detaliile procedurale, de regulă, sunt prevăzute în normele CPP.”[3]

Potrivit art. 203 alin. (1) CPP, „*Punerea sub sechestru a bunurilor este o măsură procesuală de constrângere, care constă în inventarierea bunurilor şi interzicerea proprietarului sau posesorului de a dispune de ele, iar în caz de necesitate, de a se folosi de aceste bunuri. După punerea sub sechestru a conturilor şi a depozitelor bancare sunt încetate orice operaţiuni în privinţa acestora*.”

Legea procesual-penală impune nu doar înserarea drepturilor pe care le au părțile, dar impune și o exercitare și o realizare reală a acestor drepturi, iar statul trebuie să intervină în garantarea acestor deziderate.

---

[1] Dolea Igor. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ), Ediția a 2-a, Editura Cartea Juridică, Chișinău, 2020, p. 76.
[2] HCC nr. 27 din 25.11.2010 pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi din Legea nr.1104-XV din 06.06.2002 „Cu privire la Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice şi Corupţiei” şi Legea nr.190-XVI din 26.07.2007 „Cu privire la prevenirea şi combaterea spălării banilor şi finanţării terorismului” (pct. 5).
[3] HCC nr. 27 din 25.11.2010 (pct. 5).

„Aceste garanții procesuale sunt prezente nu numai în soluționarea acțiunii penale, dar și în rezolvarea aspectelor referitoare la acțiunea civilă; legea oferă nu numai posibilitatea persoanei vătămate de a se constitui parte civilă în procesul penal, prevede însă și garanții pentru realizarea în concret a acestui drept."[1]

„Măsurile asiguratorii sunt măsuri procesuale, în realitate însă intervin în soluționarea laturii civile, garantând părții civile nu numai soluționarea favorabilă a pretențiilor prin admiterea acțiunii, dar și satisfacerea în concret a acestora."[2]

Susținem în mare parte această poziție, deoarece latura civilă cu adevărat se realizează după ce instanța de judecată se expune asupra acțiunii civile, iar hotărârile devin definitive și executorii. Din momentul recunoașterii persoanei în calitate de parte civilă și până la devenirea definitivă și executorie a hotărârilor instanțelor de judecată poate trece o perioadă mare, iar persoanele ce trebuie să răspundă civil (inculpatul sau partea civilmente responsabilă) pot să nu dispună de suficiente mijloace bănești sau bunuri pentru și îndeplini obligațiile impuse de instanță.

Totodată, „garanțiile procesuale în această materie constituie o protecție asigurată părții civile împotriva unui eventual eșec privind repararea efectivă a pagubei, prin crearea unui obstacol legal împotriva înstrăinării bunurilor aparținând învinuitului, inculpatului sau părții civilmente responsabile."[3]

În doctrină întâlnim mai multe noțiuni date măsurilor asiguratorii.

Ion Neagu și Mircea Damaschin definesc măsurile asiguratorii ca „măsuri procesuale cu caracter real care au ca efect indisponibilizarea bunurilor mobile și imobile care aparțin suspectului/inculpatului sau părții responsabile civilmente în vederea confiscării special, confiscării extinse, executării pedepsei amenzii sau a cheltuielilor judiciare ori a acoperirii despăgubirilor civile."[4]

Bogdan Micu și Radu Slăvoiu în mare parte vin cu același conținut a noțiunii de măsuri asiguratorii, cu excepția că acestea sunt măsuri procesuale și cu caracter de constrângere, iar indisponibilizarea bunurilor poate fi cu privire și la o altă persoană, în condițiile legii. Acești autori, referindu-se la bunurile suspectului, ale inculpatului, ale părții civilmente responsabile sau ale altei persoane, menționează că „ele nu presupun pierderea de către titular a proprietății bunului, ci a dreptului de dispoziție materială și juridică asupra acestuia."[5]

Anastasiu Crișu menționează că „măsurile asiguratorii sunt de natură procesuală, cu caracter real, instituirea legală a lor având rezultat indisponibilizarea bunurilor (mobile și imobile) celor

[1] Crișu Anastasiu, Drept procesual penal, Partea generală, Ediția a 2-a, Editura C.H. Beck, București, 2007, p. 340.
[2] Ibidem.
[3] Crișu Anastasiu, Drept procesual penal, Partea generală, Ediția a 2-a, Editura C.H. Beck, București, 2007, p. 340.
[4] Neagu Ion. Damaschin Mircea. Tratat de procedură penală, Partea generală, Editura Universul Juridic, 2014, p. 654.
[5] Micu Bogdan și Slăvoiu Radu. Procedură penală, Curs pentru admiterea în magistratură și avocatură. Teste-grilă, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București, 2019, p. 262.

care răspund civil (învinuit, inculpat, parte responsabilă civilmente), având drept scop garantarea, acoperirea despăgubirilor și executarea amenzii penale, în cauza respectivă."[1]

„Măsurile asiguratorii au caracter provizoriu, având rolul de a preveni distrugerea/înstrăinarea bunurilor."[2]

În conformitate cu prevederile art. 2 al Directivei 2014/42/UE a Parlamentului European și a Consiliului[3], „*se aplică următoarele definiții:*

1) Produse înseamnă orice avantaj economic obținut, în mod direct sau indirect, din săvârșirea unei infracțiuni; acesta poate consta în orice tip de bun și include orice reinvestire sau transformare ulterioară a produselor directe, precum și orice beneficii de valoare;

2) Bunuri înseamnă bunuri de orice fel, corporale sau necorporale, mobile sau imobile, precum și actele sau instrumentele juridice care dovedesc un titlu sau un drept asupra acestor bunuri;

3) Instrumente înseamnă orice obiect utilizat sau destinat a fi utilizat, în orice mod, total sau parțial, la comiterea uneia sau mai multor infracțiuni;

4) Confiscare înseamnă o deposedare definitivă de bunuri dispusă de o instanță în legătură cu o infracțiune;

5) Înghețare înseamnă interzicerea temporară a transferului, distrugerii, transformării, înstrăinării, deplasării bunurilor sau asumarea temporară a custodiei sau controlului asupra bunurilor (...)."Prevederile art. 204 CPP reglementează bunurile care pot fi puse sub sechestru. Astfel, din conținutul art. 204 alin. (1) CPP, desprindem că pot fi supuse sub sechestru doar bunurile următorilor subiecți procesuali: ale bănuitului, învinuitului sau inculpatului şi ale părții civilmente responsabile pentru a asigura soluţionarea acţiunii civile sau a executării pedepsei/amenzii.

În temeiul art. 204 alin. (1) CPP, legea procesual-penală indică obligatoriu că punerea sub sechestru poate avea loc doar în privința bunurilor bănuitului, învinuitului sau inculpatului. Cu alte cuvinte, persoana trebuie să aibă statutul procesual respectiv. Aceeași situație este și în cazul părții civilmente responsabilă.

CC a explicat că „*(...) sechestrul aplicat în condițiile articolului 204 alin. (1) din Codul de procedură penală depinde în mod obligatoriu de recunoașterea calității de bănuit, învinuit, inculpat sau de parte civilmente responsabilă. Aplicarea sechestrului pentru repararea prejudiciului cauzat prin infracţiune în privința altor persoane decât cele menționate expres de norma contestată, prin referirea la norme procesual-penale din legea modificată (...), nu*

[1] Crișu Anastasiu, Drept procesual penal. Partea generală. Ediția a 2-a, Editura C.H. Beck. București. 2007, p. 340.
[2] Barbu Denisa. Drept procesual penal. Partea generală. Editura Lumen, Iași, 2016, p. 309.
[3] Directiva 2014/42/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 3aprilie 2014 privind înghețarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunilor săvârșite în Uniunea Europeană. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0042 [accesată: 10.05.2022].

constituie o aplicare adecvată a legii."[1]

Totodată, norma respectivă ne indică și scopul punerii sub sechestru a bunurilor părților invocate *supra*, și anume pentru repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune. Analiza normei vizate scoate în evidență condiția valorii bunurilor ce pot fi puse sub sechestru. Astfel, se pot pune sub sechestru bunurile suma valorii cărora nu trebuie să depășească suma valorii probabile a pagubei. Practica judiciară ne arată că, există cazuri când organele judiciare pun sechestru pe toate bunurile bănuitului, învinuitului, inculpatului sau a părții civilmente responsabile, valoarea cărora depășește semnificativ suma valorii pagubei pricinuite prin infracțiune.

Considerăm că această practică este una vicioasă și netemeinică, deoarece legea procesuală penală stabilește în concret regula privind valoarea bunului în raport cu suma valorii probabile a pagubei. Prin urmare, legea nu indică ca sechestrul să fie pus în exactă valoare cu paguba, ci valoarea probabilă a acesteia. Totuși, nu este legal a pune sub sechestru un apartament, atunci când valoarea probabilă a pagubei este de exemplu 10 mii lei. Această acțiune va fi una neproporțională și, respectiv, în cazul dat va fi lezat dreptul persoanei de/la proprietate.

În cauza CtEDO, Dzinic c. Croaţiei[2], Curtea a reținut că „*(...) sechestrul contestat al bunurilor imobile ale reclamantului în contextul procesului penal în cauză, deși în principiu legitim și justificat, a fost impus și menținut în vigoare fără a se aprecia dacă valoarea bunurilor sechestrate este inferioară sau nu sumei ce se considera că trebuie confiscate. Prin urmare, Curtea constată că aplicarea unei astfel de măsuri nu a fost adecvată pentru a demonstra că a fost îndeplinită o cerință de „echilibru just" inerentă la al doilea paragraf al articolului 1 din Protocolul nr. 1*."

Aceeași normă procesuală, prin prisma alin. (2), reglementează o altă situație de punere sub sechestru a bunurilor, și anume pentru a garanta executarea pedepsei amenzii. Prevederile art. 204 alin. (2) CPP, în această situație, stabilește că pot fi puse sub sechestru doar bunurile învinuitului sau inculpatului. Este logică această prevedere, deoarece nu pot fi puse sub sechestru bunurile bănuitului sau a părții civilmente responsabile, fiindcă primul subiect procesual nu este învinuit de comiterea unei infracțiuni, iar în cazul celuilalt participant se va aplica principiul individualizării pedepsei (nu este subiectul infracțiunii). Or, în vederea garantării executării pedepsei amenzii această măsură asiguratorie i se poate aplica doar învinuitului și inculpatului.

În același timp, art. 204 alin. (2) CPP, stabilește condiția potrivit căreia sechestru asupra bunurilor poate fi aplicat „*în funcție de suma maximă a amenzii care poate fi stabilită pentru infracțiunea comisă*." Este relevantă argumentarea adusă la art. 204 alin. (1) CPP, implicit și faptul

[1] DCC nr. 91 din 27.07.2018 privind excepția de neconstituționalitatea articolului 204 alin. (1) din Codul de procedură penală (*aplicarea sechestrului în cauze penale*) (pct. 27).
[2] Hotărârea CtEDO, Dzinic c. Croaţiei, din 17.05.2016 (§ 80). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162868 [06.11.2021].

că legea procesual-penală, în acest caz, indică în concret valoarea bunului ce poate fi pus sub sechestru în raport cu cuantumul pedepsei amenzii. De exemplu, în cazul comiterii furtului de către un grup criminal organizat sau de către o organizație criminală pedeapsa amenzii poate fi în mărime de la 1350 la 3350 de unităţi convenţionale.[1] Respectiv, organele judiciare pot aplica sechestru asupra bunurilor învinuitului sau inculpatului valoarea cărora nu va depăși 3350 de unități contravenționale, adică sechestrul se va aplica ținând cont de valoarea maximă a amenzii.

Există situații când bunurile ce pot fi puse sub sechestru constituie parte integrată a unui proces, iar această măsură de siguranță poate aduce prejudicii pentru „tot întregul". În cazurile respective, legea procesuală penală vine cu garanții în acest sens și cu prevederi clare. Astfel, art. 204 alin. (4[1]) CPP stabilește că „*dacă bunurile ce urmează a fi sechestrate pentru repararea prejudiciului cauzat sau pentru a garanta executarea pedepsei amenzii sunt folosite sau constituie parte a procesului tehnologic de producție și sechestrarea lor ar determina în mod inevitabil stoparea activității economice a persoanei, se iau măsuri asigurătorii pentru sechestrarea contravalorii acestora*." Prin urmare, legea procesuală penală aduce garanții privind protecția proprietății nu doar asupra altor bunuri ce nu constituie obiectul sechestrării, ci chiar și asupra bunului ce poate fi pus sub sechestru, fiind sechestrată contravaloarea acestuia. Totodată, legea vizată garantează și buna desfășurare a activității economice a persoanei, neafectând-o, chiar și în situația când această persoană a comis infracțiuni.

„La fel, pot fi considerate bunuri asupra cărora poate fi aplicat sechestrul și documentele care certifică activitățile desfășurate de persoana care a săvârșit infracțiunea, calitatea acestei persoane de proprietar asupra unor bunuri."[2]

CtEDO, în cauza Sissanis c. României, a statuat că „*Într-adevăr, confiscarea documentelor în cadrul unei proceduri penale constituie o reglementare a folosirii bunurilor în conformitate cu interesul general*."[3]

CC, referindu-se la sechestru, pe lângă altele reține că „*(...) Ridicarea de obiecte sau documente, potrivit art. 126 CPP, se efectuează doar de către organul de urmărire penală. Ridicarea de documente ce conţin informaţii care constituie secret de stat, comercial, bancar, precum şi ridicarea informaţiei privind convorbirile telefonice, se efectuează numai cu autorizaţia judecătorului de instrucţie. Ridicarea de obiecte sau documente în alte situaţii se efectuează în baza ordonanţei motivate a organului de urmărire penală*."[4] Prin urmare, CC recunoaște în calitate de bunuri ce pot fi sechestrate și documentele care denotă activitatea infracțională sau obținute

[1] A se vedea prevederile art. 186 alin. (3) Cod penal al Republicii Moldova.
[2] Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Controlul judiciar al urmăririi penale, Chișinău, 2021, p. 29.
[3] Hotărârea CtEDO, Sissanis c. României, din 25.01.2007 (§. 101). Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i= 001-122754 (accesat: 06.11.2021).
[4] HCC nr. 27 din 25.11.2010 pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi din Legea nr.1104-XV din 06.06.2002 „Cu privire la Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice şi Corupţiei" şi Legea nr.190-XVI din 26.07.2007 „Cu privire la prevenirea şi combaterea spălării banilor şi finanţării terorismului" (pct. 5).

ilicit din aceasta.

Sechestru bunurilor se aplică și pentru asigurarea eventualei confiscări speciale. Potrivit art. 4 al Directivei 2014/42/UE a Parlamentului European și a Consiliului[1], „*(1)Statele membre adoptă măsurile necesare pentru a permite confiscarea, totală sau parțială, a instrumentelor și a produselor sau a bunurilor a căror valoare corespunde unor astfel de instrumente sau produse, cu condiția să existe o condamnare definitivă pentru o infracțiune, care poate rezulta și în urma unor proceduri* in absentia. Potrivit art. 106 alin. (1) Cod penal, „*Confiscarea specială constă în trecerea, forțată și gratuită, în proprietatea statului a bunurilor indicate la alin. (2). În cazul în care aceste bunuri nu mai există, nu pot fi găsite sau nu pot fi recuperate, se confiscă contravaloarea acestora*.” Aceeași normă penală, prin prisma alin. (2), indică bunurile care pot fi supuse confiscării special. Astfel, „*Sunt supuse confiscării speciale bunurile (inclusiv valorile valutare):*

a) utilizate sau destinate pentru săvârşirea unei infracţiuni;

b) rezultate din infracţiuni, precum şi orice venituri din valorificarea acestor bunuri;

c) date pentru a determina săvârşirea unei infracţiuni sau pentru a-l răsplăti pe infractor;

e) deţinute contrar dispoziţiilor legale.

f) convertite sau transformate, parţial sau integral, din bunurile rezultate din infracţiuni şi din veniturile de la aceste bunuri;

g) care constituie obiectul infracţiunilor de spălare a banilor sau de finanțare a terorismului.”

În cauza Liviu Matache-Gonu c. României, „*Curtea subliniază, în continuare, în ceea ce priveşte echilibrul păstrat între scopul urmărit şi drepturile fundamentale ale reclamantului, că, în cazul în care bunurile care au fost folosite nelegal sunt confiscate, acest echilibru depinde de mulţi factori, printre care şi acela dacă procedura din sistemul juridic intern a oferit reclamantului, în lumina gravităţii măsurii de care era pasibil, o ocazie adecvată de a-şi prezenta cauza în faţa autorităţilor responsabile, susţinând, după caz, nelegalitatea sau un comportament arbitrar ori nerezonabil [a se vedea Yildirim împotriva Italiei (dec.), nr. 38602/02, pct. 1, CEDO 2003-IV]*.”[2]

Bunurile inculpatului care se pretinde că au fost destinate sau folosite la săvârșirea infracţiunii ori rezultate din infracţiune sunt circumstanţe care se referă la faptul infracţiunii şi care influenţează asupra gradului şi caracterului răspunderii inculpatului şi urmează a fi dovedite în conformitate cu prevederile art. 100 alin. (1) CPP în procesul penal prin probe menţionate la art.

[1] Directiva 2014/42/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 3 aprilie 2014 privind înghețarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunilor săvârșite în Uniunea Europeană. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0042 [accesată: 10.05.2022].

[2] Hotărârea CtEDO, cauza Liviu Matache-Gogu, din 22.10.2013 (§ 28). Disponibilă: http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Iosif-Liviu-Matache-Gonu-%C3%AEmpotriva-Rom%C3%A2niei.pdf [accesată: 28.09.2022].

93 CPP și procedee probatorii prevăzute de CPP. Aceste probe urmează să-i fie aduse la cunoştinţă inculpatului în ordinea prevăzută de legea procesual-penală, astfel ca el să-şi poată pregăti apărarea privitor la acestea, deoarece în baza lor el poate fi deposedat de anumite bunuri. În conformitate cu prevederile art. 96 alin. (1) pct. 5) CPP, „*Instanţa de judecată trebuie să constate existenţa bunurilor destinate sau utilizate pentru săvârşirea infracţiunii sau dobândite prin infracţiune, indiferent de faptul cui ele au fost transmise.*"

În conformitate cu prevederile art. 204 alin. (4) CPP, „*În cazul în care bunurile ce urmau a fi supuse confiscării speciale sau confiscării extinse nu mai există, nu pot fi găsite, nu pot fi recuperate ori dacă acestea aparțin sau au fost transferate oneros unei persoane care nu știa și nici nu trebuia să știe despre scopul utilizării sau originea bunurilor, se iau măsuri asiguratorii pentru confiscarea contravalorii acestora*." Această normă vine să protejeze economia statului și bunăstarea populației. Or, bunurile supuse confiscării speciale sau contravaloarea acestora trec în folosul statului.

În ceea ce privește cotele-părți dintr-o proprietate comună, legislația procesuală penală stabilește posibilitatea punerii sub sechestru în vederea confiscării speciale sau a celei extinse, numai a celei cote părți ce privește condamnatul (art. 204 alin. (5) CPP). Este de reținut faptul că cuvântul „poate" din textul legislativ al art. 204 alin. (5) CPP, după noi, urmează a fi înlocuit cu cuvântul „trebuie", deoarece actualmente s-ar presupune un drept al organului judiciar de a sechestra cota-parte. Or, legea trebuie să reglementeze exact obligațiunile, astfel încât să nu se poată interpreta ambiguu, adică să fie clară. Totodată, redacția actuală nu ar garanta suficient dreptul de proprietate în cazul cotei-părți a altei persoane, cota căreia nu are legătură cu fapta infracțională.

„*În opinia instanței, ingerința în exercițiul dreptului de proprietate al lui IE, intervenită cu ocazia punerii sechestrului pe ½ cotă-parte din bunurile imobile (...), care aparțin cu drept de proprietate exclusivă dlui IE, dobândite de la EE, în temeiul contractului de donație a imobilului (...) din 19 iulie 2016, autentificat de notarul public HC, în care IE nu are nici un statut procesual, prin actele de procedură și judecătorești (...), nu este compatibilă testului de legalitate. Instanța consideră, că limitarea dreptului de proprietate al reclamantului, asupra a ½ cotă-parte din bunurile imobile (...), dobândite de la EE, nu este justificată prin lege, fapt ce constituie o ingerință în dreptul de proprietate garantat de CEDO*."[1]

Prin urmare, instanța de judecată „*(...) consideră necesar de a scoate de sub sechestru ½ cotă-parte din bunurile imobile (...)*."[2]

---

[1] Hotărârea Judecătoriei Chișinău (sediul Centru) din 16.06.2022, emisă în dos. nr. 2-19429/20 (pct. 45). Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7ccc5288-c6e8-4492-bb7f-7c2513476eec [accesată: 12.09.2022].

[2] Hotărârea Judecătoriei Chișinău (sediul Centru) din 16.06.2022, emisă în dos. nr. 2-19429/20 (pct. 46). Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7ccc5288-c6e8-4492-bb7f-7c2513476eec [accesată:

În cauza CtEDO, Phillips c. Marii Britanii[1], Curtea a reținut că *„(...) la calcularea valorii activelor realizabile de care dispune reclamantul, este semnificativ faptul că judecătorul a luat în considerare doar locuința și cota de o treime a reclamantului din afacerea familiei (...)*."

Legislația procesuală penal stabilește și limite privind punerea sub sechestru a bunurilor. Aceste limite garantează dreptul la proprietate, pe de o parte, și necesitatea vitală a persoanei, pe de altă parte. Astfel, reieșind din prevederile art. 204 alin. (6) și (7) CPP, nu pot fi puse sub sechestru următoarele:

a) produsele alimentare necesare atât proprietarului, posesorului de bunuri, cât și membrilor familiilor acestora;

b) combustibilul;

c) literatura de specialitate și utilajul profesional;

d) vesela și atributele de bucătărie folosite permanent, ce nu sunt de mare preț;

e) alte obiecte de primă necesitate, chiar dacă ulterior acestea pot fi supuse confiscării;

f) acțiunile emise de bănci, care cad sub incidența dispozițiilor art. 45 alin. (4), art. 46 alin. (4), art. 52 alin. (1) lit. b) și c), alin. (2), alin. (3), alin. (6) și art. 52^1 din Legea nr. 202/2017 privind activitatea băncilor. În acest caz, „*(...) pot fi puse sub sechestru mijloacele bănești rezultante din înstrăinarea acestor acțiuni*."[2]

De asemenea, „nu poate fi aplicat sechestrul pentru asigurarea acțiunii civile în procesul penal asupra bunurilor incorporate (denumirea de firmă, emblemă, marcă, invenție, dreptul de autor, denumirea de origine și indicația geografică)."[3]

Din analiza art. 204 CPP înţelegem că sechestru se aplică în trei scopuri:

a) pentru asigurarea reparării prejudiciului cauzat prin infracţiune;

b) pentru asigurarea executării pedepsei amenda;

c) pentru aplicarea măsurii de siguranță confiscarea specială sau confiscarea extinsă.

În primele două situații, persoana trebuie să aibă un statut procesual, adică să fie recunoscut potrivit temeiurilor și normelor legale în această calitate (bănuit, învinuit, inculpat, parte civilmente responsabilă). „A treia situație se referă la cazurile în care persoana este acuzată de comiterea unor infracțiuni pentru care norma de incriminare prevede aplicarea măsurii de siguranță confiscarea specială sau confiscarea extinsă."[4] Privitor la această situație s-a expus și CC, care reține că „*În această situație, sechestrul nu se raportează la un subiect procesual, ci la natura*

12.09.2022].

[1] Hotărârea CtEDO, Phillips c. Marii Britanii, din 05.07.2001 (§ 46). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59558 [accesată: 12.07.2022].

[2] A se vedea prevederile art. 204 alin. (7) Cod procedură penală al Republicii Moldova.

[3] Gurschi Constantin, Roman Dumitru, Dreptul de proprietate. În: Manualul judecătorului pentru cauze penale. Asociația Judecătorilor din Moldova, Chișinău, 2013, p. 232.

[4] Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Controlul judiciar al urmăririi penale, Chișinău, 2021, p. 31.

bunurilor prevăzute în articolele 106 și 106/1 din Codul penal."[1]

Totodată, atunci când sechestru se aplică pentru a asigura o eventuală confiscare specială sau confiscare extinsă a bunurilor, poate exista o ingerință asupra dreptului de proprietate a altor persoane, care nu au un statut procesual în cauza penală.

„Problema aplicării sechestrului pentru a asigura o eventuală confiscare specială fără a i se acorda persoanei vreun statut procesual a fost examinată în cauza Telbis și Viziteu c. României[2], (Hot. CtEDO din 26.06. 2018, §.§. 6, 7, 10, 52, 53), în care bunurile ambilor reclamanți (soți) au fost sechestrate de către procurori, atunci când efectuau percheziții la domiciliul acestora, deși cauza penală a fost pornită doar în privința primului reclamant."[3]

În acest sens, s-a expus și CC, care a menționat: „*(...) atunci când legea națională prevede posibilitatea punerii sub sechestru a bunurilor unor terți care nu au nici o calitate procesuală pentru a asigura o eventuală confiscare specială, este important ca autoritățile să-i ofere persoanei în discuție posibilitatea rezonabilă și suficientă de a-și proteja interesele în mod adecvat și eficient, în cadrul aceluiași proces*."[4]

„Problema aplicării sechestrului pentru a asigura o eventuală confiscare specială fără a i se acorda persoanei vreun statut procesual a fost examinată și de Curtea Europeană. În hotărârea *Silickiene v. Lituania*, 10 aprilie 2012, Curtea Europeană a efectuat o analiză de drept comparat și a menționat că confiscarea bunurilor care constituie rezultatul unei infracțiuni poate fi aplicată, în anumite circumstanțe, în lipsa unei condamnări, fie în privința terților, fie împotriva membrilor familiei (Bulgaria, Estonia, Germania, Georgia, Moldova, Regatul Țărilor de Jos, Elveția și Regatul Unit). Informația despre originea ilicită a bunului, nejustificarea originii acestuia, tipul infracțiunii și faptul că terțul este un proprietar fictiv sunt cele mai frecvente circumstanțe care justifică aplicarea confiscării bunurilor care aparțin terților, în lipsa condamnării acestora (§ 35)."[5]

Drept temei de punere sub sechestru reprezintă *bănuială rezonabilă* că bunurile urmărite vor fi tăinuite, deteriorate sau cheltuite (art. 205 alin. (1) CPP). Sechestrarea bunurilor este aplicată atât de organul de urmărire penală, cât și de instanța de judecată. Aplicarea sechestrului are loc în baza ordonanței organului de urmărire penală și, respectiv, în baza încheierii instanței de judecată, în funcție de faza și etapele procesului penal. Punerea sub sechestru poate fi inițiată fie la cererea părților, fie din oficiu. Ulterior, procurorul înaintează un demers motivat judecătorului de instrucție, care va decide fie autorizarea punerii sub sechestru a bunurilor, fie va respinge demersul

[1] DCC nr. 91 din 27.07.2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 204 alin. (1) din Codul de procedură penală (*aplicarea sechestrului în cauze penale*) (pct. 23).
[2] Disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184058 [accesată: 07.11.2021].
[3] Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Controlul judiciar al urmăririi penale, Chișinău, 2021, p. 31.
[4] DCC nr. 91 din 27.07.2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 204 alin. (1) din Codul de procedură penală (*aplicarea sechestrului în cauze penale*) (pct. 26).
[5] DCC nr. 94 din 7 iulie 2022 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 57g/2022, nr. 61g/2022 și nr. 69g/2022 privind excepțiile de neconstituționalitate a articolului 302 alin. (2) din Codul de procedură penală și a unor prevederi din articolul 106 alin. (2) din Codul penal (pct. 36).

ca neîntemeiat.

„Articolul 306 CPP care reglementează conținutul încheierii judecătorului de instrucție privitor la autorizarea măsurilor procesuale de constrângere, inclusiv și privitor la punerea bunurilor sub sechestru nu indică în mod expres și soluția de admitere parțială a demersului examinat conform procedurii prevăzute de art. 305 CPP. De asemenea textul art. 306 nu prevede soluția de inadmisibilitate a demersurilor repetate cu același obiect privitor la autorizarea sechestrului. Nu în ultimul rând constatăm că prevederile art. 306 CPP, omite să impună cerința evaluării scopului urmărit, al oportunității limitărilor dreptului de proprietate, precum și evaluarea proporționalității între măsura de constrângere aplicată și obiectivele urmărite."[1]

Potrivit art. 205 alin. (2) CPP, autorizarea punerii sub sechestru a bunurilor o decide judecătorul de instrucție printr-o rezoluție. Conform art. 305 alin. (7) CPP, această acțiune se autorizează prin emiterea unei încheieri. Astfel, prevederile normelor procesuale vizate sunt contradictorii, din care motiv apare necesitatea modificării și completării art. 205 alin. (2) CPP, astfel încât să reglementeze autorizarea punerii sub sechestru printr-o încheiere motivată.[2]

În actele procedurale enunțate (ordonanță, demers, încheiere), în mod obligatoriu se vor indica în concret bunurile supuse acestei acțiuni, în măsura în care aceste bunuri au fost stabilite în cadrul cauzei penale. Totodată, se va indica și valoarea bunurilor necesare și suficiente în vederea asigurării efective a acțiunii civile (art. 205 alin. (3) CPP). Atunci când există un dubiu evident sau o bănuială rezonabilă cu privire la faptul că persoana nu se va conforma sechestrării și se va opune la transmiterea benevolă a bunurilor indicate în actele procedurale, judecătorul de instrucție va autoriza concomitent și percheziția.

În același timp, există situații când punerea sub sechestru poate fi efectuată fără autorizarea judecătorului de instrucție, în baza ordonanței procurorului, despre care fapt se comunică judecătorului de instrucție, dar nu mai târziu de 24 ore. Judecătorul de instrucție după efectuarea acțiunii respective verifică legalitatea punerii sub sechestru a bunurilor, confirmând rezultatele ei sau declarând nevalabilitatea acesteia. Atunci când punerea sub sechestru în baza ordonanței procurorului este una ilegală sau neîntemeiată, judecătorul de instrucție este obligat să dispună scoaterea, totală sau parțială, a bunurilor sechestrate (art. 205 alin. (5) CPP). Încheierea judecătorului de instrucție poate fi atacată cu recurs la Curtea de apel în termen de 3 zile (art. 302 alin. (2) CPP). Aceasta este o garanție contra arbitrarului privind inviolabilitatea proprietății.

---

[1] Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Controlul judiciar al urmăririi penale, Chișinău, 2021, p. 37.

[2] Astfel, la art. 205 alin. (2) este stipulat că *Judecătorul de instrucție, prin rezoluție, autorizează punerea bunurilor sub sechestru....*, iar la art. 305 alin. (8) legiuitorul stabilește obligativitatea adoptării unei *încheieri*. Considerăm adecvată cadrului CoEDO și Legii Fundamentale necesitatea motivării ingerinței în dreptul de proprietate anume prin hotărâre motivată, motiv pentru care venim cu propunerea de a înlocui sintagma de la art. 205 alin. (2) CPP RM prin rezoluție cu sintagma prin încheiere motivată.'' Text preluat din Ababei Eduard. Teoria și practica ocrotirii procesual-penale a proprietății. Teză de doctor în drept la specialitatea științifică 554.03 - Drept procesual penal. Chișinău. 2019. p.54

Un alt subiect important în vederea temeiniciei punerii sub sechestru a bunurilor reprezintă determinarea valorii acestor bunuri. Prevederi legale, în acest sens, sunt reglementate în art. 206 CPP, potrivit căruia „*Costul bunurilor ce urmează a fi puse sub sechestru se determină conform preţurilor medii de piaţă din localitatea respectivă, fără aplicarea vreunui coeficient. Valoarea bunurilor puse sub sechestru, în scopul asigurării acţiunii civile înaintate de partea civilă sau procuror, nu poate depăşi valoarea acţiunii civile. Determinând cota-parte a bunurilor ce urmează a fi puse sub sechestru a fiecăruia din mai mulţi învinuiţi, inculpaţi sau a câtorva persoane care poartă răspundere pentru acţiunile lor, se ia în considerare gradul de participare a acestora la săvârșirea infracţiunii. În scopul asigurării acţiunii civile poate fi pusă sub sechestru întreaga proprietate a uneia din aceste persoane*."

În cauza CtEDO, Phillips c. Marii Britanii[1], Curtea a reținut că „*În sfârșit, la calcularea valorii activelor realizabile de care dispune reclamantul, este semnificativ faptul că judecătorul a luat în considerare doar locuința și cota de o treime a reclamantului din afacerea familiei, elemente specifice pe care le găsise în probe, că aparțin solicitantului. Judecătorul a acceptat probele reclamantului atunci când a evaluat valoarea acestor bunuri. În timp ce Curtea consideră că o problemă legată de echitatea procedurii ar fi posibilă în situația în care confiscarea s-ar fi bazat pe valoarea unor active presupuse ca fiind ascunse fără ca acuzarea să demonstreze în prealabil că există indicii privind existenţa acestor active*."

Este de menționat că, atunci când se determină valoarea bunurilor conform prețurilor medii de piață din localitatea respectivă, organul de urmărire penală trebuie să țină cont de calitatea bunului, dimensiunile lui, amplasarea acestuia și alte criterii. Or, această determinare trebuie să se facă în raport cu un bun asemănător cu cel determinat din toate punctele de vedere. Chiar dacă bunul se află în aceeași localitate se va lua în considerare regiunea concretă din acea localitate, din împrejurime, deoarece la aprecierea valorii acestuia, de exemplu a unei case particulare, regiunea joacă un rol important și depinde de cuantumul casei din acea regiune (locul amplasării).

În unele cazuri, organele judiciare admit în calitate de probe răspunsurile oficiale parvenite de la Agenția Servicii Publice, în care se indică valoarea cadastrală. Această practică este una vicioasă, deoarece, după cum cunoaștem, valoarea cadastrală este cu mult mai mică decât valoarea reală a imobilelor. Mai mult decât atât, legea procesuală penală indică în concret că valoarea bunurilor se determină conform prețurilor medii de piață. În acest fel, recomandăm organelor de urmărire penală și instanțelor de judecată să nu admită ca probe actele de valoare cadastrală, ci cele ce indică prețurile medii de piață din localitatea respectivă.

Considerăm că în privința bunurilor supuse sechestrului, instanța de judecată trebuie să invoce și probele care dovedesc valoarea bunurilor inculpatului, adică să motiveze în această parte

[1] Hotărârea CtEDO, Phillips c. Marii Britanii, din 05.07.2001 (§ 46). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59558 [accesată: 12.07.2022].

sentința. Există situații când instanța de judecată admite în calitate de probe doar declarațiile martorilor.

Declarațiile martorului nu sunt în măsură să probeze valoarea exactă a bunurilor în lipsa altor probe în sentință care ar fi pertinente, concludente, și nici utile, deoarece niciuna din ele nu oferă date de fapt necesare constatării contravalorii bunurilor respective. În ansamblu, toate mijloacele de probă trebuie să coroboreze între ele, întrunind cerințele art. 101 alin. (1) CPP, art. 389 alin. (1) CPP și interpretările conținute în Hotărârea Plenului CSJ privind sentința judecătorească[1]. În calitate de alte probe pot servi: expertizele merceologice, răspunsuri oficiale de la companiile imobiliare sau alte tipuri de companii, răspunsuri oficiale de la Serviciul Vamal etc.

„Statele membre adoptă măsurile necesare pentru a permite înghețarea bunurilor în vederea unei posibile confiscări ulterioare. Respectivele măsuri, care sunt dispuse de o autoritate competentă, includ acțiuni urgente care urmează să fie adoptate atunci când este necesar în scopul de a conserva bunurile. Bunurile aflate în posesia unei părți terțe (…) pot face obiectul unor măsuri de înghețare în scopul unei posibile confiscări ulterioare.”[2]

În unele situații, organele judiciare nu respectă și nu păstrează un just echilibru între obiectivul legitim urmărit și dreptul de proprietate a persoanei. Astfel, organele judiciare, în urma efectuării acțiunilor procesuale ce se impun, ridică bunuri în scopul administrării probelor, însă, ulterior, fără a dispune în privința acestor bunuri, le depozitează în camera de păstrare a corpurilor delicte ori în biroul celui care efectuează urmărirea penală. Aflarea îndelungată a unui bun în custodia organelor judiciare, în special atunci când pe cauza penală a fost luată o decizie, implicit de încetare a urmăririi penale, scoatere de sub urmărirea penală sau clasarea cauzei penale, este o ingerință a dreptului de proprietate. Mai mult decât atât, există ingerință asupra acestui drept când sunt vizați terți, care s-au folosit de aceste bunuri în scopuri de serviciu, de exemplu.

Un element important în vederea respectării principiului inviolabilității proprietății constituie modul de executare a ordonanței sau a hotărârii cu privire la punerea bunurilor sub sechestru. Acțiunea respectivă de executare este reglementată în art. 207 CPP și constă în următoarele:

1) Reprezentantul organului de urmărire penală înmânează, contra semnătură, proprietarului sau posesorului bunurilor copia de pe ordonanța sau hotărârea cu privire la punerea bunurilor sub sechestru;

2) După aceasta, reprezentantul organului de urmărire penală cere predarea benevolă a bunurilor indicate în aceste acte procedurale;

---

[1] HP CSJ nr. 5 din 19.09.2006. Buletinul Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, 2007, nr. 1, pag. 14. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=152 [14.04.2022].

[2] Art. 7 din Directiva 2014/42/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 3 aprilie 2014 privind înghețarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunilor săvârșite în Uniunea Europeană. Disponibilă: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0042 [accesată: 10.05.2022].

3) În cazul în care bunurile nu se transmit benevol, reprezentantul organului de urmărire penală purcede la punerea forțată a bunurilor sub sechestru;

4) Atunci când există temeiuri de a presupune că bunurile sunt tăinuite de către proprietar sau posesor, organul de urmărire penală, având autorizația judecătorului de instrucție, poate efectua percheziţia, cu scopul de a găsi bunurile ce urmează a fi puse sub sechestru;

5) După terminarea urmăririi penale, în baza hotărârii judecătorești, punerea bunurilor sub sechestru se efectuează nu de reprezentantul organului de urmărire penală, ci de către executorul judecătoresc;

6) Pentru determinarea valorii aproximative a bunurilor materiale la punerea sub sechestru poate fi atras un specialist merceolog. Atragerea acestuia pentru a participa la acțiunea respectivă se face cu scopul de a exclude sechestrarea bunurilor în valoare ce nu corespunde valorii indicate în actele procedurale emise cu ocazia punerii sub sechestru;

7) În cadrul acțiunii date legea îi acordă proprietarului sau posesorului de bunuri dreptul a indica personal care anume bunuri materiale pot fi puse sub sechestru mai întâi de toate pentru a se asigura cuantumul sumei indicat în actele procedurale de punere sub sechestru;

8) Cu ocazia punerii sub sechestru a bunurilor, reprezentantul organului de urmărire penală este obligat să întocmească un proces-verbal, iar executorul judecătoresc o listă de inventariere;

9) Pe lângă aspectele indicate în art. 260, 261 CPP (cerință cerută doar organului de urmărire penală), reprezentantul organului de urmărire penală sau, după caz, executorul judecătoresc sunt obligați a indica în actele întocmite de ei (proces-verbal și, respectiv, act de inventariere) următoarele: „*se enumeră toate bunurile materiale puse sub sechestru, indicându-se numărul, măsura sau greutatea lor, materialul din care sunt confecţionate şi alte elemente de individualizare şi, pe cât e posibil, costul lor; se indică care bunuri materiale sunt ridicate şi care sunt lăsate pentru păstrare; se consemnează declaraţiile persoanelor prezente şi ale altor persoane despre apartenenţa bunurilor puse sub sechestru*."[1];

10) După întocmirea actelor respective, copia de pe ele se înmânează, contra semnătură, proprietarului sau posesorului bunurilor puse sub sechestru. În cazul în care aceștia lipsesc, copia de pe actele întocmite se înmânează unui membru major al familiei acestora, fie reprezentantului autorității executive a administrației publice locale. Atunci când bunurile sunt puse sub sechestru pe teritoriul persoanei juridice, copia de pe actele întocmite se înmânează, contra semnătură, reprezentantului administrației acesteia.

Există situații când bunurile puse sub sechestru pot sau chiar uneori se impune necesitatea de a fi valorificate până la soluționarea cauzei penale. Aceste cazuri sunt menționate în art. 207/1 CPP. Din analiza normei respective desprindem că valorificarea bunurilor sechestrate poate fi

[1] Art. 207 alin. (5) pct. 1)-3) CPP.

dispusă neîntârziat de judecătorul de instrucție, atunci când cauza penală este la faza urmăririi penale, sau de către instanța de judecată în cazul când cauza penală se află la faza de judecată, și anume în următoarele cazuri:

1) La cererea proprietarului bunurilor sechestrate;

2) La demersul procurorului, cu acordul proprietarului bunurilor sechestrate.

Există însă situații când proprietarul nu depune o cerere în acest sens, precum și nici nu-și dă acordul. În asemenea situații, valorificarea bunurilor are loc anticipat, în mod excepțional, în baza demersului procurorului, înaintat judecătorului de instrucție sau instanței de judecată, în funcție de faza la care se află procesul penal, în următoarele situații:

„*1) depozitarea, întreţinerea sau gestionarea bunurilor sechestrate necesită cheltuieli disproporţionate în raport cu valoarea lor;*

2) valoarea bunurilor s-a diminuat semnificativ, în proporţie de cel puţin 10% pe parcursul unui an din momentul aplicării sechestrului;

3) termenul de garanţie sau de valabilitate a bunurilor expiră;

4) bunurile sunt produse inflamabile, petroliere sau prezintă un alt risc pentru viaţa, sănătatea persoanelor sau pentru mediu;

5) bunurile sunt animale sau păsări vii;

6) bunurile sunt mijloace de transport."[1]

Prevederile respective vin cu garanții în vederea respectării proprietății, prin asigurarea valorii materiale a bunurilor și nediminuarea semnificativă a acesteia urmare a termenului în care bunurile se găsesc în custodia statului, precum și în vederea garantării cheltuielilor disproporționale pentru păstrarea lor, ori prin riscul pe care bunurile pot să le provoace atunci când sunt păstrate mai mult timp sau în condiții mai speciale în custodia statului.

Există și un mecanism de valorificare a bunurilor sechestrate, reglementat de art. 207/2 CPP:

1) Responsabil de punerea în executare a valorificării bunurilor sechestrate și de scoatere de sub sechestru este Agenția de Recuperare a Bunurilor Infracționale, care asigură procedura de valorificare a bunurilor sechestrate în condițiile Regulamentului aprobat de către Guvern, doar în cazul bunurilor transmise spre administrare conform art. 229/6 CPP;

2) Agenția respectivă, în condițiile art. 207/1 CPP, solicită procurorului să înainteze un demers judecătorului de instrucție sau, după caz, instanței de judecată în vederea examinării chestiunii privind valorificarea bunurilor sechestrate sau scoaterea acestora de sub sechestru;

3) Procurorul verifică temeinicia și legalitatea solicitării, înaintează demersul menționat, motivându-l și argumentându-l;

4) Judecătorul de instrucție examinează demersul și, în termen de cel mult 72 de ore, se

[1] Art. 207/1 CPP.

expune printr-o încheiere motivată, pasibilă recursului, care se examinează în termen de 5 zile. Examinarea recursului suspendă executarea încheierii judecătorului;

5) Scoaterea bunurilor de sub sechestru se poate dispune doar în cauza penală în cadrul căreia a fost dispusă valorificarea bunurilor sechestrate;

6) În cazul în care este identificat un cumpărător, persoanele împuternicite cu dreptul de vânzare a bunurilor sechestrate semnează un antecontract, pe care îl prezintă Agenției de Recuperare a Bunurilor Infracționale cel târziu în ziua imediat următoare de la data semnării acestuia.

Analizând prevederile art. 207/2 alin. (2) CPP, constatăm că prin utilizarea textului „*Ca urmare a demersului procurorului (...), judecătorul de instrucție emite o încheiere motivată (...)*", judecătorul de instrucție este obligat să emită încheierea respectivă prin care admite, în mod obligatoriu, demersul procurorului. Această prevedere este neclară și, totodată, nu acordă garanții eficiente privind inviolabilitatea proprietății. În acest sens, propunem modificarea și completarea normei vizate, ca aceasta să reglementeze examinarea demersului procurorului; iar urmare a examinării, judecătorul de instrucție va emite o încheiere prin care va da una din următoarele soluții: va admite demersul, va admite parțial demersul sau va respinge demersul procurorului cu privire la valorificarea bunurilor sechestrate și scoaterea de sub sechestru a acestora. Având această abordare, norma procesuală examinată va corespunde cerințelor prevăzute la art. 305 alin. (7) CPP, cu excepția admiterii parțiale a demersului procurorului, ceea ce face necesară intervenția legislativă și în acest sens.

Totodată, potrivit art. 207/2 alin. (2) CPP, încheierea de valorificare a bunurilor sechestrate și de scoatere de sub sechestru a acestora este emisă doar de către judecătorul de instrucție. Ce se întâmplă când asemenea acțiuni pot derula în faza de judecată? Pentru a concorda norma respectivă la standardul art. 207/2 alin. (1) CPP este necesară intervenția legislativă pentru a acorda dreptul și instanței de fond de a decide asupra valorificării bunurilor sechestrate sau scoaterii acestora de sub sechestru.

Un alt subiect ce vizează inviolabilitatea proprietății ține de păstrarea bunurilor puse sub sechestru. Or, anume condițiile, modul și locul de păstrare a bunurilor ridicate sau puse sub sechestru garantează inviolabilitatea acestora, deteriorarea sau alterarea lor etc.

Conținutul art. 208 alin. (1) CPP stabilește bunurile care pot fi ridicate în vederea punerii lor sub sechestru. Potrivit acestei norme pot fi ridicate toate bunurile puse sub sechestru, cu excepția imobilului și a obiectelor cu dimensiuni mari. Există bunuri puse sub sechestru care nu pot fi ridicate sau organul de urmărire penală a decis ca acestea să nu fie ridicate. În aceste situații, bunurile respective se sigilează şi se lasă pentru păstrare proprietarului sau posesorului ori unui membru adult al familiei lui. Acestor persoane li se explică răspunderea, prevăzută în art. 251 din Codul penal, pentru însuşirea, înstrăinarea, substituirea sau tăinuirea acestor bunuri şi despre

aceasta de la ele se ia un angajament scris (art. 208 alin. (3) CPP).

În conformitate cu prevederile art. 208 alin. (2) CPP, „*Metalele preţioase, pietrele preţioase şi articolele din ele, valorile mobiliare, obligaţiile se transmit spre păstrare Serviciului Fiscal de Stat conform procedurii stabilite; numerarul în monedă naţională şi în valută străină se depun la contul de depozit al instanţei de judecată în a cărei competenţă este judecarea cauzei penale respective; celelalte obiecte ridicate se sigilează şi se păstrează de către organul la al cărui demers bunurile au fost puse sub sechestru sau se transmit pentru păstrare reprezentantului autorităţii executive a administraţiei publice locale*."

Potrivit pct. 19) al Instrucțiunii privind modul de ridicare, evidență, păstrare și transmitere a corpurilor delicte, a obiectelor de preț și a altor bunuri de către organele de urmărire penală și Procuratură în cadrul procesului penal[1], „*Corpurile delicte, alte obiecte ridicate potrivit legii precum și bunurile sechestrate, care din cauza particularităților specifice nu pot fi păstrate la procesul penal/cauza penală urmează a fi depozitate în Camera de păstrare a corpurilor delicte (...)*."

Aceste bunuri sunt transmise în Camera de păstrare a corpurilor delicte în baza ordonanței organului de urmărire penală sau procurorului. „*Corpurile delicte și alte obiecte ridicate potrivit legii se transmit împachetate, sigilate și însoțite de lista conținutului din ambalaj, care se semnează de reprezentantul organului de urmărire penală sau, după caz, procurorul care instrumentează procesul penal sau exercită urmărirea penală*."[2]

Totodată, Instrucțiunea respectivă la pct. 25 reglementează că „*în situația în care intervin evenimente care afectează integritatea fizică a obiectelor din Camera de păstrare a corpurilor delicte, persoana responsabilă de evidența și păstrarea corpurilor delicte informează imediat conducătorul instituției în cadrul căreia activează subdiviziunea de urmărire penală sau, după caz, procurorul-șef pentru luarea măsurilor ce se impun*." Aceste reglementări asigură, pe de o parte, integritatea bunurilor, iar pe de altă parte, impun întreprinderea unor măsuri de urgență pentru ca bunurile să nu fie afectate.

Obiectele care prezintă pericol pentru viața și sănătatea persoanelor pot fi nimicite prin metode corespunzătoare, în cazul în care acestea nu pot fi păstrate în calitate de corpuri delicte, la concluzia specialiștilor din domeniu. Nimicirea acestora se face în baza ordonanței organului de urmărire penală și cu autorizarea judecătorului de instrucție. Pentru probatoriu se vor păstra doar

[1] Ordinul comun al Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal, Centrului Național Anticorupție, Serviciului Fiscal de Stat nr. 41/237/164-O/31/315 din 07.06.2021 cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind modul de ridicare, evidență, păstrare și transmitere a corpurilor delicte, a obiectelor de preț și a altor bunuri de către organele de urmărire penală și Procuratură în cadrul procesului penal.

[2] A se vedea pct. 22 al Instrucțiunii privind modul de ridicare, evidență, păstrare și transmitere a corpurilor delicte, a obiectelor de preț și a altor bunuri de către organele de urmărire penală și Procuratură în cadrul procesului penal, aprobate prin Ordinul comun al Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal, Centrului Național Anticorupție, Serviciului Fiscal de Stat nr. 41/237/164-O/31/315 din 07.06.2021.

mostre.

Bunurile care conțin compuși din mercur, precum și substanțele de mercur, după ce au fost ridicate, vor fi transmise instituțiilor abilitate, în cazul în care acestea nu pot fi păstrate la cauza penală, urmare a concluziilor specialiștilor sau experților în domeniu.

Armele de foc și munițiile ridicate, după examinarea lor în ordinea reglementată de CPP, vor fi transmise pentru păstrare în depozitul de armament al Serviciului de achiziții și logistică a IGP al MAI (pct. 29 al Instrucțiunii menționate).

Mijloacele de transport de orice tip, care au fost ridicate de către organul de urmărire penală sau de procuror, se vor transmite proprietarului sau posesorului legal de către procuror sau instanța de judecată. În cazul în care acestea au fost confiscate se vor transmite Serviciului Fiscal de Stat, care va proceda în conformitate cu prevederile Regulamentului cu privire la modul de evidenţă, evaluare şi vânzare a bunurilor confiscate, fără stăpân, sechestrate, uşor alterabile sau cu termen de păstrare limitat, a corpurilor delicte, a bunurilor trecute în posesia statului cu drept de succesiune şi a comorilor, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 972 din 11.09.2001. La fel se va proceda și cu corpurile delicte, precum și cu bunurile sechestrate ușor alterabile.

„La predarea bunurilor către reprezentantul instituției fiscale se înmânează copia procesului-verbal de ridicare/sechestru și alte documente aferente acestor bunuri. Mijloacele bănești obținute prin comercializarea bunurilor indicate mai sus se transferă la contul de depozit al procuraturii sau al instanței de judecată respective. Produsele alimentare sau mărfurile industriale care au constituit obiectul unor acțiuni criminale sau au păstrat pe ele urme ale infracțiunii se transmit instituțiilor fiscale numai după efectuarea expertizei calității și conformității bunurilor. La transmiterea către instituțiile fiscale a corpurilor delicte pentru comercializare acestea sunt însoțite de ordonanța organului de urmărire penală, copia procesului-verbal de ridicare a corpurilor delicte și alte documente aferente acestora.”[1]

Totodată, în scopul executării prevederilor art. 159 alin. (4) şi art. 208 alin. (2) din CPP, de către Serviciul Fiscal de Stat a fost aprobată Instrucțiunea privind modul de preluare la evidență și păstrare temporară de către Direcţia gestionare bunuri confiscate a unor categorii de bunuri recunoscute drept corpuri delicte şi/sau de bunuri puse sub sechestru şi de restituire a acestora.[2] Potrivit pct. 2) a Instrucțiunii respective, „*Instrucțiunea stabileşte procedura de preluare la păstrare temporară, evidență și restituire de către Direcţia gestionare bunuri confiscate a*

[1] A se vedea pct. 39 al Instrucțiunii privind modul de ridicare, evidență, păstrare și transmitere a corpurilor delicte, a obiectelor de preț și a altor bunuri de către organele de urmărire penală și Procuratură în cadrul procesului penal, aprobate prin Ordinul comun al Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal, Centrului Național Anticorupție, Serviciului Fiscal de Stat nr. 41/237/164-O/31/315 din 07.06.2021.

[2] Instrucțiunea privind modul de preluare la evidență și păstrare temporară de către Direcţia gestionare bunuri confiscate a unor categorii de bunuri recunoscute drept corpuri delicte şi/sau de bunuri puse sub sechestru şi de restituire a acestora, aprobată prin Ordinul Serviciului Fiscal de Stat nr. 496 din 08.12.2017. Publicat: 02.03.2018 în Monitorul Oficial Nr. 68-76 art. 342a. Disponibilă: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126763&lang=ro [accesată: 10.08.2022].

metalelor preţioase, pietrelor preţioase şi articolelor din ele, monedei naţionale şi valutei străine, cardurilor, carnetelor de plată, valorilor mobiliare, obligaţiilor, recunoscute drept corpuri delicte şi a metalelor preţioase, pietrelor preţioase şi articolelor din ele, valutei străine, valorilor mobiliare, obligaţiilor, puse sub sechestru (în continuare – bunuri*), de la autorităţile competente şi de restituire a acestora, inclusiv modul de evidenţă şi păstrare a bunurilor*."

Atunci când bunurile sunt puse sub sechestru, decizia respectivă poate fi contestată. Contestarea, prin plângere sau recurs, nu suspendă executarea acestei acțiuni (art. 209 alin. (1) CPP).

În același timp, în cazul în care alte persoane decât bănuitul, învinuitul, inculpatul consideră că acțiunea respectivă este ilegală sau neîntemeiată, ele sunt în drept a cere organului de urmărire penală (procurorului) sau instanței de judecată scoaterea bunurilor de sub sechestru. Examinarea cererii respective se efectuează în termen de până la 10 zile din momentul depunerii ei. Atunci când aceste organe nu satisfac cerința persoanelor respective sau nu au comunicat în termenul menționat despre examinarea cererii, aceste persoane sunt în drept să solicite scoaterea bunurilor de sub sechestru în ordinea procedurii civile (art. 209 alin. (2) CPP).

„Instanța consideră lipsite de relevanță referințele pârâtului și intervenientului accesoriu de partea pârâtului, precum că Încheierea Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana și mandatul judecătoresc sunt în vigoare, deci acționează principiul puterii lucrului judecat. Or, precum s-a statuat și în practica judiciară (a se vedea Decizia CA Chișinău nr.2a-3113/20 din 12 ianuarie 2021, cauză similară), *legalitatea încheierii judecătoreşti de instrucție și a mandatului judecătoresc eliberate, constituante sechestrului asigurator, nu constituie motiv de respingere a cererii privind scoaterea de sub sechestru, or, acest drept, prin prisma art. 209 CPP, este oferit instanței civile, fără ca norma să instituie vre-o legătură de cauzalitate între legalitatea actului judecătoresc emis în procedură penală și cererea privind scoaterea bunurilor de sub sechestru în ordine civilă*. În pus, instanța de judecată subliniază, că art. 209 CPP constituie remediul legal de apărare anume pentru acele persoane, care se includ în noțiunea de alte persoane decât bănuitul, învinuitul, inculpatul."[1]

Procurorul este în drept a ataca cu recurs hotărârea instanței de judecată în privința acțiunii civile în instanța ierarhic superioară, în termen de 10 zile. În cazul în care decizia instanței care a judecat acțiunea civilă intră în vigoare, această hotărâre „*este obligatorie pentru organele de urmărire penală şi pentru instanţa de judecată care judecă cauza penală în cadrul soluţionării chestiunii ale cui bunuri trebuie să fie confiscate sau, după caz, urmărite*."[2]

---

[1] Hotărârea Judecătoriei Chișinău (sediul Centru) din 16.06.2022, emisă în dos. nr.2-19429/20 (2-20128815-12-2-16102020) (pct. 44). Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7ccc5288-c6e8-4492-bb7f-7c2513476eec [accesată: 12.08.2022].

[2] A se vedea prevederile art. 209 alin. (2) CPP.

Reieșind din prevederile art. 210 alin. (1) CPP, bunurile se scot de sub sechestru prin ordonanța procurorului, încheierea judecătorului de instrucție sau încheierea instanței de judecată în următoarele cazuri:

1) Dacă acțiunea civilă a fost retrasă;

2) În cazul modificării încadrării juridice a infracţiunii incriminate bănuitului, învinuitului, inculpatului ori din alte motive (de exemplu, au intervenit modificări și completări în legea penală);

3) Dacă a decăzut necesitatea de a menţine bunurile sub sechestru;

4) Dacă se constată ilegalitatea punerii bunurilor sub sechestru de către organele de urmărire penală fără autorizaţia respectivă.

„*Instanța a ajuns la această concluzie în baza probelor din dosar ce confirmă că a decăzut necesitatea de a menține sub sechestru bunurile reclamantei indicate supra. Astfel, din probele anexate de reclamantă în susținerea acțiunii rezultă că sancțiunile penale ce i-au fost aplicate – amenda și confiscarea specială dispuse prin sentința Judecătoriei Chișinău (sediul Buiucani) din 26.06.2019, au fost executate prin achitarea integrală la biroul executorului NV, fapt confirmat prin încheierea nr.027s-8r/21 din 24.05.2021 și încheierea nr.027s-7r/21 din 27.05.2021 (...). Or, conform legislației bunurile se scot de sub sechestru prin hotărârea instanței dacă a decăzut necesitatea de a menține bunurile sub sechestru (art. 210 alin. (1) CPP)*."[1]

„*Totodată, circumstanțele și argumentele invocate în prezenta acțiune, privind scoaterea de sub sechestru, urmează privite și din prisma art. 1 din Primul Protocol adițional la Convenția Europeană, și art. 17 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, prin care a fost instituit principiul general al necesității respectării dreptului de proprietate ce se aplică pornind de la scopul general al dispozițiilor Convenției și constă în prevenirea producerii unor ingerințe arbitrare din partea autorităților statale în exercițiul drepturilor pe care le protejează. Instanța reține că jurisprudența europeană în materie pune în evidență mai multe garanții cu privire la protecția proprietății, printre care și cerința existenței unui raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul avut în vedere la admiterea ingerinței. Din aceeași jurisprudență rezultă și unele principii care au menirea să asigure protecția dreptului de proprietate, printre care principiul legalității ingerinței*."[2]

Potrivit art. 210 alin. (1) CPP, „*Bunurile se scot de sub sechestru prin hotărârea organului de urmărire penală sau instanţei dacă, în urma retragerii acţiunii civile, modificării încadrării juridice a infracţiunii incriminate bănuitului, învinuitului, inculpatului* ***ori din alte motive***, (s.a.)

[1] Hotărârea Judecătoriei Chișinău (sediul Centru) din 16 iunie 2022, emisă în dos. nr. 2-19497/2021. Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/969951f8-12b5-4ddb-b0bf-08a0f4022a21 [accesată: 15.08.2022].

[2] Hotărârea Judecătoriei Chișinău (sediul Centru) din 16 iunie 2022, emisă în dos. nr. 2-19497/2021. Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/969951f8-12b5-4ddb-b0bf-08a0f4022a21 [accesată: 15.08.2022].

a decăzut necesitatea de a menţine bunurile sub sechestru."

Dacă se renunţă la acţiunea civilă sau dacă ea a fost soluţionată până la pronunţarea sentinţei, dispare necesitatea asigurării acesteia. În cazul modificării încadrării juridice nu este exclus să nu mai fie necesară menţinerea sechestrului, dacă sancţiunile pentru articolele incriminate, ca urmare a modificării acuzaţie, prevăd alte sancţiuni decât amenda sau nu impun aplicarea măsurii de confiscare.

În opinia CC, sintagma ***ori din alte motive***, (s.a.) *a decăzut necesitatea de a menţine bunurile sub sechestru,* cuprinde ipoteza în care riscurile prevăzute în art. 205 alin. (1) CPP – că ***bunurile urmărite vor fi tăinuite, deteriorate sau cheltuite*** (s.a.) – nu mai există. În acest caz menținerea bunurilor sub sechestru va fi considerată o măsură disproporționată.[1]

În conformitate cu prevederile art. 210 alin. (2) CPP, „*Potrivit cererii părţii civile sau a altor persoane interesate de a cere repararea prejudiciului material în ordinea procedurii civile, organul de urmărire penală sau instanţa de judecată este în drept să menţină bunurile sub sechestru şi după încetarea procesului penal, scoaterea persoanei de sub urmărire penală sau achitarea persoanei, timp de o lună de la intrarea în vigoare a hotărârii respective*." Această prevedere, după noi, ridică mai multe semne de întrebare. În primul rând, considerăm că pentru asigurarea garantării dreptului la proprietate a părții civile sau a altor persoane interesate de a cere repararea prejudiciului în ordinea procedurii civile este necesar a reglementa obligația organului de urmărire penală, procurorului sau a instanței de judecată de a menține bunurile sub sechestru. Or, actuala redacție le acordă acestor subiecte dreptul respectiv, ceea ce presupune că odată cu deciziile menționate în art. 210 alin. (2) CPP, aceste organe pot să scoată bunurile sub sechestru odată cu decizia în cauza penală. În așa mod, bunurile pot fi înstrăinate imediat. În al doilea rând, termenul de o lună indicat la art. 210 alin. (2) CPP nu este unul justificat. Considerăm oportun a se interveni legislativ, astfel încât persoanele care își doresc recuperarea prejudiciilor în ordinea procedurii civile să dispună de remedii legale și în privința bunurilor puse sub sechestru în vederea asigurării acțiunii civile. Or, în caz contrar, reclamantul poate avea câștig de cauză civilă, însă efectiv nu va putea obține prejudiciile din cauza scoaterii bunurilor de sub sechestru. În acest caz, propunem ca bunurile să se afle sub sechestru până la expunerea instanței civile asupra bunurilor.

Un subiect sensibil constituie respectarea drepturilor părții civile, care potrivit legislației procesuale penale actuale este lipsită de dreptul de a depune direct o cerere judecătorului de instrucție privind punerea sub sechestru a bunurilor bănuitului sau învinuitului. Considerăm că în cazul în care legislația procesuală penală va reglementa o asemenea procedură se va garanta efectiv

[1] A se vedea DCC nr. 115 din 31.10.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 172g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 210 alin. (1) din Codul de procedură penală (scoaterea bunurilor de sub sechestru în procesul penal) (pct.24-29), disponibilă: https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=706&l=ro (accesată: 15.10.2022).

dreptul părții civile privind recuperarea prejudiciilor aduse în urma infracțiunii.[1] Or, actualmente înaintarea demersului în acest sens este un drept al procurorului și nu o obligație.

Aricolul 306 CPP care reglementează conținutul încheierii judecătorului de instrucție privitor la autorizarea măsurilor procesuale de constrângere, inlusiv și privitor la punerea bunurilr sub sechestru nu indică în mod expres și soluția de admitere parțială a demersului examinat conform procedurii prevăzue de art. 305 CPP. Deasemenea textul art.306 nu prevede soluția de inadmisibilitate a demersurilor repetate cu același obiect privitor la autorizarea sechestrului. Nu în ultimul rând constatăm că prevederile art. 306 CPP, omite să impună cerința evaluării scopului urmărit, al oportunității limitărilor drepului de proprietate, precum și evaluarea proporținalității între măsura de constrângere aplicată și obiectivele urmărite.

Potrivit art. 209 alin. (1) CPP combinat cu art. 302 CPP, punerea sub sechestru în faza urmăririi penale poate fi contestată de către bănuit, învinuit. Încheierea judecătorului de instrucție pronunțată în ordinea prevăzută de art. 306 CPP, este pasibilă de a fi atacată cu recurs în termen de 3 zile, la instanţa ierarhic superioară, în condiţiile art. 311, 312 CPP.

Concluzii la capitolul VII

În rezultatul cercetării efectuate ajungem la următoarele concluzii:

1. Pevederile constituționale corespund standardelor actelor internaționale și, respectiv, garantează persoanei dreptul de/la proprietate, iar ingerința asupra acestor drepturi poate avea loc doar în cazurile prevăzute de lege, pentru o utilitate publică, să urmărească un scop definit și necesară într-o societate democratică;

2. Acțiunea civilă în procesul penal are unele particularități: provine dintr-o consecință a faptei infracționale, ca și acțiunea penală; titularii acțiunii civile sunt persoane fizice sau juridice cărora le-au fost cauzate prejudicii materiale sau morale nemijlocit prin fapta (acţiunea sau inacţiunea) interzisă de legea penală sau în legătură cu săvârșirea acesteia (art. 219 alin. (1) CPP). Acţiunea civilă poate fi intentată în numele persoanei fizice sau juridice de către reprezentanţii acestora (art. 219 alin. (6) CPP). În caz de deces al persoanei fizice care este în drept de a intenta o acţiune civilă în procesul penal, acest drept trece la succesorii ei, iar în caz de reorganizare a persoanei juridice – la succesorul ei de drept (art. 219 alin. (7) CPP); este intentată în orice moment de la pornirea procesului penal până la terminarea cercetării judecătoreşti (art. 221 alin. (1) CPP). Această situație individualizează acțiunea civilă prin faptul că aceasta poate fi intentată atât în faza de urmărire penală, cât și în faza judecării cauzei penale până la etapa terminării cercetării

[1] Am constatat că într-o speţă din jurisprudenţa naţională că, cererea de aplicare a sechestrului a fost respinsă de judecătorul de instrucţie. Recursul depus de partea vătămată a fost respins, dat fiind faptul că persoana care a sesizat instanţa de control judiciar al urmăririi penale nu a demonstrat dreptul de proprietate al inculpaţilor *asupra bunului în privința căruia se solicită aplicarea sechestrului*. A se vedea: DCP CSJ din 19.10.2022, dosar nr. 1re-74/22, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=21724 (accesat: 20.10.2022)

judecătorești și se exercită în fața instanței penale; acţiunea civilă se judecă de către instanţa penală dacă volumul prejudiciului este incontestabil (art. 61 alin. (1) CPP), în caz contrar acțiunea civilă va fi soluționată în instanța de judecată civilă.

3. Acțiunea civilă trebuie soluționată împreună cu acțiunea penală. Garanțiile soluționării concomitente a acțiunii civile cu acțiunea penală derivă din următoarele situații: stabilirea rapidă și exactă a cuantumului prejudiciului material; repararea prejudiciului în fazele pre-judiciare a procesului penal; tragerea concomitentă a inculpatului la răspundere penală și civilă; scutirea integrală a părții civile de taxa de stat în procesul penal; asigurarea dreptului la apărare privind acuzațiile aduse în același timp cu acțiunea civilă intentată împotriva sa;

4. Prevederile procesual-penale aduc suficiente garanții contra abuzului împotriva persoanelor de la care au fost ridicate aceste bunuri sau care dețin dreptul de proprietate asupra lor, asigurând excluderea posibilității substituirii sau modificării esenţiale a particularităţilor şi semnelor sau a urmelor aflate pe obiect;

5. Analiza art. 13 CPP în ansamblu ne face să concluzionăm că principiul inviolabilității proprietăţii în materie de procedură penală se exprimă în două aspecte: ridicarea și sechestrarea. Este de menționat că acțiunea de ridicare în sensul art. 13 alin. (3) CPP este înțeleasă nu doar ca o acțiune procesuală de sine stătătoare, ci ca o acțiune ce derivă din alte acțiuni procesuale în care are loc ridicarea obiectelor și documentelor, și anume: din cercetarea la fața locului, din percheziție, din prezentarea obiectelor și documentelor de către orice participant la procesul penal. Constatăm că pot fi supuse sub sechestru doar bunurile următorilor subiecți procesuali: ale bănuitului, învinuitului sau inculpatului şi ale părții civilmente responsabile pentru a asigura soluţionarea acţiunii civile sau a executării pedepsei/amenzii;

6. Practica judiciară ne arată că, există cazuri când sunt puse sub sechestru pe toate bunurile bănuitului, învinuitului, inculpatului sau a părții civilmente responsabile, valoarea cărora depășește semnificativ suma valorii pagubei pricinuite prin infracțiune. Considerăm că această practică este una vicioasă și netemeinică, deoarece legea procesual-penală stabilește regula nedepăşirii valorii bunului sechestrat în raport cu mărimea probabilă a prejudiciului cauzat prin infracţiune. Totuşi legea nu indică ca sechestrul să fie pus în exactă valoare cu paguba, ci valoarea probabilă a acesteia;

7. Constatăm următoarele garanții privind punerea sub sechestru a bunurilor: problema sechestrului trebuie soluționată de o instanță în cadrul procedurilor judiciare, ce include o ședință (audiere) publică; apărarea trebuie să aibă acces la materialele cauzei penale și să obțină în prealabil demersul procurorului și actele anexate la el, până la data ședinței de judecată, pentru a-și pregăti apărarea; părțile trebuie să aibă posibilitatea reală să administreze probe, să obiecteze şi să prezinte dovezile pe care le consideră necesare în acest sens; prezumţiile pe care acuzarea se bazează să nu fie absolute, astfel încât ele să poată fi răsturnate de inculpat;

8. Constatăm că, atunci când se determină valoarea bunurilor conform prețurilor medii de piață din localitatea respectivă, organul de urmărire penală trebuie să țină cont de calitatea bunului, dimensiunile lui, amplasarea acestuia și alte criterii. Or, această determinare trebuie să se facă în raport cu un bun asemănător cu cel determinat din toate punctele de vedere. Chiar dacă bunul se află în aceeași localitate se va lua în considerare regiunea concretă din acea localitate, din împrejurime, deoarece la aprecierea valorii acestuia, de exemplu a unei case particulare, regiunea joacă un rol important și depinde de cuantumul casei din acea regiune (locul amplasării). În unele cazuri, organele judiciare admit în calitate de probe răspunsurile oficiale parvenite de la Agenția Servicii Publice, în care se indică valoarea cadastrală. Această practică este una vicioasă, deoarece, după cum cunoaștem, valoarea cadastrală este cu mult mai mică decât valoarea reală a imobilelor. Mai mult decât atât, legea procesual-penală indică că valoarea bunurilor se determină conform prețurilor medii de piață.

9. Acțiunea civilă trebuie să aibă un caracter obligatoriu în cazurile incapacității sau capacității de exercițiu limitate a persoanei care a suferit un prejudiciu de pe urma comiterii infracțiunii. Analizând prevederile art. 76 alin. (1) și alin. (2) CPP, considerăm că acestea nu garantează persoanei civile dreptul la proprietate în cazul incapacității sau capacității de exercițiu limitate a acesteia. Mai mult decât atât, persoanei civile respective nu doar i se limitează exercitarea efectivă a dreptului de proprietate, ci ea chiar este lipsită în general de acesta. Totodată, nu este clar textul nomelor discutate care se referă la „suspendarea participării” și la „lăsarea fără examinare a acțiunii civile”. Normele respective lezează grav drepturile părților civile în procesul penal. După noi, semne mari de întrebare constituie și textul „dacă procurorul nu înaintează acţiune”. Există o discriminare totală în raport cu părțile care pot avea reprezentanți, sunt apte și capabile, drepturile cărora sunt protejate și exercitate efectiv. Prin urmare, considerăm oportun de a interveni legislativ în vederea completării și modificării legii procesuale penale (art. 52, 76, 219 CPP), întrucât în asemenea cazuri procurorul să fie obligat să intenteze și să susțină acțiunea civilă. Or, dispoziția art. 76 alin. (2) CPP nu doar acordă dreptul procurorului de a decide asupra intentării acțiunii civile, ci în general abordează problema respectivă în sens secundar, nepăsător. Mai mult, chiar și în cazul în care partea civilă este reprezentată legal, procurorul trebuie să fie obligat să acționeze și în situația în care acest reprezentant (reprezentantul legal) rămâne în pasivitate și nu acționează în interesul părților respective;

9. Prevederile art. 51 alin. (2) CPP nu asigură efectiv drepturile persoanei care a suferit un prejudiciu material sau moral. Procurorul nu trebuie să aibă teren liber de a decide, legea trebuie să-l oblige, în special în aceste situații. De aceea, considerăm că este necesară intervenția și în privința acestei norme, prin obligarea procurorului de a intenta acțiune civilă în aceste cazuri;

10. Considerăm că în privința bunurilor supuse sechestrului, instanța de judecată trebuie să invoce și probele care dovedesc valoarea bunurilor inculpatului, adică să motiveze în această parte

sentința. Există situații când instanța de judecată admite în calitate de probe doar declarațiile martorilor. Declarațiile martorului nu sunt în măsură să probeze valoarea exactă a bunurilor în lipsa altor probe în sentință care ar fi pertinente, concludente, și nici utile, deoarece niciuna din ele nu oferă date de fapt necesare constatării contravalorii bunurilor respective. În calitate de alte probe pot servi: expertizele merceologice, răspunsuri oficiale de la companiile imobiliare sau alte tipuri de companii, răspunsuri oficiale de la Serviciul Vamal etc.;

11. Potrivit legislației procesual- penale actuale partea civilă este lipsită de dreptul de a depune direct o cerere judecătorului de instrucție privind punerea sub sechestru a bunurilor bănuitului sau învinuitului. Considerăm că în cazul în care legislația procesuală penală va reglementa o asemenea procedură se va garanta efectiv dreptul părții civile privind recuperarea prejudiciilor aduse în urma infracțiunii. Or, actualmente înaintarea demersului în acest sens este un drept al procurorului și nu o obligație;

CAPITOLUL VIII. RESPECTAREA DREPTULUI *NON BIS IN IDEM* ŞI SECURITATEA RAPORTURILOR JURIDICE ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE

8.1. Atragerea anterioară la răspundere pentru aceeași faptă în calitate de temei pentru decizia de a - refuza începerea urmăririi penale, de a scoate persoana de sub urmărire penală, de a înceta urmărirea penală sau de a clasa procesul

Principiul de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori, constituie un drept fundamental al persoanei și are o mare importanță științifică, practică și morală. În jurisprudență acest principiu este cunoscut sub denumirea de *ne bis in idem*.

Într-un stat de drept, întotdeauna se formează relații bilaterale între stat (autoritate) și persoană (individ). Aceste relații nasc obligații: pe de o parte, obligațiile unei persoane în raport cu statul (persoana trebuie să respecte legea) și, pe de altă parte, statul în raport cu persoana (statul trebuie să asigure punerea în aplicare a legii). Aceste relații (obligațiuni) sunt aplicabile și dreptului de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori.

Principiul *ne bis in idem* este analizat în legătură cu efectele hotărârii definitive. „Mai exact, se arată că rămânerea definitivă a hotărârii produce un efect pozitiv (care constituie temeiul juridic al executării dispozitivului hotărârii) și un efect negativ (împiedică o nouă urmărire și judecată pentru faptele și pretențiile soluționate prin hotărâre); acest efect negativ, concretizat în regula *ne bis in idem*, este cunoscut sub denumirea autoritate de lucru judecat.”[1]

„*Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori pentru aceeași faptă a devenit un principiu fundamental și incontestabil al oricărui sistem de drept și este garantat de normele actelor internaționale, la care a aderat și Republica Moldova*.”[2]

Potrivit art. 4 alin. (1) din Protocolul 7 al CEDO, „*Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicțiile aceluiași stat pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii penale ale acestui stat*.” Curtea Europeană a reținut că „*scopul articolului 4 din Protocolul nr. 7 la Convenție este de a interzice repetarea procedurilor penale încheiate definitiv (Franz Fischer, citat mai sus, § 22, și Gradinger, citat mai sus, § 53). Acest lucru duce la interzicerea procedurilor penale consecutive*.”[3]

„În conformitate cu art. 4 § 3, nu este posibilă nicio derogare de la art. 4 din protocol prin invocarea art. 15 din Convenție (derogare „în caz de război sau în caz de alt pericol public, care

[1] Ghigheci Cristinel, Principiile procesului penal în noul Cod de procedură penală, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 99.
[2] HCC nr. 12 din 14.05.2015 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 287 alin.(1) din Codul de procedură penală *(reluarea urmăririi penale)(Sesizarea nr.15g/2015)* (pct. 44).
[3] Hotărârea CtEDO Butnaru și Bejan-Piser c. României, din 23.06.2015 (§ 46). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155355 [accesată: 09.09.2022].

amenință viața națiunii”).”[1]

Cu termeni similari operează și art. 14 alin. (7) din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, potrivit căruia nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit din pricina unei infracțiuni pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă în conformitate cu legea și cu procedura penală a fiecărei țări.

Analizând norma europeană observăm că principiul *ne bis in idem* este aplicabil pentru jurisdicțiile aceluiași stat. Acest lucru a fost invocat și în jurisprudența CtEDO. De exemplu, în cauza Sarria c. Poloniei[2], Curtea a constatat că „*În măsura în care reclamantul, invocând articolul 4 din Protocolul nr. 7 la Convenție, reclamă că extrădarea sa ar încălca principiul ne bis in idem, Curtea reamintește că articolul 4 din Protocolul nr. 7, care consacră principiul în cauză, se aplică numai atunci când o persoană a fost urmărită sau pedepsită de două ori pentru aceleași fapte de către instanțele aceluiași stat (a se vedea Ipsilanti împotriva Greciei (dec.), nr. 56599/00, 29.3.2001 și Gestra împotriva Italiei, nr. 21072/92) (...)*.”

În doctrina moldovenească se menționează că „principiul de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori este cuprins și se respectă și în cazul când o persoană a fost sancționată pentru o infracțiune într-un stat străin. Problema recunoașterii hotărârii judecătorești străine implică deducerea termenelor de detenție preventivă dintr-un alt stat, iar în caz de începere a executării pedepsei sau executării totale a ei persoana nu mai este supusă pedepsei repetate pentru aceeași faptă.”[3]

„Aplicarea principiului este condiționată de existența unei proceduri penale finalizate printr-o hotărâre definitivă de achitare sau de condamnare a unei persoane împotriva căreia s-a formulat o acuzație penală, în legătură cu care autoritățile inițiază o altă procedură penală (elementul *bis*) pentru aceeași faptă (elementul *idem*), cu privire la aceeași persoană.”[4]

Principiul respectiv nu se aplică atunci când una din hotărâri nu este penală (de exemplu, în cazul procedurilor disciplinare, destituiri din funcție etc.). În astfel de cazuri, Curtea declară plângerile ca inadmisibile, menționând că acestea sunt „*incompatibile ratione materiae cu dispozițiile Convenției în sensul articolului 35 § 3 și trebuie respinse în conformitate cu articolul 35 § 4*.”[5]

„În esență, scopul reglementării prezumției de nevinovăție, care are natura unui drept (art. 4

---

[1] Pct. 8 din Ghidul privind art. 4 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană a drepturilor omului, Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori, Actualizat la 30 aprilie 2020. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_4_Protocol_7_RON.pdf [accesată: 10.09.2022].

[2] Hotărârea CtEDO Sarria c. Poloniei, din 18.12.2012 (§ 24). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115919 [accesată: 04.09.2022].

[3] Dolea Igor și alții, Drept procesual penal, Editura Cartier Juridic, Chișinău, 2005, p. 113.

[4] Crișu Anastasiu, Drept procesual penal, Partea generală, Ediția a 6-a, revizuită și actualizată, Editura Hamangiu, 2022, p. 82.

[5] Hotărârea CtEDO, Paksas c. Lituaniei, din 06.11.2011 (§ 69). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-102618 [accesată: 10.09.2022].

din Protocolul nr. 7 este denumit „Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori”), este de a interzice repetarea procedurilor penale finalizate deja printr-o decizie definitivă, indiferent de modul de care aceasta a devenit definitivă (hotărârea nu este susceptibilă de căi de atac ori părțile au epuizat deja aceste căi sau nu le-au folosit în termenul prevăzut de lege).”[1]

„Principiul *ne bis in idem* are ca obiectiv impunerea respectării autorității de lucru judecat în desfășurarea unui proces penal.”[2]

„Lucru judecat este rezolvarea printr-o hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă a conflictului de drept penal dedus înaintea justiției (…), iar autoritatea de lucru judecat este puterea sau forța acordată de lege hotărârii judecătorești definitive, de a fi executată și de a împiedica o nouă urmărire pentru același fapt (*exceptio rei judicatae*).”[3]

După N. Volonciu, „autoritatea de lucru judecat produce, în esență, două efecte: un efect pozitiv, care constă în aceea că hotărârea penală poate fi pusă în executare, fiind executorie din chiar momentul rămânerii definitive; un efect negativ constând în aceea că reprezintă o piedică a exercitării acțiunii penale, care poate fi invocată pe cale de excepție (*exceptio rei iudicatae*). Acesta din urmă se materializează în împiedicarea reiterării unui proces penal în care s-a pronunțat o hotărâre penală definitivă și presupune incidența regulii *ne bis in idem*.”[4]

„Autoritatea de lucru judecat semnifică puterea pe care legea o acordă unei hotărâri judecătorești definitive de a împiedica efectuarea unei noi urmăriri penale și a unei noi judecăți, precum și de a împiedica o nouă sancționare a aceleiași persoane pentru același fapt material pentru care acea persoană fusese anterior judecată definitiv. Acesta este efectul negativ al autorității de lucru judecat. Principiul funcționează indiferent de soluția definitivă la care s-a oprit instanța în primul proces (condamnare, renunțare la aplicarea pedepsei, amânarea aplicării pedepsei, încetarea procesului penal, achitare) și indiferent de încadrarea juridică dată faptei cu ocazia primei judecăți (spre exemplu, dacă inculpatul a fost judecat definitiv în primul proces pentru o faptă încadrată ca furt, el nu mai poate fi judecat ulterior pentru aceeași faptă, dar încadrată ca tâlhărie).”[5]

În acest sens s-a expus și CtEDO, reținând că „ *(...) În speță, Curtea reține că reclamanta a fost acuzată de două ori de aceleași acte de violență pe care le-ar fi comis aceleiași persoane, D.M.M., și la aceeași dată, 2 iunie 2004; ea mai notează că D.M.M. a avut ocazia să-și prezinte cazul ca victimă (...). Chiar dacă alte fapte – și anume un atac asupra patrimoniului D.M.M. – au fost reproșate reclamantului în cursul celui de-al doilea proces, este totuși adevărat că cele două seturi de proceduri în cauză au coincis în ceea ce privește actele de violență*.” [6]

---

[1] Crișu Anastasiu, Drept procesual penal, Partea generală, Ediția a 6-a, revizuită și actualizată, Editura Hamangiu, 2022, p. 82.
[2] Mateuț Gheorghiță, Procedură penală, Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2019, p. 76.
[3] Pop Traian, Drept procesual penal, Partea specială, Volumul IV, Tipografia Națională Cluj, p. 557.
[4] Volonciu Nicolae, Tratat de procedură penală, Volumul I, Editura Paideia, București, 1996, p. 247.
[5] Micu Bogdan. Slăvoiu Radu, Zarafiu Andrei, Procedură penală, Editura Hamangiu, București, 2022, p. 19.
[6] Hotărârea CtEDO, Butnaru și Bejan-Piser c. României, din 23.06.2015 (§ 34, 36, 37). Disponibilă:

Prin urmare, „*(...) articolul 4 din Protocolul nr. 7 la Convenție trebuie înțeles ca interzicând urmărirea sau judecarea unei persoane pentru o a doua „infracțiune" cu condiția ca aceasta să provină din fapte identice sau fapte care sunt în esență aceleași (...)*."[1] Mai mult decât atât, Curtea Europeană consideră încălcare a principiului *ne bis in idem* chiar și în cazul în care infracțiunile pentru care reclamanții au fost condamnați sunt diferite, dar, totodată, acestea conțin elemente esențiale atunci când procedurile se suprapun. Astfel, Curtea a constatat că „*(...) faptele erau în esență aceleași, deși cele două seturi de proceduri vizate se refereau la chestiuni parțial diferite (a se vedea, în acest sens, Gradinger împotriva Austriei, 23 octombrie 1995, § 55, Seria A nr. 328-C). Mai recent, în cauza Asadbeyli și alții v. Azerbaidjan (nr. 3653/05, 14729/05, 20908/05, 26242/05, 36083/05 și 16519/06, 11 decembrie 2012), în care reclamanții au făcut obiectul a două seturi separate de proceduri referitoare la demonstrația la care au participat, Curtea a admis că infracțiunile de care au fost acuzați reclamanții erau diferite în ceea ce privește o serie de elemente, dar a concluzionat că procedurile s-au suprapus în ceea ce privește elementele esențiale ale acestor infracțiuni (...)*."[2]

„Acest principiu, care este incident în materie penală, reprezintă nu numai o regulă de procedură, ci și de fond, deoarece se întemeiază un drept individual al suspectului sau inculpatului, care este opozabil *erga omnes*. De aceea, considerăm că recunoașterea regulii *ne bis in idem* ca unul dintre principiile fundamentale ale procesului penal are la bază atât interesul suspectului sau inculpatului, cât și interesul public al statului și al societății în general, din perspectiva prevenirii și combaterii criminalității, interese care converg spre același deziderat, de a se împiedica declanșarea unei noi proceduri penale împotriva aceleiași persoane și cu privire la aceleași fapte."[3]

Conținutul principiului *ne bis in idem* cuprinde două elemente:

1) **Elementul „bis"**, care constă în existența unei hotărâri judecătorești definitive pronunțate împotriva unei persoane. Potrivit art. 6 pct. 13) CPP, „*hotărâre judecătorească este hotărâre a instanţei judecătoreşti adoptată într-o cauză penală: sentinţă, decizie, încheiere şi hotărâre*." Prin urmare, trebuie să existe o hotărâre penală, emisă de autoritatea judecătorească. Totodată, Curtea Europeană a extins sfera de aplicare și în privința deciziilor luate de procuror. De exemplu, în cauza Butnaru și Bejan-Piser c. României[4], CtEDO a reiterat că „*articolul 4 din Protocolul nr. 7 la Convenție acoperă nu numai cazul dublei condamnări, ci și cel al dublei urmăriri penale (Franz Fischer c. Austriei, nr. 37950/97, § 29, 29 mai, 2001)*." Prin urmare, în sfera hotărârii definitive se includ nu doar hotărârile instanțelor de judecată, ci și cele emise de către procuror (de exemplu,

https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155355 [accesată: 09.09.2022].

[1] Hotărârea CtEDO, Butnaru și Bejan-Piser c. României, din 23.06.2015 (§ 31).

[2] Hotărârea CtEDO Butnaru și Bejan-Piser c. României, din 23.06.2015 (§ 38).

[3] Mateuț Gheorghiță, Procedură penală, Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2019, p. 77.

[4] Hotărârea CtEDO Butnaru și Bejan-Piser c. României, din 23.06.2015 (§ 45). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155355 [accesată: 09.09.2022].

cele de scoatere de sub urmărirea penală, de încetare a urmăririi penale, de clasare a procesului penal).

„*Totodată, Curtea constată că în decizia Zigarella v. Italia din 3 octombrie 2002 Curtea Europeană a adăugat o nouă condiție la elementul* bis *pentru procedurile paralele. Astfel, în această cauză Curtea Europeană a examinat dacă articolul 4 din Protocolul nr. 7 se aplică în toate procedurile noi pornite în legătură cu aceeași infracțiune, adică indiferent dacă la pornirea acestora se cunoștea sau nu despre faptul că persoana a fost deja judecată în procedurile anterioare sau dacă articolul menționat se aplică doar în privința procedurilor noi la pornirea cărora se cunoștea cu certitudine faptul că persoana a fost deja judecată. Astfel, în cauza menționată, Curtea Europeană a reținut că încălcarea articolului 4 al Protocolului nr. 7 are loc* ***doar atunci când la pornirea noilor proceduri autoritățile cunoșteau despre judecarea inculpatului în cadrul procedurilor anterioare***.”[1]

2) **Elementul „idem”**, care se referă la aceeași persoană și la aceeași cauză. Cât privește „aceeași persoană”, se are în vedere persoana în privința căreia anterior s-a luat o hotărâre sau o decizie de către instanța de judecată ori, respectiv, de procuror. În orice caz este vizată persoana urmărită (bănuit, învinuit, inculpat). După noi, această situație se aplică și în cazul persoanei în privința căreia se depune sesizare la organul de urmărire penală sau procuror. Referitor la „aceeași cauză”, se are în vedere „ca ambele proceduri penale să aibă ca obiect aceleași fapte materiale, independent de încadrarea lor juridică. Din moment ce aceste fapte au fost judecate, primind o soluție definitivă, ele nu mai pot face obiectul unei noi urmăriri sau judecăți, chiar și atunci când au avut o încadrare juridică diferită.”

CC reţine că principiul *non bis in idem* impune autorităţilor publice competente nu doar interdicţia *de a judeca* repetat o persoană, dar şi interdicţia de a *urmări penal* de mai multe ori persoana pentru aceeaşi faptă[2].

În cauza Butnaru și Bejan-Piser c. României[3], CtEDO a reținut că „*Curtea consideră că infracțiunea de violență de care a fost acuzat reclamantul cuprindea în întregime faptele infracțiunii de agresiune și că această din urmă infracțiune nu conținea niciun element care să nu fi fost incluse în infracțiunea de tâlhărie cu violență. Faptele de violență au constituit astfel*

---

[1] DCC nr.62 din 19.06.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 75g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 275 pct. 8) din Codul de procedură penală (circumstanţele care exclud urmărirea penală) (pct. 29).

[2] HCC nr. 12 din 14.05.2015 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 287 alin. (1) din Codul de procedură penală (reluarea urmăririi penale) (sesizarea nr.15g/2015) (pct.52). *Curtea observă că regula generală stabilită de elementul bis (dubla procedură) al principiului ne bis in idem urmărește interzicerea repetării unei proceduri penale care a fost încheiată printr-o decizie „definitivă” (A se vedea A și B c. Norvegiei, [mc], 15 noiembrie 2016, § 109).* DCC nr.62 din 19.06.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 75g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 275 pct. 8 din Codul de procedură penală (circumstanțele care exclud urmărirea penală) (pct. 28).

[3] Hotărârea CtEDO Butnaru și Bejan-Piser c. României, din 23.06.2015 (§ 42-44). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155355 [accesată: 09.09.2022].

singurul element penal în procesul pentru agresiune și lovire și un element esențial în procesul pentru tâlhărie cu violență. În sfârșit, Curtea observă, totuși, că Curtea de Apel a considerat, în decizia sa din 4 martie 2008, că faptele celor două seturi de proceduri în cauză erau identice (...), dar că aceste constatări nu au putut conduce, din motive procedurale, la o redeschidere a procedurii (...). Prin urmare, Curtea este de părere că actele de violență de care reclamantul a fost acuzat în timpul celor două seturi de proceduri au fost în esență aceleași."

Cu alte cuvinte, în cauza Butnaru și Bejan-Piser c. României CtEDO a constatat că reclamanta (Butnaru) a fost achitată, într-o fază inițială, de acuzația de lovire sau alte violențe (a se citi – vătămarea integrității corporale sau a sănătății – *n.a.*) și, ulterior, a fost condamnată pentru tâlhărie în raport tot cu același incident. S-a constatat că reclamanta a fost acuzată în două rânduri pentru aceleași acte de violență pe care le aplicase aceleiași persoane și la aceeași dată. Chiar dacă alte fapte – ce au adus atingere relațiilor sociale cu privire la patrimoniu – au fost imputate persoanei în cauză în cadrul celei de-a doua proceduri, totuși, cele două proceduri coincideau în privința actelor de violență. Astfel, reclamanta a fost judecată de două ori pentru aceleași acte de violență și, prin urmare, CtEDO a constatat că a fost încălcat art. 4 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului (...), articol care garantează principiul *ne bis in idem*).

„Garanția consacrată în articolul 4 Protocolul 7 intră în vigoare atunci când sunt introduse noi proceduri și hotărârea anterioară de achitare sau de condamnare a devenit deja definitivă. În această etapă, elementele dosarului vor cuprinde în mod necesar decizia prin care s-a încheiat primul proces „penal" în sensul Convenției și lista acuzațiilor aduse persoanei care face obiectul noului proces. În mod normal, aceste documente vor conține o declarație a faptelor referitoare la infracțiunea pentru care persoana respectivă a fost deja judecată și o alta referitoare la a doua infracțiune de care este acuzată. Aceste declarații oferă un punct de plecare util pentru examinarea de către Curte dacă faptele celor două seturi de proceduri sunt identice sau sunt în esență aceleași (a se vedea Grande Stevens și alții împotriva Italiei, nr. 18640/10, 18647/10, 18663/). 10, 18668/10 și 18698/10, § 220, 4 martie 2014)."[1]

Curtea Europeană mai subliniază în jurisprudența sa că „*(...) nu contează care părți din noile acuzații sunt în cele din urmă menținute sau respinse în procedurile ulterioare, întrucât articolul 4 din Protocolul nr. 7 la Convenție stabilește o garanție împotriva unei noi urmăriri penale sau a riscului unei noi urmăriri penale, și nu interzicerea unei a doua condamnări sau a unei a doua achitări (...)*."[2]

Într-o altă cauză mai recentă, care ne-a trezit interes, Mihalache c. României[3], Curtea

[1] Hotărârea CtEDO, cauza Butnaru și Bejan-Piser c. României, din 23.06.2015 (§ 32). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155355 [accesată: 09.09.2022].
[2] Hotărârea CtEDO, Butnaru și Bejan-Piser c. României, din 23.06.2015 (§ 33).
[3] Hotărârea CtEDO Mihalache c. României, din 08.07.2019 (§ 49).

stabilește elementele dreptului de a nu fi urmărit sau judecat de mai multe ori. Astfel, „*Curtea reține că, astfel cum este redactat, primul paragraf al articolului 4 din Protocolul nr. 7 stabilește cele trei componente ale principiului ne bis in idem:*

1) cele două seturi de proceduri trebuie să fie de natură „penală";

2) trebuie să se refere la aceleași fapte;

3) *trebuie să fie o repetare a procedurii*."

„A treia componentă include trei elemente:

a) a doua procedură trebuie să fie nouă;

b) prima decizie trebuie să fie „definitivă";

c) acesteia nu trebuie să i se aplice excepția menționată la paragraful al doilea."[1]

Legislația procesual-penală națională vine și ea cu garanții efective în această privință. Potrivit art. 22 alin. (1) CPP, „*Nimeni nu poate fi urmărit penal sau judecat pentru săvârșirea faptei penale cu privire la care a fost emisă o ordonanță neanulată de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală și/sau de clasare a cauzei, sau de refuz în pornirea urmăririi penale ori cu privire la care a fost pronunțată o hotărâre judecătorească definitivă de condamnare, de achitare sau încetare a procesului penal*." Din analiza normei respective, observăm că aceasta corespunde garanțiilor internaționale în materia reglementării principiului *ne bis in idem*. Mai mult, norma națională stabilește și indică în concret cazurile când persoana nu poate fi urmărită sau judecată de două ori pentru aceeași faptă penală. Cu alte cuvinte, norma procesuală vizată are un conținut detaliat și explicit în vederea garantării dreptului prevăzut la art. 22 CPP. Prin urmare, în procedura penală națională principiul vizat va fi aplicat dacă anterior persoana a avut calitatea de bănuit, învinuit, inculpat sau condamnat pentru o faptă care ulterior a devenit obiectul unei urmăriri penale sau examinări judiciare repetate.

Cu referire la calitatea persoanei în cadrul procesului penal, „*în Hotărârea nr. 12 din 14 mai 2015, Curtea a subliniat că, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a reținut că principiul non bis în idem își găsește aplicabilitatea doar în cazul unei acuzații în materie penală (a se vedea, spre exemplu, cauza Maaouia vs. Franța, 5 octombrie 2000) și, evident, în dosarele penale în care figurează persoane acuzate. Așadar, în procedura penală națională principiul va fi aplicat dacă anterior persoana a avut calitatea de bănuit, învinuit, inculpat sau condamnat pentru o faptă care ulterior a devenit obiectul unei urmăriri penale sau examinări judiciare repetate*."[2]

Curtea Constituțională a reținut că „*(...) acest principiu urmează a fi aplicat numai atunci când a fost emis un act cu caracter definitiv, fie că este vorba de o ordonanță de încetare a*

[1] Pct. 5 din Ghid privind art. 4 din Protocolul nr. 7 la Convenția europeană a drepturilor omului, Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori, Actualizat la 30 aprilie 2020. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_4_Protocol_7_RON.pdf [accesată: 10.09.2022].

[2] DCC nr. 12 din 07.02.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 123g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 274 alin. (7) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (începerea urmăririi penale) (pct.30).

urmăririi penale, de clasare a cauzei penale sau de scoatere a persoanei de sub urmărire penală, fie de o hotărâre judecătorească definitivă. Prin urmare, principiul non bis in idem nu se aplică în cadrul căilor ordinare de atac sau al altor proceduri legale de contestare."[1]

„În același timp, Curtea reține că, potrivit articolului 4 par. 2 din Protocolul nr.7 la Convenția Europeană, principiul *non bis in idem* nu împiedică reluarea urmăririi penale dacă *fapte noi sau recent descoperite*, sau *un viciu fundamental* în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată."[2]

„*(...) principiul statuat de art. 21 din Constituție – asigurarea tuturor garanțiilor necesare apărării persoanei acuzate de un delict în procesul judiciar – pe lângă alte drepturi procesuale, oferă persoanei și dreptul constituțional de a nu fi urmărită, judecată sau pedepsită de mai multe ori pentru aceeași faptă. Principiul în cauză presupune că cel care prin conduita sa a ignorat ordinea de drept va răspunde o singură dată pentru fapta ilicită, pentru o încălcare a legii se va aplica o singură sancțiune juridică*."[3]

„Sensul acestui drept este, pe de o parte, de a evita suferinţele repetate ale persoanei în cazul când prima dată suspiciunile nu s-au confirmat, iar pe de altă parte, de a exclude hărţuirea persoanei de către organele de urmărire penală prin anchetarea aceleiaşi fapte."[4]

În conformitate cu art. 275 pct. 7), 8) CPP, urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită, nu poate fi efectuată şi va fi încetată în cazurile în care:

- „*în privinţa persoanei respective există o hotărâre judecătorească definitivă în legătură cu aceeaşi acuzaţie sau prin care s-a constatat imposibilitatea urmăririi penale pe aceleaşi temeiuri*." În concordanță cu principiile fundamentale ale dreptului și ale statului de drept, este interzisă tragerea repetată a unei persoane la răspundere penală pentru săvârșirea aceleiași infracțiuni. Art. 22 CPP prevede că „*nimeni nu poate fi urmărit de organele de urmărire penală, judecat sau pedepsit de instanţa judecătorească de mai multe ori pentru aceeaşi faptă.*" Totodată, urmărirea penală nu poate fi începută, în cazul în care în privinţa acestei persoane există deja o hotărâre judecătorească intrată în vigoare sau o hotărâre de încetare a urmăririi penale pe aceeași învinuire;

- „*în privinţa persoanei respective există o hotărâre neanulată de neîncepere a urmăririi penale sau de încetare a urmăririi penale pe aceeaşi acuzaţie*." În cazul dat ne aflăm în situaţia în care pentru aceeaşi faptă împotriva aceleiaşi persoane deja a fost emisă o ordonanță motivată cu

[1] HCC nr. 12 din 14.05.2015 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 287 alin.(1) din Codul de procedură penală *(reluarea urmăririi penale)(Sesizarea nr.15g/2015)* (pct. 54). A se vedea în acest sens și HCC nr. 26 din 23.11.2010 asupra excepţiei de neconstituţionalitate a prevederilor alin. (6) art. 63 din Codul de procedură penală (Monitorul Oficial 235-240/27, 03.12.2010) (pct.6).
[2] HCC nr. 12 din 14.05.2015 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 287 alin.(1) din Codul de procedură penală *(reluarea urmăririi penale)(Sesizarea nr.15g/2015)* (pct. 56).
[3] HCC nr. 26 din 23.11.2010 asupra excepţiei de neconstituţionalitate a prevederilor alin. (6) art. 63 din Codul de procedură penală (Monitorul Oficial 235-240/27, 03.12.2010) (pct. 5).
[4] HCC nr. 26 din 23.11.2010) (pct. 6).

privire la neînceperea urmăririi penale. Urmărirea penală nu va putea începe până când ordonanța procurorului nu va fi anulată. Art. 4 din Protocolul 7 al CEDO interzice efectuarea repetată a unui proces penal, care anterior s-a finalizat cu o hotărâre rămasă definitivă.

Totodată, „*Curtea reține că textul „pe aceleaşi acuzaţii" de la articolul 275 pct. 8) din Codul de procedură penală nu poate justifica o abordare restrictivă, astfel încât să permită existența a două proceduri paralele bazate pe aceleași fapte și persoane, însă încadrate juridic diferit. De altfel, indiferent de încadrarea juridică a faptei în cadrul unei proceduri noi, fapta rămâne aceeași*."[1]

În conformitate cu prevederile art. 22 alin. (2) CPP, „*Hotărârea judecătorească definitivă împiedică pornirea sau continuarea procesului penal în privinţa aceleiaşi persoane pentru aceeaşi faptă, cu excepţia cazurilor când fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente au afectat hotărârea respectivă*." Potrivit art. 22 alin. (3) CPP, „*Ordonanţele procurorului de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală şi/sau de clasare a cauzei ori de refuz în pornirea urmăririi penale împiedică pornirea sau continuarea procesului penal în privinţa aceleiaşi persoane pentru aceeaşi faptă, cu excepţia cazurilor când aceste ordonanțe au fost anulate*."

Analiza prevederilor respective denotă că „faptele noi ori recent descoperite sau viciul fundamental" se referă doar în privința hotărârilor judecătorești. În ceea ce ține de ordonanțele procurorului menționate la art. 22 alin. (3) CPP, legea procesuală penală indică doar necesitatea anulării acestora. Prin urmare, reieșind din jurisprudența CtEDO și a celei naționale, considerăm oportun modificarea și completarea art. 22 alin. (3) CPP, astfel să fie indicat concret faptul că anularea ordonanțelor procurorului poate avea loc doar în cazul în care fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente au afectat hotărârea respectivă. Totodată, aspectele respective se referă și la situația reluării urmăririi penale, punerii persoanei sub o învinuire mai gravă sau stabilirii unei pedepse mai aspre pentru aceeaşi persoană pentru aceeaşi faptă.

„Este adevărat că unele hotărâri definitive sunt greșite sub aspectul stabilirii situației reale și de fapt, și din acest motiv se impune rejudecarea cauzei; dar acest lucru nu infirmă aplicabilitatea principiului *ne bis in idem*, care constituie regula, în timp ce rejudecarea unei situații definitiv stabilite, constituie excepția. Astfel, regula că adevărul a fost aflat este dată de *ne bis in idem*, în timp ce excepția rejudecării cauzei este întruchipată de instituția căilor extraordinare de atac, în special a revizuirii. Se constată și aici o partajare strictă a domeniului de acțiune al acestor reguli, fără ca ele să intre în conflict; acolo unde nu sunt temeiuri de reformare/retractare a hotărârii, acționează principiul *ne bis in idem*; acolo unde se dovedesc temeiuri de reexaminare a hotărârii

[1] DCC nr.62 din 19.06.2018 (pct. 34).

definitive, acționează căile extraordinare de atac."[1]

„În cauzele Gozutok și Brugge, M și Kossowski, CJUE a apreciat că principiul *ne bis in idem* se aplică și în privința soluțiilor de netrimitere în judecată, prin care Ministerul Public, pronunțându-se asupra fondului cauzei, în urma unei proceduri aprofundate, pune capăt, fără intervenția instanței, procedurii penale angajate în acest stat."[2]

În practica judiciară națională, actul de începere a unei noi urmăriri penale referitor la aceeaşi persoană şi aceleaşi acuzaţii s-a declarat nul.[3]

„*Curtea reține că în cazul existenței a două proceduri paralele cu privire la aceeași faptă și la aceeași persoană, procurorul, care află aceste informații, este obligat să înceteze una dintre aceste proceduri* ***până la trimiterea cauzei în instanța de judecată****. În mod similar, dacă se află despre existența unei proceduri paralele la etapa judecării cauzei, pentru respectarea principiului ne bis in idem este necesară încetarea procesului penal*."[4]

În cauza CtEDO, Sergey Zolotukhin c. Rusiei[5], Curtea a subliniat că „(…)*că articolul 4 din Protocolul nr. 7 trebuie înțeles ca interzicând urmărirea penală sau judecarea unei a doua „infracțiuni" în măsura în care aceasta decurge din fapte identice sau fapte care sunt în esență aceleași. Garanția consacrată în articolul 4 din Protocolul nr. 7 devine relevantă la începerea unei noi urmăriri penale, atunci când o achitare sau o condamnare prealabilă a dobândit deja forță de lucru judecat. În acest moment, materialul disponibil va cuprinde în mod necesar decizia prin care s-a încheiat prima „procedură penală" și lista acuzațiilor formulate împotriva reclamantului în noul proces. În mod normal, aceste documente ar conține o expunere de fapte referitoare atât la infracțiunea pentru care reclamantul a fost deja judecat, cât și la infracțiunea de care este acuzat. În opinia Curții, astfel de declarații de fapt reprezintă un punct de plecare adecvat pentru a stabili problema dacă faptele din ambele proceduri au fost identice sau în esență*

---

[1] Gheorghe Teodor-Viorel, Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal, Editura Hamangiu, București, 2021, p. 119.

[2] Ciobanu Petruț, Codul de procedură penală adnotat, Ediție actualizată la 04.04.2021, Editura ROSETTI International, București, 2021, p. 43.

[3] ,*Conform încheierii judecătorului de instrucţie al Judecătoriei Centru din 28 martie 2005 s-a admis plângerea lui S.V. şi s-a declarat nul procesul-verbal de începere a urmăririi penale din 17 februarie 2005 în privinţa lui referitor la infracţiunea prevăzută de art.318 alin.(3) CP. Adoptând soluţia dată, instanţa s-a referit la prevederea art.275 pct.8) CPP că există circumstanţe care exclud pornirea urmăririi penale, deoarece în privinţa aceleiaşi fapte printr-o hotărâre neanulată a organului de urmărire penală s-a încetat urmărirea penală în privinţa lui S.V. Ordonanţa de încetare a urmăririi penale din 05.02.2005 şi procesul-verbal de începere a urmăririi penale în privinţa lui S.V. din 17.02.2005 descriu şi se bazează pe acelaşi comportament al acestuia şi, având în vedere că art.4 din Protocolul 7 al CEDO interzice efectuarea repetată a unui proces penal, care anterior s-a finisat cu o hotărâre rămasă definitivă, declararea ultimului act procesual ca nul este legală".* Colegiul a menţionat că această soluţie se bazează şi pe practica judiciară a CtEDO expusă în cazurile Gradinger c. Austriei (Hot. din 23.10.1995) şi Franz Fischer c. Austriei (Hot. din 29.05.2001). (Extras din DCP al CSJ RM nr. 1re-58/2005 din 24.05.2005 // Buletinul CSJ RM, 2005, Ediţie specială, pag. 34.

[4] DCC nr. 62 din 19.06.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 75g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 275 pct. 8) din Codul de procedură penală (circumstanţele care exclud urmărirea penală) (pct. 28-31).

[5] Hotărârea CtEDO, Sergey Zolotukhin c. Rusiei, din 10.09.2009 (§ 81-83). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91222 [accesată: 16.09.2022].

aceleași. Curtea subliniază că este irelevante care părți ale noilor acuzații sunt în cele din urmă menținute sau respinse în procedurile ulterioare, deoarece articolul 4 din Protocolul nr. 7 conține o garanție împotriva judecării sau a riscului de a fi judecat din nou în cadrul unor noi proceduri, mai degrabă decât o interzicerea unei a doua condamnări sau achitare (...)."

„*Aceeași abordare a avut Curtea Europeană și în cauza Stăvilă v. România,1 martie 2022. Și în acest caz, Curtea Europeană a reiterat că decizia parchetului superior de a redeschide procedura încheiată printr-o decizie definitivă de condamnare ca rezultat al unei simple reevaluări a faptelor prin prisma legii aplicabile, în absența unor fapte noi, a unor fapte recent descoperite sau a unui viciu fundamental de procedură, nu este acoperită de circumstanțele excepționale menționate la articolul 4 § 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană (§§ 93-96 din hotărârea citată)*."[1]

Este important a se reține că „*Curtea nu a putut constat încălcarea principiului ne bis in idem, atunci când autorul a ridicat problema sancționării a două persoane diferite: o persoană fizică și alta juridică (a se vedea, mutatis mutandis, DCC nr. 68 din 14 mai 2019, §* 17)".[2]

O problemă destul de importantă și, în același timp, ilegală constituie procesele paralele (separate) sau mixte. Practica denotă că există situații în care organele judiciare sancționează persoana contravențional, iar apoi încep urmărirea penală în privința aceleiași persoane. Prin urmare, ne aflăm în situația în care persoana este pedepsită contravențional, iar apoi, prin revizuirea procesului contravențional, această decizie este anulată, fiind începută urmărirea penală în privința aceleiași persoane.

„Curtea constată că în cazul procedurii de revizuire în favoarea contravenientului, legislatorul a stabilit un termen de șase luni pentru inițierea revizuirii. Termenul începe să curgă din momentul apariției unuia dintre motivele de revizuire, prevăzute de articolul 475 alin. (2) din Codul contravențional. Pe de altă parte, în cazul procedurii de revizuire în defavoarea contravenientului, procurorul poate formula o cerere de revizuire a deciziei sau a hotărârii definitive emise în cauza contravențională oricând după aflarea faptelor noi sau recent descoperite sau descoperirea unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente. Curtea nu poate identifica vreun motiv pentru care legea îi conferă procurorului o marjă temporală nelimitată pentru a inița revizuirea. O persoană care a fost sancționată contravențional, chiar dacă au fost constatate fapte care justifică revizuirea, nu poate fi menținută într-o stare de incertitudine continuă."

CC conchide că art. 475 alin. (2) Cod Contravențional ar putea fi compatibilă cu articolul 21

[1] HCC nr. 19 din 3 noiembrie 2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 476 alin. (1) din Codul contravențional (revizuirea unei decizii definitive de aplicare a sancțiunii contravenționale) (pct.74).
[2] DCC nr. 68 din 14.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 87g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 362/1 din Codul penal (pct. 17).

din Constituție, dacă procurorul ar putea solicita revizuirea într-un termen stabilit de lege.[1]

În cauza CtEDO, Maresti c. Croației[2], Curtea a constatat că reclamantul a fost găsit, mai întâi, vinovat de comiterea unei contravenții (ce tinde să ocrotească relațiile sociale privind ordinea publică) pentru faptul că ar fi aplicat violența într-un loc public în privința unei persoane. Ulterior, pentru aceeași conduită, reclamantul a fost condamnat pentru comiterea infracțiunii de vătămare gravă a integrității corporale. Așadar, faptele imputate reclamantului în cele două proceduri se refereau la același comportament. S-a apreciat că este evident că a existat o duplicare a procedurilor penale. Prin urmare, CtEDO a constatat încălcarea art. 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO.

Comportă elocvență și speța Milenković *c.* Serbiei[3]. În această cauză, CtEDO a reținut că reclamantul a fost acuzat: 1) în procesul contravențional – pentru aplicarea în privința lui R.C. a unor lovituri în regiunea capului și înjurarea acestuia; 2) în procesul penal – pentru aplicarea în privința lui R.C. a unor lovituri în regiunea capului, soldate cu vătămarea gravă a integrității corporale. S-a notat că acțiunile imputate reclamantului (din cele două procese) sunt inextricabil legate între ele în timp și în spațiu. Așadar, s-a constatat că violența exercitată a fost luată în calcul de două ori: pentru recunoașterea reclamantului vinovat de săvârșirea unei contravenții și, respectiv, în vederea angajării răspunderii penale pentru comiterea infracțiunii de vătămare gravă a integrității corporale. Și de această dată CtEDO a ajuns la concluzia că a fost încălcat art. 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO.

În cauza CtEDO, Muslija c. Bosniei și Herțegovinei[4], Curtea a reținut că atât în procesul contravențional, cât și în procesul penal, reclamantul a fost găsit vinovat de aceeași conduită față de aceeași victimă și în același interval de timp.

Totodată, principiul *ne bis in idem* poate avea sfera de aplicare și în cazurile proceselor paralele de ordin fiscal. Exemplu elocvent este cazul Ruotsalainen c. Finlandei[5], în care Curtea a constatat că „*(...) faptele care au dat naștere unei ordonanțe penale sumare împotriva reclamantului se refereau la faptul că acesta a folosit în camioneta sa un combustibil impozitat mai indulgent decât motorina, fără a fi plătit taxă suplimentară pentru utilizare. Debitul taxei de combustibil a fost impus deoarece camioneta reclamantului a fost condusă cu un combustibil impozitat mai indulgent decât motorina și a fost apoi triplată pentru că nu a notificat în prealabil acest fapt. Acest ultim factor a fost considerat ca fiind o pedeapsă pentru a descuraja recidiva. Astfel, faptele din cele două seturi de proceduri nu diferă foarte puțin, deși a existat cerința*

[1] HCC nr. 19 din 3 noiembrie 2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 476 alin. (1) din codul contravențional (revizuirea unei decizii definitive de aplicare a sancțiunii contravenționale) (pct.82-84).
[2] Hotărârea CtEDO, Maresti c. Croației, din 25.06.2009 (§ 63-69). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93260 [accesată: 11.09.2022].
[3] Hotărârea CtEDO, Milenković c. Serbiei, din 01.03.2016 (§ 39-42, 49). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161001 [accesată: 11.09.2022].
[4] Hotărârea CtEDO Muslija c. Bosniei și Herțegovinei, din 14.01.2014 (§ 34).
[5] Hotărârea CtEDO, Ruotsalainen c. Finlandei, din 16.06.2009 (§ 56). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92961 [accesată: 08.09.2022].

intenției în primul set de proceduri. Prin urmare, Curtea consideră că faptele celor două infracțiuni trebuie considerate substanțial aceleași în sensul articolului 4 din Protocolul nr. 7 (...)."

„În Decizia CJUE Fransson s-a reținut: „principiul *ne bis in idem* enunțat la articolul 50 din Cartă nu se opune ca un stat membru să impună, pentru aceleași fapte de nerespectare a obligațiilor declarative în domeniul TVA-ului, în mod succesiv, o sancțiune fiscală și o sancțiune penală în măsura în care prima sancțiune nu îmbracă un caracter penal, aspect care trebuie verificat de instanța națională." Per a contrario, atunci când subiectului fiscal i s-a angajat răspunderea administrativ fiscală pentru o faptă identificată în sarcina sa, atunci nu se mai poate angaja răspunderea penală, dacă sancțiunea anterior dispusă în materie fiscală a avut natură penală."[1]

Pe de altă parte, în cauza CtEDO, Pirttimaki c. Finlandei, Curtea a constatat că nu a avut loc nicio încălcare a articolului 4 din Protocolul nr. 7 la Convenție, pe motiv că cele două seturi de proceduri atacate nu au constituit un singur set de circumstanțe de fapte concrete care decurg din fapte identice sau fapte care erau în esență aceleași. „*În primul rând, persoanele juridice implicate în aceste proceduri nu erau aceleași: în primul set de proceduri era reclamantul, iar în al doilea set de proceduri societatea (...). Chiar și presupunând că, de fapt, reclamantul a fost cel care făcea declarația fiscală în ambele cazuri, circumstanțele încă nu erau aceleași: efectuarea unei declarații fiscale în impozitarea persoanelor diferă de a face o declarație fiscală pentru o societate, deoarece aceste declarații sunt făcute în forme diferite, acestea pot fi realizate la un moment diferit și, în cazul societății, pot fi implicate și alte persoane*."[2]

Așadar, va exista o încălcare a principiului *ne bis in idem* (garantat de art. 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO) în situația în care aceeași acuzație ar face obiectul a două sau mai multe procese separate[3]. De exemplu, atunci când o persoana ar fi achitată sau condamnată (*lato sensu*)[4] în baza art. 287 din Codul penal, iar ulterior s-ar porni un alt dosar penal/contravențional pentru aceeași faptă, conform art. 151, 152 sau 155 CP RM sau, după caz, în baza art. 78 din Codul contravențional.[5]

Dimpotrivă, aplicarea răspunderii într-un singur proces conform regulilor concursului de infracțiuni va antama o problemă din perspectiva principiilor *nullum crimen sine lege, nulla poena sine*. Mai exact, precedându-se astfel, nu va reprezenta altceva decât o interpretare extensivă

---

[1] Ciobanu Petruț, Codul de procedură penală adnotat, Ediție actualizată la 04.04.2021, Editura ROSETTI International, București, 2021, p. 45.

[2] Hotărârea CtEDO, Pirttimaki c. Finlandei, din 20.05.2014 (§ 51, 52). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144113 [accesată: 09.09.2022].

[3] În același sens, a se vedea: Lupu M., Inflația de interpretări ale principiului *ne bis in idem*. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2020, nr. 2, p. 25.

[4] Hotărârea CtEDO, Mihalache c. României [GC], din 08.07.2019 (§ 97, 98). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194523 [accesată: 10.09.2022].

[5] Lupu M., Inflația de interpretări ale principiului *ne bis in idem*. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2020, nr. 2, p. 25.

defavorabilă a legii penale.[1]

Pentru îndeplinirea condițiilor în ceea ce privește procedurile paralele (contravenționale (fiscale) și penale) trebuie luată în considerare legătura materială. În acest sens, elocventă este cauza A și B c. Norvegiei. Potrivit acestei cauze „*Elementele relevante pentru a determina existența unei legături suficient de strânse din punct de vedere material sunt în special următoarele:*

- *dacă diversele proceduri urmăresc obiective complementare și, prin urmare, privesc, nu numai in abstract, ci și in concreto, diferite aspecte ale actului care dăunează societății în cauză;*
- *dacă amestecul de procedurile în cauză este o consecință previzibilă, atât în drept, cât și în practică, a aceluiași comportament pedepsit (idem);*
- *dacă procedurile în cauză s-au desfășurat astfel încât să se evite, în măsura posibilului, repetarea colectării și evaluării probelor, printre altele, printr-o interacțiune adecvată între diferitele autorități competente, demonstrând în această constatare, că o procedură a fost repetată în alta;*
- *și, mai ales, scopul de a cunoaște dacă sancțiunea aplicată la finalul procedurii care s-a încheiat prima a fost luată în considerare în procedura care s-a încheiat ultima, pentru a nu aduce o povară asupra persoanei în cauză, cea din urmă fiind mai puțin probabilă să apară dacă există un mecanism compensatoriu menit să asigure că suma totală a tuturor pedepselor aplicate este proporțională*.”[2]

„*Cu titlu preliminar, Curtea reține că aplicarea principiului* ne bis in idem, *prevăzut la articolul 22 din Constituție, reclamă respectarea a patru condiții: 1) identitate în privința persoanei urmărite sau sancționate; 2) identitatea faptelor deduse judecății (*idem*); 3) o dublă procedură de sancționare (*bis*); 4) caracterul definitiv al uneia dintre cele două decizii*.”[3]

8.2. Asigurarea securității raporturilor juridice și reluarea urmăririi penale

„Reluarea urmăririi penale este instituția procesual penală cu ajutorul căreia se asigură desfășurarea procesului penal prin reactivarea cursului urmăririi penale, în cazurile prevăzute de lege.”[4]

CC reține că principiul *non bis in idem* impune autorităților publice competente nu doar interdicția *de a judeca* repetat o persoană, dar și interdicția de a *urmări penal* de mai multe ori

[1] Lupu M., op.cit., p. 25.
[2] Hotărârea CtEDO A și B c. Norvegiei, din 15.11.2016 (§ 132). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-168973 [accesată: 09.09.2022].
[3] DCC nr.62 din 19.06.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 75g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 275 pct. 8) din Codul de procedură penală (circumstanţele care exclud urmărirea penală) (pct. 23).
[4] Nicolae Volonciu. Andreea Simona Uzlău. Raluca Moroșanu. Noul Cod de procedură penală comentat. Ed.a 2a,rev.- București: Editura Hamangiu. 2015. p.866; A se vedea şi Tatiana Vizdoagă. Valeriu Bodean. Evoluţia instituţiei de reluare a urmăririi penale. În: Studia Universitatis Moldaviae, nr.3(123) Chișinău. 2019. p.94.

persoana pentru aceeași faptă[1].

Curtea Europeană menționat a în cauza Mihalache c. României [MC][2] că decizia parchetului superior de a redeschide procedura încheiată printr-o decizie definitivă de condamnare ca rezultat al unei simple reevaluări a faptelor prin prisma legii aplicabile, în absența unor fapte noi, a unor fapte recent descoperite sau a unui viciu fundamental de procedură, nu este acoperită de circumstanțele excepționale menționate la articolul 4 § 2 din Protocolul nr. 7, care justifică o posibilă redeschidere a procedurii (a se vedea §§ 135-137).

Reluarea urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după scoaterea persoanei de sub urmărire și/sau după clasarea procesului penal se dispune prin ordonanță de către procurorul ierarhic superior dacă se constată că:

1. ***Decizia este afectată de un viciu fundamental*** (art. 287 alin. (2) pct. 1) CPP)**.** Prevederile art. 6 pct. 44) tratează *viciul fundamental* ca o încălcare esențială a drepturilor și libertăților garantate de CEDO, de alte tratate internaționale, de Constituția RM și de alte legi naționale. În acest context, în cauza *Mihalache c. România* [MC] CtEDO a respins argumentul Guvernului potrivit căruia necesitatea de a asigura unificarea practicii în materie de urmărire penală este inclusă în circumstanțele excepționale menționate la articolul 4 § 2 din Protocolul nr. 7. Aceasta a hotărât că o nouă apreciere a situației de fapt în lumina legii aplicabile nu poate fi echivalată cu descoperirea unui „viciu fundamental" în cadrul procedurii precedente. În opinia CtEDO, simpla părere că investigațiile într-o anumită cauză ar fi fost „incomplete și neobiective" nu poate, în sine, în absența unor erori jurisdicționale, încălcări grave ale procedurii de judecată sau abuzuri de putere, să releve erori[3] în aplicarea dreptului material sau din ale motive considerabile care decurg din interesele justiției să indice prezența unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente[4].

2. Apar ***fapte noi*** *sau* ***recent descoperite***, care existau la data adoptării ordonanței de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire și/sau de clasare a cauzei, dar despre care nu avea cunoștință organul de urmărire penală și care sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată (art. 287 alin. (2) pct. 2) CPP).

---

1 HCC nr. 12 din 14. 05.2015 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 287 alin. (1) din Codul de procedură penală (reluarea urmăririi penale)(sesizarea nr.15g/2015) (pct.52). „*Curtea observă că regula generală stabilită de elementul bis (dubla procedură) al principiului ne bis in idem urmărește interzicerea repetării unei proceduri penale care a fost încheiată printr-o decizie „definitivă" (A se vedea A și B c. Norvegia, [mc], 15 noiembrie 2016, § 109)".* DCC nr.62 din 19.06.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 75g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 275 pct. 8 din Codul de procedură penală (circumstanţele care exclud urmărirea penală) (pct. 28).

2 Hotărârea CtEDO Mihalache c. Romania [MC], din 08.07.2019,(§§ 134-138). disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194523 (accesat: 22.04.2023)

3 CC reţine că omisiunile sau erorile autorităţilor trebuie să servească în beneficiul bănuitului, învinuitului, inculpatului. Cu alte cuvinte, riscul oricărei erori comise de organul de urmărire penală, sau chiar de o instanţă, urmează să fie suportat de către stat, iar corectarea acesteia nu trebuie să fie pusă în sarcina persoanei în cauză, cu excepţiile enunţate mai sus. HCC nr. 12 din 14.05.2015 (pct. 76).

4 Hotărârea CtEDO Radchikov c. Rusiei din 24.05.2007 (§.48), disponibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80627 (accesat: 10.04.2021)

Prin normele procesual-penale enunțate *supra,* potrivit cărora reluarea urmăririi penale poate avea loc numai dacă apar fapte noi sau recent descoperite ori a existat un viciu fundamental, legislatorul național a urmărit instituirea unui echilibru echitabil între sarcinile procesului penal - *stabilirea adevărului* și *exercitarea unei justiții echitabile*[1].

CC definește *fapte noi* ca date despre circumstanțele de care nu avea cunoștință organul de urmărire penală la data adoptării ordonanței atacate și care nici nu puteau fi cunoscute la acea dată, iar *fapte recent descoperite* – faptele care existau la data adoptării ordonanței atacate, însă nu au putut fi descoperite[2].

„Potrivit Raportului explicativ la Protocolul nr.7, termenul „fapte noi sau recent descoperite" include noi mijloace de probă privind fapte preexistente. Mai mult, articolul 4 din Protocolul nr.7 nu împiedică redeschiderea procedurii în favoarea persoanei condamnate și orice altă modificare a hotărârii judecătorești în beneficiul acesteia"[3].

„(...) Circumstanțele specifice ale cauzei care apar numai după proces sunt „noi" (a se vedea Bulgakova împotriva Rusiei, nr. 69524/01, § 39, 18 ianuarie 2007, și Vedernikova împotriva Rusiei, nr. 25580/02, § 30, 12 iulie 2007, referitor la articolul 6) (...)."[4]

Noi trebuie să fie probele administrate în cadrul cercetării altor cauze şi nu mijloacele de probă prin care se administrează probe deja cunoscute în cauza respectivă.[5]

Procurorul ierarhic superior trebuie să motiveze, în modul corespunzător, existența motivelor care justifică redeschiderea urmăririi penale.[6]

În jurisprudența națională s-a constatat că reluarea neîntemeiată a urmării penale în privința inculpatului, adică în lipsa unor fapte noi sau recent descoperite, a încălcat vădit dreptul lui de a nu fi supus de două ori urmăririi și pedepsei penale pentru una și aceeași faptă. În opinia CP CSJ nu constituie fapte noi sau recent descoperite împrejurările invocate de procuror, care a dispus reluarea urmăririi penale deoarece circumstanțele menționate *supra*: a) puteau fi cunoscute la acea dată prin efectuarea respectivelor acțiuni procedurale, în cadrul urmăririi penale, până a fi scos inculpatul de sub urmărirea penală; b) nu reprezintă probe administrate în cadrul cercetării altor cauze, dar fiind mijloacele de probă prin care s-au administrat probe deja cunoscute în cauza respectivă; c) sunt fapte care existau la data adoptării ordonanței atacate și care au putut fi descoperite prin efectuarea acțiunilor de urmărire penală nominalizate, la care s-a recurs, însă ulterior scoaterii inculpatului de sub urmărire penală; d) nu reprezintă constatarea eventualei

---

[1] HCC nr. 12 din 14.05.2015 (pct. 41).
[2] HCC nr. 12 din 14.05.2015 (pct. 61).
[3] HCC nr. 12 din 14.05.2015 (pct.62).
[4] Hotărârea CtEDO Mihalache c. României [GC], din 08.07.2019 (§ 131). Disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194523 [accesată: 10.09.2022].
[5] Hotărârea Plenului CSJ RM nr.7 din 04.07.2005 Cu privire la practica aplicării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale (pct.5.5).
[6] *Mihalache c. Romania*[MC], din 08.07. 2019,(§§ 122, 127, 130-138).

atitudini a unei părți care, cunoscând un fapt sau o împrejurare ce îi era favorabilă, a preferat să păstreze tăcerea, dacă prin alte mijloace de probă asemenea împrejurări nu au putut fi descoperite la acel moment[1].

„Atitudinea unei părți care, cunoscând un fapt sau o împrejurare ce îi era favorabilă, a preferat să păstreze tăcerea nu poate justifica mențiunea unei erori judiciare și nu poate constitui un obstacol la admiterea reluării urmăririi penale dacă prin alte mijloace de probă asemenea împrejurări nu au putut fi descoperite la acel moment"[2]. Odată cu reluarea urmăririi penale, procurorul este în drept să aplice măsuri preventive sau alte măsuri de constrângere, dacă consideră că acestea ar asigura buna desfășurare a urmăririi penale.

Urmărirea penală poate fi reluată şi de către judecătorul de instrucţie în cazul admiterii, potrivit art. 313 CPP, a plângerii împotriva ordonanţei de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire și/sau de clasare a procesului, ori a plângerii împotriva ordonanței de menținere a celei contestate în ordinea controlului ierarhic superior. [3]

Gradul de protecție a garanției prevăzute în art. 4 din protocolul 7 al CEDO este mai înalt în cazul când judecătorul de instrucției dispune reluarea urmăririi penale.[4]

Reluarea urmăririi penale poate fi dispusă și de instanța de control judiciar al urmăririi penale în al doilea grad de jurisdicție.[5]

Analiza normelor procesual-penale denotă că „faptele noi ori recent descoperite sau viciul fundamental" se referă doar în privința hotărârilor judecătorești. Ce ține de ordonanțele

---

[1] „În această consecutivitate se reţine că împrejurările invocate de procuror în ordonanţa din 22.12.2015, de redeschidere a procesului penal, cum ar fi efectuarea expertizei autotehnice-traseologice şi rezultatele acesteia, audierea ca martor a inspectorului de poliţie B.N. care a întocmit schiţa la faţa locului, verificarea declaraţiilor la faţa locului ale șoferului „VAZ 21214" C. S. şi martorului T. A., care a solicitat să fie anexate fotografiile efectuate de el cu telefonul mobil imediat după producerea accidentului", (DCP CSJ din 28.02.2018, dos. nr. 1ra-440/2018), disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10607 (accesat: 10.04.2021)

[2] „Conform jurisprudenţei naţionale, fapte noi constituie date despre circumstanţele de care nu avea cunoştinţă organul de urmărire penală la data adoptării ordonanţei atacate şi care nici nu puteau fi cunoscute la acea dată. Noi trebuie să fie probele administrate în cadrul cercetării altor cauze, şi nu mijloacele de probă prin care se administrează probe deja cunoscute în cauza respectivă. Fapte recent descoperite sunt faptele care existau la data adoptării ordonanţei atacate, însă nu au putut fi descoperite. La fel instanța a menționat că reluarea neîntemeiată a urmăririi penale în privinţa inculpatului, adică în lipsa unor fapte noi sau recent descoperite, a încălcat vădit dreptul lui de a nu fi supus de două ori urmăririi penale şi pedepsei penale pentru una şi aceeaşi faptă". (DCP CSJ din 28.02.2018, dos. nr. 1ra-440/2018).

[3] În Hotărârea CtEDO Gorea c. Moldovei din 17.07.2007,§.§.28 şi 62, disponibilă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112742 (accesată: 05.09.2022). Cturtea notează că urmărirea penală în privinţa reclamantului a fost încetată printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă, constatând că reluarea nemotivată a urmăririi penale, urmată de încetarea legală a acesteia, au constituit o urmărire repetată a aceleiaşi persoane pentru aceeaşi faptă.

[4] A se vedea: Amicus curiae A.O. Institutul de Reforme Penale (Cu privire la sesizarea 106g/2021), semnată de profesorul I. Dolea, disponibilă: http://irp.md/expertiza-irp/1329-opinie-cu-privire-la-sesizarea-106g-2021privind-excepia-de-neconstituionalitate-implicit-vizeaz-drepturile-protejate-de-standardele-constituionale-i-ale-cedo.html, (accesat: 13.06.2021)

[5] „Prin Decizia Colegiul penal al Curţii de Apel Chişinău din 08 iunie 2022, a fost admis recursul petiţionarului Ș. A., casată încheierea Judecătoriei Chişinău, sediul Ciocana din 12 martie 2020, declarate nule ordonanţa din 26 decembrie 2019 privind scoaterea de sub urmărire penală și clasarea procesului penal, dar și ordonanţa din 28 ianuarie 2020 de respingere a plângerii, cu reluarea urmăririi penale și remiterea materialelor Procuraturii mun. Chişinău, oficiul Principal, pentru a înlătura încălcările admise". DCP CSJ din 16.10.2022, dos. nr. 1re-137/2022, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=22243 (accesat: 20.12.2022)

procurorului menționate la art. 22 alin. (3) CPP, legea procesuală penală indică doar necesitatea anulării acestora. Prin urmare, reieșind din jurisprudența CtEDO și din cea națională, considerăm oportun modificarea și completarea art. 22 alin. (3) CPP, ca să fie indicat concret faptul că anularea ordonanțelor procurorului poate avea loc doar în cazul în care fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente au afectat hotărârea respectivă. Totodată, aspectele respective se referă și la situația reluării urmăririi penale, punerii persoanei sub o învinuire mai gravă sau stabilirii unei pedepse mai aspre pentru aceeași persoană și pentru aceeași faptă.

Reluarea urmăririi penale poate avea loc doar în interiorul termenului de prescripție de tragere la răspundere penală pentru fapta respectivă, cu excepția cazului când aceasta este necesară pentru reabilitarea persoanei.

Nu este exclus ca ordonanța de încetare a urmăririi penale să fie anulată ca urmare a pronunțării hotărârii CtEDO și redeschiderii procesului la nivel național în conformitate cu prevederile art. 464/1 CPP[1].

Concluzii la Capitolul VIII

Cercetarea efectuată în capitolul respectiv ne permite să facem următoarele constatări şi concluzii, după cum urmează.

1. Principiul *non bis in idem* se referă nu doar asupra interzicerii judecării repetate a unei persoane, dar și asupra interzicerii de a urmări penal repetat o persoană pentru aceiași faptă. Constatăm încălcarea principiului *ne bis in idem* în situația în care aceeași acuzație ar face obiectul a două sau mai multe procese separate;

2. Practica denotă că există situații în care organele judiciare sancționează persoana contravențional, iar apoi încep urmărirea penală în privința aceleiași persoane pentru aceiaşi faptă. Prin urmare, ne aflăm în situația în care persoana este pedepsită contravențional, iar apoi, prin revizuirea procesului contravențional, această decizie este anulată, fiind începută urmărirea penală

[1] Prin DCP CSJ din 17.11.2015 este admisă cererea de revizuire declarată de către Procurorul General adjunct, desființându-se Încheierile Judecătoriei Hâncești din 20.05.2010 și 20.07.2009 și dispunerea rejudecării cauzei în aceeași instanță de judecată de către alt judecător. „*Din conţinutul Hot. CtEDO Ciobanu c. Moldovei din 24.02.2015 rezultă violarea art. 2 CEDO, în aspect procedural. potrivit art.44 §.2 lit. b) CtEDO, hotărârea menționate supra a devenit definitivă la 25.05.2015. …CtEDO a notat că modul în care a fost desfăşurată urmărirea penală a creat impresia că autorităţile naţionale nu au încercat să elucideze circumstanţele cauzei şi să descopere adevărul… concomitent, consecinţele grave ale încălcării drepturilor lui C. V., prevăzute de CEDO continuă să se producă, or existenţa încheierilor judecătoreşti din 02.07.2009 prezintă un impediment juridic pentru anularea ordonanţei din 23.03.2009 emisă de procurorul I. L. privind încetarea urmăririi penale în cauza penală nr.2008200161 şi redeschiderea procedurii la nivel naţional”.* (DCPL CSJ din 17.11.2015, dos. nr.1rh-7/15, disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5045, (accesat: 10.04.2021). Prin Încheierea Judecătoriei Hâncești din 17.03.2016 au fost admise plângerile apărătorului în interesele părții vătămate C. V., declarându-se nulitatea ordonanțelor de încetare a urmăririi penale din 23.03.2009 și celei de respingere a cererii din 09.04.2009, cu obligarea procurorilor să lichideze încălcările indicate. La 29.03.2016 procurorul raionului Hâncești dispune reluarea urmăririi penale în această cauză.

în privința aceleiași persoane;

3. Analiza normelor procesual-penale denotă că „faptele noi ori recent descoperite sau viciul fundamental” se referă doar în privința hotărârilor judecătorești. Ce ține de ordonanțele procurorului menționate la art. 22 alin. (3) CPP, legea procesual-penală indică doar necesitatea anulării acestora, nefiind ajustat textul la exigenţele ce dreivă din articolul 4 § 2 din Protocolul nr. 7. şi jurisprudența CtEDO în această materie, Totodată, aspectele respective se referă și la situația reluării urmăririi penale, punerii persoanei sub o învinuire mai gravă sau stabilirii unei pedepse mai aspre pentru aceeași persoană și pentru aceeași faptă;

4. Dreptul de a solicita revizuirea în condițiile art. 464/1 CPP, (abrogat cu începere de la 01 septembrie 2023) putea fi exercitat nu numai în privința hotărârilor judecătorești prin care a fost judecată cauza penală în fond, adică a sentinţelor, dar și în privința altor hotărâri penale – de încetare a urmăririi penale, dar. După modificarile şi completările la CPP în vigoare de la 01 septembrie 20023 nu am atestat practică judeciară privind anularea ordonanţelor de încetare a urmăririi penale, urmare a admiterii revizuirii în temeiul Hotărârii CtEDO, conform prevederilor art. 458 alin. (3) pct.6) CPP.

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI

Cercetarea întreprinsă a permis a consta prin prisma scopului formulat şi a obiectivelor trasate următoarele concluzii.

1. Majoritatea cazurilor de constatare a violării drepturilor şi libertăţilor fundamentale de către CtEDO în cauzele moldoveneşti se datorează interpretării şi aplicării eronate a legislaţiei procesuale, neglijării standardelor europene, dar în cea mai mare parte abuzurilor admise de ofiţerii de investigaţii, ofiţerii de urmărire penală, procurori şi chiar de judecătorii de instrucţie (Capitolul II);

2. Legislaţia procesual-penală corespunde în cea mai mare parte tratatelor internaţionale în materie penală. În foarte puţine cereri depuse de cetăţenii Republicii Moldova la CtEDO s-a constatat violarea drepturilor garantate datorită cadrului legal imperfect şi contrar de principiu CEDO (Concluzii la Capitolele III-VIII);

3. Aplicarea eronată, arbitrară sau diferită de către instituțiile statului a normelor procesual-penale ce garantează sau limitează drepturile și libertățile omului la etapa prejudiciară a procesului se datorează lipsei unui mecanism eficient de unificare şi sistematizare a practicii de urmărire penală. Practicile vicioase sunt provocate şi de incapacitatea unor factori de decizie de a de aplica în mod direct Hotărârile CtEDO şi ale Curţii Constituţionale în temeiul art. 7 CPP (Capitolul II);

4. Legislația procesual - penală a Republicii Moldova conține în cea mai mare parte suficiente garanții procesuale care să permită optimizarea exercițiului de proporţionalitate atunci când este necesar de a proteja drepturile şi libertăţile fundamentale în cadrul urmăririi penale (Concluzii la Capitolele III-VIII);

5. S-a constatat că poate fi asigurată respectarea drepturilor și libertăților participanților la etapa prejudiciară a procesului penal, prin identificarea unor temeiuri noi de invocare a nulității actelor procedurale şi delimitarea la nivel normativ a nulităţilor relative de cele absolute. Nu întotdeauna încălcarea unui drept fundamental se soldează cu nulitatea actului procedural afectat de viciul respectiv, fiind necesare a a fi respectate şi anumite condiţii de invocare (Capitolul V);

6. Cercetările complexe a aspectelor teoretice, al normelor procesual-penale din RM, prin similitudine cu jurisprudența CEDO, CJUE, a jurisprudenţei Curții Constituționale, cu referire la protecția drepturilor părţilor la etapele prejudiciare ale procesului penal, a permis identificarea unor neajunsuri reprobabile, şi a necesității de ajustare a legislației procesual-penale la cerinţele de calitate (Concluzii la Capitolele III-VIII).

Rezultatele obţinute au derivat din obiectivele tezei, contribuind la ***soluţionarea problemei ştiinţifice importante***, care rezidă în elaborarea cadrului conceptul privind protecţia drepturilor şi libertăţilor fundamentale în cadrul etapelor prejudiciare a procesul penal, fapt care a permis de a argumenta ajustarea normelor de procedură penală la standardele internaționale şi regionale în

contextul procesului de integrare europeană. În acest sens au fost fundamentate teoretic recomandări *de lege ferenda,* deopotrivă cu propuneri de instituire a bunelor practici de interpretare şi aplicare a garanţiilor procesual penale privind respectarea drepturilor fundamentale.

Printre **principalele rezultate științifice înaintate spre susținere** în domeniul provocărilor societale, la care a fost elaborată cercetarea, menționăm următoarele: consolidarea mecanismelor de protecție a drepturilor omului și a capacităților de funcționare a instituțiilor puterii de stat în contextul necesităților de modernizare prin dezvoltare și democratizare; evaluarea actului de justiție prin testarea satisfacției beneficiarilor; dezvoltarea dreptului penal european în materia drepturilor omului prin raportare predilectă la cadrul normativ național; fundamentarea științifică a recomandărilor privind asigurarea drepturilor omului în etapele prejudiciare ale procesului penal prin implementarea și valorificarea standardelor CEDO; argumentarea măsurilor de prevenire a arbitrariului din partea organelor judiciare; constatarea și soluționarea vulnerabilităților aplicării garanțiilor procesuale în cadrul etapelor prejudiciare a procesului penal; eficientizarea de perspectivă a calității actului de justiție și a încrederii societății în activitatea organelor judiciare; argumentarea științifică a premiselor de diminuare a condamnărilor Republicii Moldova de către CtEDO în domeniul materiei penale; sporirea capacității de aplicare a legii procesuale penale prin consolidarea regimului de asigurare a drepturilor omului de către justițiari; identificarea mecanismelor de asigurare a proporționalității între restrângerea drepturilor și libertăților omului și scopul legitim urmărit; dozarea normelor procesuale penale în materia protejării drepturilor omului prin fundamentarea propunerilor *de lege ferenda*.

Întru argumentarea recomandărilor s-a pornit de la următoarele **concluzii:**

1. Respectarea drepturilor, libertăților fundamentale și a demnității persoanei trebuie să fie asigurat pe parcursul întregului proces penal absolut tuturor participanților, iar limitările în anumite situații trebuie să fie prevăzute de lege şi proporţionale cu situaţiile care le-au determinat, nefiind în măsură sa aducă atingere însuşi substanţei dreptului;

2. Principiile procesului penal proclamă drepturile fundamentale ale participanţilor în proces, fiind strâns interconectate și formează un anumit set al unui cadru juridic comun. Cauzând acțiuni reciproce, principiile constituie un sistem unic care determină conținutul și forma democratică a procesului penal autohton;

3. Principiul *legalităţii* şi principiul *respectării drepturilor, libertăților și demnității umane* își găsește expresia și în celelalte principii ale procesului penal stipulate în art. 7-28 CPP;

4. Nu toate *condițiile generale ale urmăririi penale* au o legătură directă cu *principiile procesului penal*. Cele mai relevante conexiuni o au condiția *cercetării complete, obiective și sub toate aspectele a circumstanțelor cauzelor penale* (art.254 CPP) cu principiul *accesul liber la justiție* (art.19 CPP) şi *principiul oficialităţii* (art.28 CPP), iar *termenul urmăririi penale* (art.259 şi 259/1 CPP) derivă din principiul *respectării termenului rezonabil al urmăririi pena*le (art. 20

CPP)[1];

5. Reglementarea procesului penal are menirea să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societății, drepturile și libertățile acesteia. De fapt aceasta și presupune principiul umanismului. Umanismul procesului penal constituie lărgirea drepturilor persoanelor care se presupun că au comis infracțiuni sau au avut de suferit în urma acestora și asigurarea reală a acestor drepturi. Totodată, principiul umanismului în procesul penal garantează drepturile omului și relația statului în raport cu aceste drepturi. Prin urmare, principiul umanismului procesului penal constă în necesitatea soluționării problemelor investigării infracțiunilor și înfăptuirea justiției prin metode bazate pe moralitate și justiție, care prevede construirea unor raporturi procesuale penale bazate pe respectarea și protejarea drepturilor, libertăților și intereselor legale a persoanei, precum și a demnității sale umane. Propunem redenumirea art. 10 CPP în sensul enunțat;

6. Dispozițiile art. 15 CPP asigurară respectarea vieții private și intime a persoanei, ceea ce duce la ideea existenței a două noțiuni diferite. Practica CtEDO și cea a Curții Constituționale s-au expus că viața intimă intră în sfera vieții private, de aceea nu sunt necesare indicarea ambelor noțiuni[2];

7. Potrivit prevederilor art. 20 alin. (1) CPP deducem că legislatorul nu are în vedere calcularea termenului procesului, începând cu sesizarea organului de urmărire penală, dar nu şi din momentul începerii urmăririi penale. Reieșind din prevederile art. 1, 274, 279 CPP deducem că până la începerea urmăririi penale organul de urmărire penală verifică sesizarea cu privire la infracțiune și stabilește dacă există ori nu *bănuiala rezonabilă* cu privire la infracțiune, pentru a decide începerea sau neînceperea urmăririi penale[3]. Aceste acțiuni nu trebuie să se extindă în timp, fără necesitate în toate cazurile până la expirarea termenului de 45 de zile;

8. Analiza dispozițiilor art. 22 alin. (2) CPPP denotă că „faptele noi ori recent descoperite sau viciul fundamental" se referă în mod expres doar în privința hotărârilor judecătorești. Ce ține de ordonanțele procurorului menționate la art. 22 alin. (3) CPP de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală şi/sau de clasare a cauzei ori de refuz în pornirea urmăririi penale, legea procesuală penală indică doar necesitatea anulării acestora. Prin urmare, reieșind din jurisprudența CtEDO și din cea națională, considerăm oportun modificarea și completarea art. 22 alin. (3) CPP, ca să fie indicat concret faptul că anularea ordonanțelor procurorului poate avea loc doar în cazul în care *fapte noi ori recent descoperite sau un viciu*

---

[1] OSTAVCIUC, Dinu. *Principiile procesului penal*. Chișinău: Ed. „PRINT-CARO", 2022. 719 p.

[2] OSTAVCIUC, Dinu. *Inviolabilitatea vieţii private*. În: *Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI RM: ştiinţe juridice.* 2023, nr. 16, pp. 105-132. ISSN 978-9975-170-00-0. Categoria – B. https://academy.police.md/wp-content/uploads/2023/02/Anale_stiint_ale_Academiei_nr_16_2022.pdf

[3] OSTAVCIUC, Dinu. *Garanții naționale privind desfășurarea procesului penal în termen rezonabil*. În: *Legea și Viața*. 2022, nr. 11-12(371-372), pp. 7-22. Categoria – C. ISSN 2587-4365 https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/170822

fundamental în cadrul procedurii precedente au afectat hotărârea respectivă[1];

9. Suntem de părere că atunci când ne referim la funcțiile procesuale indicate în art. 24 CPP nu putem vorbi doar de urmărirea penală, deoarece aceasta este doar o fază a procesului penal, exercitată atât de organul de urmărire penală, cât și de către procuror. Ultimul, pe lângă atribuțiile la această fază a procesului, este împuternicit și cu atribuia de susținere a învinuirii în instanța de judecată, având funcția de acuzator de stat (art. 51 alin. (1), art. 53 CPP). Cu alte cuvinte, procurorul participă activ la susținerea poziției acuzării și în faza de judecare a cauzei penale. Totodată, limita finală a fazei de urmărire penală este terminarea urmăririi penale, după care procurorul prezintă materialele cauzei penale părților, întocmește rechizitoriul și sesizează instanța de judecată. Anume la aceste etape se exprimă principiul contradictorialității[2];

10. Atât din punct de vedere al expunerii consecvente, dar şi al aplicării practice, deranjează ordinea în care cazurile de participare obligatorie apărătorului sunt expuse de legislator, or pct. 10) alin. (1) art. 69 CPP - *interesele justiţiei cer participarea lui în şedinţa de judecată în primă instanţă, în apel şi în recurs, precum şi la judecarea cauzei pe cale extraordinară de atac.* În conformitate cu jurisprudenţa CtEDO *cazurile în care interesele justiţiei cer participarea apărătorului* cuprinde de fapt celelalte 10 cazuri indicate în art. 69 CPP. Textul criticat de noi trebuie să fie adus în concordanţă cu ultima propoziţie din alin. (4) al art. 70 CPP, care la moment întâmpină dificultăţi în practica de aplicare a acestei norme, soldate cu practici neuniforme, deorece oferă dreptul nu numai instanţei de judecată să decidă dacă ***o cer interesele justiţiei***, dar şi procurorului, adică şi la faza urmăririi penale;

11. Potrivit art. 69 alin. (1) CPP „11) *participarea obligatorie a apărătorului la o acțiune procesuală este prevăzută expres de prezentul cod*". Am identificat anumite norme de procedură care pune în dificultate nu numai ofiţerii de urmărire penală, procurorii şi instanţele de judecată, dar şi SAJGS, dat fiind interpretării extensive a acestui caz sau modului în care legislatorul a ales să fie redactate textele de lege privind participarea apărătorului la unele acţiuni procesuale. Ar trebui de exclus din art. 104 CPP cuvântul *numai*, deoarece înclină mai mult destinatarul legii înspre obligaţia prezenţei apărătorului în toate cazurile de audiere a învinuitului, chiar dacă învinuitul nu are apărător ales, ori persoana învinuită nu este beneficiar al asistenţe juridică garantată de stat în condiţiile art. 69 CPP, ceia ce ar însemna că apărătorul trebuie să participe obligatoriu în toate cauzele penale atunci când este audiat învinuitul, chiar dacă Prevederile art. 282 alin. (1) CPP în redacţia actuală de asemenea indică necondiţionat la obligaţia participării

[1] OSTAVCIUC, Dinu. *The right not to be prosecuted, judged, or punished more than one time*. În: ACROSS, Vol. 7 (5) 2023 Cross-border Laws and Regulations. ISSN 2602-1463. www.across-journal.com. (DOAJ - Directory of Open Access; Index Copernicus; MLA Directory of Periodicals; ERIH PLUS; EBSCO)

[2] Dinu, OSTAVCIUC. *Principiul contradictorialității în procesul penal*. În: *Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice*. Ediția a II-a. Conferință științifico-practică internațională. 08.12.2022. Chișinău, Republica Moldova, 2023, pp. 16-37. ISBN 978-9975-135-66-5. CZU 34+351.74/.75(082) P 95

avocatului la înaintarea acuzării, care de fapt poate fi interpretat mai degrabă că la momentul aducerii la cunoştinţă a ordonanţei de punere sub învinuire, învinuitul trebuie să fie asistat de avocat, în toate cauzele penale;

12. Considerăm că prevederile art. 90 alin. (2) CPP - *nici o persoană nu poate fi silită să facă declaraţii contrar intereselor sale sau ale rudelor sale apropiate* - nu corespund cerințelor de calitate, previzibilitate în aplicare și claritate, examinate atât în contextul tuturor normelor citate supra, cât și în contextul concluziilor care pot fi făcute pe marginea acestora; Faptul că nici o persoană nu poate fi silită să facă declarații contrar intereselor sale și a rudelor apropiate - poate fi interpretată altfel, decât în sensul privilegiului de autoincriminare. Nu este clar dacă prevederile art. 90 alin. (2) CPP se referă numai la martori sau numai la alți participant ai procesului, deoarece titlul art. 90 CPP este *Martorul***.** Norma procesual penală în cauză ar putea viza și alți participanți ai procesului, dat fiind faptul că în această normă este utilizată sintagma *Nici o persoană* (…). Am putea presupune întemeiat, precum că prin sintagma *Nici o persoană* (…) - se au în vedere atât martorul, cât alți participanți la proces. Nu este clar, de asemenea, care este sensul avut în vedere de legiuitorul nostru la expunerea sintagmei (…) *să facă declaraţii contrar intereselor sale sau ale rudelor sale apropiate.* Am putea presupune că atunci când se menționează - *Nici o persoană nu poate fi silită să facă declaraţii contrar intereselor sale sau ale rudelor sale apropiate,* legiuitorul a avut în vedere dreptul de a nu se autoincrimina pe sine și dreptul de neincriminare a rudelor apropiate. Dar poate exista și altă interpretare, dat fiind faptul că mai multe norme ale CPP, care reglementează privilegiul de neautoincriminare a martorului, bănuitului, învinuitului, inculpatului (art. 21, art. 63 alin. (7), art. 64 alin. (4), art. 66 alin. (2) pct. 8), art. 90 alin. (3) pct. 8), art. 90 alin. (12) pct. 7), art. 103 alin. (3), art. 109 alin. (7) CPP) nu rezervă acest drept prin utilizarea expresiei: *contrar intereselor sale și a rudelor apropiate,* dar, după cum s-a observat, - prin utilizarea altor expresii care reglementează dreptul la tăcere[1];

13. Analiza art. 166 alin. (4) CPP denotă că reținerea persoanei *mature* are loc în cazurile de *delict flagrant.* Prin urmare, atunci când o persoană va comite o faptă infracțională și va fi prinsă în flagrant delict, având temeiurile legale de reținere, organele judiciare competente să poată aplica această măsură de constrângere și în privința minorului, care va fi subiect al infracțiunii date. Or, actuala normă lipsește organul de urmărire penală și procurorul de dreptul de a reține minorii până la înregistrarea infracțiunii (în flagrant delict), chiar dacă aceștia sunt bănuiți că au comis infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave (de exemplu, un omor);

14. Prevederile art. 174 alin. (2) CPP nu sunt suficient de clare, deoarece, după noi, aceasta

[1] OSTAVCIUC, Dinu, OSOIANU, Tudor. Freedom of self-incrimination. În: *„Cogito”*, Multidisciplinary Research Journal. Vol. XV, no. 3/September, 2023, Bucharest, 2023, pp. 72-96. ISSN 2068-6706 (Baza de date SCOPUS) https://cloud.mail.ru/attaches/1698135340110841448 5%3B0%3B1?folder-id=0&x-email=navrucnd1%40mail.ru&cvg=f

poate fi interpretată ambiguu. Or, persoana eliberată poate fi reținută pentru aceleași temeiuri (menționate la art. 166 CPP), însă pentru *bănuiala rezonabilă* de comitere a altei infracțiunii, alta decât cea pentru care a fost reținută și ulterior eliberată. Astfel, intervenția legislativă în art. 174 alin. (2) CPP se impune, întrucât să reglementeze nu doar aceleași temeiuri, dar și pentru aceiași faptă;

15. Am constat că nu este suficient pentru respectarea dreptului la libertate și siguranță, ca persoanei reținute doar să-i fie înmânată copia informației cu privire la drepturile și obligațiile sale, dar în mod obligatoriu ofițerul de urmărire penală sau procurorul, trebuie să- i se explice, într-o limbă pe care o înțelege drepturile și obligațiile sale;

16. Organul de urmărire penală și procurorul sunt lipsiți de dreptul de a aplica o măsură prin care ar proteja imediat victima sau partea vătămată a violenței în familie. Prin urmare, actuala prevedere din CPP nu acordă garanții suficiente, în viziunea noastră, la acest capitol. Astfel, considerăm că este necesară modificarea și completarea legii procesual- penale prin acordarea organului de urmărire penală și procurorului dreptul de a emite ordinul de protecție;

17. Constatăm o omisiune în normele procesual-penale, deoarece nu este indicată în mod expres şi partea vătămată în textul art. 215/1 (2) CPP alături de victima violenței în familie de a înainta o cerere direct în instanța de judecată (judecătorului de instrucție) privind emiterea ordonanței de protecție fiind oportună intervenția legislativului în dispozițiile art. 215/1 (2) CPP, astfel încât victimei violenței în familie să i se acorde în mod expres aceleași drepturi de care beneficiază partea vătămată[1];

18. Legislația procesual-penală nu stabilește termenul maxim pentru prelungirea măsurilor de protecție, ceea ce în opinia noastră afectează dreptul bănuitului sau învinuitului, deoarece aceștia, din start, sunt plasați într-o incertitudine cu privire la acest subiect. Din aceste considerente, propunem modificarea și completarea normelor de procedură penală, astfel încât să fie stabilit termenul maxim pentru aplicarea măsurilor de protecție. Or, în caz contrar aceste restricții pot fi prelungite până la expirarea termenului de prescripție;

19. Legislația procesual-penală nu reglementează revocarea măsurilor de protecție a victimelor violenței în familie și a infracțiunilor sexuale. Susținem părerea că acest aspect este necesar a fi reglementat, deoarece atunci când se emite ordonanța de protecție pe o anumită perioadă, pot surveni noi circumstanțe care ar permite revocarea, fie pot fi administrate probe care denotă inexistența elementelor infracțiunii sau alte circumstanțe obiective; Revocarea măsurii de protecție poate fi inițiată prin cerere și de către victima, partea vătămată, învinuit sau apărătorul

[1] OSOIANU, Tudor; OSTAVCIUC, Dinu. Procedura aplicării măsurilor de protecţie a victimelor violenţei în familie. În: *Protecţia drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii şi securităţii publice. Conferinţă ştiinţifico-practică internaţională*. 09.12.2021. Chişinău, Republica Moldova, 2022, pp. 10-29. ISBN 978-9975-135-53-5. CZU 34+351.74(082)=135.1=161.1 https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/153476

acestuia; Propunem ca motiv de revocare a măsurii de protecție să fie scoaterea de sub urmărire penală a persoanei, încetarea urmăririi penale, și clasarea procesului penal;

20. Am constat că expresia „*obligă organul de urmărire penală ... să emită un act procedural*”, din prevederile art. 259/1 alin. (5) CPP poate avea mai multe înțelesuri. Nu excludem că în cazul când judecătorul de instrucție va obliga întreprinderea unui act procedural, organul de urmărire penală va executa cerințele instanței de judecată, realizând doar acel act. Considerăm că judecătorul de instrucție trebuie să decidă nu doar privitor la îndeplinirea unui act, ci asupra urmăriri penale în ansamblu, stabilind un termen concret în vederea finalizării acesteia;

21. Nu am identificat o justificare argumentată privind omisiunea normativă de a stipula dreptul părții civile în procesul penal de a sesiza judecătorul de instrucție în vederea aplicării sechestrului atunci când, procurorul refuză sau ezită dă depună demersul respectiv;

21. Articolul 306 CPP care reglementează conținutul încheierii judecătorului de instrucție privitor la autorizarea măsurilor procesuale de constrângere, inclusiv și privitor la punerea bunurilor sub sechestru nu indică în mod expres și soluția de admitere parțială a demersului examinat conform procedurii prevăzute de art. 305 CPP. De asemenea textul art. 306 CPP nu prevede soluția de inadmisibilitate a demersurilor repetate cu același obiect privitor la autorizarea sechestrului. Nu în ultimul rând constatăm că prevederile art. 306 CPP, omite să impună cerința evaluării scopului urmărit, al oportunității limitărilor dreptului de proprietate, precum și evaluarea proporționalității între măsura de constrângere aplicată și obiectivele urmărite[1];

22. Legislativul nostru, recent a mers mai departe în asigurarea garanțiilor de acces la materialele de urmărire penală până la terminarea urmăririi penale părților vătămate, succesorilor și reprezentanților acestora fără a face vreo distincție a categoriilor acestora pe care o face jurisprudența CtEDO și a CC, rămân a fi disproporționale în acest caz interdicțiile de restricționare a accesului la materialele dosarului a reprezentanților părții apărării. Acest aspect ar putea să fie subiectul unor cercetări de perspectivă.

Urmare a constatărilor și concluziilor expuse formulăm următoarele **Recomandări** *de lege ferenda*:

- Redenumirea art. 10 în „*Principiul umanismului*”;
- Textul „*este victimă sau martor*” din art. 10 alin. (6) CPP să fie substituit cu textul „*participă în cadrul procedurilor penale, indiferent de statutul său procesual*”;
- Excluderea textului „*și intime*” din art. 15 CPP, cu includerea procurorului;
- Expunerea în următoarea redacție a prevederilor art. 20 alin. (1) CPP – „*Desfășurarea procesului penal trebuie să fie realizată în termen rezonabil*”;

[1] OSOIANU Tudor, OSTAVCIUC Dinu. Procedura de autorizare și contestare a punerii bunurilor sub sechestru în procesul penal. În: *Ştiința, învățământul și practica prevenirii criminalității: (culegere de rapoarte și comunicări ale unor conferințe științifice)*. Chişinău: S. n., 2022 (CEP USM). pp.521-534. ISBN 978-9975-159-51-7 (PDF).

- *Înlocuirea textului din art. 22 alin. (3) CPP* - „*cu excepția cazurilor când aceste ordonanțe au fost anulate,* cu textul - „*cu excepția cazurilor când fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente au afectat hotărârea respectivă*”;

- Înlocuirea pct. 10) alin. (1) art. 69 CPP cu pct. 11) din același articol și aliniat, adaptând nesemnificativ textul - „*precum și în alte cazuri în care interesele justiției impun participarea apărătorului în procesul penal*”;

- Excluderea din dispozițiile art. 71 alin. (4) CPP a textului „*procurorul, prin ordonanță motivată, sau*”;

- Excluderea alin. (2) din art. 90 CPP;

- Excluderea din dispozițiile art.104 alin. (1) CPP a cuvântului „*numai*”;

- Excluderea cuvântului „*mature*” din prevederile art. 166 alin. (4) CPP;

- Înlocuirea art. 308 alin. (12) la care face referință prevederile art. 166 alin. (7) CPP cu art. 308 alin. (10) CPP;

- Completarea art. 167 alin. (1) CPP, astfel încât după textul „*totodată ei i se înmânează în scris informația despre drepturile prevăzute la art. 64*”, să se introducă textul „*și i se explică aceste drepturi într-o limbă pe care o înțelege*”;

- Completarea prevederilor art. 174 alin. (2) CPP cu textul - „*și aceiași faptă pentru care a fost reținut anterior*;

- Completarea art. 215/1 alin. (2) CPP, astfel încât să fie inclusă și partea vătămată alături de victima violenței în familie cu drept de a inița procedura de aplicare a măsurilor de protecție să i se acorde în mod expres aceleași drepturi de care beneficiază partea vătămată;

- Completarea art. 62 CPP și a art. 304 alin. (1) CPP cu dispoziții privind dreptul părții civile de a depune cerere privind asigurarea acțiunii civile;

- Stabilirea în art. 215/1 alin. (4) CPP a unui termen limită pentru aplicarea măsurile de protecție a victimelor violenței în familie și a infracțiunilor sexuale de 24 de luni cumulativ;

- Completarea și modificarea art. 215/1 CPP cu alin. (7) „*Revocarea măsurii de protecție poate fi inițiată prin cerere și de către victima, partea vătămată, învinuit sau apărătorul dacă au dispărut temeiurile și motivele care au stat la baza aplicării. În calitate de temei de revocare ordonanței de protecție a victimei, a părții vătămate măsurii de protecție să fie scoaterea de sub urmărire penală a persoanei, încetarea urmăririi penale, și clasarea procesului penal*”.

- Expunerea dispozițiilor art. 259/1 alin. (5) CPP teza I în următoarea redacție - (5) „*Judecătorul de instrucție decide asupra cererii privind accelerare urmăririi penale printr-o încheiere motivată, prin care fie obligă organul de urmărire penală să adopte una din soluțiile prevăzute în art. 191 CPP, stabilind, un anumit termen pentru accelerarea procedurii, fie respinge cererea*”.

- Completarea textului art. 306 CPP cu dispoziții privind „*soluția de admitere parțială a*

demersului” precum și „*soluția de inadmisibilitate a demersurilor repetate*” depuse în condițiile art. 305 CPP, care au fost respinse anterior în aceiași cauză și în privința la aceiași persoană.

Direcțiile prioritare de perspectivă:

1. Dreptul învinuitului și a apărătorului acestuia la materialele cauzei penale până la terminarea urmăririi penale;
2. Garanțiile dreptului de proprietate în cadrul investigațiilor financiare paralele;
3. Garantarea drepturilor omului în cadrul controlului judiciar al urmăririi penale în al doilea grad de jurisdicție.

BIBLIOGRAFIE

1. ABABEI, Ed. Cu privire la garanțiile asigurării dreptului de proprietate în procesul penal, În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național. Volumul 2*, 2019, Chișinău, 1-2 octombrie 2019, pp. 692. ISBN 978-9975-149-88-4 [citat: 26.07.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/120112

2. ABABEI, Ed. *Teoria și practica ocrotirii procesual-penale a proprietății*. Teză de doctor. Chişinău: USM, 2019. 177 p.

3. *Actul final al Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare din Europa* (Helsinki, 1975; Documentul final al Reuniunii de la Viena al reprezentanţilor Statelor participante la Conferinţa pentru Securitate şi Cooperare în Europa (1989).

4. AKANDJI-KOMBE, J-Fr. *Obligaţiunile pozitive în virtutea Convenţiei europene a Drepturilor Omului, Ghid pentru punerea în aplicare a Convenţiei Europene a Drepturilor Omului, Manuale privind drepturile omului, nr. 7*, Republica Moldova, 2006, 80 p. [citat: 31.07.2022]. Disponibil: https://jfaki.blog/wp-content/uploads/2018/11/obligatiile_pozitive.pdf

5. *Amicus curiae A.O.* Institutul de Reforme Penale (Cu privire la sesizarea 106g/2021), semnată de profesorul I. Dolea . [citat: 13.06.2021]. Disponibil: http://irp.md/expertiza-irp/1329-opinie-cu-privire-la-sesizarea-106g-2021privind-excepia-de-neconstituionalitate-implicit-vizeaz-drepturile-protejate-de-standardele-constituionale-i-ale-cedo.html

6. ANCUȚA, G-R. *Aspecte teoretice și practice privind autoincriminarea în procesul penal*, Universul Juridic Premium nr. 11/2017, [citat: 01.07.2021]. Disponibil: https://lege5.ro/Gratuit/gi3dcnjxgm4a/aspecte-teoretice-si-practice-privind-autoincriminarea-in-procesul-penal

7. ANTONIU Gh., et al. *Dicționar de procedură penală*. Editura Științifică și enciclopedică. București, 1988, 276 p.

8. APETREI, M. *Drept procesual-penal*. Editura OSCAR PRINT, București, 1998, 263 p.

9. BARBU, D. *Drept procesual penal, Partea generală*. Iași: Editura Lumen, 2016, 386 p. ISBN 978-973-166-431-6.

10. BATÎR, V. Reținerea bănuitului, învinuitului. În: Buletinul Informativ al Procuraturii Republicii Moldova. nr.9, [citat: 22. 03. 2021] Disponibil: http://www.procuratura.md/file/buletin9.pdf

11. BĂLAN, C. *Termenul rezonabil în procesul penal roman*. București: Editura Hamangiu, 2021. 328 p. ISBN 978-606-27-1752-0

12. BĂLAN, C. *Termenul rezonabil în procesul penal român*. Rezumatul tezei de doctor. București: Universitatea din București, 2020, 19 p.

13. BERGER, V. *Jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului, Institutul Român*

pentru Drepturile Omului, București, 1998. 189 p. ISBN 978-973-9316-70-5.

14. Birorului Național de Statistică a Republicii Moldova, actualizată la 01.01.2022 [citat: 18.07.2022]. Disponibil: https://statistica.gov.md/category.php?l=ro&idc=103&

15. BITANGA, M. et al. Aplicarea instrumentelor legale ale UE în materia justiției penale. Institutul CEELI și Asociația Judecătorilor din Croația, Decembrie 2021 [citat: 18.04.2023]. Disponibil: http://ceeliinstitute.org/wp-content/uploads/2021/12/Application_EU_Instr_2021_CRIMINAL_RO_02.pdf

16. BÎRSAN, C. *Convenția europeană a drepturilor omului, Comentariu pe articole, Ediția a 2-a*. București: Editura C.H. Beck, 2010, p. 1920. ISBN: 978-973-115-676-7

17. BOROI Al. [et.al.] *Drept procesual penal. Curs universitar*. Bucureşti. Ed. All Beck. 2001. 501 p. ISBN 973-8158-11-7 23.

18. BRÎNZĂ, L. Prezumţia nevinovăţiei – garanţie a reabilitării persoanei în procesul penal. În: *Avocatul poporului*, nr. 1.3, 2001. pp. 41-42. ISSN 1810-7141.

19. BUNECI, P. *Drept procesual penal. Partea Generală*. Editura Fundaţiei România de Mâine. Bucureşti. 2003. 376 p. ISBN 978-606-39-1154-5.

20. CARSS-FRISK, M. *Dreptul la proprietate, Ghid privind punerea în aplicare a articolului 1 al Protocolului nr. 1 din Convenţia Europeană pentru Drepturile Omului, Manuale privind drepturile omului, nr. 4 ale Consiliului Europei*, Editat în Republica Moldova, 2003. 51 p. [citat: 06.08.2022]. Disponibil: https://old.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/ghid_privind_punerea_in_aplicare_a_articolului_1_al_protocolului_nr1_din_conventia_europeana_pentru_drepturile_omului_0.pdf

21. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (2010/C 83/02). [citat: 04.06.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF

22. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, adoptată la Consiliului European de la Nisa la 7 decembrie 2000 [citat: 12.09.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=DE

23. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, Jurnalul Oficial C 303, 14/12/2007. [citat: 17.08.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF

24. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, proclamată la 07.12.2000 și, de la data intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona, înlocuiește respectiva cartă [citat: 16.07.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT

25. CÂRNAȚ, T., PANCHIV O. *Accesul liber la justiție în Republica Moldova: principiu fundamental absolut, aplicabil drepturilor și libertăților constituționale*, Juridice Moldova [citat:

18.08.2022].. Disponibil: https://juridicemoldova.md/7858/accesul-liber-la-justitie-principiu-fundamental-absolut-aplicabil-drepturilor-si-libertatilor-constitutionale.html

26. CERCEL, Șt. F. *Urmărirea penală în reglementarea actuală a codului de procedură penală*. Teză de doctorat. Rezumat. București. 2019, 30 p.

27. CHIRIȚĂ R. *Dreptul la un proces echitabil*. București: Ed. Universul Juridic. 472 p. 978-973-127-015-9

28. CHIRTOACĂ, I., et al. *Judecătorii de instrucție la 15 ani de activitate – bilanțuri și perspective de viitor*. Notă analitică. Centrul de Resusrse Juridice. Document analitic. Ch. 2018. p. 39, [citat: 29.01.2022]. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2018/12/Judec%C4%83torii-de-instruc%C5%A3ie_RO_web.pdf

29. CIFALDI, G., SINESCU C., *Dreptul la viaţă privată*. În: Sfera politicii. Nr. 135. Anul XVII, mai 2009, p. 51-58 [citat: 01.08.2022]. Disponibil: https:// revistasferapoliticii.ro/sfera/pdf/Sfera_135.pdf

30. CIOBANU, P. *Accesul liber la justiție*. [citat: 17.08.2022]. Disponibil: https://barouliasi.ro/accesul-la-justitie

31. CIOBANU, P. *Codul de procedură penală adnotat.* Ediție actualizată la 04.04.2021, Editura ROSETTI International, București, 2021, 1706 p. ISBN 978-606-025-055-5.

32. CIOPEC, F. Respectarea prezumţiei de nevinovăţie în procesul penal. Analiza criteriilor jurisprudenţiale din practica C.E.D.O. împotriva României [citat: 21.04.2022]. Disponibil: https://drept.uvt.ro/administrare/files/1481046727-lect.-univ.-dr.-flaviu-ciopec.pdf

33. CIOPEC, Fl. *Respectarea prezumţiei de nevinovăţie în procesul penal. Analiza criteriilor jurisprudenţiale din practica C.E.D.O. împotriva României.* Facultatea de Drept Universitatea de Vest din Timişoara [citat: 17.08.2022]. Disponibil: https://drept.uvt.ro/administrare/files/1481046727-lect.-univ.-dr.-flaviu-ciopec.pdf

34. CLAYTON, R. *The Law of Human Rights*, Ed. Oxford University Press, 2216 p. ISBN 978-0198262237

35. Codul de procedură penală al Republicii Moldova: nr. 122 din 14-03-2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 248-251 art. 699.

36. Codul de procedură penală în Jurisprudența Curții Constituționale: comentarii pe articole. Coordonator MORAR, D. M. București: Hamangiu, 2021. 1487 p. ISBN 978-606-27-1750-6.

37. Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova. Disponibil: https://consiliuldepresa.md/ro/page/codul-deontologic-al-jurnalistului-din-r-moldova [citat: 25.04.2022].

38. Codul penal al Republicii Moldova: nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74 art. 195 [citat: 17.07.2022]; Disponibil:

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131923&lang=ro#

39. Colegiului Penal al CurţiI Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 02. 03. 2017, dosar, nr.4-1re-177/16 4-1re-1/17.

40. Colegiului Penal al CurţiI Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 16.11.2022, dosar nr. 1re-133/2022 [citat: 23.12.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=22310

41. Colegiului Penal al CurţiI Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 23.03.2022, dosar nr. 1re-23/2022 [citat: 23.03.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=20468

42. Constituția Republicii Moldova, aprobată prin Legea nr. 1 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29.03.2016, nr. 78 art. 140 [citat: 18.07.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128016&lang=ro#

43. Convenția Consiliului Europei privind spălarea, descoperirea, sechestrarea şi confiscarea produselor infracţiunii şi finanţarea terorismului, semnată la Varşovia la 16 mai 2005 şi ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 165-XVI din 13 iulie 2007. În:Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 117-126/532.

44. Convenția de punere în aplicare a Acordului Schengen din 14.06.1985 [citat: 04.06.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:42000A0922(02)&from=LV

45. Convenţia Europeană din 1987 pentru Prevenirea Torturii şi Tratamentelor sau Pedepselor Inumane ori Degradante, încheiată la Strasbourg la 26.11.1987 [citat: 17.07.2022]. Disponibil: https://rm.coe.int/16806dbac4

46. Convenția Europeană privind Drepturile Omului, 04.11.1950. [citat: 12.07.2022]. Disponibil: https://www.coe.int/ro/web/execution/article-41

47. Convenția Internațională nr. 78 din 21.12.1965 privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială. *Adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 2106 (XX) din 21 decembrie 1965. Intră în vigoare la 4 ianuarie 1969.* [citat: 17.07.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115570&lang=ro

48. Convenţia ONU din 1984 pentru Prevenirea Torturii şi altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane ori Degradante, adoptată la New York la 10.12.1984 [citat: 17.07.2022]. Disponibil: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?idt=32204

49. Convenția pentru protecția persoanelor cu privire la prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal, Nr. 208 din 28.01.1981, întocmită la Strasbourg [citat: 02.08.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117361&lang=ro

50. CREANGĂ, I. Libertatea individuală şi siguranţa persoanei – cele mai expresive drepturi ale omului. În: *Avocatul Poporului*, nr. 1–3, 2001, p. 16. ISSN 1810-7141.

51. CRIȘU, A, *Drept procesual penal, Partea generală, Ediția a 2-a*. București: Editura C.H. Beck, 2007, 396 p. ISBN 978-606-27-1126-3.

52. CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea generală. Ediția 2*. Editura C.H. Beck, 2007, 704 p. ISBN/ISSN 978-606-27-2125-1

53. CRIȘU, A. *Drept procesual penal. Partea generală. Ediția a 6-a, revizuită și actualizată*, București: Editura Hamangiu, 2022. 704 p. ISBN: 978-606-27-2125-1

54. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Ghid privind art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului (Protecția proprietății), Actualizat la 30.04.2020 (pct. 70) [citat: 27.06.2022]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_Protocol_1_RON.pdf

55. Decizia cadru 2005/212/JAI a Consiliului din 24 februarie 2005 privind confiscarea produselor, a instrumentelor și a bunurilor având legătură cu infracțiunea [citat: 17.07.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32005F0212.

56. Decizia cadru 2008/977/JAI a Consiliului privind protecția datelor cu caracter personal prelucrate în cadrul cooperării polițienești și judiciare în materie penală, publicată în: JO2008L350 (în vigoare până în mai2018) [citat: 03.08.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008F0977.

57. Decizia colegiului civil, comercial și de contencios administrativ CSJ din 21.07.2021 [citat: 05.02.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=62725.

58. Decizia Colegiului Penal a Curții de Apel Bălți din 02.05.2018, Dosar nr. 10r-89/18, Disponibil: https//cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/a611e0ef-0152-e811-80d7-0050568b4d5b (citat: 06.01.2021);

59. Decizia Colegiului Penal a Curții de Apel Chișinău din 11.11.2006, emisă în Dosarul nr. 1ra-1471/2016.

60. Decizia Colegiului Penal a Curții de Apel Chișinău din 15.10.2015, dos. nr.21r-1112/15.

61. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova, 03.10. 2020. nr. 1ra-1828/2020 [citat: 15.04.2021]. Disponibil: search_col_penal.php (csj.md)

62. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova, 08.02.2021, dos. nr. 1ra-7/21 [citat: 15.04.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18037

63. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova, 09.11.2022, dos. nr. 1re-111/2022 [citat: 25.12.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=22280

64. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 21.10.2021, Dosar nr. 1rh-2/2021 [citat: 20.11.2021]. Disponibil:

http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=19673

65. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 02. 08. 2017, dos. nr. 1rh-1/2017 [citat: 20.11.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9360

66. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 06.09.2005, dos.nr.1r/e-86/2005.

67. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 16.10.2022, dos. nr. 1re-137/2022 [citat: 20.12.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=22243

68. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 18. 06. 2015, dos. nr. 1rh-5/15 [citat: 20.11.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=4472

69. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 18. 06. 2015. dos. nr. 1rh-5/15 [citat: 20.11.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=4472;

70. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 19.05. 2020, dos. nr. 1ra-905/202 0 [citat: 23.03.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search _col_penal.php?id=15907

71. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 19.10.2022, dosar nr. 1re-74/22 [citat: 20.10.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=21724

72. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 21.04.2021, dos. nr. 1re-23/2021. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18259 (citat: 26. 05. 2021).

73. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 21.04.2022. dos. nr. 1rh–2/2022 [citat: 20.11.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=20798

74. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 22. 10. 2013, dos. nr.1rh-8/13 [citat: 20.11.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=763

75. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 24. 02. 2015, dos. nr. 1rh-1/2015 [citat: 20.11.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3965

76. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 24. 02. 2015. dos. nr. 1rh-1/2015 [citat: 20.11.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3965

77. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 25.04.2008 emisă în cauza L. și alții, Dosarul nr. 1ra-357/08 (pct. 5.2.)

78. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 25.06.2014, dos. nr. 1ra-1092/14 [citat: 29.05.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal. php?id=2660

79. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 26.11.2013 emisă în cauza T. A., Dosarul nr. 1ra-03/13.

80. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 28.02.2018, dos. nr. 1ra-440/2018) [citat: 10.04.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10607

81. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 28.02.2018, Dosar nr. 1ra-440/2018.

82. Decizia Colegiului Penal Lărgit al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 28.05. 2020. Dosarul nr. 1ra-134/20 [citat: 21.05.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16385.

83. Decizia Colegiului Penal Lărgit al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 03.11. 2015. Dosarul nr. 1ra-983/2015 (pct. 28, teza 28) [citat: 16.07.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5238

84. Decizia Colegiului Penal Lărgit al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 07.02.2012, dos. nr. 1ra-925 /12.

85. Decizia Colegiului Penal Lărgit al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 11. 06. 2019. Dosarul nr. 1ra-320/2019 [citat: 21.05.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13740.

86. Decizia Colegiului Penal Lărgit al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 17.06.2021, dos. nr. 1ra-14/2021 [citat: 21.05.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18989.

87. Decizia Colegiului Penal Lărgit al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 17.11.2015, dos. nr.1rh-7/15 [citat: 10.04.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5045.

88. Decizia Colegiului Penal Lărgit al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 28. 07. 2020. Dosarul nr. 1ra-1222/2020 [citat: 13.08.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16499.

89. Decizia Colegiului Penal Lărgit al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 30.03. 2010, dos.nr.1re-399/10.

90. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova de inadmisibilitate din 29.01.2019 a sesizării nr. 17g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 90 alin.

(3) pct. 8) din Codul de procedură penală (interdicția audierii în calitate de martor a unei persoane acuzate că ar fi comis o infracțiune).

91. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova de inadmisibilitate din 29.01.2019 a sesizării nr. 17g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 90 alin. (3) pct. 8) din Codul de procedură penală (interdicția audierii în calitate de martor a unei persoane acuzate că ar fi comis o infracțiune).

92. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova din 29.03.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 20g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 63 alin. (1) punctele 1)-3) și alin. (2) pct. 3) din Codul de procedură penală (recunoașterea calității de bănuit a persoanei) (pct. 30) [citat: 14.09.2022]. Disponibil: https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-d25201820g2018c736f.pdf

93. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 112 din 8 septembrie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 49g/2022

94. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 1 din 19.01.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 2g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 308 alin. (1) şi alin. (2) CPP (aplicarea arestului preventiv).

95. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 11 din 26.01.2021 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 171g/2020 și nr. 191g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din Codul de procedură penală (atribuțiile Agenției de Recuperare a Bunurilor Infracționale și previzibilitatea noțiunilor de „bun infracțional” și „investigații financiare paralele”) §28, 33, 34 [citat: 27.04.2022]. Disponibil: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=922&l=ro

96. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 115 din 31.10.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 172g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 210 alin. (1) din Codul de procedură penală (scoaterea bunurilor de sub sechestru în procesul penal) (pct.24-29) [citat: 15.10.2022]. Disponibil: https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=706&l=ro

97. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 12 din 07.02.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 123g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 274 alin. (7) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (începerea urmăririi penale).

98. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 150 din 19 octombrie 2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 120g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi a art.132/5 alin. (7) CPP (amânarea informării persoanei supuse măsurii speciale de investigații)

99. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 16 din 11.02.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 20g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi

din articolul 179 alin. (1) din Codul penal și articolul 6 pct. 11) din Codul de procedură penală (violarea de domiciliu).

100. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 162 din 14.12.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 199g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 115 alin. (5) din Codul de executare.

101. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 162 din 29.12.2020 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 165g/2020 și nr. 178g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a art. 305 alin. (1) CPP (omisiunea participării și citării persoanei ale cărei drepturi și libertăți pot fi afectate la examinarea unor demersuri)

102. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 22 din 10.03.2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 23g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a art. 308 alin. (2), (4) și (6) CPP al Republicii Moldova (examinarea demersurilor privind prelungirea duratei arestării);

103. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 24 din 03.03.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 219g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 259 alin. (3) din Codul de procedură penală (prelungirea termenului urmăririi penale).

104. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 32 din 22 martie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 258g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 176 alin. (2) din Codul de procedură penală.

105. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 50 din 31.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 59g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 326 alin. (11) din Codul penal și a unor prevederi din articolul 283 alin. (1) din Codul de procedură penală;

106. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 53 din 19.04.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 25g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 309 alin. (1) din Codul de procedură penală (omisiunea includerii apărătorului în categoria persoanelor care au dreptul de a solicita eliberarea provizorie a învinuitului/inculpatului);

107. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 54 din 13.04.2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 279/1 alin. (2) din Codul de procedură penală.

108. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 55 din 02.06.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 17g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor alin. (4) din articolul 313 din Codul de procedură penală (pct. 20) [citat: 18.08.2022]. Disponibil: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=802

109. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 56 din 02.06.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 23g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 207 alin. (2) lit. f) din Codul administrativ (respectarea procedurii prealabile până la înaintarea acţiunii

în contencios administrativ) (pct. 26) [citat: 18.08.2022]. Disponibil: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=800

110. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 586 din 13 septembrie 2016 referitoare la excepţia de neconstituţionalitate a dispoziţiilor art. 25 alin. (5) din Codul de procedură penală cu referire la dispoziţiile art. 16 alin. (1) lit. f) din acelaşi act normativ. În: Monitorul Oficial (al României) nr. 1.001 din 13 decembrie 2016 (pct. 26) [citat: 01.03.2022]. Disponibil: http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/184599

111. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 59 din 25.04.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 55g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi conținute de articolele 52, 531, 67 alineatele (5) pct. 5) și (6) pct. 3) și de articolul 72 alin. (4) din Codul de procedură penală (înlăturarea apărătorului din proces) (pct.21).

112. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 62 din 13.05.2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 170a/2020 pentru interpretarea articolului 70 alin. (3) din Constituție și pentru controlul constituționalității articolului 63 alineatele (1) și (11) din Codul de procedură penală (pct.19);

113. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 62 din 19.06.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 75g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 275 pct. 8) din Codul de procedură penală (circumstanţele care exclud urmărirea penală) (pct. 28-31).

114. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 63 din 11.06.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 39g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolele 332 alin. (2) și 391 alin. (2) din Codul de procedură penală (încetarea procesului penal atunci când fapta constituie o contravenție și soluționarea cauzei conform prevederilor Codului contravențional) [citat: 18.08.2022]. Disponibil: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=811&l=ro?tip=decizii&docid=811&l=ro

115. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 68 din 14.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 87g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 362/1 din Codul penal.

116. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 71 din 26.05.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 58g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 188 alin. (7) din Codul de procedură penală (înlocuirea măsurii preventive în cazul nerespectării restricțiilor stabilite de către judecător);

117. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 73 din 14.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 92g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 337 din Codul de procedură penală (consemnarea declarațiilor părților și ale martorilor în ședința de

judecată).

118. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 80 din 28.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 101g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 273 alin. (3) din Codul de procedură penală.

119. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 83 din 17.06.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a textului „se invită" din articolul 127 alin. (2) din Codul de procedură penală (invitarea reprezentantului autorității executive a administrației publice locale la efectuarea percheziției) [citat:11.08.2022]. Disponibil: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=1199&l=ro [11.08.2022].

120. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 91 din 27.07.2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 204 alin. (1) din Codul de procedură penală (aplicarea sechestrului în cauze penale).

121. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 94 din 7 iulie 2022 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 57g/2022, nr. 61g/2022 și nr. 69g/2022 privind excepțiile de neconstituționalitate a articolului 302 alin. (2) din Codul de procedură penală și a unor prevederi din articolul 106 alin. (2) din Codul penal.

122. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 98 din 06.09.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 116g/2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor dispoziţii din articolul 142 alin. (2) din Codul de procedură penală (plata pentru efectuarea expertizei în cauzele penale).

123. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr.12 din 09.02.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr.6g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 53/1 alineatul (2) litera d) din Codul de procedură penală.

124. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr.20 din 06.03.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 26g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 275 pct. 7 și 285 alin. (2) din Codul de procedură penală (reabilitarea persoanei în cazul încetării urmăririi penale) (pct. 20, 21).

125. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr.4 din 20.01.2020, privind excepția de neconstituționalitate a articolului 282 din Codul de procedură penală (durata maximă de menținere a statutului de învinuit al persoanei)

126. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr.50 din 31.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 59g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 326 alin. (11) din Codul penal și a unor prevederi din articolul 283 alin. (1) din Codul de procedură penală.

127. Decizia Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr.62 din 19.06.2018 de

inadmisibilitate a sesizării nr. 75g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 275 pct. 8) din Codul de procedură penală (circumstanţele care exclud urmărirea penală).

128. Decizia Curţii Constituţionale a RM nr. 47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (excluderea probelor din dosarul penal) (pct. 56).

129. Decizia Curţii Constituţionale a României din 09 iunie 2015 [citat: 27.07.2022]. Disponibil: http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/169879

130. Decizia Curții de Apel Chișinău din 02.10.2019, emisă în Dosarul nr. 1r-178/19 (pct. 4) [citat: 19.07.2022]. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f610dcb6-d193-4671-992b-4683f080573b

131. Decizia Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova în cauza C. V., emisă în Dosarul nr. 4-1re-113/2020 (pct. 6, subpct. 6.1. teza (17) [citat: 14.09.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2037.

132. Decizia nr. 10 din 05.01.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 177g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 177 alin. (1) din Codul penal (încălcarea inviolabilității vieţii personale).

133. Decizia nr. 60 din 25.04.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 77g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a textului „într-un sediu unic” din articolul 2 alin. (3) al Legii nr. 76 din 21 aprilie 2016 cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești.

134. Decizia plenului Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 07. 05.2013 asupra recursului în interesul legii formulat de Procurorul General al Republicii Moldova cu privire la interpretarea şi aplicarea art. 270 alin. (9) Cod de procedură penală în dos. nr. 4-1ril-1/2013.

135. Decizia plenului Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 27.02.2014, dos. nr.4-1ril-1/2014 [citat: 06.01.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=2.

136. Decizia Plenului Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 22.02.2019, emisă în Dosarul nr. 4-1ril-2/2019 (pct. 7.3., teza 11) [citat: 14.09.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=9

137. Decizia-cadru 2005/212/JAI a Consiliului din 24 februarie 2005 privind confiscarea produselor, a instrumentelor și a bunurilor având legătură cu infracțiunea [citat: 17.07.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32005F0212.

138. Deciziei Colegiului Civil, comercial și de contencios administrative CSJ din 28.06.2012 în cauza SRL „A.-M.” c. Ministerul Finanțelor – Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 2r-444/12) [citat: 21.05.2022]. Disponibil:

http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.

139. Declarația Universală a Drepturilor Omului, a*doptată și proclamată de Adunarea generală a O.N.U. prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948* [citat: 15.08.2022]. *Disponibil:* https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro.

140. Dicționar juridic [citat: 17.08.2022]. Disponibil: https://legeaz.net/dictionar-juridic/acces-liber-justitie

141. DIMA. C., POTRIVITU, G. Dreptul la apărare. În: *Dreptul*, 2003, nr. 3/2003, ISSN 1018-0435.

142. Directiva (UE) 2016/343 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale, Adoptată la Strasbourg, 9 martie 2016. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 65/1 [citat: 26.04.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/ALL/?uri=CELEX:32016L0343

143. Directiva (UE) 2016/680 a Parlamentului European și a Consiliului Europei din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autoritățile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului [citat: 03.08.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0680.

144. Directiva 2010/64/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 20 octombrie 2010 privind dreptul la interpretare și traducere în cadrul procedurilor penale [citat: 18.07.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0064&from=NL.

145. Directiva 2014/42/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 3aprilie 2014 privind înghețarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunilor săvârșite în Uniunea Europeană [citat: 10.05.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0042.

146. Directiva 95/46/CE privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date (Directiva privind protecția datelor), publicată în: JO 1995L281 (în vigoare până în mai 2018) [citat: 03.08.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:31995L0046&from=FR.

147. Directivei (UE) 2016/680 a Parlamentului European și a Consiliului Europei din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autoritățile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Deciziei-cadru 2008/977/JAI a Consiliului.

148. Direcția agent guvernamental din cadrul Ministerului Justiției al Republicii Moldova

[citat: 23.07.2022]. Disponibil: http://agent.gov.md/griu-v-republica-moldova/.

149. DOLEA I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat*. Ch.: Cartea Juridică, 2009. 416 p. ISBN 978-9975-9927-7-0.

150. DOLEA I. *Riscul dezordinilor publice și protecția deținutului ca temei de aplicare a arestării preventive și arestului la domiciliu*, Ghid elaborate cu suportul financiar al proiectului Consiliului Europei „Consolidarea sistemului de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova", care face parte din Planul de Acțiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2021-2024, Institutul de Reforme Penale. 50 p. [citat: 22.09.2021]. Disponibil: https://rm.coe.int/ghid-privind-riscul-dezordinilor-publice-si-protectia-detinutului-ca-t/1680a6e879.

151. DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ) ediția a II-a*. Chișinău: Cartea Juridica, 2020. 1408 p. ISBN: 9789975341806.

152. DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ).* Chișinău. Ed. Cartea Juridică. 2016. 1172 p. ISBN 978-9975-3111-3-7.

153. DOLEA, I. Dreptul la judecarea cauzei într-un termen rezonabil şi unele probleme de procedură penală. În: *Avocatul Poporului*, 1–3, 2000, p. n23-25. ISSN: 1810-7141

154. DOLEA, I. et al. *Codul de procedură penală. Comentariu*. Chişinău: Cartier. 2005. 768 p. ISBN 9975-79-373-8.

155. DOLEA, I. et al. *Drept procesual penal, Ediția I*, Chișinău: Cartier Juridic, 2005. 417 p. ISBN 9975-79-343-6. 960

156. DOLEA, I. et. al. *Drept procesual penal*. Chișinău : Cartier Juridic, 2005. 960 p. ISBN 9975-79-343-6.

157. DOLEA, I. *Ghid privind alternativele la arestarea preventive*, elaborat cu suportul financiar al proiectului Consiliului Europei „Consolidarea sistemului de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova", care face parte din Planul de Acțiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2021-2024, Institutul de Reforme Penale. 93 p. [citat: 29.07.2022]. Disponibil: https://rm.coe.int/guide-on-the-application-of-alternatives-to-pre-trial-detention/1680aa92fc

158. DOLEA, I. Imunitățile și privilegiile martorului în procesul penal, Probleme actuale ale jurisprudenței: realizări și perspective. În: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova, Științe Juridice*, CE USM, Chișinău, 2002, , p. 345-354. ISSN: 1857-2588

159. DOLEA, I. Noi aspecte ale problemei detenției preventive în materia procedurii penale. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice*. Vol. 2, 7-8 noiembrie 2020, Chișinău, CEP USM, 2020. 102-105 pp. ISBN 978-9975-152-52-5.

160. DOLEA, I. *Probele în procesul penal: Îndrumar pentru avocaţi*. Chişinău: S. n., 2016. 55 p. ISBN 978-9975-57-202-6.

161. DOLTU, I. Prezumția de nevinovăție în legislația românească și în unele legislații ale statelor Europei. În: *Dreptul*, nr. 4/1998, p.75-80.

162. DONGOROZ, V. et al. *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală. Volumul V. Ediția a 2-a*. București: Editura All Beck, 2003. 432 p. 978-973-655-356-1.

163. *Dreptul la tăcere: Natura juridică și cine se poate prevala*. Avocat penal Cluj, 25.07.2021 [citat: 11.08.2022]. Disponibil: http://avocatripan.ro/dreptul-la-tacere-natura-juridica-si-cine-se-poate-prevala/.

164. Extras din decizia Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 11. 04. 2019, dos. nr. 1rh-3/2019 [citat: 20.11.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13526.

165. Extras din decizia Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 18. 06.2013. dos. 1rh-6/2013 [citat: 20.11.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=396.

166. Extras din decizia Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 19. 05. 2020, dos. nr. 1rh–2/2020 [citat: 20.11.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15905.

167. Extras din decizia Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 22. 10. 2013, dos. nr.1rh-8/13 [citat: 20.11.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=763.

168. Extras din decizia Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 24. 02. 2015, dos. nr. 1rh-1/2015 [citat: 20.11.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3965.

169. Extras din decizia Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 08. 02. 2021, dos. nr. 1rh-1/2021 [citat: 20.11.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17716.

170. Extras din Decizia Colegiul Penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova, nr. 1ra-481/2008 din 8 aprilie 2008. În: Jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală (2008-2010). Culegere. Chișinău: S. n., 2012. 916 p. ISBN 978-9975-53-078-1.

171. Extras din decizia Colegiul Penal al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova, nr. 1re-58/2005 din 24.05.2005

172. Extras din decizia Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 09.03.2010, dos. nr.1re –229/10;

173. Extras din decizia Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 11.11.2021, dos. nr. 1rh-3/2021 [citat: 20.11.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=19597

174. Extras din decizia Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 17. 09.2020, dos. nr. 1rh-4/2020 [citat: 20.11.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16729.

175. Extras din decizia Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova din 21.04.2016, dos. nr. 4-1re-138/2016 [citat: 20.11.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=979.

176. Extras din Decizia colegiului civil, comercial și de contencios administrativ CSJ din 21.07.2021 [citat: 05.07.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=62725.

177. Extras din Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova din 12.05.2016. Dosarul nr. 1ra-812/2016 [citat: 15.09.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_case_lawp.php?id=66.

178. Extras din Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie al Republicii Moldova, nr. 1ra-111/08 din 7 martie 2008. În: Jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală (2008-2010). Culegere, Chișinău: S. n., 2012. 916 p. ISBN 978-9975-53-078-1.

179. Extras din Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie nr. 1ra-74/10 din 2 februarie 2010, În: Jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală (2008-2010). Culegere, Chișinău: S. n., 2012. 916 p. ISBN 978-9975-53-078-1.

180. Extras din încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău din 12.09.2016, emisă în dos. nr. 2po381/16.

181. Extras din Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău din 28.06.2016, emisă în dos. nr. 2po293/16.

182. Extras Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău din 04.08.2016, emisă în dos. nr. 2po337/16.

183. Extras Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău din 12.09.2016, emisă în dos. nr. 2po381/16.

184. Extras Sentința Judecătoriei Hâncești din 10.02.2020, dos. nr. nr. 1-232/19 [citat: 20.11.2021]. Disponibil: https://jhn.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/b9470e0c-d18b-4b2f-b08d-5976daa1d367

185. GAVRILESCU, A.Gh. Accesul liber la justiție. În: *Analele Universităţii „Constantin Brâncuşi" din Târgu Jiu, Seria Ştiinţe Juridice*, Nr. 2/2011, p. 62. ISSN 1844-7015 [citat: 17.08.2022]. Disponibil: https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=737027111000006070112065089106081064016020050037028066000080074074126000086094088026061120060015055036110007010127096064120094108059078076004067006069090125029118080089030047002022090114115083126092070004103108092087100076068101078073119101090017117089&EXT=pdf&INDEX=T

RUE

186. GHEORGHE, T.V. *Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal*. București: Editura Hamangiu, 2021, p. 510. ISBN: 978-606-27-1829-9.

187. Ghid privind art. 2 din Convenția europeană a drepturilor omului – Dreptul la viață, Actualizat la 30 aprilie 2022, Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului (pct. 145) [citat: 21.10.2022]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_RON.pdf

188. Ghid privind art. 6 din Convenție – Dreptul la un proces echitabil (latura penală). Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2014, pct. 201[citat: 26.04.2022]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RON.pdf

189. Ghid privind art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței. Actualizat la 31 decembrie 2018, pct. 19-20 [citat: 29.07.2022]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_RON.pdf

190. Ghidul privind art. 4 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană a drepturilor omului, Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori, Actualizat la 30 aprilie 2020 [citat: 10.09.2022]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_4_Protocol_7_RON.pdf

191. GHIGHECI, C. *Principiile procesului penal în noul Cod de procedură penală*. Bucureşti: Universul Juridic, 2014. 352 p. ISBN 978-606-673-354-0

192. GOMIEN, D. *Ghid (Vade-mecum) al Convenţiei europene a Drepturilor Omului: ediţia a 3-a*. Chisinau, 2006. 190 p. - ISBN 978-9975-78-470-2

193. GRIBINCEA, V. *Executarea hotărârilor Curţii Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova, 1997-2012*. Ch. : S. n., 2012. Ediție apărută cu sprijinul financiar al Programului pentru Drepturile Omului şi Bună Guvernare al Fundaţiilor pentru o Societate Deschisă şi al Departamentului de Stat al Statelor Unite, 196 p. ISBN 978-9975-4170-9-9 [citat: 31.07.2022]. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2014/04/Executarea-hotararilor-CtEDO-de-catre-RM-1997-2012.pdf.

194. GRIBINCEA, V., [et.al.] *Executarea hotărârilor Curţii Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova 2013-2014*. Chișinău, 2015. p.125 [citat: 29.07.2022]. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/03/CRJM-Raport-CtEDO-31.03.2015.pdf

195. GRIGA, I. *Drept procesual penal, Partea generală, Teorie, jurisprudență și aplicații practice*. București: Oscar Print, 2004. 574 p. ISBN: 978-973-668-092-4.

196. GRIGORE, Gr. Th. *Tratat de Drept procesual penal, Ediția a 3-a*, București: Editura Hamangiu, 2013. 879 p. ISBN 978-606-522-441-4, 879.

197. GUCEAG, I. Liberul acces la justiție în legislația națională și prevederile Convenției Europene pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, În: *Academos*, nr. 2(21), iunie 2011, p. 42 [citat: 17.08.2022]. Disponibil:

http://www.akademos.asm.md/files/Liberul%20acces%20la%20justitie%20in%20legislatia%20nationala%20si%20prevederile%20conventiei%20europene%20pentru%20apararea%20drepturilor%20omului%20si%20a%20libertatilor%20fundamentale.pdf

198. GURSCHI, C,. ROMAN D. Dreptul de proprietate. În: *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Asoțiația Judecătorilor din Moldova. Chișinău: S. n., 2013. 1192 p. ISBN 978-9975-53-231-0.

199. Hoărârea CtEDO, Muradu c. Moldovei din 19.01.2021 (§.85) [citat: 02.11.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207410.

200. Hotărârea 570 U.S. 178 (2013) a Curţii Supreme de Justiţie a Statelor Unite ale Americii, cauza Salinas v. Texas, nr. 12–246, din 17.06.2013 (369 S.W.3d 176) (lit. a), b), c)) [citat: 17.10.2022]. Disponibil: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/570/178/

201. Hotărârea CtEDO, A c. Rusiei, 12.11.2019 [citat: 29. 05. 2021]. Disponibil: http://constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=179&id=1713&t=/rezumate-CEDO/2019/strongema-v-rusiaemstrong-asistarea-unui-copil-in-varsta-de-noua-ani-la-arestarea-violenta-a-tatalui-sau-care-nu-a-opus-rezistenta-incalcare

202. Hotărârea CtEDO, A și B c. Norvegiei, din 15.11.2016 (§ 132) [citat: 09.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-168973.

203. Hotărârea CtEDO, Adrian Constantin c. României [citat: 28.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123828.

204. Hotărârea CtEDO, Air Canada c. Regatului Unit, din 23.11.1993 [citat: 29.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57939

205. Hotărârea CtEDO, Ajdarić v. Croatia [citat: 25.04.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-107989

206. Hotărârea CtEDO, Akhmatkhanovy c. Rusiei, din 22.07.2010, (§. 132) [citat: 28.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157595.

207. Hotărârea CtEDO, Albert and Le Compte v. Belgium [citat: 25.04.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57422

208. Hotărârea CtEDO, Allan v. The United Kingdom [citat: 03.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60713

209. Hotărârea CtEDO, Allenet de Ribemont c. Franţei, din 10.02.1995, (§. 37) [citat: 20.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62470

210. Hotărârea CtEDO, Amarandei și alții împotriva României [citat: 29.07.2022]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176078

211. Hotărârea CtEDO, Amman c. Elveţiei din 16 februarie 2000 [citat: 25.04.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22v.%20Switzerland%22],%22documentcollecti

onid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-58497%22]}

212. Hotărârea CtEDO, Ananyev c. Rusiei, din 30.07.2009 [citat: 15.08.2022]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150432

213. Hotărârea CtEDO, Andonoski c. Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei, din 17.09.2015 [citat: 29.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157279

214. Hotărârea CtEDO, Anguelova c. Bulgariei. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60505

215. Hotărârea CtEDO, Anusca v. Moldova [citat: 29.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98517.

216. Hotărârea CtEDO, Aras c. Turciei [citat: 15.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148095

217. Hotărârea CtEDO, Artico c. Italiei, din 13.05.1980 [citat: 11.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57424

218. Hotărârea CtEDO, Assaidze c. Georgiei, din 08.04.2004 [citat: 15.09.2022].. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61875

219. Hotărârea CtEDO, Assenov și alții c. Bulgariei, din 28.10.1998 [citat: 15.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58261

220. Hotărârea CtEDO, Atanasova c. Bulgariei, din 02.10.2008 (§ 46) [citat: 29.06.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88659

221. Hotărârea CtEDO, Avram și alții v. Republica Moldova [citat: 31.07.2022]. Disponibil: http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/03/AVRAM-SI-ALTII-RO.pdf

222. Hotărârea CtEDO, AY c. Turquie [citat: 28.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68571

223. Hotărârea CtEDO, B. c. Republica Moldova [citat: 31.07.2022].. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145937

224. Hotărârea CtEDO, Baraboi şi Gabura c. Moldovei, din 27.04.21 [citat: 15.01.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209445

225. Hotărârea CtEDO, Becciev c. Moldovei, din 04.10.2005 [citat: 14.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112622

226. Hotărârea CtEDO, Beker v. Turkey [citat: 29.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194824

227. Hotărârea CtEDO, Belashev c. Rusiei, din 04.12.2008 (§§ 70-74) [citat: 16.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90049

228. Hotărârea CtEDO, Beljanski c. Franței, din 07.02.2002 (§ 40) [citat: 16.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-64591

229. Hotărârea CtEDO, Belziuk c. Poloniei, din 25.03.1998 (§ 37) [citat: 15.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58145

230. Hotărârea CtEDO, Benham c. Regatului Unit, din 10.06.1996 [citat: 11.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57990

231. Hotărârea CtEDO, Beuze c. Belgia [citat: 15.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187802

232. Hotărârea CtEDO, Biser Kostov v. Bulgaria [citat: 28.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108423

233. Hotărârea CtEDO, Bisir şi Tulus c. Moldovei, hotărârea din 17.05.2011 [citat: 23.10.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124094 [citat: 29.07.2022].

234. Hotărârea CtEDO, Boicenco c. Moldovei [citat: 15.08.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112613

235. Hotărârea CtEDO, Bozano c. Franței, din 18.12.1986 [citat: 02.10.2022].. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57448

236. Hotărârea CtEDO, Brennan c. Regatului Unit din 16.10.2001 [citat: 15. 04. 2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-64279

237. Hotărârea CtEDO, Brogan și alții c. Regatului Unit, din 29.11.1988 [citat: 15.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57450

238. Hotărârea CtEDO, Broniowski c. Poloniei, din 22.06.2004 (§ 134) [citat: 21.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61828

239. Hotărârea CtEDO, Brusco c. Franței, din 14.10.2010 [citat: 01.09.2022].. Disponibillă: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100969

240. Hotărârea CtEDO, Buciaş v României din 08.04.2004 [citat: 04.02.2022]. Disponibil:https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22Bucia%C5%9F%20v%20Rom%C3%A2niei%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-176205%22]}

241. Hotărârea CtEDO, Burdov c. Rusiei, din 07.05.2002 (§ 34) [citat: 15.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60449.

242. Hotărârea CtEDO, Burlacu c. Moldovei din 11.01.2022 [citat: 04.02.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-215631

243. Hotărârea CtEDO, Butkevičius v. Lithuania [citat: 25.04.2022]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60344

244. Hotărârea CtEDO, Butnaru și Bejan-Piser c. României, din 23.06.2015 [citat: 09.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155355

245. Hotărârea CtEDO, Buzadji c. Republicii Moldova, din 05.07.2016. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-164928.

246. Hotărârea CtEDO, C.A.S. şi C.S. c. României, din 20.03.2012 [citat: 31.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123024

247. Hotărârea CtEDO, C.P. și alții c. Franței, din 01.08.2000 [citat: 15.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-63473

248. Hotărârea CtEDO, Cacuci și S.C. Virra & Cont Pad S.R.L. v ROMÂNIEI din 17. 01.2017 (par.65) [citat: 25.11.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176052

249. Hotărârea CtEDO, Calvelli și Ciglio c. Italia din 17.01.2002, [citat: 04.02.2022], Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60329

250. Hotărârea CtEDO, Caraian c. Roumanie [citat: 28.04.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155858

251. Hotărârea CtEDO, Cașu c. Moldovei, din 01.10.2019 [citat: 15.10.2021]. Disponibil: http://csj.md/index.php/jurisprudenta-cedo1/rezumat-hotararilor-relevante-ale-cedo/57-rezumat-hotarari-cedo-2019/1712-384.

252. Hotărârea CtEDO, Ceachir c. Republicii Moldova, din 10.12.2013 (§ 52) [citat: 15.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142849

253. Hotărârea CtEDO, Cebotari c. Moldovei, din 13.11.2007 (§ 48) [citat: 14.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112794

254. Hotărârea CtEDO, Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu c. României (MC), din 17.07.2014 (§ 147) [citat: 22.10.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-145577%22]}

255. Hotărârea CtEDO, Chave née Jullien c. Franței [citat: 14.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-24622&filename=CEDH.pdf

256. Hotărârea CtEDO, Chesne c. France [citat: 28.04.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98393

257. Hotărârea CtEDO, Ciobanu c. Moldovei [citat: 25. 05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157615

258. Hotărârea CtEDO, Ciorap c. Republica Moldova [citat: 31.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112844.

259. Hotărârea CtEDO, Clooth c. Belgiei, din 12.12.1992 (§ 50) [citat: 14.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57699

260. Hotărârea CtEDO, Coëme și alții cc Belgiei (nr. 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 și 33210/96), din 22.07.2000 (§ 133) [citat: 14.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59194

261. Hotărârea CtEDO, Comingersoll S.A. c. Portugaliei, din 06.04.2000 (§ 35) [citat: 29.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58562

262. Hotărârea CtEDO, Cosovan v. the Republic OF Moldova din 22.03.2022, §. 101 [citat: 25.03.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-216352

263. Hotărârea CtEDO, Creangă c. României, din 23.02.2012 (§ 93) [citat: 16.06.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109226

264. Hotărârea CtEDO, Cristina Boicenco c. Moldovei, din 27.11.2011 (§ 43) [citat: 16.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124080

265. Hotărârea CtEDO, Daktaras c. Lituaniei, din 10.10.2000, (§. 42) [citat: 20.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58855

266. Hotărârea CtEDO, Daud c. Portugaliei, din 21.04.1998, [§ 38] [citat: 15.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58154

267. Hotărârea CtEDO, David c. Moldovei [citat. 01.11.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127751

268. Hotărârea CtEDO, De Clerck c. Belgiei (§ 50) [citat: 14.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82375

269. Hotărârea CtEDO, De Tommaso c. Italiei, din 23.02.2017 (§ 80) [citat: 02.10.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-171805

270. Hotărârea CtEDO, Deweer c. Belgiei, din 27.02.1980 (§ 42) [citat: 14.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57469

271. Hotărârea CtEDO, Diaz Ochoa c. Spaniei, din 22.06.2006, (§ 41, 42) [citat: 17.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76016

272. Hotărârea CtEDO, Didu v. Romania [citat: 25.04.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122778

273. Hotărârea CtEDO, Dinchev c. Bulgariei, din 22.01.2009 (§ 50) [citat: 01.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90795

274. Hotărârea CtEDO, Dobbertin c. Franței, din 25.02.1993 (§ 44) [citat: 15.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57807

275. Hotărârea CtEDO, Doroșeva c. Moldovei, din 28.04.2015 (§ 29) [citat: 17.07.2022]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157606

276. Hotărârea CtEDO, Dragan Petrović c. Serbiei, hotărârea din 14.04.2020 (§.79-80) [citat: 31.07.2022]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202345

277. Hotărârea CtEDO, Drassicb c. Italiei din 11.12.2007, (§. 34) [citat: 27.04.2022], Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83896;

278. Hotărârea CtEDO, Dumitru Popescu c. României 26. 04. 2007 pct. 61 [citat: 17.07.2022]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122747

279. Hotărârea CtEDO, Dzhabrailovy c. Rusiei, din 20.05.2010, (§. 84) [citat: 28.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157591;

280. Hotărârea CtEDO, Dzinic c. Croaţiei, din 17.05.2016 (§ 80) [06.11.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-162868

281. Hotărârea CtEDO, Eckle cc Germaniei, din 15.07.1982 (§ 73) [citat: 14.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57476

282. Hotărârea CtEDO, El-Masri v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia [citat: 29. 05. 2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115621

283. Hotărârea CtEDO, Engel and others v. The Netherlands [citat: 28.06.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57479

284. Hotărârea CtEDO, Enukidze and Girgvliani v. Georgia [citat: 29.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104636

285. Hotărârea CtEDO, Eremia c. Moldovei, din 28.05.2013 [citat: 02.11.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145943

286. Hotărârea CtEDO, Erkapić c. Croației, din 25.04.2013 (§80-84) [citat: 03.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-118734

287. Hotărârea CtEDO, Fatullayev v. Azerbaijan [citat: 20.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98401

288. Hotărârea CtEDO, Fedele c. Germaniei [citat: 19.07.2022]. Disponibil: https://www.eulita.eu/en/case-law/

289. Hotărârea CtEDO, Felix Guţu v. The Republic of Moldova [citat: 27.04.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-205641

290. Hotărârea CtEDO, Feraru c. Moldovei din 24.05.2012, (§. 65) [citat: 23.10.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124567

291. Hotărârea CtEDO, Ferrantelli and Santangelo v. Italy. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57997 [citat: 03.09.2022].

292. Hotărârea CtEDO, Filip c. României, din 14.12.2006 [citat: 20.10.21]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123269

293. Hotărârea CtEDO, Fodale v. Italy din 01.06.2006 [citat:06.09.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75437

294. Hotărârea CtEDO, Foka c. Turciei, din 24.06.2008 (§ 75) [citat: 22.02.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87175.

295. Hotărârea CtEDO, Forum Maritime S.A. c. Romaniei, din 04.10.2007, (§.131,137)[citat: 22.02.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123075

296. Hotărârea CtEDO, Fox, Campbell și Hartley c. Regatului Unit, din 30.08.1990 (§ 40) [citat: 14.10.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57721

297. Hotărârea CtEDO, Francesco Lombardo c. Italiei, din 26.11.1992 (§ 23) [citat: 15.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57782

298. Hotărârea CtEDO, Funke c. Franței, din 25.02.1993 (§ 44) [citat: 01.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57809

299. Hotărârea CtEDO, G.C.P. v. Romania [citat: 25.04.2022].. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123618

300. Hotărârea CtEDO, Gilanov c. Moldovei din 13.09.2022 [citat:25.12.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-219097

301. Hotărârea CtEDO, Gillan și Quinton c. Regatului Unit [citat : 29.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96585

302. Hotărârea CtEDO, Giosakis c. Greciei, din 03.05.2011, (§. 29) [citate: 05.06.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104676.

303. Hotărârea CtEDO, Golder c. Regatului Unit, a din 21.02.1975 (§ 26-36) [citat: 17.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57496.

304. Hotărârea CtEDO, Gorea c. Moldovei din 17.07.2007 [citat: 05.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112742

305. Hotărârea CtEDO, Goriunov c. Republicii Moldova, cererea nr. 14466/12, din 29.05.2018, definitivă 29.08.2018, (§ 28-41) [citat: 17.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183210

306. Hotărârea CtEDO, Grayson și Barnham c. Regatului Unit, din 23.09.2008 (§ 45) [citat: 18.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88541

307. Hotărârea CtEDO, Grădinar c. Moldovei [citat: 15.04.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112886

308. Hotărârea CtEDO, Grigoryev v. Rusia, 23 octombrie 2012, § 91 [citat: 15.04.2021]. Disponibil:. https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-113921%22]}

309. Hotărârea CtEDO, Grîu v. The Republic of Moldova [citat: 23.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-218344

310. Hotărârea CtEDO, Guzzardi c. Italiei, din 06.11.1980 (§ 92) [citat: 16.06.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57498.

311. Hotărârea CtEDO, H.L. c. Marii Britanii, din 05.01.2005 [citat: 24.10.2020]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-185580

312. Hotărârea CtEDO, Hannover c. Germaniei [citat: 31.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109029

313. Hotărârea CtEDO, Haralambie c. României [citat: 23.10.2021]. Disponibil: http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Cauza-Haralambie-impotriva-Romaniei.pdf

314. Hotărârea CtEDO, Hasueva v Rusiei Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157574 ;

315. Hotărârea CtEDO, Heaney and McGuinness v. Ireland [citat: 03.09.2022]. Disponibil:

https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59097

316. Hotărârea CtEDO, Helander c. Finlandei [citat: 01.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127056

317. Hotărârea CtEDO, Hermeziu c. României din 17 04.2012 [citat: 23.10.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110455)

318. Hotărârea CtEDO, Holomiov c. Republicii Moldova, din 06.11.2006 (§§ 143, 144) [citat: 15.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112629

319. Hotărârea CtEDO, Hummer c. Germaniei, din 19.07.2012 (§ 41) [citat: 12.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112280

320. Hotărârea CtEDO, Huseynova v. Azerbaijan [citat: 29.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172661

321. Hotărârea CtEDO, I.e. v. The Republic of Moldova [citat: 28.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202526

322. Hotărârea CtEDO, I.G. v. Moldova [citat: 28.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110904

323. Hotărârea CtEDO, I.P. v. The Republic of Moldova [citat: 28.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154152

324. Hotărârea CtEDO, Ibrahim și alții c. Regatului Unit din 13.09.2016 (§ 271) [citat: 28.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166680

325. Hotărârea CtEDO, Idalov c. Rusiei, din 22.05.2012 (§ 189) [citat: 15.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110986

326. Hotărârea CtEDO, Iliya Stefanov v. Bulgaria [citat: 05.02.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-213233%22]}

327. Hotărârea CtEDO, Imbrioscia c. Elveţiei, din 24.11.1993 (§ 41) [citat: 15.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57852

328. Hotărârea CtEDO, Iorga v. Moldova [citat: 29.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97883

329. Hotărârea CtEDO, Ipati v. Republica Moldova [citat: 19.11.2019]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127833

330. Hotărârea CtEDO, Iurcovschi c. Moldovei din 10. 07. 2018 (par.41) [citat: 01.09.2022]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184501

331. Hotărârea CtEDO, Iustin Robertino Micu c. României [citat: 21.04.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150217

332. Hotărârea CtEDO, Jalloh c. Germaniei, din 11.07.2006 (§ 117) [citat: 02.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76307

333. Hotărârea CtEDO, James c. Regatului Unit, din 21.02.1986 (§ 46) [citat: 20.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-165090

334. Hotărârea CtEDO, John Murray c. Regatului Unit, din 08.02.1996 (§ 47) [citat: 17.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57980

335. Hotărârea CtEDO, Kalēja c. Letonia din 05.10.2017, § 36 [citat: 09.01.2022], Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177344.

336. Hotărârea CtEDO, Kart c. Turciei [MC], din 03.12.2009 (§ 68) [citat: 14.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96007

337. Hotărârea CtEDO, Kemmache c. Franței (nr. 1 și nr. 2), din 27.11.1991 (§§ 20, 21 și 64) [citat: 15.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57702

338. Hotărârea CtEDO, Khachukayev c. Rusiei din 23.04.2009, (§. 126, 136) [citate: 28.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92369;

339. Hotărârea CtEDO, Khlaifia și alții c. Italiei, din 15.12.2016 (§ 115) [citat: 17.09.2022].. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-170054

340. Hotărârea CtEDO, Khmel c. Rusiei [citat: 31.07.2022].. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-138916

341. Hotărârea CtEDO, Khuzhin și alții c. Rusiei [citat: 31.07.2022].. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-1898

342. Hotărârea CtEDO, König c. Germaniei, din 28.06.1978 (§ 98) [citat: 15.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57512

343. Hotărârea CtEDO, Kouzmin c. Russie [citat: 26.04.2022].. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97698

344. Hotărârea CtEDO, Labita c. Italiei, din 06.04.2000 (§ 159) [citat: 06.10.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58559

345. Hotărârea CtEDO, Lamy v. Belgium din 30.03.1989 [citat: 25.11.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57514

346. Hotărârea CtEDO, Leander c. Suediei [citat: 21.05.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-94309&filename=001-94309.pdf&TID=thkbhnilzk

347. Hotărârea CtEDO, Letellier c. Franței, din 26.06.1991 (§ 35) [citat: 16.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57678

348. Hotărârea CtEDO, Leva c. Moldovei, din 15.12.2009 (§ 50). [citat: 21.05.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144486

349. Hotărârea CtEDO, Levința c. Republicii Moldova, cererea nr. 17332/03, din 16.12.2008, (§99, 100) [citat: 17.07.2022]. Disponibil: http://agent.goc.md/wp-content/uploads/2015/03/LEVINTA-RO.pdf

350. Hotărârea CtEDO, Litschauer c. Moldovei din 13.11.2018 [citat: 15.12.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187604

351. Hotărârea CtEDO, Liviu Matache-Gogu, din 22.10.2013 (§ 28) [citat: 28.09.2022]. Disponibil: http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Iosif-Liviu-Matache-Gonu-%C3%AEmpotriva-Rom%C3%A2niei.pdf

352. Hotărârea CtEDO, Luberti c. Italiei, din 23.02.1984 [citat: 24.11.2020]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94318

353. Hotărârea CtEDO, M.C. v. Bulgaria [citat: 28.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61521

354. Hotărârea CtEDO, Mancevschi c. Moldovei [citat: 17.10.2022]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112853.

355. Hotărârea CtEDO, Maresti c. Croației, din 25.06.2009 (§ 63-69) [citat: 11.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93260

356. Hotărârea CtEDO, Marttinen v. Finland [citat: 17.10.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92233

357. Hotărârea CtEDO, Matasaru și Savițchi c. Moldovei, din 02.11.2010, §. 93 [citat: 08.08.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144490

358. Hotărârea CtEDO, Matskus v. Rusia, 21 februarie 2008 [citat: 17.10.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22Matskus%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-85195%22]}

359. Hotărârea CtEDO, Mattoccia c. Italiei [citat: 22.04.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-58764&filename=CASE%20OF%20MATTOCCIA%20v.%20ITALY.docx&logEvent=False

360. Hotărârea CtEDO, Megadat.com SRL c. Moldovei, din 08.04.2008 (§ 67) [citat: 28.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85732

361. Hotărârea CtEDO, Menesheva v. Russia [citat: 28.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72700

362. Hotărârea CtEDO, Meriakri c. Republica Moldova [citat: 31.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108866

363. Hotărârea CtEDO, Mezhiyeva v. Russia [citat: 29.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153801

364. Hotărârea CtEDO, Mihalache c. Romania [MC], din 08.07.2019,(§§ 134-138) [citat: 22.04.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194523

365. Hotărârea CtEDO, Mihuță c. României, din 31.03.2009 (§ 43) [citat: 03.10.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91923

366. Hotărârea CtEDO, Milenković c. Serbiei, din 01.03.2016 (§ 39-42, 49) [citat: 11.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161001

367. Hotărârea CtEDO, Mircea v. Romania [citat: 27.04.2022].. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123889

368. Hotărârea CtEDO, Moldoveanu v. The Republic of Moldova [citat. 15.12.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-211789

369. Hotărârea CtEDO, Moreira de Azevedo c. Portugaliei, din 23.10. 1990, §.67 [citat: 04.02.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57645

370. Hotărârea CtEDO, Mudric c. Moldovei, din 16.07.2013 [citat: 19. 08. 2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145950

371. Hotărârea CtEDO, Munteanu c. Moldovei, din 26.05.2020 (§. 69) [citat: 03.11.2020]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202554

372. Hotărârea CtEDO, Murray c. Regatului Unit [citat: 03.10.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-119638&filename=CASE%20OF%20O

373. Hotărârea CtEDO, Muslija c. Bosniei și Herțegovinei, din 14.01.2014.

374. Hotărârea CtEDO, Mușuc c. Moldovei, din 06.11. 2007 [citat: 15.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-112791%22]}

375. Hotărârea CtEDO, Natsvlishvili and Togonidze v. Georgia [citat: 26.04.2022].. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142672

376. Hotărârea CtEDO, Năvoloacă c. Moldovei. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112867 (citat: 15.04.2021).

377. Hotărârea CtEDO, Neumeister c. Austriei, din 27.06.1968 (§ 18) [citat: 14.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57544

378. Hotărârea CtEDO, Niemietz v. Germany [citat: 05.02.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57887%22]}

379. Hotărârea CtEDO, O' Hora c. Regatului Unit, din 16.10.2001 (§ 10, 21, 32, 40) [citat: 06.10.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59721

380. Hotărârea CtEDO, O.P. v. The Republic of Moldova [citat: 15.12.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-212690

381. Hotărârea CtEDO, Osmanović c. Croaţiei din 06.11.2006, (§. 49) [citat: 15.12.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114249

382. Hotărârea CtEDO, Ostrovar c. Republica Moldova [citat: 31.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112621

383. Hotărârea CtEDO, Paksas c. Lituaniei, din 06.11.2011 (§ 69) [citat: 10.09.2022].. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-102618

384. Hotărârea CtEDO, Pantea c. României, din 03.06.2003 (§ 237) [citat: 05.10.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122720

385. Hotărârea CtEDO, Pavalache v. Romania [citat: 25.04.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123797

386. Hotărârea CtEDO, Peck c. Regatului Unit [citat: 05.10.2022]. Disponibil: https://www.5rb.com/wp-content/uploads/2013/10/Peck-v-UK-ECHR-28-Jan-03.pdf

387. Hotărârea CtEDO, Peers v. Greece [citat: 27.04.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59413

388. Hotărârea CtEDO, Pelissier si Sassi c. Frantei, din 25.03.1999 (§. 53) [citat: 27.04.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22Pelissier%20si%20Sassi%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-62795%22]}

389. Hotărârea CtEDO, Pendov c. Bulgariei, din 26.03.2020 [citat: 27.06.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-201890

390. Hotărârea CtEDO, Penev c. Bulgariei din 07.01.2010 (§. 33 și 42) [citat: 03.08.2022]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96610;

391. Hotărârea CtEDO, Perez c. Franţei (MC) din 12.02.2004, §. 70 şi 71 [citat: 04.02.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61629

392. Hotărârea CtEDO, Petrella c. Italie [citat: 25. 01. 2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-208955.

393. Hotărârea CtEDO, Petrov c. Bulgariei [citat: 01.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-86454

394. Hotărârea CtEDO, Pfleger c. Cehiei din 27.07.2004, §. 46 [citat: 04.02.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-66514

395. Hotărârea CtEDO, Philis c. Greciei (nr. 2), din 27.06.1997 (§ 35) [citat: 15.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58049

396. Hotărârea CtEDO, Pirttimaki c. Finlandei, din 20.05.2014 (§ 51, 52) [citat: 09.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144113

397. Hotărârea CtEDO, Pishchalnikov c. Rusiei, din 24.09.2009 (§ 69) [citat: 28.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94293

398. Hotărârea CtEDO, Plotnicova c. Moldovei [citat: 25. 05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124578

399. Hotărârea CtEDO, Polz v. Austria, 25 octombrie 2011 [citat: 01.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22Polz%20v.%20Austria%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-

107172%22]}

400. Hotărârea CtEDO, Popovi c. Bulgariei, din 09.06.2016 [citat: 30.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178813

401. Hotărârea CtEDO, Popovici v. Moldova [citat: 25.04.2022]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83460.

402. Hotărârea CtEDO, Prepelița c. Republicii Moldova, din 03.12.2019, (§ 34) [citat: 17.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-198712

403. Hotărârea CtEDO, Priplata c. România [citat: 19.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-111726

404. Hotărârea CtEDO, Quaranta c. Elveției, din 24.05.1991) [citat: 11.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57677 [citat: 11.08.2022].

405. Hotărârea CtEDO, Radchikov c. Rusiei din 24.05.2007 (§.48) [citat: 10.04.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80627

406. Hotărârea CtEDO, Rezov v. Bulgaria, 15 februarie 2007 [citat: 29. 05. 2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-79413&filename=001-79413.pdf&TID=thkbhnilzk

407. Hotărârea CtEDO, Ribitsch c. Austriei [citat: 30.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104107

408. Hotărârea CtEDO, Rotaru c. României [GC] [citat: 06.10.2022]. Disponibil: http://www.hotararicedo.ro/index.php/article_access/view_article/341.

409. Hotărârea CtEDO, Ruotsalainen c. Finlandei, din 16.06.2009 (§ 56) [citat: 08.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92961

410. Hotărârea CtEDO, Rupa v. Romania [citat: 26.04.2022].. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122834

411. Hotărârea CtEDO, S. şi Marper c. Regatului Unit [GC] [citat: 08.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-119394&filename=CASE%20OF%20S.%20AND%20MARPER%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20%5BRomanian%20Translation%5D%20legal%20summary%20by%20the%20COE%20Human%20Rights%20Trust%20Fund.pdf&logEvent=False

412. Hotărârea CtEDO, Salapa c. Poloniei, din 19.12.2002[citat: 15.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60854

413. Hotărârea CtEDO, Salduz c. Turciei, din 27.11.2008 (§ 54) [citat: 28.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89893

414. Hotărârea CtEDO, Salinschi v. The Republic of Moldova [citat: 07.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-219043

415. Hotărârea CtEDO, Samoilă şi Cionca v. României [citat: 20. 05. 2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123091

416. Hotărârea CtEDO, Sannino c. Italiei, din 27. 04. 2006, definitivă la 13.09.2006 [citat: 15.08.2022]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75213

417. Hotărârea CtEDO, Sarban v. Moldova din 04.10.2005 [citat: 25.11.2021], disponibilă http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70371

418. Hotărârea CtEDO, Sarria c. Poloniei, din 18.12.2012 (§ 24) [citat: 04.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115919.

419. Hotărârea CtEDO, Saunders c. Regatului Unit, din 17.12.1996 (§ 68) [citat: 01.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58009

420. Hotărârea CtEDO, Schmid-Laffer c. Elveției, din 16.06.2015 (§§ 29, 39) [citat: 17.06.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155189

421. Hotărârea CtEDO, Schöps v. Germany din 13.02.2001 [citat: 25.11.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59210

422. Hotărârea CtEDO, Scimoilă şi Cionca c. României, din 04.03.2008, (§. 92) [citat: 20.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85326

423. Hotărârea CtEDO, Scordino c. Italiei (nr. 1), [MC], din 29.03.2006 (§ 224) [citat: 14.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72925

424. Hotărârea CtEDO, Segerstedt-Wiberg şi alţii c. Suediei [citat: 28.07.2022]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_13_RON

425. Hotărârea CtEDO, Sergey Zolotukhin c. Rusiei, din 10.09.2009 (§ 81-83) [citat: 16.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91222

426. Hotărârea CtEDO, Serves c. Franței, din 20.10.1997 (§ 42) [citat: 02.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58103

427. Hotărârea CtEDO, Shishkov v. Bulgaria din 09.01.2003 [citat: 25.11.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60879

428. Hotărârea CtEDO, Silickienė v. Lithuania [citat: 07.11.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110261

429. Hotărârea CtEDO, Simeonovi c. Bulgariei (MC) din 12.05.2017, § 119 [citat: 09.01.2022], Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172963

430. Hotărârea CtEDO, Sissanis c. României, din 25.01.2007 (§. 101) [citat: 06.11.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i= 001-122754

431. Hotărârea CtEDO, Šleževičius c. Lituaniei, din 13.11.2001 (§ 30) [citat: 15.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59876

432. Hotărârea CtEDO, Smirnov v. Federația Rusă [citat: 29.07.2022]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123847

433. Hotărârea CtEDO, Smirnova c. Rusiei, din 24.07.2003[citat: 15.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61262

434. Hotărârea CtEDO, Sobko c. Ucrainei, din 17.09.2015 [citat: 16.06.2022]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159212.

435. Hotărârea CtEDO, Sochichiu c. Moldovei [citat: 29.05.2021). Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/ eng?i=001-124576

436. Hotărârea CtEDO, Špaček, s.r.o. c. Republicii Cehe, din 09.11.1999 (§ 54) [citat: 14.04.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58358

437. Hotărârea CtEDO, Sporrong şi Lonnroth c. Suediei, din 23.09.1982 (§ 69) [citat: 29.06.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57580

438. Hotărârea CtEDO, Stepuleac c. Moldovei, din 06.11.2007 (§ 68) [citat: 13.04.2022].. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112790

439. Hotărârea CtEDO, Stoianova şi Nedelcu c. Romaniei, din 04.08.2005 (§ 20) [citat: 15.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122833

440. Hotărârea CtEDO, Storck c. Germaniei, din 16.06.2005(§ 73) [citat: 02.10.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69374

441. Hotărârea CtEDO, Svipsta v. Latvia din 09.03.2006 [citat: 25.11.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72749

442. Hotărârea CtEDO, Șarban v. Moldova [citat: 25.04.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127979

443. Hotărârea CtEDO, T.M. și C.M. c. Moldovei, din 28.01.2014 [citat: 19.08.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154882

444. Hotărârea CtEDO, Taraburca c. Moldovei, din 06.12.2011, §. 59 [citat: 08.08.2021]. Dispnibilă: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124038

445. Hotărârea CtEDO, Telbis and Viziteu v. Romania [citat: 07.11.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184058

446. Hotărârea CtEDO, Tiron c. România, din 07.04.2009 [citat: 17.06.2022]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123238.

447. Hotărârea CtEDO, Toma v. România [citat: 31.07.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-1649

448. Hotărârea CtEDO, Tomac c. Moldovei din 16.03.2021 (§.69) [citat: 24.05.202]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-208953

449. Hotărârea CtEDO, Tonchev c. Bulgariei, din 19.11.2009 (§ 52) [citat: 01.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-95758

450. Hotărârea CtEDO, Tourancheau et July c. France[citat: 20. 05. 2021].. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71307

451. Hotărârea CtEDO, Tripaduș c. Moldovei din 22. 04. 2012 [citate: 09.09.2021] http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154890

452. Hotărârea CtEDO, Turek c. Slovacia [citat: 10.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-72354%22]}

453. Hotărârea CtEDO, Turyev c. Rusiei, din 11.10.2016, (§. 19-20) [citat: 20.05. 2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167087

454. Hotărârea CtEDO, Țurcan și Țurcan c. Republica Moldova, din 23.10.2007 [citat: 16.06.2022]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112787.

455. Hotărârea CtEDO, Van Rossem v. Belgia [citat: 05.02.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-185643&filename=CASE%20OF%20VAN%20ROSSEM%20v.%20BELGIUM%20%E2%80%93%20%5BRussian%20translation%5D%20summary%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co%20.pdf&logEvent=False

456. Hotărârea CtEDO, Varga c. României [citat:20. 08.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123847

457. Hotărârea CtEDO, Vasiliciuc c. Moldovei, din 02.05.2017 [citat: 05.02.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22Vasiliciuc%20c.%20Moldovei%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-180865%22]}

458. Hotărârea CtEDO, Velikova c. Bulgariei, din 18.05.2000 (§ 80) [citat: 22.10.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58831

459. Hotărârea CtEDO, Vetrenco c. Moldovei [citat: 15. 04. 2021]. Disponibil: https://www.lhr.md/ro/2010/05/ctedo-a-pronuntat-hotararile-anusca-c-moldovei-si-vetrenko-c-moldovei/

460. Hotărârea CtEDO, Victor Saviţchi c. Moldovei [citat: 30. 05. 2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112624

461. Hotărârea CtEDO, Vilvarajah și alții c. Regatului Unit, din 30.10.1991 [citat: 17.08.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57713.

462. Hotărârea CtEDO, Vitan v. Romania [citat: 25.04.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122592

463. Hotărârea CtEDO, Von Hoffen v. Liechtenstein, 27 iulie 2006 [citat: 25.04.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22Von%20Hoffen%20v.%20Liechtenstein%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22item

id%22:[%22001-76505%22]}

464. Hotărârea CtEDO, Wang c. Franței, din 28.04.2022 (§ 84) [citat: 03.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-216926

465. Hotărârea CtEDO, Weh c. Austriei, din 08.04.2004 (§ 41-55) [citat: 05.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61701

466. Hotărârea CtEDO, Wisse c. Franţei [citat: 05.09.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-71735%22]}

467. Hotărârea CtEDO, Wloch v Poloniei din 19.10.2000 [citat: 25.03.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22Wloch%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-58893%22]}

468. Hotărârea CtEDO, *X c. Regatului Unit*, din 05.11.1981 (§ 66) [citat: 14.10.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57602

469. Hotărârea CtEDO, X. c. Belgiei [citat: 14.10.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-144708&filename=CASE%20OF%20X%20v.%20LATVIA%20-%20%5BRomanian%20Translation%5D%20by%20the%20COE%20Human%20Rights%20Trust%20Fund.pdf&logEvent=False

470. Hotărârea CtEDO, X. c. Regatului Unit (dec.), 6 Octombrie 1982 [citat: 14.10.2022]. Disponibil: https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-05/tra-doc-ro-arret-c-0283-1981-200802159-05_00.pdf

471. Hotărârea CtEDO, Y.B. c. Turciei, din 28.10.2004, (§. 50) [citat: 20.05.2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67264

472. Hotărârea CtEDO, Y.B. et Autres c. Turquie [citat: 26.04.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67264

473. Hotărârea CtEDO, Z. c. Finlandei și M.S. c. Suediei [citat: 14.10.2022]. Disponibil: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_data_protection_rum

474. Hotărârea CtEDO, Z.H. c. Ungariei, din 08.11.2012 (§ 41) [citat: 14.10.2022]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-114276

475. Hotărârea CtEDO, Zaichenko c. Russiei, din 18.02.2010 (§§ 52-60) [citat: 17.06.2022]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97346

476. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova din 23.02.2016 privind excepţia de neconstituţionalitate a alineatelor (3), (5), (8) şi (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (*termenul arestului preventiv*) (*Sesizarea nr. 7g/2016*) (pct. 29) [citat: 09.08.2022]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h323022016ro2aa9d.pdf.

477. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova din 29.07.2005 Privind

controlul constituţionalităţii unor dispoziţii ale art. 421, 433 alin. (1), art. 452 alin. (1) şi art. 455 alin. (3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (pct. 5) [citat: 10.08.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=16022&lang=ro.

478. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova din 29.07.2005 privind controlul constituţionalităţii unor dispoziţii ale art. 421, 433 alin. (1), art. 452 alin. (1) şi art. 455 alin. (3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (pct. 5).

479. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 12 din 06.04.2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 77, 81 și 315 din Codul de procedură penală (omisiunea includerii soțului ca succesor al părții vătămate sau al părții civile) (sesizarea nr. 151g/2020).

480. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 12 din 14. 05.2015 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 287 alin. (1) din Codul de procedură penală.

481. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr. 15 din 28.05.2020 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 191 alin. (2) din Codul de procedură penală (liberarea provizorie sub control judiciar [2])

482. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 16 din 19.07.2005 privind controlul constituţionalităţii unor dispoziţii ale art. 421, art. 433 alin. (1), art. 452 alin. (1) şi art. 455 alin. (3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (pct. 4) [citat: 18.08.2022]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/files/file/Actele%20Curtii/acte_2005/h_16.pdf

483. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 19 din 3 noiembrie 2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 476 alin. (1) din Codul contravențional (revizuirea unei decizii definitive de aplicare a sancțiunii contravenționale).

484. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 2 din 09.02.2016 pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) și g) din Constituția Republicii Moldova (pct. 54) [citat: 09.08.2022]. Disponibil: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=556&l=ro

485. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 21 din 20.10.2011 privind interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituţie (pct. 57) [citat: 20.09.2022].. Disponibil: https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=19&l=ro?tip=hotariri&docid=19&l=ro

486. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 22 din 06.08.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 226^{16} alin. (11) din Codul fiscal, adoptat prin Legea nr. 1163 din 24 aprilie 1997 (prezentarea informației fiscale către instanțele judecătorești și organele de urmărire penală ca mijloc de probă (pct. 29) [citat: 18.08.2022]. Disponibil: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=743&l=ro

487. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 25 din 29.10.2020 privind controlul constituționalității articolului 12 alineatele (7) și (8) din Legea securității statului nr. 618

din 31 octombrie 1995 (obligația autorităților de a furniza informații Consiliului Suprem de Securitate.

488. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 26 din 23.11.2010 asupra excepţiei de neconstituţionalitate a prevederilor alin. (6) art. 63 din Codul de procedură penală (Monitorul Oficial 235-240/27, 03.12.2010) (pct. 8).

489. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 27 din 25.11.2010 pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi din Legea nr.1104-XV din 06.06.2002 „Cu privire la Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice şi Corupţiei" şi Legea nr.190-XVI din 26.07.2007 „Cu privire la prevenirea şi combaterea spălării banilor şi finanţării terorismului". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 247-251 art. 28.

490. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 27 din 30 octombrie 2018, privind controlul constituţionalității unor dispoziții din articolul 185 din Codul de procedură penală (arestarea preventivă în cazul în care persoana nu și-a recunoscut vina în privința comiterii faptei imputate)

491. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 28 din 18.11.2014 pentru controlul constituţionalităţii articolului 234 din Codul contravenţional al Republicii Moldova (sancționarea contravențională a proprietarului vehiculului pentru necomunicarea identităţii persoanei căreia i-a încredinţat conducerea) (pct. 35).

492. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 29 din 23.09.2013 privind controlul constituționalității hotărârii parlamentului nr. 3 din 15 februarie 2013 referitoare la comisia de anchetă în cazul „Pădurea Domnească" (competența comisiilor parlamentare de anchetă) (pct.11).

493. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 3 din 23.02.2016 [citat: 27.04.2022]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h323022016ro2aa9d.pdf.

494. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr. 3 din 24.01.2023 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 321 alin. (2) pct. 3) și alin. (4) din Codul de procedură penală (renunțarea inculpatului la dreptul de a fi prezent la ședința de judecată) (sesizarea nr. 129g/2022 În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 03.02.2023, nr. 31-34 art. 14.

495. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 30 din 22.11.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 521 alin. (2) din Codul de procedură penală (pct. 41) [citat: 11.08.2022]. Disponibil: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=677

496. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 31 din 23.09.2021 privind excepția de neconstituționalitate a art. 132/9 alin. (12) și alin. (15) CPP (nimicirea informației interceptate și înregistrate) (pct.96)

497. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 31 din 29.11.2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din Codul penal și din Codul de procedură penală (accesul părții vătămate și al reprezentantului acesteia la materialele urmăririi penale).

498. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 32 din 29.11.2018 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolelor 445 și 461 din Codul contravențional (nulitatea procesului-verbal cu privire la contravenție), pct. 30-32.

499. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 33 din 23.11.1997 privind controlul constituționalității art. 302 alin. (1) pct. 4) din Codul de procedură civilă și art. 327 alin. (1) pct. 5) din Codul de procedură penală.

500. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 40 din 21. 12. 2017 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolelor 232 alin. (2) și 308 alin. (4) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (termenul depunerii demersului privind prelungirea arestului).

501. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 6 din 16.04.2015 pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi din Codul penal şi Codul de procedură penală (confiscarea extinsă şi îmbogăţirea ilicită)

502. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr. 6 din 19.03. 2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 265 alin. (2) din Codul de procedură penală (contestarea refuzului organului de urmărire penală de a primi plângerea sau denunțul privind comiterea unei infracțiuni) [citat: 19.08.2022]. Disponibil: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=689&l=ro.

503. Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, nr.15 din 28. 05.2020, privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 191 alin. (2) din Codul de procedură penală (liberarea provizorie sub control judiciar [2])

504. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr.3 din 23 februarie 2016 privind excepţia de neconstituţionalitate a alineatelor (3), (5), (8) şi (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală.

505. Hotărârea Curţii de Justiţie a UE din 17 iunie2010 în cauzele conexate C92/09 și C93/02, Volker und Markus Schecke GbR și Hartmut Eifert/Land Hessen, și Concluziile avocatului general Sharpston, punctul 71.

506. Hotărârea Curţii de Justiţie a UE, cauza C-491/07, Vladimir Turanský, din 22.12.2008 (EU:C:2008:768) (§ 31) [citat: 10.09.2022]. Disponibil: https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=73224&pageIndex=0&doclang=RO&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=99069.

507. Hotărârea Judecătoriei Chișinău (sediul Centru) din 16 iunie 2022, emisă în Dosarul nr. 2-19497/2021 [citat: 15.08.2022]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/969951f8-12b5-4ddb-b0bf-08a0f4022a21

508. Hotărârea Judecătoriei Chișinău (sediul Centru) din 16.06.2022, emisă în Dosarul nr. 2-19429/20 (pct. 45) [citat: 12.09.2022]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7ccc5288-c6e8-4492-bb7f-7c2513476eec

509. Hotărârea Judecătoriei Chișinău (sediul Centru) din 16.06.2022, emisă în Dosarul nr.2-19429/20 (2-20128815-12-2-16102020) (pct. 44) [citat: 12.08.2022].. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7ccc5288-c6e8-4492-bb7f-7c2513476eec

510. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale nr. 7 din 04.07.2005 // Buletinul Curtii Supreme de Justitie a Republicii Moldova, 2005, nr. 11.

511. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.7 din 04.07.2005 Cu privire la practica aplicării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucţie în procesul urmăririi penale.

512. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova cu privire la unele chestiuni ce țin de aplicarea de către instanțe- le judecătorești a prevederilor articolului 3 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturile Omului și a Libertăților Fundamentale.

513. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, nr. 1 *din 28.05.2012,* cu privire la aplicarea de către instanţele de judecată a prevederilor Capitolului XXX1 din Codul de procedură civilă *(aplicarea măsurilor de protecţie în cazurile de violenţă în familie);*

514. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, nr. 3 din 09. 06. 2014 Cu privire la aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale Convenţiei Europene pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale (pct.13)

515. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, nr. 5 din 19.09.2006. Buletinul Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, 2007, nr. 1, pag. 14 [14.04.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=152

516. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, nr.37 din 22.11.2004 cu privire la practica aplicării legislaţiei în cauzele despre traficul de fiinţe umane şi traficul de copii (pct. 17).

517. Hotărârea Supreme Court US, nr. 759, 384 U.S. 436, cauza Miranda v. Arizona, din 13.06.1966 [citat: 23.08.2022]. Disponibil: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/384/436/

518. Hotărârea CtEDO, O. P. c. Moldovei din 26.10.2021 (§.46) [citat: 02.11.2021]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-212690.

519. Hotărîrea CtEDO, Reiner and others v. Romania [citat: 15. 01. 2021]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122797

520. Hustinx P., *EDPS Speeches & Articles* (Discursuri și articole ale AEPD), *EU Data Protection Law: The Review of Directive 95/46/EC and the Proposed General Data Protection*

Regulation (Legislația UE în materie de protecție a datelor: revizuirea Directivei 95/46/CE și propunerea de regulament general privind protecția datelor), iulie 2013.

521. Institutul European din România, Protecția datelor cu caracter personal. 24 p. [citat: 03.08.2022]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Data_RON.pdf

522. Instrucțiunea privind modul de preluare la evidență și păstrare temporară de către Direcţia gestionare bunuri confiscate a unor categorii de bunuri recunoscute drept corpuri delicte şi/sau de bunuri puse sub sechestru şi de restituire a acestora, aprobată prin Ordinul Serviciului Fiscal de Stat nr. 496 din 08.12.2017. În: Monitorul Oficial al republicii Moldova, nr. 68-76 din 02.03.2018, art. 342a [citat: 10.08.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126763&lang=ro

523. Instrucțiunii privind modul de ridicare, evidență, păstrare și transmitere a corpurilor delicte, a obiectelor de preț și a altor bunuri de către organele de urmărire penală și Procuratură în cadrul procesului penal, aprobate prin Ordinul comun al Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal, Centrului Național Anticorupție, Serviciului Fiscal de Stat nr. 41/237/164-O/31/315 din 07.06.2021.

524. IORDACHE, M. *Judecata în primă instanță în noul Cod de procedură penală*. București: Universul Juridic, 2014. 206 p. ISBN 978-606-673-441-7

525. ISTĂRESCU, A-V. *Dreptul la un remediu efectiv și la un proces echitabil în jurisprudența actuală a Curții de Justiție a Uniunii Europene*. [citat: 19.04.2022]. Disponibil: https://www.universuljuridic.ro/dreptul-la-un-remediu-efectiv-si-la-un-proces-echitabil-jurisprudenta-actuala-curtii-de-justitie-uniunii-europene/2/

526. Încheierea CP CSJ din 08.11.2022, dos. nr. 1cs-366/22 [citat: 08.11.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=21862

527. Încheierea Judecătoriei Bălţi din 13.08.2018, dos.nr.14-109/2018.

528. Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău din 01. 08. 2013, emisă în cauza penală nr. 20100xxxxx.

529. Încheierea Judecătoriei Chișinău (sediul Ciocana) din 09. 06. 2020, emisă în cadrul dos. nr. 10-813/2020.

530. Încheierea Judecătoriei Chișinău, sediul Centru din 20.11.2019, emisă în dos. nr. 10-1516/19.

531. Încheierii Judecătoriei Strășeni în cauza penale dosarul nr. 1-45/15 din 15.09.2015.

532. JIDOVU, N. *Dreptul la apărare al învinuitului şi inculpatului*. Bucureşti: ROSETTI, 2004. 183 p. ISBN 973-8378-56-7

533. LANCRANJAN, Al. C. *Încălcarea prezumției de nevinovăție prin declarații oficiale ale reprezentanților statului*. Coordonator lucrare: Mihai Selegean. Institutul national al magistraturii. București. 2009, 28 p. [citat: 25.04.2022]. Disponibil:

https://media.hotnews.ro/media_server1/document-2011-03-9-8374414-0-prezumtia-nevinovatie-studiu-inm.pdf

534. LAZUR, I., et al. Ghid de bune practici jurnalistice. Mass-media și prezumţia de nevinovăţie. Editat de: Consiliul de Presă din Republica Moldova, Chișinău, 2012 [citat: 25.04.2022]. Disponibil: https://consiliuldepresa.md/upload/1-Ghid-prezumtia-ROM-1.pdf.

535. Legea cu privire la actele normative: nr. 100 din 22.12.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 7-17 art. 34.

536. Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului: nr. 320 din 27.12.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 42-47 art. 145

537. Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat: nr. 198 din 26.07.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 157-160 art. 614 [citat: 11.08.2022]. Disponibilă : https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132474&lang=ro#

538. Legea cu privire la autorizarea și plata interpreților și traducătorilor antrenați de Consiliul Superior al Magistraturii, de Ministerul Justiției, de organele procuraturii, organele de urmărire penală, instanțele judecătorești, de notari, avocați și de executorii judecătorești: nr. 264 din 11.12.2008. În*: Monitorul Oficial al republicii Moldova*, 2009, nr. 57-58.

539. Legea cu privire la avocatură: nr. 1260 din 19.07.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 159 art. 582 [citat: 11.08.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129643&lang=ro#

540. Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova: nr. 234 din 16.12.2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 353-357 art. 274, abrogată prin Legea nr. 95 din 14.04.22. *În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2*022, nr. 151-157 art.269; în vigoare 20.06.22.

541. Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie: nr. 45 din 01.03.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 55-56 art. 178

542. Legea cu privire la Sistemul informațional integrat automatizat de evidență a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni: nr. 216 din 29.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 170-172 art. 695.

543. Legea pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale, nr. 52 din 16.03.2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 97-99 art. 150.

544. Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003: nr. 66 din 5 aprilie 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 155-159 art. 510.

545. Legea pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală și violența în familie): nr. 316 din 17-11-2022 În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 394-400 art. 737.

546. Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție):nr. 246 din 31.07.2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 318-321 art. 570.

547. Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului de procedură penală și a Codului contravențional): nr. 245 din 31.07.2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*,2023, nr. 325-327 art. 579.

548. Legea pentru modificarea unor acte normative: nr. 178 din 11. 11.2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021 , nr. 280-284 art.386

549. Legea pentru modificarea unor acte normative: nr. 188 din 11.09.2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 259-266 art. 557.

550. Legea pentru modificarea unor acte normative: nr. 83 din 14.04.2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 154 art. 240.

551. Legea pentru modificarea unor acte normative: nr. 9 din 02.02.2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 53-56 art. 98.

552. Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acţiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii şi ale instanţelor judecătoreşti: nr. 1545-XIII din 25 februarie 1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 50-51 art. 359

553. Legea privind organizarea judecătorească: nr. 514 din 06.07.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 58 art. 641. Republicată în temeiul art. VIII alin. (9) al Legii nr. 153 din 5 iulie 2012 – *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 185, art. 620.

554. Legea privind protecția datelor cu caracter personal: nr. 133 din 08.07.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011, nr. 170-175 art. 492 [citat: 03.08.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129123&lang=ro#

555. Legea privind statutul ofițerului de urmărire penală: nr. 333 din 10.11.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr. 195-198 art. 918.

556. LICHII, B. *Urmărirea penală (Studiu comparat).* Chişinău. Ed. Garuda Art. 2002. 166 p. ISBN 9975-7588-7-7.

557. LUPU, M. Inflația de interpretări ale principiului *ne bis in idem*. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2020, nr. 2. pp. 22-25. ISSN 1857-2405

558. MAGHERESCU, D. Învinuirea și modificarea învinuirii. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 8, 2004. p. 36-40. ISSN: 1811-0770

559. *Manual de legislație europeană privind protecția datelor. Ediția 2018, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei*, 2020, 442 p. [citat: 02.08.2022]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_data_protection_RON.pdf

560. MATEUŢ, G. *Procedură penală (Parte generală) Vol. II*, Iaşi: Chemarea. 1997.

561. MATEUȚ, Gh. *Procedura penală. Partea generală*. București: Universul Juridic,

2019. 1200 p. ISBN 978-606-39-0393-9

562. MĂRGINEANU, I. Noțiunea de sistem al principiilor procedurii penale. În: SYMPOSIA PROFESSORUM, Seria DREPT. Sesiune științifică, 4–5 mai, ULIM, Chișinău, 2001.

563. MĂRGINEANU, I. *Principiile justiției penale în Republica Moldova. Exegeză comparativă de drept procesual penal*. Monografie. Chișinău, 2006. ISBN 978-9975-9747-2-1

564. MĂRGINEANU, I. Reflecții asupra clasificării principiilor folosite în procedura penală. În: Avocatul Poporului, nr. 9–10, Chișinău, 2000.

565. MCBRIDE, J. *Drepturile omului și procedura penală. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului Ediția. Consiliul Europei, Ediția a 2-a*, octombrie 2019. 560 p. [citat: 31.07.2022] Disponibil: https://rm.coe.int/drepturile-omului-si-procedura-penala-jurisprudenta-cedo/1680a54c69

566. MICU, B. et al. *Procedură penală*, București: Editura Hamangiu, 2022. 850 p. ISBN: 978-606-27-2134-3

567. MICU, B., SLĂVOIU, R. *Procedură penală, Curs pentru admiterea în magistratură și avocatură. Teste-grilă, Ediția a 4-a*. București: Editura Hamangiu, , 2019. 645 p. ISBN/ISSN: 978-606-27-1379-9

568. MIHOCI, V. Obligaţiile organelor judiciare în procesul penal românesc privind acordarea asistenţei juridice învinuitului sau inculpatului: În: Revista Naţională de Drept, 2005, nr. 1. ISSN 1811-0770

569. Ministerul Justiției al Republicii Moldova, Agent Guvernamental, *Studiu privind respectarea Articolului 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale de către Republica Moldova*, Chișinău, 2018 [citat: 15.08.2022]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/public/files/agent_guvernamental/A5_MDA.pdf

570. MIRCOS, A., RUSSU, S. Investigaţiile financiare paralele – proces indispensabil la investigarea şi contracararea infracţiunilor generatoare de venituri ilicite. În*: Revista Procuraturii Republicii Moldova*, nr.2/2019. Chișinău, pp. 36-48. ISSN 2587-3601.

571. MUNTEAN, V. Temeiurile de reparare a prejudiciilor cauzate prin erori judiciare și de urmărire penală. În: *Revista Institutului Național de Justiție*. 2017, nr. 4 (43) Chișinău. pp. 15-23. ISSN 1857-2405.

572. NEAGU, I. *Tratat de procedură penală*, București: Editura PRO, 1997. 732 p. ISBN 973-97447-9-6

573. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală, Partea generală, Ediția a 3-a, revizuită și adăugită*, București: Editura Universul Juridic, 2020. 790 p. ISBN 978-606-39-0600-8

574. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală, Partea generală*.

București: Editura Universul Juridic, 2014. 750 p. ISBN 978-606-673-376-2.

575. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală. Partea generală, Ediția a 2-a*, București: Editura Universul Juridic, 2018. 760 p. ISBN 978-606-673-577-3

576. NEGRU, A. I., *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*, Editura Universul Juridic, București, 2022, 530 p. ISBN 978-606-39-0827-9.

577. Ordinul comun al Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal, Centrului Național Anticorupție, Serviciului Fiscal de Stat nr. 41/237/164-O/31/315 din 07.06.2021 cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind modul de ridicare, evidență, păstrare și transmitere a corpurilor delicte, a obiectelor de preț și a altor bunuri de către organele de urmărire penală și Procuratură în cadrul procesului penal.

578. Ordinul șefului Inspectoratului General al Poliției nr. 129 din 27.04.2020, *Cu privire la aprobarea Procedurilor Standard de Operare privind reținerea, escortarea, transportarea și plasarea persoanei reținute în Izolatorul de detenție preventivă al Poliției*.

579. OSOIANU, T. et al. *Drept procesual penal. Partea generală*. Chișinău. 2009. 455 p. ISBN 978-9975-935-12-8

580. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. *Controlul judiciar al urmăririi penale*, Chișinău: Editura Cartea Militară, 2021. 200 p. ISBN ISBN 978-9975-135-51-1.

581. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. Efectuarea acțiunilor procesuale la faza urmăririi penale, în conformitate cu prevederile legislației procesuale penale a Republicii Moldova. În: *Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI RM: ştiinţe juridice*. 2021, nr. 14, pp. 8-28. ISSN 1857-0976

582. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. Respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale – standardele CEDO şi reglementările naționale. În: *Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Ştiinţe Juridice*. Chișinău. 2020, Ediţia nr. 11, pp. 86-102, ISBN 978-9975-121-65-1.

583. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. *Urmărirea penală. Curs universitar*. Chișinău: Ed. „Cartea Militară", 2021. 494 p. ISBN 978-9975-157-58-2.

584. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. *Urmărirea penală*. Monografie, București: Editura Pro Universitaria, 2023. 410 p. 978-606-26-1715-8

585. OSOIANU, T., VIDAICU, M. *Reținerea persoanei de către poliție. Concluziile unei cercetări*. Chișinău: Ed. Cartier Juridic, 2015. 184 p. ISBN 978-9975-86-069-7.

586. OSTAVCIUC, D. *Aspecte procesual-penale și tactici criminalistice privind cercetarea traficului de copii*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2015. 216 p. [citat: 16.09.2022]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2015/22551/dinu_ostavciuc_thesis.pdf;

587. OSTAVCIUC, D. *Sesizarea organului de urmărire penală*. Chișinău: Ed. „Cartea Militară", 2020. 206 p. ISBN 978-9975-3366-5-9.

588. OSTAVCIUC, D., OSOIANU, T. Procedura de examinare a cererilor de accelerare a urmăririi penale în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală al Republicii Moldova – analiza legislației, doctrinei și jurisprudenței. În: *Anale ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Ştiinţe Juridice*. Chișinău. 2021, Ediţia nr. 14. pp. 118-133; ISSN 1857-0976.

589. Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice*, adoptat și deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1967, cf. art.49, pentru dispozițiile cu excepția celor de la art.41; la 28 martie pentru dispozițiile de la art.41 [citat: 18.07.2022]. Disponibil:* https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro

590. Pactul Internațional nr. 19 din 16.12.1966 cu privire la drepturile economice, sociale și culturale. *Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 16 septembrie 1996 prin Rezoluția 2200 A (XXI). Intrat în vigoare la 3 ianuarie 1967, art. 27.*

591. Pactul Internațional nr.31 din 16.12.1966 cu privire la drepturile civile și politice, *adoptat și deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1967, cf. art.49, pentru dispozițiile cu excepția celor de la art.41; la 28 martie pentru dispozițiile de la art.41.* Ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.90, în vigoare pentru RM din 25.02.1993 [citat: 10.08.2022]. *Disponibil:* https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro

592. PĂVĂLEANU, V. *Drept procesual penal. Partea generală*, București: Editura Lumina Lex, 2001. 520 p.

593. PĂVĂLEANU, V. *Drept procesual-penal, Partea generală*. București: Editura Lumina Lex, 2000.

594. PINTEA, Al. et al. *Urmărirea penală. Aspecte teoretice și practice. ediția a II-a, revăzută și adăugită*. București. 2020. 600 p. ISBN: 978-606-39-0607-7.

595. POALELUNGI M. et al. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu asupra hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului versus Republica Moldova. Concluzii și recomandări*. Chișinău, 2017, 576 p. ISBN 978-9975-53-828-2

596. POP, T. *Drept procesual penal, vol. I. Partea introductivă*, Cluj: Tipografia Națională S.A., Colecția CULTURA JURIDICĂ coordonată de Prof.univ.dr. Mircea Dan Bob, Exemplarul 067,Editat de Universul Juridic, București , 2019, 368 p.

597. POP, T. *Drept procesual penal", vol. IV, Partea specială*. Cluj: Tipografia Națională S.A., 1948. 728 p.

598. PREDESCU, S.A. *Avertismentul Miranda – Cum a ajuns conceptul preluat din dreptul american să fie indispensabil procedurilor penale din orice stat de drept* [citat: 19.07.2022]..Disponibil: https://www.juridice.ro/602377/avertismentul-miranda-cum-a-ajuns-

conceptul-preluat-din-dreptul-american-sa-fie-indispensabil-procedurilor-penale-din-orice-stat-de-drept.html#comments

599. PRISAC, Al. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.* Chișinău. Editura Cartea Juridică. 2019. 1316 p. ISBN: 978-9975-139-79-3

600. Recomandarea nr. 39 cu privire la procedura încasării cheltuielilor judiciare, la soluţionarea acţiunii civile, în procesul penal [citat: 14.07.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=61

601. Recomandarea nr. 71 a CSJ cu privire la judecarea recursului împotriva încheierilor adoptate în ordinea prevăzută de art. 313 CPP.

602. Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27.04.2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor) [citat: 03.08.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679#ntr1-L_2016119RO.01000101-E0001

603. Regulamentul (UE) 2018/1725 al Parlamentului European și al Consiliului din 23.10.2018 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal de către instituțiile, organele, oficiile și agențiile Uniunii și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 45/2001 și a Deciziei nr. 1247/2002/CE [citat: 03.08.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1725&from=ro

604. ROAGNA, I. *Protejarea dreptului la respectarea vieții private și de familie în cadrul Convenției Europene a Drepturilor Omului. Manualele Consiliului Europei pentru Drepturile Omului, Consiliul Europei*. Strasbourg, 2012. 172 p. [citat: 27.07.2022]. Disponibil: https://rm.coe.int/16806f15c5

605. SĂVOIU, A., BASARABESCU CĂPĂTÎNĂ C. Dreptul la viață privată. În *Analele Universităţii „Constantin Brâncuşi" din Târgu Jiu, Seria Ştiinţe Juridice*, Nr. 1/2013, pp. 89-96. [citat: 23.09.2022] Disponibil: https://www.utgjiu.ro/revista/jur/pdf/2013-01/6_ALINA_SAVOIU.pdf

606. SĂVOIU, A., CĂPĂTÎNĂ BASARABESCU, C., Dreptul la viață privată. În: *Analele Universităţii „Constantin Brâncuşi" din Târgu Jiu*, Seria Ştiinţe Juridice, Nr. 1/2013. pp. 89-96. ISSN 1844-7015.

607. SEDLEȚCHI, I., MILUȘEV, D. Unele considerații cu privire la raportul dintre condițiile generale ale judecării cauzei şi principiile procesului penal. În: *Vector European. Științe juridice*. 2018, nr. 2, pp. 5-9. ISSN 2345-1106.

608. Sentința Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani din 30. 07. 2018, p.70., dos. nr. 1-

326/2018.

609. Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana (pronunțată în sediul Rîșcani) din 17.05.2019, emisă în Dosarul nr. 1-275/2018 [citat: 19.07.2022].. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/451394e2-917c-e911-80d7-0050568b021b

610. SOLTAN, V. *Limita dintre dreptul la viața privată și interesul public observată prin prisma jurisprudenței CEDO* [citat: 31.07.2022]. Disponibil: https://www.juridice.ro/455745/limita-dintre-dreptul-la-viata-privata-si-interesul-public-observata-prin-prisma-jurisprudentei-cedo.html

611. ȘTERBEȚ, V [et.al.] *Ghidul judecătorului de instrucție*. Chișinău: Ed. Cartier. 2007. 664 p. ISBN 978-9975-79-452-7

612. THEODORU, Gr. *Tratat de drept procesual penal, Ediția a III-a.* Bucureşti: Ed. Hamangiu, 2013. 896 p. ISBN 978-606-522-441-4

613. THEODORU, Gr., CHIȘ I.P. *Tratat de Drept procesual penal, Ediția a 4-a*, Editura Hamangiu, 2020, 1192 p. ISBN: 978-606-27-1671-4

614. Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, încheiat la Roma la 25.03.1957, modificat prin Tratatul de la Lisabona, semnat la Lisabona la 13.12.2007 [citat: 01.08.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT.

615. Tratatul privind Uniunea Europeană, Încheiat la Maastricht la 07.02.1992 [citat: 16.07.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF

616. UDROIU, M. [et al.] *Codul de procedură. Comentariu pe articole, ediția a II-a*. București: C.H. Beck, 2017. 2600 p. ISBN 978-606-18-0672-0

617. UDROIU, M. *Procedură penală. Partea generală, Sinteze și Grile, Ediția a 6-a, revizuită și adăugită, Volumul I și II*. București: Editura C.H. Beck, 2019. 1269 p. ISBN 978-606-18-0878-6

618. UDROIU, M. *Sinteze de Procedură penală, Partea generală, Ediția 2, Volumul I și II.* București: Editura C.H. Beck, 2021. 1488 p. ISBN 978-606-18-1083-3

619. UDROIU, M., OVIDIU P. *Protectia europeana a drepturilor omului si procesul penal roman*. Tratat. București: Ed. All Beck, 208. 1050 p. ISBN 978-973-115-359-9

620. VIZDOAGĂ, T., BODEAN, V. Evoluţia instituţiei de reluare a urmăririi penale. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Sociale)*, 2019, nr. 3(123), pp. 94-97. ISSN 1814-3199.

621. VIZDOAGĂ, T., BODEAN, V. Reluarea urmăririi penale după dispariția temeiurilor de suspendare. În: *Revista Institutului Naţional al Justiţie*i, 2020, nr. 4(55), pp. 28-34. ISSN 1857-2405.

622. VIZDOAGĂ, T., EȘANU A. Dreptul apărării de a solicita explicarea învinuirii

(acuzării) la faza urmăririi penale. În: *Revista Institutului Naţional al Justiţiei*. 2021, nr. 4(59), pp. 7-14. ISSN 1857-2405.

623. VOLONCIU, N. et al. *Noul Cod de procedură penală comentat. Ed.a 2-a, revizuită.* Bucureşti: Editura Hamangiu, 2015. 1560 p. ISBN/ISSN: 978-606-27-0312-7

624. VOLONCIU, N. Procedură penală. Partea specială. Vol. II, ediția a II-a, revizuită și adăugită. Bucureşti. 1996. 511 p. ISBN 973-9131-01-8.

625. VOLONCIU, N. *Tratat de procedură penală, Partea generală*, Volumul I, Editura Paidea, Bucureşti, 1996.

626. WESTIN, A., *Privacy and Freedom*, 1968, New Zork, USA: Atheneum, citat de Alina Săvoiu, Cătălin Căpătînă Basarabescu, Dreptul la viață privată, în Analele Universităţii „Constantin Brâncuşi" din Târgu Jiu, Seria Ştiinţe Juridice, Nr. 1/2013, 90 p. [citat: 26.07.2022]. Disponibil: file:///C:/Users/user/Downloads/6_ALINA_SAVOIU.pdf.

627. ZAMFIR, V. Instituția învinuirii în procesul penal. Teză de doctor în drept. Specialitatea științifică: 554.03 - Drept procesual penal. Chișinău, 2018 [citiat: 19.05.2022]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53319/vasile_zamfir_thesis.pdf

628. ZAMPERI, Al. *Aspecte controversate privind nulitățile în procesul penal: nulitățile absolute, nulitățile relative, sancțiunea excluderii probelor: comentarii și jurisprudență*. Bucureşti: Editura Hamangiu, 2021. 245 p. ISBN 978-606-27-1744-5

629. ZLATI, G. Privilegiul contra autoincriminării și criptografia. În: *Penalmente/Relevantm, nr. 1*, 2016, ianuarie-iunie, anul I, Editura Solomon. 112 p. ISSN: 2501-1367

630. АНДРЕЕВА, О., НАЗАРОВ, А. и др. *Уголовный процесс: учебник для бакалавриата юридических вузов*. Ростов на Дону: Феникс, 2015. 445 с. ISBN 978-222-24652-8

631. БАГМЕТ, А., ГЕЛЬДИБАЕВ, М. *Уголовный процесс, Московская академия Следственного комитета Российской Федерации, 4-е изд*., Москва, 2021. 911 с. ISBN 978-5-238-03250-4.

632. БАЖАНОВ, С. О мерах принуждения в уголовно-процессуальном законодательстве, В: *Законность*, 1996, № 3. 32—34 с.

633. БОРЗОВ, В. «Удар милосердия» по институту народных заседателей. В: *Российская Юстиция*, 2002, № 9. 46-47 с. ISSN 0131-6761

634. БРЫЛЯКОВ, С. КАБАНОВА, Ж. *Уголовный процесс. Общая часть: учебное пособие*. Новокузнецк: ФКОУ ВПО Кузбасский институт ФСИН России. 2013. 144 с. УДК 343.13, ББК 67.410.2, Б 87.

635. БЫКОВ, В. Новый закон о разумном сроке уголовного судопроизводства. В: *Законность,* 2010, № 11. 23-29 с. ISSN 0869-4486

636. ГРИНЕНКО, А. *Уголовный процесс: учебник для бакалавров*. Москва: Издательство Юрайт, 2012. 361 с. ISBN 978-5-534-16310-0.

637. *Европейский Суд по правам человека, Избранные решения, Том 1*, Издательство: НОРМА, Москва, 2001.

638. ЕПИХИН, А. Безопасность личности как принцип уголовного процесса. В: *Российский следователь*, 2002, № 4. 13-17 с. ISSN: 1812-3783

639. ЕПИХИН, А. Институт безопасности участников уголовного процесса: сравнительный анализ законодательства зарубежных стран. В: *Актуальные проблемы экономики и права, 2008, № 1 (5). 139–145 с. ISSN 1993-047X*

640. ЕПИХИН, А. Судебный контроль прогрессивный принцип. În: *Российская юстиция*, 1995, № 2. 39-40 с. ISSN: 0131-6761

641. ЕПИХИН, А., МИШИН А. Ограничение гласности предварительного расследования как гарантия производства по уголовному делую В: *Сборнике: Управленческие аспекты развития Северных территорий России*. Всероссийская научная конференция, Коми республиканская академия государственной службы и управления, 20–23.11.2015. 71-75 с. ISBN 978-5-93206-327-9 (ч.1), ISBN 978-5-93206-326-2

642. КАДЫШЕВА, Т., ШИРИНСКИЙ С. Расширить права потерпевшего. В: *Российская юстиция*, 1998, № 1. 32-39 с. ISSN 0131-6761

643. КИСЕЕВ, Н. *Уголовный процесс: Учебник для студентов юридических факультетов.* Монография. Кишинев, 2006. 1176 с. ISBN 978-9975-9747-0-7

644. ЛЕБЕДЕВ, В. *Уголовно-процессуальное право: учебник.* Москва: Издательство Юрайт, 2014. 1060 с. ISBN 978-5-9916-3784-8

645. МАРТЫНЧИК, Е. Уголовная юстиция в Республике Молдова: понятие, структура, конституционные основы деятельности. În: *Statul, Societatea, Omul: realizări și probleme ale tranziției*. Materialele Conferinței Științifice organizată de Institutul de Filosofie, Sociologie şi Drept al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chișinău, 09 decembrie 1998.

646. НИКОЛАЙЧИК, В. *Уголовный процесс США*. Москва: Наука, 1981. 224 с.

647. ОБРАЗЦОВ, А. От разумных сроков в уголовном процессе к принципу разумности. В: *Российский следователь*, 2011, № 16. 32-33 с. ISSN: 1812-3783

648. ПРОКОФЬЕВА, С. *Гуманистические начала уголовного судопроизводства*: дис. … канд. Юрид. Наук. СПб., 1999, 229 с. [цитировано: 17.07.2022]. Доступно: https://www.dissercat.com/content/gumanisticheskie-nachala-ugolovnogo-sudoproizvodstva

649. РУСМАН, Г., ДАРОВСКИХ С. *Принципы уголовного процесса*. Монография. Москва: Проспект, 2022. 336 с. ISBN 978-5-392-36246-2.

650. СМИРНОВ, А., КАЛИНОВСКИЙ К. *Уголовный процесс: авторский курс [учебное пособие]*. Москва: Эксмо, 2022. 368 с. ISBN 978-5-04-122498-1

651. СМОЛИН, А. Разумный срок уголовного судопроизводства – проявление принципа процессуальной экономии. В: *Российский следователь*, 2010, № 19. 9-11 ISSN: 1812-3783

652. ТАРНАВСКИЙ, О. Определение понятия принципа уголовного судопроизводства. В: *Вестник ЮУрГУ*. Серия: Право. 2012. №20 (279) С.75-77.
ISSN 2305-9052

653. ТЕРТЫШНИК, В. Концептуальная модель системы принципов уголовного процесса. В: *Revista Naţională de Drept*, 2001, № 3, 75-78 с. ISSN 1811-0770

654. УИМШИР, А. Уголовный процесс (перевод с английского). Москва: Издательства: Государственное издательство иностранной литературы, 1947. 504 с.

655. ШАТАЛОВ, А. *Уголовно-процессуальное право Российской Федерации, Учебный курс, Том I, Общие положения*, Издательский дом МПА-ПРЕСС, Москва: Великий Новгород, 2012. 945 с. ISBN 978-5-7205-09-33-3.

656. ШАТАЛОВ, А., КРЫМОВ, А. *Уголовно-процессуальное право Российской Федерации*. Национальный исследовательский университет Высшая школа экономики Академия ФСИН России, Москва, 2020. 639 с. ISBN 978-5-238-02935-1.

657. ЯКУПОВ Р. *Уголовный процесс. Учебник для Вузов*. Москва: Зерцало, 1998. 448 с.

Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova
Ministry of Internal Affairs of the Republic of Moldova
Academia „Ştefan cel Mare"

MD-2009, mun. Chişinău, str. Gheorghe Asachi, nr.21, tel.: (+373) 22-723-959, (+373) 22-255-798, fax: (+373) 22-738-994
adresă electronică: www.academy.police.md; e-mail: academia@mai.gov.md

Nr. A/1 - 2373 „28" 11. 2023

ACT DE IMPLEMENTARE
a rezultatelor cercetărilor efectuate de către dl OSTAVCIUC Dinu

Prin prezentul se adevereşte că rezultatele cercetărilor efectuate în cadrul lucrărilor ştiinţifice: *„Sesizarea organului de urmărire penală"* şi *„Principiile procesului penal"*, elaborate de dl Ostavciuc Dinu, sunt folosite în procesul de studii al Facultăţii „Drept, Administraţie, Ordine şi Securitate Publică", Ciclul I, II şi III, a Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI în calitate de suport curricular al unităţilor de curs „Drept procesual penal", „Tactica criminalistică",„Activitatea de urmărire penală", „Managementul Urmării penale", „Controlul Judiciar al Urmării penale", „Tactica acţiunilor de urmărire penală" şi „Probleme actuale de drept procesual penal" incluse în planul de învăţământ al programei de studii 0421.1 Drept, 1400.1 Ştiinţe administrative, 1032.1 Securitatea civilă şi publică, 1032.4 Securitatea frontierei, 042 Drept (master de profesionalizare), specializarea: Activitatea de urmărire penală şi al şcolii doctorale „Ştiinţe penale şi drept public", specialitatea: 554.03 – Drept procesual penal şi 554. 04: Criminalistică, expertiză judiciară, investigaţii operative.

Prim-prorector pentru studii şi management al calităţii
„Ştefan cel Mare" a MAI al RM
dr., conf. univ., comisar-şef _____ **ODAGIU Iurie**

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, Ostavciuc Dinu, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctor habiliatat sunt rezultatul propriilor cercetări şi realizări ştiinţifice. Conştientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecinţele în conformitate cu legislaţia în vigoare.

Ostavciuc Dinu, dr. conf. univ.

_____

Decembrie 2023

Curriculum Vitae

 INFORMAŢII PERSONALE	Str. Tricolorului, 72, or. Durlești, mun. Chişinău, MD 2003, Republica Moldova +373 78 551 551 ostavciuc@mail.ru ostavciucdi@gmail.com Facebook Sexul Masculin Data naşterii 26/02/1983 Naţionalitatea - moldovean
Titlul științific pentru care se candidează	Doctor habilitat în drept 554.03 – Drept procesual penal
EXPERIENŢA PROFESIONALĂ	
05.11.2019 – prezent Numele și adresa angajatorului Activităţi şi responsabilităţi:	Rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Academia „Ştefan cel Mare” – mun. Chişinău str. Gheorghe Asachi 21, http://www.academy.police.md/ Manageriale, instruirea şi pregătirea cadrelor.
august 2019 - 05.11.2019 Numele și adresa angajatorului Activităţi şi responsabilităţi:	Rector interimar al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Academia „Ştefan cel Mare” – mun. Chişinău str. Gheorghe Asachi 21, http://www.academy.police.md/ Manageriale, instruirea şi pregătirea cadrelor.
26.07.2019 –11.10.2019 Numele și adresa angajatorului	Șef-adjunct a Direcției, șef al secției administrare personal a Direcției management resurse umane a DTC DTC – mun. Chişinău str. Gheorghe Asachi 65A, https://carabinier.gov.md/ro
11.10.2019-18.10.2019 Numele și adresa angajatorului	Șef-adjunct al Direcției securitate și investigații a IGC Inspectoratul General de Carabinieri – mun. Chişinău str. Gheorghe Asachi 65A, https://carabinier.gov.md/ro
14.03.2017 - 26.07.2019 Numele și adresa angajatorului	Avocat, Cabinetul avocatului „Ostavciuc Dinu”. mun. Chişinău, str. Traian, 5, ap. 34, **de corespondenţă**: mun. Chişinău, str. Socoleni, 12, ap. 55
2018 - 2019 Numele și adresa angajatorului	Lector la Institutului de Ştiinţe Penale şi Criminologie Aplicată din Republica Moldova Institutul de Ştiinţe Penale şi Criminologie Aplicată din Republica Moldova str. Voluntarilor 8/3, Chişinău, Republica Moldova,

	https://criminology.md/
2019- prezent Numele și adresa angajatorului	Conferenţiar universitar la catedra „Procedură Penală, Criminalistică şi Securitate informaţională” a Academia „Ştefan cel Mare” a MAI. Academia „Ştefan cel Mare” – mun. Chişinău str. Gheorghe Asachi 21, http://www.academy.police.md/
2012-2018 Numele și adresa angajatorului	Lector la catedra „Procedură Penală şi Criminalistică” a Academia „Ştefan cel Mare” a MAI. Academia „Ştefan cel Mare” – mun. Chişinău str. Gheorghe Asachi 21, http://www.academy.police.md/
25.10.2015 - 27.01.2017 Numele și adresa angajatorului	Şef al Direcţiei Regionale Sud a Departamentului Poliţiei de Frontieră al Ministerului Afacerilor Interne a Republicii Moldova, mun. Cahul, str. Garoafelor, 40 Departamentul Poliţiei de Frontieră, mun. Chişinău, str. Petricani, 19, www.border.gov.md
22.12.2012 - 25.10.2015 Numele și adresa angajatorului	Şef al Direcţiei urmărire penală a Departamentului Poliţiei de Frontieră al Ministerului Afacerilor Interne a Republicii Moldova Departamentului Poliţiei de Frontieră mun. Chişinău, str. Petricani, 19, www.border.gov.md
20.01.2010 - 14.12.2012 Numele și adresa angajatorului	Şef al Direcţiei analiză, planificare şi instruire a Departamentului urmărire penală al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova Departamentului urmărire penală, mun. Chişinău, str. Columna, 130; adresa angajatorului: mun. Chişinău, bl Ştefan cel Mare, 73, www.mai.gov.md
06.03.2009 - 20.01.2010 Numele și adresa angajatorului	Şef al Secţiei analiză, planificare şi instruire a Direcţiei analiză şi planificare a Direcţiei generale urmărire penală a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova Departamentului urmărire penală, mun. Chişinău, str. Columna, 130; adresa angajatorului: mun. Chişinău, bl Ştefan cel Mare, 73, www.mai.gov.md
02.11.2007 - 06.03.2009 Numele și adresa angajatorului	Şef-adjunct de direcţie, şef al Secţiei ajutor metodic şi control procesual a Direcţiei analiză şi planificare a Direcţiei generale urmărire penală a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova Departamentului urmărire penală, mun. Chişinău, str. Columna, 130; adresa angajatorului: mun. Chişinău, bl Ştefan cel Mare, 73, www.mai.gov.md
09.02.2007 - 02.11.2007 Numele și adresa angajatorului	Ofiţer superior de urmărire penală pentru cazuri excepţionale al Secţiei analiză, planificare şi instruire a Direcţiei analiză şi planificare a Direcţiei generale urmărire penală a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

	Departamentului urmărire penală, mun. Chişinău, str. Columna, 130; adresa angajatorului: mun. Chişinău, bl Ştefan cel Mare, 73, www.mai.gov.md	
10.02.2006 - 09.02.2007 Numele și adresa angajatorului	Ofiţer superior de urmărire penală al Secţiei urmărire penală al CPS Rîşcani al CGP mun. Chişinău al Ministerului Afacerilor Interne a Republicii Moldova CPS Rîşcani al CGP mun. Chişinău , mun. Chişinău, str. Miron Costin, 5/1; adresa angajatorului: mun. Chişinău, bl Ştefan cel Mare, 73, www.mai.gov.md	
20.12.2003 - 10.02.2006 Numele și adresa angajatorului	Ofiţer de urmărire penală al Secţiei urmărire penală al CPS Rîşcani al CGP mun. Chişinău al Ministerului Afacerilor Interne a Republicii Moldova CPS Rîşcani al CGP mun. Chişinău , mun. Chişinău, str. Miron Costin, 5/1; adresa angajatorului: mun. Chişinău, bl Ştefan cel Mare, 73, www.mai.gov.md	
EDUCAŢIE ŞI FORMARE		Nivelul EQF
1989 – 1998	Gimnaziul din satul Mihălăşeni, raionul Ocniţa, Media generală: 9,8.	4
1998-1999	Şcoala medie de 11 clase „Constantin Stamati” din satul Ocniţa, raionul Ocniţa, Media generală: 9,68.	5
1999 – 2003 Titlul:	Studii superioare ciclul I licență, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI Licențiat în drept, proful jurisprudență, specialitate Drept	6
2004-2005 Titlul:	Studii superior ciclul II masterat, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI Master în drept penal	7
2005 – 2006	Academia „Ştefan cel Mare”, Moldova Specializarea: Managementul în organele afacerilor interne Diplomă de studii postuniversitare	
2005-2008 Titlul:	Studii superior ciclul III doctorat, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI Grad științific doctor în drept, specialitatea 554.04	8
2011	Gestionarea personalului din administraţia publică, organizat în cadrul Academiei de Administrare Publică	
2014	Cursul de instruire al Biroului Federal de Investigații (FBI) în domeniul managementului şi activităţii organelor de drept, organizate în or. Budapesta, Republica Ungaria	
2015	Obţinerea titlului ştiinţific de doctor în drept	
2015	Cursul de specializare: Recunoașterea ţigaretelor contrafăcute, organizat de JT International Luxembourg S.A., în or. Trier, Germania	

2016	Management şi Leadership Organizaţional	
2016	Absolvirea cursului de perfecționare „Psihopedagogia Învățământului Superior”. 20 ore de formare profesională continuă în Criminologie și Științe socio-umane, organizate în cadrul Institutului de științe penale și criminologie aplicată	
2016	Reţeaua de cooperare între şefii aeroporturilor internaţionale şi şefii direcţiilor regionale ale frontierelor terestre din ţările Europei de Sud-Est, sediul FRONTEX, organizată ce Centrul Regional MARRI în comun cu Agenția FRONTEX și Confederația Elvețiană, în Varșovia, Polonia	
2018	Absolvirea cursurilor de „Inițiere în psihotraumatologie” 20 ore de formare profesională continuă în Criminologie și Științe socio-umane, organizate în cadrul Institutului de științe penale și criminologie aplicată	
2018	Absolvirea cursului de „Inițiere în psihologie Clinică Judiciară”, 20 ore de formare profesională continuă în Criminologie și Științe socio-umane, organizate în cadrul Institutului de științe penale și criminologie aplicată	
2019	Absolvirea cursurilor de formare inițială a mediatorilor, curs de 100 ore organizat în cadrul Institutului de științe penale și criminologie aplicată	
2019	Susținerea examenului pentru funcția de judecător Media generală: 9,11 Institutul Național de Justiție	
2020	Obţinerea titlului ştiinţifico-didactic de conferenţiar universitar	
2021	Obținerea dreptului de conducător de doctorat, specialitatea 554.04	
2022	Obținerea dreptului de conducător de doctorat, specialitatea 554.03	

COMPETENTE PERSONALE

Limba maternă	Româna				
Alte limbi străine cunoscute	ÎNȚELEGERE		VORBIRE		SCRIERE
	Ascultare	Citire	Participare la conversație	Discurs oral	
Rusa	C1	C1	C1	C1	B2
Ucraineana	B2	A1	B1	A1	
Engleza	A1	A1	A1	A1	A1
Competenţe de comunicare	Bune competenţe de comunicare obţinute din experienţa proprie având un număr mare de subordonaţi, în cadrul predării orelor academice pentru studenţii Academiei „Ştefan cel Mare” a MAI fiind în calitate de lector, participării la multiple seminare, mese rotunde				

	etc., precum şi în cadrul grupelor de lucru create la iniţiativele MAI sau MJ, privind modificarea cadrului normativ etc.
Competenţe organizaţionale/manageriale	Leadership – din anul 2007 şi până în prezent activez în calitate de conducător în mai multe structuri ale organelor de forţă din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, având un număr de la 7 la 2500 de subordonaţi (şef de secţie, şef-adjunct de direcţie, şef la diferite direcţii, rector). La fel, am obţinut aceste experienţe nu doar prin calităţile personale, ci şi prin studiile efectuate (de exemplu: Managementul în Organele Afacerilor Interne în 2006, Gestionarea personalului din administraţia publică în 2011, Investigaţii în domeniul managementului şi activităţii organelor de drept 2014, Recunoașterea ţigaretelor contrafăcute 2015, Reţeaua de cooperare între şefii aeroporturilor internaţionale şi şefii direcţiilor regionale ale frontierelor terestre dinţările Europei de Sud-Est 2016, Management şi Leadership Organizaţional în 2016).
Competenţe dobândite la locul de muncă	Capacitate înaltă de analiză, planificare, control, exercitare şi ajutor metodic în activităţi de urmărire penală (procesuale) şi de management în Organelor Afacerilor Interne; Avizarea şi elaborarea proiectelor de legi, hotărâri, regulamente şi alte acte normative, inclusiv de reglementare internă; Analiza şi controlul activităţii de urmărire penală a organelor de urmărire penală; Elaborarea recomandărilor instructiv-metodologice privind unele probleme a activităţii de urmărire penală; Ajustarea legislaţiei la normele internaţionale; Elaborarea diverselor documente de politici; Exercitarea urmăririi penale propriu-zise; Predarea criminalisticii şi a procesului penal studenţilor facultăţilor de drept; Managementul frontalier, activând în cadrul Departamentului Poliţiei de Frontieră în calitate de conducător al organului de urmărire penală şi în calitate de şef al Direcţiei Regionale Sud (responsabil de 450 km de frontieră); Apărarea drepturilor omului în cadrul cauzelor penale, fiind avocat, precum și cadrul didactic
Competenţe informatice	O bună cunoaştere a instrumentelor Windows NT/XP, MS Office complet
Alte competențe	▪ responsabilitate, punctualitate, autodisciplină etc. ▪ sportive (volei, fotbal, tenis).
Permis de conducere	Categoria A, B, C, D, BE, CE, DE
INFORMATII SUPLIMENTARE	
Proiecte	1. Educational for Drone. Subject of Contract. Within the framework of Grant Agreement Number - 2016-2528/001-001, Project Number 574090-EPP-1-2016-1-IT-EPPKA2-CBHE-JP, Duration: 36 months (2016-2019) 2. EU Twinning Project "Reform of the initial and continuous training of the police system in the Republic of Moldova" (Twinning Reference: MD 15 ENI JH 01 17 (MD/32) implementation. Duration: Total Project duration 30 months, indicative start date: August or September 2018

	3. Calitatea actului de justiție și respectarea drepturilor persoanei în Republica Moldova: cercetări interdisciplinare în contextul implementării acordului de asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană, cifrul 20.80009.1606.05, început 03.01.2022 (durata 2 ani) 4. Proiectului de cercetare „Asigurarea drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare: normativul procesual penal național, practici europene și internaționale", cu cifrul 22.00208.08.07.04/PD I din cadrul Programelor post doctorale susținute din bugetul de stat 2022-2023
Distincţii	• Ordinul Credință Patriei clasa I, Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 1784 din 23.09.2020 • 10 ani ai serviciilor de urmărire penală a le MAI ordin MAI nr.198 EF din 04.11.2016 • Acordarea anticipată a gradului special ordin DPF nr. 1480PS din 26.12.2013 • Colaborator Eminent ordin MAI nr.424 EF din 30.11.2006 • Crucea "Pentru Merit" a Academiei "Ştefan cel Mare" clasa I ordin AP nr.84 EF din 20.09.2021 • Crucea "Pentru Merit" a Academiei "Ştefan cel Mare" clasa II ordin AP nr.27 EF din 18.03.2021 • Crucea pentru merit clasa I ordin DPF nr.578/PS din 03.06.2015 • Crucea pentru merit clasa I ordin MAI nr.564 EF din 08.11.2012 • Crucea pentru merit clasa II ordin MAI nr.482 EF din 04.12.2009 • Diplomă de onoare ordin MAI nr.16 EF din 30.06.2020 • Diplomă de onoare ordin DPF nr. 1272PS din 06.11.2013 • DIPLOMĂ DE ONOARE ordin MAI nr.371 EF din 20.08.2008 • Diplomă gr. I ordin AP nr. 252 EF din 14.11. 2003 • Diplomă gr. III ordin AP nr. 50 din 21.03. 2002 • Insigna MAI „20 ani Poliţia Naţională" ordin MAI nr.380 EF din 03.12.2010 • Insigna MAI „Pentru merite remarcabile în urmărirea penală" ordin MAI nr.511 EF din 07.11.2011 • Medalia comemorativă „30 de ani ai Academiei „Ştefan cel Mare" ordin AP nr.81 EF din 17.12.2020 • Medalia comemorativă „30 de ani ai Ministerului Afacerilor Interne" ordin MAI nr.187 EF din 16.12.2020 • Medalia comemorativă „30 de ani ai Poliţiei Republicii Moldova" ordin IGP nr.5 din 06.01.2021 • Serviciu Impecabil Gr.III ordin MAI nr.482 EF din 04.12.2009 • Serviciul Impecabil gradul II ordin MAI nr.232 EF din 13.12.2019 • Titlul de onoare ordin MAI nr.141 EF din 25.08.2014
Titular la unitățile de curs	**Ciclul-I** ➢ Drept procesual penal ➢ Activitatea de urmărire penală **Ciclul-II** ➢ Managementul urmării penale

	➢ Controlul judiciar asupra urmării penale
Participarea la elaborarea actelor normative, Programelor de Stat, avize, expertiza actelor normative	• Studiu de compatibilitate Cod de Procedură Penală a Republicii Moldova (Cod nr. 122 din 14.03.2003) ”***Arest și măsurile preventive și privative de libertate Compatibilitatea cu prevederile Articolului 5 din Convenția Europeană a drepturilor omului și jurisprudența relevantă a Curții Europene a drepturilor omului***” – aprilie 2014 • Elaborarea și avizarea multiplelor actelor normative, în special cele ce țin de modificarea și completarea legii procesuale penale, a legii privind statutul ofițerului de urmărire penală, a celor din sfera educației • Membru a Comitetului Director al proiectului Consiliului Europei ”Consolidarea sistemului de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova” (proiectul CSJPDO) • Membru al grupului de lucru constituit în baza ordinului Ministrului Justiției nr. 71 din 14 martie 2022 privind modificarea şi completarea Codului de procedură penală